WILLIAM STEVENSON

i se spunea

Temerarul

Editura politică

Editura politică

WILLIAM STEVENSON

i se spunea **temerarul**

1983

EDITURA POLITICĂ
București

Prefață
și traducere din limba engleză :
ȘTEFAN DUMITRESCU

Redactor :
HORTENSIA PIETREANU-POPESCU
Coperta :
CONSTANTIN NIȚULESCU

WILLIAM STEVENSON
A MAN CALLED INTREPID
Ballantine Books, New York
1980

Prefață

Un pseudonim, mai bine-zis un nume conspirativ, cu rezonanță de un romantic eroism : *Intrepid* — cu alte cuvinte, „Temerarul", sau „Îndrăzneţul", sau „Cutezătorul". În spatele lui, un prenume și un nume de familie — ambele dintre cele mai banale pentru onomastica anglo-saxonă : William Stephenson. În sfîrșit, trei inițiale — B.S.C., care înseamnă *British Security Coordination* ceea ce s-ar putea traduce prin Biroul britanic de coordonare a securității, dar ceea ce a fost, de fapt, cea mai mare rețea plurinațională de informații din istoria universală a războiului din umbră.

Un bărbat — căruia i se cunoaște și numele autentic, și numele de cod — și o organizație implantată în țări europene și extraeuropene, alcătuită din mii, multe mii de bărbați și femei, ale căror nume reale nu le-a cunoscut niciodată decît o mînă de inițiați și ale căror nume de cod au rămas îngropate în dosare acoperite de praf și îngălbenite de scurgerea vremii. Acestea sînt elementele constitutive principale ale uneia dintre cele mai pasionante (și, pînă acum, cele mai ignorate) aventuri colective din cursul celui de-al doilea război mondial. Acestea sînt, în același timp, ingredientele principale ale unui *best-seller*, care a fost tipărit și retipărit în nenumărate ediții, atît în versiunea lui originală — apărută simultan în Statele Unite și Marea Britanie —, cît și în cele peste douăzeci în care a fost tradus pînă în clipa de față. Într-o amplă recenzie pe care i-a consacrat-o, în 1980, săptămînalul londonez *Sunday Times* apreciază că „**A Man Called Intrepid** aduce o contribuție dintre cele mai importante la istoria

globală, de ansamblu, a marii conflagrații din 1939—1945, furnizîndu-ne noi și surprinzătoare explicații ale unor evenimente și fenomene altfel greu sau chiar imposibil de înțeles". La rîndul său, revista americană *Newsweek* insistă asupra aceleiași calități : „Citind lucrarea de față, am constatat cu stupoare cît de considerabil este plusul de documentație pe care ni-l oferă ea, nu numai pe tărîmul spionajului și contraspionajului, ci și în domeniile politic, diplomatic și militar propriu-zis din aria celui de-al doilea război mondial".

Autorul atît de elogiatului volum, William Stevenson (în ciuda cvasiomonimiei, între el și eroul titular al cărții nu există vreo legătură de rudenie, cei doi fiind doar colegi la un moment dat), a cheltuit ani mulți de cercetare în arhivele engleze. O primă piedică de care s-a izbit a fost aceea că Legea secretului oficial de stat, adoptată de Parlamentul de la Londra în 1945 și modificată ulterior în două rînduri, a pus sub obroc documentele confidențiale, făcîndu-le total sau parțial inaccesibile, vreme de mai bine de două decenii după sfîrșitul conflagrației.

Cea de-a doua mare dificultate peste care a trebuit să treacă a constituit-o enorma cantitate de material pe care l-a avut de parcurs și triat. În mod inevitabil, volumul nu a putut reflecta decît fragmente, mai mult sau mai puțin izolate, din vasta și multilaterala activitate pe care au desfășurat-o — trecînd prin cele mai grave primejdii, asumîndu-și cele mai mari riscuri și plătind adesea cu libertatea și viața — miile de ostași anonimi din armata de civili a *Temerarului*.

Cine este William Stephenson, alias *Temerarul* ? Un canadian, născut la Winnipeg, în provincia Manitoba, la 11 ianuarie 1896, și rămas orfan la vîrsta de cinci ani. Încă din fragedă copilărie, micul Bill a făcut o veritabilă pasiune pentru aparatele electronice, pentru locomotivele cu aburi și, mai ales, pentru acele minunate zburătoare mecanice, înălțate în tăriile cerului și botezate aeroplane. Dar visul lui de a deveni inginer-constructor de avioane s-a frînt, pe neașteptate, în 1914 : izbucnirea primului război mondial nu i-a mai permis să-și termine liceul și, direct de pe băncile școlii, a ajuns pe frontul din Franța. Douăzeci de luni a petrecut Stephenson în tranșeele Flandrei, interval în care a suferit două atacuri germane cu gaze asfixiante. După cel de-al doilea, medicii l-au declarat „inapt pe viață" și l-au expediat în Anglia. Acolo Ste-

phenson, refuzînd să se dea bătut, s-a înrolat în *Royal Flying Corps*, aviația militară britanică din acea epocă. După numai cinci ore de instrucție, proaspătul pilot de vînătoare s-a înapoiat pe front, unde a devenit repede unul dintre așii forțelor aeriene aliate.

Decorat cu Legiunea de onoare franceză și cu cele mai înalte ordine și medalii britanice și canadiene, Stephenson a reintrat în viața civilă ca profesor de matematică și fizică la Universitatea din Manitoba. Cariera lui din perioada interbelică a mers pe căi multiple, variate și complexe. Pionier al radioului, televiziunii, radarului și laserului, campion amator de box la categoria ușoară, industriaș și om de afaceri milionar, făcînd mereu naveta între America de Nord, Anglia și țările Europei occidentale, inclusiv și, mai ales, Germania, adversar declarat al fascismului și nazismului pe atunci în plină ascensiune — iată numai cîteva din ipostazele lui Stephenson. La toate acestea trebuie adăugată calitatea de colaborator voluntar, permanent și benevol al *Intelligence Service*-ului.

O activitate spre care l-au împins tocmai ura și dezgustul față de regimurile totalitare fasciste, cît și convingerea că politica de conciliere cu Hitler, practicată de Neville Chamberlain și susținătorii săi, nu putea să aibă decît urmări catastrofale. O activitate care l-a dus repede în intimitatea lui Winston Churchill, așa cum avea să-l aducă. mai tîrziu, în cea a lui Franklin Delano Roosevelt. O activitate pe care a desfășurat-o de ambele părți ale Atlanticului și care avea să-l metamorfozeze pe William Stephenson în *Temerarul*, șeful B.S.C.-ului.

Biografia așa-numitului Birou britanic de coordonare a securității debutează, practic, din primele zile ale lunii septembrie 1939. adică din primele zile ale celui de-al doilea război mondial. Țelul său inițial și oficios a fost de a servi ca trăsătură de unire între Roosevelt și Churchill, pe atunci Prim Lord al Amiralității și adversar ireductibil al Germaniei naziste. Cei doi oameni de stat au simțit nevoia să schimbe informații și opinii confidențiale. Confidențiale nu numai față de inamicul cu svastică, ci și față de propriul lor anturaj — conciliatorii din Anglia, izolaționiștii din Statele Unite și admiratorii lui Hitler din ambele țări.

De îndată ce Churchill a devenit prim-ministru, B.S.C. s-a transformat într-un centru al serviciilor secrete anglo-americane, cu sediul la New York și sub conducerea *Te-*

merarului. Acesta se afla în subordinea directă a lui Churchill şi Roosevelt şi pe picior de egalitate cu Ministerul de Interne britanic şi cu *Foreign Office,* forurile tutelare ale agenţiilor de contraspionaj *(M.I.-5)* şi, respectiv, spionaj *(M.I.-6)* din *Intelligence Service.* Situat pe această foarte înaltă treaptă ierarhică, B.S.C. şi, implicit, *Temerarul* au jucat un rol hotărîtor în cele mai răsunătoare succese obţinute de Aliaţi în războiul secret împotriva celui de-al treilea Reich : descifrarea codului german prin intermediul maşinii *Enigma,* depistarea şi scufundarea cuirasatului *Bismarck,* sabotarea rampelor de lansare a „bombei zburătoare" V-1 şi a rachetei V-2, cursa pentru construirea armei atomice etc. etc.

Unele dintre aceste acţiuni sînt relatate pentru prima oară. Altele sînt cunoscute din studii şi prezentări anterioare. Meritul volumului „I se spunea *Temerarul*" este că le pune pe toate într-o lumină, aducînd adesea rectificări fundamentale unor povestiri transformate în poveşti, fie din lipsă de informaţie autorizată, fie din fantezie lacomă de senzaţional, fie şi dintr-un motiv şi din celălalt. Colaborînd direct şi necontenit cu Stephenson la elaborarea lucrării, supunîndu-i spre lectură şi aprobare manuscrisul final, Stevenson a putut restitui contururi precise şi corecte unor evenimente estompate pînă acum de nebulozităţile ignoranţei şi ficţiunii.

Cît de mare a fost rolul jucat de serviciile secrete ale puterilor occidentale în cursul celui de-al doilea război mondial ? Iată o întrebare legitimă pentru cel ce citeşte lucrarea lui William Stevenson, „I se spunea *Temerarul*". Judecînd după semnatarul volumului, ca şi după alţi confraţi ai săi, am putea crede că importanţa lui *British Security Coordination* şi a altor reţele similare a fost hotărîtoare. Alţi autori, dimpotrivă, neagă aproape cu desăvîrşire rolul organizaţiilor de spionaj şi contraspionaj în ultima conflagraţie, afirmînd că factorii decisivi au fost dezvoltarea tehnicii militare, resursele materiale şi nivelul moral voliţional al combatanţilor. În sfîrşit, o a treia categorie de autori se situează la jumătatea drumului dintre cele două extreme amintite mai sus, fără să nege contribuţia serviciilor secrete, dar fără să facă din acestea pivotul esenţial al războiului.

Ne-am adresat cîtorva lucrări apărute în Marea Britanie, Statele Unite, Franţa şi Germania, avînd aceeaşi temă ca şi cea a lui Stevenson, dar tratînd-o mai nuanţat, cu o

doză ceva mai mare de scepticism şi cu o informaţie ale cărei izvoare depăşesc arhivele B.S.C.-ului *. Am găsit în paginile lor confirmări nu numai ale episoadelor evocate în „I se spunea *Temerarul*", ci şi ale tezelor cu caracter generalizator pe care le îmbrăţişează Stevenson pe baza faptelor respective. Am găsit, însă, şi elemente care demonstrează că serviciile secrete occidentale au avut numeroase limite în activitatea pe care au desfăşurat-o şi că au vădit adesea deficienţe, au comis uneori greşeli şi s-au făcut vinovate, din cînd în cînd, de gafe monumentale.

Aşa de pildă, în anii care au precedat declanşarea ostilităţilor, *Secret Intelligence Service* (S.I.S.) s-a lăsat obsedat de ideea că inamicii potenţiali ai Marii Britanii — şi în special Germania hitleristă — ar putea să ajungă în posesia aşa-numitei „raze a morţii" — o radiaţie capabilă să oprească motoarele avioanelor şi ale tancurilor, să străbată cuirasele cele mai groase şi să ucidă, în calea ei, orice fiinţă vie.

În ajunul războiului, *Secret Intelligence Service* se mai afla sub conducerea amiralului Sinclair, pe care avea să-l înlocuiască, în noiembrie 1939, Stewart Menzies, fostul şef al secţiei IV din *M.I.-6*. În cîteva rînduri, amiralul se lăsase convins de agenţii săi din cel de-al treilea Reich şi din alte ţări ale Europei occidentale că „raza morţii" reprezenta o realitate concretă. Din păcate, de fiecare dată, planurile acestei arme secrete — planuri procurate cu mari eforturi şi cu enorme cheltuieli — nu rezistaseră la examenul atent al oamenilor de ştiinţă şi tehnicienilor de la Londra, dovedindu-se cu regularitate nişte simple ficţiuni. Ministerele britanice, mai ales cele care dispuneau

---

* În afara lucrărilor şi articolelor menţionate în text, am mai consultat în acest scop : David Kahn : *The Codebreakers : the Story of Secret Writing*. New York, 1967, şi *Hitler's Spies : German Military Intelligence in World War II*, New York, 1978 ; Brian Johnson : *The Secret War*. Londra, 1978 ; Wilhelm F. Flicke : *War Secrets in the Ether*, Washington, 1953 ; Heinz Bonatz : *Die deutsche Marine-Funkaufklärung 1914—1945*. Darmstadt, 1970 ; Chester W. Nimitz şi E. B. Potter : *The Great Sea War — the Story of Naval Action in World War II*, New Jersey, 1960 ; Gustav Nertrand : *Enigma ou le plus grand enigme de la guerre 1939—1945*, Paris, 1973 ; Ronald Lewin : *Ultra Goes to War*. New York, 1978 ; Patrick Beesly : *Very Special Intelligence*. Londra, 1977 ; Leo Hepp : *Das grösste Geheimnis des Zweiten Weltkrieges ?*. Hamburg, 1976 ; Alan S. Milward ; *War, Economy and Society 1939—1945*, Berkeley, 1977.

de specialiști competenți, ajunseseră să-l ia pe bietul Sinclair peste picior, interpelîndu-l ori de cîte ori îl întîlneau cu o întrebare devenită stereotipă : „Ce se mai aude cu raza morții?"

În primăvara anului 1939, amiralul a crezut că sosise, în sfîrșit, clipa cînd putea să se răzbune pe cei ce-l ironizau cu atîta cruzime. Un agent al său, staționat la Amsterdam, l-a informat că un olandez care aderase la partidul nazist lucra pentru Wehrmacht la perfecționarea faimoasei radiații. Rapoartele lui au fost atît de amănunțite, încît *Secret Intelligence Service* le-a acordat un credit nelimitat, ferindu-se să le arate specialiștilor din alte departamente. Mai mult decît atît. La un moment dat, cînd agentul de la Amsterdam a dat de veste că omul lui se poticnise în ultimul stadiu al lucrărilor din... lipsă de fonduri, *M.I.-6* nu a ezitat nici o clipă să furnizeze presupusului inventator sumele necesare pentru a-și duce la bun sfîrșit opera. Cu alte cuvinte, serviciul secret al Marii Britanii a subvenționat construirea prototipului unei arme noi și extrem de periculoase, care urma să servească inamicului într-un viitor foarte apropiat, numai și numai de dragul de a-și restabili prestigiul în ochii guvernului de la Londra.

Ghinionul lui Sinclair, pe de o parte, stadiul de dezvoltare a științei și tehnicii la acea epocă, pe de altă parte, au făcut ca nici de data aceasta *Secret Intelligence Service* să nu se poată înapoia de la vînătoare cu o tolbă plină. Inventatorul de la Amsterdam s-a dovedit un escroc, agentul amiralului — un credul, analfabet pe plan științific, iar „raza morții" — aceeași eternă ficțiune. Ce e drept, agentul secret britanic s-a simțit dator să propună o utilizare sui-generis a aparaturii construite în capitala Olandei, recomandînd șefilor săi să o folosească în vederea... conservării fructelor și legumelor.

Așa cum reiese din literatura de specialitate, *Office of Strategic Services* (O.S.S.), condus de W. Donovan, nu a fost nici el scutit de greșeli, confuzii și gafe. Cea pe care am ales-o spre exemplificare are aparent un caracter minor, dar ilustrează de minune, mai ales prin implicațiile sale, vulnerabilitatea serviciilor secrete. Cazul este tratat de istoricul american Robert Graham, în lucrarea sa *The Vatican in the World War II*, apărută în 1980.

Eroul întîmplării se numește Virgilio Scattolini. El a început să lucreze pentru O.S.S. pe la mijlocul anului 1944,

fiind plătit cu un salariu de 500 de dolari pe lună. Sub acoperirea unei mărunte slujbe la Vatican, Scattolini a furnizat Washingtonului rapoarte numeroase și detaliate asupra întrevederilor avute de papa Pius al XII-lea și de alți înalți ierarhi ai Sfîntului Scaun cu diverși diplomați străini acreditați în Cetatea sfîntă.

Grație lui, O.S.S.-ul a aflat, de exemplu, că populația Germaniei hitleriste pregătea răscoale la München, Dusseldorf și Hamburg încă din iunie 1944, că în Japonia se formase o „partidă a păcii", avînd în frunte industriași care se opuneau „partidei războiului" condusă de militariști, că ambasadorul nipon în Sfîntul Scaun îl rugase pe papă să facă sondaje în vederea încheierii unui armistițiu etc., etc.

În total, Scattolini a trimis în Statele Unite, prin intermediul omului său de legătură de la O.S.S., James Angleton, peste 1 700 de telegrame și scrisori. Multe dintre ele erau atît de interesante încît au ajuns pe biroul președintelui Roosevelt. La un moment dat, secretara acestuia, Grace Tully, i-a trimis lui Donovan o notă cu următorul conținut : „Vă rog să continuați expedierea depeșelor provenite de la Vatican. Președintele le găsește de-a dreptul senzaționale și citește cu mare atenție fiecare rînd".

Recitindu-le astăzi. nimeni nu contestă că depeșele erau într-adevăr senzaționale. Singurul, dar marele lor cusur consta în aceea că fuseseră pe de-a-ntregul născocite, fiind rodul unei imaginații fertile și neavînd nici cea mai mică contingență cu realitatea.

Scattolini pretindea că izbutise să aibă acces la arhiva Vaticanului și că putuse astfel copia procesele verbale ale întrevederilor diplomatice avute de papa Pius al XII-lea și de principalii săi colaboratori. Or, asemenea minute nu au existat niciodată și nu intră în tradițiile și uzanțele Vaticanului. Ceea ce nu l-a împiedicat pe Scattolini să relateze, într-una din misivele sale : „Procedura audiențelor papale este următoarea : după fiecare convorbire, monsenjorul Pio Rossignani, secretarul particular al papei, așterne pe hîrtie cele discutate și prezintă șefului său ciorna minutei. Papa o corectează, după care textul se dactilografiază în redactare definitivă și se îndosariază în arhivele Vaticanului".

Autor de piese și romane pornografice înainte de a deveni agent secret, Scattolini a oferit O.S.S.-ului douăzeci și mai bine de procese verbale fictive. Ele priveau convor-

biri ale papei nu numai cu diplomaţi străini, ci — culmea ! — şi cu reprezentanţi ai Statelor Unite, printre care generalul Dwight Eisenhower, consilierul personal al preşedintelui, Harry Hopkins, comandantul Armatei a VIII-a, generalul Mark Clark, ambasadorul Myron Taylor şi alţii.

Implicarea lui Myron Taylor avea să se dovedească fatală pseudoagentului. Acesta a mers cu îndrăzneala atît de departe încît a născocit o întrevedere între ambasadorul american şi cel al Japoniei, Ken Harada, bineînţeles tot la Vatican. După spusele lui, cu acest prilej s-ar fi dezbătut posibilitatea încheierii unui armistiţiu între cele două ţări. Deoarece era vorba de prima întîlnire personală între reprezentanţii diplomatici ai S.U.A. şi Japoniei după atacul de la Pearl Harbor, ştirea a stîrnit o mare agitaţie la Washington şi Taylor a fost invitat de urgenţă să facă cît mai multe precizări.

Răspunsul ambasadorului a fost prompt şi laconic. Cablograma sa glăsuia :

„Nu l-am văzut şi nu am stat de vorbă cu Ken Harada. Întîmplarea face ca nici măcar să nu-l fi văzut vreodată la faţă, aşa că nu ştiu nici măcar cum arată".

Oricît de neverosimil ar părea, această telegramă nu a avut darul să determine O.S.S.-ul să renunţe la serviciile lui Scattolini. Americanii au continuat să-l plătească cu cei 500 de dolari pe lună, pînă la sfîrşitul războiului din Pacific. Nu a survenit decît o singură modificare : rapoartele sale nu au mai fost trimise la Casa Albă. În treacăt fie spus însă, atît Roosevelt cît şi Truman au murit fără a avea habar că preţiosul lor spion fusese de fapt un vulgar escroc.

După încheierea păcii cu Japonia, *Office of Strategic Services* a curmat legătura sa cu Scattolini. Mai precis, a curmat-o pe jumătate, prin ramura sa de informaţii din străinătate. În schimb, sectorul de contraspionaj, avîndu-l acum în frunte tocmai pe James Angleton (care avea să rămînă în acest post vreme de peste un sfert de secol), a continuat să urmărească, în mod discret, destinele fostului său colaborator. Rămas acum fără remuneraţia care-i prinsese atît de bine în timpul războiului, Scattolini s-a gîndit să folosească aceeaşi „documentaţie" în alte scopuri şi a oferit presei italiene copii ale proceselor verbale întocmite de el însuşi.

Era prea mult pînă şi pentru *Office of Strategic Services*. În vara anului 1948, doi membri ai conducerii C.I.A., succesoarea O.S.S.-ului, au plecat cu avionul la Roma şi au solicitat o audienţă papei, căruia i-au arătat documentele plăsmuite de Scattolini. Papa s-a plîns poliţiei şi aceasta l-a arestat pe escroc, conform prevederilor unei legi italiene care interzice cetăţenilor acestei ţări să aducă prejudicii relaţiilor cu Vaticanul.

La interogatoriu, Scattolini şi-a recunoscut toate vinile. Judecat de un tribunal, el a fost condamnat la doi ani închisoare. Dar nici presa din Italia, nici cea din Statele Unite nu au aflat nimic despre proces şi sentinţă, C.I.A. a îngropat dosarul Scattolini în seifurile subterane ale unei „ferme" din Maryland. Pînă în 1980, festa jucată de aventurierul italian serviciilor secrete americane a rămas învăluită în taină. Abia cînd a intrat în vigoare noua lege cu privire la accesul publicului la documentele de arhivă, au putut istoricii să cunoască acest episod.

Nici *Abwehr*-ul nu a fost scutit de greşeli şi de eşecuri dintre cele mai usturătoare în cursul celui de-al doilea război mondial. Un exemplu în această privinţă îl găsim în lucrarea istoricului american, prof. Douglas Wheeler, *When Friends Were Few* („Cînd prietenii erau puţini"), apărută la New York, în 1981. Autorul îşi concentrează atenţia asupra activităţii reţelei de spionaj naziste din Portugalia. În fruntea ei se afla un anume Kuno Weltzien, reprezentant al firmei Krupp, care se căsătorise cu fiica unui exportator de vinuri din Oporto.

„Misiunea lui Weltzien era de a urmări traficul maritim al Aliaţilor, scrie Wheeler. Pentru a căpăta informaţiile necesare el îi folosea fie pe marinarii de naţionalitate spaniolă şi portugheză, angajaţi pe navele comerciale ale Angliei şi Statelor Unite, fie chiar pe cetăţenii acestor ţări care făceau parte din echipajele respective şi pe care îi ademenea în cîrciumile şi bordelurile Lisabonei. Datele astfel obţinute erau transmise prin radio submarinelor germane, care pîndeau în afara apelor teritoriale portugheze şi care se năpusteau asupra cargoboturilor aliate de îndată ce ieşeau din rada portului Lisabona".

Departe de a fi un înflăcărat patriot, Weltzien practica spionajul doar pentru a-şi spori sursele de venituri. De aceea, el menţinea pe „statul de salarii" un număr de peste 60 de agenţi, dintre care mai bine de jumătate erau fictivi. Cînd au aflat acest lucru, oamenii *Secret Intelligence Ser-*

vice-ului, postați în capitala Portugaliei, l-au contactat pe lacomul rezident al *Abwehr*-ului și l-au anunțat că, dacă nu va lucra pentru ei, îi vor pune la curent pe superiorii săi de la Berlin cu frauda comisă. Weltzien nu a trebuit să fie rugat de două ori : din acea zi, el a început să transmită *U-Boot*-urilor datele furnizate de britanici.

Grație lui, Londra a descoperit că cele mai numeroase și mai importante informații dobîndite de hitlerişti proveneau de la un tînăr ofițer din marina comercială britanică, care le vindea pe sume derizorii. Era vorba de Alexander Croall Scott-Ford, în vîrstă de 21 de ani, fiul unui comandant de distrugător care fusese decorat pentru eroismul său în primul război mondial. Înhățat într-o noapte de agenții S.I.S.-ului pe o stradă din Lisabona, Scott-Ford a fost transportat la Londra, judecat, condamnat la moarte și spînzurat în ziua de 2 noiembrie 1942.

Odată cu șeful lor, 28 de agenți ai lui Weltzien au trecut de partea britanicilor. Doi fanatici naziști au refuzat să facă acest lucru. Nu s-a scurs nici o săptămînă de la discuția purtată cu ei și o echipă a S.I.S.-ului i-a expediat pe cei doi refractari la fundul mării.

Tot despre eficiența și limitele serviciilor de spionaj ale celui de-al treilea Reich se ocupă profesorul David Kahn, în articolul *Codebreaking in World Wars I and II : The Major Successes and Failures, Their Causes and Their Effects* („Decriptarea codurilor în cele două războaie mondiale : principalele succese și eșecuri, cauzele și efectele lor"), publicat în revista britanică *The Historical Journal*, nr.3/1980.

Khan arată că *Abwehr*-ul a repurtat anumite succese în materie de transmisiuni, unele dintre ele chiar spectaculoase. Cel mai frapant exemplu îl reprezintă interceptarea și descifrarea convorbirilor radiotelefonice peste Oceanul Atlantic între președintele Roosevelt și primul ministru Churchill. Această remarcabilă realizare pe plan tehnic nu a dat însă prea multe roade substanțiale, deoarece cei doi oameni de stat se fereau să abordeze probleme deosebit de delicate în frecventele lor discuții.

Autorul articolului înscrie la activul *Abwehr*-ului captarea mesajelor colonelului Bonner Fellers, atașatul militar american de la Cairo, despre care Stevenson se ocupă pe larg în lucrarea sa. Kahn adaugă două amănunte : mai întîi că Hitler însuși era încîntat de această mană cu adevărat cerească, exprimîndu-și speranța că atașatul militar

„va continua să ne informeze la fel de bine asupra proiectelor englezești, prin intermediul codului său atît de defectuos" ; în al doilea rînd că, încă înainte de îndepărtarea lui Bonner Fellers, americanii au introdus un nou cod la Departamentul de Stat, pe care naziștii nu au mai fost în stare să-l descifreze.

În prima parte a războiului, așa-numitul *B.-Dienst* (de la *Beobachtungs-Dienst*, serviciul de observație) al amiralului Karl Dönitz, a izbutit să pătrundă în tainele tuturor codurilor navale folosite de britanici. Aceasta a dat posibilitate submarinelor să se plaseze pe ruta convoaielor și să facă ravagii în rîndurile lor. La 30 august 1940, de exemplu, *B.-Dienst*-ul a captat și descifrat un mesaj din care reieșea că convoiul S.C.-2, plecat din Canada, se va afla la amiaza zilei de 6 septembrie la 50° latitudine nordică și 19°50′ longitudine vestică. Cu acel prilej, *U-Boot*-urile au scufundat 15 cargoboturi.

În 1943, cei ce lucrau la *B.-Dienst* au bătut toate recordurile, interceptînd 3 101 831 de mesaje și descifrînd cea mai mare parte a lor, cu ajutorul unor mașini de calcul deosebit de perfecționate pentru epoca respectivă — tabulatoarele Hollerith. Mecanismul acestora era atît de complicat și construcția lor atît de dificilă, încît, pe tot cuprinsul celui de-al treilea Reich, nu au funcționat decît nouă asemenea aparate, dintre care șase erau puse la dispoziția amiralului Dönitz.

Totuși, începînd cu cea de-a doua jumătate a anului 1943, *Abwehr*-ul și celelalte servicii de informații naziste au intrat într-o perioadă de declin. Cifrurile britanice și americane nu au mai putut fi decriptate. În mai 1944, cînd a adresat *B.-Dienst*-ului întrebarea care anume coduri ale Angliei sînt accesibile, Hitler a primit un răspuns laconic și concludent : nici unul.

Stabilind bilanțul global al activității spionajului nazist, David Kahn ajunge la concluzia că pînă și succesele acestuia nu au avut decît un caracter tactic și operativ. Din punct de vedere strategic, nici *Abwehr*-ul, nici numeroșii săi confrați de sub tutela S.S.-ului, poștei, marinei de război sau a altor organisme naziste nu au înregistrat vreo izbîndă notorie. Incapacitatea lor a mers atît de departe, încît, în ultimii doi ani ai războiului, naziștii nici măcar nu au mai încercat să descifreze mesajele guvernamentale sau ale înaltelor comandamente aliate.

Şi mai catastrofal se prezintă bilanţul Japoniei militariste în anii 1940—1945. Se ştie că, încă din primele şase luni care au urmat intrării în război, invazia niponă a ocupat o zecime din suprafaţa globului. În tot cursul acestei gigantice expansiuni, marina militară japoneză a folosit, pentru mai bine de jumătate din numărul mesajelor sale, un cod format din două părţi şi din aproximativ 45 000 de grupări de cuvinte. Decriptorii americani l-au botezat *J.N.25 b* : J. N. pentru *Japanese Navy*, 25 pentru că acesta era cel de-al 25-lea cod la care lucrau ei şi b pentru că era vorba de cea de-a doua ediţie a lui. Încă de la mijlocul lunii ianuarie 1942, lungi fragmente ale mesajelor nipone au putut fi descifrate, iar în săptămînile ulterioare s-a progresat cu paşi repezi spre o decriptare totală.

Acest succes a jucat un mare rol în victoria dobîndită de americani în bătălia pentru insula Midway (4—7 iunie 1942). După cum se ştie, amiralul Isoroku Yamamoto, comandantul suprem al tuturor forţelor navale nipone şi unul dintre cei mai competenţi strategi ai celei de-a doua conflagraţii mondiale, plănuise să captureze insula, pentru a controla zona centrală a Oceanului Pacific şi a stăvili orice tentativă americană de a se apropia de Japonia. În acelaşi timp, atacul de la Midway era menit să ademenească flota Statelor Unite într-o capcană, unde urma să fie zdrobită de enorma superioritate numerică a inamicului său.

La 1 iunie 1942, după declanşarea operaţiunii, japonezii au schimbat, în sfîrşit, codul pe care îl foloseau. Dar era prea tîrziu. Amiralul Chester Nimitz îşi dislocase portavioanele din Pacificul de sud-vest şi le postase în flancul flotei nipone, sperînd să nu fie descoperit. Speranţa i-a fost împlinită, căci japonezii nu se aşteptau la un atac american din acea direcţie. Bătălia aeronavală care a urmat s-a soldat cu scufundarea a 4 portavioane şi a altor 12 nave de război japoneze, marcînd o înfrîngere decisivă pentru forţele maritime nipone.

În cadrul războiului criptologic, americanii au mai înregistrat succese şi în alte două domenii : graţie decriptării mesajelor navale japoneze, submarinele lor au putut scufunda aproximativ o treime din vasele comerciale nipone, ceea ce, după însăşi mărturisirea fostului prim-ministru Hideki Tojo, a constituit unul dintre factorii fundamentali ai capitulării Japoniei ; de asemenea, decriptorilor li se

datorează în principal atacarea și doborîrea, în 1943, a avionului în care se afla amiralul Yamamoto.

Criptanaliștii americani au reușit să descifreze și criptosistemele diplomatice ale Japoniei. Cel mai important dintre acestea era realizat de mecanismul cunoscut sub numele de „Mașina de scris alfabetică 97" la Tokio și de *Purple* („Purpura") la Washington. Spre deosebire de *Enigma*, care utiliza rotoarele, *Purple* folosea un circuit electric asemănător celui dintr-o centrală telefonică. Interesant este că, încă din 1934, japonezii cumpăraseră un exemplar din *Enigma*, dar nu s-au gîndit niciodată să-l întrebuințeze în scopuri militare. Criptografii americani au abordat descifrarea codului nipon la începutul lui 1939, rezolvîndu-l complet după douăzeci de luni de muncă încordată, în august 1940.

Ironia istoriei face ca dezlegarea misterelor mașinii *Purple* să nu fi prevenit cu nimic atacul de la Pearl Harbor și să nu fi adus vreo contribuție prea mare de partea Statelor Unite, în cadrul războiului din Pacific. În mod paradoxal, descifrarea codului nipon și-a dovedit întreaga sa valoare în Europa, deoarece a permis Aliaților să citească mesajele trimise de ambasadorul și de atașatul militar al Japoniei la Berlin. Naziștii îi țineau la curent pe aliații lor în Extremul Orient cu multe din planurile și proiectele lor, dar mai ales cu ceea ce Reichul înfăptuia în domeniul tehnicii militare. Depeșele celor doi diplomați japonezi furnizau astfel anglo-americanilor prețioase informații cu privire la viitoarele operațiuni de pe fronturi și la capacitatea de luptă a Wehrmachtului.

La 9 octombrie 1943, de exemplu, baronul Hiroshi Oshima, ambasadorul guvernului imperial la Berlin, relata că făcuse o vizită führerului la cartierul său general din Prusia Orientală. Printre multe și diverse alte subiecte pe care le abordase, Hitler îi spusese că era înclinat să creadă că americanii și britanicii vor debarca în Peninsula Balcanică, renunțînd să-și continue înaintarea spre nordul Italiei. Vorbind despre frontul de est, führerul declarase : „Vom rezista pe rîul Soj, dar, dacă sovieticii vor relua ofensiva, s-ar putea să ne repliem pe un aliniament pe care l-am pregătit pe Nipru. În sectorul de nord, în cazul cel mai rău, putem să ne retragem pe o a doua linie de apărare, pe care am pregătit-o din timp de-a curmezișul fîșiei înguste de pămînt din vecinătatea lacului Peipus".

Discutînd despre modul cum își propunea să ducă lupta pe două fronturi, Hitler declarase ambasadorului : „Cred că cea mai bună strategie este să zdrobim forțele anglo-americane de îndată ce vom avea prilejul, pentru ca apoi să tăbărîm asupra rușilor".

Într-un articol, David Kahn ajunge la concluzia că, pe arena serviciilor de informații occidentale, britanicii și americanii au fost superiori naziștilor. Iată cîteva dintre argumentele prin care își justifică această teză.

În primul rînd, de o mare însemnătate a fost faptul că Aliații cunoșteau *Enigma*, așa cum vom vedea în volumul de față. Era un avantaj de ordin criptanalitic, dar și unul de ordin psihologic. Hitleriștii nu știau nimic despre mecanismele corespunzătoare ale Aliaților — mașinile *Type-X* britanică și *Sigaba* americană.

În al doilea rînd, naziștii nu au utilizat decît o singură mașină, în vreme ce criptografii aliați, din două țări diferite, au folosit mai multe. Totodată, neavînd de-a face decît cu o unică aparatură, decriptorii anglo-americani au putut concentra forțe mai mari pentru rezolvarea acestei unice probleme. Pe de altă parte existența unui singur sistem de cifrare presupunea transmiterea de către naziști a unui volum mult mai mare de mesaje transcrise în codul respectiv, ceea ce facilita descifrarea lor.

În al treilea rînd, au intervenit motive de ordin tehnic : superioritatea rotorului american asupra celui german, numărul mai mare de rotoare existente în interiorul fiecărei instalații etc.

În al patrulea rînd, metoda de cifrare a naziștilor în anii antebelici și în prima perioadă a războiului a fost vulnerabilă, deoarece necesita repetarea grupurilor de cîte trei litere. Naziștii adoptaseră această practică pentru a da posibilitate operatorilor lor să citească corect un text, chiar dacă una dintre litere s-ar fi întîmplat să fie transmisă greșit. Dar repetarea crea un avantaj deloc neglijabil și decriptorilor, avantaj de care polonezii și mai apoi britanicii s-au grăbit să profite. De asemenea, hitleriștilor le-a fost dăunătoare uzanța de a trimite în mod sistematic mesaje stereotipe, alcătuite din cuvinte ori frînturi de frază care reveneau mereu sau din texte întru totul identice. Adesea Aliații au reușit să găsească cheia pentru o nouă combinație a rotoarelor *Enigmei* numai pentru că o unitate militară a Wehrmachtului, din cine știe ce colț pierdut al Europei, se încăpățîna să transmită, în co-

duri succesive : „Pe ziua de..., nimic de semnalat !". E drept că, și de partea Aliaților exista o asemenea practică, mai ales în traficul radio cu destinația convoaielor maritime sau provenind de la ele. Dar operatorii englezi și americani aveau grijă să-și „împăneze" textele cu cuvinte sau fraze fără nici un înțeles, mai ales la începutul și sfîrșitul emisiunii, pentru a deruta pe eventualii interceptori.

Pe lîngă aceste motive de natură intrinsecă ale inferiorității hitleriste în materie de criptologie, Kahn citează și cîteva rațiuni de ordin extrinsec. Printre ele se numără, de exemplu, fărîmițarea și risipirea aparatului de decriptare al celui de-al treilea Reich. Înaltul comandament al Wehrmachtului dispunea de o secție intitulată *Chiffrierabteilung*. În fruntea Ministerului de Externe, Ribbentrop își avea propriii săi specialiști, încadrați în organismul *Pers Z ;* la rîndul său Göring obținuse, pentru aviația sa militară, așa-numitul *Forschungsamt ;* S.S.-ul, prin intermediul agenturii sale, *Sicherheitsdienst,* se ocupa și el de decriptare... ș.a.m.d. Dimpotrivă, englezii și-au adunat toate „mințile istețe" la Bletchley Park, iar americanii au obligat secțiile respective din armata de uscat și marina militară să colaboreze foarte îndeaproape.

Faptul că Aliații duceau un război de apărare, în timp ce hitleriștii purtau unul de agresiune, a fost de asemenea, în favoarea celor dintîi. Căci eficiența serviciilor de informații este vitală pentru cei aflați în defensivă și nu prezintă decît un interes secundar pentru cei ce declanșează atacul. Clausewitz definea „așteptarea loviturii" drept o trăsătură caracteristică a apărării. Or, o armată nu poate aștepta lovitura decît atunci cînd știe că o asemenea lovitură este în curs de pregătire și nu poate afla acest lucru decît dobîndind informații de la inamic. Pe de altă parte, tot Clausewitz spune că ofensiva este „completă prin ea însăși" : o armată care atacă nu trebuie neapărat să știe nici măcar unde se află grosul forțelor inamice, ci se poate mulțumi să mărșăluiască, impunîndu-și voința, pînă ce își va întîlni vrăjmașul. O astfel de armată va investi mai mulți bani, mai multă inteligență și mai multă energie în efective, tancuri, avioane și artilerie decît în serviciile de informații și contrainformații. Este exact ceea ce au făcut hitleriștii.

Aliații au aruncat în focul războiului secret oameni cu calități morale și intelectuale mult superioare celor din

tabără dușmană. „La Bletchley Park lucra o adevărată galaxie de talente și chiar genii, scrie Kahn. Americanii supuneau pe toți recruții unor teste de inteligență și trimiteau la serviciile de cifrare și decriptare pe cei ce obțineau calificativele cele mai înalte. După cît se pare, numai personalul serviciului criptologic al armatei de uscat a Statelor Unite ar fi putut furniza cadrele didactice pentru toate facultățile unei universități de mîna întîi".

În criptologie, ca și în celelalte sectoare ale informațiilor și contrainformațiilor, naziștii au dat prioritate nu competenței, ci criteriilor politice și rasiale. Un fanatic adept al führerului, chiar mediocru sau imbecil, era preferat unui specialist de înaltă clasă, dacă acesta din urmă lăsa de dorit din punct de vedere al „entuziasmului" fascist sau nu avea antecedente ariene de o desăvîrșită puritate.

Metodele însești de instruire, curente în cel de-al treilea Reich, s-au dovedit sensibil inferioare celor ale Aliaților. Criptologii de la *B.-Dienst* dispuneau de un singur manual — și acela, o traducere destul de proastă a unei lucrări franceze datînd din anii primului război mondial. Pe alt plan, germanii nu au știut să utilizeze decît mecanisme electromecanice pentru cifrarea și descriptarea mesajelor, în vreme ce Aliații au introdus în acest domeniu electronica. Multe dintre „mințile istețe" de la Bletchley veneau de la Universitatea din Cambridge, unde, în deceniul al patrulea, fizicianul C. E. Wynn-Williams realizase un contor electronic pentru a înregistra fenomenele extrem de rapide din lumea subatomică. Colegii și studenții lui i-au folosit invenția pentru a multiplica considerabil ritmul de decriptare și interpretare a mesajelor cifrate.

În sfîrșit, după părerea lui David Kahn, un mare handicap pentru naziști l-a constituit ceea ce el numește „refuzul lor de a privi în față realitatea". Această trăsătură s-a manifestat pe două planuri. Pe de o parte, chiar atunci cînd reușeau să decripteze mesaje ale Aliaților, statele majore ale armatei de uscat, marinei militare și aviației de război se codeau să le transmită la cartierul general al führerului, dacă conținutul lor nu corespundea cu ideile, pronosticurile sau speculațiile lui Hitler. Iată de ce numeroase informații de incontestabilă valoare pentru comandamentul Wehrmachtului s-au oprit la trepte intermediare sau au fost îngropate în sertarele birourilor feldmareșalilor Keitel și Jodl.

Pe de altă parte, serviciile de informații și contrainformații ale celui de-al treilea Reich s-au ferit ca de foc să-și recunoască slăbiciunile, vulnerabilitatea sau incapacitatea în fața führerului. În cîteva rînduri, Dönitz a avut ferma convingere că britanicii descifrează codurile utilizate de *Kriegsmarine*. În mod caracteristic însă, el și-a mărturisit această convingere numai inferiorilor săi și nu a împărtășit-o niciodată celor de deasupra lui, cu atît mai puțin führerului. Teama de răspundere, de represaliile care ar fi urmat i-a determinat pe comandanții naziști să ignoreze cu premeditare fisurile ivite în sistemele lor de cifrare și decriptare.

La capătul lungului său studiu, David Kahn își pune întrebarea : Care a fost importanța serviciilor de informații și contrainformații în cel de-al doilea război mondial și, în mod special, ce rol au jucat posibilitățile și capacitățile celor două tabere în materie de criptologie ?

Poate fi oare cuantificată valoarea criptologiei ? De pildă, poate un istoric să spună că succesele din acest domeniu ale Aliaților au scurtat războiul cu atîta sau atîtea luni ? Răspunsul pe care-l dă Kahn — și cu care e greu să nu fii de acord — este negativ. Unii istorici s-au încumetat să afirme că, grație serviciilor de spionaj și contraspionaj ale Aliaților, conflagrația a putut fi redusă cu unul sau chiar doi ani. Aliații însă protestează cu vehemență împotriva acestei evaluări. Pe bună dreptate, unul dintre contestatarii tezei demonstrează : „Din momentul în care se pornește la o astfel de apreciere, nu mai există nici un punct de oprire. La fel de bine, armata de uscat poate pretinde că, grație ei, războiul s-a scurtat cu o anumită perioadă. La fel are dreptul să susțină aviația, la fel are dreptul să susțină marina de război, la fel au dreptul să susțină serviciile. Și ne pomenim, satisfăcînd toate aceste pretenții, că cel de-al doilea război mondial ar fi trebuit să se încheie cu douăzeci și cinci de ani înainte de a izbucni !“.

Aceasta nu înseamnă că eforturile și lupta celor de pe frontul invizibil au fost inutile. Contribuția lor e greu de măsurat, dar și mai greu de contestat.

Adevărul este că nici serviciile de informații și contrainformații în general, nici secțiile de criptologie în special nu au cîștigat și nu au pierdut niciodată un război. Războaiele se cîștigă prin oameni și prin voința lor de a în-

vinge, prin încrederea în dreptatea cauzei lor, prin tehnica militară, prin patriotismul popoarelor, prin dorința lor de libertate și independență.

Cel de-al doilea război mondial a fost cîștigat de popoarele statelor din coaliția antihitleristă — care au dat cele mai mari jertfe pentru salvarea omenirii de ciuma brună hitleristă —, de alte popoare, printre care și poporul român, de mișcările de Rezistență și partizani, de ostașii fără uniformă de pe frontul secret, de milioanele și milioanele de luptători antifasciști de pretutindeni.

ȘTEFAN DUMITRESCU

Punct de plecare

Cuvînt înainte al *Temerarului*

Timp de doi ani de zile, de-a lungul cărora Statele Unite au fost, din punct de vedere formal, în stare de pace, președintele Franklin Delano Roosevelt a sprijinit un război secret împotriva tiraniei. Pe urmă, atacate fără avertisment prealabil, Statele Unite au schimbat costumul cuviincios al diplomatului cu uniforma soldățească de război. Inamicul — Germania nazistă, Japonia imperialistă, Italia fascistă și marionetele lor — ieșise în cele din urmă la luptă deschisă. Dar războiul secret a continuat în taină.

Din motive bine întemeiate, faptele de bază ale acestei activități ascunse nu au fost niciodată date la iveală pe deplin. În totalitatea lor, evenimentele au fost cunoscute doar de către puțini oameni ; unele dintre ele nu au fost așternute niciodată pe hîrtie ; documentele scrise au fost complet inaccesibile și, vreme de treizeci și cinci de ani, s-au aflat sub riguroasa reglementare a legii actelor secrete oficiale din Marea Britanie. Pînă și astăzi, anumite aspecte trebuie să rămînă nedestăinuite din rațiuni care, bineînțeles, *nu* vor fi evidente pentru oricine. Dar, pe tărîmul istoriei — ce s-a întîmplat cu adevărat și de ce s-a întîmplat așa — nimic semnificativ nu mai trebuie ascuns acum.

În 1940, dispunînd aproape zi de zi de noi dovezi că planul lui Hitler de dominație mondială, prin teroare, înșelăciune și cotropiri, era incontestabil în curs de aplicare, Roosevelt și-a dat seama că înfrîngerea Angliei asaltate va fi prologul unui atac final împotriva Statelor Unite. Informațiile i-au fost transmise președintelui de

către mine sau prin intermediul meu, în calitate de trimis secret al lui Winston Churchill și de șef al organizației *British Security Coordination* (Biroul britanic de coordonare a securității). Sub un nume nevinovat, această organizație, care își avea cartierul general la New York, reprezenta de fapt o placă turnantă pentru toate serviciile de informații ale Marii Britanii. Roosevelt era perfect conștient că America — izolată pe plan psihologic de la primul război mondial încoace și punîndu-și speranțele în caracterul său de insularitate geografică — se afla într-o jalnică stare de lipsă de pregătire, ceea ce o făcea incapabilă să reziste sau să riposteze noilor tehnici în domeniul militar, propagandistic și al spionajului. Președintele avea nevoie disperată de un răgaz în care să-și pună în alarmă poporul și să se înarmeze, fără a intra în vîrtejul războiului. Churchill resimțea o mult mai disperată nevoie de arme și provizii pentru a oferi Angliei asediate cu brutalitate fie măcar și o modestă speranță de rezistență și o mică șansă de supraviețuire. Numai un conducător care putea să-și lărgească viziunea despre interesul național pînă la convingerea că o alianță între țările libere este singura protecție reală împotriva agresorilor fasciști ar fi putut miza pe tabloul Marii Britanii, într-un moment atît de defavorabil ei. Roosevelt era un astfel de jucător.

Odată cu atacul japonez asupra bazei de la Pearl Harbor și, cîteva zile mai tîrziu, cu declarația de război a lui Hitler împotriva Statelor Unite, toate simulacrele diplomatice au încetat în mod brusc. Oricît de tăinuite ar fi fost planificarea și declanșarea lor, operațiile militare terestre și navale deveneau dramatic de publice de îndată ce erau executate și corespondenți de război temerari le relatau adesea, în calitate de martori oculari. Războiul secret însă, căpătînd proporții imense și avînd nenumărate obiective, a rămas, prin însăși natura sa, obscur și necunoscut. Cu rare excepții, evenimentele cruciale s-au păstrat în întuneric pînă în ziua de astăzi.

După atîția ani, de ce să le readucem acum în discuție ? După părerea mea, există argumente puternice pentru a le dezvălui.

Într-un sens extrem de personal, consider relatarea de față un omagiu adus vitejiei femeilor și bărbaților din multe țări, care s-au oferit, în mod voluntar, să lupte într-un mod neconvențional. Ei și-au asumat riscuri înspăimîntătoare, nu s-au bucurat de protecția sau privilegiile

uniformei, au avut resposabilitatea a nenumărate vieţi în cadrul misiunilor solitare pe care le-au acceptat fără să crîcnească şi adesea s-au văzut siliţi să ia, de unul singur, hotărîri care puteau aduce o moarte necruţătoare familiilor şi compatrioţilor lor. Mulţi dintre aceşti agenţi secreţi şi luptători în Rezistenţă zac în morminte necunoscute de nimeni. Relativ puţini dintre ei au dobîndit o recunoaştere care să treacă dincolo de menţionarea lor în arhive confidenţiale. În marea lor majoritate, supravieţuitorii s-au înapoiat la îndeletniciri paşnice, fără a fi în măsură să primească onoruri sau răsplăţi. Cei ale căror nume se regăsesc în povestirea de faţă nu sînt decît o părticică dintr-o uriaşă armată tainică, căreia lumea liberă îi datorează mai mult decît îi va putea plăti vreodată.

Dar există motive mai puţin personale, cu un caracter mai acut, pentru dezvăluirile cuprinse în această carte.

După capitularea în 1945 a puterilor Axei, nimicite de Aliaţi, *British Security Coordination* (B.S.C.) şi-a dizolvat aparatul său extrem de complex şi, pe tăcute, a încetat să mai existe. În cursul vieţii sale zbuciumate, organizaţia a asistat la cotitura care a marcat trecerea de la o înfrîngere aproape fatală la o zdrobitoare victorie. În crîncena înfruntare, Marea Alianţă a ieşit învingătoare. Holocaustul a făcut ca unsprezece milioane de voci să se ridice cu hotărîre, dincolo de mormînt, împotriva sceleratei barbarii moderne. Prăpădul abătut asupra Londrei, Berlinului, Hiroshimei şi altor pietre de hotar ale civilizaţiei umane serveşte drept un memento de proporţii uriaşe, denunţînd monstruozitatea noii concepţii despre război, care nu a cruţat nici pe necombatanţi sau pe prunci, nici pe infirmi sau pe cei lipsiţi de apărare. Totuşi, crearea Organizaţiei Naţiunilor Unite făgăduia o angajare internaţională pe calea bunei înţelegeri şi a raţiunii. Iar anunţarea procesului de la Nürnberg părea să semnifice trezirea într-un tîrziu a conştiinţei mondiale şi recunoaşterea răspunderii pentru crime împotriva umanităţii. În 1945, ne uitam cu încredere la o planetă aflată în primăvara coexistenţei paşnice.

Armele cumplit de eficiente ale războiului secret, făurite din necesitate în toiul luptei, nu aveau ce să caute pe ogoarele păcii. Spre marea mea uşurare, *Intrepid* („Temerarul") a încetat să mai fie un nume de cod pentru şeful unei reţele de informaţii. Am închis dosarele B.S.C.-ului, cu speranţa că nu va mai trebui să le redeschid niciodată.

Era poate o nesăbuință să-mi închipui că, în realitate, eram în stare să desfacem ceea ce făcusem, să uităm ceea ce aflasem despre forțele răului, să dezinventăm armele pe care le făurisem și să le îngrămădim pe cele rămase într-o magazie bine zăvorîtă. Deși ravagiile celui de-al doilea război mondial se mai vedeau încă, deși duhoarea cadavrelor abia se risipise din văzduh, comunitatea de popoare a început să se dezintegreze, iar membrii ei s-au divizat în facțiuni care au recurs la amenințări și, pînă la urmă, la violențe și războaie. Certitudinea păcii s-a dovedit a nu fi altceva decît un vis trecător. Winston Churchill avea să scrie mai tîrziu : „Și astfel, marile democrații au ieșit biruitoare. Și astfel, ele au putut să ia de la capăt nechibzuințele pe care fuseseră cît pe-aci să le plătească cu viața".

Oricît de profetic ar fi fost, Churchill nu putea să anticipeze înfricoșătoarele extreme pînă la care aveau să ajungă aceste nechibzuințe : negocieri diplomatice în cadrul unui echilibru al terorii nucleare ; tactici ale mișcării de rezistență pervertite în metode de agresiune ale unor fanatici și teroriști ; agenții de spionaj ajungînd la un nivel tehnologic de unde ar putea reprezenta o amenințare pentru înseși principiile de bază ale popoarelor pe care au menirea de a le apăra. Într-un fel sau altul, asemenea dinți de balaur i-au semănat acțiunile secrete din cursul celui de-al doilea război mondial. S-au născut întrebări de o gravitate maximă : oare grupuri de putere ale unor elite manipulează cumva din umbră evenimente de o însemnătate crucială ? Oare carieriști ambițioși sînt pe cale să înlăture, cu cinism, orice principialitate în rîndurile celor cărora li s-a încredințat munca de culegere a informațiilor ? Ce s-o fi petrecut, de-a lungul a trei decenii, cu acea forță altruistă care jucase un rol atît de hotărîtor în salvarea lumii libere de la anihilare sau înrobire ? În numele rațiunii, trecutul trebuia acum privit cu luciditate. Sosise momentul ca dosarele să fie redeschise.

În calea unei sarcini atît de simple în aparență se ridicau însă piedici. În deceniile ce s-au scurs de la război încoace, s-a adunat o imensă cantitate de informații eronate, care au căpătat o largă difuzare. Multe din ele provin de la profitori interesați, care și-au căutat o popularitate ieftină, în detrimentul oricărei urme de adevăr. Pe de altă parte, multe strădanii serioase, sprijinite pe o cercetare exhaustivă (deși nu tocmai istovitoare) au dat

la iveală relatări incomplete, care astfel, fără rea intenţie, sînt inexacte. Fireşte, taine păstrate cu străşnicie au pus beţe în roate şi celor mai sîrguincioşi istorici. Şi — culmea ironiei — unele dintre falsurile pe care le pusesem la cale noi înşine, cu premeditare, pentru a-l înşela pe inamic, treceau în continuare drept autentice (lucru de pe urma căruia nu avea de cîştigat adevărul, în schimb măgulea amorul nostru propriu !). Adeseori, se inoculau aventurism şi senzaţionalism în naraţiuni care ar fi fost infinit mai dramatice, dacă s-ar fi cunoscut faptele reale. O tăcere obligatorie ne împiedică să rectificăm sau măcar să comentăm, oricît de blînd, asemenea denaturări. S-ar putea oare să lichidăm acum toate aceste interpretări greşite dar general acceptate, toate aceste speculaţii rămase necombătute ?

Arhivele B.S.C.-ului acoperă un enorm şi complex registru de evenimente. Solicitat să reflecteze la redactarea unei cronici a războiului secret, ziaristul şi istoricul Cornelius Ryan a consultat dosarele Oficiului de servicii strategice ale S.U.A. (O.S.S.), echivalentul american al B.S.C.-ului. Ryan scria la 17 septembrie 1972, în *„New York Times“* : „Făcînd doar cîţiva paşi în această misterioasă lume, m-am convins de copleşitoarea misiune care-i revine istoricului... Din cauza multiplelor faţete pe care le are spionajul, pentru a ajunge la adevăr, pentru a deosebi faptele de ficţiuni, s-ar putea ca istoricul să aibă nevoie de concursul a tot atîţia cercetători cîţi agenţi lucrau în O.S.S.“

Din fericire, istoricii B.S.C.-ului şi-au sistematizat arhiva, alcătuindu-i sumarul „care să fie consultat“, după cum scriam eu pe atunci, „dacă se va ivi nevoia, în viitor, pentru astfel de activităţi secrete“. Arhiva consta din nenumărate volume groase şi piese auxiliare, reprezentînd cinci ani de activitate intensă şi mii de operaţii efectuate de-a lungul şi de-a latul globului.

Deşi a uşurat întrucîtva misiunea ce i-a revenit prietenului şi fostului meu coleg, William Stevenson, acest sumar nu l-a scutit de strivitoarea povară a compulsării unor dosare atît de voluminoase şi a selectării materialului. Stevenson este un neobosit cercetător şi s-a inspirat din multe alte izvoare. Preocupările noastre comune au făcut inevitabilă scrierea acestei cronici. Dar Stevenson este prea independent şi prea personal pentru a-mi împărtăşi întru totul părerile. (În ciuda asemănării de nume, între noi

nu există nici o legătură de rudenie.) Eu nu am jucat nici un rol în modul cum și-a ales materialul. Am citit manuscrisul și garantez autenticitatea lui. Am răspuns, fără rezerve, tuturor întrebărilor puse de autor, oricît de multe și de minuțioase au fost, deoarece ele fac parte dintr-o întrebare mai amplă, căreia trebuie să i se răspundă acum și în viitor : *vor consimți democrațiile să supraviețuiască ?*

Înainte de 1939 nu ne-am pus fățiș această întrebare. Niciuna dintre țările democratice nu a înfruntat direct amenințările manifeste la adresa supraviețuirii ei. Aceste țări nu s-au unit, și nu au luat suficient în considerare sacrificiile necesare securității lor individuale sau colective. Au existat unii care au susținut că astfel de sacrificii nu erau necesare. Astăzi, se aud argumente similare, se dau răspunsuri similare.

Pe drept cuvînt, activitățile secrete ne repugnă, căci ele sînt o primejdie esențială pentru principiile democratice și pentru guvernele libere. Totuși, ne-am amăgi singuri dacă am uita că, într-o vreme, activitatea secretă a fost practic singurul nostru mijloc de apărare. Ea a servit nu numai la dobîndirea victoriei, ci și la cruțarea de vieți omenești în atingerea acestui periculos țel.

Într-o lume ideală, armele luptei secrete nu-și au locul. Dar noi trăim într-o lume de ostilități nedeclarate, în care asemenea arme sînt sistematic folosite împotriva noastră și, dacă nu le-am contracara, ne-ar putea lăsa la discreția unui asalt de proporții inimaginabile. Și — chiar dacă pare inutil să subliniem un lucru atît de evident — arsenalul luptei secrete devine ineficient atunci cînd eliminăm secretul. Una dintre condițiile democrației este libertatea informației. Ar fi incomparabil mai bine dacă am ști cum, de ce și unde funcționează agențiile noastre de spionaj. Dar, din momentul în care devine publică, o astfel de informație ne lasă dezarmați.

Aici este problema. Cum să mînuim armele luptei secrete, fără a ne răni noi înșine cu ele ? Cum să păstrăm secretul, fără a periclita prevederile constituționale și garanțiile libertăților individuale ?

Poate că istoria B.S.C.-ului poate fi de ajutor în această privință. Se știe îndeobște că cifrurile inamice au fost decodate ; că au fost trimiși agenți secreți în tabăra vrăjmașă ; că la dispoziția lor și a luptătorilor din Rezistență s-a pus o tehnologie nouă. La fel de valabilă, deși poate

că nu la fel de evidentă, e o importantă caracteristică a B.S.C.-ului : această organizație a fost formată din voluntari civili, convinși că libertatea individuală stă la rădăcina progresului uman. Am fost niște amatori, crescuți în tradițiile omului care gîndește liber. Uneori mă întreb cum de am reușit să ieșim învingători, date fiind conflictele de opinie din rîndurile noastre. Și atunci conchid că succesul a fost posibil tocmai pentru că aveam minți sănătoase, independente. Am luat hotărîri grele, cu prețul unor mari frămîntări ; Roosevelt și-a scurtat cu siguranță viața în cursul acestui proces, iar agenți acționînd izolat au trebuit să cîntărească ce valoare avea o inițiativă de-a lor în comparație cu represaliile ce se puteau exercita împotriva propriilor lor familii. Am cîștigat bătălii, deoarece cunoșteam dinainte planurile inamicului, puteam influența aceste planuri și eram în stare să anticipăm, prin metode nedezvăluite pînă în prezent, cum va proceda dușmanul. Alte lupte, cu nimic mai puțin hotărîtoare, au fost cîștigate de oștile Rezistenței, formate din cetățeni ai țărilor ocupate, care iubeau libertatea și, pur și simplu, erau gata să se bată pentru ea în orice condiții.

Cînd istoria celui de-al doilea război mondial va fi revăzută în lumina războiului secret, elementul cel mai frapant îl va constitui următorul lucru : nu marile mașinării de distrugere au determinat modul cum s-a sfîrșit conflagrația, ci invincibilitatea oamenilor liberi și ingeniozitatea minților libere. Cred în aceasta, așa cum cred astăzi că spiritul de împotrivire a omului refuză să se lase strivit de tehnologie.

Poate că va veni o zi cînd tiranii nu vor mai putea primejdui libertatea nici unui popor, cînd țelul tuturor statelor, oricît de diferite ar fi ideologiile lor, va fi de a da imbold vieții, nu de a o controla. Perspectiva este prea îndepărtată pentru a ști dacă o asemenea situație va fi posibilă. Pînă în ziua aceea mai bună și mai sigură, democrațiile nu vor evita dezastrul, poate chiar nimicirea completă, decît păstrîndu-și mijloacele de apărare.

În arsenalele din ce în ce mai complexe de pe cuprinsul lumii, spionajul este o armă care poate fi considerată importantă. Dar, fiind o armă secretă, e și extrem de periculoasă. Măsuri de securitate pentru a preveni abuzul de spionaj trebuie mereu concepute, revizuite și aplicate cu strictețe. Dar, ca în orice întreprindere, decisive vor fi caracterul și înțelepciunea celor ce conduc această activi-

tate. De integritatea paznicului depinde speranţa celor liberi de a rezista şi de a fi mai puternici.

S-a afirmat că progresul uman se datorează competiţiei ; că indivizii şi popoarele simt nevoia să creadă într-o cauză şi să lupte pentru ea. Unii teoreticieni au extins aria de aplicare a comportării instinctive, pentru a explica periodicele măceluri pe care le numim „războaie". Meritul unor astfel de concepţii oferă obiect de studiu psihologilor şi istoricilor. Ceea ce mi se pare de o pregnantă evidenţă este că omenirea are, şi aşa, vrăjmaşi crînceni cu care să se bată — ca, de pîldă, sărăcia, bolile şi ignoranţa — şi că lupta pentru o astfel de cauză comună oferă tuturor satisfacţii şi glorie.

Bermuda

Sir William Stephenson

Date semnificative

1911
25 octombrie. Winston Churchill e numit Prim Lord al Amiralității britanice

1913
17 martie. Franklin D. Roosevelt e numit secretar adjunct al Departamentului Marinei militare a S.U.A.

1914
4 august. William Stephenson se înrolează în Corpul regal de genîști canadieni, după izbucnirea primului război mondial.

1916
Martie. William Donovan e trimis de Comisia americană pentru ajutoare de război, aparținînd Fundației Rockefeller, să facă o anchetă în legătură cu condițiile de viață în Europa devastată de prima conflagrație mondială.
Aprilie—mai. Prima întîlnire dintre Stephenson și Donovan în Europa.
Septembrie. Stephenson luptă în Franța, ca pilot de vînătoare în escadrila 73. din Corpul aerian regal

1917
6 aprilie. Statele Unite intră în primul război mondial.

1918
11 noiembrie. Germania se prăbușește. Încep „cei treizeci de ani de armistițiu", după cum îi va defini Churchill.

1933
30 ianuarie. Adolf Hitler e numit cancelar al Germaniei.
20 mai. Stephenson asista la arderea în public a cărților de către naziști.
August. Churchill e luat în derîdere cînd avertizează asupra reînarmării Germaniei.

1934
1 aprilie. Hitler începe persecutarea sistematică a evreilor.

1935
2 octombrie. Forțele fasciste italiene ale lui Benito Mussolini invadează Etiopia.

1936
7 martie. Germania ocupă Renania.
25 octombrie. Se constituie axa Roma—Berlin.

1937
Noiembrie. Stephenson obține un rezumat al instructajului secret făcut de Hitler Înaltului comandament german în vederea cuceririi Europei și a preluării controlului asupra Imperiului britanic.

1938

11 martie. Naziștii invadează Austria.

Aprilie. Stephenson obține planurile operației *Verde*, concepută de Hitler pentru cotropirea Cehoslovaciei.

30 septembrie. Neville Chamberlain semnează acordul de la München, declarînd că a obținut „pacea pentru vremea noastră" și anume „pacea în onoare".

1 octombrie. Trupele germane intră în regiunea sudetă din Cehoslovacia.

1939

15 martie. Trupele germane intră în Praga.

Aprilie. Apelul lui Roosevelt către Hitler în favoarea păcii este respins.

Colin Gubbins, viitorul șef al „haiducilor de pe Baker Street", e trimis în Polonia, într-o misiune de spionaj pentru britanici.

7 aprilie. Trupele italiene invadează Albania.

22 august. *Enigma*, mașina de cifrat a naziștilor, e scoasă pe ascuns din Polonia.

23 august. Germania și U.R.S.S. semnează un pact de neagresiune.

25 august. Marea Britanie și Polonia semnează un tratat de asistență mutuală.

1 septembrie. Germania invadează Polonia.

3 septembrie. Marea Britanie și Franța declară război Germaniei.

3 septembrie. Chamberlain îl numește pe Churchill Prim Lord al Amiralității.

15 septembrie. Roosevelt (sub numele de cod *Potus)* îi propune lui Churchill (sub numele de cod *Persoană navală)* să facă un schimb confidențial de informații.

Octombrie. Stephenson identifică uzina Norsk Hydro drept sursa de apă grea a naziștilor pentru experiențe atomice.

Noiembrie. Stephenson pleacă în misiune, pentru a realiza operația *Strike Ox.*

30 noiembrie. Churchill recomandă întreruperea, pe căi care să nu fie „nici diplomatice, nici militare", a transporturilor de minereu din Norvegia și Suedia spre Germania.

1940

Ianuarie—februarie. Mergînd pe urmele savanților hitlerîști, Stephenson pleacă în Norvegia, pentru a vedea uzina de apă grea.

Martie. Stephenson îl informează pe Churchill despre un raport științific ultrasecret, care arată că se poate construi o bombă atomică.

Aprilie. Stephenson și Roosevelt discută un plan de cooperare între F.B.I. și serviciile secrete britanice.

9 aprilie. Germania invadează Danemarca și Norvegia.

10—14 mai. Germania invadează Belgia, Olanda, Luxemburg și, în cele din urmă, Franța.

10 mai. Churchill formează un guvern de coaliție.

13 mai. Churchill ține cea dintîi cuvîntare ca prim-ministru, făgăduind poporului său doar „sînge, trudă, lacrimi și sudoare".

15 mai. Churchill apelează la Roosevelt, cerînd să împrumute distrugătoare Angliei.

15 mai. Pe baza interceptărilor obținute prin *Ultra*, britanicii pregătesc evacuarea de la Dunkerque.

26 mai—4 iunie. Are loc evacuarea de la Dunkerque.

10—14 iunie. Germanii intră în Paris. Italia declară război Franței și Angliei.

16 iunie. În cadrul unei călătorii, întreprinsă de mare urgență în Franța, Churchill oferă acesteia o uniune fede-

rală cu Anglia, în speranța că o va determina să continue lupta împotriva naziștilor.
Iunie. Stephenson *(Temerarul)* pleacă la New York, pentru a înființa *British Security Coordination.*
3 iulie. Churchill ordonă bombardarea escadrei franceze de la Oran, în Africa de Nord.
4 iulie. Ambasadorul american la Londra, Joseph Kennedy, îl previne pe Roosevelt „să nu se bage într-un război în care Aliații vor fi probabil înfrînți".
14 iulie. Donovan vine cu avionul la Londra, ca reprezentant personal al lui Roosevelt, pentru a investiga pregătirile britanice în vederea războiului secret.
14 iulie. Încep raidurile aeriene germane, care formează preludiul la Bătălia Angliei.
Iulie. Donovan află de planurile naziste de invadare a Angliei — operația *Leul de mare.*
10 august. Începe Bătălia Angliei.
15 septembrie. Donovan se întoarce la Washington, după ce și-a format imaginea unei viitoare agenții de informații a Statelor Unite.
27 septembrie. Germania, Italia și Japonia semnează pactul tripartit.
12 octombrie. Hitler amînă declanșarea operației *Leul de mare.*
5 noiembrie. Roosevelt este ales președinte al S.U.A. pentru a treia oară.
11—12 noiembrie. Portavioanele britanice provoacă mari pierderi flotei italiene la Taranto.
14—15 noiembrie. Raid aerian terorist împotriva orașului Coventry.
Decembrie. Donovan se întoarce în Anglia, oprindu-se pe drum în insulele Bermude, pentru a studia unele aspecte speciale ale operațiilor întreprinse de britanici împotriva naziștilor.

1941

Ianuarie. Stephenson, Donovan și Churchill discută posibilitatea de a întinde o cursă lui Hitler în Europa de est, pe baza interceptărilor *Ultra.*
Ianuarie—februarie. Statele Unite și Marea Britanie concep o strategie globală, în cadrul planului *A.B.C.-1.*
Februarie—martie. În cadrul unui voiaj în Balcani, Donovan își dă seama că Hitler vrea să-și asigure flancurile înainte de a ataca Uniunea Sovietică.
17 martie. După plecarea lui Donovan, are loc un puci militar în Iugoslavia.
6 aprilie. Germania invadează Iugoslavia.
20—27 mai. Operații împotriva cuirasatului german *Bismarck.*
22 iunie. Germania atacă Uniunea Sovietică.
11 iulie. Roosevelt îl numește pe Donovan în fruntea primei agenții centralizate americane de informații, dîndu-i titlul de „coordonator al informațiilor".
28 iulie. Japonezii debarcă în Indochina franceză.
10—11 august. Churchill și Roosevelt se întîlnesc la bordul cuirasatului *Prince of Wales* și semnează Charta Atlanticului.
7 decembrie. Japonezii atacă Pearl Harbor și Singapore.
7 decembrie. Hitler promulgă decretul *Nacht und Nebel* pentru țările ocupate.
11 decembrie. Germania declară război Statelor Unite.
22 decembrie. Prima vizită a lui Churchill la Washington în timp de război.

1942

Februarie. Stephenson obține detalii despre planul lui Hitler și Heydrich cu privire la „so-

luția finală a problemei evreiești"
27 mai. Uciderea lui Reinhard Heydrich
13 iunie. Agenția lui Donovan capătă denumirea de *Office of Strategic Services*.
17 iunie. Churchill pleacă cu avionul la Washington, pentru a discuta cererile sovietice în vederea deschiderii unui al doilea front în Europa și proiectul anglo-american *Torch*, de debarcare în Africa de Nord.
25 iunie. Numirea lui Dwight Eisenhower în calitate de comandant-șef al forțelor anglo-americane în Europa.
19 august. Raidul de la Dieppe (operația *Jubilee*) sondează fortificațiile hitleriste de pe coasta Atlanticului („fortăreața Europa").
8 noiembrie. Aliații debarcă în Africa de Nord (operația *Torch*).

1943

Februarie. Încep acțiunile de distrugere a surselor germane de apă grea pentru cercetări atomice.
7 octombrie. Savantul atomist Niels Bohr e adus cu un avion în Marea Britanie, pentru a se încadra în programul de cercetări anglo-americane cu privire la bomba atomică.

1944

6 iunie. Aliații debarcă în Normandia.

Iunie-septembrie. Rachete germane cad asupra Londrei.

1945

12 aprilie. Moartea lui Roosevelt.

30 aprilie. Sinuciderea lui Hitler.

8 mai. Germania capitulează necondiționat în fața coaliției antihitleriste.

6 august. Bomba atomică e lansată asupra Hiroshimei.

14 august. Capitularea Japoniei.

August—decembrie. *Temerarul* și B.S.C.-ul părăsesc cartierul lor general de la New York
20 septembrie. Președintele Harry Truman desființează O.S.S.-ul

Partea întîi
ÎN VREME DE PACE

1

La începutul acestui secol, un tînăr îndrăzneț, pe nume Winston Churchill, făcea un turneu de conferințe în America de Nord, povestind despre luptele de gherilă din războiul cu burii din Africa de Sud și vorbind despre propria sa evadare dintr-unul din „lagărele de concentrare" ale acestora. Îl asculta un public dezolant de restrîns. Nimeni nu avea cum să prevadă că Churchill contura trăsături dintre cele mai sinistre ale viitoarei conflagrații : războiul neconvențional, terorismul politic și lagărele de concentrare.

În ianuarie 1901, el a trecut din Statele Unite în Canada. La 22 ale lunii, a ajuns la Winnipeg și a găsit orașul drapat în doliu. Murise regina Victoria. Imperiul britanic trecuse de o cumpănă a apelor. Scriind acasă, în Anglia, mamei sale, de obîrșie americană, Churchill spunea că „această așezare, pierdută în depărtări înzăpezite... stătea cu capul plecat".

În mulțimea care jelea moartea suveranei de peste ocean, se afla și un băiețaș de cinci ani, Billy Stephenson. Cu cîteva zile înainte, exact cînd își sărbătorea aniversarea, aflase că tatăl lui căzuse în Africa de Sud. În ziua sosirii lui Churchill la Winnipeg, tremurînd de frig pe trotuarele întroienite ale orașului, băiatul își spunea că tatăl lui trebuie să fi fost un mare erou, de vreme ce i se acordau asemenea onoruri.

Copilăria lui Stephenson a fost cît se poate de deosebită de aceea a celor doi parteneri cu care avea să conlucreze într-un alt moment critic al istoriei : Winston Churchill şi Franklin Delano Roosevelt. Avea mai multe în comun cu viitorul său tovarăş de luptă pe tărîmul războiului secret, William J. Donovan, care pe atunci locuia de ceălaltă parte a frontierei, în Statele Unite.

Încă de mic, Stephenson a trebuit să se bizuie pe el însuşi. Avea trei ani atunci cînd tatăl său a plecat la război în Africa de Sud, împreună cu contingentul Manitoba Transvaal. Băiatul a crescut pe preriile din vestul Canadei, unde iernile lungi şi aspre dăltuiau şi finisau caracterul pionierilor. Propria sa familie avea sînge de pionier, care îi curgea în vine de cîteva generaţii.

Străbunicul Donald venise că imigrant în 1870, din oraşul scoţian Dundee, şi se însurase tot cu o scoţiană, Jean Campbell. Fiul lor, William Victor, s-a căsătorit cu Christine Breakman, ai cărei strămoşi veniseră din Norvegia. Billy s-a născut la 11 ianuarie 1896, cea mai friguroasă zi din istoria acestui colţ posomorît al continentului american.

Billy citea cu nesaţ. Una dintre amintirile sale cele mai vechi o constituie lectura cuvintelor „Dumnezeu a făptuit" — cuvinte transmise în 1844 de Samuel F.B. Morse, inventatorul primului telegraf eficient din Statele Unite şi al celui mai răspîndit cod telegrafic. De altfel, cel de-al doilea nume al lui Billy era Samuel, în cinstea marelui Morse. Acesta l-a influenţat nu numai pe Billy Stephenson, ci — într-un fel pe care micuţul nu avea cum să şi-l închipuie — şi pe bărbatul în care avea el să se transforme.

Băiatul a crescut la Point Douglas, lîngă Winnipeg, împărţindu-şi timpul între liceul Argyle şi fabrica de cherestea, întemeiată de tatăl său.

„Era veşnic neastîmpărat şi doritor să înveţe", îşi aminteşte Jean Moffat, profesoara lui la Argyle. „Îl consideram un şoarece de bibliotecă, numai că-i plăcea boxul. Un flăcău pirpiriu, dar foarte aprig la o încăierare. Vedeţi, era şi firesc, doar se simţea cap de familie de pe vremea cînd abia se ţinea pe picioare".

Ca adolescent, Stephenson a făcut tot felul de experienţe cu electricitate, cu maşini cu abur, cu zmee şi cu avioane rudimentare. Şi-a înjghebat un telegraf Morse — cu emiţător şi receptor — şi a transmis mesaje vaselor

de pe Marile Lacuri. Știa indicativele tuturor stațiilor din apropiere și și-a alcătuit propriul său cod, o ediție îmbunătățită a volumului *Vocabular secret, adaptat pentru telegraful electromagnetic al lui Morse*. Volumul fusese publicat pe la jumătatea secolului al XIX-lea de către Francis O.J. Smith, reprezentantul legal al lui Morse, pentru cei ce foloseau telegraful în scopuri comerciale. Cînd îl întreba cineva mai tîrziu în legătură cu educația sa, Stephenson lua o figură fără expresie și răspundea : „Am învățat ca toată lumea. Din cărți".

Din liceu, a intrat direct în primul război mondial. Ultima sa caracterizare la școală glăsuia : „Mare putere de concentrare, atunci cînd ceva îi stîrnește interesul. Viguros simț al datoriei. Bun camarad. Ne va lipsi foarte mult"

Hotărîrea Angliei de a declara război Germaniei în 1914 a adus în rîndurile armatei britanice voluntari din Canada și Statele Unite, pe care îi atrăgea adesea perspectiva unei vieți aventuroase. Stephenson a fost trimis imediat în tranșeele din Franța, în rîndurile Corpului regal de geniști canadieni. Încă înainte de a împlini 19 ani, a fost ridicat la gradul de ofițer pe cîmpul de luptă. Pierderile în oameni erau atît de mari, încît, în mai puțin de un an, a fost avansat căpitan. A trecut prin drama unui atac cu gaze toxice, văzînd în jurul lui ostași care-și pierdeau vederea și mințile. Timp de douăzeci de luni, a îndurat toate necazurile infanteristului. Apoi, intoxicat de pe urma unui alt atac cu gaze, a fost trimis înapoi în Anglia, ca „invalid pe viață".

S-a ivit atunci un semn premonitor al viitorului îndepărtat. În cea de-a treia vară a războiului, William Donovan întreprindea o anchetă a conflictului în numele Comisiei pentru ajutoare de război, subvenționată de Rockefeller, în speranța că va limita masacrul. În vîrstă de 33 de ani, Donovan era un prosper avocat din New York și un abil anchetator. Ceea ce a constatat l-a umplut de spaimă. Oștiri uriașe se luaseră la trîntă, opintindu-se din greu, fără a se mișca din loc, într-o încleștare de moarte.

„Unul dintre veteranii acestui coșmar era un canadian de 22 de ani", avea să scrie mai tîrziu Donovan în notele încredințate unui biograf al său. „Mă simțeam un bătrîn rușinos de bine hrănit, în comparație cu acest băiețandru numai piele și oase. Dar, cînd a început să vorbească, l-am ascultat cu atenție. Îi pusesem două-trei întrebări de rutină. Mi-a răspuns concis și inteligent. La prima noastră

întîlnire, în 1916, am descoperit amîndoi că aveam ceva în comun care arunca o punte peste prăpastia ce-i despărțea pe cei ce luptau deja în război de noi, americanii, care ne țineam încă de o parte. Fusesem membru al unor cluburi de canotaj canadiene, din apropierea orașului meu natal, Buffalo. În fiecare săptămînă, la clubul de canotaj Crystal din Ontario, mă angajam în controverse cu canadienii, pe o temă istorică : Statele Unite se declaraseră republică și aboliseră monarhia, în vreme ce Canada avea un rege britanic, fără a primi însă ordine de la Londra.

Stephenson înțelegea stilul nostru american, pe care englezii, scăldați într-o baie de sînge, îl considerau vulgar, iar eu înțelegeam întrucîtva de ce englezii care supraviețuiseră luptelor din prima linie erau atît de zgîrciți la vorbă. Stephenson se arăta dispus să-mi traducă, în fapte și cifre, ororile războiului.

Evaluînd slăbiciunile militare și psihologice ale Germaniei, el dovedea și compasiune, și subtilitate. Mi-a spus că Germania trebuie să piardă pînă la urmă războiul, deoarece luptă pentru țeluri nedrepte. Părea nemaipomenit de tînăr pentru un căpitan, dar impresia mi s-a schimbat cînd i-am auzit argumentele. Stephenson nu vedea războiul ca pe un accident al istoriei, provocat de niște cîrmuitori nebuni. Fără doar și poate, nu avea nici o simpatie pentru război și spunea că trebuie luptat împotriva acestui flagel. Dar refuza să considere drept simplă propagandă relatările despre atrocitățile comise de germani. Voia să se întoarcă pe front, dar medicii spuneau că plămînii săi nu vor mai fi în stare să reziste luptelor din tranșee.

În consecință, Stephenson s-a hotărît să devină aviator. A reușit să smulgă o detașare în Corpul aerian, unde nu i s-a pus nici o întrebare. Acolo, piloții piereau într-un ritm atît de rapid, încît noii veniți abia mai pridideau să-i înlocuiască. Stephenson a ascuns adevărul cu privire la starea sănătății sale și nimeni nu l-a controlat prea îndeaproape. După o instrucție de cinci ore, a primit brevet de pilot calificat — dovadă cît de disperată era nevoia de piloți a Aliaților".

Stephenson s-a prezentat la datorie la escadrila 73 a Corpului aerian, unde a primit ca adjutant pe un alt canadian, Thomas Drew-Brook, care avea să colaboreze cu el și cu Donovan în cel de-al doilea război mondial. Drew-Brook s-a speriat cînd l-a văzut la față pe noul pilot, care

avea paloarea unui om bolnav. Stephenson refuzase un post comod dar onorabil, de căpitan la un stat-major, pentru a lua temporar gradul de sublocotenent într-o unitate poreclită de toţi „escadrila sinucigaşilor". El n-a vrut să ţină seama de obiecţiile lui Drew-Brook, care i-a spus că era prea bolnav pentru serviciul activ. „Dacă e să intru de timpuriu în groapă, măcar să mi-o sap singur", a replicat Stephenson. Dar el n-a murit, ci a dobîndit ordinul *Distinguished Flying Cross*, pentru „marea vitejie şi măiestrie cu care a atacat trupele inamice, de la mică înălţime". A devenit celebru pentru „informaţiile valoroase şi precise aduse cu privire la mişcările de trupe ale duşmanului". Palmaresul său în materie de avioane inamice doborîte a crescut necontenit. I s-a decernat şi *Military Cross*, pentru bombardarea unor transporturi germane, pentru nimicirea avioanelor de observaţie vrăjmaşe şi pentru faptul că, „pe cînd zbura la mică înălţime, a văzut o maşină a statului major [german] şi a atacat-o cu atîta succes încît automobilul s-a răsturnat într-un şanţ". Citarea pe ordin de zi cuprindea cel mai înalt omagiu ce i se putea aduce unui aviator în acea vreme, cînd războiul era purtat de infanterişti : „Este totdeauna acolo unde ostaşii au nevoie de el".

Gustul pentru lupta de unul singur şi talentul de a înregistra în memorie tot ceea ce îi trecea prin faţa ochilor alcătuiau o îmbinare foarte rar întîlnită. Fiind unul dintre comandanţii de zbor ai escadrilei 73, nu-şi putea permite să întreprindă misiuni solitare în orele cînd trebuia să conducă patrule. De aceea, pornea în astfel de zboruri singuratice în timpul său liber — şi atunci căuta lupta cu orice preţ. Unul dintre obiectivele fireşti ar fi fost doborîrea lui Manfred von Richtofen, supranumit „Baronul roşu". Dar Stephenson a analizat strategia inamicului şi a ajuns la concluzia că Lothar Richtofen, fratele lui Manfred, era mai primejdios decît faimosul baron. Acesta din urmă umbla după victorii spectaculoase, dar adesea facile. Pe Lothar îl interesau mai curînd rezultatele efective, decît propria lui glorie. Pentru fiecare două victime ale „Baronului roşu", Lothar dobora una singură, cu mai puţin dramatism, dar în mod mai eficient — de exemplu, un periculos balon captiv de observaţie. Stephenson şi-a aşternut această părere în scris, aducînd-o ca argument în favoarea concentrării eforturilor aliate asupra unor piloţi de tipul lui Lothar.

Pledoaria sa a căzut sub ochii unui om de un dinamism fără seamăn, care pe atunci domina serviciile de informații britanice. Amiralul Reginal Hall, supranumit *Blinker* („Clipici"), făcuse să progreseze arta războiului secret în cel de-al doilea deceniu al secolului nostru. Porecla i se trăgea de la un tic, de pe urma căruia unul din ochi clipea, din cînd în cînd, de cîteva ori la rînd, ca un reflector de semnalizare de pe o navă. Hall nu voia să țină seama de limitele pe care i le impunea funcția sa de director al serviciului de informații și acționa mult dincolo de orizonturile marinei. Înainte de izbucnirea războiului, lucrase sub ordinele unui alt rebel împotriva ortodoxismului, Winston Churchill, pe vremea cînd acesta era Prim Lord al Amiralității. Încăpățînarea îl dusese pe Churchill la un conflict fățiș cu colegii săi, politicieni mai abili, și îl silise să demisioneze în 1915. La acea dată, Hall nu mai avea nevoie de un protector, amestecîndu-se în toate domeniile care aveau de-a face cu spionajul. Cînd anchetau vreun spion la Londra, inspectorii *Scotland Yard*-ului dădeau peste amiral, care se ocupa de același caz. *Secret Intelligence Service* afla cu resemnare că un agent pe care spera să-l racoleze în cine știe ce port îndepărtat era de mult omul lui Hall. Nimeni nu-l acuza pe amiral de braconaj, căci prea mulți îi erau îndatorați pînă peste cap. Drept paravan, el invoca pretextul că personalul său — care lucra într-o modestă încăpere din subsolurile Amiralității, cunoscută sub numele de Camera 40 — se ocupa exclusiv de urmărirea mișcărilor de nave ale inamicului.

În 1917 Hall a stîrnit admirație pînă și în rîndurile criticilor săi, interceptînd și descifrînd o telegramă care, după convingerea lui, avea să antreneze Statele Unite în război : așa-numita depeșă Zimmermann, trimisă din Berlin ministrului german din Mexic. Ani de-a rîndul după aceea avea să se spună că nici o analiză criptografică nu provocase consecințe atît de uriașe. Decriptorii lui Hall luaseră istoria în mîinile lor, și amintirea acestei epoci avea să-l susțină pe amiral în momente de demoralizare.

Lui Hall i-a plăcut lucida evaluare pe care Stephenson o făcuse aviației inamice, într-o vreme cînd luptele în văzduh erau socotite drept niște turniruri între tineri neînfricați. Amiralul cu pielea tăbăcită a studiat dosarul imberbului aviator, remarcînd că Stephenson se pricepea deja într-un domeniu pe care Hall îl considera drept nucleul viitoarelor acțiuni secrete — transmisiile prin radio.

Stephenson propusese de asemenea să se fişeze deficienţele aviaţiei inamice în materie de aparate şi efective, pentru a se putea trage concluzii rapide. După părerea lui, germanii prezentau slăbiciuni de caracter ce meritau să fie valorificate. De exemplu, canadianul recomanda folosirea de „momeli" pentru a atrage piloţii duşmani în interior, departe de linia frontului, şi a-i face astfel să lupte cu teama că vor rămîne fără carburant. O asemenea idee nu prea corespundea regulilor cavalereşti, şi-a spus Hall, care nici el nu exagera cu sportivitatea, atunci cînd era vorba de război.

Preconizînd eliminarea celor mai pricepuţi piloţi inamici, Stephenson a pus în practică ceea ce propovăduia. S-a ţinut scai de Lothar von Richtofen, lucru care era cît pe-aci să-l aducă pe lista roşie (a celor „probabil' decedaţi") din fişierul amiralului Hall.

Lothar se afla într-un sector al frontului de Vest unde operau bombardiere britanice în timpul ofensivei germane, declanşată la 21 martie 1918. Stephenson comanda toate trei grupurile escadrilei 73, care făceau parte din escorta bombardierelor. Mai tîrziu, el avea să-şi amintească :

— Cînd am ajuns la o înălţime de peste 5 000 m, ni s-au alăturat avioane de vînătoare *Bristol,* din escadrilele 62 şi 22. Tommy Drew-Brook a fost atacat de un *Fokker* roşu-sîngeriu, cu dungi negre, late de vreo 10 cm, care ondulau pe ambele laturi ale fuzelajului. Tommy era dedesubtul meu, la babord. Am coborît în viraj şi am deschis focul de la vreo 70 m.

Fokker-ul s-a răsucit într-un „Immelmann", cîştigînd altitudine şi inversîndu-şi direcţia. Stephenson a recunoscut stilul lui Lothar.

— Ne-am dat peste cap, am coborît în picaj, am făcut lupinguri şi am încercat amîndoi toate stratagemele pentru a ajunge în poziţia din care să tragem rafala hotărîtoare. Avionul meu *Camel* avea două mitraliere *Vickers,* care trăgeau printre paletele elicei, şi era mai uşor de manevrat. Aşa că nu Lothar a fost de vină atunci cînd l-am silit să coboare razant cu solul şi să nimerească într-un pîlc de copaci. Nu şi-a pierdut viaţa, dar nu a mai zburat niciodată, decît în calitate de pasager.

Un camarad care a participat la această operaţie, scriitorul american Arch Whitehouse, îşi aminteşte de Stephenson ca de un as al aviaţiei :

— Războiul aerian, care a început în văzduhul Flandrei, era ceva nou și a dat naștere unui nou tip de luptător. Nici un aviator nu a contribuit atît de mult la cauza popoarelor de limbă engleză ca Stephenson.

Whitehouse a avut un prilej rar să arunce o privire asupra eului interior al lui Stephenson — un prilej pe care l-au avut puțini alți observatori de-a lungul anilor —, atunci cînd Bill i-a trimis cîteva versuri, care să-i mai descrețească fruntea într-o perioadă grea :

De ce, zburătorule ce spinteci straturile înalte ale
văzduhului,
Cunoscînd fiorul unei viteze pe care nici o pasăre n-o
știe,
De ce, cînd tot oceanul elastic al aerului e al tău,
Să te mai pleci, pentru a te uita la pămîntul cel crispat ?
Mai bine urmărește cu sînge rece și fără să-ți pierzi
cumpătul,
Cum țîșnesc, ca niște ciuperci plesnite,
Flăcările sălbatice și norii de fum
Care spurcă podeaua carlingei tale.
Și amintește că numai tu
Poți scăpa prin ușița strîmtă
Care dă spre Cer.

Versurile se încheiau cu o remarcă făcută lui Whitehouse : „Cu alte cuvinte, nu te lăsa doborît de tristețe ! Trăim cu toții de pe o zi pe alta".

La 28 iulie 1918, pe cînd patrula de unul singur, Stephenson a zărit un greoi avion francez de observație, încolțit de șapte aparate inamice *Fokker D-VII,* care se pregăteau să-l atace. Canadianul a dispersat formația germană, dar, în confuzia ce a urmat, mitraliorul francez a tras o rafală în *Camel*-ul lui Bill. Acesta a fost rănit la picior și s-a prăbușit în spatele liniilor inamice. Rănit pentru a doua oară, la același picior, de un tunar german, el a căzut prizonier.

Cîteva tentative de evadare au dat greș : „Nu le planificasem bine", își amintea el ulterior. „Dar voiam să mă întorc neapărat la escadrila mea. Războiul aerian mi se părea de o importanță hotărîtoare. Nemții se aflau la marginea prăpastiei, dar încă mai dispuneau de avioane bune și aveau piloți de rezervă. Era nevoie de fiecare dintre noi, cei ce-l cunoșteam pe inamic din proprie experiență".

Germanii își dădeau și ei seama că fiecare pilot aliat cu vechi state de serviciu făcea cît o duzină de avioane noi britanice sau americane. La Holzminden, un lagăr extrem de strict, în care erau internați prizonieri importanți, Stephenson a fost pus sub o pază foarte severă. Comandantul lagărului, Hans Niemayer, își manifesta ura împotriva anglo-saxonilor, bătînd prizonierii pe ascuns și sfidîndu-i în public.

— Era un neamț care, înainte de război, locuise în Milwaukee, înapoindu-se în patrie, ca să lupte pentru Kaiser, își amintește Stephenson. Era mîndru de americanismele cu care-și împestrița frazele. Într-o zi, ne-a adunat pe toți în careu, deoarece descoperise un plan de evadare. „Credeți că nu știu ce se întîmplă pe aici !" a zbierat el, „Aflați de la mine că nimic nu-mi scapă !"

Stephenson își îngrijea piciorul, exagerînd dinadins suferințele pe care i le provocau rănile, pentru a convinge santinelele că nu era în stare să evadeze. La o săptămînă după sosirea în lagăr cunoștea perfect planul acestuia. Știa care erau punctele slabe ale gardului de sîrmă ghimpată, la ce distanță se afla cel mai apropiat sat, unde putea să găsească adăpost și să-și schimbe îmbrăcămintea și cîți kilometri erau pînă la liniile aliate. Dobîndise toate aceste informații ascunzîndu-și disprețul față de paznicii săi și smulgînd cît mai multe date cu prilejul celui mai mărunt contact, chiar dacă asta implica necesitatea de a-l asculta pe Niemayer într-o tăcere aparent prietenoasă. În octombrie 1918, la mai puțin de trei luni după căderea sa în captivitate, era gata pentru încercarea finală.

Căpătînd permisiunea de a lucra la bucătărie, Stephenson și-a înjghebat bucată cu bucată, din ustensilele culinare, o foarfecă pentru sîrma ghimpată, un cuțit improvizat și un compas rudimentar. Cu puțin înainte de a evada, a șterpelit fotografia de familie care atîrna în biroul lui Niemayer, „pentru ca acesta să nu-și facă vreo iluzie cu privire la relațiile dintre noi". Ascunzînd fotografia sub o manta soldătească germană pe care o furase, Bill s-a strecurat afară din lagăr cu o oră înainte de revărsatul zorilor.

I-au trebuit trei zile ca să ajungă la tranșeele aliate, unde — lucru caracteristic pentru el — a redactat o informare despre lagărele inamice de prizonieri.

O copie a informării a poposit în Camera 40, unde amiralul Hall se străduia să evalueze micul grup de tineri pe

care voia să-i pregătească pentru lumea cea nouă a informațiilor secrete. Se punea însă problema că Stephenson era prea cunoscut. În palmaresul lui figurau 26 de avioane doborîte în intervalul relativ scurt al carierei sale de pilot, care urmase experienței de luptă în tranșee. Pe lîngă celelalte distincții, i se decernaseră Legiunea de Onoare și Crucea de război franceză cu lauri. Pe ringul de box i se spunea „Căpitanul Mitralieră" : devenise campion mondial militar la categoria ușoară, într-un concurs la care Gene Tunney cucerise titlul la categoria pentru pușcașii marini ai S.U.A. Tunney a devenit ulterior profesionist și a ajuns campion mondial la toate categoriile, fără să cunoască înfrîngerea. El s-a bucurat de o mare influență, care i-a fost de ajutor lui Stephenson în cel de-al doilea război mondial, căci cei doi au stabilit legături de afaceri și s-au împrietenit la cataramă. În 1918, Hall se pregătea să se retragă în culise, de unde avea să conducă lupta pe frontul secret în următorii 25 de ani. El a considerat că cel mai nimerit lucru era să-l transfere pe Stephenson în zona mai apărată a pilotajului de încercare pentru avioanele militare de fabricație străină. „Ca pilot-șef de încercare la centrul de refacere al Corpului aerian", i-a scris el mai tîrziu lui Bill, „ai zburat pe mai multe tipuri de avioane internaționale decît orice alt pilot pe care l-am cunoscut".

Stephenson nu împărtășea atitudinea dezinvoltă a zburătorilor sportivi, care aureolau cu un nimb romantic războiul aerian. În cronica scrisă de el, special pentru Hall, despre luptele purtate în văzduh între 1914 și 1918, el sublinia că Corpul aerian intrase în foc cu mai puțin de 50 de avioane, sub comanda unui general de cavalerie, care abia se dăduse jos de pe cal și învățase pilotajul la vîrsta de 49 de ani. Șeful lui de stat-major era un veteran din războiul cu burii, care a plutit literalmente în baloane ani de-a rîndul. Fiecare pilot trebuia să-și transporte propriul avion cu vaporul în Franța, cărînd totodată cu el o sobiță, cuburi de supă concentrată și binoclul de campanie. Hărțile erau furnizate de domnul Michelin, a cărui fabrică de cauciucuri distribuia gratuit ghiduri automobilistice. De la toate avioanele se împrumutau piese : trenul de aterizare al unui *Morane Parasol* era răsucit în așa fel încît să se potrivească unui *B.E.8 ;* motorul destinat unui *Farman* era vîrît cu de-a sila în fuzelajul unui *R.E.2.* Oricine era apt să devină mitralior, dacă știa să încarce o carabină de cavalerie, dacă era dispus să arunce săgeți de metal în

capul nemților și dacă nu avea nimic împotrivă să-și umple încăpătoarele buzunare ale scurtei cu pietre pe care să le zvîrle în avioanele inamice. Sub presiunea războiului, tehnologia progresase, dar Stephenson se temea că, în lunga perioadă de pace de după încheierea ostilităților, Aliații vor rămîne din nou în urmă și se vor trezi nepregătiți atunci cînd vor avea de înfruntat un dușman mai avansat din punct de vedere militar.

Așa cum bănuise Hall că se va întîmpla, încă pe cînd mai făcea zboruri de încercare Stephenson a fost fascinat de imensul registru al noilor posibilități pe care le deschidea aviația. Mintea lui matematică se reflecta în felul cum pilota. Aplicarea lucidă a principiilor de bază putea scoate din încurcătură pe orice aviator. Un adevăr pe care-l recunoștea pînă și aparent aiuritul Corp aerian, după cum dovedește requiemul cîntat la petrecerile de la popotă.

A murit într-o oră și un sfert.
Știm cu toții de ce a pățit-o :
A virat într-un unghi cam incert
Și cu-o iotă mai sus a cîrmit-o.

Stephenson știa perfect că erai pierdut dacă ridicai botul avionului cu o iotă mai sus de unghiul de planare, atunci cînd trebuia să aterizezi cu un motor calat. Mai mult, el a recomandat o nouă schemă de aripă, care ameliora unghiul de planare. Zurbagiii săi camarazi, care socoteau că încheiaseră deja un pact cu moartea, aveau tendința de a se gîndi numai de la o zi la alta. Ofițerii activi, aparținînd armelor mai demult constituite, îi priveau de sus, lucru pe care amiralul Hall nu-l făcea. El a ales un pilot mai vîrstnic, William Wiseman, gazat în cursul aceleiași ofensive germane care îl scosese din luptă pe Stephenson, și l-a trimis la Washington, ca șef al serviciului secret britanic în Statele Unite, pentru anii care mai rămăseseră din primul război mondial.

Pe acea vreme, despre *Secret Intelligence Service* nu se vorbea în public. Bugetul acestei organizații era ținut în mare taină. Legea secretului de stat se aplica cu atîta strășnicie încît Sir Compton Mackenzie, persoană onorabilă și autor de mare succes, a fost criticat și pedepsit cu severitate pentru vaga relatare pe care a publicat-o după război despre activitatea lui în S.I.S. O astfel de atitudine

dura de secole. Numai arareori se menţionau nume de prestigiu, ai căror purtători avuseseră de a face cu serviciile secrete ale cîte unui suveran : cardinalul Wolsey, Walsingham. Thurloe sau Rudyard Kipling. Numele lui Wiseman a apărut în presă doar pentru că funcţionase în Statele Unite, unde asemenea lucruri erau greu de ţinut sub obroc. S-au făcut multe ironii la adresa unor şefi ai serviciilor secrete, care îşi ascundeau identitatea sub nişte iniţiale. S-a pus un mare accent pe caracterul exclusivist al unei agenţii, despre care se spunea că îşi recrutează oamenii din sînul unei mici clase privilegiate şi din mafia vechilor colegi de liceu. Ridicolul constituia o perdea de fum binevenită. Stephenson nu corespundea nici unuia dintre criteriile fictive, în schimb corespundea celor reale, avînd curajul unui om dotat cu imaginaţie, care poate să conceapă consecinţele tragice şi sîngeroase ale propriilor sale acţiuni.

2

„Doamne, cît de neobişnuite sînt făpturile pe care le poţi găsi aci, printre cei ce se ocupă cu imensele şi înspăimîntătoarele treburi ale războiului ! Oameni despre care strănepoţii noştri vor învăţa în cărţile lor de şcoală. Dar dintre ei toţi, cel mai extraordinar este acest ofiţer de marină, despre care nu se va auzi probabil nimic niciodată". Iată ce scria, în 1916, ambasadorul Statelor Unite la Londra, Walter H. Page, preşedintelui Woodrow Wilson, referindu-se la amiralul Hall. Acesta nu era de părere că sfîrşitul războiului înseamnă şi sfîrşitul primejdiilor. Armele moderne şi mijloacele noi de comunicare în masă ofereau noi posibilităţi tiranilor. Dar avertismentele lui Hall, ca şi ale altora, au trecut neluate în seamă de valul postbelic de repulsie faţă de război şi de neîncredere în comandanţii militari.

La New York, mulţimile au aclamat Regimentul 69, care defila pe Fifth Avenue, cu colonelul William Donovan mărşăluind în fruntea ostaşilor săi. Aceştia fuseseră supranumiţi „Irlandezii bătăioşi", iar comandantul lor dobîndise porecla de „Bill dezlănţuitul". Explicînd de ce se hotărîse să nu defileze călare, aşa cum cerea tradiţia, el a declarat : „Dacă s-a cuvenit să umblu pe jos prin Europa,

se cuvine să umblu pe jos și acum". Seara, în tăcerea pustie de la Camp Mills, unde fusese încartiruit regimentul înainte de a pleca pe front, colonelul a izbucnit în plîns. „Nu pot să-i uit pe cei ce i-am lăsat acolo", i-a spus el fratelui său, părintele Vincent Donovan.

„Lucrul cel mai tragic în legătură cu războiul este nu că a ucis atîția oameni, ci că a nimicit însăși tragedia morții, scrie poetul american John Peale Bishop. „Nu numai tinerii soldați au suferit ; au suferit și toate noțiunile care ar fi oferit fundament și demnitate suferințelor lor".

Un viitor prim-ministru al Marii Britanii, Harold Macmillan, înapoindu-se în orașul universitar Oxford, l-a găsit cutreierat de năluci și, mai tîrziu, vorbind în numele unei generații pierdute, a scris : „Inimile ni se umpleau de amărăciune văzînd ușurința cu care mulți vîrstnici începeau din nou să se joace, cu un elan la fel de mare ca totdeauna, de-a politica".

Jocul de-a politica cerea ca mașina de război să fie demontată. Așa dorea opinia publică. Bugetele militare au fost amputate. Aviația engleză a revenit întreprinderilor particulare. Piloții de încercare rămîneau șomeri. Stephenson a studiat la Oxford și la colegiul aeronautic Cranwell, unde s-a specializat în radiocomunicații, domeniul favorit al amiralului Hall. Apoi s-a înapoiat în Canada, cu imaginea pe care și-o făcuse despre o nouă lume, unde știința va aduce pace și rînduială.

Ideile lui au fost întîmpinate cu răceală. A căutat sprijin financiar canadian pentru a înființa o stație de radio destinată marelui public. O asemenea inițiativă părea o consecință inevitabilă a progreselor realizate, în anii războiului, pe acest tărîm. Dar Stephenson era un tinerel de abia 23 de ani. Pe frontul de acasă, trebuia să-și ia locul la coadă, deși supraviețuise grelelor încercări ale unui război în care fiecare zi trăită dincolo de vîrsta de 20 de ani era un dar ceresc. Universitatea din Manitoba l-a angajat ca profesor de matematică. În același timp, el urmărea emisiunile experimentale de radio făcute în această provincie. „Aveam un sentiment de vinovăție că nu muriserm laolaltă cu ceilalți", își amintește Stephenson. „Fiind încă în viață, mă simțeam dator să-mi justific supraviețuirea".

În notele sale zilnice, apar versuri răzlețe. Cîteva, împrumutate de la Wordsworth, vădesc starea lui de spirit :

Cine e minunatul ostaș
La care visează cel ce-i trimis la luptă ?
E cel cu suflet generos...
Cel ce sortit să știe ce-i durerea
Și teama și sîngele vărsat...
Își face datoria cu cugetul curat
Și-și stăpînește-n suflet vrerea...
El nu se pleacă și nici nu așteaptă
Să fie răsplătit, să urce-o treaptă...
În focul luptei, legea o cinstește,
Căci tot ce-a prevăzut se împlinește.

În viața lui, Stephenson nu și-a manifestat niciodată romantismul. Dar sentimentele lui erau caracteristice pentru starea de spirit a celor care scăpaseră teferi dintr-un anume fel de înfruntare individuală. Printre oamenii mai bătrîni, unii înțelegeau aceste sentimente și voiau să valorifice energiile pe care ele le declanșau.

La începutul deceniului 1920—1930, amiralul Hall i-a trimis vorbă lui Stephenson să se întoarcă la Londra. Hall se pensionase. Serviciul britanic de informații fusese redus în mod drastic și amiralul se străduia să-l mai țină în viață, cu sprijinul unor cercuri civile care se bucurau de prestigiu în arena politică, în relațiile internaționale și în cercetarea științifică. El îl considera pe Stephenson „un strălucit matematician, care, asemenea pionierilor americani, are orizonturi fără limite... o îmbinare extrem de rară între omul de acțiune și cel imaginativ". Apreciind că interceptia comunicațiilor inamice și criptanaliza constituie bazele unui bun serviciu modern de informații, Hall a stabilit contacte în mediile industriale, comerciale și universitare, unde putea găsi resurse intelectuale nefolosite. Știința modernă a criptologiei se dezvoltase pornind de la începuturi modeste : inventarea telegrafului. Stephenson își demonstrase propriul lui geniu inventiv în acest domeniu. Acum, el a aflat că, în vreme ce se bătea în Franța, alte lupte fuseseră purtate de savanți care puneau în joc disciplina și logica lor academică pentru a descifra codurile germane. Captînd ordinele transmise prin eter, ei puteau indica exact dispozitivul submarinelor și al zeppelinurilor. Alții analizau comunicațiile radiofonice în general, pentru a căpăta o idee despre felul cum raționa dușmanul. Era o artă în sine, de aceea Hall socotea pe specialiștii în „analiza comunicațiilor" drept mult prea

prețioși pentru a se putea renunța la ei, în cadrul reducerii postbelice a bugetelor militare. Nu exista încă o meserie numită „criptanaliză", și pe cei ce se pricepeau la rezolvarea misterelor din coduri îi puteai găsi ca profesori de istorie veche, matematică și chiar limbi moarte. Aceștia formau un minuscul nucleu neplătit și, în jurul lor, Hall a adunat tineri dotați, care reușiseră în lumea afacerilor.

Stephenson s-a apucat să discute cu fabricanții de aparate de radio din Anglia, relatîndu-le despre tentativele făcute în Canada pentru a organiza emisiuni tutelate de guvern. El era convins că programele radiofonice destinate marelui public puteau deveni o armă importantă în slujba fie a binelui, fie a răului. Vederile sale erau împărtășite și de un fost camarad al lui într-ale pilotajului, Gladstone Murray, un as al aerului în primul război mondial, care devenise corespondent în probleme de aviație la ziarul *Daily Express,* al cărui proprietar era un alt canadian, lordul Beaverbrook. Toți trei laolaltă au reușit să pună bazele B.B.C.-ului *(British Broadcasting Corporation),* subvenționat de guvern, ca și stația din Winnipeg. Ulterior, B.B.C.-ul a devenit o companie independentă, ceea ce i-a dat posibilitatea să funcționeze fără ca partidul aflat la putere să se amestece în treburile lui. Drept urmare, s-a format un public alcătuit din cîteva milioane de ascultători și a apărut o piață pentru constructorii de aparatură radio. S-a asigurat astfel și mersul înainte al cercetărilor în domeniul care-l interesa pe amiralul Hall. Totodată, au găsit de lucru o seamă de oameni înzestrați ca Murray, care a devenit directorul publicității la B.B.C. — post ce avea să se dovedească extrem de util în războiul din 1939—1945.

„Pe atunci nu prea erau bani disponibili", își amintește Stephenson. „Ceea ce conta era să găsești sprijin moral și colaboratori entuziaști. Mai presus de toate lecțiile despre supraviețuirea individuală pe care le învățasem în timpul războiului, se afla convingerea că societatea noastră trebuia să știe cum să se apere în eventualitatea unui atac pe neașteptate, altfel riscam să ne pomenim cu un nou război mondial. Am legat o strînsă prietenie cu H.G. Wells, care mi-a devenit un bun sfetnic. Lumea îl știa ca istoric și ca profet al literaturii științifico-fantastice. Puțini erau cei ce cunoșteau ferma lui convingere că, în viitorul război, prima noastră linie de apărare va fi informația trans-

misă rapid. Nici el, nici eu nu mai aveam încredere în clasa conducătoare, care își arogase dreptul de a ne guverna în vremuri liniștite, împingînd apoi poporul într-o catastrofă și lăsîndu-l să se zbată singur pentru a ieși din ea".

Stephenson a scris cîteva articole despre ceea ce el numea „tele-viziune", metoda de a transmite imagini mișcătoare prin undele hertziene. Era ceva ce putea deveni o realitate practică. Stephenson a elaborat ecuații matematice, care dovedeau că imaginile puteau fi transmise la fel de ușor ca și sunetele. El a devenit partener la două întreprinderi electronice din Anglia, aducînd, în locul capitalului care-i lipsea, numai și ideile lui. Aceste firme, *General Radio* și *Cox-Cavendish*, se aflau în primele rînduri ale cercetării în materie de aparatură electrică și radiofonică. La vîrsta de 26 de ani, Stephenson furniza pieței mii de mici receptoare radio pentru ascultătorii B.B.C.-ului de pe insulele britanice. Muncea de dimineața pînă seara într-o încăpere lipsită de orice confort. Lordul Northcliffe, proprietarul cotidianului *Daily Mail*, îl sprijinea în experiențele pe care le făcea în scopul de a transforma undele luminoase în curent electric. În decembrie 1922, ziarul a publicat prima fotografie transmisă prin radio, salutînd-o ca pe „o revoluție în sfera comunicațiilor", iar pe inventator ca pe „un tînăr savant strălucit".

Stephenson a intrat într-un cerc de oameni de știință, strînși de Winston Churchill — grație forței sale de caracter — în jurul profesorului Frederick Lindemann (ulterior lordul Cherwell, dar căruia Churchill și Stephenson i-au spus totdeauna „profu"). Lindemann a fost cel care a tras primul semnal de alarmă în legătură cu reînvierea militarismului german într-o atmosferă de rasism pseudoștiințific. Germania făcea, de asemenea, progrese importante în știință și în tehnica militară. Ideile lui Stephenson au găsit un stimulent în teoria revoluționară conform căreia gravitația curbează lumina. Teoria aparținea lui Albert Einstein, exponent al elitei intelectuale din Germania renăscută. „Profu" și un comitet secret de apărare din Marea Britanie au păstrat contactul cu marele fizician, încurajînd totodată cercetările făcute în Anglia pe tărîmul dezintegrării atomice. Problema ce se punea veșnic era cea a fondurilor. Domnea o largă ostilitate împotriva oricăror subvenții ale guvernului destinate producției de arma-

ment. Oameni ca Churchill erau ostracizaţi pe plan politic, deoarece îndrăzneau să afirme că singura garanţie împotriva unui alt „război inutil" era o pregătire adecvată.

Comitetul secret de apărare, creat de Churchill, avea drept liant un ţel comun tuturor membrilor săi — de a ţine la respect pe tirani printr-o dotare armată bine pusă la punct. În anii '20, unul dintre succesele nedezvăluite ale acestui grup a fost conceperea unei „bombe catapultate", *Larynx* — de fapt, un proiectil teleghidat, precursor al rachetelor pe care Hitler avea să le trimită mai tîrziu deasupra Londrei. Tot ce se realiza, însă, depindea de colaborarea dintre savanţii specializaţi în probleme industriale. Lor li se adresau oamenii de ştiinţă refugiaţi din Germania, iar cei mai buni dintre aceştia din urmă se bucurau de sprijinul moral al adepţilor lui Churchill.

Stephenson a atras alături de el pe un astfel de om. Charles Proteus Steinmetz era un savant evreu nutrind convingeri socialiste atît de puternice, încît fusese nevoit să părăsească Germania cu ani în urmă. Jumătate de veac mai tîrziu, Stephenson îşi amintea : „Steinmetz era un geniu al matematicii. El a elaborat legi noi, dovedind posibilitatea de a se pune în practică invenţii care, pînă şi astăzi, par prea îndrăzneţe. Încă înainte de sfîrşitul secolului al XIX-lea se ocupase de o largă arie a electronicii. La vîrsta de 57 de ani lucra în Statele Unite, pentru o mare corporaţie, a cărei politică îi înăbuşea forţele creatoare. Eu îi cunoşteam activitatea, auzisem de nemulţumirile lui şi i-am oferit libertatea în laboratoarele mele".

Prima lor întîlnire este descrisă astfel de publicistul Roald Dahl : „Prima impresie pe care ţi-o făcea Stephenson era cea a unui bărbat de o imensă putere, deşi nu era prea înalt. La el nimic nu lăsa să se vadă nehotărîrea. În prezenţa lui aveai o senzaţie de trepidaţie şi te trecea un fior de teamă, căci te aflai chiar în vizuina leului. După ce apucai însă să-l cunoşti mai bine, îţi dădeai seama de imensele lui capacităţi. Muncea din greu, dar jongla cu preocupările sale în materie de afaceri şi de ştiinţă, îmbinîndu-le şi cîştigînd o groază de bani, fără a face parcă nici un efort. Nici măcar Steinmetz nu a reuşit să dea de capătul posibilităţilor intelectuale ale acestui om. Stephenson accepta orice idee nouă, digera totul şi crea ceva nou din ceea ce asimilase".

Stephenson continua să fie un om de acţiune. Pînă la retragerea sa din sport, în 1928, şi-a păstrat titlul de cam-

pion de box amator la categoria ușoară, fără a cunoaște înfrîngerea. Apoi a devenit conducătorul Clubului național sportiv al Marii Britanii. Steinmetz l-a pus în fața unui alt gen de solicitare, care-i cerea zile și nopți de trudă intelectuală concentrată. Într-un rînd, pe cînd studia razele laser, cu o jumătate de secol înainte de aplicarea lor practică, zorile l-au surprins pe Stephenson încă lucrînd. „Steinmetz s-a uitat la filele mele, acoperite cu cifre, și mi-a spus : «Biiil, te-ai lăsat pe tînjală !» Apoi mi-a verificat calculele și a declarat că lucrasem prost din cauză că fumam prea mult. Nu pentru că nu dormeam destul. Prea multe țigări ! Drept care, am aruncat ultima mea țigară și, de atunci, n-am mai fumat niciodată".

În cercul lui Stephenson a intrat și un alt savant refugiat, Haim Weizmann. Acest individ înalt. cu alură de prinț, a apărut pe scena Angliei în 1903. În 1916 Weizmann a pus la punct un nou procedeu pentru fabricarea acetonei, ceea ce a scos Marea Britanie dintr-o penurie de explozive. Aceasta l-a adus în contact cu Churchill și cu alți oameni de stat englezi.

Stephenson a învățat de la Steinmetz și Weizmann mai mult decît ceea ce înseamnă o inovație științifică. „Ei mi-au deschis capul spre noi concepte. Steinmetz m-a învățat limba germană, cu un accent ebraic gutural. Weizmann a prevăzut epoca unor țări mici și independente, avînd ca primă linie de apărare cunoștințele științifice. Erau amîndoi convinși că știința va da naștere unor arme capabile să ofere unor popoare mici o apărare inexpugnabilă, ori de cîte ori le va amenința vreo primejdie — așa cum ariciul își zbîrlește țepii. Și totul va depinde de aflarea la timp a pericolului".

Stephenson vedea această posibilitate de prevenire la timp într-un serviciu coordonat de informații. Amiralul Hall era cel care putea să-l pună pe picioare. Hall era actualmente șeful serviciului personal de informații al lui Churchill. Dar situația politică a acestuia din urmă era acum în declin. Nu exista nici un serviciu britanic de informații care să aducă, cît de cît, cu dramaticele imagini ale romanelor de senzație. În schimb, existau cîțiva profesioniști subapreciați și cîțiva amatori care începuseră să se strîngă în jurul lui Stephenson. Și mai era și micul *Secret Intelligence Service*, cu un personal prost plătit, suprasolicitat și văzut cu ochi răi, care, în afara unei recunoașteri oficiale, nu se bucura de nici o altă prerogativă.

3

În Statele Unite nu exista nici un echivalent al serviciului secret britanic. Funcţiona doar un serviciu de informaţii al transmisioniştilor din armata de uscat, avînd ca sarcină interceptarea şi decodarea mesajelor inamice în vreme de război ; mai exista şi acea rămăşiţă din 1918, un serviciu care se ocupa cu interceptarea corespondenţei din străinătate, cunoscută sub numele de „Camera neagră". În principiu, era „un serviciu menit să cerceteze şi să rezolve probleme de cifruri şi coduri". Dar vremurile erau ciudate. Cei care avertizau despre primejdiile unui viitor război erau socotiţi aţiţători de război. Cei care presimţeau cît de fatale puteau fi secretele noilor regimuri totalitare şi încercau să le dea de capăt erau trataţi ca nişte nemernici denunţători. Cei care cercetau prea îndeaproape aceste regimuri erau priviţi ca nişte indiscreţi care se uită pe gaura cheii. „Un gentleman nu citeşte scrisorile adresate altui gentleman", pontifica Henry L. Stimson în 1929, după numirea sa ca secretar al Departamentului de Stat. „Camera neagră" şi-a mutat sediul din elegantul imobil de pe strada 38, nr. 3, din New York City, într-o clădire veche şi dărăpănată de pe strada 37, nr. 141, asemenea unei familii bune căreia acum îi merge prost.

Bill Donovan, care, ca şi amiralul Hall, era de părere că o societate liberă nu poate supravieţui dacă nu dispune de un eficient serviciu de informaţii, a fost trimis în Siberia, în 1919, pentru a aprecia ce şanse mai aveau ruşii albi, încolţiţi din toate părţile. El a aplicat regula unui bun agent de informaţii : cele raportate trebuiau să fie lipsite de orice prejudecată personală. Din Rusia angrenată în revoluţie, Donovan a relatat că forţele anticomuniste erau corupte şi divizate. „Nu putem preveni un război făţiş", scria el, „decît dacă luăm iniţiative de a cîştiga războiul subversiv".

În 1920 Donovan s-a înapoiat în Europa, în cadrul unei misiuni particulare de anchetă, finanţată de fundaţia Rockefeller, şi din nou a trimis rapoarte care nu confirmau iluziile nutrite de multă lume. Observaţiile sale despre Germania, minuţios documentate, scoteau în relief primejdiosul spirit de autocompătimire generat de faptul că şefii militari ai Germaniei nu capitulaseră cu adevărat niciodată şi că se considerau în continuare ne-

întrînți. Acest punct de vedere contrazicea o părere larg răspîndită în Statele Unite și pe care William Wiseman o rezuma foarte bine, spre sfîrșitul sejurului său la Washington, ca șef al serviciului britanic de informații în S.U.A. El scria Londrei : „Trebuie să fim circumspecți față de tendința americanilor de a arunca răspunderea războiului exclusiv pe seama Kaiserului și așa-numitei partide militare. Americanilor li se pare că marea majoritate a germanilor nu a fost decît o unealtă refractară în mîinile căpeteniilor militare. Dacă Germania îl va alunga pe Kaiser și va deveni republică, va avea loc în America o reacție enormă în favoarea ei și s-ar prea putea să fie din nou îmbrățișată la sîn, asemenea fiului risipitor".

Donovan a remarcat popularitatea castei militare germane, hotărîrea ei de a se reînarma și avantajele pe care le creau promisiunile demagogice ale unor politicieni de a scoate țara din haosul economic în care se cufundase. Biograful lui Donovan, Corey Ford, scrie că rapoartele lui „anticipau, într-un mod aproape nefiresc, funcțiile unui viitor serviciu american de informații". Donovan l-a precedat și pe Churchill, care avea să spună curînd în public ceea ce Donovan spusese în particular cîtorva americani preocupați de aceste probleme. „Pe mine mă obsedează crîncena Germanie, pe care am văzut-o și am simțit-o acționînd din 1914 pînă în 1918", spunea Churchill. „Acum, văd Germania ajunsă din nou în posesia forței ei militare, în vreme ce noi, Aliații, care abia am supraviețuit, ne complacem în trîndăvie și buimăceală".

În fortăreața-închisoare de la Landsberg, un nou „erou" german prezida ședințe ale mișcării național-socialiste și dicta textul unei cărți care a aruncat o umbră neagră peste anii ce aveau să vină. Autobiografia lui Hitler colcăia de ură împotriva evreilor, denunța comunismul și furniza o tulburător de vicleană mostră a propagandei de masă. Cartea se numea *Mein Kampf!* („Lupta mea"). Hitler a început-o în 1922. Doi ani mai tîrziu, după ce nu reușise să ia puterea în urma unui puci, el a ispășit o condamnare la recluziune pentru înaltă trădare și și-a dus la capăt testamentul politic. Acesta a dat naștere unui nou tip de om — *der Führer* —, care avea să se pună în fruntea unui nou val de barbarie.

Cînd intrau în celula lui Hitler, gardienii strigau : „Heil Hitler". Complicii principali ai lui Hitler ocupau alte celule. La dispoziția lui se aflau un valet și cîțiva se-

cretari. Masa o lua într-o sală comună, împreună cu alți fîrtați naziști. Și astfel și-a terminat *Mein Kampf*, planul pentru nimicirea societății existente și instaurarea dominației mondiale.

În același timp, Stephenson a traversat din nou Atlanticul, în căutarea unor parteneri de afaceri, a unor minți științifice și a unor posibilități de a-și extinde activitatea. De la radio, a trecut la discuri de patefon, apoi la cinematografie, unde studia și el, asemeni altora, minunățiile „sunetului imprimat pe peliculă" și ale filmelor vorbitoare. Era dispus să se angajeze în industria automobilelor, unde Henry Ford își văzuse monopolul rău zdruncinat de vestea că un concurent, Chevrolet, depășise cifra vînzărilor realizate de modelul T. Lumea se îmbulzea să cumpere aparate de radio și primele produse ale unei industrii electronice embrionare. Cei pasionați de jazz cheltuiau bani cu nemiluita pentru discurile lui George Gershwin și Paul Whiteman. Stephenson a văzut posibilități în toate aceste domenii. El a plecat la New York în 1924, anul în care s-a descoperit că John D. Rockefeller-Senior plătise un impozit de numai 124 266 de dolari, pe cînd fiul său achitase 7 435 169 de dolari. Era de asemenea anul în care Charles Dawes a prezentat Germaniei factura unor despăgubiri de război care aveau să ducă la pierzanie tînăra republică și să paveze drumul lui Hitler spre putere.

Stephenson a descoperit uriașele posibilități pe care le deschidea introducerea tehnologiei americane în Europa relativ înapoiată, precum și mijloacele pentru a crea în Statele Unite piețe mari de desfacere pentru produsele inventivității britanice. O Europă unită putea oferi și ea acea piață capabilă să prilejuiască vînzări masive și să furnizeze fondurile necesare pentru a finanța idei noi.

În călătoria de înapoiere în Anglia, Stephenson a făcut cunoștință cu o tînără și frumoasă fată din statul Tennessee : Mary French Simmons. Ea nu mai voiajase niciodată atît de departe de casă, dar știa multe despre viață. Remarcînd că micuțul și neastîmpăratul canadian se ținea la o parte de ceilalți pasageri, Mary a dedus că era timid. Părea cufundat în lectura unor tratate plicticoase, dar a răspuns politicos la întrebările ei despre Europa.

— Acest domn Churchill vorbește despre o Europă unită care ar putea realiza ceea ce Statele Unite au realizat pe tărîm industrial, i-a spus Mary. E cu putință ?

Stephenson a zîmbit şi ea a remarcat că surîsul îi schimba cu totul înfăţişarea.

— Acum vreo doi sau trei ani. era întrucîtva posibil, i-a răspuns el. Acum... nu mai sînt atît de sigur.

— De ce ?

— În primul rînd, pentru că domnul Churchill trăieşte în tihnă la ţară, zugrăvind pe pînză ce-i trece prin minte. Oamenii politici care ar putea aduce laolaltă Statele Unite şi o Europă unită nu prea se bucură de mare popularitate.

— Cine e acest Mussolini ?

Stephenson a capitulat în faţa cuviinciosului ei interogatoriu. La sfîrşitul călătoriei, el nu a avut de pus decît o singură întrebare în schimbul tuturor celorlalte : dacă Mary vrea să-l ia de bărbat. Duminică, 31 august 1924, *New York Times* a publicat fotografia unei fete neobişnuit de frumoase, sub titlul : „O tînără americană se căsătoreşte cu un savant canadian".

În Germania, primele capitole din *Mein Kampf* erau scoase pe furiş din celula luxos mobilată a lui Hitler. Spre sfîrşitul anului, viitorul dictator nazist a fost eliberat înainte de termen, „pentru bună purtare". Cotidianul *Berliner Tageblatt* scria : „Niciînd înainte un tribunal nu a lovit mai făţiş în însăşi temelia pe care se sprijină şi pe care s-a clădit orice stat modern". Tîlharii ciomăgiseră justiţia. Europa unită era un vis care avea să devină un coşmar.

4

În acelaşi an 1924 Stephenson a primit de la firma *Cipher Machines,* din Berlin, Steglitserstrasse 2, oferta „unui mecanism secret, destinat să zădărnicească orice tentativă a concurenţilor indiscreţi". Era vorba de *Enigma,* care, în versiunea sa comercială, destul de nevinovată, arăta ca o maşină de scris, mare şi greoaie. Tot ce se bătea pe claviatură trecea printr-un sistem de cifrare, de unde ieşea un text bruiat, pe care nu-l putea înţelege nici un cititor neavertizat.

Stephenson a fost de părere că *Enigma* putea fi electrificată şi redusă ca dimensiuni. Fără ca el să ştie, serviciul german de spionaj a ajuns la aceeaşi concluzie. La

data cînd Hitler a acaparat puterea, în centrul sistemelor germane de cifrare se afla o *Enigma* diferită, al cărei mecanism era ţinut într-un secret foarte strict.

Stephenson s-a ocupat un timp cu schema de construcţie a primei *Enigma*, apoi a dat-o uitării. În anii frămîntaţi dintre 1924 şi 1933, cînd Hitler a devenit cancelarul unei Germanii noi, s-au petrecut multe evenimente de natură să distragă pe tînărul canadian, care cîştigase primul său milion de dolari înainte de a împlini 30 de ani. Prietenia sa cu „profu1" Frederick Lindemann i-a permis să-l scoată pe Churchill dintr-o lungă perioadă de depresiune. „Profu1" se temea că Germania este pe cale de a fabrica arme noi şi că, atunci cînd Hitler se va considera pregătit pentru aşa ceva, va ataca şi va nimici pe foştii săi inamici. Stephenson furniza dovezi concrete pentru aceste temeri.

În 1933 Churchill părea „mort pe plan politic", pentru a folosi cuvintele lui Harold Nicolson. „Din el n-a mai rămas decît un chip alb, mare şi rotund... neverosimil de îmbătrînit... Starea lui de spirit este de asemenea în declin şi mereu suspină că şi-a pierdut vechea combativitate".

Dar Churchill nu părăsise cîmpul de luptă. Petrecuse douăzeci de ani din viaţă în guverne formate de ambele mari partide politice din Anglia. Detractorii săi vedeau în aceasta o dovadă de instabilitate. Admiratorii se înclinau în faţa nesecatei sale energii. Ocupase mai multe posturi ministeriale decît oricare altul în Marea Britanie. Acum relatările pe care Stephenson le făcea ca martor ocular despre cele ce se întîmplau în Germania l-au îmboldit pe Churchill la acţiune. Însoţit de „prof", cel ce părea un bătrîn întreprinsese o călătorie despre care nu s-a aflat mai nimic. Ea l-a purtat prin mai toate ungherele Germaniei, de unde s-a înapoiat alarmat şi furios. Acest voiaj aproape uitat în Germania avea să explice mai tîrziu îndîrjirea cu care Churchill a perseverat în distrugerea lui Hitler şi hotărîrea cu care Lindemann a mobilizat aviaţia britanică pentru a nimici baza industrială a nazismului. În 1933 cei doi prieteni întrevăzuseră posibilitatea ca Germania să fabrice o bombă atomică şi ca dictatura hitleristă să facă uz de ea.

În acelaşi an, la universitatea din Berlin s-au ars cărţi pe rug. Stephenson i-a văzut pe studenţii nazişti aruncînd în flăcări operele lui Freud, Mann, H. G. Wells, Proust şi

Einstein. Încă de pe atunci. Hitler dicta modul cum trebuie să gîndească cel de-al treilea Reich. „Partidul naţional-socialist", decreta el, „este singurul partid politic". În arderea cărţilor Stephenson a văzut făurirea unei arme greu de definit : controlul exercitat asupra minţii omului. Churchill îi ceruse să procure şi mai multe date şi fapte despre armele secrete ale Germaniei, în speranţa că aceste amănunte vor spulbera mulţumirea de sine a englezilor şi a americanilor. Controlul asupra minţii sfida însă orice analiză, deşi H. G. Wells încercase ceva în acest domeniu. „Hitler a inventat Minciuna cea Mare", spunea el, „care, dacă va fi repetată destul de des, va ajunge să fie crezută". Minciuna cea Mare s-a răspîndit ca un gaz, care a otrăvit minţile observatorilor străini, ca şi pe cele ale germanilor dispuşi să creadă în infailibilitatea unui om.

„Minciuna cea Mare îmbracă multe forme", îi scria Stephenson lui Churchill. „Ea poate aduce Germaniei multe victorii fără vărsare de sînge, dacă conducătorii noştri nu sînt destul de fermi. Hitler vrea să cucerească lumea. Dar el nu-şi va ataca viitoarea victimă decît după ce o va submina în prealabil şi după ce îşi va fi digerat victima precedentă. Europa este mîncată de indecizie şi coruptă de speranţele unora de a încheia tîrguri separate cu naziştii. Ultimii inamici ai Germaniei naziste sînt în America de Nord. Hitler va încerca mai întîi să ne submineze moralul, cîştigîndu-şi acolo prieteni".

Pe vremea şederii sale în Reich, Stephenson a fost asediat de Alfred Rosenberg, fanaticul cu figură puhavă, care învesmînta intenţiile criminale ale lui Hitler într-un travesti pseudoştiinţific. Avea să vină o zi cînd Rosenberg va simţi că se înăbuşă, auzind de la Hitler cum îi va extermina pe evrei. Dar, în 1933, Rosenberg era încă teoreticianul nazismului, care propovăduia cu toată seriozitatea oaspeţilor străini o evanghelie anticomunistă.

Rosenberg nu înţelegea oroarea lui Stephenson faţă de violenţa încă de pe atunci vizibilă în Germania. O primejdioasă aroganţă orbea căpeteniile naziste, împiedicîndu-le să sesizeze reacţiile unui astfel de vizitator străin. În schimb, Rosenberg şi-a dat seama că Stephenson avea sub control cele mai mari case de discuri şi studiouri de film din afara Hollywoodului şi că se bucura de o mare influenţă în mediul artistic — unul din principalele obiective ale propagandei naziste.

În plus, Stephenson făcea afaceri pretutindeni în lume, modernizînd mine de cărbuni în Balcani, uzine siderurgice în Scandinavia şi rafinării de petrol în România. Conducea delegaţii tehnice, care veneau în ajutorul unor ţări ca India. Companiile sale producătoare de oţel şi ciment erau cele mai mari din lume, cu excepţia Statelor Unite. Cartelurile germane doreau din tot sufletul să se conecteze la o asemenea reţea.

Intrigile urzite de naziști au dus la redescoperirea *Enigmei.* Maşina de cifrat, modernizată şi folosită într-o măsură limitată de către germani, fusese remarcată de inginerii americani ai companiei *International Telephone and Telegraph* (I.T.T.). Aceasta începuse să participe la fabricarea de armament în Germania, după convorbiri purtate cu Hitler, în 1933. Fondatorul I.T.T.-ului, colonelul Sosthenes Behn, a înfiinţat sucursale locale, pentru a beneficia de promisiunile naziştilor că firmele străine care vor investi capitaluri în Germania se vor bucura de un tratament preferenţial şi, ulterior, de garantarea unor pieţe globale foarte mari.

O informare despre aceşti termeni avantajoşi a ajuns la Stephenson. Una dintre companiile sale fabrica echipament pentru filiala britanică a I.T.T.-ului. El a căutat un prilej să stea de vorbă cu inginerii I.T.T.-ului, care se aflau acum în situaţia privilegiată de a putea investiga sistemul de telecomunicaţii din Germania. Ei au relevat că o mare parte din trafic se efectua în cod, după cît se pare ca urmare a folosirii de către Hitler a unei maşini de cifrare pentru tot ce privea treburile partidului nazist.

Sucursala germană a I.T.T.-ului era condusă de dr. Gerhard Alois Westrick, iar bancherul german Kurt von Schröder intrase şi el în consiliul de administraţie. Stephenson şi-a concentrat atenţia asupra acestor două personaje, care aveau să i-o reţină multă vreme şi din alte motive. Schröder era pe cale să devină trezorierul Gestapoului şi general în serviciul de securitate al S.S.-ului. Westrick era partener de afaceri cu Heinrich Albert, un propagandist al nazismului în Statele Unite, şi avea să devină adversarul lui Stephenson atunci cînd acesta s-a străduit să destrame cartelurile hitleriste din emisfera occidentală. Uneori, era mai nimerit ca aceste carteluri să fie lăsate în pace. În cazul I.T.T.-ului, oricît de mari beneficii ar fi recoltat naziştii de pe urma competenţei americane, ele se compensau prin informaţiile

obţinute de tehnicienii companiei. În mod paradoxal, la epoca respectivă, aceste informaţii au trezit un interes mai mare faţă de *Enigma* printre colegii lui Stephenson din Anglia decît la Washington.

După toate probabilităţile, un număr de observatori, din diferite părţi ale lumii trebuie să fi ghicit, cam în acelaşi timp, importanţa *Enigmei*. În Statele Unite, secţia de informaţii radio a Comisiei federale de telecomunicaţii urmărea emisiunile secrete ale naziştilor. Această secţie era omologul american al serviciului britanic de securitate radio. Şi una, şi cealaltă se loveau, în operaţiile lor, de ostilitatea oficialităţilor. Pentru a-şi justifica activitatea, ele pretindeau că nu fac decît să combată staţiile-pirat, care călcau legea emiţînd fără a avea, de obicei, autorizaţie guvernamentală.

În 1934, pe cînd Stephenson discuta despre *Enigma* cu prietenii săi americani, s-a adoptat Legea federală a telecomunicaţiilor, care, la paragraful 605, interzicea captarea telegramelor suspecte şi interceptarea mesajelor dintre Statele Unite şi ţările străine. Interdicţia reflecta starea de spirit a autorităţilor din S.U.A. şi Marea Britanie, creînd mari dificultăţi celor ce ar fi vrut să facă un schimb de informaţii între cele două ţări — mai ales de informaţii vitale pentru viitorul lor.

Enigma a strălucit o vreme pe firmament, apoi a dispărut din nou. În rîndul forţelor armate din Statele Unite şi din Marea Britanie lucrau specialişti prost plătiţi, care s-ar fi putut ocupa mai îndeaproape de secretele acestei maşini, dacă ar fi existat canale oficiale ce le-ar fi permis să-şi compare observaţiile. Existau însă doar grupuri neoficiale de femei şi bărbaţi care nutreau convingerea că războiul e iminent. Dar a afirma acest lucru era „nepatriotic". Nici un om cu mintea întreagă nu dorea război într-o perioadă de gravă criză economică. În Anglia şi S.U.A. domnea părerea, larg răspîndită, că producţia de armament se afla în mîinile „neguţătorilor de moarte". Pentru a evita această etichetă, Stephenson şi prietenii săi, de pe ambele ţărmuri ale Atlanticului, trebuiau să recurgă la procedee aproape conspirative. Fără voia lor, ei se transformau în detectivi, nevoiţi să adune dovezi despre reînarmarea Germaniei, pentru a putea să pregătească apărarea propriilor lor popoare.

Nu exista nici un stimulent financiar pentru Stephenson, în vînătoarea lui de năluci ca *Enigma* sau în investi-

garea altor secrete ale naziștilor. Și totuși, nu numai că reușea în tot ce întreprindea, dar succesele sale duceau la progrese tehnice care aveau să transforme războiul însuși. El construia avioane într-o epocă în care nici un guvern britanic nu voia să acorde alocații aviației militare. Un fost camarad al său de la escadrila 73, comandantul A. H. Orlebar, a cîștigat rîvnitul trofeu aeronautic Cupa Schneider, pilotînd un aparat care era precursorul *Spitfire*-ului. Proiectantul lui, Reginald Mitchell, era pe moarte ; Stephenson l-a sprijinit în așa măsură încît el și-a biruit durerea și deznădejdea, desăvîrșind grațiosul avion de vînătoare tocmai la timp pentru a putea apăra Anglia de invazie. Frank Whittle, inventatorul avionului cu reacție, își amintea cu cîtă bucurie a dat peste Stephenson, după ce *Royal Air Force* îi respinsese revoluționarul său concept de zbor fără elice. Din fericire, Stephenson putea finanța asemenea proiecte, grație companiei sale, *Electric and General Industrial Trust*. El l-a ascultat pe Whittle expunîndu-și planurile, a păstrat tăcerea timp de cîteva minute, apoi a pus degetul pe rană cu obișnuitul său laconism.

— Mi-a spus că ne va trebui un nou aliaj pentru paletele de mare viteză ale turbinelor, povestea Whittle. Apoi a creat aliajul.

Existau și voci precaute, care aveau o influență mai subtilă asupra lui Stephenson : George Bernard Shaw, George Orwell și corespondenții de presă în străinătate, ale căror reportaje despre ororile din Germania erau adesea suprimate de propriii lor redactori-șefi. Stephenson l-a pierdut pe prietenul lui cel mai drag, Steinmetz, care a murit subit, dar al cărui glas a continuat să se facă auzit într-o perioadă de confuzie. În călătoriile lui Stephenson în Germania, „îl simțeam pe Steinmetz alături de mine, călăuzindu-mă. Tot ce făceam izvora din convingerea că va trebui să ne luptăm cu Hitler și cu ideologia sa, care reprezenta o pervertire a teoriei lui Darwin despre supraviețuirea celor mai puternici".

În cele din urmă, lupta împotriva lui Hitler a început acasă. În Anglia și America de Nord, mici grupări politice s-au opus unor noi compromisuri cu dictatorul. La Londra, „activiștii lui Churchill" proveneau din toate păturile societății. Purtătorul lor de cuvînt în parlament era Churchill, dar marele public nu ținea seama de avertismentele

sale. Era perioada pe care el a numit-o „anii în pustiu". Era învinuit că aţiţă la război pentru că scria : „Atunci cînd a debutat Hitler, Germania zăcea învinsă la picioarele Aliaţilor. S-ar prea putea să vină ziua cînd Hitler să vadă ceea ce a mai rămas din Europa zăcînd învinsă la picioarele sale". Treptat însă, Churchill a învăţat să se exprime altfel în articolele publicate în puţinele ziare care se mai arătau îngăduitoare cu opiniile sale. „Ne va merge şi mai rău dacă o vom lua prea mult înaintea opiniei publice", declara el celor din grupul Focus, anticipînd cuvintele pe care avea să le spună un preşedinte american consilierilor săi, atunci cînd aceştia îl presau să combată nazismul.

Focus era una dintre grupările create de amiralul „Clipici" Hall şi alcătuite din bărbaţi şi femei care considerau războiul inevitabil, dar ale căror păreri contraveneau politicii oficiale a Angliei. Unii dintre participanţi aparţineau chiar serviciului secret britanic, ai cărui lucrători erau datori să dea ascultare guvernului de atunci. Dacă activitatea guvernului găsea de cuviinţă să diminueze primejdia unui război, ce-i mai rămînea de făcut unui loial agent secret ? Era un delict să menţionezi pînă şi iniţialele unui serviciu de informaţii, dar să te plîngi ziarelor. Problema a rezolvat-o parţial un personaj destul de şters, care făcea naveta între Directoratul informaţiilor militare şi aceste grupări de civili şi profesionişti, care se întîlneau în cluburi şi în sălile consiliilor de administraţie. Numele lui era Desmond Morton, un modest maior care, pînă la urmă, avea să organizeze un Comitet aliat al rezistenţei, pentru a sprijini pe cei ce luptau împotriva lui Hitler pe teritoriile cotropite de nazişti. Experienţa maiorului Morton în orgnizarea rezistenţei pe cuprinsul Marii Britanii, pe la mijlocul anilor '30, a servit drept lecţie pentru anii ce aveau să vină.

O relatare a lui Morton evocă de minune atmosfera epocii : „Agentul nostru din Dublin a ajuns la concluzia că şeful spionajului german din Irlanda de Sud era un cuţitar care locuia la Bray. Într-o noapte, cîţîva dintre oamenii noştri l-au pocnit cu un baston de cauciuc, l-au suit într-o barcă şi l-au dus la bordul unui submarin britanic. Cînd acesta a ajuns în Anglia, cu cine ne pomenim că iese din chesonul unde fusese întemniţat ? Nici mai mult, nici mai puţin decît cu şeful biroului pentru Irlanda de Sud al serviciului britanic de informaţii navale..."

În calitatea sa de „asistent special" al lui Churchill, Morton avea ca sarcină „să descopere fabricile și depozitele de armament din străinătate". De asemenea, el trebuia să pună pe picioare o organizație secretă care, în eventualitatea unei conflagrații, urma să poarte titlul de Minister al Războiului Economic, dar care urma să se ocupe în realitate de sabotaje și asasinate. Nici Churchill, nici Morton nu se bucurau de autoritate în parlament. Sprijinul lor venea din partea regelui, acea înaltă autoritate a cărei intervenție era acceptabilă în perioada de criză, deși putea fi și atunci contestată. Acest aranjament tradițional — prin care monarhia și fondurile rezervate îndeplinirii funcțiilor regale pot servi la protejarea celor ce acționează în secret pentru apărarea intereselor naționale — nu a fost și nu este nici acum pe deplin înțeles. El avea să joace un rol vital în războiul secret. Pînă unaalta, îi permitea lui Morton să navigheze între grupări ca Focus, Electra și Comitetul XYZ, alcătuite din oameni care aveau motive respectabile să călătorească în străinătate. Printre ei se numărau aventurieri și exploratori, ca Ian și Peter Fleming. Peter tocmai străbătuse pe jos Tibetul, din China pînă în India, și se străduia să născocească noi metode de „înșelătorie strategică" în eventualitatea izbucnirii unui nou război cu Germania.

Biroul de afaceri al lui Stephenson, de pe strada St. James's, în apropiere de piața Piccadilly, devenise baza londoneză a unei alianțe cu Washingtonul, unde acționau oameni cu aceeași mentalitate. Prin acest canal, a sosit, în 1935, vestea că marina militară japoneză și Ministerul de Externe nipon foloseau o versiune proprie a *Enigmei*.

Grație lui Stephenson, a luat naștere o cooperare neoficială. Serviciul de informații al transmisioniștilor din armata de uscat americană și omologul său din marina militară a Statelor Unite nu aveau voie să facă schimb de informații cu englezii. Dar multe se puteau realiza pe cale verbală. Invocînd motive de afaceri pentru a discuta cu personalități proeminente, Stephenson a organizat o conlucrare în care nimic nu se așternea pe hîrtie, pentru a nu provoca nici un inconvenient. Pentru mulți ofițeri superiori și pentru cîțiva oameni politici era limpede că Germania și Japonia intraseră în etapa de rău augur care precede de obicei agresiunea — camuflajul. Corespondența lor diplomatică și militară se ascundea sub cifruri

de nepătruns. Pentru a le putea înţelege, trebuiau mai întîi adunate cît mai multe mesaje în cod : cu cît era mai mare volumul lor, cu atît era mai mare şansa de a descoperi o structură care putea duce la o soluţie. Cu ajutorul Canadei, care făcea parte din emisfera occidentală dar era şi o confidentă a Angliei, vechii aliaţi au putut strînge laolaltă rezultatele investigaţiilor lor neoficiale. Metoda lor de conlucrare s-a dovedit o experienţă utilă pentru vremurile grele ce aveau să vină.

Deşi nu avea cîtuşi de puţin un temperament de conspiraţie, Stephenson s-a văzut nevoit să caute anonimatul. O lege nescrisă spune că „cu cît se ştie mai puţin despre viaţa personală a unui şef de agenţie secretă, cu atît e mai bine". Stephenson era pe cale să devină şeful unei agenţii secrete particulare. Începînd cu 1935, orice menţiune a activităţilor sale a dispărut din ziare. Au început să dispară şi tăieturile de presă cu referire la el din arhivele cotidienelor.

Totuşi, Stephenson continua să se afle în centrul atenţiei publice. Această contradicţie aparentă avea un scop bine definit. În cazul unui război, personalităţi asemenea lui urmau să fie atent examinate de spionii străini aparţinînd unor filiere diferite, dar bazîndu-se în mare măsură pe arhivele ziarelor. Activitatea lui Stephenson se încadra în procesul de stabilire a unor contacte în străinătate, pentru a pregăti războiul secret. Presa a încetat să se mai ocupe de el curînd după ce cîştigase prestigiosul concurs aerian dotat cu Cupa Regelui Angliei. Victoria a dobîndit-o cu un avion proiectat şi construit în propria sa fabrică, *General Aircraft*. Aceasta a atras atenţia căpeteniilor aviaţiei militare a lui Hitler. Ei făcuseră curte şi altor aviatori britanici şi americani, invocînd drept pretexte sportivitatea şi pasiunea comună pentru zbor.

Din nou, Stephenson asculta. Trebuie să fi fost un spectacol ciudat. La Londra, prietenii săi se trudeau să-i anihileze trecutul. În Germania, el punea întrebări oamenilor lui Hitler, permiţîndu-şi doar cîte un zîmbet sau o înălţare din sprîncene.

— La o întrevedere, povesteşte el, ni s-a făcut o descriere a Blitzkrieg-ului... În avangarda oricărei ofensive se vor afla bombardiere în picaj şi tancuri, urmate de trupe mecanizate. Maşina de război nazistă se va bizui pe victorii-fulger, dependente, la rîndul lor, de o rapidă redirecţionare a unităţilor mecanizate prin radio. Rezultă

că Blitzkrieg-ul nu poate izbîndi decît graţie transmiterii unor ordine ultrasecrete prin eter, într-un limbaj de cod indescifrabil.

Căpeteniile germane vorbeau atît de deschis deoarece resimţeau o mîndrie profesională faţă de propria lor eficienţă. Unii dintre ei sperau să înfricoşeze orice adversar potenţial. Alţii foloseau perfidul pretext că Germania era menită să distrugă inamicul universal cel mai de temut — Rusia sovietică.

Intenţiona oare încă de pe atunci Germania nazistă să invadeze Rusia ? Dacă este să dăm crezare lui Albert Kesselring, răspunsul e da. Cel care avea să dirijeze bombardamentele asupra Londrei i-a spus lui Stephenson cum vor pătrunde diviziile blindate în Rusia. „Secretul va fi viteza... viteza... viteza !" Kesserling izbea în masă, pentru a sublinia fiecare cuvînt. „Repede ca fulgerul ! Blitzkrieg ! Război-fulger !"

— Cum va fi sprijinită aviaţia dumneavoastră la o distanţă atît de mare de trupele terestre ? l-a întrebat Stephenson pe Erhard Milch, secretarul de stat al Aerului.

— Bombardierele în picaj vor constitui o artilerie zburătoare, i-a replicat acesta, şi ea va fi îndrumată să conlucreze strîns cu forţele de uscat, prin comunicaţii radio. Dumneavoastră, care sînteţi un specialist în radiofonie, vă daţi seama că pentru prima oară în istorie este posibilă o asemenea coordonare a forţelor. Aviaţia nu va avea nevoie de sprijin pe pămînt, aşa cum unităţile blindate nu vor necesita ateliere de reparaţii. Tancurile şi avioanele defecte vor fi abandonate. Adevăratul secret este viteza — viteza atacului, datorită vitezei telecomunicaţiilor.

Stephenson l-a informat pe Churchill că punctul vulnerabil din armura nazistă va fi reţeaua de telecomunicaţii. „Dacă putem să le descifrăm mesajele, putem să le anticipăm acţiunile".

Fără să-şi dea seama, Stephenson se lansase în căutarea versiunii modernizate a maşinii de cifrat *Enigma*.

5

Ori de cîte ori venea de la Berlin la Londra, Stephenson îşi dădea seama cu mînie că avionul oficial german

cu care călătorea ducea piloți și navigatori ai forțelor militare aeriene naziste, aflate încă în clandestinitate, care se familiarizau cu viitoarele lor obiective. La Londra, parlamentul somnola, fără să-i pese de mîrșăviile care se pregăteau în văzduh, preocupat doar de a-l potoli pe Hitler. Ce-i ce vedeau primejdia puteau fi găsiți la ministerul-fantomă al războiului economic, care nu avea caracter oficial și funcționa în secret, fără ca nimeni să-i recunoască existența. Ce dramatică era diferența dintre acest „minister" britanic clandestin și aviația militară germană clandestină ! Echipajele bombardierelor se bucurau de sprijin oficial hitlerist și aproape că nu-și mai dădeau osteneala să-și ascundă pregătirile. Dimpotrivă, nu numai că „ministerul" lui Churchill contrazicea politica oficială britanică, dar Churchill însuși era socotit un paria politic.

Sprijinul trebuia să vină din afară. Și de unde putea el să vină, și-a spus Stephenson, dacă nu din Statele Unite ? Marina militară americană înființase o rețea strategică de radiolocație în zona centrală a Pacificului, avînd ca obiectiv detectarea unităților navale japoneze, prin interceptarea comunicațiilor lor radiofonice. Se captau astfel mesajele cifrate ale niponilor, care se adăugau materialelor recoltate de monitoarele britanice din India și din restul Asiei. Japonezii foloseau, din ce în ce mai intens, propriile lor versiuni ale *Enigmei*, iar americanii se străduiau să decodeze cifrurile realizate pe cale mecanică de către japonezi.

Oricît de neînsemnate erau aceste preparative ale Statelor Unite, ele își aveau obîrșia într-un mare adevăr. Churchill era plin de curaj, dar nu dispunea de putere efectivă. La Casa Albă se afla de asemenea un om plin de curaj — de curajul care lipsea atît de mult celor din Camera Comunelor. Acest om era Franklin Delano Roosevelt.

Cîtva timp mai tîrziu, Hitler a spus în batjocură că Roosevelt devenise președinte „atunci cînd eu am devenit cancelar... Acest evreu perfid s-a născut într-o familie putred de bogată. Eu am cunoscut numai lipsurile și mizeria". Roosevelt nu era evreu și nu cerșise niciodată compasiune. Era admirat pentru capul său frumos și pentru zîmbetul lui atît de încrezător. Inspira un asemenea devotament personal, încît, de exemplu, fotoreporterii evitau cu grijă să prindă în imaginile lor protezele grele care îi strîngeau picioarele paralizate. În 1933 președintele

Roosevelt scrisese primului ministru laburist al Marii Britanii, Ramsay MacDonald : „Mă preocupă evenimentele din Germania. Cursa nebunească a înarmărilor este infinit mai primejdioasă decît conflictele mărunte, oricît de numeroase ar fi ele".

Roosevelt nu era cîtuşi de puţin un aţîţător la război. Dar, ca şi Churchill, el era nevoit să privească pericolul drept în faţă. În materie de informaţii obiective despre primejdiile ce veneau din afară, preşedintele se bizuia pe Bill Donovan, care călătorea în străinătate folosind drept pretext vagi interese de natură juridică. După o scurtă incursiune în politică, Donovan îşi reluase profesia de avocat, deschizînd un cabinet pe Wall Street, numărul 2. La o reuniune a absolvenţilor Facultăţii de drept a Universităţii Columbia, Roosevelt declara : „Dacă Bill Donovan ar fi fost membru al partidului democrat, astăzi s-ar fi găsit el în locul meu la Casa Albă".

Donovan stabilise aceleaşi relaţii cu preşedintele ca Stephenson cu Churchill. Între ei domneau respectul şi încrederea reciprocă. Bill ura războiul, pentru că îl cunoştea bine. După investigaţia întreprinsă în Rusia sovietică, făcuse cîteva vizite discrete lui Hitler. În Statele Unite, ca jurisconsult al Departamentului Justiţiei, el aplica în aşa fel legislaţia antritrust încît marile corporaţii îi respectau corectitudinea şi incoruptibilitatea. Drept urmare, era la curent cu multe amănunte privind structura marilor companii internaţionale, controlate sau influenţate de naziști. Era inevitabil ca Stephenson să reînnoiască scurta prietenie care-l legase de Donovan în primul război mondial. Donovan era americanul cel mai potrivit cu care se putea discuta modul cum spionajul nazist îşi propunea să folosească, în propriile sale scopuri, paravanul unor false sucursale ale firmelor germane în Statele Unite. De asemenea, Donovan era prieten cu directorul serviciului american de informaţii navale, contraamiralul Walter S. Anderson, iar Stephenson era protejatul unui amiral britanic — „Clipici" Hall. Deşi colaborarea dintre marinele de război ale Angliei şi S.U.A. era limitată din considerente politice şi deşi guvernul de la Washington, din motive morale, continua să condamne interceptarea telecomunicaţiilor, unii americani nu se puteau împiedica să nu se intereseze de problemele tot mai complexe ale codurilor secrete şi ale criptologiei. Roosevelt nu avea intenţia să le pună beţe în roate. Domeniul criptanalizei era aureolat

pe atunci de un nimb vrăjitoresc, dar se sprijinea pe o temelie riguros ştiinţifică. Pe Stephenson îl atrăgea în mod firesc, ca savant cu experienţă încă din adolescenţă în materie de radio-transmisii şi cu un talent pentru matematici abstracte care avea să se dovedească necesar în înfruntarea cu *Enigma*. Despre existenţa acestei maşini de cifrat, în noile ei veşminte naziste şi japoneze, se ştia cîte ceva în mod vag. Cunoştinţele lui Stephenson erau binevenite şi de o parte şi de cealaltă a Atlanticului. Preocuparea faţă de *Enigma* nu constituia decît o notă minoră în preludiul la marea calamitate.

Donovan era şi el de părere că necesitatea secretului face vulnerabil un regim dictatorial. „Punctul slab al unui stat totalitar este sistemul de securitate", spunea el. „Atît de multe lucruri trebuie ţinute în taină, încît mecanismul de prelucrare a informaţiilor devine foarte greoi. Un dictator are tendinţa să creadă cu timpul că se află în afara oricărui pericol şi atunci devine neglijent". Germania nazistă îşi făurea o maşină de război care se bizuia pe telecomunicaţii secrete — veriga slabă din armura lui Hitler.

„Am fost încîntat cînd am aflat că cineva din Statele Unite ajunsese la această concluzie", îşi aminteşte Stephenson. „Aşa s-a pus temelia conlucrării noastre şi aşa a ieşit în evidenţă cît de vitală este problema războiului secret. Nu se va putea vorbi despre munca de informaţii în cel de-al doilea război mondial fără a se vorbi şi despre Donovan, despre activitatea sa de dinainte de izbucnirea conflagraţiei. Fără ca nimeni s-o spună deschis, a fost limpede că el era agentul personal al preşedintelui".

Cei doi Bill priveau lumea cu aceiaşi ochi. Nici unul din ei nu se dădea în vînt după militărie. Donovan nu s-a considerat niciodată un erou militar, deşi generalul Douglas MacArthur îl definea drept „cel mai hotărît, mai ingenios şi mai brav ostaş pe care l-am cunoscut vreodată". La aceasta, Donovan a replicat : „Cunosc prea bine războiul pentru a-mi trage glorie de pe urma lui. Dar războaiele sînt făcute de oameni politici care neglijează să se pregătească de luptă".

În timp ce americanii bîjbîiau după secretele versiunii japoneze a *Enigmei*, englezii strîngeau dovezi despre variantele acestei maşini în Germania nazistă. În 1937, graţie contactelor sale cu industria germană de telecomunicaţii, Stephenson a aflat că partidul lui Hitler utiliza *Enigma*

pentru a transmite informaţiile sale secrete. Maşina lucra sub controlul cîtorva oameni, care deţineau toate pîrghiile în materie de spionaj, interogatorii poliţieneşti şi execuţii capitale. Unul dintre ei era Reinhardt Tristam Eugen Heydrich.

„La dispoziţia propagandei şi terorii naziste se află cea mai perfecţionată aparatură pentru transmiterea ordinelor strict secrete", nota Stephenson. „Căci forţa unui regim totalitar se bazează pe propagandă şi teroare".

Mare meşter în tertipuri şi stratageme, Heydrich era adversarul direct al lui Stephenson într-o bătălie a intelectelor, din ce în ce mai înverşunată. Era înalt, blond, frumuşel, cu ochii de un albastru deschis. Căutînd să-şi ascundă originea în parte evreiască, el era mînat de o nelimitată dorinţă personală de răzbunare, care nu izvora numai din ideologia hitleristă. Walter Schellenberg, unul dintre rivalii lui Heydrich pe tărîmul spionajului, relata : „Ochii săi reci străluceau glacial ori de cîte ori ordona asasinarea prin biciuire sau prin strangulare a unei familii de comercianţi evrei, pe care Gestapoul o prinsese cu o măruntă încălcare a legii. Ura schizofrenică faţă de propria sa obîrşie evreiască îl ducea la acţiuni monstruoase împotriva evreilor în general. Era duplicitar pînă şi în problemele sexuale. Numai de dragul de a avansa pe scara ierarhică, se căsătorise cu fiica unui susţinător în secret al reînarmării Germaniei, care era şi prieten apropiat al amiralului Wilhelm Canaris".

Numele lui Canaris răsuna imediat în mintea oricui atunci cînd era vorba de operaţii ale spionajului german în străinătate. Ca şi amiralul Hall în Anglia, ca şi amiralul Anderson în Statele Unite, el dispunea de resursele marinei militare, care puteau fi folosite pe tărîm politic internaţional, fără nici un amestec din partea civililor. Deşi Heydrich fusese dat afară încă de tînăr din marină, pentru „comportare dezonorantă", Canaris a continuat să-l pregătească pentru o carieră în lumea spionajului.

Stephenson a avut un şoc cînd a înţeles pe deplin importanţa acestui spion nazist, pe care Hitler îl utilizase pînă atunci mai cu seamă pentru a trage pe sfoară pe cei ce verificau modul cum erau aplicate prevederile Tratatului de la Versailles. Atunci cînd Comisia aliată de control se pregătea să inspecteze vreo fabrică germană, pentru a vedea dacă se respectă limitele impuse de tratat înarmă-

rilor, Heydrich era cel care îi prevenea pe directori. Ori de cîte ori la uzinele *Krupp*, din Essen, de exemplu, soseau reprezentanţii Comisiei, ei vedeau pe banda de montaj ustensile de gospodărie, în locul tunurilor şi al muniţiilor care se aflaseră acolo cu cîteva ore mai înainte.

Stephenson a putut detecta aceste stratageme, deoarece avea acces la arhivele întreprinderilor, în calitatea sa de om de afaceri care se ocupa, printre altele, cu noile ramuri industriale create de descoperirea materialelor sintetice, de metodele de construcţie cu prefabricate şi de tehnologia propulsiei. Ca proprietar al companiei siderurgice *Steel Company* din Anglia, el trata cu filiala germană a trustului american *United Steel* şi astfel a constatat că acolo se produceau nu numai ace de păr, ci şi aruncătoare. Stephenson a dibuit tancurile ascunse printre proiectele de tractoare. În Finlanda, Olanda şi Spania se produceau ansambluri detaşate pentru submarinele germane, care nu puteau fi identificate ca atare.

Heydrich avea un amestec direct în producţia tuturor acestor arme, inclusiv una tipic nazistă, *Stuka*, bombardierul în picaj, care semăna teroarea în rîndurile victimelor sale atunci cînd plonja vertiginos deasupra lor. Urletul acestui avion era menit să distrugă definitiv moralul deja subminat de bombe al celor atacaţi. În mod caracteristic, Stuka îmbina propaganda cu teroarea. Una avea nevoie de cealaltă. Dar Stuka părea ceva de neconceput şi cei care ar fi trebuit să-i reziste lui Hitler preferau să nici nu se gîndească la ea. Informările redactate de Stephenson nu au avut darul să-i convingă pe liderii politici ai Angliei, care preferau să creadă că uzinele unde se asambla Stuka fabricau maşini de tuns iarba.

Unii germani au confirmat cele constatate de Stephenson. Printre ei se număra şi Fritz Thyssen. Regele oţelului din Germania vărsase sume fabuloase în seifurile partidului nazist, dar, în 1938, îl scăpase pe Hitler de sub controlul lui. În speranţa că va reuşi să desprindă mişcarea nazistă de führer, Thyssen a căutat sprijin în afară şi, fără voia lui, a dat la iveală date cruciale, inclusiv o indicaţie dintre cele mai importante : o fabrică de lîngă Berlin producea sute de maşini de cifrat, în versiune nouă, portativă, conform indicaţiilor lui Heydrich. Maşina s-a dovedit a fi noul tip de *Enigma*, care urma să transmită mesaje ultrasecrete pentru forţele armate naziste. Ea avea să devină astfel veritabilul sistem nervos al Blitzkrieg-ului.

De producția *Enigmei* răspundea Heydrich. În domeniul războiului secret, ponderea lui avea să o depășească pe cea a tuturor rivalilor săi din clica nazistă. Faptul că acest lucru s-a știut din vreme a creat posibilitatea ca Heydrich, unul din călăii-șefi ai lui Hitler și poate cel mai feroce practicant al politicii de teroare, să fie studiat îndeaproape. O astfel de cunoaștere aprofundată a personalității sale era la fel de valoroasă ca și descoperirea că noua *Enigmă* portativă se deosebea considerabil de modelul original. Aparatul avea o claviatură similară cu cea a unei mașini de scris. Clapele erau conectate electric la un sistem de tambururi. Poziția tambururilor putea fi modificată rapid și în nenumărate feluri. Trimițătorul mesajului apăsa pe clape, ca și cum ar fi dactilografiat un text oarecare. Tambururile înlocuiau fiecare literă cu o alta. Operatorul apăsa pe clapa A, dar se transmitea litera Z. La rîndul ei, *Enigma* aflată pe recepție avea tambururile dispuse conform aceleiași scheme și Z se convertea din nou în A. Oricine ar fi interceptat un mesaj între cele două stații, nu s-ar fi ales decît cu o succesiune haotică de litere. Complexitatea sistemului părea să-i asigure infailibilitate. Nu numai că modelul portativ de *Enigma* era un mister în sine, dar la fel de misterioase erau și schemele după care se aranjau tambururile.

Captarea și descifrarea mesajelor secrete aduce totdeauna avantaje incalculabile. În războaiele rapide, cu mișcări prin surprindere, așa cum le concepeau germanii, puhoaiele de avioane, tancuri și trupe urmau să atace fără avertisment prealabil. Ținta lor primordială era de a ocupa zone cît mai întinse, înainte ca adversarul să poată opune o rezistență eficientă. De îndată ce era ocupată o porțiune de teritoriu sau o țară întreagă, lupta trebuia să înceteze și Hitler își dicta condițiile. Invadatorii își impuneau astfel voința. Succesul Blitzkrieg-ului depindea de păstrarea unui secret desăvîrșit și de realizarea unor telecomunicații rapide. Dacă mesajele cifrate nu puteau fi interceptate și decodate, nu mai exista nici o posibilitate reală de apărare împotriva Blitzkrieg-ului.

Stephenson a calculat că o echipă de matematicieni străluciți va avea nevoie de o lună întreagă pentru a rezolva o singură combinație de tambururi. În greaca veche, *enigma* înseamnă ghicitoare. Niciodată nu se pomenise vreo ghicitoare mai complicată. Problema de a pune mîna pe o mașină nu era decît începutul. După aceea, un număr

imens de specialişti pentru a determina de cifrare. trebuia să trudească, zi şi noapte, dispozitivul iniţial al tambururilor

Stephenson s-a înapoiat la Londra, deziluzionat şi copleşit de disperare. Nu se făcea mai nimic pentru elucidarea acestor secrete ale naziştilor. Doar grupul de voluntari al lui Hall se mai străduia să deprindă arta decodării. Luptînd cu mai mult succes împotriva unor greutăţi similare, marina militară a Statelor Unite înregistrase unele progrese în analizarea versiunii japoneze a *Enigmei* şi în perfecţionarea unor maşini de cifrat, instalate la bordul navelor americane.

În ianuarie 1938, căpitanul R.E. Ingersoll, directorul secţiei de planificare a operaţiilor din marina S.U.A., a fost trimis la Londra pentru a coordona o activitate comună de decodare a cifrurilor unui inamic potenţial. Dar primul ministru de atunci al Marii Britanii, Neville Chamberlain, nu împărtăşea îngrijorările americanilor. El a întîmpinat cu răceală misiunea secretă a lui Ingersoll. În plus, amicilor lui Chamberlain din marina militară britanică nu le-a surîs propunerea americanilor de a instala maşini de cifrat la bordul navelor de război. Lipsa lor de interes a făcut ca *Royal Navy* să intre în cel de-al doilea război mondial fără o dotare care era deja curentă pentru marina militară americană. Dar partea cea mai proastă a fost că presa britanică, comentînd vizita lui Ingersoll, a lăsat impresia că ea constituie o abatere de la interdicţia pusă în calea cooperării anglo-americane. Oricît ar părea de neverosimil, Ingersoll s-a înapoiat la Washington fără a fi realizat nimic tocmai în acel domeniu care ar fi putut salva Anglia de la o cvasicatastrofă. Ce-i drept însă, el a realizat multe pe căi neoficiale şi a fost numit, într-o perioadă critică, comandant-şef al flotei militare americane din Atlantic, mulţumită faptului că ofiţerii de marină de pe ambele ţărmuri ale oceanului au fost oameni de bun simţ, care şi-au luat riscul de a ţine piept stăpînilor lor politici.

În septembrie 1938, la München, lui Hitler i s-a concedat o nouă victorie fără vărsare de sînge. Pentru a-l teroriza pe Chamberlain nici nu a fost nevoie de Stukas-uri urlătoare. Plin de ironie, Hitler a schiţat simbolul tîrgului încheiat : o sabie germană care retează umbrela închisă a lui Chamberlain. München a devenit răspîntia istorică unde cuvintele „Chamberlain" şi „conciliere" au căpătat

unul și același sens. Iar independența Cehoslovaciei a fost spulberată.

Alfred Duff Cooper, un om modest și de o onestitate fără margini, a studiat atent textul acordului semnat de Adolf Hitler și Neville Chamberlain. Prim Lord al Amiralității, Duff Cooper era fidel primului ministru, incapabil să mintă și reprezenta tipul de englez pe al cărui simț de corectitudine contase führerul în politica sa de înșelătorii. Duff Cooper a luat cunoștință de condițiile acordului de la München. Ulterior, el avea să scrie : „Mi-am spus că, dacă le acceptăm, punem capăt oricărei bune cuviințe în felul cum se conduc treburile publice în lume".

După care, a demisionat.

Atitudinea lui Duff Cooper era ceva străin pentru experiența lui Hitler. În cercurile naziste nimeni nu demisiona în semn de protest, căci risca să piardă tot și nu avea nimic de cîștigat. Cei cu scaun la cap în Germania își țineau gura și își păstrau posturile. În Anglia nu se întîmpla totdeauna așa. Au mai avut loc și alte demisii în acea perioadă — niciuna însă atît de semnificativă ca cea a lui Duff Cooper. El era prieten intim cu amiralul Hall. Nu a trecut mult și funcția pe care o părăsise, de Prim Lord al Amiralității, a fost preluată de Churchill. Între timp Duff Cooper s-a apucat să organizeze grupuri de bărbați și femei, care erau diletanți în materie de spionaj, dar profesioniști pe tărîmul afacerilor, științei și al artei. Cu ajutorul lui Hall, el a făcut astfel posibilă declanșarea operațiilor secrete ale britanicilor după izbucnirea războiului.

„Am renunțat la o funcție ce îmi era dragă, la o activitate care mă pasiona și la niște colaboratori de care oricine ar fi fost mîndru", spunea Duff Cooper în 1938. „Am renunțat la privilegiul de a sluji un prim-ministru pe care și astăzi îl privesc cu cea mai profundă admirație și afecțiune. Mi-am ruinat, poate, întreaga carieră politică. Dar nimic din toate acestea nu are prea mare importanță. Mi-am păstrat ceva care, pentru mine, este de o valoare fără seamăn — dreptul de a umbla printre oameni cu capul sus".

Multe s-au pierdut la München. Germania dispunea acum de unul dintre cele mai mari arsenale din Europa, iar industria chimică a Cehoslovaciei constituia o pradă gigantică. Stephenson a luat cuvîntul la unul dintre dejunurile pe care le prezida în fiecare săptămînă Churchill,

înşirînd victoriile economice repurtate de naziști. Churchill asculta cu capul plecat. După aceea, l-a luat pe Stephenson la o parte :

— Nu numai că i-am trădat pe prietenii noştri cehi, a bodogănit el, dar i-am dăruit derbedeului ăla alte praştii.

Stephenson a dat din cap :

— Hitler are acum mijloacele de a dezlănţui un Blitzkrieg.

— Te referi la aportul inventatorilor cehi ?

— Da, naziştii din Cehoslovacia vor dota Germania cu maşini de cifrat scoase pe bandă rulantă.

— Putem pune şi noi mîna pe una ? s-a interesat Churchill.

— Am auzit că se fabrică la uzinele *Skoda.*

— Şi astfel, firele nervoase ale războiului au devenit acum nişte şoapte în eter, a spus Churchill, luîndu-l de braţ pe Stephenson. Dacă dumneata vei reuşi să interceptezi şoaptele, eu voi găsi interpreţii care să le traducă.

Un profesor de matematică a strîns laolaltă pe cei capabili să se descurce în faţa *Enigmei,* atunci cînd vor avea de-a face cu ea. Profesorul participa şi el la dejunul intim, unde fuseseră invitaţi civilii care aveau să formeze nucleul organizaţiei secrete a lui Stephenson. Uneori asemenea reuniuni atrăgeau simpatizanţi din Statele Unite. Printre ei se număra şi „bătrînul sfetnic" al lui Roosevelt, Bernard Baruch. Multimilionarul american era un aliat puternic, deoarece nu punea nici o bază pe argumentele naziştilor. Iată cum şi-l aminteşte el pe Stephenson la asemenea reuniuni : „Era extrem de serios, înfricoşător de serios chiar. Mintea lui lucra de şapte ori mai repede decît a ta. Te apuca spaima cînd te uitai la el. Atunci cînd asculta pe cineva care-i furniza date noi, pe faţă nu i se clintea nici un muşchi şi ochii nu-i umblau de colo-colo, aşa cum se întîmplă cu cei care reflectează. Privea ţintă înainte, ca un campion de şah care vede trei posibilităţi de mat în cinci mutări şi se întreabă pe care din ele s-o aleagă. Cînd vorbea, intra direct în subiect. Nu rostea niciodată un cuvînt de prisos".

După dezastrul cehoslovac, Stephenson i-a spus lui Baruch că războiul era iminent, că Statele Unite vor intra în conflict şi că „ar fi bine să conlucraţi cu noi, încă de pe acum".

La sugestia lui Baruch, Roosevelt a ales Canada pentru a ține o cuvîntare care a avut un răsunet destul de limitat. Vorbind la Queens University, din orașul Kingston, provincia Ontario, președintele a declarat : „Noi, cei din America, nu ne mai aflăm pe un continent îndepărtat, pe care furtunile de dincolo de ocean îl pot lăsa indiferent și nevătămat... Cu voia sau fără voia noastră, imensul belșug al resurselor noastre, vigoarea comerțului nostru și forța bărbaților noștri au făcut din noi un factor vital pentru pacea lumii". La începutul anului 1939, adresîndu-se în particular primului ministru al Canadei, Mackenzie King, Roosevelt a adăugat : „Frontiera noastră este pe Rin".

Stephenson a aflat la Ottawa despre acest angajament implicit pe care și-l lua președintele Statelor Unite și i-a spus lui Churchill : „Roosevelt vede în Oceanul Atlantic nu o barieră, ci mai curînd o șosea largă".

Sosise momentul ca această puternică • influență de peste ocean să se mobilizeze în sprijinul lui Churchill. Acesta era mai izolat ca oricînd în propria sa țară, mai nepopular ca oricînd, mai departe ca oricînd de izvoarele ortodoxe ale puterii politice. În mod paradoxal, nimeni altul decît președintele Statelor Unite îi oferea brațul vînjos de care avea atîta nevoie.

În aprilie 1939 Roosevelt a apelat la Hitler și Mussolini, cerîndu-le să acorde garanții de neagresiune unui număr de treizeci și una de țări pe o durată de zece ani. Hitler a răspuns printr-un discurs sarcastic, ținut în Reichstag :

— Domnule Roosevelt ! Înțeleg pe deplin că enorma întindere a țării dumneavoastră și colosalele bogății ale poporului dumneavoastră vă îndrituiesc să vă considerați răspunzător pentru istoria întregii omeniri. Eu, stimate domn, mă găsesc într-un cadru mult mai restrîns și mai modest. Eu am restabilit unitatea istorică a spațiului vital pentru poporul german și, domnule Roosevelt, m-am străduit să ating acest țel fără a vărsa sînge". Joachim Fest, biograful lui Hitler, definește acest discurs drept „o declarație morală de război".

Stephenson avea să spună, ceva mai tîrziu : „Era exact ceea ce-i trebuia lui Roosevelt pentru a se convinge cît de moral era să-i sprijine pe cei ce se împotriveau fascismului. Președintele făcuse un gest, iar Hitler îl tratase cu ironia delirantă a unui nebun. Din clipa aceea, președintele a fost de-ai noștri".

6

Sprijinul lui Roosevelt pentru „rebelii lui Churchill" a început probabil prin a se manifesta aproape pe nesimțite. Hitler luase o orientare monstruoasă, care nu putea să nu ducă la catastrofă, totuși, mulți cetățeni ai Statelor Unite, luptînd din greu cu criza economică și sătui pînă peste cap de gîlcevile europenilor, nu remarcau decît succesele economice ale Germaniei hitleriste, nu și otrăvitele lor rădăcini.

„Germania trebuie să dobîndească piețe pentru produsele ei sau să moară", scria un atașat militar american la Berlin. „Și Germania nu va muri". Acestui diplomat i se părea firesc ca noul și dinamicul Reich să ceară mai mult spațiu. Dar sensul pe care-l dădea Hitler spațiului vital — *Lebensraum* — era mai puțin nevinovat decît credeau admiratorii lui din străinătate. Intențiile sale reale au ieșit la iveală într-o tiradă de patru ore pe care führerul a ținut-o în fața comandanților săi militari și a miniștrilor de război și de externe. Un arhivar german, colonelul Friedrich Hossbach, a transcris — pare-se cuvînt cu cuvînt — acest discurs.

Hitler a vorbit despre „solidul nucleu rasial" al arienilor germani, care trebuie să se înmulțească în mod selectiv și să prospere pe baza resurselor deținute actualmente de „triburi inferioare". Imperiul german este un concept „coerent din punct de vedere spațial", pentru o lume dirijată de supraoamenii naziști. Va avea loc o serie de campanii militare fulger. Fiecare expansiune a dominației germane va crea necesitatea unei noi expansiuni. Imperiul britanic are 450 milioane de locuitori, „guvernați de 45 milioane de oameni care vor trebui înlocuiți". Ultimul obstacol îl vor constitui Statele Unite, conduse de „Roosevelt, iubitorul de evrei".

Hossbach, care era și unul din aghiotanții militari ai führerului, a rezumat acest „program" într-un text de 50 000 de cuvinte. Textul i-a parvenit lui Stephenson prin intermediul unor germani pe care îi îngrozea rețeaua agenților secrete dirijate de Heydrich și create în teorie pentru securitatea statului, dar în practică pentru a nimici pe cei ce se opuneau lui Hitler.

Informarea a ajuns în mîinile lui Churchill și Roosevelt cam la o lună după discursul lui Hitler, ținut la 5 no-

iembrie 1937. Sursele trebuiau protejate, așa că nici Churchill, nici președintele nu au putut să dezvăluie că erau la curent cu intențiile dictatorului. În schimb, Roosevelt a dispus, în mod discret, transferarea de la Praga la Berlin a lui Sam Edison Woods, un texan de 45 de ani, fost inginer, actualmente diplomat. Woods avea aceleași daruri ca și Stephenson : o amplă cunoaștere a tehnologiei industriale și a finanțelor, capacitatea de a asculta pe alții, o simpatie plină de înțelegere față de oameni din diferite straturi sociale și o credință neabătută în vechile virtuți umane. După o activitate de trei ani ca atașat comercial în Cehoslovacia, el s-a mutat, în aceeași calitate, la Berlin, de unde a început să-l informeze direct pe președinte în probleme cu totul nediplomatice și necomerciale, ca de exemplu realizările germane pe tărîmul științei atomice și al submarinelor militare.

Woods a confirmat că Heydrich era principalul client al noilor mașini de cifrat *Enigma,* produse în masă nu departe de frontiera dintre Cehoslovacia și Polonia. În 1938, cîteva fabrici se ocupau cu asamblarea de piese pentru mașina cunoscută acum sub porecla de *Heydrich-Enigma.* Grație contactelor pe care un scoțian numit Gubbins le întreținea cu serviciul secret polonez, englezii au dat peste un inginer, deasemenea polonez, care lucra la una din aceste fabrici și care era dispus să reconstruiască, din memorie, o mașină de cifrat. Omul a fost adus la Paris, unde cîțiva dintre cei mai buni criptografi din lume lucrau pentru serviciul de informații francez. Doi agenți ai lui Stephenson au examinat macheta *Enigmei* reconstituită de inginerul polonez. Ei s-au înapoiat la Londra cu vestea uluitoare că *Enigma* semăna cu o mașină înregistrată la Washington, sub brevetul american nr. 1 657 411. Dar aceasta se baza pe modelul originar, construit cu paisprezece ani în urmă. Polonezul nu își amintea decît de subansamblurile care erau comune tuturor tipurilor și nu cunoștea nici o caracteristică de natură să-i ajute pe specialiștii în cifruri. Nu rămînea decît o singură soluție : procurarea prin furt a unui model curent.

În 1939 o misiune secretă britanică a plecat la Varșovia. Ea a rămas pînă în ziua de azi învăluită în mister. Ca multe altele asemenea ei, operația s-a desfășurat în contradicție cu politica oficială britanică de conciliere. În fruntea misiunii la Varșovia se afla un ostaș, scoțianul

amintit mai sus, pe numele lui complet Colin Gubbins, colonel de artilerie, care lucra de cîtva timp într-un birou prăpădit, la doi paşi de sediul lui Stephenson de pe St. James's Street. Gubbins se îmbrăca impecabil, purtînd veşnic o garoafă roşie la butonieră şi mănuşi din piele de căprioară. O cunoştinţă şi-l aminteşte ca pe „un tip amabil, destul de zăpăcit, fără nici un talent deosebit şi cu o slujbă sedentară la Ministerul de Război". Cel de-al doilea nume al lui Gubbins era McVeagh, iar de la strămoşii săi îndepărtaţi moştenise instinctele unui pirat. După ani de practică, se deprinsese să-şi ascundă această trăsătură, ca şi uşurinţa cu care vorbea cîteva limbi slave şi palmaresul extrem de curios al călătoriilor sale, care nu se potriveau deloc cu ceea ce face de obicei un ofiţer activ din armata terestră. Gubbins publica şi manuale pentru o eventuală mişcare britanică de rezistenţă. Unele erau tipărite pe hîrtie de orez, ca să poată fi mestecate şi înghiţite în cazul cînd posesorii lor ar fi fost prinşi de trupele de ocupaţie germane, pe care colonelul se aştepta să le vadă mărşăluind prin Londra oricînd, dacă cei de la putere nu dădeau atenţie avertismentelor lui Churchill. Trei dintre aceste manuale le scrisese Gubbins însuşi : „Arta războiului de gherilă", „Ghidul comandantului de partizani", şi „Abecedarul gospodinei pentru explozive confecţionate la domiciliu".

Într-un memoriu adresat Ministerului de Război, Gubbins scria în 1938 : „În viitorul război cu Germania, forţele neregulate şi cele de gherilă vor trebui să lupte pretutindeni unde le va fi cu putinţă". Era un punct de vedere revoluţionar, care contravenea modului de gîndire al multor militari de carieră. Aceştia se jucau de-a războiul conform regulilor jocului. Şi în reguli nu se pomenea nimic despre folosirea femeilor şi a copiilor pentru confecţionarea de arme din articole de uz casnic sau despre formarea unor unităţi de partizani, care să lupte în spatele liniilor inamice. aşa cum propunea Gubbins. În Rusia sovietică şi în Asia, el văzuse cît de mare putea fi forţa ţăranilor, atunci cînd se uneau în jurul unui ideal şi cînd se băteau pentru libertate. Mai tîrziu, sovieticii au adoptat ideea lui Gubbins de a arunca în aer tancurile inamice cu ajutorul unor sticle umplute cu benzină şi avînd o cîrpă drept fitil. Născocind astfel de jucării explozive, colonelul făcea praf din concepţiile tradiţionale şi pline de respect, conform cărora războiul era

treaba profesioniștilor. Un alt rebel împotriva conformismului, Basil Liddell Hart, a avut amărăciunea să-și vadă ideile respinse de camarazii din armata britanică, dar adoptate de germani, care le-au pus la baza Blitzkrieg-ului. Liddell Hart s-a alăturat unuia dintre grupurile secrete ale lui Stephenson, în vreme ce caricaturiștii continuau să înfățișeze pe ofițerul britanic tipic ca pe un fel de Moș Teacă ruginit.

Dar, oricît de neconformist ar fi fost, Gubbins făcea totuși parte din Directoratul britanic al informațiilor și se afla în subordinea directă a primului ministru. Chamberlain își închipuia că-l va satisface pe Hitler dacă va ceda pretențiilor lui. Gubbins nutrea însă convingerea că nici o concesie nu va potoli agresivitatea naziștilor, ci, dimpotrivă, o va ațița. Conflictul s-a rezolvat datorită faptului că directorii serviciilor secrete britanice erau confirmați în posturile lor de Coroană. Potrivit unei vechi tradiții, aceste funcții erau la discreția suveranului. Era o combinație britanică nu tocmai clară, care îi nedumerea pe americani, obișnuiți cu o strictă legalitate constituțională. Pentru a li se explica șefilor serviciilor de informații de la Washington în ce constau excentricitățile englezilor, li se povestește și astăzi o istorioară. Într-un rînd, regele George al VI-lea a cerut „șefului serviciilor secrete" să-i împărtășească cîteva date confidențiale.

— Sire, trebuie să vă răspund că buzele mele sînt pecetluite, a răspuns șeful.

— Și dacă aș porunci să vi se taie capul ?

— În acest caz, Sire, mi-aș pierde capul cu buzele tot pecetluite.

Această atmosferă de familie, instaurată de secole, conferea monarhilor britanici privilegiile unor capi de familie. Dar și aceste privilegii pot fi contestate. În 1938 atmosfera depindea de încrederea reciprocă care domnea în rîndul membrilor mai de frunte ai familiei. Pe atunci poate că părea o rămășiță medievală, dar ea s-a dovedit viabilă în comparație cu conflictele ideologice de astăzi, cînd, în materie de loialitate, domnește confuzia.

Cei ce-l sprijineau pe Gubbins erau excentrici, dar reprezentau o forță demnă de luat în seamă. Aveau ochi care nu dădeau greș, o largă experiență căpătată pe meleaguri îndepărtate și atît de mult bun simț, încît pă-

rea nebunesc. Prin prietenii lor de la Scotland Yard, unii din ei făcuseră cunoştinţă şi cu indivizi aparţinînd lumii interlope — iluzionişti care interpretau toate rolurile comediei umane, folosindu-se de măşti, de machiaje, de hipnotism şi de trucurile prestidigitatorilor —, oameni care puteau fi utili în vremuri grele. „Rebelii lui Churchill" reuşeau de asemenea să treacă drept ofiţeri de modă veche, cam slabi de minte, gata să poarte viitorul război pe baza lecţiilor învăţate în războiul trecut. După părerea lor, Polonia era acum victima potenţială a lăcomiei lui Hitler.

La începutul anului 1939, cînd s-a dus la Varşovia, Gubbins a discutat probleme de rezistenţă cu vechii săi camarazi din serviciul secret polonez. Se ştia că Heydrich pavase drumul lui Hitler pentru invazia Austriei şi Cehoslovaciei, iar acum se auzea că pregătea înscenări şi mai rafinate pentru a justifica o cotropire a Poloniei.

La 22 august, echipa lui Gubbins s-a înapoiat cu avionul la Londra, ducînd cu ea o persoană şi o pradă care aveau să rămînă secrete încă treizeci şi cinci de ani. A doua zi, Gubbins era din nou în drum spre Varşovia. Unul dintre colegii săi, Eric Bailey, el însuşi un agent secret legendar, i-a spus mai tîrziu lui Stephenson : „Era nebunie curată !". Numai Stephenson şi cîţiva tovarăşi de luptă ştiau că, nebunie sau nu, Gubbins trebuia să-şi ducă la capăt misiunea. S-ar fi putut ca soarta războiului să depindă de ea.

„Cel de-al doilea război mondial a început prin nişte informaţii transmise prin radio", arată Stephenson. „Heydrich era geniul cel rău. E semnificativ că Blitzkrieg-ul nazist a fost declarat ca urmare a unor ordine emise în cifru şi bazate pe o înşelătorie pe care noi nu o puteam demasca şi pe care o urzise Heydrich. Ordinele sale au fost transmise de noile modele ale *Enigmei*. Dacă am fi fost în stare să descifrăm aceste ordine, poate că guvernanţii noştri ar fi înţeles cît de profundă era ticăloşia naziştilor.

Ei au simulat un atac al forţelor poloneze împotriva unei staţii de radio germane, în zorii zilei de 1 septembrie 1939. După care, trupele germane au deschis focul asupra punctelor ocupate de polonezi în oraşul liber Gdańsk, sub pretext că era vorba de «autoapărare».

Aşa-zişii agresori polonezi erau de fapt deţinuţi din lagărele de concentrare naziste, recrutaţi de Heydrich şi

îmbrăcați în uniforme poloneze, pentru a fi apoi uciși prin injectarea unor substanțe toxice. Cîțiva dintre ei au supraviețuit, relatînd cele întîmplate. Înțeleseseră că soarta le era pecetluită din clipa cînd li s-a spus să-și pună uniformele străine — căci e greu să îmbraci niște cadavre. Au fost transportați cu camioane pînă la granița cu Polonia și li s-a injectat Skophedal, o otravă mortală. Apoi, au fost aruncați unul lîngă celălalt și ciuruiți de gloanțe.

Numele de cod dat acestor oameni era «Carne conservată». Aici se simțea amestecul lui Heydrich care, pînă la moarte, s-a lăudat că el dezlănțuise cel de-al doilea război mondial".

Stratagema lui Heydrich a reușit. *New York Times* relata că trupe ale armatei terestre poloneze atacaseră poziții germane și că acesta era semnalul pentru o ofensivă generală a polonezilor. Și în rîndurile britanicilor — pe care un tratat îi obliga să ajute Polonia în eventualitatea că ar fi fost atacată — minciuna a semănat confuzie pe o durată suficient de lungă pentru ca intervenția lor să se producă prea tîrziu. Rolul lui Heydrich și al armelor sale — minciuna și teroarea — a fost de a da forțelor armate germane răgazul să-și consolideze pozițiile pe care le cuceriseră ca urmare a atacului prin surprindere.

În noaptea aceea, la Londra, Churchill își lua cina la restaurantul hotelului Savoy. „Arăta obosit și bătrîn", povestește Stephenson. „Toate avertismentele sale se dovediseră întemeiate. Dar părea să fie prea tîrziu pentru acest singuratec, ocolit de o mare parte din înalta societate și copleșit de durere".

La același restaurant ducele de Westminster petrecea, împreună cu niște prieteni filonaziști. Cele două grupuri au dat nas în nas. Ducele era bogat, antisemit și îi admira pe cei puternici, mai ales pe Hitler. El s-a năpustit ca o potaie întărîtată la bătrînul om politic, pe care-l considera un paria al unei societăți pe cale de dispariție, și i-a strigat că e un iubitor de evrei, care a complotat împotriva Germaniei, și că acum Anglia are de tras ponoasele.

Churchill a stat cu capul plecat, pînă ce tirada bețivanului a luat sfîrșit. În cele din urmă, ducele a plecat ca o furtună. Sprijinindu-se de brațul fiicei sale, Mary, Churchill a murmurat un citat din George Orwell :

— Țara aceasta e ca o familie, numai că o conduc membrii ei nevrednici.

Exact în clipa cînd Churchill vorbea, alți membri ai acestei bezmetice familii trudeau în jurul prăzii aduse din Polonia — o mașină *Heydrich-Enigma* furată —, pe un cîmp de argilă din inima Angliei.

7

Marea Britanie nu avea posibilitatea să-l oprească pe Hitler. În mod paradoxal, după ce ratase împrejurări mai favorabile pentru a pune stavilă nazismului, Neville Chamberlain a ales tocmai acest moment pentru a soma fiara pe care-o îndopase cu victorii ieftine, de-a lungul atîtor ani irosiți în zadar. „Dacă trupele germane nu se vor retrage din Polonia", i-a declarat el lui Hitler, „ne vom găsi în stare de război".

Anglia își onora obligațiile luate față de Polonia doar cu cîteva zile mai înainte, dar țara era departe de a fi pregătită. Churchill scria : „Hotărîrea a fost în sfîrșit luată, dar în cel mai prost moment cu putință și pe terenul cel mai puțin favorabil nouă, ceea ce va duce, cu siguranță, la măcelărirea a zeci de milioane de oameni". Pînă și vestea invaziei germane în Polonia ajunsese la urechile englezilor prin intermediul americanilor, scria ambasadorul Statelor Unite la Londra, Joseph P. Kennedy, într-un mesaj adresat secretarului de stat, Cordell Hull.

Înzestrații diletanți pe tărîmul războiului secret aveau posibilitatea — și deocamdată doar atît — de a descifra coduri germane foarte complicate. Analizînd mesajele redactate în codul diplomatic de bază al Reichului, cîțiva criptografi pasionați din Anglia reușiseră să ghicească intențiile lui Hitler înainte ca el să le aducă la îndeplinire. Dar oamenii aceștia nu se bucurau de nici o atenție serioasă din partea clicii lui Chamberlain.

Amatorii veneau de asemenea în ajutorul puținilor profesioniști, ținuți în umbră și prost plătiți, de la Școala de coduri și cifruri. La două zile după scandalul făcut de ducele de Westminster unui Churchill abătut și înfrînt, același Churchill a reușit să revină la Amiralitate, în calitate de Prim Lord, după o absență de douăzeci și cinci de ani. Unitățile flotei metropolitane și-au transmis una alteia semnalul : „Winston s-a întors !". Deși trebuia să slu-

jească încă niște cîrmuitori nehotărîți, Churchill avea acum posibilitatea de a deplasa escadre mari pe cuprinsul oceanelor. El comanda și un alt cîmp de luptă, pentru care Anglia era pregătită din punct de vedere spiritual — frontul secret. Locul pe care îl ocupa la Amiralitate îi punea la dispoziție armele spionajului.

Ca secondant îl avea pe amiralul Sir Hugh Sinclair, cunoscut sub inițiala C, șeful serviciului secret de informații, aflat în nomenclatura regelui. Churchill și Sinclair erau conștienți de faptul că trebuiau să-l ajute pe suveran să-și apere țara, la nevoie chiar împotriva politicii promovate de guvern, deși conflictele se puteau evita neglinjindu-se pur și simplu să se menționeze ceea ce se întreprîndea. Astfel, ei au omis să pomenească despre ciudata Școală de coduri și cifruri.

Aceasta capta mesajele schimbate de unitățile germane, pe care marea lor mobilitate le obliga să prefere comunicațiile prin radio celor prin cablu. Era evident că mesajele erau transmise într-un cod care se schimba mereu, prin intermediul unor stații de voltaj mic. De aceea, radiocomunicațiile trebuiau interceptate de „urechi" extrem de sensibile, tălmăcite din limbaj cifrat în germană, apoi traduse în engleză și analizate.

Trebuia alcătuită o mică armată de „creiere" — o armată care era totuși prea numeroasă pentru a fi ținută la Londra, unde ar fi devenit vulnerabilă atît față de bombele inamice, cît și față de curiozitatea publicului. Nucleul exista demult — cîțiva oameni inteligenți, care lucraseră odinioară în Camera 40, unde descifraseră „telegrama Zimmermann". De-a lungul celor douăzeci de ani de armistițiu, amiralul „Clipici" Hall îi ținuse pe lîngă sine, cu complicitatea lui C. Acesta era un om care purta pe cap o pălărie melon prea strîmtă și despre care se spunea că se întoarce cu fața la perete ori de cîte ori se apropie vreun străin de sărăcăciosul lui birou. Amiralul Sinclair a avut mult de furcă pentru a se obișnui cu șotiile și poznele noilor veniți la Școala de coduri și cifruri. În august 1939, ei au fost împachetați, cu bagaje cu tot, și trimiși într-o localitate la fel de urîtă ca și numele ei : Bletchley.

Mutarea aceasta subită nu avea nici un motiv aparent, în afară de dorința lui Sinclair de a se ține cît mai la distanță de savanți, de specialiști în cuvinte încrucișate, de matematicieni, de lingviști și de profesori de literatură

clasică. Bletchley era cunoscut doar prin cuptoarele sale de cărămizi şi prin faptul că avea cele mai murdare depouri de cale ferată de pe insulele britanice. Localitatea era situată într-o vale puţin adîncă din comitatul Buckinghamshire. Se spunea că e punctul cel mai depărtat de mare din toată Anglia — aproape o sută de kilometri de cel mai apropiat ţărm pe care ar fi putut debarca naziştii. O mostră a maşinii *Heydrich-Enigma* se afla acolo de cîteva zile cînd şi-a făcut apariţia grupul de cercetători — bărbaţi în pantoloni de flanel şi femei în fuste ecosez —, uimind pe locuitorii tîrgului care, de atunci, a devenit centrul războiului secret.

De unde venea maşina de cifrat hitleristă ? Şi de ce sosise ea la Bletchley ?

În 1933, cînd Stephenson s-a întors din Germania cu dovezi de netăgăduit despre existenţa unui nou tip de *Enigma,* sarcina de a construi o copie a ei a revenit unui scoţian scund şi taciturn, care fusese profesor de limba germană înainte de a începe să lucreze în Camera 40. El se numea Alastair Denniston şi era tipic pentru veteranii serviciului de informaţii navale din primul război mondial, care rămăseseră credincioşi vocaţiei lor în perioada postbelică, cînd spionii din romanele senzaţionale trăiau ca nişte regi, dar autenticii agenţi britanici abia o duceau de azi pe mîine, pentru a-şi sluji ţara. Puţinii agenţi stabiliţi permanent în străinătate erau ofiţeri activi, funcţionari ai companiilor de transporturi maritime, exploratori, directori de bancă. În ciuda legendelor care circulau pe seama lor, doar o mică parte din ei dispunea de avere personală sau absolvise şcoli „de bon ton". De exemplu, australianul C.H. (Dick) Ellis începuse ca muzician, îşi făcuse studiile ca bursier şi terminase ca ofiţer (fără uniformă). Iar Eric Bailey, care pătrunsese în Tibet cu prima expediţie occidentală întreprinsă în această ţară, explorase de unul singur zonele de frontieră din India şi din Asia Centrală şi îşi dăduse numele unei celebre varietăţi de mac albastru din Himalaia.

Denniston era mai curînd un aventurier al intelectului. În 1938, fără a avea prea multe elemente la îndemînă, el a încercat ascensiunea unui Everest al minţii : reconstruirea unui sistem nazist ultrasecret de cifrare, bazat poate pe anumite modificări necunoscute aduse

unui vechi mecanism comercial de cifrare. După eșecul simulatorului elaborat de inginerul polonez, Stephenson — valorificîndu-și cunoștințele în materie de transmisiuni electronice și de mașini de cifrat — a furnizat unele date suplimentare. Totodată, el a reperat o unitate SS care opera în zona portului polonez Gdańsk și de la care serviciul secret polonez spera să facă rost de niște coduri. Unităților germane de graniță li se livrau acum noile tipuri de *Enigma*. La începutul anului 1939, un camion care transporta o astfel de mașină a căzut într-o ambuscadă. Agenții polonezi au înscenat un accident, provocînd un incendiu care a mistuit orice probă posibilă a atacului. După anchetă, germanii au conchis că arcurile, resorturile și rotoarele carbonizate erau rămășițele *Enigmei*. Culmea era că lada în care se transporta mașina portativă fusese confecționată dinadins din lemn, pentru ca radiotelegrafistul să poată distruge ușor *Enigma*, nelăsînd-o să cadă în mîini străine. Atacatorilor le-a venit astfel lesne să-și aducă planul la îndeplinire.

Enigma transportată la Varșovia era ceva mai mare decît o mașină de scris portativă *Underwood* de modă veche. În timpul ședерii lui Colin Gubbins în capitala Poloniei, la începutul lui 1939, ea a fost plasată într-un geamantan încăpător de piele, de un fel foarte răspîndit pe atunci printre cei ce cutreierau lumea : o cogeamite valiză, cu închizători de alamă și cu chingi de piele, împodobită cu etichete vechi de la hotelurile și pacheboturile prin care circulase. Acest impresionant ambalaj a fost lăsat lîngă vraful de geamantane din holul bătrînului hotel Bristol de la Varșovia, popasul preferat al coloneilor ursuzi și al cucoanelor lor. Printre oaspeții hotelului se afla și Alastain Denniston, pe atunci în vîrstă de vreo cincizeci de ani. Venise la Varșovia cu avionul, aducînd cu el o valiză identică cu cea care adăpostea *Enigma* furată. Valizele au fost schimbate între ele și Denniston a plecat imediat acasă cu captura lui, lăsînd în schimb cîteva cămăși murdare și niște cărți care cîntăreau greu, dar care nu prezentau nici o importanță.

Era cu o săptămînă înainte de declanșarea agresiunii germane împotriva Poloniei și prada lui Denniston constituia cel mai mare dar pe care un popor putea să-l facă altuia. Serviciul secret polonez contribuise la capturarea *Enigmei* și elucidase cîteva dintre procedeele de cifrare ale naziștilor. Gestul de a încredința britanicilor mașina

și cunoștințele legate de ea era gestul unui luptător rănit, care aruncă sabia sa unui aliat, înainte de a se prăbuși. Aceasta compensa din plin faptul că, trei zile mai tîrziu, la 25 august, Anglia a semnat un tratat cu Polonia, obligîndu-se să declare război Germaniei în cazul că va ataca Polonia. Istoricii postbelici apreciază că angajamentul luat atunci de Anglia era absurd, inoportun și nepractic.

Valiza și misteriosul ei conținut au sosit cu avionul la Londra, iar de aici au fost transportați la moșia ducelui de Bedford, la vreo nouăzeci și ceva de kilometri distanță. Strînsele legături ale lui Gubbins cu serviciul secret polonez făcuseră posibilă această realizare extraordinară.

Atît de puternic era sentimentul de camaraderie al colonelului, încît el a pornit din nou spre Varșovia, în fruntea unei echipe de treizeci de oameni — „o călătorie întreprinsă în ciuda unor considerabile dificultăți diplomatice", după cum avea să scrie Carton de Wiart, un coleg al lui Gubbins din serviciul secret. De fapt, Ministerul de Externe britanic, care își lua aere foarte virtuoase și dezaproba spionajul, a refuzat să colaboreze. După declanșarea agresiunii naziste, Gubbins și echipa sa s-au trezit prinși în capcană în Polonia. Pentru a evita orice alte complicații birocratice, *Enigma* a fost transportată pe furiș la moșia ducelui de Bedford. În apropiere se afla Bletchley Park, odinioară o tabără romană, dăruită de William Cuceritorul episcopului Geoffrey, după bătălia de la Hastings. Conacul de pe acest istoric petec de pămînt nu avea decît șaizeci de ani : era un monstruos imobil de cărămidă roșie, construit pe vremea reginei Victoria, dar era totodată ultimul loc în care cineva și-ar fi putut închipui că se ascunde cheia cu care urma să se descifreze hotărîrile de zi cu zi ale lui Hitler și să se pătrundă în cele mai ascunse secrete ale inamicului.

Pe colinele acoperite cu vegetație din jurul tîrgușorului se ascundea păienjenișul de antene, montate pentru a capta slabele murmure ale emițătoarelor dușmanului. În centrul fiecărei rețele se găseau grupuri de radiotelegrafiști care lucraseră la bordul navelor și care veniseră pentru a se adăuga celor puțini pe care îi folosea amiralul Sinclair. Pentru Stephenson — care nu uitase niciodată schimburile de mesaje făcute, pe cînd era elev, cu cargoboturile de pe Marile Lacuri —, radiotelegrafiștii din marina comercială erau cei mai buni de pe lume. Ei se deprinseseră cu lipsa de confort și cu munca solitară,

în cabine strîmte. Ştiau cum să se agaţe de slabele semnale ale unei staţiuni mobile, înecate în zgomotele altor transmisiuni şi lunecînd de pe o bandă de unde pe alta. Pe mare, ei trebuiau să recunoască imediat tuşeul colegului pe care îl căutau, să identifice subtilele caracteristici ale felului cum apasă fiecare pe manipulator, punîndu-şi astfel un soi de semnătură personală. Aveau şi simţul pericolului, care a devenit important ulterior, cînd transmisiunile lor călăuzeau ştiri secrete în Europa ocupată de naziști. În perioada dintre cele două războaie mondiale, mii şi mii de astfel de radiotelegrafişti au fost înscrişi pe o listă specială de rezervă, în anticiparea unui conflict care se va duce în beznă. Amiralul Hall pusese demult la punct un plan de mobilizare a lor, în aşa fel încît inamicul să nu prindă de veste.

Maşina *Heydrich-Enigma* furată în Polonia era probabil secretul cel mai bine păzit în Anglia. Grupul tot mai numeros de luptători din umbră îşi propunea să acţioneze într-un mod şocant pentru cei aflaţi la putere, care împărtăşeau părerea lui Henry L. Stimson că „un gentleman nu citeşte scrisorile adresate unui alt gentleman". Sarcina care stătea în faţa echipei de la Bletchley era şi aşa destul de complicată, fără să mai aibă nevoie şi de şicane din partea Londrei. Unii urmau să capteze din eter cele mai slabe şoapte ale inamicului. Alţii se concentrau asupra unor şiruri fără nici o noimă de litere şi cifre. Alţii, în sfîrşit, încercau toate combinaţiile posibile pentru tamburile *Enigmei*, ştiind că germanii le modificau poziţia la fiecare opt ore şi sperînd că, la un moment dat, fluxul de mesaje va căpăta un sens.

S-a iscat şi o scurtă panică atunci cînd naziştii au dat de înţeles că sînt la curent cu cele ce se petreceau la Bletchley. Într-o emisiune de propagandă, trădătorul poreclit lordul Ham-Ham, William Joyce, după anunţul de deschidere — „Aici Germania" — a făcut o descriere a oraşelului. Englezii au ripostat, răspîndind zvonul că B.B.C.-ul îşi instalează acolo noi antene. Dar şi mai de temut decît riscul ca naziştii să prindă ceva de veste era mentalitatea guvernanţilor britanici. Aceştia au refuzat să bombardeze Germania în perioada cînd aviaţia militară hitleristă era angajată în Polonia. În zadar Gubbins şi „misiunea agricolă" pe care o conducea el într-o ţară sfîrtecată de agresiune au încercat să demonstreze Londrei că hitleriştii terorizau cu premeditare pe polonezi, bom-

bardîndu-le copiii și bisericile. Clica lui Chamberlain era fascinată de vagile aluzii la pace și la compromisuri care veneau de la Berlin. Pe urmă, cortina tăcerii a coborît asupra Poloniei. S-a pierdut orice contact cu Gubbins și cu serviciul secret polonez, care rătăceau acum pe un teritoriu cotropit de naziști. La Bletchley s-a impus atunci necesitatea de a se crea o rețea clandestină de comunicații în Europa și de a se intercepta transmisiile inamicului.

În conacul de la Bletchley Park, o congregație de savanți roboteau pe lîngă *Heydrich-Enigma*. Dacă reușeau, succesul lor putea fi cu mult mai important decît interceptarea „telegramei Zimmermann". Cu perseverență și șansă, ei sperau să poată descifra ordinele lui Hitler către generalii săi, răspunsurile acestora, ordinele lor către subalterni, rapoartele comandanților despre capacitatea de luptă a fiecărei unități în viitorul apropiat, pozițiile navelor de război inamice, numele ofițerilor și funcțiile pe care le aveau, cererile de oameni și materiale — o imagine de aproape ceas cu ceas a posibilităților inamicului de a lovi, unde, cînd și cum. Dar cei de la Bletchley nu aveau de unde să știe că le rămăseseră doar o sută cincizeci de zile pentru a rezolva problema, înainte ca Hitler să-și deschidă drum cu forța spre Canalul Mînecii.

8

„Într-un mod cu totul de neînțeles, cîrmuitorii francezi și britanici se așteptau ca Hitler să se epuizeze pe cîmpiile Poloniei", își amintește Stephenson. „Neville Chamberlain a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a nu-l irita pe inamic. Președintele Roosevelt se temea că primul ministru britanic se va angaja în tratative de pace. Roosevelt nu prea avea la îndemînă mijloacele de a-i sprijini pe cei ce se împotriveau atît lui Chamberlain cît și lui Hitler. Opinia publică din America era ținta tunurilor propagandistice ale naziștilor, așa cum Varșovia fusese ținta bombelor naziste. Iar opinia publică americană era împotriva noastră".

De aceea, Roosevelt i-a trimis lui Churchill uimitoarea invitație de a-i spune tot ce are pe suflet, în cuprinsul unor mesaje personale și confidențiale. La 11 septembrie 1939 a debutat o corespondență unică în felul

ei, între șeful unui stat neutru și un om politic care nu se afla la conducerea țării sale. Președintele recunoștea în felul acesta că, deși lipsit de putere în parlament, Churchill, în calitate de Prim Lord al Amiralității, era conducătorul luptătorilor din umbră. În următoarele o sută cincizeci de zile, în cursul „războiului ciudat", scrisorile pe care și le-au trimis cei doi oameni de stat au purtat semnăturile „Persoană navală" și *Potus* — președintele Statelor Unite.

Perioada a rămas cunoscută ca „războiul ciudat", deoarece aliații anglo-francezi evitau orice angajament efectiv cu inamicul, în vreme ce, în culise, circulau zvonuri îngrijorătoare despre tratative de pace cu Hitler. Cei care erau de părere că naziștii se foloseau de propunerile de pace pentru a cîștiga timp se vedeau nevoiți să se comporte ca niște conspiratori în pregătirile lor pentru inevitabilul asalt german. Pentru ca președintele Statelor Unite să li se poată alătura, era necesar să i se ofere muniție împotriva hitleriștilor și a influenței izolaționiștilor din S.U.A. Iată un alt motiv pentru ca Bletchley să obțină cît mai curînd rezultate. Pe cînd britanicii aveau nevoie să știe din timp ce mișcări militare va face führerul, Roosevelt avea nevoie de informații confidențiale pentru a-i convinge pe sceptici săi șefi de state majore că Reichul nutrea ambiții mari și că Anglia era un aliat valoros.

De aceea, Churchill a vrut, de la bun început, să-l pună pe Stephenson în contact nemijlocit cu Roosevelt, în calitate de șef al serviciului secret de informații și de reprezentant diplomatic neoficial. În felul acesta, Stephenson putea să creeze în Statele Unite o bază pentru un comandament general al războiului secret, în eventualitatea că Anglia s-ar fi prăbușit, lucru ce părea verosimil dacă conciliatorii continuau să rămînă la putere. Dar Stephenson avea propria sa ordine de prioritate. Pe primul loc se afla rezolvarea problemelor puse de *Enigma*. Dacă se obțineau rezultate la timp în această privință, existau șanse ca, pe teritoriul Marii Britanii, să nu mai fie necesar un război de gherilă.

O femeie frumoasă și rezervată i-a furnizat o sugestie prețioasă. Greta Garbo era una dintre numeroasele personalități artistice care lucraseră în studiourile sale și se împrieteniseră cu el. Actrița suedeză l-a informat că, la Stockholm, existau filonaziști care ocupau posturi

înalte. Capitala Suediei, port neutru, era un loc ideal pentru operațiile secrete ale germanilor. Să fi folosit ei mașinile *Heydrich-Enigma* și în străinătate ?

Stephenson împletea acum preocupările lui comerciale cu cele ale războiului secret. Ultraconfidențialul Comitet pentru presiuni economice asupra Germaniei știuse dintotdeauna că interesele financiare ale canadianului vor fi la dispoziția englezilor care luptau împotriva lui Hitler. În plus, toate beneficiile realizate urmau să fie vărsate pentru apărarea Marii Britanii. Reprezentanții comerciali în străinătate puteau fi folosiți ca surse de informații. Secretele de fabricație erau împărtășite fără nici o rezervă. Aceasta îi dădea lui Stephenson un și mai mare prestigiu în culise. El și l-a valorificat punînd la cale prima operație secretă de un tip nou. Comitetul pentru presiuni economice asupra Germaniei era precursorul Ministerului britanic din anii următori, consacrat distrugerii, inundării, dezorganizării, avarierii și, în general, neutralizării sau capturării resurselor inamice. Churchill îl poreclise „ministerul pentru războiul necavaleresc". Germenele său se găsea în ministerul-fantomă de război economic, condus de Desmond Morton și organizat în cei patru ani precedenți, cînd Churchill părea un om terminat pe plan politic.

„În misiunea pe care Stephenson a îndeplinit-o pentru Comitet realitatea a depășit aparențele", scria Ian Fleming, gazetar și om de afaceri, recrutat în serviciul secret de informații navale. Viitorul părinte spiritual al lui James Bond era cunoscut pe atunci doar sub indicativul *17 F*, pe care îl alesese la întîmplare, pentru a-și camufla activitatea. Fleming povestește mai departe : „Stephenson a pretins că pleacă în Suedia pentru a încheia niște afaceri, deoarece avea anumite interese comerciale în acea țară. Dar mai exista și un al doilea paravan, destinat tipilor din serviciile secrete care ar fi vrut să-i urmărească mișcările — și anume că intenționa să distrugă zăcămintele și căile de comunicații ale minereului de fier de care depindea industria siderurgică germană".

Între Churchill și alți șefi ai serviciului secret s-a purtat o lungă dezbatere pe tema cît era de cuminte ca Stephenson să se expună într-o asemenea misiune. Dar, în octombrie 1939, Colin Gubbins a reușit să scape din Polonia ocupată, strecurîndu-se în România și de aci,

prin Balcani, să ajungă în Orientul Mijlociu. Îl însoțea nucleul unei armate secrete poloneze, dar în rest nu aducea decît veşti proaste. Exista pericolul ca hitleriştii să fabrice o bombă atomică.

Stephenson a subliniat că cercetările atomice au nevoie de apă grea, denumirea bizară şi sinistră a unei substanțe cu nucleu dublu de hidrogen, care reduce viteza neutronilor în procesul de dezintegrare a uraniului. Pentru experiențele naziste, sursa de apă grea o reprezenta Norvegia.

— Dacă-i privăm pe nemți de apă grea, îi punem în imposibilitatea de a mai avansa în domeniul atomic, i-a spus Stephenson lui Churchill.

— Şi atunci ?...

— Unul dintre cei mai mari savanți atomişti, Niels Bohr, se găseşte practic la cheremul lui Hitler. Bohr a dezintegrat nucleul atomului, dezvoltînd o energie de un milion de ori mai mare decît cea a unei cantități echivalente de exploziv de înaltă calitate. A realizat acest lucru în laboratorul lui din Copenhaga.

În iarna anului 1939, pe cînd Stephenson se pregătea să-şi ducă la capăt operațiile secrete în Scandinavia, țările nordice constituiau un mare punct de atracție. „Stephenson a procedat foarte abil", îşi amintește Ian Fleming. „Ştia că Churchill îl întrebase pe secretarul de stat de la Ministerul Aerului ce şanse există ca bombele atomice să cadă deasupra Londrei. Primul Lord al Amiralității punea totdeauna întrebări scurte şi îndrăznețe, la care răspunsurile trebuiau să vină cu promptitudine. Li se spunea «rugăciunile lui Churchill» şi ele îi puneau în defensivă pe cei slabi de înger. Lui Bill Stephenson i-au servit pentru a declanşa ofensiva.

Bill ştia de asemenea că, în aceeaşi lună — octombrie 1939 —, colegul său american, financiarul şi matematicianul newyorkez Alexander Sachs, se dusese la președintele Roosevelt cu o scrisoare prin care Albert Einstein şi alți savanți atomişti îl avertizau că s-ar putea ca dictatorii fascişti să construiască bombe de un tip nou. Roosevelt luase măsuri corespunzătoare, informîndu-l despre aceasta pe Churchill.

Aşa că Bill avea anumite atuuri în mînă. După părerea lui, fabrica de apă grea din Norvegia trebuia distrusă de «aventurierii cu pantaloni scurți», crescuți de

Churchill, sau «companiile de şoc», cum li se mai spunea. Stephenson putea să organizeze o operaţie secretă cu caracter ofensiv, capabilă să demonstreze că englezii voiau să lupte împotriva lui Hitler, în ciuda poziţiei lui Chamberlain. Ţinea cu orice preţ să-i împiedice pe naziști să pună mîna pe savantul atomist Niels Bohr. Şi avea bănuieli destul de precise asupra locului unde putea găsi codurile care să-i ajute pe cei de la Bletchley să rezolve problemele *Enigmei*. Obiectivul său era Stockholm, capitala Suediei neutre. De acolo, putea să se mişte în orice direcţie şi să creeze o reţea secretă, care să nu se afle sub controlul birocratic al Londrei".

La 16 decembrie 1939 Churchill a făcut o nouă „rugăciune", cerînd serviciului secret de informaţii navale să sprijine operaţia *Strike Ox*. El sublinia că furnizarea de materii prime vitale pentru Germania hitleristă „trebuie să fie împiedicată prin metode care să nu aibă nici caracter diplomatic, nici militar".

Numele *Strike Ox* provenea de la Oxeloesund, un port care nu îngheţa niciodată, la o sută şi ceva de kilometri sud-vest de Stockholm. Furniturile pentru cel de-al treilea Reich constau în tone de minereu de fier din Suedia. Sistarea transporturilor ar fi lăsat industria siderurgică a lui Hitler din regiunea Ruhrului cu un stoc de minereu doar pentru nouă luni. În aparenţă, era un argument suficient de puternic pentru a sabota macaralele şi rampele de încărcare ale portului. Spionajul nazist avea toate motivele să dea crezare unui astfel de proiect, dacă îi ajungea la ureche. Dar, vorbind despre oprirea anumitor furnituri vitale, Churchill şi un mic grup de oameni de ştiinţă aveau în vedere şi faptul că apa grea din Norvegia circula şi ea pe aceeaşi rută spre Germania.

Crăciunul anului 1939 a copleşit Anglia cu presimţirea unei catastrofe, deşi în Statele Unite continuau să se formuleze critici şi ironii la adresa guvernului Chamberlain, care nu făcea altceva decît să se joace de-a războiul. Regele George al VI-lea a transmis la radio un straniu mesaj de sărbători, care se încheia astfel :

— Am spus celui ce stă la porţile anului : „Luminează-mi calea, ca să pot păşi cu încredere spre necunoscut". Iar el mi-a răspuns : „Porneşte-o în întuneric şi pune-ţi mîna în mîna Domnului. Aşa o să vezi mai bine decît cu lumină şi o să păşeşti mai cu încredere

decît pe o cale ştiută"... Fie ca mîna Atotputernicului să ne călăuzească şi să ne susţină pe toţi !

Stephenson a petrecut primul Crăciun al războiului la Stockholm, aşteptînd să i se livreze explozivele plastice ambalate în pachete de cîte 20 de kilograme. Noul material semăna cu lutul de modelat şi urma să fie trimis pe adresa unui sculptor suedez. Serviciul de contraspionaj al Suediei a prins de veste că Stephenson venise într-o misiune de sabotaj. Walter Lindquist, şeful acestui serviciu, a redactat un raport care a fost adus, în timp util, la cunoştinţa agenţilor germani : industriaşul canadian, în vîrstă de 43 de ani, intenţiona să distrugă instalaţiile portuare aparţinînd prietenului său Axel Axelson Johnson. Acesta era acţionar principal al minelor de fier şi proprietar al căilor ferate care legau minele de portul Oxeloesund, ale cărui docuri şi instalaţii de încărcare erau de asemenea proprietatea lui. Agenţilor nazişti li s-a părut improbabil ca Johnson, oricîte simpatii ar fi nutrit el faţă de Marea Britanie, să contribuie la distrugerea propriei sale averi.

Adevărul era că Johnson, după cum îi spusese lui Stephenson, „considera că are dreptul să-şi lichideze bunurile aşa cum va crede de cuviinţă". Zăcămintele sale produceau un minereu de fier bogat în fosfor, însuşire esenţială pentru procedeul Bessemer, utilizat de germani pentru obţinerea unui oţel de înaltă calitate. Stephenson studiase sistemul german de producţie cu prilejul vizitelor la uzinele *United Steel*, al căror preşedinte era fostul sprijinitor financiar al lui Hitler, dezamăgitul Fritz Thyssen.

Motivul invocat li s-a părut suficient agenţilor germani pentru a justifica prezenţa în Suedia a lui Stephenson. Distrugerea instalaţiilor de la Oxeloesund însemna o lovitură dată punctului nevralgic al industriei de armament naziste. O astfel de lovitură putea da de gîndit tuturor celor de seama lui Fritz Thyssen, a căror fidelitate faţă de führer începuse deja să se clatine. Dealtfel, Thyssen se afla în Elveţia şi cocheta cu ideea de a trece în tabăra cealaltă.

Cea de-a doua perdea de camuflaj a operaţiei *Strike Ox* s-a difuzat, de la om la om, prin reţeaua de servicii secrete. Ea s-a dovedit atît de reuşită ca paravan încît mai circulă, pînă în ziua de astăzi, în povestirile de spionaj. I s-au mai adăugat şi înfloriturî : de exemplu, că

un agent secret britanic, avînd misiunea de a-l păzi pe Stephenson, a apăsat din greşală pe trăgaciul revolverului, în camera lui de hotel, sau că unele explozive erau depozitate într-un beci, sub clădirea ambasadei britanice la Stockholm.

Totul nu era decît o stratagemă. Melodrama a ajuns, aşa cum se intenţiona, la punctul ei culminant. Speriat, regele Gustav al V-lea al Suediei s-a adresat regelui George al VI-lea al Angliei, implorîndu-l „să pună capăt acestei acţiuni nebuneşti". La Londra, ştirea a parvenit lordului Halifax, pe atunci ministru de externe. Sperînd că pacea va putea fi negociată dacă Anglia nu va face nimic care să-l înfurie pe Hitler, Halifax a tunat şi fulgerat, afirmînd că *Strike Ox* era „o încălcare fără precedent a legilor internaţionale".

Regele George a păstrat tăcerea. Acest om cu înfăţişare înşelător de modestă, care şovăise îndelung înainte de a lua locul fratelui său, fostul rege Eduard al VIII-lea, participa activ la războiul clandestin dus de Marea Britanie. El purta o corespondenţă secretă cu un alt monarh scandinav, om de mare curaj, regele Christian al X-lea al Danemarcei. Christian era protectorul lui Niels Bohr, savantul care refuzase să plece în Anglia, cu toate că acolo dobîndise multe dintre cunoştinţele sale în domeniul fizicii nucleare.

După ce misiunea sa de sabotaj a fost anulată cu zarvă, Stephenson a fost lăsat în pace. Acum putea să se întîlnească în linişte cu partenerii săi suedezi de afaceri şi cu prietenii Gretei Garbo. Ca membră a grupării Stephenson-Churchill, actriţa îi furnizase scrisori de recomandare şi dusese ea însăşi o serie de mesaje. Stephenson i-a vizitat pe admiratorii ei, pentru a pune la punct anumite rute de evadare, una din ele destinată special profesorului Bohr. Acesta nu avea de unde să ştie de ameninţarea care plana deasupra Copenhagăi, care peste trei luni avea să fie sub ocupaţie nazistă.

Germanii şi agenţii filonazişti ai serviciului secret suedez s-au bucurat de eşecul operaţiilor lui Stephenson. Ei au continuat să-l ţină sub o strictă supraveghere pe Alexander Rickman, specialistul britanic în sabotaje, care venise la Stockholm cu Stephenson şi ale cărui indiscreţii voite convinseseră inamicul că Stephenson nu se mai ocupa decît de afaceri, pînă la înapoierea sa acasă.

Axel Axelson Johnson a născocit şi alte piste false. Pe lîngă mine, căi ferate şi instalaţii portuare, el mai avea şi un cotidian : redactorii lui au difuzat tot soiul de ştiri mincinoase printre poliţiştii cu care aveau legături.

Învăluit în acest nor de dezinformaţie, Stephenson a dispărut pe nesimţite.

9

Operaţia *Strike Ox* a abătut atenţia germanilor, permiţînd lui Stephenson să pună bazele unei reţele de colaboratori suedezi. Aceştia dispuneau de un birou criptologic, care izbutea să descifreze sistematic codurile tuturor ţărilor vecine. Unele succese ale lor pe planul telecomunicaţiilor germane prezentau importanţă pentru Bletchley, unde se depuneau eforturi frenetice pentru rezolvarea misterelor *Enigmei.*

Pe urmă, Stephenson a pornit spre fabrica de apă grea din Norvegia, sursa experimentelor germane în cercetarea atomică. Pe drum, s-a oprit la minele de fier din Gallivare. Dorind să menajeze neutralitatea Suediei, el a discutat cu prudenţă despre modul cum puteau fi sabotate aceste mine.

—*Nu voi vorbi decît despre accidente de producţie, a declarat dînsul suedezilor cu care stabilise contactul. Intraţi în arhivele companiilor de asigurări şi veţi vedea că acolo există studii amănunţite pe marginea punctelor vulnerabile ale oricărui proces de fabricaţie sau de minerit. Companiile de asigurări riscă să piardă sume enorme de pe urma unui accident. De aceea, ele angajează experţi pentru a anticipa orice catastrofă posibilă. Previziunile lor constituie veritabile manuale pentru sabotori.

Apoi, în trenul care-l ducea spre portul norvegian Narvik, Stephenson s-a întîlnit cu profesorul Leif Trostad, inginerul chimist care cunoştea pe dinafară planul general al uzinelor electrice *Norsk Hydro.* Aceasta era singura producătoare din lume de apă grea, la scară comercială. Întreaga ei producţie era achiziţionată de *I. G. Farben,* colosul industrial german, care fabrica de la gaze asfixiante pînă la bombe cu explozie întîrziată. *I.G. Farben* investise capitaluri uriaşe în uzina norvegiană. Stephenson i-a împărtăşit lui Tronstad — a cărui viitoare colaborare era esenţială pentru proiectele lui — constatarea „verosimilă

și înspăimîntătoare", făcută cu două luni mai înainte de Comitetul britanic al uraniului : energia atomică putea fi utilizată ca exploziv. Canadianul a adăugat, precaut, că Norvegia, țară neutră și suverană, nu avea nici un interes să fie implicată în război.

— Nemții au pus ochii pe *Norsk Hydro*, i-a confirmat Tronstad. Dar de unde știm noi că industriașii englezi nu vor profita de pe urma acestor...

Și norvegianul a arătat spre schițele pe care le ducea într-o servietă.

— Vă dau cuvîntul meu că nu riscați nimic, i-a răspuns Stephenson, privindu-l drept în ochi.

Tronstad era cu vreo zece ani mai tînăr ca el. S-a uitat cu atenție la canadian și, așa cum avea să mărturisească mai tîrziu, acesta i-a făcut impresia „unui om scund și dîrz, cu capul cam mare și cu ochii care își schimbau culoarea după cum cădea lumina. Cînd îți strîngea mîna, ți-o prindea parcă într-o menghină de fier. În rest, n-ai fi bănuit că are și forță fizică. Părea un intelectual care a nimerit întîmplător într-o poveste ca asta".

Tronstad i-a încredințat o copie a planului general al uzinei *Norsk Hydro*. Ea producea oxid de deuterium, apa grea care cîntărea cu 11 la sută mai mult decît apa obișnuită și care era „moderatorul" preferat pentru a ține sub control o reacție atomică.

— Dacă nemții pun mîna pe uzină, s-ar putea să fim nevoiți s-o distrugem, a spus Tronstad.

— Pînă atunci...

— Ah ! a suspinat norvegianul.

— Pînă atunci, untura de pește norvegiană are un efect purgativ. O cește de untură, turnată într-un tub electrolitic, nu poate fi detectată decît în Germania, după ce apa grea intră în reacție. Prezența unturii va fi atribuită unui accident, dar, bineînțeles, datorită ei, apa grea nu va mai servi ca moderator.

Inginerul chimist a coborît din tren înainte ca acesta să ajungă la Narvik. Cei doi aveau să se întîlnească din nou în Scoția, în ajunul unei expediții sinucigașe împotriva savanților atomiști germani.

Stephenson s-a înapoiat în Anglia la bordul unui submarin, care l-a luat de lîngă Narvik, cu puțin înainte ca Germania să atace Norvegia. Invazia lui Hitler a fost atribuită atitudinii agresive a marinei militare britanice în

apele norvegiene, din ordinul lui Churchill, care se afla tot în fruntea Amiralității. E adevărat că apele teritoriale norvegiene erau utilizate de navele de aprovizionare germane, care evitau astfel blocada britanică. Dar Churchill ordonase minarea acestei zone, deoarece știa un lucru pe care nu putea să-l facă cunoscut — că apa grea din Norvegia era vitală pentru germani în vederea fabricării unei bombe atomice. Tentativa sa de a dezorienta transporturile a fost maximum ce se putea face, în condițiile existenței unui guvern britanic fricos, care tot se mai ferea să-l provoace pe inamic.

În noaptea de 8 aprilie 1940, Înaltul comandament german, care aflase că Churchill trecuse la punerea minelor, a trimis nave care să servească drept momeală pentru flota metropolitană și pentru escadrele de crucișătoare 1 și 2 ale britanicilor. Aceștia au suferit mari pierderi în bătăliile care s-au desfășurat departe de zonele principale de debarcare ale hitleriștilor. Norvegia a fost cucerită aproape înainte ca englezii să-și vină în fire. În cele din urmă, acest dezastru a dat o puternică lovitură sprijinului de care se bucura Chamberlain în parlament și a deschis calea spre venirea la putere a unui guvern mult mai energic. Invazia hitleristă în Norvegia a marcat începutul sfîrșitului pentru „războiul ciudat".

Urmînd îndeaproape trupele cotropitoare, savanții germani s-au instalat la uzina de apă grea *Norsk Hydro*, în vreme ce colegii lor au pus sub stare de asediu laboratoarele nucleare din Copenhaga și au limitat libertatea de mișcare a lui Niels Bohr. Doar cu cîteva zile mai înainte acesta fusese pus în contact cu rețeaua secretă britanică din Suedia.

10

„E mai bine să pierdem o bătălie, decît să pierdem o sursă de informații secrete", i-a spus Stephenson lui Churchill în crepuscularele luni dintre invazia nazistă în Polonia și ziua cînd s-a pus capăt conciliatorismului britanic. Această zi nu mai era departe. La Londra, pierderea Danemarcii și Norvegiei declanșase o criză politică.

La Bletchley Park, pregătirile hitleriste de cotropire a celor două țări nu scăpaseră nedetectate. Creșterea volu-

mului și a numărului surselor de telecomunicații cifrate i-a făcut pe criptografii adăpostiți în conacul victorian să simtă că se produce o schimbare de direcție la germani. „Eram ca niște pitici lîngă o fiară uriașă", spunea după aceea un șef de secție de la Bletchley. „Simțeam cum tremură un nerv, cum se încordează un mușchi și apoi cum începe să se îndrepte capul spre o pradă nouă".

Dar astfel de deducții nu erau suficiente pentru a-i determina pe comandanții militari britanici să ia măsuri corespunzătoare. Churchill înțelegea perfect intuițiile celor de la Bletchley, dar nu era încă prim-ministru. Mașina *Heydrich-Enigma* furată era învăluită în mister și nu oferea deocamdată informații precise.

Starea de spirit a lui Churchill reiese din notele sale de serviciu, care au devenit accesibile cercetătorilor abia după mai bine de treizeci de ani. Churchill se temea de cozile de topor care se travesteau în „mediatori neutri pentru pace". Unul era businessman-ul suedez Birgerr Dahlerus, care zburase de nenumărate ori de la Londra la Berlin și înapoi, cu puțin înainte de invadarea Poloniei, în calitate de reprezentant neoficial al lui Herman Göring, comandantul șef al aviației militare naziste. Dahlerus a întîrziat cu două zile declarația de război a Marii Britanii, transmițînd din partea Ministerului Aerului de la Berlin informația falsă că polonezii îi vor trăda pe britanici în ultimul moment. Göring aducea ca argument în favoarea acestei minciuni copii ale telegramelor diplomatice poloneze, pe care hitleriștii le interceptaseră și le decodaseră. Introducînd aici o frază, suprimînd dincolo un pasaj, căpetenia nazistă măsluise documentele în așa fel încît ele să demonstreze că Polonia refuza orice ofertă de pace a Germaniei. Dahlerus a adus aceste plăsmuiri la *Foreign Office*, care, oricît de curios ar părea, le-a acordat o atenție serioasă. Clica conciliatoare a lui Chamberlain saluta orice pretext pentru a amîna „baia de sînge". Dar mult după prăbușirea Poloniei, Churchill și simpatizanții săi au trebuit să constate că la Londra încă mai foiau „mediatorii de pace". La începutul anului 1940 ei tot mai aveau acces la Chamberlain și la consilierii săi, putînd astfel să afle oricînd că cifrurile secrete germane erau pe cale de a fi decodate. Într-una din notele sale confidențiale Churchill învinuia pe cei ce se dădeau drept „aducători de pace" că transmit mai departe informații vitale pentru apărarea Angliei, țară

angajată în conflict și slab înarmată. „Amestecul regelui Suediei ca mediator de pace", scria el, „este cu atît mai respingător cu cît acest monarh se află cu desăvîrșire în mîinile nemților".

În schimb, alți suedezi au adus contribuții valoroase activității care se desfășura la Bletchley. Ei au pus mîna pe coduri germane, care ofereau noi indicii asupra modului cum funcționa *Enigma*. Pe măsură ce misterul se limpezea, creștea și numărul locatarilor de la conac. Pajiștile din jur se acoperiseră cu barăci de tablă ondulată, semănînd cu segmentele unui vierme uriaș. În interiorul lor trăiau și lucrau tineri cu minți agere, recrutați din școli, muzee, bănci și universități. Vîrsta celor mai mulți dintre ei varia între 17 și 30 de ani. Mai erau și cîțiva mai bătrîiori, care investigau mecanismul *Enigmei*. Monitoarele din vecinătate le ofereau date din ce în ce mai precise despre radioemițătoarele germane. Dar nu se știa cînd și cum își potrivea inamicul tambururile pe mașinile sale de cifrat. Se căuta să se găsească la Bletchley o metodă pentru a se reproduce modul cum hitleriștii își reajustau mereu aceste tambururi. Amploarea sarcinii era copleșitoare, deoarece funcționau mai multe rețele germane de *Enigma* și fiecare rețea opera după o schemă aparte.

Pînă prin aprilie 1940 se ajunsese la un oarecare progres pe planul examinării sistematice a radiocomunicațiilor cifrate germane. S-au construit și alte modele de *Enigma* în laboratoarele electronice ale lui Stephenson, așa că echipele de criptografi puteau lucra separat, pe fiecare din duplicate. Munca cerea minți care să gîndească matematic. Una dintre femeile care lucra la Bletchley, o profesoară, avea tendința de a se concentra asupra cîte unei probleme și de a ajunge, pe neașteptate, la soluționarea ei. În consecință, s-a mutat în baraca cea mai apropiată de conac, astfel încît, dacă se trezea în toiul nopții — ceea ce i se întîmpla din ce în ce mai des —, putea să dea o fugă pînă la ofițerul de serviciu și să-i comunice ultima ei inspirație. Viteza era un factor esențial. Cînd a avut prima sa revelație, doamna respectivă a pornit prin bezna peisajului rural și s-a poticnit de un pîrleaz. A nimerit chiar într-un iaz cu rațe din apropiere, a ieșit de acolo și și-a făcut o dramatică apariție la conac, răsărind în fața ofițerului de serviciu leoarcă de apă și cu buruieni agățate în păr, ca o stafie pradă disperării. Șoptea, ca în-

într-o transă, magica incantaţie care o trezise din somn — indicativul decodat al unei staţii germane de radioemisie. Identificarea acestui indicativ le-a permis colegilor ei să facă un pas înainte în decriptare, pornind de la premisa că anumite expresii tehnice vor reveni frecvent în textele transmise. Între baraca unde locuia matematiciana şi conac s-au trasat nişte linii fosforescente, pentru a marca o cărare în eventualitatea că profesoara va mai avea şi alte inspiraţii nocturne. Iar ei i s-a spus de atunci „nimfa laculuí".

Churchill a ordonat mobilizarea generală a tuturor resurselor umane. Sistemul *Enigma* furniza din tabăra inamică un torent de mesaje, în majoritatea lor de neînţeles. Totuşi, deducţiile la care se ajungea la Bletchley erau adesea suficiente pentru a se ghici intenţiile hitleriştilor. A devenit evident că avea loc o masivă reorientare a forţelor armate de şoc ale germanilor, avînd ca obiectiv Anglia, pe direcţia Franţa, Belgia şi Olanda. În postul de şef al serviciului secret britanic, locul amiralului Sinclair îl luase Stewart Menzies, fost ofiţer din garda călare şi veteran al războiului din umbră. El a ajuns la concluzia că ceea ce se realiza la Bletchley, oricît de imperfect ar fi fost, merita să devină obiectul unei politici speciale, asupra căreia toată lumea trebuia să se pună de acord. Dacă exista vreun risc de a se periclita activitatea de la conac, trecîndu-se la acţiune pe baza cunoaşterii prealabile a intenţiilor inamicului, informaţia trebuia să fie ţinută în secret. Descifrarea codurilor, prin analiza textelor şi căutarea de vocabule care se repetau, nu constituia decît o parte din arta decriptorilor. Era o treabă care se preta procedeelor de calcul mecanic. Totuşi, pînă ce se putea inventa un calculator corespunzător, munca continua să fie făcut de minţi omeneşti.

Primului ministru Neville Chamberlain nu i s-a spus niciodată ce urmăreau cei de la Bletchley, aşa cum nu i s-a explicat niciodată sinistra semnificaţie a apei grele din Norvegia. Nu pentru că nu se avea încredere într-însul. Chamberlain era un om de onoare, dar dovedise, o dată mai mult, incapacitatea sa de a evalua o situaţie atunci cînd declarase că „Hitler a pierdut trenul", cu numai cinci zile înainte ca naziştii să înregistreze fulgerătoarele lor victorii în Norvegia şi Danemarca. Pînă în ziua cînd a murit, el nu a ştiut nimic despre sabia atomică a lui Damocles, care atîrna deasupra capului său — o sabie aflată

exact în țara în care Hitler nu numai că nu pierduse trenul, dar se afla la cîrma acestuia.

Între timp Churchill a discutat cu Stephenson despre oportunitatea de a-i pune la curent pe americani. El a ordonat să nu se cruțe nici un efort pentru a se aduce celor de la Bletchley personalul și echipamentul de care aveau nevoie. Pe această temă, a circulat ulterior o istorioară. Se povestea că, în cursul unei vizite făcute la conac, contemplînd cu oarecare stupoare ciudata adunătură de civili care lucrau acolo, Churchill a declarat :

— V-am promis că voi dispune să se scotocească prin toate văgăunile ca să vi se găsească oamenii care vă trebuie. Dar nu-mi închipuiam că voi fi interpretat chiar atît de textual.

Churchill nu reușise să facă uz de Bletchley pentru a preveni invazia germană în Scandinavia. Nici măcar acum nu putea face mare lucru, în legătură cu iminenta ofensivă a naziștilor în Europa occidentală. Pentru a se valorifica pe deplin posibilitățile existente la Bletchley, trebuia să se apeleze la ajutorul americanilor, pe plan atît uman, cît și al tehnologiei. Asta însemna abordarea directă a președintelui Roosevelt, în care Churchill avea deplină încredere. Și iată de ce primul ministru al Marii Britanii, atîta vreme cît el s-a numit Neville Chamberlain, politicianul cu tendințe conciliatoare, nu a știut nimic despre diversele echipe secrete, formate din oameni înzestrați, cărora li se spunea îndeobște „haiducii de pe Baker Street", în amintirea diletanților care îl ajutau pe Sherlock Holmes. Ca și marele detectiv, ei au recurs la metode neconformiste, manifestînd reticențe față de propriul lor prim-ministru, dar acceptînd să dezvăluie totul președintelui S.U.A.

— Cînd am luat această hotărîre, am pus soarta Marii Britanii în mîinile lui Roosevelt, spunea Stephenson mai tîrziu.

Președintele Roosevelt a deschis el însuși drumul spre această hotărîre crucială. În vara care a precedat izbucnirea războiului îi invitase la Washington pe regele și regina Angliei. Așa cum nota Eleanor Roosevelt, în jurnalul ei intim, la originea invitației se afla convingerea soțului ei că „nu peste multă vreme s-ar putea să fim cu toții angajați într-o luptă pe viață și pe moarte, în care Anglia va reprezenta prima noastră linie de apărare".

George al VI-lea a lăsat însemnări despre convorbirile purtate cu Roosevelt, şi notele lui, citite astăzi, par şi mai semnificative decît atunci cînd au căzut sub ochii lui Stephenson. Aceste însemnări îşi aveau locul într-o casetă de care suveranul nu s-a despărţit niciodată în cursul războiului, fiind după aceea depusă la arhivele curţii regale. Iată cum rezuma regele discuţia avută cu preşedintele Statelor Unite la 12 iunie 1939, cu puţin înainte de izbucnirea războiului în Europa : „Preşedintele a fost foarte sincer... Mi-a dat toate informaţiile care figurează în însemnările de faţă, fie ca răspuns la întrebările puse de mine, fie din proprie iniţiativă..."

George al VI-lea prezintă apoi „concepţiile lui Roosevelt în eventualitatea unui război". Preşedintele îşi propunea să explice opiniei publice din Statele Unite cît de scump vor plăti americanii, pe plan economic, o eventuală victorie a lui Hitler în Europa. Roosevelt i-a furnizat apoi regelui amănunte precise în legătură cu proiectele americane de apărare a coastelor. „Mi-a vorbit, în cele mai mici detalii, despre patrulele navale, dovedind cît de mult îl preocupă problema", notează George al VI-lea. „Va ordona ca orice submarin german să fie scufundat imediat, indiferent de consecinţe. Iar dacă Londra va fi bombardată, Statele Unite vor intra în război".

Regele punea atît de mult temei pe declaraţiile preşedintelui, încît şefii serviciilor secrete britanice au primit indicaţia să plece de la premisa că Roosevelt „este de-ai noştri". Dacă George al VI-lea nu ar fi făcut scurta lui vizită la Casa Albă, oare preşedintele s-ar fi comportat în alt mod ? George era o persoană foarte blajină, care nu căuta să se impună cu orice preţ, dar Roosevelt a sesizat la el o mîndrie şi o tenacitate caracteristice pentru locuitorii insulelor britanice. Aceste calităţi au ieşit la iveală în felul cum a pledat suveranul pentru Anglia în faţa ambasadorului american, Joseph P. Kennedy, la cîteva zile după declaraţia de război adresată Germaniei. La 9 septembrie 1939 Kennedy l-a prevenit pe rege că Anglia se va ruina în conflict şi că ar trebui să iasă din el cît mai repede. Peste trei zile, suveranul a trimis ambasadorului o scrisoare remarcabil de sinceră, în care spunea, printre altele : „Anglia, ţara mea... face parte din Europa... Sîntem în pragul unor evenimente despre care nu ştim nimic. Cunoaştem mizeria şi suferinţele războiului. Dar cum va arăta viitorul ? Britanicii au luat o hotărîre. Cu aceasta, am pus punct !".

11

Dacă primele texte interceptate la Bletchley erau confuze, sensul lor a devenit tot mai clar pe zi ce trecea. Vara anului 1940 se anunța sîngeroasă. Stephenson urma să transmită, prin viu grai, președintelui Roosevelt motivele de alarmă ale englezilor și necesitatea ca americanii să colaboreze cu ei la perfecționarea reproducerii de mașini *Enigma* și la înțelegerea sistemului lor de funcționare.

În posomorîta primăvară a lui 1940, pentru a căpăta împuternicirile necesare, Stephenson, prin intermediul lui Churchill, a trecut peste capul primului ministru Chamberlain și s-a adresat direct regelui George al VI-lea, care era autoritatea supremă în materie de informații secrete și numea în funcție pe conducătorii serviciilor respective. Englezii creaseră un întreg sistem de control și echilibru, pentru a-l împiedica pe monarh să abuzeze de privilegiile sale și pentru a nu permite partidului aflat la putere să folosească agenți secreți în propriile sale scopuri.

— Dacă naziștii instaurează un guvern de marionete în Anglia, i-a spus Churchill regelui atunci cînd i-a explicat de ce îi cere încuviințarea personală, voi putea fi acuzat că am dezvăluit date confidențiale unei puteri străine, deoarece m-am adresat domnului Roosevelt.

— Atunci îmi voi pierde și eu capul la Turnul Londrei, i-a răspuns George al VI-lea.

Regele voia de asemenea să nu existe nici o îndoială asupra faptului că, în eventualitatea unei invazii germane, familia sa nu va pleca în Statele Unite. El respingea atît ideea refugiului, cît și cea a unei colaborări cu ocupantul. Era o hotărîre importantă. Un guvern nazist la Londra putea condamna și executa, ca trădători, pe englezii care ar fi purtat un război de gherilă — iar organizarea lor începuse deja în cadrul „unităților auxiliare". Dar, dacă ei se declarau credincioși unui rege care refuza să colaboreze și nu unui guvern care făcea jocul cotropitorilor, acești englezi puteau apela la sprijinul general al populației, pentru a se împotrivi în același timp și hitleriștilor, și guvernului lor de marionete.

„Dacă această problemă a loialității s-ar fi clarificat în țările ocupate", scria mai tîrziu Stephenson, „ar fi existat mai puțini colaboratori. Birocrația locală, funcționarii pu-

blici dintr-o țară ocupată erau necesari naziștilor pentru rezolvarea problemelor de zi cu zi. Pretutindeni unde năvăleau trupele germane, Hitler cerea ca micii funcționari să se supună automat oricărei fantoșe care deținea stampilele autorității. Regele Angliei, căruia îi datorau credință toți cetățenii, putea îngădui supușilor săi să reziste inamicului și să conlucreze cu un stat străin — adică cu S.U.A. —, fără a risca să fie socotiți trădători. *Desigur, naziștii aveau să-i împuște ca trădători în orice caz. Dar important era ca ei să nu se simtă trădători*".

Antipatizat în continuare de numeroși membri ai clasei așa-zise conducătoare, Churchill avea nevoie de aprobarea regelui și a obținut-o. El a putut astfel să-i asigure pe cei ce se îndeletniceau cu pregătirea războiului secret că autoritatea supremă pe acest tărîm se afla la Palat — o precauție împotriva unei trădări din partea oricărui guvern aflat la putere.

Grupările alcătuite în vederea războiului secret purtau acum tot felul de nume. Printre cunoscători, intrase în uz formula generală „haiducii de pe Baker Street". Nume de cod și termeni de argou camuflau adevărul față de inamicii din țară și din străinătate. Un conducător al „haiducilor" era Colin Gubbins, veteranul operațiilor de gherilă. După evadarea sa din Polonia, el făcuse o încercare disperată de a organiza o rezistență armată împotriva naziștilor în Norvegia. În aprilie 1940 se înapoiase la Londra, decis să împiedice măcar trădarea Angliei.

Colonelul fusese crescut în tradiția dictonului *noblesse oblige*. În ochii lui, Anglia avea datoria de a-și respecta cuvîntul dat, de a face sacrificii, de a îndura suferințe și de a pieri la nevoie, pentru a întinde o mînă de ajutor celor mai puțin norocoși. Marea Britanie trebuia mai curînd să se ruineze decît să-și trădeze aliații. Pe Gubbins îl îngrozea orice perspectivă de a asista la abandonarea acestor idealuri.

Pentru el, spiritul de rezistență putea deveni forța cea mai de neînfrînt în Europa, dacă era însuflețită și îndrumată așa cum se cuvenea. La Londra, în acea lună de aprilie, el a simțit mirosul fricii, care se răspîndea ca negura peste Canalul Mînecii, o frică intrată deja în oasele politicienilor slabi de înger, dacă nu cumva chiar trădători și gata să colaboreze cu năvălitorii barbari. Colonelul știa ce înseamnă să te afli dezarmat în fața unor ticăloși, să asiști

la torturarea și împușcarea ostatecilor și la alte metode de a impune dominația prin teroare. Mai important decît armele și explozivele era să ajuți victimele să nu se încovoaie și Gubbins era hotărît să creeze organizații ale luptătorilor din rezistență în țările ocupate. În urma lui, atît în Polonia, cît și în Norvegia, lăsase nucleele unor oștiri secrete, care se întemeiau pe curajul și tenacitatea oamenilor de rînd. Ceea ce-i lipsea erau mijloacele de a coordona acțiunile lor și de a le oferi sprijin moral și material.

În scurtul răgaz care s-a scurs de la cotropirea nazistă a Norvegiei și pînă la ofensiva lui Hitler de-a curmezișul Europei occidentale, silueta elegantă a lui Gubbins a putut fi văzută trecînd prin fața clădirilor protejate cu saci de nisip din distinsele cartiere Mayfair și Piccadilly. Urca scări șubrede, care duceau la birouri soioase, sau se strecura printre portalurile luxoaselor cluburi londoneze din vecinătatea palatului St. James, la intrările căruia stătuseră odinioară de sentinelă soldați din garda regală, ca niște jucării, în tunicile lor purpurii și cu căciuli din blană de urs.

Acum, în locul dichisurilor regale, forfoteau bătrînei optimiști, purtînd banderole cu inscripția „Inspector de alarmă aeriană" și cărînd lopeți și căldărușe cu nisip, pentru înăbușirea bombelor incendiare. Doamne în vîrstă fierbeau ceai la porțile Hyde Park-ului, pentru artriticii babalîci care făceau instrucție pe Rotten Row, folosind cozi de mătură în chip de pușți. Pe malul Tamisei, cercetași cu genunchii goi și cu plase de pescuit în mînă, pîndeau minele plutitoare experimentale, în cadrul unui exercițiu de gherilă asupra căruia juraseră să păstreze secretul.

Secretul era cuvîntul de ordine al zilei. Chamberlain încercea în Parlament, la o aruncătură de piatră de sediul temporar al lui Gubbins, de la hotelul St. Ermin, pe Caxton Street. „Acel prim-ministru", scria Iain Macleod, om politic de curaj și fost redactor-șef al săptămînalului *Spectator*, „ar fi trebuit să demisioneze cu luni înainte. Neville Chamberlain a silit pe patrioții clarvăzători să-și *ascundă* pregătirile pe care le făceau pentru a-și apăra căminele și a-i sili pe naziști să simtă și ei gustul războiului". Randolph Churchill, fiul lui Winston, destinat să fie parașutat ulterior în cadrul unor operații secrete speciale, scria și el : „Ajunsesem în situația de a urmări conver-

auțiile telefonice ale trădătorilor și inamicilor potențiali. Joseph Kennedy, ambasadorul american, era pus sub supraveghere electronică".

Scotland Yard primise sesizări că ambasada Statelor Unite lăsa să se strecoare în afară informații confidențiale. Totuși, Kennedy era foarte apreciat de prietenii intimi ai primului ministru. Dovada că ceva nu era în regulă provenea din corespondența diplomatică interceptată, dar era încă prea devreme pentru a se trece la măsuri.

În această atmosferă de confuzie și suspiciuni, Stephenson se mișca cu prudență. „Mi-era greu să-l condamn pe Roosevelt, în cazul cînd și-ar fi pus întrebarea dacă Anglia este în stare să reziste ei înseși, dar încă dușmanului".

Mînat de același sentiment de îngrijorare și de revoltă, Colin Gubbins a ajuns în fruntea „haiducilor de pe Baker Street". Împreună cu Stephenson, el a participat la un banchet oferit de oamenii de stat polonezi în exil la Londra. Era de față și Hugh Dalton, cel ce avea să răspundă, în fața parlamentului, pentru acțiunile întreprinse de încă neoficialul Minister al Războiului Economic. El reprezenta aripa de stînga a partidului laburist, care se ridicase împotriva conciliatorilor. „Pe neașteptate, mi-am dat seama că aveam de-a face cu conducătorii haiducilor", își amintește Dalton. „La banchet, Gubbins mi-a vorbit despre durerea pe care o încercase în Polonia întîlnindu-se cu oameni care, în loc să ne blesteme, îi spuneau : «Bine că există și englezi !». Mi-a povestit că Ministerul de Finanțe făcuse tot felul de dificultăți în legătură cu plata transportului celor 120 de avioane de vînătoare *Hawker Hurricane* care urmau să fie livrate forțelor aeriene poloneze... După aceea, Stephenson mi-a spus că era momentul să învățăm să ne batem fără mănuși, cu ghearele și cu dinții, lovind pe la spate, pe întuneric. Iar eu, care-l știam un mare sportiv amator, un om lipsit de orice răutate, mi-am zis : dacă oameni ca aceștia vor să recurgă la trucuri josnice, înseamnă că lucrurile stau tare prost".

Instruirea „haiducilor" și a viitorilor ofițeri ai armatei secrete a fost scoasă de sub controlul direct al Ministerului de Război. Colegii lui Gubbins, care știau de planurile lui, i-au reproșat :

— Vei pregăti de luptă niște gangsteri. Cum poate un ofițer de carieră ca tine să facă una ca asta ?

Gubbins putea s-o facă deoarece văzuse în Polonia ce

urmări catastrofale avuseseră măsurile luate pe jumătate. În ciuda tuturor dovezilor pe care le adusese el despre sălbăticia nazistă în această țară, în anumite cercuri încă mai dăinuia speranța că se va putea încheia un târg cu puternicul acolit al lui Hitler, Hermann Göring, deși aviația lui organizase raiduri sistematice de teroare împotriva civililor polonezi, lipsiți de apărare. Gubbins asistase la aceste bombardamente. Pe vremea cînd era încă în Polonia, trimisese pe unul dintre oamenii săi peste linia frontului, cu mărturii despre atrocitățile germane. Dar cînd curierul său, căpitanul Tommy Davies, a ajuns în Lituania, legația britanică de acolo a refuzat să-i dea orice ajutor. Davies a găsit un vas cu care să plece în Suedia. Aflînd de acest plan, legația britanică din Lituania a telegrafiat ambasadei britanice de la Stockholm, prevenind-o să nu acorde protecție acestui „spion", pentru a nu-i indispune pe suedezi. Mesajul a fost expediat în limbaj clar, punîndu-l în pericol pe Davies, care și-a dat repede seama că era un martor ocular inoportun al bestialităților naziste, un martor despre care clica lui Chamberlain prefera să nu știe nimic.

Dar chiar și cu această tristă experiență, „haiducii de pe Baker Street" nu îndrăzneau să împingă lucrurile prea departe. În calitate de proiectanți ai războiului secret, ei s-au angajat „să facă ceea ce putea contribui la aplicarea în viață a politicii duse de guvernul Maiestății Sale, fără a putea fi însă recunoscut în public", așa cum le cerea jurămîntul de respectare a secretului de stat. Accentul se punea pe loialitatea față de rege, pe supunerea față de Coroană. După plecarea lui Gubbins din Polonia, un nou guvernator general, numit de naziști, ordonase eliminarea tuturor polonezilor „inutili" și aducerea celorlalți în stare de robie. De-a lungul acestei prime ierni de război, în Polonia au început să fie asasinați intelectuali, aristocrați, ofițeri, preoți și evrei. Și totuși, în ciuda celor mai evidente probe că Hitler își punea în aplicare ferocele sale visuri din *Mein Kampf*, Chamberlain continua să spere într-o soluție pașnică.

Dahlerus, „mediatorul de pace" suedez, întreținea această speranță. Nu trebuia făcut nimic de natură să-l provoace pe Hitler, îi spunea el lui Chamberlain. În felul acesta, englezii vor putea încheia mai tîrziu un acord cu o altă căpetenie nazistă, scoțîndu-l din circulație pe

führerul cel nebun. Dahlerus venea la Londra atît de des, încît Halifax şi-a exprimat temerea că „vizitele sale, care nu pot fi ascunse, vor stîrni inevitabil neînţelegeri".

Dar vizitele erau perfect înţelese de „rebelii lui Churchill". Ei cunoşteau adevărul despre „businessman-ul" suedez, ştiau că lui îi revine rolul de a duce cu zăhărelul pe cîrmuitorii britanici, pînă ce şovăielile lor îi vor transforma într-o pradă uşoară. Realitatea era că Dahlerus se afla la cheremul lui Göring, deoarece soţia lui poseda mari moşii pe teritoriul celui de al treilea Reich, moşii ce puteau fi oricînd confiscate printr-o trăsătură de condei. Pînă acum, Göring avusese grijă ca doamna Dahlerus să-şi păstreze valoroasele proprietăţi, în schimbul colaborării pe care o furniza soţul ei. În cursul „misiunilor sale de pace", Dahlerus a transmis rugămintea regelui Suediei către regele Angliei de „a-l împiedica pe Stephenson" să saboteze transporturile suedeze spre Germania.

Asemenea „pacificatori" exercitau o influenţă mai mare decît se recunoştea pe atunci. În toţi anii războiului, de exemplu, nu s-a aflat că primul ministru Chamberlain crezuse că există o posibilitate de a-l înlocui pe Hitler cu Göring. „Acest obiectiv urma să fie atins prin diminuarea presiunii britanice asupra Germaniei", îşi aminteşte Stephenson. „Bineînţeles era o manevră pusă la cale de Hitler şi Göring, care lucrau cot la cot. Ei se bizuiau pe cei slabi de minte din rîndurile noastre şi foloseau intermediari ca Dahlerus pentru a ne convinge că, dacă ne vom purta frumos cu Germania, existau mari şanse ca şi naziştii să se poarte frumos cu noi.

Chamberlain îşi închipuia realmente că Göring ar putea prelua puterea în Germania, ca şef al unui guvern de tranziţie. Şi cu cît se juca el mai mult cu această idee, cu atît evita Anglia mai cu grijă să intre într-o confruntare directă cu inamicul. Lucrul îi convenea de minune lui Hitler.

Dar «pacifiştii» au atins şi un alt ţel — acela de a-i trezi pe cîţiva oameni politici fermi din Marea Britanie şi Statele Unite la realitatea unui război care nu semăna cu nici un altul. Era un război al trădării, cu arme ale minciunii şi înşelătoriei. Ultimul şi cel mai mare cîmp de luptă îl formau Statele Unte. Dacă reuşea să le menţină «neutre de partea lui», folosind o strategie de tip Dahlerus, Hitler putea cuceri întreaga lume".

12

Pe la mijlocul lui aprilie 1940, pe cînd vîntul şi ploaia ţineau sub bătaia lor dezolantele cărămidării din Bletchley, localnicii au băgat de seamă că numărul intruşilor care circulau cu bicicleta pe uliţele întortocheate ale tîrguşorului se împuţinase. Într-adevăr, atenţia oamenilor de ştiinţă se concentra asupra puhoiului de informaţii disparate care soseau la conac. Alte echipe de criptografi se ocupau cu descifrarea codurilor inamice de nivel inferior, reperînd unităţile germane şi interpretînd informaţiile culese din telegramele diplomatice.

Rezolvarea problemelor puse de *Enigma* era o frenetică cursă contra cronometru. Celelalte echipe detectaseră noi mişcări de trupe naziste, dar ordinele militare de mare importanţă ale germanilor se transmiteau acum exclusiv prin cele cîteva sute de *Enigma* portabile de care dispunea duşmanul. Nici cei mai străluciţi matematicieni nu pridideau să prelucreze destul de repede mesajele interceptate, ca să descopere, în primul rînd, care anume simboluri reveneau cel mai frecvent. Un computer ar fi făcut aceste calcule într-o fracţiune din timpul care le era lor necesar. Lucrul pare astăzi elementar. Pe atunci însă, puţini şi-au dat seama de el şi încă şi mai puţini au înţeles că operaţia se putea realiza pe cale electronică.

Stephenson era convins că Statele Unite aveau capacitatea de a produce în masă computerele necesare *Enigmei*. Prototipul unui astfel de mecanism fusese deja pus la punct. Canadianul dorea însă o serie de computere, conectate la o serie de duplicate ale *Enigmei*. În felul acesta, mesajele cifrate ale inamicului puteau fi prelucrate ceas cu ceas, obţinîndu-se rezultate la timp pentru a se lua contramăsurile indicate.

În paralel, alţi cercetători de la Bletchley marcau pe hartă noul dispozitiv al forţelor armate germane. Două puternice escadre aeriene, *Luftflotte II* şi *Luftflotte III*, dispunînd de trei mii de avioane, îşi deplasaseră bazele pe un arc orientat spre vest. Unităţi blindate de paraşutişti şi de infanterie ale inamicului afluiau pe poziţii de pe care urmau să atace restul Europei libere, în drum spre Canalul Mînecii.

Marea Britanie nu avea aproape nici un mijloc de apărare a teritoriului său metropolitan. Ea trimisese în Franţa

un corp expediționar, cu acoperire aeriană pentru linia frontului, încă de la începutul războiului. Acum, aceste forțe se găseau într-o mare primejdie. Faptul că se anticipa viitoarea ofensivă a lui Hitler nu era de nici un folos. Chiar dacă comandanții britanici și francezi acordau crezare unora dintre concluziile trase la Bletchley, ei nu erau dotați nici pe planul material, nici pe cel moral pentru a lua măsuri rapide, care să-l blocheze pe Hitler. În cartea *Anglia, a ta Anglie*, George Orwell scria despre această lipsă de pregătire, datorată unor cîrmuitori slabi și ineficienți :

„După 1934 s-a știut că Germania se reînarmează. După 1936 oricine avea ochi de văzut știa că vine războiul. După München problema se punea numai cît va mai trece pînă ce va izbucni războiul. În septembrie 1939 războiul a izbucnit. Abia *opt luni mai tîrziu* s-a descoperit că, în materie de tehnică militară, armata terestră britanică depășise doar cu puțin nivelul din 1918. Am văzut pe ostașii noștri croindu-și cu disperare drum spre coastă, cu un avion al lor împotriva a trei avioane inamice, cu puști împotriva tancurilor, cu baionete împotriva pistoalelor-mitralieră. Nu existau nici măcar suficiente revolvere pentru a dota pe toți ofițerii. După un an de război, armatei regulate îi lipseau încă 300 000 de căști metalice. Mai înainte se înregistrase chiar o penurie de uniforme — și asta într-una din cele mai mari țări producătoare de țesături din lînă de pe întregul glob !“

Cu asemenea performanțe, de ce trebuia un președinte american să-i scoată pe englezi de la ananghie ? Încercînd una ca asta, Roosevelt risca o sinucidere politică.

— Avem nevoie de Rockefelleri și de Rothschilzi, bodogănea Churchill. Avem nevoie de aur. Știți că nu ne-a mai rămas deloc ?

Churchill se adresa șefilor serviciilor secrete, în Camera 39, de sub cabinetul său de lucru de la Amiralitate. Nu departe se aflau biroul comandorului Jan Fleming și ușa capitonată a directorului serviciului de informații navale: Ferestrele înalte, orientate spre vest, erau brăzdate de benzi de hîrtie gumată, menite să rețină cioburile provocate de explozia bombelor. Prin romburile formate de fîșiile care se întretăiau, Churchill putea să vadă grădina imobilului de pe Downing Street 10, reședința

primului ministru, care i se părea situată la un milion de kilometri depărtare.

Camera 39 fusese poreclită „grădina zoologică", din cauza ciudățeniilor vestimentare și de comportare ale neobișnuiților ei locatari. În jurul căminului de marmură și al ustensilelor de întreținut focul, se strîngeau acolo oameni deosebiți și plini de devotament față de țara lor, oameni pentru care „războiul ciudat" nu existase niciodată.

— Trebuie să aprindem cazanele celei mai mari mașini din istorie, a continuat Churchill, după o dizertație despre politica Statelor Unite, care aducea cu repetiția generală a unui discurs. Spuneți-le că nu ne lipsește curajul. Vom lupta. Cu ajutorul lui Dumnezeu, s-ar putea ca America să fie scutită de încercările și necazurile care ne stau în față... cu condiția ca noi să putem supraviețui aici, în Anglia.

— Pot să-i găsesc pe Rockefelleri și ei ne vor sprijini, a spus Stephenson. În schimbul ajutorului căpătat, le putem oferi informațiile noastre secrete. Lucrurile trebuie făcute la nivelul președintelui. În Statele Unite s-au înregistrat progrese în materie de război secret, care ne vor fi de folos în eforturile noastre. Va trebui ca președintele să aprobe dezvăluirea lor. În America există condiții pentru producerea complexului echipament de care avem nevoie pentru războiul din umbră. Îi vom spune președintelui pentru ce ne trebuie acest echipament, astfel că nu va fi necesar să le dăm explicații producătorilor. Dar președintele va trebui să fie sigur că informațiile noastre secrete sînt exacte.

Amiralul Hall, care din punct de vedere oficial era în retragere, s-a încruntat. În primul război mondial găsise mijlocul de a-i convinge pe americani că „telegrama Zimmermann" era autentică, fără a dezvălui secretul existenței criptografilor, așa că putea acum să se pronunțe cu autoritate :

— Sursele adevărate trebuie ascunse tuturor celor care nu sînt direct implicați.

— Cu domnul Roosevelt trebuie să facem o excepție, a intervenit Churchill. Lui — și numai lui — trebuie să i se spună tot adevărul... Să i se transmită, prin F.B.I., rezumatele zilnice ale informațiilor noastre secrete.

Dar, de la izbucnirea războiului în Europa, Biroul federal de investigații nu lucrase în alianță cu serviciul secret britanic. Legăturile dintre cele două organizații fuseseră

rupte atunci cînd politicienii și Departamentul de Stat aflaseră despre existența lor. Dacă va răzbate ceva despre restabilirea acestor legături, se va considera că neutralitatea Statelor Unite a fost grav încălcată și toți izolaționiștii de acolo se vor alătura unei campanii de condamnare a lui Roosevelt. Pentru majoritatea americanilor din acea epocă spionajul străin era o noțiune sinistră. Ideea unei cooperări cu serviciile secrete britanice risca să provoace un mare șoc diplomaților și, în primul rînd, ambasadorului Kennedy. Dar tocmai ambasada lui Kennedy i-a furnizat lui Stephenson un argument în plus în favoarea reînnoirii unei cooperări secrete anglo-americane.

Kennedy tocmai se înapoiase dintr-un concediu petrecut în Statele Unite, concediu pe care, după părerea Ministerului de Externe britanic, și-l consacrase unei campanii pentru a lua locul lui Roosevelt la Casa Albă. Englezii bănuiau că platforma sa electorală va cuprinde, printre altele, și angajamentul de a păstra S.U.A. în afara războiului. Kennedy profitase de vizita făcută pentru a declara public concetățenilor săi că Hitler va cîștiga războiul împotriva Marii Britanii și că acest conflict nu implica nici o problemă morală. Acum, se afla din nou la Londra și știa că englezii îl dezaprobă și că *Foreign Office* dăduse instrucțiuni tuturor departamentelor guvernamentale să nu încredințeze secretele lor ambasadorului american. Această măsură anula politica dusă anterior, conform căreia, din dorința de a-și manifesta bunele intenții, oficialitățile britanice transmiteau diplomaților de la ambasada Statelor Unite informațiile lor confidențiale.

În ziua cînd Stephenson a plecat peste ocean, pentru a se întîlni în taină cu președintele Roosevelt, Scotland Yard a făcut, cam în silă, primul pas într-o anchetă asupra activității pronaziste pe care o desfășura cineva de la ambasada S.U.A. din Londra.

Stephenson a călătorit cu un pașaport canadian, într-un avion militar, pe hazardata rută nordică, care trecea prin Labrador și Montreal. Era calea cea mai rapidă, care evita escalele de aprovizionare din apropierea punctelor inamice de observație. Ajuns la Montréal, el a fost scutit de formalitățile de rigoare, fiind luat în primire de lucrători din *M.I.-2*, o secție a serviciului militar canadian de informații, și de agenții în civil ai poliției cana-

diene călare. La 24 de ore după ce părăsise Londra se afla la Washington.

Ceea ce Stephenson avea de spus președintelui era atît de confidențial și cu consecințe atît de grave, încît nimic nu putea fi așternut pe hîrtie fără riscul unei reacții politice în lanț.

Guvernul britanic verificase afirmațiile că Otto Hahn și Fritz Strassmann realizaseră, la Berlin, fisiunea atomului de uraniu. Interesul Germaniei față de furniturile de apă grea din Norvegia dovedea că naziștii subvenționau toate cercetările posibile în vederea obținerii unei reacții nucleare controlate. Iar în martie 1940, așa-numitul studiu Frisch-Peierls a adus la cunoștința comandanților militari britanici că se putea construi o bombă atomică folosindu-se izotopul U-235.

Stephenson i-a comunicat lui Roosevelt concluziile englezilor, bazate pe cercetări obiective. Președintele fusese sensibilizat pentru asemenea vești de oameni ca Albert Einstein, care, cu șase luni înainte, îi scrisese confidențial președintelui că există posibilitatea de a se construi „bombe extrem de puternice, de un tip nou". Einstein propunea ca președintele să numească un om al său de legătură, care să păstreze contactul cu fizicienii ce se ocupau de reacțiile nucleare.

O asemenea legătură, a subliniat Stephenson, va trebui extinsă și pentru Anglia, unde se desfășurau cercetări atomice la Londra, Oxford. Cambridge și Liverpool. Dacă trupele naziste vor captura aceste centre, Reichul va face un mare salt înainte spre construirea bombei atomice. Se considera pe atunci că cercetătorii britanici o luaseră mult înainte tuturor celorlalți și nu se prevedea încă nici o măsură pentru o cooperare sistematică anglo-americană. În schimb, domnea marea primejdie ca Germania să beneficieze de fatala recoltă.

Aceasta a fost prima lovitură de teatru. Dar Stephenson mai avea și altele în traistă. El a povestit președintelui despre progresele realizate la Bletchley în descifrarea sistemului de codare hitlerist. Canadianul nu a trecut sub tăcere complexitatea serviciilor secrete britanice în timp de război, a vorbit despre „haiducii de pe Baker Street" și despre hotărîrea lor de a lupta împotriva naziștilor, indiferent de tîrgurile pe care ar fi dorit să le încheie liderii conciliatori. Churchill se afla în fruntea bărbaților și femeilor care urmau să reziste lui Hitler și

să mobilizeze armate ale umbrei în Europa, ba chiar și într-o Anglie ocupată eventual de naziști. Arsenalul lor de bază consta în resursele războiului secret și în tactica războiului de partizani.

— Partizani ? a întrebat președintele.

— Da. Partizanii ne vor aduce înapoi pe continentul european, a răspuns Stephenson.

— Cum ?

Stephenson a luat o portocală de pe masă :

— Dacă aș fi vierme și aș vrea să pătrund în această portocală, i-aș da ocol pînă ce aș găsi un orificiu. S-ar putea să fiu nevoit să tot umblu de jur-împrejurul ei, pînă ce portocala va putrezi și se va ivi o gaură. Dar, în cele din urmă, voi răzbi în portocală, afară de cazul cînd voi pieri mai înainte de foame.

Într-un moment de inspirație, Stephenson reușise să prezinte strategia britanică într-o imagine pe care Churchill avea s-o reia mai tîrziu, atunci cînd a reamintit americanilor că furniturile lor erau cheia acestei strategii : „Dacă nu vom pieri mai întîi de foame..., ne vom întoarce pe continentul european".

În acea zi de început de primăvară a anului 1940, Roosevelt a înțeles imediat despre ce era vorba. Pe atunci, ajutorul îl cereau „haiducii de pe Baker Street", care încă nu știau sigur cine îi va conduce, dar care primeau deocamdată indicații de la Churchill.

Peste cîteva ore, Roosevelt a aranjat o întîlnire între Stephenson și John Edgar Hoover, directorul Biroului federal de investigații. Canadianul i-a relatat acestuia din urmă despre ancheta întreprinsă la ambasada americană. Delicata problemă urma să fie rezolvată în mod discret, dar ea demonstra necesitatea de a se restabili legăturile cu serviciile secrete britanice. Hoover a răspuns că el nu poate fi de acord cu utilizarea de agenți britanici pe teritoriul Statelor Unite, dacă la asta se gîndește Stephenson. În primul rînd, pentru că Departamentul de stat susține morțiș că orice formă de colaborare constituie o încălcare a neutralității S.U.A.

— Nu pot să mă abat de la această politică decît cu aprobarea directă a președintelui.

— Și dacă o capăt ? l-a întrebat Stephenson.

Chipul lui Hoover s-a împietrit, luînd expresia pe care o cunoșteau atît de bine cititorii ziarelor americane.

— Atunci vom lucra mînă în mînă. Numai dumneata şi cu mine. Nimeni altul nu intră în combinaţie. Nici Departamentul de Stat, nimeni !

Hoover avea pe atunci 45 de ani, cu unul mai mult decît Stephenson. Aşa a început o lungă şi furtunoasă colaborare. Hoover şi-a dat seama că are de-a face cu un egal de-al lui atunci cînd Stephenson i-a spus :

— Veţi căpăta aprobarea preşedintelui.

Promisiunea lui a fost urmată, aproape imediat, de instrucţiuni corespunzătoare din partea lui Roosevelt. Înapoiat la Londra, Stephenson i-a relatat lui Churchill :

— Preşedintele a pus bazele confidenţiale ale celei mai strînse cooperări dintre F.B.I. şi serviciile secrete britanice. Faptul că a fost de acord cu această conlucrare este o dovadă frapantă a clarviziunii lui. Iar faptul că trebuie ţinută în umbră, pînă şi faţă de Departamentul de Stat, este o dovadă despre ponderea pe care o are neutralitatea americană. Am făcut un prim pas esenţial spre contracararea operaţiilor inamice, dar nu suficient pentru a răspunde necesităţilor situaţiei. Încă de pe acum, naziştii din America sînt bine organizaţi şi bine întăriţi. Ei îşi dau seama de măsura în care Anglia depinde de ajutorul material al Statelor Unite, de aceea îşi orientează propaganda subversivă spre consolidarea zidului de izolaţionism tradiţional care-l înconjură pe preşedinte.

În ziua de luni, 20 mai 1940, cîţiva detectivi ai secţiei speciale din Scotland Yard au luat grava decizie de a intra în apartamentul din Gloucester Place al unui diplomat de la ambasada americană, în vîrstă de 28 de ani — ofiţerul de cifru pe nume Tyler Gatewood Kent. În locuinţa lui s-au găsit copii de pe o mie cinci sute de radiograme, marcate „ultrasecret“ şi trimise de la Whitehall la Casa Albă. Printre ele se aflau şi mesajele cifrate dintre „Persoana navală“ şi *Potus*, pe care Hitler le căpăta în rezumat la cîteva zile după transmiterea lor. Supus unui interogatoriu, Kent a pretins că voia să zădărnicească „complotul secret şi neconstituţional, urzit de preşedintele Roosevelt cu complicitatea lui Churchill, pentru a tîrî în război Statele Unite“.

Cazul a fost dat în vileag după informarea prealabilă a lui Roosevelt. Acum, el trebuia să aştepte rezultatele anchetei. Comportarea ambasadorului Kennedy stîrnise îndoieli atît de serioase, încît preşedintele s-a considerat îndrituit să aprobe „cea mai strînsă cooperare între F.B.I.

şi serviciile secrete britanice". Evident, lucrul avea implicaţii mult mai mari, printre care şi punerea la curent a englezilor cu radiocomunicaţiile germane interceptate de monitoarele americane. Deşi aceste mesaje erau în cod, ele au sporit considerabil volumul de materiale puse la dispoziţia criptografilor de la Bletchley, oferindu-le mai multe prilejuri de a identifica nume, indicative şi expresii tehnice care reveneau mereu şi care puteau duce la anumite concluzii. În felul acesta, existau şanse de a se ajunge la descifrarea tuturor codurilor *Enigma*. În schimb, se convenise ca britanicii să comunice descoperirile lor partenerilor americani. Mariajul forţat apropiase Statele Unite şi Marea Britanie în lupta pe frontul secret. Dar cum de nimerise Joseph P. Kennedy într-un păienjeniş de suspiciuni ?

13

Mica echipă de la Şcoala de coduri şi cifruri interceptase şi descifrase telegrame diplomatice germane încă înainte de a se muta la Bletchley. Printre aceste telegrame se aflau şi cele ale ambasadorului german în Italia. Acesta se arăta foarte la curent cu o corespondenţă între Primul Lord al Amiralităţii, Churchill, şi preşedintele Roosevelt.

După cîte ştiau criptanaliştii, Churchill şi Roosevelt nu se cunoşteau. Probabil că ambasadorul german scornea aşa-zisele informaţii confidenţiale şi inventa spioni şi agenţi, pentru care pretindea fonduri.

Textele interceptate au ajuns la Ministerul de Externe britanic, împreună cu alte materiale curente. Nici unul dintre cei care au citit informările nu ştia nimic despre corespondenţa dintre Churchill şi Roosevelt şi despre pseudonimele „Persoană navală" şi *Potus*. Toată lumea a fost de acord că ingeniosul domn de la Roma născocea o literatură de pe urma căreia profita bănеşte.

Stephenson a dat peste mesajele din capitala Italiei în timp ce citea „recuperări" ale telecomunicaţiilor germane de nivel inferior, în coduri deja descifrate de englezi. Comparîndu-le, el se străduia să găsească noi indicii pentru felul cum lucra sistemul *Enigma*. În telegramele de la Roma, canadianul a recunoscut rezumate destul de ample

ale confidenţelor lui Churchill către Roosevelt. De unde le putea avea ambasadorul german în Italia ?

La începutul primăverii 1940, pe cînd se topeau zăpezile lunilor de iarnă. Stephenson s-a lansat într-o anchetă. Pentru ceilalţi lucrători ai serviciilor secrete de la Londra, copleşiţi de probleme interne, textele emise de la Londra păreau ceva îndepărtat şi lipsit de importanţă. Stephenson a perseverat însă. Frunzărind registrul de activităţi al ambasadei Statelor Unite, a constatat că Churchill apela din ce în ce mai frecvent la acest oficiu diplomatic, pentru a transmite mesajele sale către preşedinte, în codul Departamentului de Stat.

Ambasadorul Kennedy nu era tocmai intermediarul cel mai nimerit. În 1937, el fusese numit în postul atît de rîvnit de la Londra. De atunci încoace se apropiase tot mai mult de Neville Chamberlain, de conciliatorii notorii şi de acei membri ai aristocraţiei britanice care aveau vederi filonaziste. După capitularea lui Chamberlain la München, Kennedy s-a lăudat chiar pentru „meritul" de a fi salvat pacea, convingîndu-l pe primul ministru să aibă încredere în Hitler.

În ultimul an de pace, Kennedy a anunţat că războiul este inevitabil şi că Anglia va suferi o inevitabilă înfrîngere. Churchill încercase să repare răul făcut prin asemenea declaraţii. Unul dintre remediile găsite de el a fost de a-şi canaliza corespondenţa cu Roosevelt prin ambasadă, în speranţa că Kennedy îi va citi scrisorile şi va trage concluziile de rigoare. O altă metodă era de a sta de vorbă cu cît mai mulţi oaspeţi americani influenţi, de obicei la banchetele neoficiale la care Churchill lua cuvîntul.

Stephenson a participat la o astfel de recepţie, la care cel vizat era Walter Lippmann.

— Să presupunem că ambasadorul Kennedy are dreptate atunci cînd face tragicele lui pronosticuri, a spus Churchill. Eu unul, mai bine mi-aş da viaţa, luptînd, decît să capitulez, de teama înfrîngerii, în faţa ameninţării acestor indivizi sinistri. Vouă, americanilor, vă va reveni rolul de a prelua şi păstra marea moştenire a popoarelor de limbă engleză. Vouă vă va reveni sarcina de a gîndi la nivel imperial, adică de a gîndi la ceva mai presus de interesele propriei tale ţări...

Lui Kennedy nu i-a venit niciodată să creadă că un

astfel de idealism poate fi autentic. El i-a spus într-un rînd lui Churchill :

— Ah, pentru numele lui Dumnezeu, încetați să mai faceți din acest conflict un război sfînt. Voi nu luptați pentru altceva decît pentru supraviețuirea Imperiului vostru.

Kennedy se silise să justifice sistematic felul cum cel de-al treilea Reich cotropea țară după țară în Europa. Convorbirile lui cu ambasadorul german la Londra erau raportate, aproape cuvînt cu cuvînt, la Berlin. Englezii au interceptat și descifrat aceste telegrame, aflînd cu o indignare crescîndă că ambasadorul american dezvăluia germanilor cît de dornic era Chamberlain să ajungă la o înțelegere, ceea ce îl îndemna pe Hitler să aibă pretenții și mai mari. La 15 iunie 1938 ambasadorul german a transmis părerea lui Kennedy cu privire la evrei : „El mi-a spus că Reichul își dăunează sie însuși nu atît pentru că vrea să se descotorosească de evrei, ci mai curînd din cauza felului zgomotos în care înțelegem să ne realizăm acest țel. Kennedy mi-a arătat că, de exemplu, la el acasă, la Boston, există cluburi în care, de cincizeci de ani, n-a fost primit nici un evreu... dar că nu se face zarvă pe chestia asta. În ceea ce-l privește, el personal înțelege pe deplin politica noastră față de evrei".

Suspiciunile referitoare la Kennedy nu puteau fi aduse la cunoștința primului ministru Chamberlain, pe care-l impresionau profund afirmațiile ambasadorului despre invincibilitatea Germaniei. Kennedy l-a adus la Londra pînă și pe Charles Lindbergh, care a depănat povestiri înfricoșătoare despre copleșitoarea superioritate a forțelor aeriene ale Reichului. Ministrul Cehoslovaciei la Londra, Jan Masaryk, nota că Joseph Kennedy îl asigurase că nici nu se punea problema ca țara sa să fie „dezmembrată sau trădată", cu foarte puțin înainte ca tancurile germane să cotropească restul Cehoslovaciei, în martie 1939. Ziarul *New York Post* scria că ambasadorul Kennedy face parte din „clica filogermană" și că discursurile sale sînt pline de aluzii defetiste, profasciste și inamicale la adresa lui Roosevelt. Același cotidian a reprodus un articol al publicistului londonez Claud Cockburn, în care se spunea, printre altele : „Kennedy merge atît de departe încît insinuează că politica democratică a Statelor Unite este rodul influenței evreești".

Comportarea lui Kennedy părea de necrezut. Totuși,

multe dintre cele văzute şi auzite de el în Anglia îl îndrituiau să creadă că cercurile guvernamentale ale acestei ţări subscriu la aspiraţiile naziste. Pînă şi incursiunile japoneze în China erau tratate „cu înţelegere". Ziarul *Times* din Londra a publicat o scrisoare, în pagina consacrată editorialelor, în care se justifica un atac japonez asupra suburbiilor Shanghaiului : „Pierderile de vieţi omeneşti care s-au produs în rîndurile populaţiei civile chineze (printre care se aflau mulţi soldaţi fără uniformă) au fost inevitabile şi sînt convins că nimeni nu le regretă mai mult decît japonezii".

Kennedy avea şi motive de ordin politic intern pentru a merge pe linia pe care o adoptase. „El îşi datora situaţia faptului că reprezenta o grupare catolică, irlandeză şi antibritanică în America", scria Stephenson. „Pentru ca preşedintele Roosevelt să poată fi reales în noiembrie, această grupare nu trebuia să fie contrariată. Iată de ce Kennedy se manifesta pe placul irlandezilor de pe coasta de Est şi pe placul grupărilor izolaţioniste, denumite, cu un termen generic, *America First*".

Cei ce aparţineau organizaţiei *America First* refuzau să se lase tîrîţi de perfidul Albion în războiul european. Cotidianul *Chicago Tribune* reînvia o fantomă de demult, prevenindu-l pe Kennedy „să nu joace rolul băiatului de prăvălie pentru Imperiul britanic" şi amintind cititorilor săi de Walter Hines Page, ambasadorul american la Londra în primul război mondial. Acesta fusese acuzat de trădare de către unii compatrioţi ai săi, deoarece îi ajutase pe englezi să aducă Statele Unite în conflict. „A face pe Walter Hines Page" devenise sinonim cu a fi unealta britanicilor şi ambasadorul Kennedy îşi dădea seama cît de periculos ar fi fost pentru ambiţiile sale politice să dea impresia că a căzut în capcana Londrei.

În septembrie 1939, la cîteva zile după intrarea Angliei în război, Kennedy a oferit un dineu de rămas bun celor nouă copii ai săi, pe care îi trimitea înapoi în Statele Unite. El a închinat un toast în cinstea germanilor, „care îi vor bate măr pe englezi". Evident, s-a găsit un invitat care a relatat mai departe acest lucru. Aşa s-a inaugurat o serie de informări care s-au adunat la Foreign Office în anii războiului, alcătuind un dosar intitulat „De-ale lui Kennedy". Din dosarul care a rămas nedeschis încă trei decenii şi jumătate reiese că ambasadorul american reprezenta, cel puţin prin declaraţiile sale, un

pericol pentru Anglia și un suport pentru moralul nazist. De sărbătorile Crăciunului, în 1939, el a plecat la Boston, unde a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a proroci prăbușirea Angliei. Înapoiat la Londra, în martie 1940, s-a apropiat și mai mult de conciliatori. Printre ei se afla și ministrul de finanțe, John Simon, care i-a spus că el și colegii săi ar pleda în Parlament pentru încheierea păcii, dar „aţîţătorii la război din jurul lui Churchill" le-ar închide gura cu urletele lor. Atîta vreme cît oameni ca Simon și nu ca Churchill erau la cîrma țării, influența defetistă a lui Kennedy era greu de zăgăzuit.

Cu prilejul primei sale călătorii secrete la Washington, Stephenson nu i-a spus președintelui decît că telecomunicaţiile cu Londra nu sînt sigure și că, la ambasada Statelor Unite, au loc unele „scurgeri". Mai mult decît atît nu se putea hazarda.

„Dar în mai 1940 Hitler a adus la suprafață lupta dintre simpatizanții lui Churchill și conciliatori", scrie Stephenson. „Naziștii au dezlănțuit o brutală și neașteptată ofensivă împotriva Belgiei și Olandei, ocolind prin flanc trupele franceze, care încă mai contemplau placid Rinul, din cazematele liniei Maginot. Grosul forțelor combatante britanice era în pericol să fie capturat pe continentul european. Într-un val de mînie, poporul s-a ridicat în sprijinul lui Churchill".

Într-adevăr, țara și-a îndreptat privirile spre Churchill. Acesta era un rebel cu ambiții politice uimitor de modeste. Întrebată înainte de război dacă îi acordă vreo șansă să devină prim-ministru, soția lui a răspuns :

— Numai în cazul cînd Anglia ar suferi o mare catastrofă și nimeni nu dorește una ca asta.

Stephenson notează mai departe : „Laburiștii au fost cei care au simțit venind catastrofa și l-au adus pe Churchill la putere. Comitetul Executiv al Partidului Laburist s-a declarat gata să intre într-un guvern de coaliție — reacție tradițională în vremuri de primejdie —, dar cu condiția ca Churchill să fie în fruntea acestui guvern. În mod destul de bizar, el continua să treacă drept un reacționar inveterat. Pînă și Eleanor Roosevelt scria că «Churchill știe că s-a dus epoca tradiționalei cîrmuiri de clasă, dar vechile sale sentimente îl leagă de vechiul sistem și, în adîncul sufletului său, se bate pentru acesta, cu tot curajul și celelalte calități pe care le-a generat vechea orînduire». Dar Churchill știa bine că vechea orînduire

se schimbă şi căuta să facă uz de cele mai bune trăsături ale ei pentru a lupta împotriva noilor pericole. Dictatorii utilizau arme neobişnuite : printre ele, una dintre cele mai nocive era exploatarea slăbiciunilor democraţiei, inclusiv a unui fel de bună credinţă nevinovată".

În Anglia, rebelii împotriva complezenţei au măturat de la putere pe cei vinovaţi de această nevinovată bună credinţă.

— Ne-am descotorosit de adepţii lui *mai-bine-nu*, scria Hugh Dalton, numit în fruntea Ministerului Războiului Economic. În ultimul moment, ne-am adresat celor ce vor să lupte cu adevărat.

Unii funcţionari de stat din vechea gardă şopteau că Dalton va conduce un „minister al războiului necavaleresc". Ei se temeau că acest minister va deveni un monstru dispunînd de fonduri secrete, de care nu va avea de dat socoteală, de arme teribile şi neortodoxe, de dreptul de a face ravagii pe teritorii străine, recurgînd chiar la asasinate politice. Bineînţeles, Churchill anticipase toate acestea, dar era convins că va şti să ţină în frîu pe cei prea avîntaţi. La sediul ministerului din Berkeley Square s-au adunat, încetul cu încetul, poeţi şi profesori, sportivi şi ziarişti, ca şi alte persoane care nu purtau nici capă, nici spadă. Unul dintre recruţi era compozitorul Eric Maschwitz, autorul cîntecului de război „O privighetoare a cîntat în Berkeley Square". Cei care lucrau efectiv în Berkeley Square au adoptat cîntecul, făcînd din el imnul lor de luptă.

Despre venirea la putere a lui Churchill în ceasul al unsprezecelea s-a scris că a fost un miracol care a salvat lumea liberă. Dar Alexander Cadogan, secretarul permanent al Ministerului de Externe, spunea că Churchill va fi o nenorocire. Erau şi alţii care împărtăşeau această neîncredere. Trebuie totuşi să subliniem că nici unul dintre aceşti funcţionari superiori nu a permis vreodată îndoielilor sale personale să influenţeze cu ceva activitatea lui. Primul conte de Cadogan fusese şeful serviciului de informaţii al ducelui de Marlborough, ilustrul strămoş al lui Churchill. În ajunul unei bătălii, Marlborough şi-a aruncat mănuşa la picioarele lui Cadogan, dînd impresia că vrea să-l insulte. În aceeaşi noapte, el a spus că intenţionează să instaleze o baterie de tunuri pe locul unde-şi aruncase mănuşa. „Bateria se şi află acolo", i-a răspuns Cadogan. El înţelesese rostul unui gest pe care ceilalţi generali îl

luaseră drept o jignire. „Nimic nu i-a zdruncinat devotamentul față de comandantul său și nimic nu a zdruncinat încrederea care domnea între ei doi", comentează Churchill.

Cînd a venit la putere, Churchill avea în preajmă șefi ai serviciilor secrete a căror încredere îi era mai necesară ca oricînd. Europa se învăluise în bezna unei tiranii fără precedent. Arta gherilei oferea o slabă speranță de organizare a rezistenței, care era de preferat perspectivei degradante și demoralizante a unei simple lupte pentru supraviețuire. Ingeniozitatea omului și capacitatea lui de a înfrunta greutățile trebuiau opuse dominației militare, orientată spre o „purificare rasială" care implica exterminarea celor „inferiori", înrobirea celorlalți, procrearea selectivă și adorarea unui nou tip de supraom.

Nu întîmplător erau demascate la Bletchley punctele slabe ale supremației naziste. Intelectuali evrei și refugiați de persecuțiile hitleriste se numărau printre cei ce începuseră să pătrundă tainele unor mesaje cifrate germane, transmise prin rețelele *Enigma*. S-a pus la punct un procedeu care permitea unei echipe să se concentreze asupra unui cod anume — cu alte cuvinte asupra unei anumite așezări a tamburilor mașinii — întrebuințat de o anume rețea nazistă (ca, de exemplu, aviația militară germană din Norvegia), înainte ca emițătorul să treacă la un alt cod. A intrat în funcțiune un complicat sistem de linii telefonice și telegrafice între Bletchley și șefii serviciilor secrete de la Londra, luîndu-se măsurile de precauție necesare împotriva unei interceptări accidentale, atunci cînd comunicațiile se făceau prin radio.

Venirea unui nou guvern la cîrma Marii Britanii a dat multă încredere oamenilor. Consecințele acestei ridicări a moralului s-au resimțit în mod special pe tărîmul criptografiei. Au dispărut numeroase blocaje mintale. S-a constituit un calculator mecanic, care a ușurat munca matematicienilor. Mai avea să treacă timp pînă la elucidarea secretelor inamicului, prin descifrarea, într-un ritm suficient de susținut, a ordinelor emise de Înaltul comandament german. Dar domnea un sentiment al succesului, care l-a îndemnat pe Stephenson să propună ca informațiile dobîndite din surse *Enigma* să poarte denumirea „strict secret *Ultra*". Sub acest titlu se încadrau numai informațiile care veneau de la Bletchley și din surse atît de confidențiale încît comandanților de unități combatante nu li se

puneau la dispoziție decît fragmente în prealabil selecționate și adesea într-o formă camuflată. Pentru a elimina orice risc de indiscreție, textele *Ultra,* în totalitatea lor, urmau să parvină unui număr cît mai mic de șefi civili sau militari ai Angliei și unui singur străin — președintele Statelor Unite.

14

În Parlamentul de la Londra, un deputat s-a ridicat, cu degetul întins spre Chamberlain, și i-a spus, citîndu-l pe Cromwell :

— Ai stat prea mult aici... În numele Domnului, pleacă!

Churchill a devenit prim-ministru la 10 mai 1940, doar cu cîteva zile înainte ca armatele lui Hitler să năvălească spre Canalul Mînecii, repurtînd victorii-fulger una după alta. „În sfîrșit", scria Churchill, „puteam acționa cu deplină autoritate în toate direcțiile". Unul dintre primele sale ordine a fost de a strînge laolaltă constatările făcute de diferite servicii în legătură cu „scurgerile" de la ambasada americană. Gravitatea cazului reieșea din prioritatea ce i se acorda într-o perioadă atît de primejdioasă. În ziua în care poliția l-a arestat pe Tyler Gatewood Kent, ofițerul de cifru de la ambasadă, ofițeri superiori ai marinei militare britanice s-au reunit în galeriile adînci de sub falezele Doverului și și-au îndreptat privirile spre Canalul Mînecii. Se putea oare strînge o flotă de ambarcațiuni cu pînze și de vapoare ruginite pentru a salva corpul expediționar britanic, încercuit de blindatele germane în Flandra ? La Ministerul de Război, un telex imprimator al serviciului militar de informații ciocănea un mesaj, care reflecta parcă incoerența evenimentelor :

„Trupele lui Hotler au invadat Luxemburgul... Hotler anunță prăbușirea Belgiei și Olandei. Hotler declară că va zdrobi Anglia".

A urmat o pauză, apoi mașina a prins din nou să ciocănească :

„Rectificare. În loc de Hotler, se va citi Hitler și sensul va deveni limpede".

După ce a parcurs repede o copie a telegramei, Stephenson a meditat din nou la cazul Tyler Kent. Mirosea a tră-

dare. Canadianul spera măcar că nu erau implicaţi şi alţi membri ai personalului ambasadei.

Primele suspiciuni le treziseră mesajele trimise de ambasadorul german la Londra, Hans Mackensen, şi descifrate de englezi. Serviciile secrete britanice au raportat că Mackensen deţine informaţiile de la un ataşat italian la Londra, ducele del Monte. Scotland Yard a constatat că ducele del Monte frecventa o cofetărie din Londra, al cărei patron era un fost amiral ţarist. Fiica lui, Anna Wolkoff, participa la reuniuni ale grupărilor filonaziste şi antisemite. Printre admiratorii ei se număra şi ducele de Westminster, cel care se legase de Churchill la hotelul Savoy. Agenţii contraspionajului au pus-o sub urmărire pe Anna Wolkoff, care le-a uşurat sarcina, lipind pretutindeni fluturaşi pe care scria : „Acest război a fost provocat de evrei". Contraspionajul britanic era preocupat de existenţa în Anglia a unei „coloane a cincea". Expresia apăruse cu patru ani în urmă, pe vremea războiului civil din Spania, cînd se afirma că cele patru coloane de rebeli care se îndreptau spre Madrid se bizuiau pe o „a cincea coloană" de simpatizanţi, care erau gata să li se alăture din interiorul capitalei.

M.I.-5, o secţie a serviciului militar secret, care răspundea pe atunci de contraspionaj, ţinea de asemenea sub supraveghere apartamentul Annei, deoarece era cunoscută ca membră a Clubului de dreapta, o organizaţie care difuza manifeste de propagandă hitleristă şi antisemită. Abia acum, cînd s-au coroborat informaţiile adunate de *M.I.-5* cu constatările celorlalţi anchetatori, a devenit limpede că Anna era o verigă de legătură între ambasada Statelor Unite şi Berlin. Ea primea frecvent vizitele nocturne ale lui Tyler Kent. Ofiţerul de cifru al ambasadei era cel care transmitea radiogramele secrete adresate Washingtonului şi redactate în aşa-numitul „cod cenuşiu" al Departamentului de stat, despre care se credea că este indescifrabil.

Lucrase oare Kent de unul singur în cadrul ambasadei ? Trecutul Annei Wolkoff dezvăluia o lungă perioadă de colaborare cu diplomaţi filonazişti. Ea trimitea scrisori cuprinzînd informaţii ce putea fi utilizate în emisiunile de propagandă de la Berlin ale trădătorului William Joyce — lordul Ham-Ham. Tot de la ea porneau materiale care ajungeau pe un alt canal diplomatic la Berlin. În sfîrşit, prin intermediul Annei, Tyler Kent furniza copiile radio-

gramelor dintre Churchill și Roosevelt atașatului italian, care le trimitea apoi ambasadei germane la Londra.

Fiecare aspect al acestei afaceri fusese cercetat de cîte altcineva. Acum, cînd fragmentele de imagini erau puse alături unul de celălalt, se căpăta un tablou complet.

Chiar în săptămîna de dinaintea arestării lui Kent, copia unui important mesaj al lui Churchill pornise pe ruta Londra—Roma—Berlin. Primul ministru telegrafiase lui Roosevelt că Anglia și Franța, fostele „învingătoare de la Versailles", pe care Hitler le ura atît de mult, erau acum nu numai înfrînte în luptă, ci și divizate. Führerul trebuie să se fi delectat citind :

„Către *Potus*. Scena s-a întunecat repede... Țările mici sînt pur și simplu sfărîmate una cîte una, ca niște bețe de chibrituri. Ne putem aștepta, deși încă nu este sigur, că Mussolini se va grăbi să ia parte și el la zdrobirea civilizației noastre. Noi, englezii, ne așteptăm să fim atacați în viitorul apropiat, atît prin bombardamente aeriene, cît și prin lansarea de parașutiști și trupe aeropurtate... S-ar putea ca Europa să fie complet subjugată și nazificată mai repede decît vă închipuiți, iar povara ce va cădea pe umerii noștri să fie prea grea pentru noi. Tot ce vă cer acum e să vă proclamați nonbeligeranța, ceea ce ar însemna să ne dați tot ajutorul posibil cu excepția angajării propriu-zise a forțelor dumneavoastră armate".

Mesajul purta semnătura „Fostă persoană navală".

O altă radiogramă a lui Churchill conținea detalii despre marile pierderi în nave de război pe care le suferise Anglia. Urma apoi o expunere completă asupra urgentei nevoi pe care o avea Marea Britanie de a căpăta 40—50 de distrugătoare vechi americane.

A fost ultima oară cînd Hitler a primit pe tavă asemenea vești îmbucurătoare. Stephenson, care era personal implicat în negocierile pentru împrumutul de nave americane, și-a dat seama că textul transmis de Tyler Kent reproduce, aproape cuvînt cu cuvînt, cererea lui Churchill, redactată în cod. Nu mai încăpea nici o îndoială asupra „scurgerilor" de la ambasada americană : de vină era ofițerul de cifru și nu ambasadorul Kennedy.

Acesta a trebuit să se desolidarizeze de subalternul lui. În seara cînd s-a făcut descinderea în apartamentul lui Kent, Kennedy a primit vizita lordului Halifax, în locuința lui, de lîngă palatul Kensington, și a acceptat propunerea ministrului de externe britanic ca prietenul Annei Wol-

koff să fie demis din serviciul diplomatic al Statelor Unite, astfel ca autoritățile de la Londra să poată lua măsuri împotriva lui. În aceeași noapte, Kennedy a telefonat președintelui Roosevelt, anunțîndu-l :

— Codul nostru cel mai secret a devenit inutilizabil. Exact acum, cînd Franța se prăbușește, Statele Unite trebuie să pună capăt oricăror comunicații confidențiale cu misiunile lor diplomatice din lumea întreagă.

Ambasadorul a adăugat că, dacă S.U.A. ar fi fost în război, ar fi recomandat împușcarea lui Kent ca trădător.

Procesul lui Tyler Kent și al Annei Wolkoff s-a desfășurat cu ușile închise. Amîndoi au fost condamnați la cîțiva ani de închisoare, sub acuzația că se făcuseră vinovați de transmiterea unor documente secrete, capabile să fie de folos inamicului. Cazul a fost trecut sub tăcere din cauza numeroaselor sale implicații. Printre ele, un rol de seamă a jucat faptul că Tyler Kent invocase, drept justificare, argumente patriotice, declarînd că vinovat de trădare era Roosevelt. Kent era un tînăr cu educație aleasă, un diplomat de carieră cu o bogată experiență dobîndită în străinătate. Oricît de aspru l-ar fi condamnat acum Kennedy, adevărul era că mulți americani împărtășeau sentimentele lui izolaționiste.

Ambasadorul afirmase că trădarea lui Kent compromitea toate comunicațiile diplomatice americane. El nu știa că, cu prilejul vizitei sale la Washington, Stephenson pusese bazele unui sistem paralel de transmisiuni. Instrucțiunile date de președintele Roosevelt lui John Edgar Hoover de a încheia o alianță cît mai strînsă cu serviciile secrete ale canadianului fusese tradusă în viață cu promptitudinea pe care o permiteau resursele F.B.I.-ului. Toată lumea aștepta ziua cînd Churchill va ajunge la cîrma Angliei. De acum înainte, ambasadorul Kennedy va fi ocolit. Noi canale de comunicații se vor crea între „haiducii de pe Baker Street" și omologii lor din Statele Unite.

„Rebelii" de pe ambele țărmuri ale Atlanticului au procedat cu prudență. Ei se temeau de trădare din partea unor oameni care ocupau posturi mult mai înalte decît Tyler Kent — oameni neinformați, care și ei puteau să-și justifice acțiunile în numele aceluiași patriotism. Culmea era că englezii, care se aflau deja în toiul războiului, aveau motivele cele mai puternice să avanseze cu prudență. Bunul prieten al lui Kennedy, Neville Chamberlain, trebuise să demisioneze, dar ministrul său de externe, lordul Hali-

fax, își ducea mai departe activitatea. Exact în ziua cînd Churchill a devenit prim-ministru, Halifax cîntărea consecințele unei prăbușiri a Franței și susținea cu căldură o propunere de pace ..care ne oferă condiții mai bune astăzi decît peste trei luni". Mussolini se oferise să medieze cu naziștii un acord care să nu afecteze independența Angliei, cu condiția ca Italia fascistă să capete insula Malta și să aibă mînă liberă în Mediterana. Dacă Marea Britanie va adopta o atitudine rezonabilă și va permite Germaniei și Italiei să-și împartă Africa și Orientul Mijlociu, pacea putea fi obținută.

Halifax și Chamberlain au încercat, în repetate rînduri, să determine Cabinetul de război al Angliei să subscrie la această propunere. „Dacă s-ar fi întîmplat așa, n-ar fi trecut mult și activitatea noastră antinazistă ar fi fost considerată o activitate antibritanică", arată Stephenson.

Această ofertă de pace pornise de la Roma exact în perioada cînd ambasadorul german de acolo transmitea în cod Berlinului ultima informație pe care o căpătase de la ambasada americană din Londra : mesajul prin care Roosevelt expunea cu sinceritate dificultățile care-l împiedicau să dea curs cererii lui Churchill de a-i împrumuta cele 40—50 de distrugătoare vechi. Acum, Stephenson a pledat cu fervoare pentru o colaborare strînsă și bine coordonată în domeniul războiului secret, care să strîngă laolaltă pe toți cei ce se opuneau nazismului, indiferent de naționalitatea lor. Canadianul a invocat ca argument cazul Tyler Kent. E adevărat că ambasadorul Kennedy nu purta nici o răspundere pentru cele întîmplate. Dar depozițiile făcute de el într-o sesiune închisă a comitetelor pentru probleme militare din Senat și Camera reprezentanților îl puneau în aceeași categorie ca și Halifax. Depoziția avusese loc cu puțin înainte de prima vizită a lui Stephenson la Washington. În cadrul ei, Kennedy declarase categoric de asemenea că Winston Churchill este perfid și lipsit de scrupule, „gata să arunce în aer ambasada Statelor Unite la Londra și să dea apoi vina pe germani, doar-doar i-o tîrî pe americani în război".

În trecut, Churchill se străduise din răsputeri să evite orice acțiune nechibzuită care putea să-i alarmeze sau să-i indispună pe americani. Acum însă, evenimentele îi forțau

mina. Paul Reynaud, primul ministru al Franței, i-a telefonat și i-a spus în limba engleză :

— Am fost înfrînți. Sîntem bătuți. Am pierdut lupta.

Dacă Anglia mai putea să reziste cîteva săptămîni, dacă defetiștii nu-l scoteau pe Roosevelt de la Casa Albă, dacă Statele Unite furnizau arme, cel puțin pentru luptătorii din umbră (începînd cu „unitățile auxiliare", care se pregăteau să ducă, la nevoie, un război de partizani împotriva ocupanților naziști ai Marii Britanii), încă mai dăinuia o speranță pentru libertate. Churchill ordonase „haiducilor de pe Baker Street" să se pregătească pentru operații de gherilă. Trebuia creat un organism „care să coordoneze toate acțiunile de subversiune și sabotaj, *pentru a da foc Europei*".

Măsurile oficiale au întîrziat două luni, în scopul de a da posibilitate lui Stephenson să explice acest proiect președintelui Roosevelt. Căci o Europă în flăcări putea include și o Anglie ocupată, ai cărei partizani vor primi indicații de la New York.

Ceea ce în aprilie părea doar o ipoteză academică devenise acum o probabilitate. Stephenson nu exagerase prevenindu-l pe Roosevelt că Hitler nu va avea nevoie de mult timp pentru a subjuga pe vecinii săi nepregătiți, dar că forțelor eliberatoare le va trebui un lung interval pentru a scoate aceste țări de sub robia nazistă. „Führerul nu e un nebun pur și simplu", a subliniat Stephenson. „E un geniu al răului. Armele din arsenalul său nu au pereche în istorie. Propaganda pe care o face e plină de rafinament. Sistemul său de dominație e abil din punct de vedere tehnologic. Hitler a rupt în bucăți vechile manuale militare și a redactat altele noi. Strategia sa constă în a răspîndi teroarea, deznădejdea și suspiciunea reciprocă.

Va exista o perioadă de ocupație cînd va trebui să susținem moralul celor ce nu vor fi internați în lagărele de concentrare și de exterminare și să creăm un sistem de informații, care ne va permite să reperăm punctele slabe ale inamicului. Va trebui să ne bizuim pe resursele umane, în convingerea că ele sînt superioare mașinilor".

Partea a doua
LUPTA CONTINUĂ

15

Armatele germane se revărsau asupra Franţei. Existau toate indiciile că francezii vor semna o pace separată. Apoi, naziştii vor ocupa Parisul şi centrele industriale, tolerînd o administraţie franceză „neutră", în sudul ţării.

Churchill făcea naveta între Anglia şi Franţa, încercînd cu disperare să restabilească moralul Aliaţilor. Cu o profundă dezolare, el a constatat că hotărîrile le lua de fapt amanta lui Reynaud. Aruncîndu-se pe pat, în hohote isterice de plîns, şi cerînd să fie lăsată în pace, contesa Hélène de Portes mina şi puţinul curaj care-i mai rămăsese premierului francez.

Stephenson l-a însoţit pe Churchill într-una din cele cinci istovitoare călătorii, făcute de noul prim-ministru, pe care soarta îl distribuise, la şaizeci şi ceva de ani, în rolul de comandant suprem al unor oştiri ce se zbăteau să scape din capcana inamicului. Toate ambarcaţiunile disponibile şi capabile să traverseze Canalul Mînecii formau un convoi aproape neîntrerupt între Dover şi plajele bombardate de *Luftwaffe* de la Dunkerque. La Paris, Reynaud habar nu avea de operaţia de evacuare. El a încuviinţat din cap, buimac, atunci cînd Churchill — care i se părea un bătrînel cu obrajii trandafirii, cu şuviţe rare de păr şi cu mîini delicate de artist — i-a spus :

— Mai bine ca ultimul dintre noi să cadă în luptă, decît să lîncezim mai departe ca sclavi.

Churchill umbla cu pași grei, de colo pînă colo, prin dormitorul lui Reynaud.

— Există o mare probabilitate ca Hitler să domine lumea. Trebuie să ne gîndim împreună cum să-l izbim și iar să-l izbim, oricît de scump am plăti și oricît de mult ar dura încercările care ne așteaptă.

S-a oprit în fața premierului francez, apoi s-a așezat greoi pe un scaun. Pe fața lui de prunc se perindau, rînd pe rînd, stările de spirit prin care trecea. Era cînd posac, cînd în lacrimi, cînd violent. Dar în zadar. Drept răspuns, Reynaud îi depăna pomelnicul victoriilor lui Hitler : Polonia în 26 de zile, Norvegia în 28 de zile, Danemarca în 24 de ore, Olanda în 5 zile și Luxemburgul în 5 ore. Îndreptîndu-și ochii triști și scăldați în lacrimi spre Churchill, Reynaud i-a declarat :

— Belgia e înfrîntă. A venit rîndul Franței...

Înapoiat la Londra, Churchill a luat cuvîntul în Parlament :

— Nu avem decît o singură țintă, un singur și irevocabil obiectiv. Sîntem hotărîți să-l distrugem pe Hitler, să nimicim orice urmă a regimului nazist. Nimeni nu ne va întoarce de pe acest drum — nimeni ! Nu vom parlamenta niciodată, nu vom intra niciodată în tratative... Nu vom capitula niciodată.

În timp ce primul ministru vorbea, comandanții săi militari își inventariau pierderile. Anglia rămăsese practic fără apărare. Trupele expediționare își lăsaseră armamentul în Franța cotropită. Dar ziarul londonez *Daily Mirror* proclama cu litere de o șchioapă : „O minune picată din cer !“ În loc de cinci mii de soldați, cum se anticipase, flota improvizată evacuase 338 226. A început să se vorbească despre „miracolul de la Dunkerque“. Dar Churchill s-a grăbit să amintească alor săi că „am suferit o înfrîngere catastrofală“.

Primul ministru a anunțat că Hitler nu va reuși să-și aducă la îndeplinire planurile subversive în Anglia. Referindu-se la pregătirile pe care le făceau „haiducii de pe Baker Street“, el a făgăduit că dacă „această insulă sau o mare parte din ea vor fi subjugate și înfometate“, lupta va continua „pînă ce Lumea Nouă, cu întreaga ei vigoare și forță, va purcede la eliberarea Lumii Vechi“.

Peste șase zile, președintele Roosevelt i-a dat replica, într-o declarație publică :

— Vom merge pe două direcții evidente și simultane : vom oferi celor ce se opun forței brute resursele materiale ale țării noastre ; în același timp, vom mobiliza și impulsiona folosirea acestor resurse, astfel ca noi, cei din America, să dispunem de echipamentul și pregătirea necesare pentru a face față oricărei primejdii.

Roosevelt își asuma un imens risc personal, angajînd fățiș Statele Unite, în ciuda sentimentelor antibelicoase care domneau în această țară.

„A fost prima lui hotărîre de o importanță capitală", arată Stephenson. „Roosevelt a susținut cauza, în aparență fără speranțe, a Angliei, într-un moment cînd lumea credea că ea este definitiv pierdută". Stephenson înțelegea mai bine decît mulți oameni politici dificultățile de care se lovea președintele.

Luat pe sus de la Paris, sub nasul nemților, Noel Coward s-a întîlnit cu măruntul și zveltul canadian într-unul din curioasele birouri clandestine, care crescuseră peste noapte, ca ciupercile, pe lîngă poarta Queen Anne, din Londra. „Cînd s-a produs dezastrul", își amintea scriitorul, care colaborase cu serviciul secret francez, „mi-am dat seama că ne jucasem doar de-a războiul. Ca, de pildă, cînd avioanele noastre au aruncat manifeste deasupra Berlinului, cu lozinci de genul : «Vedeți că führerul nu poate opri bombardierele britanice ?». Cînd m-am înapoiat în Anglia, situația mi se părea jalnică. Îmi spuneam : vai, vai, o să stăm și aici cu mîinile în sîn, pînă ce tancurile hitleriste vor ajunge la Westminster. Am primit dispoziții să mă duc la hotelul St. Ermin, de pe Caxton Street, situat tocmai bine între Camera Lorzilor și gara Victoria. În hol, urma să iau legătură cu cineva. Am așteptat în locul acela sordid și, pînă la urmă, a apărut un individ care mi-a spus : «Veniți cu mine». Am crezut că vom ieși în stradă, pentru a ne duce la cine știe ce adresă conspirativă. Cînd colo, m-am pomenit că mă urcă într-un lift al hotelului, pe peretele căruia se vedeau butoane doar pentru trei etaje. Spre stupoarea mea, liftul a urcat la etajul IV. Făcea de gardă un colos, înghesuit într-o uniformă de portar, care părea să-l incomodeze cumplit. Am aflat mai tîrziu că-l chema Cornelius.

Aici era... hm !... *Special Operations Executive* (Directoratul operațiilor speciale). Ulterior, i-am spus «haiducii de pe Baker Street». Un tip de acolo zicea că președintele Roosevelt vrea să luptăm pentru el. Iar Micul Bill era și el de față, foarte calm, cu ochii lui acoperiți de pleoape grele.

N-a spus decît atît : «Ne-ar fi prins bine un Roosevelt pe aici, în anii ăştia din urmă»".

Pe atunci, Stephenson era angajat într-o controversă aprigă, în legătură cu felul cum vor trebui folosite informaţiile *Ultra* de la Bletchley. *Ultra* dispunea de multe surse de informaţii, dar principalele rezultate le dădea descifrarea zilnică a ordinelor germane transmise în cod, prin maşina *Enigma*. Comentarii şi analize documentate însoţeau aceste interceptări descifrate. Domnea temerea că germanii vor tortura prizonierii polonezi şi francezii care ştiau despre *Heydrich-Enigma* furată. Vreo doisprezece ofiţeri superiori de informaţii de la Varşovia şi Paris aveau măcar o vagă idee despre captura britanică şi puteau să se dea de gol, fie din neatenţie, fie sub presiunea unui interogatoriu sever. Dacă naziştii descopereau că *Enigma* se află deja în mîinile englezilor, nu aveau decît să treacă la alt sistem de cifrare pentru a anula, în cea mai mare parte, utilitatea *Ultrei*. (Investigaţii oficiale postbelice aveau să demonstreze că nimeni nu trădase secretul ; britanicii şi americanii au contractat astfel o mare datorie faţă de cei ce nu suflaseră un cuvînt, o datorie care, în lumina evenimentelor, era cu neputinţă de a fi achitată.)

În vreme ce toată lumea era chinuită de neîncredere, Stephenson avea sarcina de neinvidiat de a pleda în favoarea unor noi confidenţe care să se facă americanilor, ceea ce mărea riscul de a-l pune la curent pe inamic cu cele realizate de britanici.

Ultra încă mai bîjbîia prin întuneric. Criptografii de la Bletchley aveau de furcă cu zeci de cifruri *Enigma*, adică cu zeci de combinaţii ale tambururilor, care funcţionau simultan. De exemplu, serviciul german de reparaţii şi întreţinere din Danemarca ocupată transmitea ordine de rutină cotidiene printr-un cifru *Enigma* deosebit de cel utilizat de submarinele hitleriste în Atlantic. În plus, germanii aveau numeroase variante ale cifrurilor de înaltă calitate. La Bletchley a fost necesar să se stabilească o ordine de prioritate în care să fie prelucrate mesajele interceptate, de teamă ca nu cumva un ordin urgent şi cu adevărat semnificativ să fie trecut cu vederea de specialiştii care se ocupau cu ceva ce se va dovedi de importanţă minoră. Dar pînă şi cuvîntul „specialist" este înşelător. Toată lumea îşi învăţa meseria la locul de muncă. Ceea ce s-a realizat a fost un sistem de fişe, care, pe măsură ce creştea, devenea de nepreţuit. Din masa de materiale pe care le primea des-

cifrate, autorul de indexuri sublinia ceea ce i se părea a fi cuvintele-cheie, le nota în fişe şi le indexa multiplu. Această bibliotecă mereu sporită ducea la revelaţii neaşteptate. Un cercetător care se chinuia cu un mesaj de rutină putea nimeri peste un cuvînt — poate numele unui carburant solid — care îi sugera ceva. Căutînd cuvîntul în registre, dădea peste o referire mai veche la carburantul respectiv, în legătură cu experimentarea unor arme. Carburantul era trimis în Danemarca, ceea ce sugera fie o nouă gamă de produse, fie introducerea unei noi arme la bordul unor nave, despre care se ştia că-şi au bazele în Danemarca. Această muncă de detectiv depindea de momentul iniţial al asociaţiei de cuvinte, motiv pentru care la Bletchley se preferau cărturari cu o memorie enciclopedică.

În toate acestea intra o doză masivă a factorului şansă. Deşi Stephenson ştia că o parte din activitate putea fi realizată pe cale mecanică, Anglia nu dispunea încă de echipamentul corespunzător. Pînă una-alta, trebuiau sporite numărul bateriilor de creiere omeneşti. De ce să nu se recurgă şi la experţi americani ? Nu de profesori simpatici, din îndepărtate localităţi ale Statelor Unite, avea nevoie Bletchley, ci de ofiţeri americani de informaţii, disponibili douăzeci şi patru de ore pe zi. Concepţia părea revoluţionară. Dacă *Ultra* era necesară pentru supravieţuirea Angliei, împărtăşirea secretelor ei către americani se dovedea un gest de încredere. Roosevelt afla, la fel de repede ca şi Churchill, tot ceea ce serviciile secrete britanice deduceau în legătură cu intenţiile germanilor. Dar preşedintele era o excepţie. Trebuia oare mutată povara unor astfel de cunoştinţe pe umerii unor ofiţeri neutri ? „Se poate vorbi măcar de o făptură, numită ofiţer american de informaţii, în afara serviciilor secrete respective ?“ întreba un amiral englez, care se opunea ideii. Dacă se aduc în Anglia profesori americani, se vor supune ei asprei discipline a secretului, vor suporta ei greutăţile pe care le implică obligaţia de a trăi izolaţi ?“.

Stephenson pleda pentru atragerea de creiere americane şi proiecta să rezolve, pe cale mecanică, problemele de descifrare şi indexare, care epuizau energiile umane de la Bletchley. El a propus ca firma *British Tabulating* să patroneze construirea unui calculator, denumit *Colossus*. Variante de mai bună calitate şi de dimensiuni mai mici puteau fi realizate apoi în Statele Unite, cu concursul exper-

ților britanici. Pe atunci, computerele erau o noutate, iar cele care funcționează pe bază de curent electric nici nu existau încă. Stephenson voia ca fabricarea lor, în Statele Unite, să fie încredințată companiei *International Business Machines* (I.B.M.). Cum să se evite însă ca I.B.M. să afle la ce serveau computerele ? În vorbirea curentă, acestora li se spunea *bombes,* poreclă împrumutată din terminologia serviciilor secrete franceze, trist ecou al zilelor — acum curmate brusc — cînd Parisul era centrul cercetărilor criptografice. Primele modele de computere construite în Anglia au fost asamblate lîngă Bletchley. Dar s-a ajuns repede la concluzia că producția lor trebuie transferată în Statele Unite, unde li se puteau aduce îmbunătățiri cu ajutorul matematicienilor americani.

Dat fiind că Franța și restul continentului european erau, după toate probabilitățile, definitiv izolate, de unde se puteau recruta alți specialiști în materie de informații ? Stephenson nu vedea altă sursă decît cele două Americi. Printre cetățenii Statelor Unite și ai țărilor neutre din America Latină existau milioane de imigranți, a căror limbă maternă era cea vorbită într-una sau alta dintre țările ocupate de hitleriști. Și mai important, acești americani de origină străină aveau cunoștințe de prima mînă despre configurația teritoriului local, ca și despre fabricile și minele care lucrau acum pentru hitleriști. Ei știau în cine se poate avea încredere pentru a contribui la crearea unor unități secrete în țările cotropite. Pentru a nu încălca legile neutralității, acești oameni trebuiau instruiți într-un loc care să nu bată la ochi. Acest loc era zona nelocuită a Canadei.

Iată în ce constau preocupările lui Stephenson în mai 1940. Era luna cînd luase sfîrșit „războiul ciudat". După toate aparențele, evenimentele surprinseseră Anglia nepregătită. „Haiducii de pe Baker Street", experții în războiul de gherilă și șefii serviciilor secrete trebuiau să asculte în tăcere sarcasmele la adresa confuziei care domnea în Marea Britanie.

„Făceam într-o săptămînă ceea ce în mod normal ar fi necesitat un an", își amintește Stephenson. „Treceam fără milă peste primejdioasa rigiditate a birocraților, peste trîndavi și peste dinozaurii militari. Desigur, ne-am atras dușmani cu duiumul..." Canadianul sperase să capete și el comanda unei unități combatante. Avea 44 de ani, dar pericolul îi insufla o tinerească energie. Churchill l-a

poftit la o masă intimă. Invitația era cordială, discretă și lipsită de formalism : „Dragul meu Bill, avem probleme de discutat. Te rog vino, în ținută de oraș, la locuința lui Beaverbrook, astă-seară la ora 7. W.C."

Era o seară frumoasă, cu cerul senin și limpede, caracteristic pentru sfîrșitul lui mai și începutul lui iunie. Stephenson s-a decis să meargă pe jos, în tihnă, poate de dragul de a trece pe lîngă uriașul învești mîntat în saci de nisip care era clădirea B.B.C-ului — încă de pe atunci un far radiofonic al speranței pentru milioane de oameni, aflați sub dominația nazistă. Canadianul fredona primele măsuri din simfonia a V-a de Beethoven, traducîndu-i ritmul în cod Morse ; punct-punct-punct-linie... V. Ce muzică emoționantă ! Ce dramatic semnal s-ar putea face din ea ! V — inițiala Victoriei. Un preludiu pentru emisiunile B.B.C.-ului în toate limbile europene. Semnalul armatelor secrete. Conducătorii acestora îl vor aștepta și se vor ralia în jurul simbolicului V. Punct-punct-punct-linie... Trebuia să pomenească de această idee lui Churchill !

Stephenson a trecut pe lîngă Yorkshire Grey, o circiumă străveche, unde se adunau de preferință corespondenții americani. Pe ușa ei atîrna un anunț care reproducea cele spuse de regina Victoria : „Vă rugăm să luați act că în această clădire nu domnește pesimismul și că pe noi nu ne interesează posibilitățile unei înfrîngeri. Asemenea posibilități nu există".

Deasupra Regent's Park-ului se bălăbănea un balon captiv. Semăna cu un elefant pleoștit. Astfel de baloane se înălțau ori de cîte ori se anticipa un raid aerian, cablurile lor formînd o plasă de oțel în care nimereau bombardierele zburînd la înălțime prea mică. Lîngă comisariatul de poliție din Mayfair stătea o patrulă de cercetași : sarcina lor consta în a duce mesaje de la un post la altul ori de cîte ori legăturile telefonice se întrerupeau din cauza bombardamentelor.

„Englezii se simt la largul lor în vremuri de restriște", reflecta Stephenson. „Lor le place cînd drumurile sînt întortocheate, trenurile merg încet, telefonul face atingere. Pe timp de pace, sînt în veșnică răzmeriță față de autorități. Pe timp de război, răsuflă ușurați că au revenit la normal. Cel mai mult îi încîntă singurătatea. Izolați, redevin insulari".

Scund și sprinten, canadianul pășea de parcă ar fi avut aripi la picioare. Licărirea frunzelor tinere adăuga o nuanță delicată de verde trunchiurilor pline de funingine ale copacilor Londrei. O florăreasă din Portland Place i-a strigat : „Nu fi trist, frățioare, pîn'ce te-ngroapă se cheamă că mai trăiești !“ Din cînd în cînd soarele strălucea printre norii ce se alungau pe cer. Stephenson a luat-o pe Regent Street și a cotit-o pe o alee, mărginită de clădiri masive și cenușii, care ducea la Stornoway House, o vilă impozantă și severă.

Întîmpinîndu-l la ușă, Churchill l-a luat de braț. Stephenson mai ținea în mîini bucheţelul de flori pe care îl cumpărase.

— Întîi mîncăm, i-a spus Churchill. Pe urmă vorbim.

Stăpînul casei era lordul Beaverbrook, tot canadian, tot mic de statură și tot bătăios. Printre comandanții invitați la masă se aflau și francezi, care se pregăteau să se înapoieze pe calea aerului în ceea ce mai rămăsese din țara lor. Era de față și Hugh (Boom) Trenchard, omul care avusese grijă de *Royal Air Force* în harababura din anii conciliatorismului. După părerea lui, se profila o bătălie pentru supremație în văzduh. Cele mai bune avioane ale sale de vînătoare fuseseră doborîte în Franța. Iată de ce, în conversații particulare, mărturisea că nu va putea să reziste mai mult de 48 de ore unei ofensive aeriene de mare anvergură.

Francezii ascultau posomorîți. Churchill, care odinioară schițase „orarul unui coșmar“ — anticipînd o înaintare a hitleriștilor spre Londra —, pronostica acum un conflict de o sălbăticie fără seamăn, care va antrena femei și copii și va folosi, drept arme, trădarea și tortura.

— Indiferent de ce veți face voi, a declarat Churchill francezilor, noi vom lupta și vom lupta și vom lupta într-una.

În cea mai mare parte din timp, Stephenson a păstrat tăcerea. De cîte ori deschidea gura, își formula ideile în cuvinte puține, cu laconismul unui bătrîn. Churchill, în schimb, clocotea entuziast, ca un școlar. Pentru el, cuvintele erau hrana cea de toate zilele și, în frazele lui, minuțios pregătite, reveneau aceleași refrene : „Vom lupta și vom lupta și vom lupta într-una“.

La sfîrșitul mesei, cînd s-au servit țigări de foi și vin de Porto, Churchill s-a ridicat și i-a făcut semn lui Stephenson să-l urmeze, lîngă ferestrele acoperite cu draperii

groase. „Winston a întins un deget spre mine : «Știi ce ai de făcut. Am abordat problema din toate unghiurile, între noi există o perfectă identitate de vederi. Te numesc reprezentantul meu personal. Te voi sprijini cu toate mijloacele de care dispun»".

Stephenson căpăta astfel puteri extraordinare și o independență desăvîrșită. El urma să conducă serviciile secrete ale Maiestății Sale, dar nu numai atît. Trebuia să lovească inamicul, oriunde și oricînd va găsi de cuviință, să procedeze pe cale diplomatică sau prin organizații clandestine, fără a cere în prealabil aprobarea Cabinetului de război. Cu cît mai puțini erau cei care cunoșteau obiectul acțiunilor sale, cu atît putea lucra mai la adăpost.

Nu era cîtuși de puțin ceea ce își dorise el. Dar era omul cel mai potrivit pentru a crea, în America, fortăreața invizibilă pe care se va sprijini rezistența împotriva lui Hitler. Logica era ineluctabilă. Anglia depindea acum de o reîntoarcere la romantismul care, odinioară, o salvase de la înfrîngeri ce păreau fatale. De arme nu dispunea aproape deloc. Hitler se pregătea să transforme Berlinul într-o capitală mondială.

— Are mari șanse să cucerească lumea, a subliniat Churchill. Singurul lucru care îi mai lipsește e capitularea insulței noastre. Spune-i asta președintelui !

La început, noua organizație nu a avut un titlu oficial. Inițiații îi spuneau B.S.C. Folosirea numelor de cod, a inițialelor și a expresiilor familiare — ca „firma" sau „prietenii noștri" — făcea conversația posibilă în împrejurări dificile. „Haiducii de pe Baker Street" deveniseră un club. Sub presiunea războiului, nu prea aveai timp să verifici fiecare dosar în parte. Trebuia să pleci de la premisa că orice membru al clubului era demn de încredere, că aderase la anumite idealuri și că respecta regulile jocului. În limbaj curent, B.S.C. însemna *Baker Street Club*. Abia mai tîrziu, cînd a trebuit să se înregistreze la Departamentul de Stat, B.S.C. a căpătat galoanele de *British Security Coordination*. Denumirea suna destul de nevinovat.

Astăzi, nu mai sună deloc așa. B.S.C.-ul și-a amenajat sediul de la New York în mare grabă. Invazia Angliei părea iminentă. În forma sa definitivă, mandatul lui Stephenson avea sute de pagini, prevăzînd acțiuni care mergeau de la operații împotriva americanilor care ajutau

pe inamicii Marii Britanii pînă la organizarea unor măsuri de pază în porturile din Statele Unite şi la răsturnarea unui guvern filonazist. B.S.C. a condus războiul de gherilă de la un cartier general aflat în sanctuarul privilegiat de pe teritoriul Americii neutre. Pe primul loc al priorităţilor se situau procurarea de arme şi asigurarea unei protecţii navale din partea Statelor Unite, ori de cîte ori acest lucru era posibil. Mandatul lui Stephenson pornea de la ideea că Anglia putea fi ocupată şi că Roosevelt va permite conducătorilor războiului secret să lupte mai departe, de la bazele din S.U.A., în paralel cu partizanii antinazişti din redutele britanice.

Pe măsură ce *Ultra* devenea tot mai eficientă, la Bletchley se aflau detalii despre planurile germane de a cotropi Anglia şi, ulterior, de a crea un imperiu care să înconjure globul. *Ultra* îşi demonstrase utilitatea cu prilejul ieşirii forţelor britanice din încercuirea de la Dunkerque. Roosevelt cunoştea acest lucru, ceea ce l-a determinat probabil să tolereze operaţiile lui Stephenson, deşi ele ar fi putut crea dificultăţi politice Casei Albe.

Rolul *Ultrei* la Dunkerque nu fusese de primă mînă. După aceea, însă, a avut meritul de a-l convinge pe Roosevelt că în locul armelor care le lipseau, englezii ştiau să facă uz de iscusinţă şi ingeniozitate.

Hitler şi comandanţii săi nu au reuşit să zdrobească trupele britanice împresurate pe continentul european, deoarece *Dynamo* — numele de cod al operaţiei de evacuare de la Dunkerque — îi luase prin surprindere. În anii postbelici, istoricii au încercat să înţeleagă de ce Hitler i-a lăsat pe englezi să scape, în vreme ce nimicirea lor i-ar fi permis să obţină o victorie uşoară, cu consecinţe incalculabile, asupra Marii Britanii.

Adevărul este că criptografii de la Bletchley — familiarizaţi cu modul de a gîndi al comandanţilor militari germani, dispunînd de unele rezultate, fie ele şi incomplete, ale *Ultrei* şi analizînd alte radiocomunicaţii naziste — au putut ghici intenţiile hitleriştilor, ba chiar au prevăzut unele operaţii ale lor, încă înainte de prăbuşirea Franţei. Astfel, de-a lungul celei mai mari părţi a lunii mai, viceamiralul Bertram Ramsay a mobilizat, pentru *Dynamo*, 848 de căpitani de vase, din rîndul pescarilor, al posesorilor de iahturi şi al ofiţerilor din marina comercială şi militară. Ramsay a luat măsuri ca fiecare ambarcaţiune, oricît de mică ar fi fost, să capete combustibil, provizii şi hărţile

necesare pentru a parcurge cei aproape 44 de kilometri dintre Dover și Dunkerque unde li se indicase forțelor expediționare britanice să se retragă. Restul operației rămînea pe seama fiecărui căpitan.

Dynamo i-a luat prin surprindere pe naziști, deoarece părea imposibil ca britanicii să improvizeze o astfel de evacuare în toiul unui război-fulger. În plus, Hitler știa că Chamberlain și Halifax vor să negocieze pentru pace. Dar Chamberlain nu mai era prim-ministru, iar Halifax rămăsese ministru de externe numai cu numele. Totuși, propunerile lui Chamberlain și Halifax de a pune capăt războiului au continuat să-i dea speranțe lui Hitler pînă la 28 mai 1940 (așa cum reiese din raportul secret al Cabinetului de război britanic, purtînd data respectivă și devenit accesibil cercetărilor în 1971). Hitler credea că Chamberlain, Halifax și conciliatorii încă mai dominau politica britanică. La 4 iunie, cînd forțe masive ale naziștilor au atacat în sfîrșit perimetrul tot mai restrîns de la Dunkerque, Hitler și-a dat seama că fusese păcălit, atît pe cîmpul de luptă, cît și pe plan politic. În consecință, a ordonat vechiului său acolit, Hermann Göring, distrugerea aviației militare britanice, ca preludiu la invazia Angliei. Göring a apreciat că *Luftwaffe* va avea nevoie de patru zile pentru a lichida aviația de vînătoare a R.A.F.-ului.

După Dunkerque a urmat o pauză în ofensiva germană. După părerea istoricilor, ea se datorează speranțelor pe care le mai avea führerul că va ajunge la o înțelegere cu Anglia. Președintele Roosevelt cunoștea însă adevărul, deoarece, prin intermediul F.B.I.-ului, primea regulat de la Bletchley un rezumat al acțiunilor efective întreprinse de formațiile militare germane. Trupele naziste se concentrau în diferite porturi, din Norvegia pînă în Franța, iar escadroanele lor aeriene se mutau la baze care aduceau Anglia în raza de zbor a bombardierelor. Liste lungi, cuprinzînd numele ofițerilor trimiși în noile posturi, confirmau că Hitler intenționa să traducă în viață directivele adresate comandanților săi : Marea Britanie trebuia ocupată.

În timpul acestei pauze, Stephenson a trecut la organizarea B.S.C.-ului. New Yorkul fusese ales ca sediu al statului major, pentru că acolo se afla centrul comercial și de telecomunicații al lumii libere. De acolo se putea dirija orice formă de război secret, nu numai împotriva inamicului de pe teritoriile ocupate, ci și împotriva coloa-

nă a cincea naziste în cele două Americi, unde exista riscul să se producă noile atacuri. În Statele Unite au început să sosească din Anglia specialişti în războiul secret şi inovaţii tehnice, care numai în America puteau fi produse repede şi în mare cantitate. Dacă Anglia se prăbuşea, New Yorkul urma să devină sursa de sprijin moral şi material pentru armatele secrete care, în primele faze, nu aveau mijloace să stabilească contactul între ele. Iar dacă Anglia nu se prăbuşea, New Yorkul rămînea de asemenea necesar, ca un centru nervos al rezistenţei.

Istoricii au subliniat că, în perioada de pauză de după Dunkerque, pacea plutea în aer. Dar, chiar dacă ignorau informaţiile aduse de *Ultra,* oamenii de rînd din Marea Britanie ştiau că lucrurile nu stau aşa. Ca o ironie a soartei, Anglia se bucura de o vară neobişnuit de frumoasă. În cartea ei „Mielul negru şi uliul cenuşiu", Rebecca West, bună cunoscătoare a Balcanilor, ceea ce o adusese alături de „haiducii de pe Baker Street", descria astfel starea de spirit care domnea pe atunci : „Sub cerul nepătat al unei veri minunate, punctat pe alocuri de elefanţii argintii ai barajului de baloane, oameni cu chipuri palide şedeau printre trandafiri pe băncile (din Regent's Park)... Unii se plimbau printre brazdele de trandafiri, uitîndu-se cu o atenţie deosebită la florile viu colorate şi trăgînd pe nări mirosul lor, ca şi cum şi-ar fi spus : «Iată cum arată trandafirii, iată cum miros ei. Va trebui să ne amintim de asta, acolo jos, în întuneric»... În cea mai mare parte, ei îşi închipuiau — şi pe bună dreptate — că vor fi supuşi la un atac de un fel mai îngrozitor decît oricare altul îndurat vreodată de omul de rînd. Nimeni să nu le aducă jignirea de a pretinde că nu le era teamă. Nefiind nici vite, nici catîri, erau înspăimîntaţi de moarte. Dar buzele lor palide nu s-au întredeschis pentru a rosti cuvintele care le-ar fi adus liniştea şi dezonoarea".

16

„O manevră care-ţi aduce un aliat pe cîmpul de luptă este la fel de importantă ca şi cea care duce la cîştigarea unei mari bătălii", scria Churchill în lucrarea sa autobiografică din perioada primului război mondial. Ca prim-

ministru în cel de al doilea război mondial, el a precizat că omul care urma să-i aducă în conflict pe americani trebuia să nu știe ce este teama.

— Neînfricat ? s-a întrebat Churchill, căutînd cuvîntul cel mai potrivit, de față cu Stephenson. Trebuie să fiți... *intrepid, temerar.*

Lui Churchill îi plăceau în mod deosebit numele de cod, dar ele trebuiau să nu fie nici prea bătătoare la ochi, nici banale. Se împăcase cu frivolitatea „haiducilor de pe Baker Street", deoarece „nemții nu-și vor închipui niciodată că sîntem atît de idioți încît să ne punem adresa reală în titlu". Desigur, într-un anume fel, Baker Street nu era adresa reală. Acolo se aflau doar organizațiile de la Londra care se ocupau cu restabilirea rețelelor de informații și cu crearea armatelor de gherilă în Europa. Dar B.S.C.-ul funcționa la New York, ca o stație de triaj, prin care aveau să treacă toate secretele Aliaților. Din clipa cînd Stephenson a sosit la New York, ca „ofițer de grăniceri", dosarele B.S.C.-ului au căpătat denumirea *Intrepid.* Mărunta funcție pe care și-o asuma canadianul era acceptabilă F.B.I.-ului care știa că așa se camuflează de obicei agenții britanici din străinătate.

Printre preocupările imediate ale noului „ofițer de grăniceri" intra obținerea de ajutor american pentru perfecționarea armelor cu ajutorul cărora englezii sperau să se salveze pe ei înșiși și, poate, să salveze civilizația : telecomunicațiile. *Ultra* făcea parte integrantă din această armă. Pentru a o utiliza în scopuri nu numai defensive ci și ofensive, ordinele inamice trebuiau interceptate și analizate repede, iar ordinele adresate unităților de partizani trebuiau și ele transmise repede și într-un secret absolut. În 1940, Churchill a stabilit că, în cea mai mare parte, lupta va fi dusă de partizani, agenți speciali, revoluționari și sabotori. Operațiile lor trebuiau dirijate prin radio. Comunicațiile prin eter constituiau un nou factor în război, care nu numai că permitea hitleriștilor să ducă Blitzkrieg-uri, dar putea fi întors împotriva lor, pentru a coordona acțiunile de gherilă prin radio. „Mentalitatea complet defensivă, care i-a pierdut pe francezi, nu trebuie să ne conducă și pe noi la pasivitate", arăta Churchill într-o notă confidențială. „Ce minunat ar fi dacă nemții ar ajunge să se întrebe unde vom da noi lovitura viitoare, în loc să ne oblige să ne baricadăm pe insula noastră"

La 21 iunie 1940, cînd s-a înapoiat la New York, Stephenson s-a angajat din plin în războiul telecomunicațiilor. Cu o zi mai înainte, Churchill declarase într-o sesiune secretă a parlamentului că prăbușirea Franței era preludiul la invazia Angliei.

— Zi de zi vom avea parte de borbardamente masive și necontenite, care vor căpăta probabil o intensitate foarte mare. Va fi un examen în care curajul nostru se va măsura cu cel al inamicului.

Dat fiind riscul ca aparatele secrete care se construiau în Marea Britanie să fie distruse de bombardamentele hitleriste, s-au expediat copii ale lor în Statele Unite. Printre dispozitivele reproduse se includeau noi metode de radiolocație. În schimb, li s-a cerut americanilor să-l ajute pe Stephenson să furnizeze celor de la Bletchley date despre submarinele hitleriste, obținute de stațiile de radio-detectare ale Statelor Unite.

Dar nu era decît un început. Înainte ca americanii să-și joace rolul secret în operațiile de gherilă și înainte de a avea loc Bătălia Angliei și Bătălia Atlanticului, Stephenson a trebuit să înfrunte inamicul chiar pe teritoriul Statelor Unite. A fost un aspect ascuns, murdar și neașteptat al războiului, de aceea cronicarii dramei care se desfășura pe insulele britanice l-au subestimat. A fost cea dintîi dintre numeroasele „lupte de partizani" care au avut loc pe solul american. Înfrîngerea englezilor acolo ar fi dus la înfrîngerea Angliei în ansamblul ei.

In miercurea de după întoarcerea lui Stephenson, într-un salon particular al hotelului Waldorf-Astoria, din Manhattan, s-au celebrat victoriile Germaniei în Europa. Gazdă era un agent al șefului spionajului nazist, Reinhard Heydrich. Oaspeți erau personalități proeminente din S.U.A., industriași și milionari, cărora li se cerea „să pună capăt furniturilor către Anglia".

Această povață venea din partea doctorului Gerhard Alois Westrick, un agent secret nazist care se dădea drept reprezentant comercial al Germaniei. Westrick slujea la mai mulți stăpîni hitleriști, dar șeful său suprem era Heydrich. Petrecerea de la Waldorf Astoria o dădea, după spusele lui, în calitate de avocat specializat în dreptul comercial internațional. „Anglia va fi nimicită în trei luni", a declarat el invitaților săi. „După aceea, perspectivele comerciale cu noul imperiu german vor depăși visurile dumneavoastră cele mai îndrăznețe". Stephenson îl

cunoștea pe Westrick ca reprezentantul nazist care, în urmă cu cîțiva ani, făcuse afaceri cu colonelul Sosthenes Behn, președintele Consiliului de administrație al companiei *International Telephone and Telegraph*. Aceasta se ocupa cu producția de arme pentru germani și de contra-arme pentru englezi. Behn a participat la petrecerea dată de Westrick, alături de alți businessmeni americani, care aveau mari interese financiare în cel de al treilea Reich și pe teritoriile ocupate acum de naziști. James D. Mooney, șeful secției de relații cu străinătatea a trustului *General Motors*, a fost solicitat să exercite presiuni asupra lui Roosevelt, pentru ca acesta să suspende ajutorul acordat Marii Britanii, permițînd astfel trustului să-și ducă mai departe activitatea în Europa. Edsel Ford și prietenul lui, Ralph Beaver Strassburger, multimilionar din Pennsylvania, făcuseră mari investiții financiare în Germania și dispuneau de bunuri în Franța, pe care ar fi vrut să le pună la adăpost de hulpavele priviri ale lui Göring. Westrick pleca de la premisa că și conducători ai altor corporații americane vor fi sensibili la argumentul că Germania a cîștigat practic războiul. În ziua cînd a avut loc recepția, această afirmație nu părea deloc hazardată. În aceeași zi de 26 iunie 1940, Cabinetul de război al Angliei a primit vestea că invazia germană va fi precedată de bombardamente masive și de intervenția unei „arme noi". În aceeași zi, ambasadorul britanic la Washington, lordul Lothian, relata într-o „telegramă deznădăjduită" că un val de pesimism copleșise Statele Unite, ceea ce era de natură să afecteze eforturile președintelui de a ajuta Anglia, deoarce majoritatea americanilor socoteau inevitabilă o înfrîngere a acesteia. În aceeași zi, trupele germane se pregăteau pentru cotropirea celor două insule britanice din Canalul Mînecii, Jersey și Guernsey, unde au înlocuit drapelul Angliei cu svastica.

Cumplita situație în care se afla Anglia îl obseda pe Stephenson în timp ce parcurgea o relatare despre sindrofia în cinstea victoriilor germane, ținută la Waldorf Astoria cu participarea magnaților americani. Un mesaj sosit din partea lui Churchill recomanda prudență și sînge rece în abordarea acestei noi primejdii. Un alt mesaj al primului ministru se adresa ambasadorului Lothian: „Păstrați-vă o stare de spirit calmă și flegmatică. Pe aici, nimeni nu este demoralizat".

La recepţia lui Westrick, una dintre figurile proeminente fusese Torkild Rieber, preşedintele consiliului de administraţie al trustului petrolier *Texaco*, ale cărui nave eludau blocada britanică. La intervenţia lui Roosevelt, compania primise deja un avertisment în legătură cu violarea legii neutralităţii. Dar Rieber pusese la punct un sistem complex de expediere a petrolului şi a produselor petroliere prin porturile neutre ale Americii de Sud. Acum, cînd naziştii se pregăteau să transforme Canalul Mînecii în ceea ce Churchill aprecia că va fi „un fluviu de sînge", alţi industriaşi ardeau de dorinţa de a învăţa de la *Texaco* cum să facă afaceri şi mai bune cu Hitler.

Nu toţi erau însă chiar atît de amatori cum îşi închipuia îngîmfatul Westrick. Dacă ar fi studiat mai bine problema, el ar fi distins anumite simptome ale existenţei unui curent antinazist. De exemplu, Nelson Rockefeller, conducătorul firmei *Standard Oil*, al cărei reprezentant fusese şi el invitat la recepţie, acorda un ajutor discret lui Stephenson, iar de curînd ţinuse colaboratorilor săi o prelegere despre răspunderea politică ce revenea companiilor internaţionale. Tot în armata particulară şi secretă a lui Stephenson se găsea şi James D. Mooney, care luase parte la sărbătorirea de la Waldorf Astoria. Sub numele de cod *Stallforth*, el i-a relatat lui Stephenson : „Trusturilor americane li se oferă monopoluri comerciale pe cuprinsul imperiului nazist. În schimb, industriaşilor americani li se cere să refuze participarea la orice program de reînarmare a S.U.A.".

Alţi prieteni ai lui Stephenson au îndreptat reflectoarele presei asupra lui Westrick. Unul dintre ei a fost Frank Knox, secretar de stat la Departamentul marinei de război şi proprietar al ziarului *Chicago Daily News*. O alta era Clare Boothe, soţia proprietarului revistelor *Time* şi *Life*. O a treia era Helen Ogden Reid, de la *New York Herald Tribune*. Cu toţii fuseseră cîndva oaspeţii lui Mary Stephenson, care acum îşi căuta o locuinţă la New York. Nu le-a fost greu să dea la iveală că o căpetenie nazistă poza drept un simplu cetăţean particular, pentru a duce o activitate de coloană a cincea. Ştiri apărute în ziare cu titluri mari despre adevărata meserie a lui Westrick au obligat Departamentul de stat să-l expulzeze. Şi astfel, această primejdie a fost înlăturată cu iuţeala fulgerului. Atît de multe evenimente se petreceau în cele douăzeci şi patru de ore ale unei zile, încît Stephenson avea să mărturisească

ulterior : „Zilele şi nopţile se succedau fără să le mai pot distinge pe una de cealaltă. Nu puteai măsura timpul cu ceasul. Parcă mă aflam din nou în laboratoare, împreună cu Steinmetz".

Pentru a menţine Casa Albă într-un contact neîntrerupt şi la adăpost de indiscreţii cu Whitehall, un agent confidenţial, ales personal de Roosevelt, trebuia să fie adus în inima secretă a Angliei, dîndu-i-se posibilitatea de a evalua moralul populaţiei şi de a aprecia combativitatea noului guvern britanic. Mulţi americani puteau să aibă obiecţii împotriva unui „spion" prezidenţial, care să scurtcircuiteze canalele diplomatice şi politice. Mulţi englezi puteau să aibă obiecţii împotriva dezvăluirii faţă de un neutru a unor secrete care constituiau singura lor apărare.

„Omul potrivit va trebui să îmbine integritatea cu discreţia, compasiunea cu hotărîrea", scria Stephenson într-o notă personală de serviciu. „El va veni dintr-o societate bogată şi răsfăţată într-una austeră, aflată sub ameninţarea unei iminente anihilări, şi îi va trebui o mare doză de îngăduinţă faţă de nervozitatea şi irascibilitatea unor englezi istoviţi de război".

Stephenson se fixase deja în preferinţele sale. William Joseph Donovan avea un birou de avocatură pe Wall Street nr. 2, în apropiere de Biroul controlului paşapoartelor. Situat în plin centru financiar şi portuar al New Yorkului, acest birou era prea neîncăpător pentru ceea ce canadianul îşi propunea să facă, dar deocamdată mergea. Colaboratorii săi, veniţi din Canada în chip de reprezentanţi comerciali, se şi ocupau cu asigurarea condiţiilor de securitate a apartamentelor pe care Stephenson îşi pusese ochii la hotelul Dorset, la Hampshire House şi la Rockefeller Centre. El prevăzuse demult o asemenea extindere. Pentru Donovan avea de asemenea planuri îndrăzneţe.

17

La prima vedere, Donovan nu prea părea indicat să întreprindă misiuni delicate în Anglia. Era catolic, de obîrşie irlandeză şi membru al partidului republican, aşadar o sinteză a tuturor păcatelor în ochii unei administraţii democrate. Dar Roosevelt avea încredere într-însul şi îl trimisese deja în străinătate, cu alte sarcini secrete. După pă-

rerea lui Stephenson, era exact omul care convenea cel mai bine Angliei. Această opinie constituia o mare dovadă de încredere, într-un moment în care un alt irlandez, Joseph P. Kennedy, stîrnise britanicilor o mare ostilitate. Revenindu-şi repede după scandalul „scurgerilor" de la ambasada sa, Kennedy se plîngea acum că preşedintele îl ocoleşte sistematic.

Stephenson primise împuternicirea de a aborda o serie de probleme cu Donovan. Acesta cunoştea de pe acum o mare parte din ele, deoarece rămăsese în contact cu Stephenson încă din anii primului război mondial, cînd canadianul îi zugrăvise un tablou atît de viu al realităţilor de pe cîmpul de luptă. Donovan ştia că Stephenson pusese la cale vizita emoţionantă şi fără precedent, din 1939, a regelui şi reginei Angliei în S.U.A. Cu acel prilej, Eleanor Roosevelt scrisese : „Se întorceau pentru a înfrunta un război". Iar predicatorul de extremă dreaptă, Charles Coughlin, adresîndu-se nenumăraţilor săi radioascultători, declarase că perechea regală forma „pionul menit să răstoarne politica americană de neangajare în conflicte străine".

Donovan mai ştia că soţia preşedintelui poartă în poşeta ei o rugăciune pe care i-a dăruit-o Stephenson :

Doamne,
Ca nu cumva
Să duc o viaţă de trîndav,
Nu mă lăsa să uit
Că pe undeva, departe,
Un om a murit pentru mine.
Şi, cît va ţine războiul,
Voi fi nevoit
Să mă-ntreb şi să-mi răspund
Merit eu să moară cineva pentru mine ?

Rugăciunea oglindea reacţia afectivă a lui Stephenson faţă de cele ce se întîmplau în Europa. Vorbea rareori despre sentimentele lui, îşi aminteşte Donovan. În schimb, adunase un număr uriaş de documente care dovedeau, fără putinţă de tăgadă, că Germania se angajase într-o feroce politică de asasinate în masă şi de înrobire. Dispoziţii emise încă în 1933 stabileau criterii după care făpturile umane urmau să fie împărţite în categorii, conform teoriilor de puritate rasială ale lui Hitler. Filme „educative" arătau că

doctorii trebuie să selecţioneze copiii în funcţie de culoarea părului şi a ochilor, de lungimea şi forma nasului şi craniului şi că e foarte important ca cei de calitate inferioară să fie înlăturaţi. Ţelul declarat al nazismului era purificarea rasei germanice şi, cu timpul, purificarea întregii omeniri. Germanii selecţionaţi cu grijă urmau să se împerecheze şi să dea naştere unor copii de rasă pură. Pe teritoriile cucerite se aplica un sistem de recrutare a puţinilor copii socotiţi demni de „germanizare". Ceilalţi căpătau o educaţie rudimentară — bună doar să facă din ei nişte truditori utili — sau erau lăsaţi să piară. Proiectele hitleriştilor de a popula globul cu supraoameni germanici nu erau nişte simple teze teoretice. Stephenson a procurat ordinele scrise, filmele de propagandă, manualele şi formularele birocratice graţie cărora lumea urma să fie purificată cu o teutonică meticulozitate. După părerea canadianului aceasta era ambiţia naziştilor, ţelul şi forţa lor motrice. Tot restul — campanii militare, bătălii cîştigate sau pierdute — cădea pe planul al doilea faţă de marele şi irezistibilul impuls de a curăţi rasa omenească de „sîngele spurcat".

Aşa se explica şi neliniştea lui Stephenson, care se temea de fanatismul naziştilor, se temea gîndindu-se unde ar putea duce el dacă germanii ar inventa noi arme.

Din Anglia, Stephenson a adus în Statele Unite „primul studiu redactat în vreo ţară, care prezenta, cu argumente ştiinţifice, posibilitatea practică de a se construi o armă atomică şi ororile pe care le va antrena ea" *. Aceste fatidice rînduri evocau spectrul unui imperiu german folosind imensele resurse ale Europei pentru a fabrica o bombă atomică. Se considera că numai un stat totalitar putea mobiliza uriaşa capacitate industrială, mîna de lucru şi materiile prime necesare pentru a produce „arma supremă". Studiul era rodul cîtorva ani de cercetare şi de spionaj din partea englezilor. Toate informaţiile cu privire la această problemă trebuiau să rămînă într-un cerc cît mai restrîns. Stephenson arăta : „Dacă nemţii ocupă Anglia, nimic nu le mai stă în cale pentru a realiza arma cu care Hitler va putea şantaja restul lumii. Führerul are sub controlul său pe decanul fizicienilor atomişti, Niels Bohr, în Danemarca ocupată. Atîta vreme cît pe Hitler îl pre-

* Din studiul oficial „Anglia şi energia atomică, 1939—1945", de Margaret Gowing, publicat ulterior de Editura Macmillan, Londra.

ocupă probleme militare, s-ar putea ca el să neglijeze posibilităţile unei arme nucleare. Dar daţi-i răgazul necesar şi va făuri o adevărată armă a groazei".

— Am făcut şi noi oarecare progrese în această direcţie, i-a spus Donovan lui Stephenson, după ce a citit raportul ştiinţific cunoscut sub numele lui Frisch-Peierls. Dar Hitler are o capacitate de a mobiliza oameni şi materiale pe care nici unul dintre noi nu o are. Dacă ocupă Anglia, va putea pune mîna pe oamenii cei mai capabili în acest domeniu.

— Atunci, sîntem de acord ?

— Firește, a răspuns Donovan, surprins.

Era un bărbat spătos, de 57 de ani — cu 13 mai mulţi decît Stephenson — şi de două ori mai voinic decît el. Îşi spuneau unul altuia Bill cel Mic şi Bill cel Mare. Discuţia de mai sus avea loc în cursul unei plimbări prin New York. Oprindu-se în dreptul cimitirului bisericii Trinity, de pe Broadway colţ cu Wall Street, Stephenson a făcut un semn cu capul spre o lespede de mormînt, datînd din 1794.

— De asta avem noi cea mai mare nevoie.

Donovan s-a uitat, printre gratii, la textul cifrat care fusese gravat pe piatră. Severa admonestare „Aminteşte-ţi de moarte" era transcrisă într-un cod simplu, de felul celor folosite frecvent pe mormintele vechi.

— Dacă te referi la coduri indescifrabile şi la telecomunicaţii sigure, îţi trebuie automatizare, ofiţeri de cifru, spaţiu şi transmiţătoare. Dar unde şi cum ?

— Aici. Cu personal recrutat în Canada. Cu ajutorul F.B.I.-ului.

— Şi Hoover ?

— F.B.I.-ul este de partea noastră.

Donovan n-a putut uita niciodată clipa petrecută lîngă un cimitir datînd din vremea cînd un monarh britanic încercase să-şi păstreze cu forţa coloniile din America. Acolo şi-a dat seama de imensa sarcină care-i stătea în faţă şi de delicatul echilibru politic pe care trebuia să-l păstreze.

La 15 iulie 1940, *Temerarul* a trimis o telegramă lui Churchill, la Londra :

„Colonelul William J. Donovan, reprezentant personal al preşedintelui, a plecat ieri cu avionul... Ambasada Statelor Unite la Londra nu — repet nu — este informată despre acest lucru".

Motivul pentru care ambasada americană nu trebuia să afle despre călătoria lui Donovan era incorijibilul defetism

al lui Kennedy. Acesta îi scrisese lui Roosevelt : „Anglia luptă pentru coloniile ei, nu împotriva lui Hitler... Englezii se gîndesc tot timpul la modul cum să ne antreneze în război". Ambasadorul îi prevenea de asemenea pe oamenii de afaceri americani că Marea Britanie e ruinată, lipsindu-i pînă și aurul necesar pentru a-și plăti armele.

Stephenson a trimis regelui George al VI-lea un alt mesaj, purtînd tradiționala mențiune : „Exclusiv pentru lectura dumneavoastră". Mesajul glăsuia :

„Prin însăși independența sa de opinie și de acțiune, Donovan este criticat de unii, dar nimeni nu-i contestă capacitatea de a evalua corect situația internațională. Guvernul american dezbate două atitudini posibile în perspectivă : fie de a susține Anglia, oferindu-i furniturile de care are urgentă nevoie, fie de a o socoti pierdută. Donovan este consilierul personal cel mai de încredere al președintelui, în ciuda unor divergențe politice, și vă rog să fiți cît se poate de sincer cu el".

Donovan a ajuns la Londra prin Lisabona, dîndu-se drept un simplu businessman american. La cîteva ore după sosire, avea audiență la rege, care i-a înmînat ultima interceptie *Ultra* — o directivă cifrată, transmisă de Hitler prin *Enigma*, cu o zi mai înainte, adică marți 16 iulie 1940: „Deoarece, în pofida situației militare disperate, Anglia nu dă nici un semn că ar fi gata să ajungă la o înțelegere, am hotărît să pregătesc o operație de debarcare împotriva ei..., să desființez Anglia ca bază de continuare a războiului împotriva Germaniei". Raportul serviciului secret britanic conchidea că principalul asalt pe mare al inamicului va fi îndreptat asupra unor plaje convenabile unor astfel de operații, pe coastele de sud și de est ale țării, în vreme ce parașutiștii vor fi lansați, într-un ritm de 15 000 pe zi, în zone ca Anglia de est și Kent. Dar führerul ordonase mai întîi ca „aviația militară britanică să fie atît de lovită moralmente și materialmente încît să nu poată întreprinde nici o acțiune de seamă împotriva forțelor germane venite prin Canalul Mînecii".

În văzduh se desfășura prima fază a Bătăliei Angliei. George al VI-lea i-a spus în glumă lui Donovan că palatul Buckingham oferea un obiectiv ușor de identificat. O bombă explodase la numai cîteva sute de metri de punctul unde se aflau regele și regina. Donovan și-a dat seama că cei doi monarhi nu au de gînd să se refugieze în străinătate.

Un profesor blajin, cu convingeri marxiste, J. B. Haldane, făcea experienţe pe Tamisa cu mine plutitoare care explodau atunci cînd apa dizolva piedica detonatorului — o bomboană de tuse. Profesorul Haldane avea ca ajutoare băieţi de şcoală care, plini de voioşie, i-au explicat lui Donovan modul cum aceste mine improvizate vor arunca în aer şlepurile de debarcare ale germanilor. În vile părăginite, americanul a asistat la lecţii ţinute de fete zvelte, în fuste de homespun, care vorbeau despre metodele de interogare ale Gestapoului. Dar Donovan a dat şi peste englezi care luau o atitudine extrem de critică faţă de cei ce zugrăveau situaţia în culori romantice. Oameni ca George Orwell, care ataca clasa conducătoare într-un eseu purtînd acest titlu, unde cita o tiradă bombastică à la Shakespeare „Să vie armii din cele patru colţuri ale lumii / Şi noi vom face praf din ele / Nimic să nu ne înspăimînte / Cît Anglia va rămîne sieşi credincioasă". Toate bune şi frumoase, spunea Orwell, dar ţara nu putea să-şi rămînă credincioasă sie însesi, decît dacă avea loc o revoluţie. Urmaşii lui Nelson şi Cromwell nu se aflau în Camera Lorzilor, ci pe ogoare şi pe străzi, în fabrici şi în rîndurile forţelor armate, în crîşma de la colţ şi în curticica de la mahala. „Dar aceşti oameni se găsesc şi acum sub dominaţia unei generaţii de strigoi — doamne în Rolls-Royce-uri, directori de companii care se pricep cum să se ferească de legile din vreme de război... În comparaţie cu sarcina de a scoate adevărata Anglie la suprafaţă, pînă şi victoria în război, oricît ar fi de necesară, cade pe planul al doilea".

La trei zile după ce Hitler a decis să „desfiinţeze Anglia", adevărata Anglie şi-a găsit vocea. Churchill a anunţat Cabinetului de război britanic formarea unui organism „care să conducă toate acţiunile de subversiune şi sabotaj împotriva inamicului". Oficial, organismul a căpătat numele *Special Operations Executive*, dar neoficial i se spunea „haiducii de pe Baker Street". Identitatea B.S.C.-ului nu a fost dezvăluită pînă la intrarea în război a Statelor Unite, iar cartierul său general de la New York nu a fost recunoscut niciodată ca atare.

Firesţe, prezenţa lui Donovan la Londra era esenţială pentru această declaraţie de război neconvenţională. Agentul preşedintelui trebuia să se convingă că de la statul major de la New York al B.S.C.-ului porneau toate operaţiile de rezistenţă armată şi că ele erau dirijate într-un spirit

ofensiv. Dar opinia publică avea impresia că Anglia nu putea face altceva decît să sufere loviturile administrate de Hitler, pînă ce liniile ei de apărare se vor prăbuși.

Încercarea supremă a început la 10 iulie 1940, cînd, fără ca victimele de atunci să o știe, a debutat Bătălia Angliei. Forțele de apărare constau din avioane de vînătoare cu un singur motor, de tip *Hurricane* și *Spitfire*, pe care naziștii sperau să le uzeze în lupte aeriene de zi cu zi. După aprecierea analiștilor de la Bletchley, principalul asalt german împotriva aviației de vînătoare britanice era fixat pentru data de 10 august. Hitler a stabilit și data invaziei — 15 septembrie —, botezînd-o operația *Leul de mare*.

În zilele acelea pline de încordare, Donovan a discutat cu „haiducii" despre războiul din umbră. El s-a întîlnit cu Colin Gubbins, pe care-l cunoștea ca autor al unui studiu apărut cu doi ani mai înainte și bazat pe ideea că „viitorul război cu Germania va trebui dus de forțe neregulate sau de partizani". Acum, Gubbins se ocupa cu instruirea sabotorilor, a agenților și a conducătorilor de unități secrete. Oamenii lui își camuflau activitatea sub paravanul unor firme comerciale, situate între Westminster și Soho. Unii fuseseră recrutați printre cei douăzeci de mii de polonezi care se refugiaseră din Franța, ca și printre francezii, norvegienii și belgienii care scăpaseră peste îngusta panglică a mării, pentru a lupta mai departe împotriva nazismului. Instructorii lor executaseră misiuni secrete în unele țări mari. Ei studiaseră luptele de partizani din războiul cu burii, în Africa de sud, din războiul civil în Spania și din marșul cel lung al lui Mao Ze-dong, din Shanghai pînă în Yenan.

În regiunile rurale, vilele și conacele urmau să servească drept școli de spionaj. Existau servicii de război politic și de operații speciale. Ceva nou, care se numea „propagandă neagră", era definit de șeful acestei secții drept „unicul răspuns la o minciună".

— Dar nu există decît un singur răspuns la o minciună, a remarcat Donovan. Și anume, adevărul.

— Da, da, da. Adevărul. Exact. Chiar dacă trebuie să-l răsucești nițeluș.

Răsucitorul de adevăr era redactorul-șef al unui ziar. Bancheri de vază conduceau secții de război economic. Un profesor de istorie antică, repartizat la Școala de coduri și

cifruri, i-a mărturisit lui Donovan că se pierduse cu desăvîrșire printre hățișurile operațiilor de capă și spadă.

— Unii dintre scumpii mei colegi, a bombănit el încruntat, vor mai rătăci ani de zile prin labirintul ăsta.

La cîteva zile după sosirea lui Donovan, radioul german a transmis Angliei „ultima propunere de pace" a lui Hitler : „Mă consider îndrituit să lansez acest apel pentru pace, deoarece nu sînt învinsul care cerșește favoruri, ci învingătorul care vorbește în numele rațiunii".

Peste o oră, Berlinul a primit palma unui răspuns insultător. El a venit din partea unui ziarist, fără măcar ca guvernul britanic să fie consultat. Grandioasa ofertă de pace a lui Hitler nici nu a apucat să fie discutată de Cabinetul de război al lui Churchill, care se risipise pe la țară, în conformitate cu ritualul de nezdruncinat al sfîrșitului de săptămînă. Sarcina de a răspunde führerului cu o tiflă cam vulgară i-a revenit lui Sefton Delmer, de la cotidianul londonez *Daily Express,* al cărui proprietar era lordul Beaverbrook. Delmer conducea un centru de „trucuri propagandistice" pe moșia ducelui de Bedford, Woburn Abbey, la vreo 16 kilometri est de Bletchley-Park. În acea seară de vineri, 19 iulie, cînd a luat loc în fața microfonului, Delmer nu primise aprobarea — așa cum nu o primise nici B.B.C.-ul — de a răspunde discursului lui Hitler. Ceea ce nu l-a împiedicat să se adreseze direct führerului, într-un dialect german : „Dați-mi voie să vă spun ceea ce credem noi, cei din Anglia, despre apelul dumneavoastră la ceea ce binevoiți să numiți rațiunea și bunul simț al englezilor. Domnule führer și cancelar al Reichului, noi vă aruncăm acest apel înapoi, drept în gura dumneavoastră împuțită !"

Nimeni de la B.B.C. nu a avut vreo obiecție. Pentru Hitler insulta cea mai gravă a fost faptul că guvernul britanic nu-și luase nici măcar ostenceala să discute propunerea de pace. Tot ce a putut să facă führerul a fost să mîrîie amenințător că va trece la „măsuri excepțional de îndrăznețe", adică la debarcarea în Anglia.

Donovan s-a împrietenit cu o tînără englezoaică, care întruchipa parcă această atitudine sfidătoare față de Hitler. Era Joan Bright, o stenografă, care a devenit o figură de seamă în războiul purtat de Aliați, deși salariul ei nu s-a ridicat niciodată la mai mult decît echivalentul a douăzeci de dolari pe săptămînă. Joan era tipică pentru tinerii aventuroși, plini de abnegație și echilibrați pe plan psihic,

care s-au consacrat unor acțiuni primejdioase, fără a aștepta răsplăți sau stimulentul elogiilor publice. Încă de pe vremea adolescenței, Joan Bright căutase o meserie care să-i dea satisfacții sufletești și intelectuale, lucrînd ca secretară în diferite puncte ale globului și căpătînd astfel o experiență complet lipsită de conformism. Cu un an înainte de izbucnirea războiului, o prietenă i-a vorbit despre „o treabă care poate că te-ar interesa". I s-a spus să aștepte, cu o garoafă roz prinsă în piept, într-o anumită zi, la ora 11 dimineața, în stația de metro de la St. James's Park, unde o va aborda o femeie. Într-adevăr, femeia a venit, a luat-o cu ea și a dus-o pe un drum întortocheat, care-și schimba mereu direcția, pînă la biroul unde se afla un colonel. După ce a prevenit-o despre schingiuirile la care va fi supusă dacă o va captura inamicul, colonelul i-a dat să semneze că a luat cunoștință de legea secretului de stat, apoi, arătîndu-i pe fereastră niște indivizi care se învîrteau încoace și încolo pe stradă, a avertizat-o să se ferească de ei. Dacă indivizii prindeau de veste că Joan are legături cu serviciile secrete, risca să ajungă pe „lista neagră" a naziștilor, cuprinzînd numele celor care urmau să fie exterminați după prăbușirea Angliei.

Donovan și-a dat seama că afacerea Tyler Kent stîrnise puternice suspiciuni în tabăra britanică. Specialiștii în contraspionaj i-au povestit cum se pusese capăt „scurgerilor" de la ambasada americană din Londra. I s-a mai relatat despre sistemul „trasului pe sfoară", prin care agenții naziști din Anglia treceau sub controlul serviciului secret britanic, astfel că spionii care se infiltrau ulterior, ca și șefii lor din Germania, puteau fi orientați pe piste false.

— False pentru ei, bune pentru noi, i-a șoptit un profesor de la Oxford, care răspundea de agenții dubli.

Lîngă Bletchley se construia o stație de radio, destinată să transmită în Germania niște programe extrem de bizare. Le concepuse un berlinez antinazist, Paul Sanders, pe vremuri autor de romane polițiste, acum caporal în armata britanică. Sanders a inventat o conspirație a generalilor germani împotriva lui Hitler, apoi a creat o rețea imaginară a stațiilor de radio așa-zis ocupate de rebeli. Emițătorul său de lîngă Bletchley trebuia să opereze în așa fel încît să pară că se află pe teritoriul Germaniei. Programele urmau să aibă loc la intervale neregulate, folosind indicative diverse, menite să pună pe frigare poliția nazistă. Caporalul Sanders născocise o galerie de personaje, în

care rolul principal îl juca *der Chef*, un general german fictiv, care conducea fictivul complot.

— Schimbînd mereu orele de emisie și frecvența de undă, sperăm să dăm de furcă Gestapoului, obligîndu-l să alerge după cai verzi pe pereți, i-a spus Sanders lui Donovan. Poate că izbutim chiar să obținem arestarea unor naziști mai de soi.

Desigur, astfel de trucuri erau ingenioase, dar Donovan se întreba dacă inventivitatea britanică era suficientă pentru a face față situației. *Luftwaffe* bombarda navele engleze din Canalul Mînecii, pentru a atrage avioanele de vînătoare britanice în lupte aeriene, în nădejdea că astfel *Royal Air Force* va pierde nu numai prețioasele aparate, ci și pe piloții respectivi. Sistemul a intrat în funcție la 10 iulie, cînd șase avioane *Hurricane* s-au văzut încercuite de un număr mult mai mare de *Messerschmitt*-uri 110, cu rază lungă de acțiune, și *Messerschmitt*-uri 109, cu rază scurtă de acțiune, care escortau bombardiere *Dornier*. Ciocnirea a atras alte escadrile ale R.A.F.-ului, care s-au lăsat angajate și în alte acțiuni de diversiune. În acea zi, britanicii au efectuat peste șase sute de zboruri, de două ori mai mult decît media cotidiană în timpul evacuării de la Dunkerque. În zilele care au urmat, uzura a sporit și mai mult. Hitleriștii se năpusteau asupra unor obiective relativ lipsite de importanță, pe care R.A.F-ul se simțea dator să le apere. Bombardierele în picaj germane executau atacuri diversioniste împotriva navelor, în vreme ce rapidele avioane de vînătoare ale *Luftwaffei* pîndeau cu soarele în spate, pentru a tăbărî asupra englezilor ademeniți în luptă. „Nici nu aveam timp să luăm înălțime, că ne și pomeneam sub focul inamicului", raporta comandantul aviației de vînătoare din *Royal Air Force*, mareșalul aerului Hugh Dowding.

Dar Donovan a constatat că inventivitatea dădea rezultate. Cînd i s-a povestit despre un om de știință care „în 1934 a început să lucreze la o rază a morții", americanul se aștepta să dea peste un farsor. Dar savantul era Robert Watson-Watt, care colaborase într-adevăr, încă din 1934, cu Stephenson la un sistem rudimentar de radiodetecție, botezat „radar". La cererea lui Stephenson, Watson-Watt și-a luat riscul de a fi arestat de naziști, cu puțin înainte de invadarea Poloniei, călătorind prin Germania, pentru a vedea dacă și acolo se realizase ceva în domeniul radiolocației. La data cînd s-a declanșat Bătălia Angliei, stațiile

de radar de pe litoralul Marii Britanii lucrau în strînsă cooperare, folosind un sistem complex de direcţionare şi control al avioanelor de vînătoare. Informaţiile radar şi vizuale se prelucrau în centre de control subterane din regiunile rurale, care indicau avioanelor de vînătoare britanice direcţia luată de formaţiile inamice. Pe măsură ce se dobîndea experienţă, se pierdea din ce în ce mai puţin timp în aer, realizîndu-se economii de combustibil, de uzură a motoarelor şi de consum nervos al piloţilor.

Pe atunci, hitleriştii nu dispuneau de radar şi nu înţelegeau cum de reuşesc englezii să distingă tot mai bine atacurile reale de cele simulate. Aceste rezultate mai aveau şi o altă cauză. *Ultra* căpăta o încredere crescîndă în capacitatea sa de a descifra şi interpreta ordinele emise de *Luftwaffe*. Informaţiile obţinute astfel nu au fost esenţiale pentru victoria R.A.F.-ului, dar, alături de radar, dovedeau că iscusinţa omenească era superioară barbariei mecanizate.

— Am crezut totdeauna în superioritatea minţii asupra forţei, i-a spus Watson-Watt lui Donovan. Dar, sfinte Dumnezeule, cît am putut suferi noi de pe urma unor conducători fără minte, înainte de război. În anii '20, Stephenson şi cîteva întreprinderi particulare mi-au dat o mînă de ajutor. Bill înţelegea problemele care mă preocupau, deoarece se înrudeau cu primele lui încercări pe tărîmul televiziunii. În anii '30, a putut să-mi acorde o subvenţie secretă. Dacă m-aş fi bizuit pe guvernul britanic, n-ar fi existat nici radar, nici avioane *Spitfire*.

În a zecea zi a călătoriei lui Donovan, ziarele din Londra au reprodus un editorial din *New York Times* :

„Este ora 12 la Londra... Oare va trebui ca limba lui Chaucer, a lui Shakespeare, a lui Milton, a Bibliei regelui Iacob, a lui Keats, a lui Shelley să devină, pe insulele britanice, dialectul unui neam înrobit ?

Să încercăm să vedem limpede lucrurile. Pentru a descoperi începuturile libertăţii în Anglia, trebuie să privim înapoi cu multe veacuri. Vedem cum libertatea a crescut cu trudă şi încăpăţînare, făcînd să salte pămîntul de sub stejarii latifundiilor senioriale, o vedem ieşind la lumină în vremea lui Wat Tyler şi a lui Cromwell şi a lui Iacob al II-lea, o vedem răzbătînd graţie legii reformei, niciodată desăvîrşită, dar niciodată abandonînd lupta...

Este ora 12 la Londra. Nu ora 12 pentru imperiu, căci nu mai există imperiu. Nu ora 12 pentru vechea «împărăție a palmierului și a bradului». E ora 12 pentru oamenii de rînd din Anglia, din mijlocul cărora s-au născut totdeauna cele mai mari personalități. Ora 12 pentru tot ce sînt și ce au fost ei, pentru toate acele lucruri care fac viața celui liber demnă de a fi trăită... Știm prea puțin — și o vreme vom mai ști tot prea puțin — despre spectacolul fără seamăn al unui popor care se ridică la luptă, sub un singur imbold".

După toate aparențele, se ridicau la luptă mai curînd inimile decît armele. O „gardă metropolitană", formată dintr-un milion de civili, dispunea de 20 000 de arme de sport, pentru a respinge pe invadatori. Churchill calculase că muniția existentă reprezenta un glonte la fiecare 2 000 de germani, judecînd după efectivele naziste repartizate invaziei. Din recuzita teatrului Drury Lane, se dezgropaseră vreo cincizeci de carabine Lee-Enfield, iar la grădina zoologică din Manchester se găsiseră cîteva puști străvechi, folosite pentru a reprima răscoala indienilor din 1857. Comitetul american pentru apărarea căminelor britanice a trimis 160 de lăzi cu puști de vînătoare și pistoale, care să fie împărțite civililor. „Pierderea acestor arme ar fi un dezastru de mari proporții", a declarat Churchill comandorului de marină căruia îi revenea sarcina de a proteja acest jalnic transport de submarinele hitleriste.

La două săptămîni de la sosirea lui în Anglia, Donovan a trimis o notă lui Stephenson :

„Apărarea Angliei dispune în total de 786 de tunuri de cîmp, 167 de tunuri antitanc și 259 de tancuri de tip vechi, suficient pentru a echipa două divizii, față de cele 40 de divizii germane care așteaptă dincolo de Canalul Mînecii. Există doar cu ceva mai mult de o mie de piloți în *Royal Air Force,* care pier treptat în lupte aeriene de uzură. *Royal Navy* arată ca o flotă de căzi vechi de baie, ciuruite de găuri. Pierderea distrugătoarelor în evacuarea trupelor de la Dunkerque a lăsat marina de război într-o situație care nu-i permite să împiedice o invazie. Am văzut *Ordinele referitoare la organizarea și funcționarea guvernului militar german în Anglia,* care dau indicații gauleiterilor cum să lichideze pe toți intelectualii și evreii. Această acțiune urmează să fie întreprinsă sub conducerea fostului decan al facultății de științe politice de la Universitatea din Berlin, dr. Franz Six. Toți ceilalți englezi, în vîrstă de 17 pînă la

45 de ani, vor fi deportați în Germania ca sclavi. S.S.-ul va alege exemplarele cele mai reușite din rîndurile sale, care își vor lua ca partenere femeile din Marea Britanie, pentru a da naștere unei rase noi".

Cele două insule britanice, Guernsey și Jersey, se aflau acum sub ocupație nazistă. Pentru prima oară de cînd fusese la Liverpool, ca student sărac, înainte de primul război mondial, Hitler avea sub tălpile, sale pămînt englezesc. Puțini sînt cei care știu despre șederea lui Hitler la Liverpool, cel mai mare port al imperiului britanic. El a sărbătorit capturarea insulelor din Canalul Mînecii cu prilejul celei de a 52-a aniversări a zilei sale de naștere, cu peste un sfert de secol după primul său contact cu puterea maritimă a Marii Britanii. De pe aceste insule intenționa să trimită ofițeri S.S., cu misiunea de a înființa centre de lichidare la Londra, Bristol, Birmingham, Manchester și Edinburgh. Ordinele guvernului militar cuprindeau prevederi speciale pentru Liverpool, unde selectarea victimelor urma să fie deosebit de brutală. Era limpede că führerul nu uitase acest port *.

Și totuși, Churchill a cerut „haiducilor" să dea foc Europei. Pe Baker Street, hărțile continentului erau împestrițate cu nume de cod care reprezentau mari speranțe și mărunte realități. *Calul Troian* arăta ca o pînză de păianjen, cu centrul la Paris, dar nu consta din nimic altceva decît un agent și radiotelgrafistul său, care tot mai așteptau în Anglia. Un tipograf din Leighton Buzzard, recrutat la Bletchley, a declarat că nu poate imprima la plane o ediție comestibilă („pentru a fi înghițită, în caz de cap-

* Puțin cunoscuta ședere a lui Hitler în Anglia, între noiembrie 1912 și aprilie 1913, își găsește confirmarea în documentele B.S.C.-ului și într-o relatare inedită a lui Bridget Elisabeth Hitler, intitulată „Cumnatul meu, Adolf". Fratele lui Hitler, Alois, s-a căsătorit cu actrița Bridget Elisabeth Dowling la Londra, în 1910. Ei au locuit pe Upper Stanhope Street, nr. 120, în Toxteth Park, Liverpool, avînd un mic restaurant în apropiere. Cînd s-a mutat la New York, în 1940, fiul lui Alois, William Patrick Hitler, a dezvăluit amănunte despre perioada de la Liverpool, culese din scrisorile și jurnalele zilnice ale mamei sale. Apoi și-a schimbat numele. B.S.C.-ul îl cunoștea sub pseudonimul *Pearl*. Ca sursă de informații asupra führerului, utilitatea sa a fost limitată, dar ca verigă de legătură cu scurta ședere a lui Hitler în Anglia, el a adăugat istoriei o bizară notă de subsol. Din dosarele B.S.C.-ului reiese că Adolf Hitler și-a petrecut mare parte din timp privind la uriașul trafic de nave, care treceau prin Liverpool către cele patru colțuri ale lumii, impresionat fără doar și poate de această demonstrație de forță maritimă.

tură") a „Ghidului partizanilor". Ministerul Agriculturii a distribuit broşuri despre cultura legumelor, în care se ascundeau recomandări pentru îngroparea de explozive, destinate invadatorilor, pe cîmpiile din comitatele Hereford şi Hertfordshire.

Fiecare cătun avea propriul său detaşament de gherilă şi tunele atît de bine camuflate încît unii săteni nu au avut cunoştinţă de existenţa lor nici peste treizeci de ani. Donovan s-a bucurat de confidenţele pe care i le-a făcut acel extraordinar produs al unei alte epoci, colonelul Eric Bailey, explorator şi fost agent britanic în Asia Centrală (*Metropolitan Museum of Art* din New York i-a achiziţionat ulterior colecţia sa de fluturi rari). Bailey avea aproape 60 de ani, dar refuza să-şi recunoască vîrsta. Îşi conducea unitatea de gherilă de parcă ar fi fost mai departe trimisul extraordinar şi ministrul plenipotenţiar al Maiestăţii Sale la curtea Nepalului ; acesta fusese ultimul său post diplomatic, undeva prin Himalaia, unde comandase odinioară o expediţie militră. Bailey nu s-a mirat cînd l-a văzut pe Donovan venind în sat, însoţit de un general britanic. Cei trei s-au îndreptat spre postul de observaţie al lui Bailey, pe coasta Norfolkului.

— Să presupunem că vă pomeniţi cu paraşutiştii inamici aici, a spus generalul, şi că germanii debarcă acolo, pe plajă. Ce faceţi în acest caz ?

Bailey şi-a îndreptat privirea în vale :

— Cîţi anume ? Unde exact ? În ce direcţie se deplasează ?

La acest potop de întrebări, generalul a răspuns cu detalii improvizate.

— Atunci, a răspuns Bailey, ordon băieţilor de acolo să facă aşa şi pe dincolo, apoi celor din pădure să se ducă în cutare şi cutare loc.

— Dar cum veţi transmite ordinele ? s-a interesat generalul. Nu dispuneţi de nici un post de radioemisie, iar aci vă aflaţi pe teren deschis, aşa că nu prea văd cum aţi putea semnaliza.

— Am şi transmis ordinele, i-a replicat Bailey.

Ridicînd pînza de sac care căptuşea tranşeea de observaţie, el a dat la iveală gura unei conducte. Ţeava ajungea pînă la biserica satului, unde se afla omul însărcinat cu transmisiunile. În tot timpul cît generalul vorbise, Bailey notase ordinele pe petece de hîrtie, pe care le vîra în nişte

mingi vechi de tenis și le da drumul la vale, prin conductă. Acesta era sistemul său de comunicație.

Donovan și Bailey s-au împrietenit. Ulterior, Bailey a venit la New York, ca să lucreze pentru Stephenson în calitate de curier, ducînd documentele confidențiale ale B.S.C.-ului de-a lungul și de-a latul globului. „Îi era dor de vremurile mai puțin complicate de odinioară", își amintește Donovan. „În ochii lui, să trimiți de-a dura mingi de tenis pe o țeavă de canal și să aștepți, cu furca în mînă, pe inamic erau treburi mai de nădejde decît să te înghesui în turela mitraliorului de pe un bombardier și să te vînturi de colo-colo".

Bailey dorea să participe la operațiuni ofensive. Ideile sale despre sabotajul industrial erau simple și foarte eficiente. Dar aci avea de-a face cu o concurență serioasă. Gubbins adunase în jurul lui, pe Baker Street, cîteva genii autentice. „Să luăm, de pildă, pe inspectorii de asigurări", i-a spus el lui Donovan. „Niște tipi pe cinste. În vreme de pace se ocupă cu cererile de despăgubiri din partea fabricilor. Așa că știu cum să scoată din uz mașinile — și încă repede. De exemplu, veriga slabă dintr-un anume proces de producție poate fi fabrica de acid sulfuric. O scoți din funcție cu un ciocan bine plasat ! Dai cu el într-un rezervor mare de argilă, în care se depozitează acidul. Argila crapă. Și, pe timp de război, rezervorul este imposibil de înlocuit."

Lucruri de felul acesta înflăcărau imaginația lui Donovan. Dar mai era oare răgaz suficient ? În ultima zi a lunii iulie, Churchill a avertizat Camera Comunelor că luna următoare va fi cumplită pentru Anglia. „S-ar putea ca Hitler să bombardeze și să arunce gaze asfixiante asupra noastră, înainte de debarcare. Italia și Japonia vor mîrîi și vor lătra, ca niște șacali".

Temperamentul irlandez al lui Donovan s-a încins rău de tot, deși se mîndrea că poate să și-l domine : Roosevelt îl prețuia tocmai pentru că avea un autocontrol de oțel. La un moment dat, s-a gîndit să-i facă o vizită lui Kennedy, la ambasada americană. Dar, nefiind sigur că se va putea stăpîni, a rezistat ispitei. „Joe s-a dat de partea căutătorilor de noduri în papură", i-a spus el lui Stephenson. Ambasadorul era foarte nemulțumit de faptul că americanii de la Londra formaseră escadrila I americană din cadrul R.A.F.-ului și că purtau uniformele gărzii metropolitane, cu vulturi roșii în chip de epoleți. Iar telegramele lui Kennedy,

mai defetiste ca oricînd, ţineau isonul celor trimise de William Bullit, ambasadorul S.U.A. în Franţa. Acesta considera că înfrîngerea materială şi morală a francezilor era atît de completă, încît ei „s-au împăcat cu gîndul să devină o provincie a Germaniei naziste şi speră că Anglia va fi învinsă repede şi total". Pentru a-i deprinde şi mai bine pe englezi cu dezertările şi trădările, generalul francez Léon Huntziger i-a declarat generalului german Walther von Brauchitsch : „Franţa este gata să lupte alături de Germania, împotriva Angliei".

În ciuda discreţiei lui Donovan, Kennedy a aflat curînd despre prezenţa în fieful său a agentului special al preşedintelui. „Kennedy a fost furios pe acest intrus şi s-a străduit din răsputeri să-i saboteze misiunea", spunea Nicholas Bethell, un cronicar al Ministerului de Externe britanic, cu treizeci şi cinci de ani mai tîrziu, cînd arhivele au devenit accesibile pentru prima oară. „La sosirea lui Donovan, nici măcar cercurile diplomatice nu ştiau nimic despre el". Fără să aibă habar de puternica protecţie de care se bucura Donovan, Kennedy a încercat să-i limiteze contactele, pretinzînd că americanul scrie articole pentru diverse publicaţii din Statele Unite. Era un argument ingenios, căci cenzura britanică, foarte strictă, putea să-i pună multe beţe în roate lui Donovan, deoarece corespondenţii străini erau socotiţi drept surse posibile ale unor indiscreţii.

Lordul Halifax, pe atunci încă ministru de externe, scria : „Ambasadorul Statelor Unite este cam jenat de prezenţa lui Donovan aci. Susţine că ar fi corespondentul de presă al colonelului Knox, proprietarul ziarului *Chicago Daily News*. Prin urmare, nici vorbă nu poate fi ca noi să-l tratăm ca pe un înalt funcţionar al guvernului american."

Donovan ar fi trebuit să se înapoieze cu concluziile sale la Casa Albă pe la începutul lui august. A mai întîrziat însă, deoarece simţea că are multe în comun cu oamenii pentru care confortul şi dichisurile vieţii normale dispăruseră pe neaşteptate. Joan Bright, o fată care se afla în miezul evenimentelor, avea să descrie, în cartea sa *Cercul interior*, „uşurarea pe care o încercai, simţind că răspunzi, în limitele tale, de propria ta salvare. Ţineam Londra strîns îmbrăţişată la piept. Londra era a noastră, din ceasul în care camuflajul nostru îi ascundea frumuseţea pînă ce sirena anunţa ziua pe cale de a se naşte..."

Donovan a găsit-o pe Bright în mijlocul unui labirint, format din tuneluri săpate dedesubtul Whitehall-ului și cunoscut sub numele de Groapa. Păienjenișul de încăperi subterane era format din chilii, în care se depozitaseră în trecut documente vechi și mucegăite. La capătul de jos al unei scări în spirală se găsea Biroul operativ, unde trona Churchill. El stătea, de obicei, pe un jilț de lemn, în capul mesei de ședințe. Venind acolo, Donovan a dat nas în nas cu primul ministru la cantina subterană. În salopeta lui, care se încheia cu un fermoar în față și care-l făcea să semene cu un ursuleț de pîslă, Churchill ducea o tavă cu mîncare, urmat de șeful Statului major imperial. Pe culoare pîlpîiau lumînări înfipte în felinare. Zidurile musteau de umezeală. Prin labirint șerpuiau țevi urîte, șuierînd și chițcăind ori de cîte ori aerul condensat împingea, cu 50 de kilometri pe oră, cutiile de tablă cu mesaje, de la un minister la altul.

Indiferentă la bocănituri și țiuituri, Joan Bright ținea evidențele Comisiei mixte de planificare și Comitetului mixt de informații. Deasupra Gropii, bombardiere germane se aflau la mai puțin de o oră de zbor de piscul „Cuibul vulturului", cartierul general de unde Hitler anunțase că va dirija invazia. În Groapă, Joan Bright și „cucoanele ei de taină" — secretare care se bucurau de deplina încredere a autorităților — comentau chicotind zvonurile despre intenția führerului de a-i înspăimînta pe britanici cu „crocodilii de război" — vehicole cu pereți de ciment și cu o capacitate de cîte 200 de soldați, care urmau să se tîrască pe fundul Canalului Mînecii, pentru a ajunge în Anglia.

Contraproiectele britanice aveau, dimpotrivă, un aer jalnic. De obicei, ele se limitau la niște însemnări, scrise frumos de mînă pe fișele lui Bright, cu privire la viitoarele acțiuni ofensive. Cartonașele de mare interes strategic aveau chenare portocalii ; cele destinate Europei erau în majoritate albastre ; Peninsula Iberică, Africa și America Latină erau tivite cu roz deschis, iar cele pentru Asia nu aveau nici o bordură.

Lumea încăpea cu ușurință într-o cutie de pantofi a lui Joan. A/SPEC OPS/1 : planuri pentru acțiuni subversive și de partizani ; B/FOES/1 : crearea secției de operații viitoare (inamic) ; C/COMB. OPS/1 : nave de debarcare... Tonul general era belicos. Nu se pomenea nimic despre evacuarea flotei metropolitane la baze americane. În schimb, fișele colorate se refereau la asalturi și la capturi, la demo-

lari și la atacuri, la viitoare expediții militare, îndreptate împotriva unor puncte care nici măcar nu figurau pe harta Ligii maritime din 1901, atîrnată în spatele jilțului lui Churchill. Pe un cartonaș stătea scris B/SOE/1: crearea organizației *Special Operations Executive*. Fișa făcea trimitere la un dosar roșu, marcat *Întrepid* și la o altă fișă, tivită tot cu roșu, unde se preconiza „instaurarea unei atmosfere de teroare, creată de agenți special instruiți și dublată de spionaj și subversiune, astfel încît viața trupelor germane în Europa ocupată să devină un adevărat iad".

Toate astea într-o cutie de pantofi, și-a spus Donovan. Să fie ceva real ? Lui Stephenson, i-a mărturisit mai tîrziu : „În chiliile de sub Whitehall, pășești parcă într-o piesă shakespeareană, cu indicații de regie ca «În depărtare se aude o oștire, răsună trîmbițele». Știi precis că nu e vorba de nici o oștire, dar îți vine greu să fii sigur de asta, acolo, în sala de teatru".

Pe deplin real era însă un avizier de lîngă ușa camerei de ședințe a lui Churchill. În deschizătura avizierului, încăpeau patru cartonașe : Rece, Însorit, Frumos, Vînt. Pentru bărbații și femeile care lucrau în Groapă, ploaia era o problemă abstractă, deoarece stăteau uneori acolo săptămîni de-a rîndul, fără să iasă la suprafață. Adesea, avizierul îi informa pe troglodiți despre intensitatea bombardamentelor de deasupra lor. În pofida unei structuri impozante și a tunelurilor întărite. Groapa se putea nărui oricînd, dacă o bombă o nimerea în plin sau cădea prin apropiere.

Ordinele comandanților germani, culese din eter de echipele *Ultra*, îl țineau la curent pe Donovan cu evoluția operației *Leul de mare*. În ziua de joi, 1 august, fuhrerul a emis directiva nr. 17 : „Realizați condițiile necesare pentru cucerirea definitivă a Angliei". *Luftwaffe* avea ca misiune să nimicească *Royal Air Force* înainte de invazie. „Îmi rezerv dreptul", adăuga Hitler, „de a decide asupra tacticilor de teroare..."

Dar nimic din toate acestea nu avea aerul că terorizează pe vreunul din noii prieteni ai lui Donovan. Dimpotrivă, ei i-au vorbit despre o metodă de incendiere a plajelor de debarcare. Taina care a învăluit acest procedeu a fost atît de perfectă încît mulți istorici și-au închipuit, de atunci încoace, că toată povestea nu era decît un truc al britanicilor. Corey Ford, biograful lui Donovan, scrie des-

pre „ingenioasele născociri propagandistice ale englezilor", printre care şi zvonul răspîndit cu premeditare despre un sistem de conducte subacvatice, care puteau transforma orice zonă a litoralului într-o mare de petrol în flăcări". Dar sistemul a existat cu adevărat şi a dat naştere lui *Pluto*, conducta submarină care avea să furnizeze aliaţilor petrol din Anglia, în cursul asaltului împotriva „fortăreţei europene" a lui Hitler. Iniţial, metoda a fost concepută ca o armă defensivă.

„Stephenson a propus formarea unui departament al războiului petrolier şi al aruncătoarelor de flăcări", i s-a spus lui Donovan. „Acest departament a instalat tuburi perforate în mare şi de-a lungul coastelor. Dacă naziştii debarcau, se putea aprinde întreaga reţea de conducte. Lui Churchill i-a plăcut foarte mult proiectul, căci ştia că Hitler are o teamă superstiţioasă de foc".

Donovan s-a hotărît cu greu să părăsească Anglia tocmai atunci cînd naziştii au dezlănţuit raidurile masive de bombardament care trebuiau să fie preludiul invaziei. Americanul era convins că englezii vor opune ingeniozitatea lor forţei brute a inamicului, chiar dacă ar fi trebuit să se îngroape sub pămînt vreme de ani în şir. Înapoiat la Washington, el i-a comunicat lui Roosevelt că ajutorul american trebuie sporit şi accelerat, deoarece „acolo se află prima linie a propriei noastre apărări. Dacă Anglia va fi silită să poarte campanii de gherilă împotriva ocupanţilor nazişti, americanii vor avea nevoie de o generaţie întreagă pentru a pune din nou piciorul în Europa. Şi, din cele ce am aflat acolo despre metodele coloanei a cincea naziste, n-ar fi exclus ca noi, americanii, să ne trezim atunci că e prea tîrziu".

Ambasadorul Kennedy raporta că Marea Britanie este pe ducă. Raidurile germane, spunea el, nu au folosit decît o mică parte din uriaşa flotă aeriană pe care Charles Lindbergh i-o descrisese în detalii atît de precise. Cînd vor începe adevăratele bombardamente, Londra va fi rasă de pe faţa pămîntului. Kennedy a mai anunţat că va suporta o lună de atacuri aeriene, după care se va întoarce acasă.

Profesorul North Whitehead, expert al Ministerului de Externe britanic în probleme americane, comenta cu îngăduinţă : „Se pare că ambasadorul s-a speriat de-a binelea şi că şi-a pierdut cumpătul. Dacă se dă curs recomandărilor sale în materie de «politică externă», vom fi lăsaţi pradă inamicului, ca să ne sfîşie, bucată cu bucată".

18

— Eu sînt cel mai mare agent secret al vostru, i-a spus președintele Roosevelt lui Stephenson.

Cei doi avuseseră o discuție sinceră despre modul cum ar proceda un guvern de marionete în Marea Britanie, pentru a-i feri, pe cît posibil, pe englezi de excesele sanguinare ale lui Hitler. Președintele glumea doar pe jumătate. Noii barbari cuceriseră o mare parte din Europa civilizată în intervalul scurs din ziua cînd el ordonase F.B.I.-ului să lucreze în cooperare cu serviciile secrete britanice, împotriva subversiunii naziste. Acum, la începutul lui iulie 1940, aceeași logică îl îndemna să facă un nou și mare pas spre o implicare și mai profundă a Statelor Unite.

Alianța secretă apăruse ca necesară chiar pe vremea cînd imperiile britanic și francez luptau umăr la umăr. Acum, unul dintre imperii se prăbușise. Crucea încîrligată își pusese amprenta asupra Parisului. Iar primul ministru Churchill avertiza în secret că nu răspunde de succesorii săi, în eventualitatea ocupării Angliei. Aceasta risca să devină o parte a Europei nazificate, ale cărei flote unite ar fi dominat oceanele și ar fi pus un pistol hitlerist la tîmpla Americii.

Îndepărtata garnizoană pe care o comanda Churchill avea șanse să supraviețuiască, dacă legăturile cu Statele Unite se păstrau intacte. Roosevelt era conștient de acest lucru. Dar putea el să-și convingă poporul ? Liniile de comunicații cu Anglia se aflau sub asaltul continuu al submarinelor germane. Agenți naziști din porturile americane destăinuiau inamicului rutele convoaielor. Stephenson se străduia să creeze o forță de poliție, care să păzească depozitele de alimente și arme ce se adunau pe cheiurile acestor porturi. Dar el solicita un ajutor mai substanțial din partea stațiilor de radiolocație americane, pentru a vîna submarinele inamice. Dușmanii președintelui Roosevelt ar fi definit asemenea măsuri drept „prezența unor polițiști străini pe teritoriul S.U.A. și antrenarea americanilor într-un conflict străin". Totuși, cererile adresate de Londra B.S.C.-ului sporeau necontenit și Stephenson se străduia să le dea curs, extinzîndu-și organizația în toate direcțiile.

Roosevelt îl poreclise cu melancolie pe Donovan „pi-

cioarele mele secrete". Ţintuit într-un fotoliu cu rotile, preşedintele avea cuvinte mai puţin măgulitoare pentru fostul prim-ministru Chamberlain şi pentru cei care încă mai negociau cu Hitler. Graţie lui Stephenson, ştia că lor li se spune „adepţii lui mai-bine-nu". Ceea ce se întîmpla în Anglia putea să prefigureze evenimentele din Statele Unite : cei doritori să lupte cu adevărat de la Londra ajunseseră la putere tocmai bine ca să asiste la înfrîngeri.

Roosevelt spera că un asemenea pesimism nu-şi avea temei, dar unii din consilierii săi militari, deşi ei disprețuiau pe „mai-bine-nu", admirau eficienţa forţelor armate germane. Anumiţi consilieri particulari, ca William Allen White, împărtăşeau acest punct de vedere : „Ce avalanşă de nerozii a declanşat Anglia peste ţările democratice", scria el. „Bătrînul leu britanic arată ca vai de el, abia mai vede... Nici măcar să ragă nu mai e în stare". Cu toate acestea, cînd englezii i-au alungat de la putere pe „adepţii lui mai-bine-nu", White a început să militeze pentru ajutorarea Marii Britanii, căci rezistenţa opusă de ea oferea americanilor răgazul de a se pregăti în vederea inevitabilei ofensive a naziştilor împotriva lor.

Încă de la începutul războiului, un „adept al lui mai-bine-nu" fusese şi ambasadorul britanic la Washington. Pe blazonul familiei, lordul Lothian avea ca deviză *Sero sed serio* (tîrziu dar serios). Într-adevăr, sosise în Statele Unite cu o întîrziere de cîteva luni, mult după anunţarea numirii sale. Era o rămăşiţă a clicii de la Cliveden, care credea că lăcomia lui Hitler se poate satisface cu resturi aruncate de la masă. Lothian a avut tactul de a-l lăsa pe Stephenson să-şi ducă diplomaţia secretă, cerînd doar ca acordurile formale să meargă pe filiera ambasadei. În rest, a fost ocolit la fel de bine ca şi ambasadorul Kennedy la Londra.

O problemă nediplomatică, pe care trebuia să şi-o pună Roosevelt, era dacă să mai candideze pentru a treia oară.

După cum i-a spus Stephenson lui Churchill, dacă Anglia ar fi cerut pacea în vara aceea — aşa cum s-ar fi putut întîmpla în eventualitatea că Chamberlain şi conciliatorii ar fi ieşit învingători —, nimic nu l-ar fi determinat pe Roosevelt să înfrunte o nouă campanie electorală. „Dar el ştia că noi depindem de el, în aceeaşi măsură în care America depinde de noi. Preşedintele era singurul factor care făcea să încline balanţa în favoarea noastră. Dar dacă dădea impresia că se prezintă în calitate de can-

didat al nostru, izolaționiștii l-ar fi acuzat că vrea să aducă din nou Statele Unite în Imperiul britanic. Atunci, ar fi pierdut alegerile și, odată cu el, am fi pierdut și noi". Stephenson considera că Roosevelt s-a decis să candideze deoarece Churchill era hotărît să ducă lupta mai departe. Succesele din ce în ce mai mari ale *Ultrei* și serviciile aduse de Bletchley Casei Albe dovedeau resursele combativității britanice. Dar Stephenson s-a simțit dator să-l prevină pe Churchill în legătură cu presiunile pe care acesta le făcea asupra președintelui. „Într-o campanie electorală, orice guvern democratic trebuie să ofere alegătorilor un program de pace, oricît de sumbră ar fi realitatea. Aveți răbdare. Țineți seama că, la americani, predomină bunul simț, generozitatea și instinctul de a face ceea ce se cuvine să fie făcut".

Era un sfat greu de dat. „Cerea o mare îndrăzneală", observa lordul Louis Mountbatten, vărul regelui Angliei. „Însemna să pretinzi englezilor să aibă răbdare, cînd nouă ne trebuia o intervenție urgentă, și să ceri americanilor să intervină, cînd ei se agățau de orice pretext pentru a avea răbdare".

Stephenson a dovedit și mult curaj fizic. „Un incident care a trebuit să fie ascuns președintelui a dat sudori reci celor de la F.B.I.", relata Ian Fleming, care auzise despre acest incident direct din gura lui John Edgar Hoover. „Un marinar britanic vindea inamicului informații despre rutele convoaielor. După ce a citit mesajele interceptate de la un emițător nazist din New York, Micul Bill l-a identificat pe trădător. Textul captat indica submarinelor germane locurile unde să atace cargourile britanice cele mai prețioase din punct de vedere militar. Într-o după-amiază, Bill a plecat de la biroul său, unde nu s-a mai înapoiat decît odată cu căderea nopții. Agentul F.B.I.-ului, care se ocupa de acest caz, i-a spus :

— Ce bine ar fi dacă s-ar găsi cineva să-l lase lat pe ticălosul ăsta !

Stephenson și-a privit mîna dreaptă. Ridicînd-o, a izbit oblic cu muchea ei în tăblia de lemn a mesei sale de lucru.

— S-a găsit, a răspuns el.

F.B.I.-ul a crezut că glumește, pînă ce individul a fost găsit mort, în pivnița unui bloc de locuințe".

Fleming comenta : „Împotriva marinarului existau dovezi cu duiumul. Uciderea lui rapidă a salvat poate sute de

vieţi ale altor marinari şi furnituri extrem de valoroase. I s-a făcut şi lui un serviciu, scutindu-l de o călătorie lungă şi de un proces în Anglia, unde, după multe dezbateri, îl aştepta funia călăului. Iar guvernului i-a economisit o grămadă de timp şi bani". Dar subsecretarul Departamentului de Stat, Sumner Welles, scria mai tîrziu că zelul serviciilor secrete britanice era uneori excesiv *. De aceea, Stephenson se străduia, pe cît putea, să evite astfel de incidente, pentru a nu pune în încurcătură autorităţile americane. Miza lui era prea mare pentru a-şi periclita relaţiile cu preşedintele Roosevelt.

Prima întîlnire oficială dintre acesta şi Stephenson a avut loc în prezenţa ambasadorului britanic şi s-a limitat la discutarea listei de cumpărături — distrugătoare, avioane, tunuri, oţel şi muniţii — de care Anglia avea o disperată nevoie, pentru a înlocui armamentul pierdut în Franţa. Apoi Roosevelt şi Stephenson au rămas singuri, pentru a vorbi despre *British Security Coordination*. Dezastrul de la Dunkerque zdruncinase pînă şi încrederea preşedintelui în englezi. Necontenitele profeţii apocaliptice ale ambasadorului său la Londra nu erau de natură să-i diminueze aprehensiunile, iar Donovan nu-i raportase încă nimic. Totuşi, Roosevelt s-a bucurat cînd Stephenson i-a povestit despre „fiorul rece care i-a trecut pe cei de pe Downing Street 10 cînd au auzit că Churchill va deveni prim-ministru". Planurile pentru un război de gherilă erau într-o fază avansată. În eventualitatea că Anglia va fi ocupată, această armată secretă urma să se alăture partizanilor de pe continentul european. Dacă Londra va cădea, directivele vor veni de la B.S.C., care îmbina acum trei organe oficiale — serviciile secrete britanice, Directoratul operaţiilor speciale şi Directoratul securităţii — toate avîndu-şi sediul la New York.

Stephenson era deja cunoscut ca un industriaş modest, dar dinamic. Exista riscul ca Washingtonul să-l cunoască şi ca şef al serviciului de informaţii britanic, depinzînd direct de Churchill. Era limpede însă că despre legătura cu Roosevelt nu se putea şti nimic.

Preocupările preşedintelui s-au reflectat într-o scrisoare pe care i-a trimis-o guvernatorului general al Ca-

* În cartea „Şapte decizii importante" Sumner Welles vorbeşte despre reacţia faţă de „o violare flagrantă a suveranităţii americane", în legătură cu arestarea la Baltimore, de către serviciul secret britanic, a unor marinari dezertori.

nadei, lordul Tweedsmuir, pe care publicul larg îl cunoștea ca autor de romane de spionaj, sub numele John Buchan. Acesta se oferise să-i facă o vizită lui Roosevelt, la Hyde Park, pentru a discuta despre utilizarea Canadei atît ca teren de instruire a agenților secreți, cît și pentru alte forme de colaborare „non-neutră". Președintele a respins ideea : „În primul rînd, pentru că nu veți putea să vă strecurați aici fără ca nimeni să nu bage de seamă... În al doilea rînd, pentru că, în clipa de față, eu nu spun nimic, nu văd nimic și nu aud nimic".

În consecință, întîlnirile lui Stephenson cu Roosevelt au fost discrete și cît mai rare cu putință. Amintirile canadianului despre primele contacte cu președintele redau impresii generale : rapiditatea și eficiența personalului de la Casa Albă ; silueta familiară a lui Roosevelt în biroul oval ; vocea lui caldă și aristocratică ; capul mare, aplecat peste farfuria cu ouă jumări și ceașca de cafea de pe o tavă așezată în dreptul fotoliului cu rotile ; dezordinea de pe biroul de alături ; ușa învecinată, care ducea la un mic dormitor. Roosevelt avea prestanța omului aflat într-un post de mare răspundere. Cum Stephenson întruchipa un alt gen de autoritate, pe care Roosevelt o recunoștea, ei nu simțeau nevoia să schimbe replici banale, de o falsă bună dispoziție. Chiar așa, în fotoliu, președintele domina pe cei din jur, cu trupul lui vînjos, înveșmîntat în haine de fiecare zi, cu ochii înfundați în orbite, vii și scrutători. Din cînd în cînd, privirea îi scînteia și un surîs palid i se desena pe buze.

Roosevelt dorea să știe cum se comportă Churchill în calitate de comandant de oști. Stephenson i-a spus :

— Niciodată opinia publică nu s-a schimbat atît de repede ca în primele douăzeci și trei de zile dintre numirea lui Winston ca prim-ministru și evacuarea de la Dunkerque. Niciodată nu s-a pus lumea atît de iute pe treabă. Întreaga mașinărie guvernamentală lucrează într-un ritm și cu o intensitate fără precedent. Felul cum conduce Churchill creează un sentiment nou, de invincibilitate, de perseverență. Hotărîrile luate în aceste prime zile sînt de o extremă importanță. Ele nu se bazează decît pe niște resurse foarte slabe, risipite pe întreaga hartă a lumii. Cabinetul de război se află sub o tensiune înspăimîntătoare. Numai hîrțogăria cere fiecărui ministru să citească zilnic echivalentul a două romane groase. În sînul acestui mic grup, nu e timp pentru fricțiuni personale.

Pe un ton melancolic. Roosevelt a citat din Henric al V-lea de Shakespeare :

— Cel ce nu are destulă îndrăzneală în astă luptă ducă-se.

Peste cîteva săptămîni, el a auzit ecoul acestor cuvinte în omagiul adus de Churchill piloţilor din *Royal Air Force,* care luptau în Bătălia Angliei.

După recuperarea de către *Ultra* a planurilor de invazie a Angliei şi a numelui de cod al operaţiei, *Leul de mare,* Churchill şi-a pregătit o cuvîntare. Stephenson i-a arătat lui Roosevelt ciorna scrisă cu creionul. Ca de obicei, primul ministru despărţise frazele cele mai importante în versuri albe. Iată cum suna una din aceste fraze :

...esenţa apărării
e să ataci duşmanul ce te cotropeşte,
să-i sari de gît
şi să nu-i dai drumul pînă ce viaţa nu l-a părăsit.

În felul acesta, oferind preşedintelui imagini ale lui Churchill în acţiune, ştiind că Bill Donovan va vedea realităţile britanice şi va aduce propriile sale argumente, Stephenson se opunea tradiţionalului neutralism militar american. Anglia avea neapărată nevoie de cele 50 de distrugătoare vechi. Stephenson demonstra că ele vor asigura, cel puţin, supravieţuirea insulelor britanice ca baze de lansare a atacurilor de gherilă împotriva lui Hitler, chiar dacă insularii vor fi forţaţi să se retragă în peşteri şi în posturi subterane de luptă.

Gîndul că cei ce-l susţineau pe Churchill vor sări de gîtul cotropitorului şi-l vor strînge „pînă ce viaţa îl va părăsi" a avut un puternic ecou în mintea preşedintelui. La fel de pozitiv a recepţionat el şi tabloul Gropii, despre care Stephenson i-a spus că seamănă cu un post de luptă al unui cuirasat, în care Churchill prezidează şedinţele Cabinetului de război. Pentru un îndrăgostit de marină ca Roosevelt, apelurile venite de la Fosta persoană navală, aflată într-un asemenea cadru, deveneau irezistibile.

Şi apelurile curgeau. „Dacă ne lăsăm izolaţi, dacă pierdem războiul pe mare, nimic altceva nu mai contează!" striga Churchill. Bătălia Atlanticului, campania cea mai crudă şi de cea mai lungă durată, avea o importanţă crucială. După căderea Franţei, naziştii au putut arunca în această bătălie pînă şi micile lor submarine de 250 de

tonc. cu rază mică de acțiune, care navigau de obicei doar în Marea Baltică și Marea Nordului. Acum, întreținerea *U-Boot*-urilor se făcea în porturile franceze, iar torpilele li se aduceau cu camioanele de la Paris. Ofițerii de marină francezi lăsaseră să le scape secretele *asdic*-ului (numit astfel după *Allied Anti-Submarine Detection Investigation Committee* — Comitetul aliat de cercetări pentru detecția antisubmarină). La curent acum cu limitele pe care le avea *asdic*-ul, comandanții submarinelor naziste au devenit mai îndrăzneți. Declarația de război a Italiei împotriva Angliei, la 10 iunie 1940, atunci cînd înfrîngerea Franței devenise inevitabilă, punea în primejdie rutele maritime mediteraneene spre bazele de est ale Angliei și sporeau mobilitatea generală a *U-Boot*-urilor. Numărul acestora și al navelor-corsar în Atlantic a crescut considerabil, cu 22 la sută numai în luna iunie, iar numărul de nave britanice scufundate s-a mărit de zece ori. În plus, hitleriștii descifraseră codurile navale britanice ; abia după alte două luni a descoperit Londra de ce inamicul dovedea o cunoaștere perfectă a dispozitivelor navale ale Angliei. *Ultra* nu descifrase încă codurile întrebuințate de submarinele germane pentru mașinile lor *Enigma*.

Pe marinarii americani i-a zguduit spectacolul unui popor de navigatori, al căror sînge se scurgea în adîncurile reci și cenușii ale oceanului. Din cei 145 000 de marinari de pe cargourile britanice, care au plutit pe Atlantic în perioada aceea primejdioasă, au pierit 32 000. Erau civili care se înapoiaseră pe mare, deoarece erau marinari și considerau că așa le dicta datoria. E drept că, la Washington, unii se frămîntau în legătură cu anumite probleme juridice ale neutralității, dar marinarii britanici au avut parte de gesturi de generozitate ale americanilor, care depășeau adesea cu mult limitele unei neutralități prietenești. Jurnalele de război ale marinei militare britanice sînt pline de însemnări care reflectă promptitudinea marinei militare americane în a da ajutor.

Printre americanii care s-au pomenit că se alătură celor ce duceau războiul în Anglia se număra și dramaturgul Robert Sherwood, laureat al Premiului Pulitzer, care avea să colaboreze îndeaproape cu Stephenson. Sherwood își dobîndise reputația ca scriitor antirăzboinic. Dar, cînd i s-au adus dovezi despre crimele naziste, el a mărturisit cu tristețe că războiul nu este cea mai cumplită tragedie. În haina vară a anului 1940, pe cînd milita pentru acordarea de

ajutoare Angliei, s-a văzut abordat de Harry Hopkins, care a devenit ulterior ambasadorul itinerant al președintelui Roosevelt.

— Ce tot complotați voi, aținătorii la război ? l-a întrebat Hopkins.

Sherwood i-a răspuns că îl ajută pe Stephenson să obțină cele 50 de distrugătoare americane. Hopkins a protestat, spunînd că, înainte de alegeri, asemenea solicitări cu caracter public îi creează dificultăți lui Roosevelt. Dramaturgul a ridicat din umeri și i-a replicat că unii confrați ai săi se străduiesc să-i convingă pe contracandidații lui Roosevelt să adopte și ei aceeași atitudine. În orice caz, o asemenea poziție era conformă cu linia politică generală a președintelui.

— Ce știți voi despre linia lui politică ? s-a răstit Hopkins. Țara asta este neutră.

Sherwood i-a spus ulterior lui Stephenson cît de rău îl impresionase faptul că cineva din intimitatea președintelui putea fi un izolaționist atît de mărginit.

— Toată țara este izolaționistă, cu excepția cîtorva filoenglezi fanatici ca dumneata, a continuat Hopkins pe un ton aspru. Dacă cedează cele 50 de distrugătoare, cum îți închipui că o să se mai bucure președintele de încrederea oamenilor ?

— De ce n-aveți încredere în bunul simț al oamenilor? i-a ripostat cu înflăcărare Sherwood. Oamenii sînt incomparabil mai antinaziști decît vă închipuiți dumneavoastră. E momentul ca Roosevelt să-și facă curaj și să vorbească sincer, așa cum a mai făcut-o.

Pe neașteptate, un zîmbet a apărut pe chipul lui Hopkins :

— Atunci, de ce-ți pierzi vremea țipînd la mine ? Spune-le-o asta dumneata însuți oamenilor !

Președintele Roosevelt se temea să nu-și saboteze propriile țeluri, luînd-o prea înaintea opiniei publice. Tom Driberg, om politic și ziarist britanic, și-a dat seama de acest lucru cînd a văzut cum acționează organizația filonazistă *America First*. ..Am asistat la un miting, ținut la Madison Square Garden, la care a luat cuvîntul Charles Lindbergh. Era o mulțime isterică, la fel ca gloatele hitleriste, dar mult mai dezgustătoare decît acestea. S-a cîntat «America înainte de toate și totdeauna», dar nu și «Dumnezeu să binecuvînteze America»... Citind textul complet

al cuvîntării lui Lindbergh, am constatat că nu conţinea nici măcar un cuvîntel de dezaprobare, cît de blînd, faţă de Hitler, deşi războiul izbucnise de un an, Franţa şi multe alte ţări civilizate erau înrobite, Londra bombardată şi deportările spre lagărele morţii în toi".

Alţi americani adoptau cu fermitate un punct de vedere opus. Amiralul William Standley, fostul şef al operaţiilor navale în cursul primei administraţii Roosevelt, a semnat un manifest ce recunoştea „realitatea şi logica unei situaţii, care fac ca, între ţara noastră şi Germania, să existe o stare de război". Grupurile care îl sprijineau pe Churchill au fost atacate de lideri izolaţionişti, cu numeroşi adepţi. Părintele Coughlin declara : „Arborînd aere de sfinţi, în cămăşile lor scrobite, procedînd cu viclenie, în mod subversiv şi antiamerican, aceşti oameni alcătuiesc cea mai periculoasă coloană a cincea. Ei sînt Iuda Iscariotul în colegiul apostolic al poporului nostru". Ca intermediar pe lîngă preşedinte, Coughlin îl folosise uneori pe Kennedy, înainte de numirea acestuia ca ambasador la Londra. Acum, predicatorul luneca spre fascism, plin de entuziasm faţă de statul corporatist, şi spre un antisemitism atît de zgomotos încît, timoraţi, unii fruntaşi evrei cu influenţă în Statele Unite se fereau să mai dea glas sentimentelor lor filobritanice. Spre deosebire de ei, fiul unui proeminent bancher evreu a făcut aproape mai mult ca oricine în sprijinul campaniei lui Stephenson pentru ajutorarea Angliei şi, mai ales, pentru obţinerea celor 50 de distrugătoare. Era Henry Morgenthau Jr., care s-a alăturat cu elan celor ce duceau de-adevăratelea războiul.

Multă vreme vecin cu Roosevelt, Morgenthau îl slujise cu loialitate, încă de la izbucnirea primului război mondial. Cînd Roosevelt a devenit guvernator al statului New York, el a lucrat în administraţia acestui stat, apoi şi-a urmat prietenul la Casa Albă. Ca secretar al Departamentului Finanţelor, era cel mai bun aliat pe care şi l-ar fi putut dori Stephenson, deoarece avea o mare influenţă directă ca ministru şi o mai mare influenţă indirectă ca sfetnic de încredere al preşedintelui. Morgenthau s-a străduit din răsputeri ca relaţia Stephenson-Roosevelt să nu fie dată în vileag. De aceea, el a orientat acordurile oficiale pe cuvenitele filiere diplomatice sau prin intermediul Misiunii britanice de achiziţii, dirijată de un alt canadian care aparţinea tot organizaţiei din ce în ce mai complexe a lui Stephenson la New York.

„După ce Misiunea de achiziții s-a instalat pe Broad Street nr. 15", își amintește Morgenthau, „asupra ei au tăbărît roiuri de reprezentanți comerciali ai industriei textile, oferind mostre de lenjerie de damă. Asta nu a stricat la nimic, dimpotrivă, a confirmat impresia că Misiunea nu avea nimic de ascuns". În fruntea ei se afla Arthur Purvis, „un industriaș canadian de primă mînă, om de o integritate desăvîrșită, care nu avea dușmani și nici măcar critici", arată John Buchan, guvernatorul general al Canadei. Purvis a dat lustrul exterior, sub care se camuflau eforturile economice ale lui Stephenson. În 1941 avionul în care călătorea s-a prăbușit în timp ce traversa Atlanticul. Aceasta era ruta din umbră, pe care se transportau rapid încărcăturile importante între aliații secreți.

Vînzările directe către Anglia se considerau ilegale, deși prietenii americani ai lui Stephenson au dezgropat vechi pasaje de legislatură, care arătau cum poate fi ocolită legea neutralității, votată în 1936 pentru a împiedica Statele Unite să mai intre într-un război, așa cum se întîmplase în 1917. „Legea nu avea decît efecte retroactive", remarcă Stephenson, „dar îl lega realmente de mîini pe Roosevelt". În dimineața cînd s-a încheiat evacuarea de la Dunkerque, Edward Stettinius a demisionat din postul de președinte al companiei *United States Steel*, pentru a începe să lucreze la un plan cu privire la livrarea armelor de care Anglia avea urgentă nevoie. Era un vechi și statornic prieten al lui Stephenson. Deși i se reproșa impetuozitatea declarațiilor sale publice, avea simțul gesturilor dramatice, de genul gestului lui Churchill în așa-zisa lui „cuvîntare a sticlelor de bere". Făgăduind că va lupta împotriva invadatorilor germani cu tot ce-i va sta la îndemînă, primul ministru a adăugat, cu glas mai scăzut, ceva ce suna cam așa : „...la nevoie, și cu niște nenorocite de sticle de bere". Stettinius scria după aceea : „Dar, în timp ce el rostea această cuvîntare, din arsenalele americane plecau stive după stive de arme pentru apărarea Angliei... S-a ordonat, pe toată filiera, să li se dea cale liberă". Argumentele legale care au contribuit la aceasta au fost părerile ministrului de justiție, Robert Jackson, că armele aflate în proprietatea guvernului Statelor Unite pot fi vîndute de secretarul Departamentului de Război, fără publicitate, potrivit unui statut din 1919, încă în vigoare.

Cele 50 de distrugătoare prezentau o problemă diferită, și Churchill, refuzînd să admită dificultățile consti-

tuţionale care împiedicau transferarea lor, exercita presiuni necurmate. Mare bătaie de cap îi dădea, de asemenea, propaganda că Reichul va găsi colaboratori în Anglia, ceea ce putea determina pe americani să creadă că, în ultimă instanţă, distrugătoarele vor cădea în mîinile naziştilor. Ştiri despre forţele prohitleriste din Marea Britanie veneau de pretutindeni, inclusiv din partea comuniştilor. Stephenson îşi aminteşte de o scenă petrecută curînd după evacuarea de la Dunkerque.

— Acum, cînd Franţa s-a prăbuşit, care va fi strategia dumneavoastră generală ? a întrebat Ivan Maiski, ambasadorul sovietic la Londra.

Churchill a pufăit din ţigara lui de foi :

— Strategia mea generală, domnule ambasador ? Strategia mea generală va fi să rezist în următoarele trei luni.

Ambasadorul Uniunii Sovietice auzise unele murmure de îndoială printre pălăvrăgelile diplomatice din Londra. Charles Ritchie, viitor ambasador canadian la Washington, pe atunci la Londra, scria în notele sale zilnice, publicate ulterior sub titlul „Anii sirenei : jurnal nediplomatic 1937—1945" : „Winston Churchill este un pirat bătrîn şi, dacă lucrurile ies prost, lumea va afla şi se va întoarce împotriva lui şi el va sfîrşi în dizgraţie, uitîndu-se că a fost singurul factor care, pînă acum, a ferit Anglia de un guvern ca cel de la Vichy". Ritchie îl admira pe Churchill pentru că îi alungase pe defetişti din posturile înalte pe care le deţineau.

În pofida îndrăznelii pe care o afişa, Churchill însuşi avea îndoieli. „În cazul unei ocupaţii", îi scria el lui Mackenzie King, „nu ştiu ce politică va adopta guvernul filogerman care va lua fără îndoială puterea". Primul ministru îi cerea lui King să vorbească despre acest aspect preşedintelui şi tuturor americanilor care nu luaseră în consideraţie ce s-ar întîmpla dacă *Royal Navy* ar fi capturată.

Flota britanică va fi „singura monedă de schimb în raporturile cu Germania" care va rămîne la dispoziţia colaboraţioniştilor englezi veniţi la putere. Într-un alt mesaj către Roosevelt, Churchill îi atrăgea atenţia : „Iertaţi-mă, domnule preşedinte, că discut pe şleau despre acest coşmar. Evident, nu pot să răspund despre succesorii mei care, din disperare şi neputinţă, ar fi nevoiţi să se plece în faţa voinţei lui Hitler". Primul ministru sublinia că împrumutarea celor 50 de distrugătoare va permite marinei de război britanice să împiedice o astfel de capitulare.

După ce alte trei distrugătoare engleze au fost grav avariate. Churchill a ridicat din nou problema, în termeni cei mai dramatici. Allan Kirk, atașatul naval al Statelor Unite în Marea Britanie, care simpatiza cu cauza englezilor, raportase deja de la Londra că situația devenea disperată, pe măsură ce trupele de invazie se concentrau în porturile recent cucerite, unde „adunau tot felul de nave și ambarcațiuni mici... Nevoia de distrugătoare, pentru a combate debarcarea germană, este evidentă... *Royal Navy* nu mai are decît 100 de distrugătoare la toate posturile de luptă". Churchill a formulat un punct de vedere pe care căpitanul Kirk se ferea să-l aștearnă pe hîrtie. Dacă invazia reușește, a spus primul ministru, „fără îndoială că se va cere guvernului filogerman să facă pace. El va prezenta unui popor înfrînt și înfometat argumente aproape irezistibile pentru o supunere totală față de voința naziștilor". La 15 iunie 1940, Churchill telegrafia lui Roosevelt:

„Soarta flotei britanice va fi hotărîtoare pentru viitorul Statelor Unite, deoarece, dacă ea se va alătura flotelor Japoniei, Franței și Italiei, precum și marilor resurse ale industriei germane, Hitler va avea o copleșitoare forță maritimă în mîinile sale... Dacă ne prăbușim, s-ar putea să aveți de-a face cu Statele Unite ale Europei, sub conducere nazistă, mult mai numeroase, mult mai puternice și mult mai bine înarmate decît Lumea Nouă".

Stephenson lucra acum cu o echipă, formată de el, din experți juridici și comerciali americani. Pe baza relatărilor lui Donovan din Anglia, ei l-au ajutat pe președintele Roosevelt să găsească o formulă care să facă posibilă împrumutarea distrugătoarelor. În această formulă intra cedarea de baze în schimbul armelor americane, căci Anglia nu mai avea nimic altceva cu care să plătească. În august 1940, ea era în pragul falimentului.

Cînd Donovan s-a întors la Washington cu concluziile sale despre capacitatea de luptă a Marii Britanii, resursele acesteia în aur și dolari aproape că se epuizaseră. De exemplu, o treime din bugetul britanic se cheltuise pentru cumpărarea unui singur tip special de proiectil american. Dar argumentele juriștilor erau logice și echitabile. Donovan considera că se puteau accepta bazele în schimbul distrugătoarelor, dacă se prezenta acest troc ca avantajos pentru Statele Unite. După părerea lui, tîrgul trebuia încheiat cît mai repede. În cele două săptămîni precedente

Anglia pierduse nave comerciale cu un deplasament de 135 000 de tone, iar 20 la sută din totalul aviației de vînătoare britanice fuseseră distruse în luptă. Deși prost dotate pentru operații navele moderne, vechile distrugătoare cu patru coșuri vor contribui la reducerea acestor pierderi intolerabile și vor escorta cargourile cu avioane noi, expediate acum prin Canada.

La 8 august, Stephenson i-a telegrafiat lui Churchill: „Donovan profund impresionat de vizită și de primirea ce i-a fost făcută. A pledat călduros în favoarea acordării distrugătoarelor... Face mult pentru combaterea atitudinii defetiste a Washingtonului, declarînd categoric și convingător că noi vom învinge".

Dar, chiar de a doua zi, Goring a început să adune numeroase bombardiere germane pentru ceea ce el socotea că va fi adevărata Bătălie a Angliei — distrugerea sistematică a bazelor aviației de vînătoare din Marea Britanie. Atacurile care au urmat trebuiau să reducă, la un nivel periculos de coborît, rezervele de piloți și avioane, distrugînd totodată aerodromurile aviației de vînătoare și stațiile de radar. Hitleriștii își dădeau acum seama, în mod vag, că aceste stații jucau un rol oarecare în luptele ce se desfășurau pe cerul albastru al acestei veri clemente.

Încrederea lui Roosevelt în afirmația lui Stephenson că „vom învinge" era profund zdruncinată. Președintele urmărea fiecare fază a sălbaticelor lupte din văzduhul Angliei, știind că *Royal Air Force* nu era în stare să utilizeze la maximum cele două arme extrem de secrete ale sale: radarul și *Ultra*. În prima zi a noii ofensive naziste, cinci stații de radar de pe litoral fuseseră bombardate. *Ultra* nu intercepta destul de prompt și de complet ordinele inamice, pentru a oferi piloților britanici posibilitatea de a înfrunta această nouă amenințare.

În ziua de joi, 15 august, *Luftwaffe* a lansat împotriva Angliei mai multe bombardiere și avioane de vînătoare decît oricînd înainte. Venind din Norvegia, *Luftflotte 5* a atacat nordul Angliei. *Luftflotte 2* și *Luftflotte 3* și-au trimis din nou formațiile peste Canalul Mînecii. Goring era convins că *Royal Air Force* pierduse atît de multe avioane de vînătoare încît nu putea face față loviturilor date atît în nordul, cît și în sudul țării. În toiul bătăliei era greu să evaluezi pierderile reale de ambele părți. Dar Cabinetul de război al lui Churchill terminase tocmai un studiu despre „risipa de piloți", care prelimina că se vor pierde

lunar 746 de tineri piloți din aviația de vînătoare, o cifră catastrofal de ridicată.

În această zi de joi a avut loc un incident tipic : ciocnirea dintre 12 aparate *Spitfire* și 105 bombardiere inamice, care se apropiau de coasta Northumberlandului. Bombardierele s-au împărțit în două grupuri. Unul a fost interceptat de avioane *Hurricane,* avînd la bord piloți care ar fi trebuit să se odihnească pe un aerodrom din nordul țării. Celălalt grup german a pierdut opt aparate, în cursul bombardării unei baze situate tot în nord. În sud, escadrilele R.A.F.-ului au încercat cu disperare să fărîmițeze atacurile naziste asupra unor aerodromuri de importanță vitală. Avioanele engleze luptau, aterizau și iar luptau, toate cele 22 de escadrile ale R.A.F.-ului fiind angajate din plin. Germanii au efectuat 1800 de zboruri, *Royal Air Force* aproape 1000. Gradul de „risipă a piloților" britanici a crescut astronomic. Un *Spitfire* s-a tîrît înapoi la bază, cu pilotul muribund ținînd mîinile încleștate pe comenzi, pînă ce s-a asigurat că avionul aterizase cu bine. Necesitatea de a cruța aparatele era la fel de imperioasă ca și nevoia de piloți mai numeroși. La curent cu criza crescîndă de piloți a R.A.F.-ului, unii aviatori naziști mitraliau pe cei ce se salvau cu parașuta, în timp ce atîrnau neputincioși de corzile marilor umbrele.

În ziua aceea Churchill s-a dus la statul major al Grupului 11 din aviația de vînătoare și s-a uitat la gigantica masă cu hărți de acolo, într-o tăcere care nu-i era caracteristică. Toate escadrilele erau angajate. Nu mai rămăsese în rezervă nici un avion de vînătoare. Și totuși, flotilele aeriene ale inamicului puteau fi văzute venind, val după val, peste Canalul Mînecii. Relatînd această scenă, pînă și taciturnul șef al statului major general, Hastings Ismay, scria : „Eram bolnav de teamă. Churchill mi-a spus : «Nu-mi spune nimic...În viața mea n-am fost atît de mișcat». Avea lacrimi în ochi".

După aceea, în Camera Comunelor, Churchill s-a ridicat greoi în picioare. Harold Nicolson relatează : „Nu a încercat să stîrnească entuziasmul, ci numai să dea îndrumări". Atunci a rostit primul ministru cuvintele care au fixat pentru totdeauna în memoria oamenilor rolul jucat de piloți în respingerea invadatorilor : „Niciodată, pe tărîmul încleștărilor umane, nu s-au îndatorat atît de mulți cu atît de mult la atît de puțini".

Cuvintele se adresau în egală măsură lui Roosevelt. ca şi poporului britanic. Primul ministru considera aviaţia de vînătoare a R.A.F.-ului ca o instituţie tipic britanică: în majoritatea lor. piloţii erau rezervişti. tineri care studiau la cîte o universitate sau se pregăteau pentru o meserie. Cot la cot cu camarazi din Statele Unite şi Commonwealth, înrolaţi ca voluntari în *Royal Air Force,* ei născoceau zi de zi noi tactici. Unul din zece provenea din Polonia (polonezii făceau în văzduh ceea ce tovarăşii lor de luptă aveau să facă, fără strălucirea gloriei, în armatele secrete ale Rezistenţei).

Pentru Churchill, războiul aerian era esenţial în campania sa de dobîndire a ajutorului american. La 15 august. cînd ambele tabere angajate în acest conflict s-au văzut nevoite să-şi tragă răsuflarea, epuizate, primul ministru a vorbit în parlament despre nevoile Americii în materie de aviaţie şi marină. El a anunţat că, „fără a i se cere şi fără a i se oferi, în schimb, vreo indemnizaţie", Anglia îşi propunea să pună anumite instalaţii la dispoziţia Statelor Unite. Era prima aluzie la tîrgul cu distrugătoarele. Trebuia să se realizeze o oarecare „împletire" între organizaţiile britanice şi cele americane. Acest proces de împletire, arăta primul ministru nu putea fi oprit. „Ca şi fluviul Mississippi, el curge întruna mai departe. Să curgă. Să curgă mai departe — cu ape mari, inexorabil. irezistibil, binefăcător — spre ţinuturi mai întinse şi zile mai bune".

Procesul de împletire, care era deja pe cale de realizare. constituia treaba lui Stephenson. A doua zi după cuvîntarea lui Churchill, care evoca o alianţă atlantică în curs de înfiripare, Stephenson i-a telegrafiat :

„După părerea lui Donovan, veţi avea, peste cîteva zile, veşti foarte favorabile... Consideră că a restabilit încrederea în hotărîrea şi capacitatea de luptă a Marii Britanii".

Peste două zile, el a putut să telegrafieze din nou :

„Extrem de urgent. Aseară, s-au aprobat cele 50 de distrugătoare... 44 sînt gata să fie livrate".

Scoaterea de la naftalină a acestor nave străvechi a reprezentat simbolul angajării lui Roosevelt şi a ridicat considerabil moralul englezilor, deşi puţini îşi dădeau seama că împrumutarea distrugătoarelor marca o nouă etapă spre rezolvarea unor probleme de natură secretă. Acum, englezii puteau conduce din Statele Unite toate

agenţiile şi operaţiile lor clandestine, astfel că nici măcar o ocupaţie hitleristă a Angliei nu mai era în stare să împiedice continuarea războiului din umbră, purtat de armatele secrete. Pentru prima oară în cei patru sute de ani ai spionajului britanic, exista o organizaţie centrală, în care se adunau fire multiple, şi o singură persoană căpăta o viziune de ansamblu asupra evenimentelor. De o nepreţuită valoare era prezenţa acestei agenţii pe teritoriu neutru. New Yorkul era un centru ideal de comunicaţii, ferit de hărţuielile şi bombardamentele inamicului, la adăpost de penuriile şi restricţiile războiului. Specialiştii se puteau concentra asupra problemelor într-o relativă linişte, iar concluziile lor erau expediate la Londra.

Încă înainte de a se naşte oficial, organizaţia luase proporţii enorme. Trebuia să i se găsească un titlu, ca nu cumva americanii să pună întrebări stînjenitoare. Un om invizibil conducea patru mari departamente secrete britanice — Directoratul operaţiilor speciale, serviciile secrete, Directoratul securităţii şi, acum, *M.I.-5* —, plus o reţea de telecomunicaţii şi informaţii, ale căror fire se prelungeau în toate direcţiile spre străinătate, precum şi o poliţie clandestină pe teritoriul Statelor Unite. Pentru a crea o bază legală acestei situaţii fără precedent, la Departamentul de Stat s-a înregistrat o organizaţie, *British Security Coordination*, cu următoarea justificare oficială :

„Ca urmare a intereselor vitale şi de mari proporţii ale guvernului britanic în legătură cu cumpărarea şi transportul de muniţii şi material de război din Statele Unite, ca şi a prezenţei în această ţară a unui număr de misiuni oficiale britanice, au apărut o serie de probleme de securitate care cer o colaborare foarte strînsă şi prietenească între autorităţile celor două state... Pentru a se coordona legăturile dintre diferitele misiuni britanice şi autorităţile Statelor Unite în toate problemele de securitate ce se nasc din actualele împrejurări neobişnuite, a luat fiinţă o organizaţie purtînd numele «Biroul de Coordonare a Securităţii», sub conducerea unui director al coordonării securităţii, ajutat de un personal corespunzător".

Numele lui Stephenson nu a fost menţionat nici o dată. Chiar şi în 1971, la peste 30 de ani distanţă, un fost asistent al secretarului Departamentului de Stat, Spruille Braden, vorbeşte în memoriile sale, „Diplomaţi şi demagogi" cu o evidentă ezitare despre directorul B.S.C.-ului : „Generalul Donovan m-a întrebat dacă vreau să-l cunosc pe

şeful serviciului secret britanic. Am fost de acord şi Donovan mi-a spus : «Bine, domnul Cutare vă va da un telefon». După aceea, am aflat că pe domnul Cutare îl chema cu totul altfel".

În anii '70, discreţia lui Braden devenise inutilă, căci identitatea *Temerarului* fusese dezvăluită. Dar, în anul 1940 prudenţa îşi avea temeiuri depline. Hitler era convins că naziştii vor cuceri America graţie propagandei. Una dintre sarcinile lui Stephenson consta în a contracara această propagandă. În mod paradoxal, dacă se dădea de gol sau dacă era prins că violează în vreun fel suveranitatea Statelor Unite, ar fi contribuit la propaganda antibritanică.

Iar propaganda nazistă nu era numai un război al cuvintelor, ci o strategie a terorii. Sîngeroasele epurări, pogromurile, liturghiile negre ţinute la Nürnberg, pentru a proslăvi forţa, lagărele de concentrare hitleriste, coloana a cincea care acţiona făţiş pe teritoriul viitoarei victime a Reichului demonstrau că lăudăroşeniile şi ameninţările naziste erau puse în pratică. În Europa, în ţară după ţară, coloana a cincea punea pe goană civili înspăimîntaţi ; dar panica lor avea motive, căci, în spatele propagandei, se afla forţa. Avioanele *Stuka* bombardau în picaj femeile şi copiii care aglomerau drumurile. Propaganda nazistă îşi ţinea promisiunile. Hitleriştii apăreau, într-adevăr, ca nişte „supraoameni"şi părea o nebunie să le ţii piept.

Hitler voia ca acest mesaj să-i demoralizeze pe americani, sperînd că teama va încuraja izolaţionismul. Pe urmă, avea de gînd ca cele întîmplate în Europa să le repete în Statele Unite.

După părerea lui Churchill, anglo-americanii nu aveau mai puţini trădători în rîndurile lor decît europenii. Primul ministru nu s-a sfiit să vorbească deschis despre riscurile instaurării unui guvern de marionete filonaziste la Londra şi i-a transmis lui Stephenson sarcina de a fi mai abil decît inamicul în America. B.S.C.-ul urmă să-i îndrumeze pe cei ce preferau să lupte decît să capituleze. Pasul următor consta în crearea unei agenţii de spionaj americane, la o scară mai mare, aşa cum permiteau resursele Statelor Unite.

„Anglia era o pepinieră de idei", arăta Stephenson. „Dar seminţele trebuiau transplantate. Acest adevăr era valabil atît pentru operaţiile secrete, cît şi pentru toate armele noastre noi de distrugere".

19

„Cel mai preţios transport ajuns vreodată pe meleagurile noastre". Aşa a definit Biroul Statelor Unite pentru cercetare şi perfecţionare neverosimilul pachet de secrete, trimis de Winston Churchill, la 14 august 1940. Custodele acestui transport era Tizard „Vrăjitorul", cum i se spunea în *Royal Air Force.* La Washington, el a căpătat porecla frivolă şi nu tocmai potrivită de „Uite-l, nu-i". O travestire eficientă, căci, în realitate, Sir Henry Tizard, care fusese consilier ştiinţific al şefului de stat major al Aerului, avea o fire domoală. În toiul Bătăliei Angliei, după ce *Ultra* a dezvăluit planurile de invazie ale lui Hitler, care depindeau de rezultatele bătăliilor aeriene în curs, i s-a ordonat să ducă documente confidenţiale la Washington, ca nu cumva ele să cadă în mîna inamicului.

„La Washington, Tizard m-a sunat de la hotelul Shoreham", îşi aminteşte Stephenson. „Stătea într-un apartament ticsit de planuri, calcule ştiinţifice, modele şi schiţe de lucru, ambalate în lădiţe de lemn, aşa încît abia puteai să te mişti printre ele. Cînd m-am dus la el, ca să discut nişte probleme, mi-a spus, spre uimirea mea : «Tocmai mi-a telefont un agent al F.B.I.-ului şi m-a întrebat cînd ne putem vedea, ca să luăm măsuri pentru a-mi pune bagajele în siguranţă».

I-am telefonat imediat lui Hoover. Mi-a spus că habar nu are de nimic şi că vine numaidecît. Am descoperit că F.B.I.-ul nu are nici o legătură cu necunoscutul care telefonase. Am trimis pe unul dintre agenţii mei de securitate, John Hart, din poliţia călare canadiană, să aibă grijă şi de Tizard, şi de lucrurile lui.

Ulterior, Sam Foxforth, care era şeful F.B.I.-ului din New York, mi-a spus că se verificaseră apelurile telefonice făcute de ambasada germană şi de cei care gravitau în jurul ei, dîndu-se de urma convorbirii cu Tizard : îl sunase un agent nazist, care vorbea cu un accent american convingător".

Tentativa hitleriştilor de a pune mîna pe comorile lui Tizard constituia o dovadă alarmantă despre vigilenţa inamicului. Stephenson insistase pe lîngă Churchill să facă troc, cedînd secrete în schimbul ajutorului militar. Comitetul britanic al uraniului elaborase conceptele teoretice pentru fabricarea bombei atomice. Proiectul avea, ca nume

de cod, *Tube Alloys*. Sub formă de planuri, modele sau documente de studiu s-au mai oferit radarul, motorul cu reacție, armele chimice și „cutia neagră cu farmece", care avea să devină cea mai eficientă dintre noile arme inventate în Anglia.

„Cutia neagră cu farmece" era magnetronul cavitar. Acesta genera raze electronice pe unde scurte și făcea posibil radarul centimetric, care avea dimensiuni suficient de reduse pentru a fi instalat la bordul distrugătoarelor și avioanelor. În cele din urmă, magnetronul a fost fabricat în Statele Unite într-o cantitate atît de mare încît a determinat o cotitură în lupta împotriva *U-Boot*-urilor. Utilizarea acestei valve electronice — pe care Tizard o transportase într-o banală cutie neagră de metal, cumpărată în pripă la un magazin universal, de lîngă gara Victoria din Londra — a adus nenumărate avantaje. Savantul mai aducea cu el filme despre arme noi în acțiune și studii despre siguranțe de contact, rachete navale, tunuri antiaeriene multiple și alte mostre ale celor mai înaintate creații științifice din Marea Britanie.

Stephenson își amintește : „În schimbul acestor lucruri, președintele a scotocit prin depozitele militare americane, făcîndu-ne rost de 500 000 de puști, 80 000 de mitraliere, precum și obuze, bombe, avioane și trinitrotoluen. Ne-a procurat și Fortărețe zburătoare, după ce le-a trecut pe ascuns peste frontiera canadiană, căci, în felul acesta, livrarea lor risca mai puțin să stîrnească o reacție ostilă. Ne-a dat sute de mii de tone de metal pentru arsenalele britanice. Toate acestea se realizau într-o atmosferă pe care Robert Sherwood o denumea «întîmple-se ce s-o întîmpla». Era epoca în care intimi ai Casei Albe strigau că asemenea măsuri reprezintă o sinucidere pentru Roosevelt și poate pentru întreaga țară, iar alții afirmau cu glas tare că Anglia s-a prăbușit și că tot acest material va cădea în mîinile lui Hitler !".

Roosevelt nu avea iluzii cu privire la situația Marii Britanii. Prin intermediul B.S.C-ului, el a căpătat mesajele naziste, decriptate la Bletchley, din care reieșea că valurile de bombardiere germane se vor strădui să desăvîrșească distrugerea aviației de vînătoare a R.A.F.-ului pînă la mijlocul lui septembrie. Potrivit programului, tot sudul Angliei trebuia ocupat pînă la sfîrșitul lunii și se anticipa o paradă a victoriei la Londra, la începutul lui octombrie. Hitler arunca în foc 1900 de bombardiere și 1100 de avioane

de vînătoare, față de cele 350 de bombardiere și 700 de avioane de vînătoare ale englezilor. În ultima lună a Bătăliei Angliei, Tizard și Stephenson au pus la adăpost, la Washington, toate secretele „de greutate mică și de importanță mare" pe care Hitler le-ar fi înhățat, dacă ar fi ajuns la Londra.

Ordinele militare germane interceptate confirmau că, dacă Marea Britanie va rezista și invazia va fi fie respinsă, fie amînată, Hitler avea de gînd să comită o agresiune împotriva Uniunii Sovietice. Cu aprobarea președintelui, Stephenson și Donovan au pus la cale un plan menit să provoace o întîrziere fatală ofensivei împotriva Moscovei — un plan care avea să erodeze și mai mult neutralitatea Statelor Unite.

Dar, în primul rînd, trebuia cîștigată Bătălia Angliei. Stephenson s-a înapoiat în Anglia, în săptămîna care a urmat zilei de sîmbătă, 7 septembrie, cînd s-a dat alarma de invazie, sub numele de cod *Cromwell*. Mesajele interceptate dovedeau că escadrilele inamice aveau mult de furcă cu întreținerea mecanică. Așa cum prevăzuse Stephenson, atunci cînd îi asculta pe naziști lăudîndu-se cu tactica Blitzkrieg-ului, unitățile de reparații și aprovizionare nu făceau față sarcinilor. Prin urmare, în orice moment dat, din cele 3000 de avioane militare destinate Angliei, numai trei sferturi puteau să zboare. Era o informație vitală pentru escadrilele de vînătoare ale R.A.F.-ului.

La 15 septembrie, *Ultra*, punînd cap la cap ordinele inamice adresate unităților militare individuale, a închegat o imagine statistică a preparativelor de invazie a Angliei. Pe aerodromurile din Belgia și Olanda se făceau mari pregătiri pentru îmbarcarea trupelor aeropurtate, în avioane care trebuiau să facă rapid naveta, plecîndu-se de la premisa că *Royal Air Force* nu va mai fi în stare să opună rezistență. Invazia se putea produce din clipă în clipă.

„Churchill a plecat cu mașina de la Chequers la statul major al Grupului 11 de vînătoare", își amintește Stephenson. „Dispunînd de numai 25 de escadrile, grupul trebuia să acopere cea mai mare parte din sud-estul Angliei. La comanda lui se afla vicemareșalul Aerului Keith Park, care, în ultimele cinci săptămîni, o luase mereu cu un pas înaintea inamicului. Keith își petrecuse întreaga dimineață respingînd cele mai puternice valuri de bombardiere care

atacaseră pînă acum Anglia. Winston simţea nevoia să vorbească şi punea întruna întrebări. În cursul dupăamiezii, tensiunea a crescut necontenit. Unul după altul, se aprindeau beculeţele roşii, care indicau escadrilele în acţiune. La un moment dat, toate avioanele din toate escadrilele erau fie angajate în luptă, fie pe sol, pentru a lua carburant în vederea unui nou zbor.

— Ce rezerve mai avem ? a întrebat Winston.

Keith i-a răspuns că nici una. Şi atunci Winston a înţeles. *Royal Air Force* ajunsese la capătul puterilor sale. Dacă nu se petrecea o minune, Germania dobîndea supremaţia în văzduh, ceea ce, pentru Hitler, însemna condiţia prealabilă a invaziei".

Minunea s-a datorat în parte criptanaliştilor de la Bletchley, care au descifrat mesajele inamice. Park a aflat astfel că poate arunca în luptă toate avioanele sale de vînătoare. Inamicul ajunsese şi el la capătul resurselor sale. Churchill s-a dus acasă, pentru a-şi face siesta de dupăamiază. Era istovit sufleteşte. Cînd s-a trezit, secretarul său particular, John Martin, i-a adus la cunoştinţă obişnuitul pomelnic de veşti proaste, încheind astfel :

— Dar am obţinut o mare victorie în văzduh. Am doborît 185 de avioane, pierzînd doar 40.

Pentru Roosevelt, această veste prezenta un interes cu totul ieşit din comun. Japonia reprodusese şi ea modelul iniţial al maşinii de cifrat *Enigma,* reconstruită în Anglia pentru a servi *Ultrei.* Criptanaliştii americani fabricaseră de asemenea un aparat, similar versiunii nipone, botezat *Purple* (Purpură). Prin septembrie 1940, serviciul de informaţii al transmisioniştilor din armata terestră americană a găsit soluţia pentru *Purple* şi, de atunci încolo, operaţia de descifrare a mesajelor japoneze a primit numele de cod *Magic.* Preşedintele a apreciat însă marele volum de mesaje inamice interceptate şi descifrate de serviciile secrete britanice cu o uşurinţă pe care americanii încă nu o posedau.

Roosevelt trecuse tocmai printr-o alarmă falsă, pe care i-o împărtăşise lui Stephenson, cu puţin înainte ca acesta să plece în Anglia. În ziua de luni, 23 septembrie, Churchill şi-a prevenit miniştrii că o tentativă de invazie pare iminentă. Înaltul comandament german confirmase operaţia *Leul de mare.* Numai că Churchill nu a spus Cabinetului de război că, în ziua precedentă, primise prin Stephenson un

mesaj urgent din partea președintelui Roosevelt. Americanii deţineau dovada incontestabilă că invazia nazistă urma să înceapă la ora 3 după-amiază. „Nu se precizează", scria secretarul permanent al *Foreign Office*-ului, Alexander Cadogan, „dacă la 3 va fi plecarea de la Calais sau sosirea la Dover !".

Churchill a telefonat ministrului său de război. Anthony Eden, care își petrecea sfîrșitul de săptămînă la el acasă, în comitatul Kent. Eden şi-a exprimat un interes politicos faţă de „speculaţiile" lui Roosevelt. Supărat, Churchill i-a spus că nu e vorba de speculaţii şi l-a rugat pe domnul Eden să binevoiască să coboare de pe faleză şi să se uite dacă nu se vede ceva pe mare. Sîcîit, ministrul de război a pornit-o prin vînt şi ploaie, pînă la coasta Canalului Mînecii. Marea era agitată şi valurile împroşcau stropi de spumă. Eden i-a telefonat lui Churchill :

— Dacă nemţii se încumetă să treacă peste canal pe o vreme ca asta, îi dă gata răul de mare.

S-au scurs cîteva zile şi debarcarea nu a avut loc. Totuşi Churchill şi-a păstrat încrederea în Roosevelt. Acesta avusese dreptate în legătură cu invazia, numai că era vorba de o invazie a japonezilor în Indochina franceză. Un ofiţer de cifru confundase numele de cod pentru două puncte geografice diferite.

Președintele „intra în materie", după cum remarca Stephenson, care stabilise ca anumite întrebări de rutină adresate de Churchill B.S.C.-ului să fie rezumate, pentru a da lui Roosevelt o imagine despre presiunea sub care se afla primul ministru britanic. Iată o mostră a tirului de întrebări puse de Churchill într-o singură zi :

„Știu americanii ceva despre semnalul Knickebein ? * Există un nou sistem de ghidaj pentru bombardierele germane. Ce progrese aţi realizat în obţinerea dispozitivului american de cătare pentru bombardiere ? Se vorbește că

* La 12 iunie 1940, Bletchley a descifrat un mesaj în cod transmis de staţiile de radio germane : „Stabilit Knickebein Cleves..." Era prima indicaţie în legătură cu documentele găsite la bordul unui bombardier german capturat, referitoare la un sistem de radionavigaţie Knickebein. Churchill a alcătuit imediat o unitate care să verifice aceste semnale. Maşini goniometrice şi aeroplane vechi au urmărit semnalele de ghidare. Ori de cîte ori intrau în emisie, ele indicau cu regularitate obiectivele naziste pentru noaptea respectivă. Deducţiile obţinute de pe urma acestei surse — şi înregistrate tot sub titulatura *Ultra* — au contribuit mai mult decît orice altă operaţie secretă la anticiparea raidurilor de noapte hitleriste.

nemții au intenția să arunce bombe cu gaze asfixiante. Există vreo posibilitate de a răspîndi, prin filiere americane, zvonul că englezii vor utiliza, ca represalii, o armă secretă ?"

Uluitorul registru de probleme dovedea vaste cunoștințe, o minte fertilă și o energie de necrezut pentru un om trecut de 65 de ani. Răspunsurile lui Stephenson se întorceau cu aceeași rapiditate : „Aci sînt în curs de instruire patrioți francezi ca agenți secreți" sau : „Wendell Willkie se opune războiului, dar este accesibil unor argumente rezonabile". Parcurgînd miile de mesaje, stînd cîte temeri și nenorociri apăsau pe umerii primului ministru, Stephenson a recunoscut după aceea că niciodată nu se simțise mai în formă decît în perioada cînd îl bombardau întrebările lui Churchill. Nimic nu era dat uitării. Cînd vizorul ultrasecret Norden a fost refuzat Marii Britanii, pe motiv că această invenție americană, instalată la bordul bombardierelor britanice, s-ar putea să cadă în mîinile inamicului, s-au adus dovezi că spionii naziști furaseră demult planurile de la uzina americană care producea acest dispozitiv. Către sfîrșitul „verii *Spitfire*", Casa Albă și Whitehallul învățaseră să conlucreze, pe baza transmiterii reciproce a informațiilor.

Într-o asemenea cooperare existau totdeauna pericole politice inerente. De exemplu, puteai face uz de informațiile secrete pentru a te debarasa de adversari supărători. Tentația de a se proceda așa a fost mare în cazul ambasadorului Kennedy. După ce acesta i-a ținut a nu știu cîta predică antialcoolică, Churchill a izbucnit :

— Dumnezeule, dacă v-aș asculta pe dumneavoastră, aș umbla îmbrăcat numai în pînză de sac și cu cenușă pe cap !

La rîndul său, Kennedy i-a scris președintelui că Churchill „se cherchelește cu coniac încă de la ora 10 dimineața". *Foreign Office*-ul vedea în Kennedy un eventual viitor președinte al Statelor Unite. Încă de pe acum, el amenința că își va pune în joc toată influența pentru a-l combate pe Roosevelt. După alegerile din noiembrie 1940, dacă va intra altcineva decît Roosevelt la Casa Albă, ce se va întîmpla cu secretele științifice ale lui Tizard și cu întreaga aparatură denumită *Intrepid* și întreținută cu atîta grijă la New York ?

Lordul Beaverbrook — grație căruia industria aeronautică britanică a depus eforturi gigantice, reușind să

doteze, tocmai la timp, *Royal Air Force* cu avioane de vînătoare *Spitfire* — își păstrase relațiile cu Kennedy, dar îl informa pe Stephenson despre acțiunile diplomatului. Beaverbrook nu a găsit de cuviință ulterior că are ceva să-și reproșeze : „Fiul meu dobora nemți în văzduh. Eu mă vedeam silit să fiu necruțător la sol". Beaverbrook se decisese „să-l doboare pe Kennedy" după vizita din vară a lui Donovan în Anglia. Cînd acesta a ajuns la Washington, lordul i-a telegrafiat : „Fii ca o ploaie binefăcătoare pe un ogor secetos".

Dealtfel, Beaverbrook și Stephenson aveau multe în comun — amîndoi erau canadieni, crescuți într-o strictă tradiție scoțiană, oameni ridicați prin propriile lor merite și cu o puternică personalitate. Dar magnatul presei nu se remarca printr-un exces de reticență. Iată cum i-a descris el lui Stephenson ultimele săptămîni ale ambasadorului Kennedy la Londra : „Noi am mușamalizat, în mod loial, afacerea trădătorului de la ambasada Statelor Unite. Dar Kennedy nu a vrut să se învețe minte. Cerea garanții necondiționate că, în eventualitatea foarte probabilă a unei capitulări britanice, ne vom trimite flota în porturi americane. Pînă în ultimul moment l-au preocupat problemele bănești. După el, englezii trebuiau siliți să plătească pește, iar americanii să confiște acțiunile deținute de cetățeni britanici în Statele Unite și să le vîndă pentru a face rost de bani. Se temea că Roosevelt poartă convorbiri în particular cu dumneata, pentru ca nimic să nu transpară despre cecurile în alb semnate de președinte și despre lipsa de credit a Angliei. Cînd Churchill a spus că ne vom apăra insulele cu orice preț, Kennedy a prevenit Washingtonul : «Țineți minte că toate aceste discursuri se rostesc în zile frumoase de vară». Pînă și ambasadorul sovietic, Ivan Maiski, se mira de panica ce-l cuprinsese pe Kennedy și comenta ironic : «Capitalistul Kennedy cere să i se concesioneze lui personal toate importurile în S.U.A. de whisky *Haig & Haig* și de gin *Gordon*, pentru care deține acolo monopolul distribuției, dacă englezii vor ca el să-i sprijine în obținerea de ajutor american — un șantaj grosolan». Revista londoneză *Spectator* consideră că există suficiente personalități eminente în Statele Unite care adoptă poziții izolaționiste și nu vede de ce trebuie să li se adauge și ambasadorul american, care știe bine prin ce încercări grele trecem".

Beaverbrook a declarat fără înconjur că prezența lui Kennedy la Londra periclita strategia britanică, care consta în a face față germanilor într-o perioadă „cînd, din punct de vedere convențional, ar urma să fim înfrînți pe la mijlocul lui 1941. Hitler a amînat invazia pînă în primăvara lui 1941, ceea ce ne lasă un răgaz de șase luni pentru a lansa contraofensive psihologice — mici campanii secrete, menite să exploateze temperamentul führerului, scoțîndu-l din sărite.

Hitler nu suportă împotrivirea. Sperăm să-l împingem la acțiuni demențiale. El va trebui să-și vadă supraoamenii batjocoriți de niște țărani desculți. Gîndul că, deși sîntem așa-zișî învinși, lovim și noi în dușman va prinde bine moralului nostru.

Toate aceste planuri depind de rămînerea omului potrivit la Casa Albă. Kennedy pretinde că poate aduce 25 de milioane de voturi lui Wendell Willkie, pentru a-l bate pe Roosevelt".

Convins acum de necesitatea războiului total, lordul Halifax, ministrul de externe, relata că Joseph Kennedy se pregătește să publice, în numeroase ziare din Statele Unite, un articol al său, cu cinci zile înainte de alegerile prezidențiale : „Kennedy m-a lăsat să înțeleg că va fi un rechizitoriu la adresa administrației Roosevelt".

Beaverbrook i-a trimis lui Stephenson o informare amănunțită despre declarațiile compromițătoare făcute de ambasador în diferitele sale conversații. Informația a ajuns imediat la Roosevelt. Iată cum descrie Stephenson scena : „M-am rezemat de spătarul scaunului și m-am uitat la președinte, peste biroul lui plin de hîrțoage. Avea obiceiul să citească înclinînd foaia de hîrtie pe care o ținea în mînă ba într-o parte, ba în ocalaltă. După anumite semne, știai cînd se înfurie. De data aceasta, semnul a constat într-o accelerare a ritmului în care înclina hîrtia. După ce a terminat lectura, a îndoit foaia, foarte calm și foarte încet, și a rupt-o, la fel de calm și de încet, în bucățele mici, pe care le-a aruncat la coș. Apoi, de față cu mine, a redactat o telegramă către Kennedy, care glăsuia în esență :

„Comerțul de spirtoase la Boston este înfloritor, iar fetele de la Hollywood sînt mai apetisante ca oricînd. Te aștept aici sîmbătă".

Lyndon B. Johnson povestește că, duminică 27 octombrie, era la președinte, cînd Kennedy a sosit la New York și i-a telefonat.

— A. Joe, prietene, ce bine-mi pare că-ţi aud vocea ! Abia aştept să stăm de vorbă.

Johnson îşi aminteşte că, după ce a pus telefonul în furcă, Roosevelt a făcut un gest cu degetul arătător, trecîndu-l ca un cuţit peste gît.

În seara aceea, soţii Kennedy au luat cina împreună cu soţii Roosevelt. Peste două zile, Joseph P. Kennedy a vorbit, în cadrul unei emisiuni de radio, difuzată în toată ţara. Stupefiaţi, ascultătorii l-au auzit spunînd că, după părerea lui, „Franklin D. Roosevelt trebuie reales preşedinte". La o conferinţă de presă, el a adăugat : „N-am făcut niciodată vreo declaraţie antibritanică şi n-am susţinut, pe cale oficială sau neoficială, că Anglia va pierde războiul". Istoricul britanic Nicholas Bethell scrie : „E un mister cum de l-a determinat Roosevelt să-şi schimbe atitudinea". Şi un mister a rămas pînă ce arhivele B.S.C.-ului au dezvăluit că, atunci cînd preşedintele i-a arătat dovezile de neloialitate pe care le avea din belşug, ambasadorul a hotărît că e mai bine să stea în banca lui.

„Dacă Kennedy ar fi fost rechemat mai devreme", arată Stephenson, „ar fi avut şanse suficiente să ducă o campanie împotriva lui Roosevelt şi să o cîştige. L-am reţinut la Londra, cît mai mult cu putinţă, ca să nu mai aibă timp să facă vreun rău în Statele Unite".

Asupra Londrei s-a abătut o nouă serie de bombardamente teroriste. Exact în clipa cînd *Luftwaffe* era cît pe-aci să nimicească aviaţia de vînătoare a R.A.F.-ului, atacurile naziste s-au mutat de la bazele aeriene la marile oraşe britanice. Hitler a încetat să mai bombardeze aerodromurile şi s-a năpustit asupra Londrei. A fost un punct de cotitură în Bătălia Angliei şi factorul decisiv care l-a determinat pe Kennedy să plece din capitala fumegîndă, în ciuda eforturilor depuse de înalta societate pentru a-l reţine.

Sub tensiunea bombardamentelor care se succedau noapte de noapte, consilierul diplomatic principal al lui Churchill şi-a permis un comentariu nediplomatic, care a intrat în dosarul „De-ale lui Kennedy" de la *Foreign Office*. Robert Vansittart scria : „Kennedy este un specimen infect, la care perfidia se îmbină cu defetismul. Nu se gîndeşte decît la propriul lui buzunar. Sper că războiul va duce măcar la eliminarea indivizilor de soiul ăsta". S-ar putea obiecta că nu este elegant să dezvăluim asemenea rînduri pline de indignare, la atîţia ani distanţă. Dar ele

conferă o semnificație și mai profundă generosului gest de căință, făcut de președintele John F. Kennedy, după război, cînd l-a proclamat pe Churchill cetățean de onoare al Statelor Unite, pentru felul cum și-a condus poporul „în zile întunecate și în nopți și mai întunecate, cînd Marea Britanie rezista singură și cînd cea mai mare parte din omenire, cu excepția englezilor, credea că Anglia e pe moarte".

20

În seara de 5 noiembrie 1940, la cîteva zile după cîștigarea alegerilor pentru un al treilea mandat, Roosevelt s-a întîlnit cu vecinii săi de la Hyde Park. În recenta campanie electorală, principalul său contracandidat, Wendell Willkie, declarase că o a treia administrație Roosevelt va duce la „dictatură și război". Roosevelt ripostase că băieții din America „nu vor fi trimiși într-un război al altora". Acum se afla, după cum proclama pancarta de pe poarta casei sale, „La cîrmă pentru a treia oară". Ce avea de gînd să facă Roosevelt ? Să-și țină promisiunea cu privire la războiul altora ? Sau să sporească și mai mult marea și secreta sa angajare alături de Anglia ?

Iată întrebările care se puneau în Groapă, la cinci mii de kilometri depărtare. Bombele naziste aruncau noi încărcături explozive și incendiare. Zorile se strecurau printre ruine. La peste zece metri sub pămînt, Churchill arunca peste umeri încă un chiștoc de țigară, în optimista speranță că va nimeri în găleata cu nisip din spatele lui. În față avea cutia roșie a *Ultrei*, cu mesajele interceptate la Bletchley.

Unul dintre aceste mesaje l-a șocat în mod deosebit. După toate aparențele, bombardamentele teroriste asupra Londrei nu-l satisfăceau pe Hitler. Raidurile urmau să fie îndreptate împotriva altor centre populate. Primejdia invaziei pălise pentru o vreme, dar el anticipa încercări și mai grele în viitor.

Primul ministru nu îndrăznise să abordeze pînă acum subiectul alegerilor din S.U.A. „Dar astăzi", i-a scris el lui Roosevelt, „sper că nu mi-o veți lua în nume de rău dacă vă voi spune că m-am rugat pentru succesul dumneavoastră... Se pun la cale lucruri pe care lumea le va

ține minte atîta vreme cît se va vorbi engleza în vreun colț al globului".

Această dilemă se pusese cu peste două luni înainte, în cursul pauzei care urmase după atacurile asupra aerodromurilor militare. Dintr-o eroare de calcul, un bombardier german lansase un ciorchine de bombe care lovise palatul Buckingham și locuințele din vecinătate. *Royal Air Force* a adunat de unde a putut toate avioanele capabile să ajungă la Berlin și, în chip de avertisment, a bombardat capitala Germaniei, în noaptea de 25 august. Turbat de furie, deoarece germanilor li se făgăduise că una ca asta nu li se poate întîmpla, Hitler a ordonat ca *Luftwaffe* să treacă la represalii, atacînd acum orașele britanice. Pentru civilii englezi, schimbarea a însemnat o tragedie, dar aviația de vînătoare a căpătat un răgaz, pentru a-și repara bazele și a mai cîrpi, pe ici pe colo, și avioanele, și pe piloți.

Bineînțeles, obiectivele germane erau indicate în limbaj de cod. Se putea ghici însă unde era situată ținta, dacă se studiau semnalele Knickebein, care călăuzeau bombardierele. Aceste semnale nu intrau în emisie decît cu o jumătate de oră înainte ca avioanele germane să decoleze. Atunci, comandamentul britanic dădea în grabă de veste ambulanțelor și pompierilor, ascunzînd însă sursa reală a informațiilor sale și atribuindu-le radarului, recunoașterilor aeriene și observatorilor de la sol.

Din cînd în cînd, ordinele hitleriste cuprindeau numele real al obiectivului. Așa s-a întîmplat de pildă la cîteva zile după realegerea lui Roosevelt, care, pe atunci, cunoștea dilemele morale ce i se puneau lui Churchill. Asta se datora, printre altele, și prezenței la Bletchley a lui William Friedman, cel mai mare criptograf al Americii. Împreună cu echipa sa din armata terestră a Statelor Unite, Friedman lucra la versiunea japoneză a *Enigmei*, realizînd echivalentul *Ultrei* în propriile sale laboratoare. Încă din august, cînd avusese loc transferul de arme și dispozitive secrete din Anglia în S.U.A., el stabilise o strînsă colaborare cu britanicii. Dintre toate problemele confidențiale care asaltau noul sediu din New York al lui Stephenson, *Ultra* se număra printre cele mai remarcabile. Marea majoritate a publicului nu a știut nimic despre ea, așa cum nu a știut de multe alte taine. „Este inexplicabil cît de bine a fost păstrat acest secret", remarca un alt american care lucrase la Bletchley, comentatorul Alfred

Friendly, de la ziarul *Washington Post*, în 1974, cînd s-au publicat primele relatări despre *Ultra*. Stephenson ceruse şi mai înainte detaşarea permanentă a unor specialişti americani la *Bletchley Park*. Din clipa cînd a adunat toate firele operaţiilor secrete la sediul B.S.C.-ului din New York, a început şi această colaborare.

În a doua săptămînă a lunii noiembrie 1940, la Bletchley s-a interceptat ordinul nazist referitor la un raid distrugător asupra oraşului Coventry. În textul mesajului numele localităţii apărea în limbaj clar. Coventry se află la aproximativ 68 de kilometri nord-est de Bletchley şi unii colegi englezi ai lui Friedman îşi aveau familiile cazate în oraşul sortit nimicirii. Totuşi, ei nu au avut voie să spună nimic. Tot în apropiere se găsea conacul Brownsover Hall, vechi de 300 de ani, unde se copiau planurile primului motor reuşit cu reacţie, pentru a fi trimise în America. Pentru a nu atrage atenţia germanilor, clădirea nu era apărată de nici o baterie antiaeriană.

La cîteva minute după emiterea ordinului lui Hitler, Churchill avea în mîinile sale numele obiectivului. În încercarea sa de a zdrobi rezistenţa civililor, führerul se decisese să distrugă obiective nemilitare. Dacă primul ministru evacua Coventry, aşa cum ardea de dorinţa s-o facă, dezvăluia inamicului că e la curent cu planurile sale şi toată importanţa de viitor a echipelor *Ultra* de la Bletchley se irosea. În schimb, în lipsa oricărui avertisment, pe mii de locuitori ai oraşului îi aşteptau moartea şi suferinţa.

Churchill s-a hotărît să tacă şi nu a pus în gardă pe nimeni. S-a dat numai obişnuita alarmă pentru unităţile de pompieri şi de prim ajutor, ceea ce reprezenta o procedură normală pentru regiunile despre care se presupunea, în mod firesc, că vor intra pe lista obiectivelor naziste. Germanii au întreprins raidul la data stabilită conform planului : 14 noiembrie. Bombardamentul a avut efecte atît de cumplite încît Berlinul s-a lăudat că toate oraşele Angliei vor fi „coventryzate".

Roosevelt a discutat cu Stephenson problemele ridicate de fluxul prea mare de informaţii. „Războiul ne sileşte din ce în ce mai mult să ne jucăm de-a Dumnezeu", a declarat el. „Nu ştiu ce aş fi făcut într-un asemenea caz..."

Coventry reprezenta prima dintre groaznicele dileme impuse de necesitatea de a ascunde informaţiile secrete.

Cînd trebuiau aduse sacrificii atît de mari pentru a ascunde sursele, era de neconceput ca persoanele care lucrau la Bletchley să se aştepte la o recunoaştere publică a meritelor lor. William Friedman a reţinut această lecţie. Mult după război, el a dedicat un discret omagiu şefului său de la Bletchley, Alastair Denniston. Ca mulţi alţii din serviciile secrete britanice, Denniston nu putea primi nici măcar o răsplată bănească, de teamă să nu stîrnească curiozitatea, aşa că, la bătrîneţe, a trebuit să revină la meseria lui de profesor. Friedman a trimis o scrisoare fiicei lui Denniston, poreclită Y, deoarece fusese o cantitate necunoscută înainte de naştere : „Tatăl dumitale a fost un om mare, căruia toţi cei ce vorbesc engleza îi vor rămîne îndatoraţi multă vreme, ba chiar pentru totdeauna. Ce păcat că atît de puţini ştiu exact ceea ce a făcut el".

Din aceleaşi motive a trebuit să tacă şi Roosevelt. După realegerea sa, ai fi crezut că războiul nu-l mai interesează. În realitate, el implica din ce în ce mai mult Statele Unite în conflict.

Preşedintele a fost pus la curent cu secrete tulburătoare şi, profund impresionat de dezvăluirile lui Stephenson, se apropia cu prudenţă de ceea ce devenise inevitabil. El a aflat despre torturile morale pe care le suferea generalul de armată Hugh Dowding, comandantul tinerilor piloţi din Bătălia Angliei. În jurul lui a luat naştere o vie dezbatere atunci cînd subalternii l-au criticat pentru refuzul de a trimite mai multe avioane de vînătoare în întîmpinarea primelor valuri de bombardiere germane. Aceşti ofiţeri nu ştiau că duşmanul încerca să-i atragă în luptă unde şi cînd îi convenea lui, nici nu li se putea spune că Dowding cunoştea intenţiile perfide ale lui Hitler, graţie mesajelor interceptate şi decodate la Bletchley. Tensiunea necurmată, durerea sufletească provocată de pierderea unor piloţi cărora le spunea adesea „fiii mei" l-au adus pe Dowding în pragul unei grave depresiuni nervoase. În anii de după aceea, el îşi închipuia că se află în comuniune spirituală cu piloţii morţi. Era un om extrem de sensibil, pe care timiditatea îl lăsa fără glas atunci cînd se găsea în compania altor persoane. Jurnalul său personal cuprinde însemnări despre răspunderea pe care o simţea pentru că trimisese floarea tineretului într-o înfruntare aproape sinucigaşă, ale cărei recompense nu constau decît în arsuri faciale înspăimîntătoare, schilodire şi moarte. Criticile ce i s-au adus l-au rănit adînc. Dar Dowding a

dus în mormînt secretele de la Bletchley, care-l obligaseră să aplice o tactică atît de dificilă și care, scoasă la iveală, l-ar fi reabilitat.

Hotărîrea lui Stephenson de a transmite aceste secrete președintelui Roosevelt și specialiștilor săi, aleși pe sprînceană, era de o mare gravitate. Procedînd astfel, el pregătea America pentru victorie, într-o lume ale cărei arme noi puteau conduce pe nevinovați la camerele de gazare sau orașele la pulverizare atomică. Era de pe acum evident că măsurile preconizate — sabotarea industriei naziste sau uciderea unei căpetenii hitleriste — puteau declanșa consecințe de proporțiile oricărui alt masacru intrat în istorie.

Dar nu exista cale de întoarcere. Cu puțin înainte de Coventry, Washingtonul și Londra schimbaseră numeroase radiograme în legătură cu crearea Axei, alianța oficială a Berlinului cu Roma și Tokyo.

— Putem angaja convorbiri ale statelor majore militare și ale serviciilor secrete cu americanii ? a întrebat Churchill

— Dacă se prinde de veste că președintele a aprobat elaborarea unei strategii globale anglo-americane, i se va aduce din nou acuzația că tîrăște țara în război, a răspuns Stephenson.

Acum, după alegeri, Roosevelt se pregătea pentru astfel de convorbiri strategice. Judecînd după aparențe, el se lăfăia sub soarele Caraibelor, pe puntea navei militare *Tuscaloosa*. De fapt, studia o scrisoare de 4 000 de cuvinte, trimisă de Churchill și adusă cu hidroavionul, la 9 decembrie. Era o prezentare de ansamblu a situației războiului, de la Marea Nordului la Singapore, abordînd, și în ansamblu, și în amănunte, primejdiile și problemele. Una din ele era situația financiară a Marii Britanii : balanța dolarului, care, în perioada antebelică, fusese în avantajul Angliei, se răsturnase complet, înghițind pînă și bunurile din S.U.A. ale englezilor particulari. Marea Britanie nu putea supraviețui dacă trebuia să plătească cu bani peșin furniturile. „Cred că veți fi de acord", scria Churchill, „că ar fi greșit în principiu și reciproc dezavantajos ca efecte, dacă, la apogeul luptei pe care o ducem, Marea Britanie ar fi lipsită de orice activ negociabil, astfel încît, după ce, cu prețul sîngelui nostru, vom dobîndi victoria, vom salva civilizația și Statele Unite vor avea răgazul

necesar să se înarmeze pentru orice eventualitate, noi să ajungem la sapă de lemn".

Churchill îl consultase pe Stephenson în legătură cu această scrisoare — „cea mai importantă pe care a scris-o vreodată". *Temerarul* constata că primul ministru devenise nervos, irascibil și de o insistență fără margini. Scrisoarea era un studiu de înaltă ținută, dar nu menționa singurul domeniu în care Churchill putea riposta inamicului : războiul secret. Istoria a înregistrat rezultatele propunerilor și apelurilor explicite ale acestei scrisori, trecînd de la legea împrumutului și închirierii pînă la ceea ce Stephenson numea „concubinaj" *. Istoria nu a înregistrat — deoarece secretele de atunci au rămas secrete pînă astăzi — că hotărîrea de a lăsa Coventry să cadă victimă incendiatorilor naziști l-a zguduit într-atît pe Roosevelt încît el a inițiat o suită de măsuri, în majoritatea lor destinate pregătirii, echipării și extinderii forțelor de gherilă în Europa. Unul după altul, emisari speciali au traversat Atlanticul, împrumutînd roluri de ambasadori. Averell Harriman a condus o misiune la Londra, pentru a urgenta livrarea de ajutor militar american ; el ținea legătura cu ambasadorul itinerant Harry Hopkins prin sistemul de telecomunicații al Marinei militare, deși membrii misiunii sale erau găzduiți la ambasada Statelor Unite. Această activitate de suprafață ascundea o și mai mare operație clandestină, căci acum Roosevelt simțea că împărtășește, alături de Churchill, strivitoarea povară a bombardării orașului Coventry.

La 48 de ore după sosirea scrisorii lui Churchill, Statele Unite au și început să trimită un ajutor camuflat. Agentul special al președintelui, Bill Donovan, a plecat din nou la Londra, pentru a vedea care sînt necesitățile imediate ale Marii Britanii. Stephenson i-a telegrafiat lui Churchill :

„Importanța misiunii lui Donovan nu trebuie cu nici un chip subestimată. El poate juca un rol mare, ba chiar vital. Acest rol nu corespunde diplomației convenționale și nu se limitează la filierele ei".

* În cartea sa, Robert Sherwood, în calitatea lui de consilier prezidențial, aprecia că definiția concubinajului se aplică perfect alianței anglo-americane : un acord între un bărbat și o femeie, de a intra în relații maritale, fără ceremonie religioasă sau civilă și fără o recunoaștere ca atare din partea multor jurisdicții („ca, de exemplu, Congresul", i-a spus Sherwood lui Stephenson). Pe vremea cînd a făcut această comparație, Sherwood lucra la B.S.C.

Donovan pleca într-o misiune comparabilă cu cea pe care o avusese Stephenson în cadrul operației *Strike Ox*. Radiograma *Temerarului* relua intenționat cuvintele lui Churchill, care definise această operație ca „folosind metode care nu sînt nici diplomatice, nici militare".

Între timp, președintele se întreba ce gest public ar putea face pentru a ridica moralul britanicilor. Stephenson i-a sugerat :

— Ce-ar fi să trimiteți în Anglia pe domnul Wendell Willkie, contracandidatul dumneavoastră din recenta campanie electorală, disputată cu atîta înverșunare ?

Lui Roosevelt ideea i-a surîs. Înainte de a pleca la Londra, pe cînd președintele lucra la cea de a treia cuvîntare a sa inaugurală, Willkie i-a făcut o vizită. Scoțînd din sertar o hîrtie cu antetul Casei Albe, președintele a transcris un pasaj dintr-o poezie de Longfellow, pentru primul ministru britanic. Dîndu-și imediat seama de semnificația versurilor și de valoarea lor pentru ridicarea moralului concetățenilor săi, Churchill a citit-o în fața unui miting al locuitorilor City-ului londonez, ținut între două raiduri de bombardament :

Plutește înainte, o, corabie a țării !
Plutește înainte, o, Uniune, puternică și măreață !
Omenirea, cu temerile ei toate,
Cu speranțele ei toate pentru anii ce vin,
Îți urmărește soarta, cu suflarea tăiată !

Roosevelt nu se temea de moarte. Echilibrul lui sufletesc rezulta tocmai din faptul că se împăcase cu gîndul morții. Ceea ce-l înfricoșa era perspectiva de a face un pas greșit, care ar fi putut osîndi omenirea. Voia să dea încredere și curaj Angliei, dar nu îndrăznea să se expună unor atacuri politice, capabile să-i zădărnicească planurile. Serviciului secret britanic de la New York, în plină și rapidă extindere, i-a revenit răspunderea de a învălui în taină consfătuirile statelor majore anglo-americane, care au început în ianuarie 1941. Ceea ce urmărea Roosevelt era o cooperare care să ofere Statelor Unite cel mai înalt grad de pregătire strategică, atins vreodată de această țară înainte de a intra într-un război. El beneficia la maximum de experiența britanică, convins că generalii și amiralii săi au un orizont destul de larg, pentru a nu se

simţi jigniţi de această situaţie. Organizaţia lui Stephenson avea misiunea de a arunca o perdea de fum în jurul acestor consfătuiri, cu colaborarea F.B.I.-ului. Dar J. Edgar Hoover nu era omul care să accepte un rol de mîna a doua.

21

„Dacă aceste precedente vor rămîne nepedepsite şi vor oferi modele pentru viitoarele guvernări ale Statelor Unite, preşedintele va avea posibilitatea de a anula constituţia", scrie istoricul american Charles A. Beard, în lucrarea „Preşedintele Roosevelt şi intrarea în război — 1941". Cartea este un rechizitoriu la adresa „obligaţiilor" luate faţă de Anglia înainte de Pearl Harbor.

„Dacă izolaţioniştii ar fi cunoscut alianţa secretă dintre Statele Unite şi Marea Britanie în toată amploarea ei", i-a spus Sherwood lui Stephenson, în iarna lui 1940, „toată ţara ar fi vuit de strigătele lor ca preşedintele să fie destituit din funcţie".

Conferinţele de stat major anglo-americane s-au deschis la Washington, în ianuarie 1941. Generalul George C. Marshall şi amiralul Harold R. Stark i-au avertizat pe participanţi că trebuie să păstreze cel mai desăvîrşit secret. Dacă planurile lor cădeau în mîinile Axei, nu era nici o nenorocire. Dar dacă presa americană şi Congresul aflau despre ele, trebuia să se pună capăt oricărei pregătiri de război a Statelor Unite. „Secretul cel mai desăvîrşit" însemna împiedicarea oricărei dezvăluiri premature către opinia publică americană. „Roosevelt nu a omis niciodată faptul că acţiunile sale puteau să-l împingă la destituire, fie pe loc, fie ceva mai tîrziu", scrie Sherwood în „Roosevelt şi Hopkins".

A.B.C.-1 era „concubinajul" sugerat de Stephenson cu aproape şase luni mai înainte, cînd relatase preşedintelui dezastruoasele consecinţe ale retragerii de la Dunkerque. *A.B.C.-1* însemna *American—British Conference Number One* (Consfătuirea anglo-americană nr. 1), nume care dădea de înţeles că vor mai avea loc şi alte asemenea consfătuiri.

Reprezentanţii militari britanici la reuniune erau ofiţeri de grade superioare, îmbrăcaţi în haine civile, care

le stăteau prost. În trei luni, aceste „convorbiri la nivel mărunt“ au dus la redactarea unor planuri operative la scară globală. S-a stabilit că primejdia nazistă trebuia să capete prioritate față de orice eventuală agresiune militară din partea Japoniei. Pentru englezi, asta însemna o mare victorie diplomatică, care a trecut neobservată și neapreciată, deoarece s-a desfășurat pe frontul din umbră, unde lupta Stephenson. Acestuia i s-a părut de-a dreptul ciudat că participă la o ședință de consfătuire anglo-americană, în încăperile cenușii din vechea clădire a Marinei militare, exact în dimineața în care *New York Times* scria despre aprigile dezbateri din Congres în jurul Legii de împrumut și închiriere — un fapt care nu avea nimic de-a face cu ceea ce se discuta în spatele ușilor închise. După o discuție la secția de planificare a Ministerului de Război, Stephenson l-a auzit pe Marshall, șeful de stat major al armatei terestre, declarînd cu seninătate că nu există „absolut nici o intenție din partea Statelor Unite de a intra în război“. Și totuși, în ziua respectivă, se discutase în secret despre armata de uscat americană, care, peste doi ani, urma să aibă un efectiv de două milioane de oameni. Marshall nu îndrăznea să vorbească în public despre acest lucru, iar președintele nu putea să anunțe o politică de „prioritate pentru Germania“.

Despre convorbirile privind strategia globală anglo-americană știau doar vreo douăzeci de americani și o mînă de comandanți militari britanici. Pe umerii lui Stephenson cădea sarcina de a păstra secretul în jurul negocierilor. Era o situație inevitabil bizară. Desigur, duplicitatea președintelui era lipsită de demnitate. Minciunile aveau menirea de a duce de nas Congresul. „Prioritatea pentru Germania“ era o politică destinată perioadei de dinaintea intrării Statelor Unite în război. Dacă n-ar fi existat *A.B.C.-1* și acordul cu privire la priorități, un atac prin surprindere din partea Japoniei ar fi aruncat întreaga mașină de război americană, necorespunzătoare și prost pregătită, cu fața spre Oceanul Pacific, diminuînd considerabil presiunea exercitată împotriva celui de al treilea Reich. Dacă naziștii puneau mîna pe flota franceză, dirijau mai departe treburile guvernului de la Vichy, dispuneau de resursele de materii prime ale Europei răsăritene și continuau să beneficieze de bogățiile Uniunii Sovietice, führerul avea posibilitatea să cucerească și alte țări, apoi alte continente. Supremația mondială a hitleriștilor devenea o perspectivă

reală și înspăimîntătoare. Naziștii căpătau răgazul și resursele necesare pentru construirea bombei atomice, de a cărei realizare se apropiaseră deja destul de mult. O astfel de logică rece nu se putea impune, fără riscuri, decît în cadrul negocierilor secrete dintre englezi și americani.

„Nemții voiau ca Statele Unite să-și îndrepte atenția asupra Japoniei, pentru a da lui Hitler timp să-și ducă la capăt prima etapă de cuceriri și să se asigure că, atunci cînd vor trece la ofensivă, niponii nu vor înainta prea departe în Asia de sud-est", remarca Stephenson.

Planurile concepute de *A.B.C.-1* erau „gentlemen's agreement"-uri. Nu s-a semnat nici un fel de tratat secret. Operațiile conduse de la Rockefeller Centre de *British Security Coordination* puteau fi curmate în orice moment. Sediul central din Manhattan era încă o improvizație ad-hoc de ofițeri detașați, mașini de cifrat rudimentare și un sistem de fișare pe care nu l-ar fi înțeles nici un neinițiat. Era o perioadă crepusculară, în cursul căreia Walter Lippmann, în comentariile sale, exprima părerea sumbră, pe care o împărtășeau mulți, că atunci cînd gravele probleme ale războiului și păcii cer o decizie, „puterea executivă și cea judiciară, cu cadrele și cu tehnicienii lor, pierd capacitatea de a lua hotărîri".

La conferința *A.B.C.-1,* ofițerii britanici l-au întrebat pe secretarul Departamentului de Război, Stimson, de ce Statele Unite nu intră în conflict într-un moment în care stă în cumpănă supraviețuirea. Stimson a făcut un semn cu capul spre Casa Albă și a răspuns :

— Puneți această întrebare acolo. Acolo veți da peste cel mai mare izolaționist.

Răspunsul pe care președintele l-a dat lui Stephenson suna :

— Nu pot să antrenez în război o țară dezbinată. Am învățat asta în cursul primului război mondial. Pe atunci, eram la fel de grăbit cum sînteți voi astăzi. Dar cele întîmplate cu Wilson mi-au dat o lecție. Voi avea grijă să fiu sigur, foarte sigur că, dacă intrăm în război în mod oficial, vom fi strîns uniți.

Roosevelt ar fi putut adăuga „Pe ascuns, am intrat de pe acum în război".

Dictatorii erau convinși că președintele nu este în stare să miște un deget. Așa reieșea din mesajele diplomatice și militare ale hitleriștilor, interceptate la Bletchley. Generalul Friedrich von Boetticher, atașatul militar și al aeru-

lui, care reprezenta cel de al treilea Reich la Washington, raporta la Berlin că o grupare militară filogermană domina America. El i-a spus lui Hitler că Roosevelt și Departamentul de Stat se lăsaseră încercuiți de ceea ce Boetticher numea *Generalstab*, denumire care sugera o analogie cu monoliticul comandament militar german. Expresia favorită a atașatului militar era : „trăgătorii de sfori evrei". Pe aceștia îi învinuia, în februarie 1941, că ar fi determinat adoptarea Legii de împrumut și închiriere. Dar, afirma el, nici această lege, nici transferarea distrugătoarelor vechi către Anglia nu reprezentau o primejdie semnificativă, pe plan militar sau politic. Auzind numai ceea ce dorea să audă, Hitler era convins că *Generalstab*-ul american ia în serios victoriile-fulger ale Reichului și consideră Marea Britanie ca ieșită din luptă. Despre o intervenție americană nici nu putea fi vorba. Fărîmele de ajutor, acordate de Statele Unite, erau menite doar să astupe gura unei gălăgioase minorități a „iubitorilor de evrei".

Führerul a ordonat o intensificare a campaniilor de „nazificare" a acestor americani filogermani, pe care îi scornise fantezia lui Boetticher, pentru a se crea, în emisfera occidentală, agenții de infiltrare politică și economică și a se consolida terenul în zonele cu puternice tendințe filonaziste din America de Sud, în vederea unor acțiuni militare.

Pe cînd funcționa ca atașat militar american la Londra, generalul Raymond Lee a luat cunoștință de problema ce se punea britanicilor în legătură cu modul cum să risipească îndoielile cu privire la capacitatea Anglici de a supraviețui. Misiunea principală a lui Lee consta în a evalua sistematic forța militară a Marii Britanii și a furniza filiere pentru contacte secrete. Rapoartele sale adresate Washingtonului i-au oferit lui Stephenson o binevenită imagine despre felul cum vedea un observator obiectiv și competent situația care se afla într-o perpetuă schimbare. Lee a înțeles că nu mai este decît o chestiune de timp pînă ce va colabora cu omologul american al B.S.C.-ului, pentru crearea unei baze la Londra. Operațiile concepute în secret la New York trebuiau concretizate în Europa, dar Lee nu putea ghici nici cînd, nici cum va avea loc această traducere în viață.

Nelson Rockefeller l-a convins pe Roosevelt să aprobe înființarea unei noi agenții pe întinsurile nesupravegheate ale Americii de Sud — „moalele pîntecelui nostru", după

expresia lui Lee —, unde Stephenson dirija o rețea, care se lovea însă de penuria de bani și de echipament. Organizația lui Rockefeller, Oficiul de coordonare a treburilor interamericane, acționa pe ascuns, pe baza informațiilor primite de la B.S.C. despre filonaziștii aflați în posturi importante ale țărilor din America de Sud. Rockefeller a cheltuit milioane de dolari pentru a discredita, a înlătura sau a elimina pe orice altă cale uneltele conspiratorilor fasciști din America de Sud. În această parte a lumii, F.B.I.-ul și Departamentul de Stat își disputau jurisdicțiile ; lui Rockefeller îi venea mai ușor să facă dovadă de inițiativă personală și să subvină cheltuielilor, decît să rezolve controversele pe tema contraspionajului în străinătate. Deasemenea, pe această cale se proteja poziția publică a lui Roosevelt de a nu se implica în conflict pînă ce americanii nu i-o vor cere.

Hoover avea dreptate să nu se simtă la largul lui. Anvergura clandestină pe care o lua Oficiul de coordonare a treburilor interamericane și pe care o pusese la punct Rockefeller împreună cu Stephenson prefigura serviciul secret global, pe care avea să-l conducă Donovan. Pe de altă parte, Hoover căpătase acum oarecare experiență în legătură cu subtilele metode de lucru ale președintelui Roosevelt.

La începutul lui 1941, Hoover a remarcat un nou simptom — anunțurile care apăreau în presa canadiană. Iată o tipică „ofertă de serviciu", publicată în ziarul *Toronto Telegram :*

„De lucru pentru Anglia

Un oficiu depinzînd de guvernul britanic, cu sediul la New York, angajează cîteva tinere, perfect calificate pentru munci de secretariat, studente sau cu un nivel și mai înalt de pregătire. Se caută în special arhiviste, dactilografe și stenografe cu experiență... Candidatele admise vor lucra pe toată durata războiului".

Hoover știa ce înseamnă asta. Se recrutau canadieni pentru operațiile „la vedere" ale B.S.C.-ului, evitîndu-se astfel interdicția pusă cetățenilor americani de a lucra pentru o țară beligerantă, într-un război în care Statele Unite erau neutre. Despre Hoover se spunea că este cel mai puternic polițist din lume, dar acum era silit să închidă ochii în fața unor încălcări ale legii. Ambiția sa personală și orgoliul său profesional aveau bineînțeles de suferit. „Con-

dția colaborării cu Hoover", arată arhiva B.S.C.-ului, „era satisfacerea permanentă a nemărginitelor sale ambiții cu privire la F.B.I. El ar fi vrut să păstreze un monopol al legăturilor cu *British Security Coordination,* dar, pe măsură ce trecea vremea, acest lucru a devenit din ce în ce mai dificil".

Pentru a transforma F.B.I.-ul într-o agenție internațională, de tipul serviciilor secrete britanice, Hoover avea nevoie de sprijinul Congresului, care însă nu se grăbea să i-l acorde. Hoover nu era împuternicit să folosească agenți în afara teritoriului Statelor Unite. În consecință, el și-a trimis în taină oamenii în America Latină, luînd măsuri de precauțiune foarte complexe pentru ca Departamentul de Stat să nu afle nimic. Biroul său de legătură se afla la Rockefeller Centre, undeva pe la jumătatea drumului între Oficiul de coordonare a treburilor interamericane și *British Security Coordination.* Despre felul cum se desfășurau lucrurile în practică, scrie un agent dublu, cu numele de cod *Tricicleta,* în realitate un iugoslav. „M-am îndreptat încet spre Rockefeller Centre avînd mereu grijă să verific dacă nu sînt filat. Odată intrat în clădire, am zărit omul cu care trebuia să iau legătura și care frunzărea o carte de telefon. Am pornit după el, ne-am urcat amîndoi într-un lift și am urcat la etajul 29, fără ca vreunul din noi să scoată o vorbă. Celălalt a dat ocol etajului, apoi a apăsat din nou pe butonul liftului, dar a lăsat să treacă prima cabină, fără să se urce într-însa. Apoi a apăsat a doua oară. În cabina care urma era un civil. Ne-a făcut un mic semn din cap și am urcat pînă la etajul 44. Acolo am fost identificat și escortat pînă la biroul F.B.I.-ului" *.

Tricicleta se întorsese tocmai din America Latină și rapoartele sale prezentau interes pentru toate trei organizațiile — Oficiul de coordonare a treburilor interamericane, *British Security Coordination* și F.B.I. Alții care aveau de-a face cu F.B.I.-ul, mai ales canadienii din serviciul de securitate, nu mai conteneau cu laudele la adresa agenților lui Hoover, pentru discreția și eficiența lor, ca și pentru sinceritatea cu care recunoșteau că nu cunosc noile și uimitoarele tehnici ale spionajului.

O imagine complet diferită o furnizează Kim Philby, fost „haiduc de pe Baker Street". Iată ce scrie el în „Războiul meu din umbră" :

* „Spioni și contraspioni : un as al agenților de informații din cel de-al doilea război mondial".

„Activitatea lui Stephenson în Statele Unite nu-i făcea nici o plăcere lui John Edgar Hoover. Pentru un om de o vanitate atît de exacerbată, sugestia implicită că F.B.I.-ul nu e în stare să contracareze sabotajele pe teritoriul american era profund jignitoare. Hoover vedea roșu înaintea ochilor ori de cîte ori băieții lui Stephenson luau la bătaie sau îmbătau echipajele navelor care încărcau furnituri destinate țărilor Axei. Dar adevăratul motiv al resentimentelor sale pline de suspiciune, care nu l-au părăsit niciodată, a fost faptul că Stephenson juca un rol politic în propria lui curte — și îl juca bine. Hoover prevedea că înființarea O.S.S.-ului, condus de Bill Donovan, îl va duce la nesfîrșite dispute pe tema jurisdicțiilor. El știa că noua agenție va concura cu F.B.I.-ul în materie de fonduri guvernamentale și că va pune capăt monopolului său pe tărîmul investigațiilor. Crearea și supraviețuirea O.S.S.-ului avea să reprezinte singura înfrîngere serioasă suferită vreodată de Hoover în cariera lui politică — iar cariera sa a fost în întregime politică. Nu l-a iertat niciodată pe Stephenson pentru că a fost moașa și doica O.S.S.-ului".

„Hoover are un singur țel în viață — acela de a face să prospere *Federal Bureau of Investigation*, i-a spus Stephenson lui Churchill. Cînd a venit în fruntea F.B.I.-ului, Hoover avea 29 de ani ; pe atunci, Biroul federal de investigații era o organizație care funcționa tîrîș-grăpiș. Înainte de a-și lua slujba în primire, el a pus condiția ca agenția să nu aibă nimic de a face nici cu politica, nici cu birocrația. Încă de la început, Hoover și-a impus autoritatea absolută. În aproape un sfert de secol a făcut din F.B.I. o instituție națională. Drept urmare, agenția sa nu trebuie să suporte atacurile presei la care, aproape fără nici o excepție, sînt supuse toate celelalte agenții guvernamentale din cînd în cînd. Nimic din ce face F.B.I.-ul nu poate fi criticat". Postul pe care-l ocupa era pentru Hoover mîndria și orgoliul său. Fiu al unui funcționar public din Washington, el urmase cursurile serale ale facultății de drept, pe cînd lucra ca bibliotecar. Stephenson a relevat, în rapoartele sale, aceste aspecte ale biografiei lui Hoover, deoarece le considera „esențiale pentru ca cei de la Londra să înțeleagă o relație care nu totdeauna se desfășura în mod armonios".

Documentele B.S.C.-ului arată : „Lui Hoover îi trebuia mult curaj și multă clarviziune pentru a colabora atît de

strîns cu englezii. Insistențele sale ca legătura să fie ținută în secret dovedeau cît de bine își dădea seama că înfrunta un risc considerabil, în cazul cînd contactele sale cu serviciile secrete britanice ar fi fost date în vileag și l-ar fi implicat într-un scandal politic : toți izolaționiștii și neintervenționiștii din Statele Unite ar fi tăbărît pe el, făcîndu-i de petrecanie".

Stephenson l-a atras pe Hoover de partea lui, asigurîndu-l că va veni o vreme cînd opinia publică americană va afla despre succesele F.B.I.-ului. Englezii nu rîvneau nici la elogii, nici la recunoștință. Așa cum reiese din arhiva B.S.C.-ului : „Adevărul este că securitatea internă nu prea e compatibilă cu spionajul în străinătate. F.B.I.-ul a trebuit să fie flancat de echipe de specialiști cu o altă pregătire".

Flancarea lui Hoover avusese deja loc. Serviciul secret personal al lui Roosevelt a luat ființă în ziua cînd președintele s-a adresat printr-o scrisoare lui Churchill, solicitîndu-i confidențele care aveau să alcătuiască monumentala corespondență dintre Persoana navală și *Potus*. La 8 septembrie 1939, după ce coloanele blindate ale lui Hitler au pătruns adînc în Polonia, Statele Unite au proclamat o „stare de urgență limitată", în cadrul căreia s-a produs o reorganizare a Oficiului executiv prezidențial. Biroul bugetului s-a transferat de la Departamentul Finanțelor la acest Oficiu executiv reorganizat. Agenții Biroului s-au răspîndit prin toate ministerele și informările lor au ajuns direct la președinte. Consilierul special al lui Roosevelt, Harry Hopkins, a devenit un șef de stat major civil, fără nici o autoritate legală și avînd un fișier drept masă de lucru. După expresia lui Stephenson, Hopkins reprezenta „Ministerul de externe personal al președintelui". În timp ce războiul din Europa căpăta amploare, trebuiau luate tot mai multe măsuri pentru a se proteja relațiile legale dar clandestine dintre Londra și Washington. În noua sferă a războiului secret, președintele avea nevoie de un colaborator similar cu Hopkins. Cel care ocupa acest post trebuia să-și asume riscul de a lua hotărîri pentru care să fie ulterior blamat. Patriotismul și cinstea sa personală trebuiau să nu dea loc la nici o îndoială. Nimeni nu era mai potrivit pentru această ingrată misiune decît Bill Donovan.

„Iată de ce", scrie cronica B.S.C.-ului, „Stephenson s-a străduit să întărească autoritatea lui Donovan, fără a ne-

glija legăturile sale speciale cu John Edgar Hoover. Lucrul s-a dovedit tot mai dificil. Din cînd în cînd, F.B.I.-ul a încercat efectiv să pună capăt operațiilor întreprinse de *British Security Coordination*".

Sesizînd anumite pericole în perspectivă, Hoover a recurs tot mai mult la argumente legaliste, declarînd că B.S.C.-ul încalcă legile americane și contribuie la ceea ce istoricii aveau să numească mai tîrziu instaurarea unei aucrații a lui Roosevelt pe tărîmul relațiilor internaționale. Pînă la urmă, s-a putut birui periculoasa ostilitate a lui Hoover, dar s-au ivit ocazii cînd Londra i-a redeșteptat gelozia, nedezvăluindu-i anumite informații. Motivele erau de ordin birocratic, dar lui Hoover i s-a părut că nu se avea încredere într-însul. Parcurgînd arhivele B.S.C.-ului, se poate căpăta o idee despre echilibristica pe care trebuia s-o facă *Temerarul* : „Stephenson avea nevoie în Statele Unite de ceva ce nu exista în momentul cînd a înființat B.S.C.-ul... O agenție cu care să colaboreze pe deplin și care să aibă aceeași structură și aceeași coordonare a funcțiilor ca și propria lui organizație. În fruntea ei îi trebuia un om mai puțin rigid decît Hoover și mai puțin temător de concurenți potențiali".

Totuși, Hoover era un aliat de preț. „Fidel principiului că te faci frate cu dracul pînă treci puntea, el îi oferea lui Stephenson protecția de care acesta avea nevoie", scrie Ian Fleming, care a venit la New York în 1941, împreună cu directorul Serviciului de informații navale al Marii Britanii. Englezilor li s-a făcut o primire rece. Fleming îl descrie pe Hoover astfel : „Un bărbat scund, îndesat și enigmatic, cu ochi imobili și cu o gură de copoi. Ne-a primit politicos, de față cu un martor, ne-a ascultat cu atenție și a declarat pe un ton ferm, dar amabil, că misiunea noastră nu-l interesează". Hoover a dat limpede de înțeles că nu avea nici un rost să se stabilească și alte filiere cu Londra, înafara B.S.C.-ului și a Oficiului de informații navale al Statelor Unite. Și-a formulat refuzul pe un ton destul de curtenitor. „Răspunsul lui negativ avea moliciunea unei labe de pisică", scrie Fleming. „Pe urmă, cu acrul că ne face o favoare, ne-a trimis prin laboratoarele și arhivele F.B.I.-ului, pînă la subsolul unde se făcea instrucție de tir. Pînă în ziua de astăzi mai aud zgomotul asurzitor al pistolului-mitralieră *Thompson*, cu care, în pivnița în-

tunecoasă, un instructor ne făcea o demonstrație de tragere la țintă. Apoi, cu o strîngere de mînă puternică și seacă, ni s-a arătat ușa".

22

În paralel cu ritmul crescînd al războiului secret dus de anglo-americani, a crescut și necesitatea consultărilor transatlantice. Stephenson pleca cu avionul la Londra cel puțin o dată pe lună, pentru a lămuri problemele ce se iveau. Și în această privință avea nevoie de bunăvoința lui Hoover, deoarece traficul de agenți și curieri se putea întrerupe oricînd, dacă F.B.I.-ul își vîra coada.

Între Washington și Londra existau două rute rapide. Una necesita trecerea pe ascuns a frontierei în Canada, cu ajutorul F.B.I.-ului și al autorităților canadiene, prevenite de *British Security Coordination*. Călătorul se urca apoi într-un avion, care decola de la Montreal și ajungea la Londra, prin Labrador. Curierii, savanții atomiști și chiar spionii de prima mînă voiajau pe această cale extrem de inconfortabilă, la bordul unor bombardiere dotate doar cu strictul necesar. Pasagerii se înghesuiau în turelele mitralierelor, iar corespondența confidențială era îndesată în compartimentele rezervate bombelor. Domneau primejdii de tot felul. Un celebru iluzionist, Jasper Maskelyne, ale cărui talente serveau la crearea de arme imaginare, a fost cît pe aci să-și dea duhul din lipsă de oxigen. Compozitorul Eric Maschwitz, recrutat pentru a conduce operația de falsificare a documentelor, a înghețat bocnă cînd avionul lui a aterizat forțat în Islanda. Crezînd că e un *Focke-Wulf Kurier* pornit în urmărirea unui convoi, un pilot englez de vînătoare, decolînd de pe un portavion, s-a ascuns într-un nor și a atacat prin surprindere un avion britanic cu patru motoare, avînd la bord un număr de personalități importante. Cvadrimotorul a fost doborît în ocean, unde au pierit toți pasagerii. Zboruri ca acestea erau atît de secrete, încît brusca apariție a unui aparat mare și neindentificat, care păstra o tăcere radiofonică desăvîrșită, declanșa cu ușurință astfel de reacții fatale.

Ruta de sud era la fel de periculoasă. Un incident cu o dublă semnificație tragică a fost uciderea lui Leslie Howard, actorul englez pe care mii de americani îl cunos-

cusură în rolul blîndului Ashley Wilkes, din filmul „Pe aripile vîntului". În cursul unei misiuni pentru Stephenson, el s-a urcat la bordul unui avion neînarmat, pe care germanii, la curent cu acest zbor, l-au doborît. Englezii știau dinainte ce vor face naziștii, dar, pentru a nu da în vileag modul cum aflase acest lucru, Bletchley — care interceptase ordinele *Luftwaffei* — a lăsat avionul să fie doborît. Secretul s-a păstrat atît de bine încît publicul larg nu a cunoscut niciodată culisele reale ale acestei afaceri, despre care s-a știut vag doar că este o poveste de spionaj. Leslie Howard s-a prăbușit în golful Biscaya. Tot acolo, avioanele de vînătoare britanice au atacat, într-un rînd, hidroavionul în care călătorea Churchill și care le fusese semnalat drept „obiect neidentificat și ostil". Din fericire, pilotul lui Churchill a scăpat de atacatori, strecurîndu-se într-un strat gros de nori ; altfel Anglia ar fi pierdut pe cel mai de seamă conducător al ei. Cele șase aparate *Hurricane* ale R.A.F.-ului s-au năpustit asupra primului ministru, care se întorcea din Bermuda. La Londra, îl așteptau acuzații în parlament că ar fi comis erori militare în iarna anului 1941. Istoria nu a înregistrat vreun comentariu al lui Churchill asupra tentativei nereușite de doborîre a avionului în care zbura.

Pe itinerarul de sud peste Atlantic zbura mai ales compania *British Imperial Airways*, ale cărei avioane efectuau traversarea în douăzeci și patru de ore, decolînd de la New York și ajungînd în sudul Angliei, via Bermuda și Lisabona. Hidroavioanele *Pan American Boeing 314* intrau în categoria navelor comerciale și nu aveau dreptul să amerizeze în apele țărilor beligerante. La capătul unui zbor secret cu unul din aceste hidroavioane, Hopkins a ajuns la destinație atît de obosit încît nu și-a mai putut desface centura de siguranță. Dar chinurile sale nu au luat sfîrșit. Bombardierele germane au urmărit trenul cu care călătorea spre Londra și, la cîteva minute după sosirea la gara Waterloo, sute de bombe incendiare blocau șinele peste care abia trecuse vagonul său.

Ca ambasador itinerant, Hopkins a trebuit să constate că un efort de reparații se impunea și pe tărîm diplomatic, atunci cînd s-a întîlnit cu Churchill, într-o zi posomorîtă din luna ianuarie 1941. Ajuns la clădirea de pe Downing Street 10, a văzut că suflul unei bombe spărsese mai toate geamurile. Condus la subsol, Hopkins a fost întîmpinat de „un domn rotofei, zîmbitor și cu obrajii roșii, care mi-a

întins o mînă grasă, dar convingătoare, și mi-a urat bun venit în Anglia". Prima întrevedere s-a desfășurat în condiții bune. Churchill s-a arătat preocupat de faptul că Hopkins mînca atît de puțin la prînz și s-a declarat încîntat de perspectiva unei întîlniri „accidentale" cu președintele Roosevelt în Bermuda. Dar fălcile rubicondului gentleman s-au încleștat de furie cînd Hopkins i-a spus că, în anumite cercuri din Statele Unite, domnește părerea că primului ministru nu-i plac nici americanii, nici Roosevelt personal. Churchill s-a lansat într-un atac furibund împotriva ambasadorului Kennedy, explicînd că acesta îl ponegrește îngrozitor, dînd naștere unor impresii false.

Primul ministru britanic simțea față de războiul din umbră o atracție fără margini, pe care însă rareori o dădea în vileag. El a intuit darurile lui Donovan pe acest tărîm și i-a cerut lui Stephenson să-l invite în Anglia cît mai des cu putință. O lumină asupra acestor „rendez-vous"-uri clandestine a aruncat-o agentul secret american Ernest Cuneo, care pe atunci era omul special de legătură al președintelui. Venind la Londra împreună cu Stephenson și Donovan, el și-a exprimat ambiția secretă de a-l vedea pe primul ministru. A doua zi urma să viziteze o bază militară. Cei doi Bill s-au dus pe Downing Street 10. Tocmai se întorceau la hotelul Claridge, înainte de a se lumina de ziuă, cînd l-au văzut pe Cuneo la colțul dintre Grosvenor Square și Brooke Street.

— Hai cu noi, Ernie. Mergem la primul ministru.

— Acum ?... E patru dimineața !

Stephenson l-a luat de braț și i-a spus :

— Da, Ernie. Ora cea mai întunecată, înainte de revărsatul zorilor. E momentul cel mai potrivit...

Cuneo l-a găsit pe Churchill îmbrăcat într-o salopetă și arătînd ca un spion dolofan, care așteaptă să fie paraşutat în Europa. Pe american l-a impresionat felul dezinvolt în care l-a întîmpinat primul ministru, după ce le-a deschis ușa :

— Pe dumneata te cheamă Cuneo ? Ești vreo rudă cu navigatorul Cuneo, care a călătorit cu Columb ?

— Sînt urmaș direct al lui, i-a răspuns Cuneo.

— Bravo, a spus Churchill. Hai să bem în cinstea lui.

Churchill era impetuos și lucra pînă la ore tîrzii. Roosevelt era cumpătat și se culca devreme. Făcînd naveta de la unul la celălalt, trebuia să treci dintr-o viteză mintală într-alta. Între ei existau tot soiul de deosebiri. Cînd

luna era plină și strălucitoare, Churchill nu se ducea la Chequers pentru a-și petrece acolo sfîrșitul de săptămînă : clădirea era cunoscută germanilor și oferea o țintă foarte vizibilă. Ori de cîte ori respecta ritualul tradițional al weekend-ului, Churchill ducea cu sine cordonul ombilical al cablurilor telefonice și telegrafice, care îl legau de lumea aflată în război. După părerea lui, inamicul prefera sfîrșiturile de săptămînă pentru operațiile de mare amploare, deoarece spera să ia prin surprindere Cabinetul de război britanic. În consecință, sîmbetele și duminicile lui Churchill erau furtunoase. Atunci cînd, după propria sa expresie, „luna era sus pe cer", primul ministru se ducea la Ditchley, lîngă Oxford. Acolo se afla un conac datînd din secolul al XVII-lea și avînd trei încăperi maiestuoase la parter, precum și toată aparatura electronică necesară pentru a duce războiul de la distanță. „Acolo unde se afla Churchill, se afla și prima linie a frontului", scrie Stephenson. „Primul ministru era veșnic la punctul de comandă, trăgînd rafale de indicații. Roosevelt simțea nevoia de liniște la anumite intervale regulate. Churchill se mulțumea cu puțin somn, deșteptîndu-se plin de elan către miezul nopții. Roosevelt lucra concentrat de-a lungul întregii zile și se băga în pat pe la 10 seara".

Stephenson își amintește de o discuție cu Donovan care a avut loc în camera de baie a primului ministru. Churchill era drapat într-un imens prosop, pe care l-a dat la o parte cînd a sosit momentul să se îmbrace, dezgolindu-și trupul său de heruvim dolofan. În cameră a intrat și șeful statului major imperial, generalul Alan Brooke; oaspeții s-au așezat pe marginea băii și pe capacul toaletei, în vreme ce comandantul suprem se lupta cu o cămașă care refuza să se încheie la gît. Plimbîndu-se de colo pînă colo în camera de baie, ca un Statu-palmă uriaș, el l-a dăscălit pe Donovan cum să utilizeze calitatea lui de cetățean al unei țări neutre pentru a pătrunde într-o zonă ocupată de naziști din Europa și a provoca diversiuni acolo. Stephenson i-a atras atenția că această problemă ar trebui discutată mai întîi cu președintele. Mustrarea a fost acceptată cu un aer rușinat. „Am reușit !" a strigat la un moment dat Churchill, înnodîndu-și un papion în jurul gîtului.

Au cinat cu toții, bine dispuși. Meniul consta din ouă de nagît, budincă de pasăre și tortă de ciocolată, totul stropit cu șampanie, porto, coniac și, la urmă de tot, whisky. Donovan a remarcat că Churchill ținea seama de obiecțiile

celor care îndrăzneau să i se împotrivească și îi disprețuia pe cei ce se lăsau intimidați de atitudinea lui prietenoasă. „Războiul este o treabă în care presiunile sînt teribile, iar persoanele care participă la un conflict vor eșua dacă nu vor fi în stare să facă față acestor presiuni", scrisese Churchill în lucrarea lui, „Criza mondială". Acum, continua să rupă orice legătură cu cei incapabili să reziste presiunilor exercitate de el.

Stephenson i-a spus primului ministru că stilul președintelui Roosevelt este mult mai relaxat, punctat cu momente de bună dispoziție, comportarea sa neavînd nimic eroic într-însa. Primul ministru britanic aștepta din ce în ce mai nerăbdător o întîlnire cu președintele Statelor Unite. Stephenson i-a descris momentul cînd Roosevelt iese din dormitor, pentru a începe o zi de lucru : „Se aud soneriile. Colaboratorii se dau la o parte. Roosevelt trece plin de demnitate pe lîngă ei, cu bărbia sus, cu portțigaretul strîns între dinți, radiind încredere și energie. Totuși, el circulă într-un fotoliu inconfortabil cu rotile, fără perne și fără rezemătoare pentru brațe. Un valet negru îl împinge repede de la spate. În urma lui, vin agenții serviciului secret, ducînd coșuri de sîrmă pline cu hîrțoage".

Într-o scrisoare adresată feldmareșalului J.C. Smuts, pe atunci prim-ministru al Africii de Sud, Churchill mărturisea : „Nu cred că, în această fază, ar avea vreun rost să apelez la Roosevelt să intre în război... Nu trebuie să subestimăm dificultățile lui de ordin constituțional. El poate lua măsuri în calitate de șef al organului executiv, dar numai Congresul are dreptul să declare război. Roosevelt a mers atît de departe încît mi-a spus : «S-ar putea să nu declar niciodată război ; s-ar putea să fac război...» În ultima vreme, opinia publică din Statele Unite a mai progresat, dar, în privința Congresului, totul este problemă de numărătoare a voturilor. Bineînțeles, dacă aș găsi vreun mijloc să contribui la deplasarea acestei situații pe un plan mai înalt, voi face tot ce-mi va sta în putință".

Un colaborator al lui Stephenson a lăsat o relatare colorată despre felul cum *Temerarul* și B.S.C.-ul acționau în această perioadă dificilă. Roald Dahl a pătruns în cercul de familie al lui Roosevelt. Tînăr și înalt de statură, Dahl suferise răni grave ca pilot al unui avion de vînătoare și fusese trimis inițial la Washington ca atașat britanic al Aerului. Perspectiva de a se găsi din nou într-o țară aflată în condiții de pace l-a înspăimîntat. „I-am spus subsecre-

tarului de la Ministerul Aerului : «A nu, vă rog foarte mult, domnule subsecretar, orice, numai asta nu !». Mi-a răspuns că este un ordin şi că slujba e foarte importantă. După părerea mea, era o slujbă cum nu se poate mai lipsită de importanţă. Venisem din plin război. Oamenii erau uciși în jurul meu. Zburasem destul de mult şi văzusem lucruri îngrozitoare. Acum, aproape de pe o zi pe alta, m-am trezit în mijlocul unei mulţimi de musafiri invitaţi la un cocteil, în America. A trebuit să mă împodobesc cu fireturi şi ceaprazuri. Rezultatul a fost că am vorbit destul de pe şleau şi chiar cam obraznic. Superiorii mei au ajuns la concluzia că nu prea eram tipul potrivit pentru un astfel de mediu. Aşa că un general-colonel din *Royal Air Force* a aranjat să fiu dat afară şi trimis înapoi, în Anglia".

Într-adevăr, Dahl era un pilot din Bătălia Angliei, care nu avea ce să caute în Statele Unite. Nu se putea împiedica să nu compare pe tovarăşii săi de luptă, care încă se mai băteau cu disperare pentru a ţine piept noii ofensive a bombardierelor germane, cu „strategii de cafenea" de la Washington. Dar eşecul său ca diplomat a avut şi un efect pozitiv. Americanii care considerau că englezii se joacă de-a războiul (impresie întărită de reprezentanţii cam onctuoşi, expediaţi de la Londra pentru că nu prea erau de folos acolo) l-au apreciat mult mai mult pe Dahl. Ei i-au vorbit deschis despre felul cum ar contribui la efortul de război al Angliei, dacă li s-ar permite să nu ţină seama de opreliştile birocratice. Înainte de a se înapoia în ţară, reputaţia lui Dahl ca purtător de cuvînt al cetăţenilor britanici de rînd, care luptă cu adevărat, a ajuns la urechile lui Stephenson. „*Temerarul* mi-a trimis vorbă : «Du-te acasă, vei fi contactat şi te vei înapoia aci, ca să lucrezi cu mine». Aşa că, am plecat la Londra cu gradul de căpitan şi m-am înapoiat după o săptămînă, cu gradul de maior. M-am dus la o recepţie şi, la celălalt capăt al camerei, l-am văzut pe generalul care mă dăduse afară. S-a apropiat de mine şi m-a întrebat : «Ce naiba faci aici ?» I-am răspuns : «Domnule general, vă rog să-l întrebaţi pe Bill Stephenson». S-a făcut şi mai vineţiu şi a întins-o. Era o dovadă despre forţa lui Stephenson. Generalul-colonel amuţise cu desăvîrşire. N-a mai putut rosti o vorbă. N-a mai putut face nimic".

Eleanor Roosevelt citise nepoţilor ei „Spiriduşii", una din cărţile de mare succes scrise de Dahl pentru copii.

Cînd a auzit că autorul se găsea la Washington, l-a invitat la un dineu cu președintele.

„Pe vremea aceea, lucram deja din plin pentru Stephenson", își amintește Dahl. „Misiunea mea era de a unge bine mașinăria, ca totul să meargă strună între englezi și americani. După prima cină pe care am luat-o cu președintele, am început să merg, în fiecare sfîrșit de săptămînă, la Hyde Park. Acolo erau familia Roosevelt și invitații ei, oameni ca Henry Morgenthau. Puteam să pun cele mai indiscrete întrebări și să capăt răspunsuri la fel de indiscrete, deoarece, în teorie, eram un nimeni.

De exemplu, între Londra și Washington exista o dispută oficială pe tema viitoarelor operații. La masă, puteam să-l întreb pe Roosevelt ce părere are despre acest lucru, iar el putea să-mi răspundă deschis, mult mai sincer decît ar fi făcut-o pe cale oficială. Storceam de la americanii de la cel mai înalt nivel tot felul de astfel de informații, dar nu în scopuri necinstite, ci de dragul efortului de război. Tocmai de aceea a introdus Bill tipi ca mine prin diverse cercuri".

Roosevelt știa că tînărul ofițer de aviație britanic reprezintă încă o filieră de informații pentru Stephenson, dar, respectînd regulile jocului, nu recunoștea niciodată acest lucru în mod oficial. „Intram în cîte o duminică dimineața în odăița lui Roosevelt de la Hyde Park, unde președintele pregătea niște cocteiluri, ca de obicei. Îi spuneam «Bună dimineața, domnule președinte» și pălăvrăgeam prietenește împreună. Mă trata ca pe un simplu prieten al lui Eleanor. Îmi spunea cu naivitate, de parcă aș fi fost un om cu care vorbești vrute și nevrute : «Am primit astăzi o veste interesantă de la Winston...»".

În felul acesta se puneau întrebări și se dădeau răspunsuri care, schimbate pe căi oficiale, ar fi putut provoca necazuri. Nimeni nu se îndoia de deplina securitate a comunicațiilor lui Stephenson. După aprecierea lui Donovan, aceste canale de comunicație erau singurele din acea epocă pe care se putea conta. Iată și motivul pentru care însuși Donovan respecta regulile jocului. La rîndul său, el a devenit un om al lui Stephenson, plasat într-un anume loc de nevăzutul coordonator al serviciilor secrete de la New York și conștient de faptul că președintele aproba acest lucru.

23

Oricît de mult crescuse reţeaua *Temerarului* din Manhattan în 1941, Stephenson avea nevoie de baze anexe, pentru a-şi susţine operaţiile şi pentru a avea unde să se retragă, la caz de nevoie. Cel puţin una dintre baze trebuia să fie controlabilă de la Londra. Alegerea s-a oprit asupra insulelor risipite prin Oceanul Atlantic şi Marea Caraibilor. Cea mai la îndemînă era Bermuda. Aflată în linia întîi a dificilului război pe mare, staţia de pe Bermuda a devenit o anexă a B.S.C.-ului. Dacă veneai acolo cu avionul de la New York, aveai impresia că pătrunzi în liniile inamice.

Cu mulţi ani mai tîrziu, Ian Fleming a făcut din Bermuda unul din teatrele de acţiune ale romanelor avîndu-l ca erou pe James Bond. După moartea lui Fleming, o carte a lui John Pearson, „007 James Bond : o biografie autorizată", care a apărut sub formă de serial în revista londoneză *Sunday Telegraph*, în 1974, afirmă că comandorul Bond a existat cu adevărat şi nu a căpătat un caracter fictiv decît pentru a-i păcăli pe inamicii săi. Pretinsul Bond a fost „demascat" într-unul din cele mai vechi şi mai luxoase hoteluri ale Bermudei, Hamilton Princess, unde ar fi ocupat un apartament aparţinînd şefului său, Sir William Stephenson. Cartea a oferit un pasionant subiect de discuţie în barul hotelului, unde un perete constă dintr-un gigantic acvariu, amintind de peretele de sticlă care-l despărţea pe Bond de rechinii doctorului No. Turiştii se interesau despre ascensorul particular care ducea la apartamentul lui Stephenson şi pîndeau limuzina *Cadillac*, placată cu aur, în care se spunea că circulă. E adevărat că firma *Intrepid-Bermuda* fusese înregistrată la companiile telegrafice de pe întreg cuprinsul lumii. Stephenson păstra numele de cod pe care i-l dăduse Churchill şi locuia cu adevărat în Bermuda, dar în condiţii modeste. În rest, toată povestea era născocită şi nu avea nimic de-a face cu o realitate mult mai pasionantă. În cursul celui de al doilea război mondial, Bermuda a fost centrul unor active operaţii secrete şi hotelul Hamilton Princess era ticsit de agenţi aliaţi.

Pe această insulă, aflată nu departe de continentul american, se interceptau comunicaţiile poştale, telegrafice şi radiofonice dintre emisfera occidentală şi teritoriile eu-

ropene ocupate de inamic. Bermuda constituia o anexă exotică a echipei *Ultra* de la Bletchley. Între pereții colorați în trandafiriu ai hotelului în stil colonial Hamilton Princess, 1200 de specialiști britanici lucrau în niște chilii de care americanii nu știau nimic. La începutul războiului, dezvoltarea acestui centru s-a datorat interdicției oficiale de colaborare dintre F.B.I. și serviciile secrete britanice. Dar, peste cîteva luni, Hoover a avut de cîștigat de pe urma englezilor din Bermuda, care urmăreau emisiunile stațiilor clandestine de radio puse în slujba spionajului fascist.

Bărbații și femeile de la „Bletchley la tropice" au dobîndit aproape aceeași pricepere în descifrarea ordinelor naziste pe tărîmul războiului secret ca și echipele *Ultrei*. În ciuda curbei cînd ascendente, cînd descendente, care marca relația dintre F.B.I. și B.S.C., Hoover a ținut totdeauna seama de ajutorul primit atunci și de perspectiva ca operațiile britanice să progreseze necontenit. El își dădea de asemenea seama că, în cazul cînd colaborarea dintre el și *Temerarul* ia sfîrșit, Stephenson are la dispoziție această insulă mare, pentru a-și muta acolo organizația de la New York. Hoover știa destule despre cele ce se întîmplau în Bermuda pentru a fi convins că el avea mai multă nevoie de B.S.C. decît B.S.C.-ul de el. În plus, Roosevelt spusese F.B.I.-ului că toate comunicațiile cu străinătatea trebuie să treacă prin filtrul britanic stabilit pe această insulă.

Bermuda era o răspîntie de telecomunicații, un centru pentru interceptarea mesajelor transmise de alții. Acolo, materialul era trecut prin sită și expediat lui Stephenson, la New York. Arhivele B.S.C.-ului arată : „Unul din cele mai bune rezultate ale colaborării dintre Stephenson și Hoover s-a dobîndit în această sferă... Încă de timpuriu, B.S.C.-ul a furnizat F.B.I.-ului material provenit din diversele sale surse, mai ales corespondență interceptată și studiată de stațiile cenzurii poștale și telegrafice imperiale din Bermuda, Trinidad și Jamaica. În lipsa lor, F.B.I.-ul ar fi fost grav handicapat, deoarece în Statele Unite nu exista cenzură poștală... F.B.I.-ul i-a rămas îndatorat B.S.C.-ului pentru demascarea cu succes a cîtorva afaceri de spionaj, în 1940 și 1941. Hoover și-a plătit cu generozitate datoria..."

Bermuda nu avea nimic colonial, în ciuda folosirii termenului „imperial". Insula se mîndrea cu cel mai vechi parlament după Anglia și era pe deplin loială monarhului

amc. Locuitorii descindeau din coloniștii care, printre miile de emigranți opriți acolo în căutare de hrană și apă proaspătă, rămăseseră locului, în loc să parcurgă și restul de 900 de kilometri, pînă în locul unde astăzi este Carolina de Nord. În deceniul 1930—1940, Bermuda era o bază de aprovizionare pentru transporturile aeriene și maritime. Stephenson a considerat-o drept o arteră principală în traficul transatlantic și, în 1940, a început să stringă șurubul. Americanii au constatat că scrisorile lor cu destinația Europa întîrzie în mod inexplicabil. Alții, dîndu-și seama treptat de ce se întîmpla acolo, au protestat împotriva imixtiunii în treburile lor personale și particulare. Dar Hoover începuse să adune o bogată recoltă de spioni și contrabandiști, așa încît F.B.I.-ul l-a susținut pe Stephenson.

Bermuda era de asemenea o stație intermediară pentru agenții britanici care lucrau în cadrul rețelei sud-americane. Radiocomunicațiile lor curente erau veșnic amenințate cu întreruperea. Emițătoarele lor de joasă tensiune nu puteau intra în legătură directă cu Londra. O mare parte din informațiile lor prezenta un interes direct pentru Statele Unite și declarațiile președintelui reflectau volumul crescînd de date provenite din această sursă. Unui ambasador filonazist, care minimaliza intențiile expansioniste ale lui Hitler în cele două Americi, Roosevelt i-a spus : „Hitler este cuceritorul cel mai cumplit din ultimii 1000 de ani. După părerea noastră, planurile lui infame nu cunosc nici o limită geografică". Adresîndu-se Senatului, Roosevelt a vorbit despre uriașele proporții ale programului führerului și despre „sălbăticia obiectivelor sale nemărginite". El a zugrăvit „marșul cotropitor al lui Hitler, de-a lungul și de-a latul globului, cu zece milioane de soldați și treizeci de mii de avioane". A prezentat hărți confiscate de la agenți germani, pe care se putea vedea o Americă Latină nazificată, un canal Panama capturat și bombardierele germane la baze aflate în apropiere de orașele Statelor Unite.

Materia primă pentru aceste declarații provenea de la stația de pe Bermuda, care s-a extins pe vremea cînd Stephenson nu era încă sigur că americanii vor fi de acord cu operații de amploare pe teritoriul lor.

Hotelul Hamilton Princess servea drept cartier general, iar în subsolurile altor hoteluri se găseau laboratoarele. Echipe de specialiști citeau mesajele micropunctate pe

care le trimiteau spionii germani, scoteau scrisori din plicuri bine sigilate și le puneau la loc fără să lase nici o urmă, fabricau cernelurile secrete pe care spionajul Axei le folosea într-o gamă uluitoare, și, pe toate căile posibile, contribuiau la capturarea agenților inamici și la zădărnicirea operațiilor întreprinse împotriva liniilor de comunicații britanice. Dat fiind că Bermuda se afla la răscrucea rutelor transatlantice, avioanele care făceau legătura cu Europa luau combustibil aci, în drum spre Lisabona. Acest oraș neutru era cel mai mare cuib de spioni. Tot prin Bermuda treceau și valizele diplomatice, aflate sub protecția acordurilor internaționale cu privire la inviolabilitatea corespondenței diplomatice ; dar nici aceasta din urmă nu rezista mîinilor pricepute ale controlorilor. Pentru a se asigura că o cantitate tot mai mare de curier diplomatic va trece prin aceste puncte de interceptie, Stephenson a furnizat F.B.I.-ului un flux continuu de informații interesante.

Stephenson a arestat în Bermuda pe unul dintre mesagerii lui Pierre Laval, în noiembrie 1940. Întrebat ce-l determinase să-l suspecteze tocmai pe acest om, *Temerarul* a amintit că Laval îi fusese menționat, înainte de război, ca prieten potențial al Reichului, de către generalul S.S. Alfred Rosenberg. Orice călător avînd asupra sa un pașaport eliberat de guvernul de la Vichy putea duce cu sine documente confidențiale între Franța ocupată și Statele Unite, documente din care se putea anticipa rolul colaboraționiștilor francezi pe continentul american.

Donovan utiliza Bermuda ca escală în cursul frecventelor sale voiajuri peste Atlantic. În iarna anului 1940 i s-a arătat „ceva de o importanță excepțională". Cazul i-a rămas ancorat în memorie ca un exemplu despre ceea ce poate realiza o memorie prodigioasă, capabilă să ajungă la concluzii juste cu o agilitate de neînțeles pentru minți mai lente.

O tînără englezoaică, Nadya Gardner, pescuind prin mulțimea de scrisori, a dat peste una provenită din New York și adresată numelui de cod sub care se ascundea Reinhard Heydrich. „Heydrich era sinistrul șef al celei mai infame dintre organizațiile teroriste ale lui Hitler", își amintește Stephenson. „S-a subapreciat forța lui Heydrich ca adversar al nostru în războiul secret. El a fost un monstru care și-a depășit magiștrii — «Prințul umbrei», amiralul Canaris, și «Șeful ordinului S.S.», Heinrich

Himmler. Pe vremea cînd a trecut Donovan pe aci, nu se ştia că Heydrich se amestecă şi în problemele de spionaj, deşi, în cadrul misiunilor antebelice pe care le avusesem în bazinul Ruhrului, m-am ciocnit de el în cîteva rînduri".

Dezvăluirea activităţilor sale reale avea să se dovedească de un mare folos, iar rezultatele finale au fost de o importanţă covîrşitoare. Heydrich îi spiona pe spionii germani.

„După ce l-am demascat pe agentul său, doctorul Westrick, Heydrich a început să aibă bănuieli", arată Stephenson. „Suspiciunile sale au crescut şi mai mult cînd i-am strecurat dovezi care dădeau de înţeles că Westrick fusese trădat de alţi agenţi naziști din Statele Unite".

Scrisoarea interceptată, purtînd adresa „Lothar Frederick, 1, Helgolaender Ufer, Berlin", a fost supusă obişnuitelor analize chimice, în subsolul hotelului, dar rezultatele nu au confirmat prezenţa vreunei cerneluri secrete. Totuşi, ceva din felul cum era dactilografiată scrisoarea i-a stîrnit bănuieli Nadyei Gardner. Ea nu avea habar despre numele conspirativ al lui Heydrich şi nici despre adresa lui, dar era dotată cu un instinct pentru ciudatele întorsături de frază pe care le folosesc adesea spionii.

Fata a semnalat aceste bizarerii. Scrisoarea era redactată în limba engleză. Din loc în loc, se utilizau cuvinte traduse direct din germană, de parcă autorul distrat ar fi gîndit în limba sa maternă. Mesajul purta semnătura Joe K. Acesta părea un american ca oricare altul, cu excepţia ciudatelor întorsături de frază şi a interesului său deosebit faţă de mişcările navelor aliate.

Echipele de specialişti din Bermuda au studiat scrisul lui Joe K. S-au mai interceptat şi alte scrisori, adresate mai ales unor corespondenţi din Spania şi Portugalia şi mai rar celui din Berlin. Adresele expeditorului corespundeau unor firme comerciale de la New York, care nu existau. Chimiştii nu au reuşit să descopere vreo cerneală simpatică. Convinsă însă că scrisorile conţin elemente secrete, Nadya Gardner a perseverat în căutarea unei scrieri ascunse. Echipa de chimişti, condusă de dr. Enrique Dent, a recurs în cele din urmă la testul cu aburi de iodură, căzut aproape în desuetudine. Într-adevăr, misteriosul Joe K. întrebuinţa una dintre cele mai vechi cerneluri invizibile, obţinute printr-o topire în apă a prafului de piramidon, care se vindea ca antinevralgic la orice dro-

gherie. În martie 1941, o altă scrisoare a lui Joe K., trimisă în Portugalia, a dezvăluit amănunte despre avioanele americane furnizate Angliei. Rîndurile scrise cu cerneală invizibilă arătau că o copie a scrisorii fusese expediată prin China, cu ajutorul unui anume Smith. F.B.I.-ul a reușit să intercepteze această scrisoare, ca și o alta, adresată tot domnului Smith, în China, și care conținea o schemă exactă a instalațiilor defensive americane de la Pearl Harbor *. Totuși, nimeni nu știa încă cine era Joe K.

O scrisoare datată 15 aprilie 1941 și adresată lui Manuel Alonso, la Madrid, conținea două pagini de informații despre transporturile maritime și părea să provină din aceeași sursă. O săptămînă mai tîrziu, o altă scrisoare vorbea despre cei 70 000 de soldați britanici staționați în Islanda și mulțumea adresantului necunoscut pentru scufundarea cargobotului *Ville de Liege*. De asemenea, mesajul înșira tipurile de avioane americane care se expediau acum în Anglia și descria sistemul după care se organizau convoaiele plecate din portul canadian Halifax.

Concentrîndu-se asupra unei alte serii de interceptări din Bermuda, F.B.I.-ul s-a oprit asupra unei scrisori trimise la 20 martie 1941 și care pomenea despre un anume Phil : acesta fusese călcat de un taxi, pe cînd traversa Broadway-ul, în Times Square. O altă mașină trecuse de asemenea peste trupul lui. Partea lizibilă a scrisorii avea un ton destul de indiferent. Rîndurile scrise cu cerneală simpatică lăsau să se simtă o notă de panică.

Între timp, directorul hotelului Taft din New York relatase ciudatele împrejurări în care avusese loc accidentul de circulație al unui anume Julio Lopez Lido. Spre uimirea polițiștilor, directorul hotelului le-a spus că Lido fusese călcat de o mașină cu premeditare. Din registrul hotelului reieșea că Lido își dăduse ca adresă permanentă orașul Shanghai și ca țară de origină Spania. Bazîndu-se pe informațiile furnizate de interceptările Bermudei, anchetatorii F.B.I.-ului au făcut un sumar al evenimentelor, dar nu au reușit să ajungă decît la alte întrebări. Să fi fost cel ucis „domnul Smith din China" ? Sau însuși

---

* Nu este vorba despre chestionarul cu privire la Pearl Harbor, dezvăluit F.B.I.-ului, la indicația englezilor, de către agentul dublu *Tricicleta*, și care a dus la acuzații false împotriva lui Roosevelt că ar fi știut dinainte despre planurile atacului japonez. Incidentul agentului *Tricicleta* este relatat într-un capitol care urmează.

Joe K. ? Să se fi aflat un agent britanic la volanul mașinii care îl călcase ?

De voie, de nevoie, B.S.C.-ul a arătat că Lido era de fapt un agent german, care folosea numele conspirativ Phil și care fusese „scos din circulație". F.B.I.-ul a cerut să-i vadă dosarul. Era vorba de Ulrich von der Osten, căpitan în serviciul secret german, avînd un frate în orașul Denver (statul Colorado), pe care F.B.I.-ul îl pusese sub urmărire. Bagajul defunctului conținea o agendă, pe care figura numărul de telefon al unui magazin din New York. Anchetatorii au aflat că magazinul fusese vîndut de curînd și și-au reamintit de o frază din scrisoarea lui Joe K., în care se relata accidentul lui Lido : „Mătușa mea și-a vîndut prăvălia". Scrisoarea îl prevenea pe adresant că „nu mai este indicat să i se trimită corespondență mătușii mele, dar celelalte rude și prieteni ai mei activează mai departe".

Totuși, nu exista nici o legătură cu Joe K. Tot ce a putut să afle F.B.I.-ul a fost că „mătușa care-și vînduse prăvălia" avea un nepot, pe nume Fred Ludwig. Dar unde locuia acesta ? Cartea de telefon era plină de Ludwigi. Deodată, un agent german din Lisabona a trimis o telegramă în limbaj cifrat, pe adresa *Fouzie, New York*. Un om al B.S.C.-ului de la oficiul telegrafic din New York a obținut adresa lui *Fouzie*. Era Fred Ludwig, în vîrstă de 48 de ani, născut la Fremont (statul Ohio), cu școala făcută în Germania și înapoiat la New York în martie 1940, pentru a organiza o rețea de spionaj nazistă. El își recruta subagenții prin intermediul organizației *German-American Bund* și căpăta banii de cheltuială de la consulatul german, printr-un intermediar, cu care se întîlnea de obicei la restaurantul Child, pe strada 34. Șeful său era defunctul von der Osten. Joe K. era Ludwig.

Cineva îl lichidase pe von der Osten, trădătorul născut în Statele Unite, care devenise ofițer în serviciul secret al unui guvern străin. În această perioadă de neutralitate însă, o anchetă mai aprofundată a F.B.I.-ului ar fi dus la o situație foarte penibilă. Întreaga afacere, care a avut loc într-un stadiu incipient al colaborării dintre F.B.I. și B.S.C., a devenit un exemplu clasic de tehnică a manipulării. Englezii știau mai multe decît îndrăzneau să spună despre operațiile secrete ale consulatului german. Exista o limită, peste care ei nu puteau trece, în materie de spionaj. B.S.C.-ul nu voia nici să-și compromită sursele din sînul

organizațiilor germane, nici să abuzeze de îngăduința americanilor într-atît încît să stîrnească proteste publice. Moartea lui von der Osten și mințile agere din Bermuda au constituit motive suficiente pentru a determina F.B.I.-ul să intre el însuși în acțiune împotriva spionilor naziști.

Bermuda putea verifica 200 000 de scrisori în cursul unei singure escale a unui avion cu direcția S.U.A. ; alte 15 000 de scrisori, de la bordul aceluiași aparat, erau supuse unor examene chimice. Bineînțeles, toate urmele acestui control trebuiau eliminate. Întreaga operație ar fi eșuat, dacă inamicul ar fi ghicit că cineva îi verifică corespondența clandestină. Jocul era destul de curios, deoarece jumătate din scrisori — cele provenite de pe teritoriul inamic — lipseau adesea.

Analizele efectuate au confirmat faptul că generalul S.S. Reinhardt Heydrich deținea o autoritate copleșitoare în toate ramurile serviciilor de informații naziste, în poliția secretă și în securitatea internă a partidului hitlerist. El se afla acum deasupra amiralului Canaris, care conducea agenția profesionistă de spionaj a Germaniei. Canaris a fost ulterior spînzurat, sub acuzația că ar fi participat la o tentativă de asasinat împotriva führerului. Dar, încă înainte de aceasta, el își pierduse puterea, care trecuse în mîinile lui Heydrich. Această informație avea să se dovedească deosebit de fatidică pentru Heydrich.

24

La începutul anului 1941, ofițerii serviciilor de informații navale din Statele Unite și Marea Britanie s-au întîlnit în Bermuda, pentru a coordona lupta împotriva submarinelor germane, care pîndeau de sub oglinda strălucind sub soare a Atlanticului. Nimicitoarele atacuri ale *U-Boot*-urilor riscau să îngenuncheze Anglia, înainte ca ea să devină trambulina de lansare spre „fortăreața Europei", așa cum proiectase *A.B.C.-1*. Cu unsprezece luni înainte ca Statele Unite să intre oficial în război, comandanții navali americani căutau mijloace noi, pentru a acorda aliaților lor secreți un sprijin discret.

De bătălia Atlanticului depindea viața sau moartea Marii Britanii, care încă nu-și revenise de pe urma primejdiilor înfruntate în cursul bătăliei Angliei. Liniile de apro-

vizionare din America erau aproape complet tăiate. Amiralul Ernest J. King, vigurosul șef al operațiilor navale ale marinei S.U.A., nu știa cum să se împartă între simpatia lui față de englezi și răspunderea pe care o avea în Oceanul Pacific, unde japonezii dădeau semne că se pregătesc pentru o agresiune.

Britanicii știau că dacă vor da impresia că foametea îi va face să se prăbușească, orice strateg cu răspundere din Statele Unite va avea motive să arunce peste bord *A.B.C.-1*. Sosise momentul să se treacă la mărturisiri sincere.

Reuniunea din Bermuda a avut loc la baza navală a marinei militare britanice, din apropierea străvechiului oraș St. George, lîngă bătrînul fort ale cărui tunuri se îndreptau tot spre tradiționalii vrăjmași din Europa. Englezii s-au străduit să demonstreze că, în ciuda vestilor proaste, obțineau succese în campaniile secrete pe care le duceau. Ei au prezentat americanilor instalațiile de descifrare a mesajelor germane, pe care le captau stațiile de radio din Bermuda. Serviciul de informații al transmisioniștilor din armata terestră americană le trimisese deja un model al versiunii japoneze a *Enigmei*. Aceasta călătorise, în ianuarie 1941, la bordul celui mai nou și mai puternic cuirasat britanic, *King George V*, pentru a se instala definitiv la Bletchley.

La întoarcerea sa în Statele Unite, criptograful american William Friedman a vizitat subsolurile hotelurilor din Bermuda, unde lucrau surorile mai mici ale echipelor de la Bletchley. Suferind din cauza supraîncordării nervoase, Friedman primise ordin, în ianuarie 1941, să se înapoieze acasă, pentru o perioadă de convalescență la spitalul *Walter Reed*. El a profitat însă de această afecțiune vremelnică : la adăpostul diagnosticului de depresiune nervoasă, a putut să lucreze liniștit, în culise, pentru o mai strînsă colaborare între echipele *Ultra* și serviciile secrete americane, dotate încă cu un personal insuficient și cu un utilaj rudimentar. La o lună după convorbirile secrete *A.B.C.-1*, Friedman a plecat în Bermuda.

La Bletchley, americanul constatase că informații captate și descifrate la timp puteau zădărnici atacurile *U-Boot*-urilor. Cu extraordinara lui forță de previziune, Friedman era convins că pericolul reprezentat de submarinele germane devenea din ce în ce mai mare. Anul următor, 1942, a dovedit cîtă dreptate avea : naziștii au

scufundat 1 644 de cargoboturi care navigau spre Anglia. Într-o catastrofală luptă, care a durat o noapte întreagă, 21 de nave au fost nimicite. Pierderile ar fi fost cu mult mai mari, dacă americanii n-ar fi intrat în joc mai devreme. În februarie 1941, echipele din Bermuda au început sinteza informațiilor culese de radiomonitoarele atît din Statele Unite, cît și din Marea Britanie, reușind să acopere astfel toată zona patrulată de *U-Boot*-uri.

Submarinele naziste se găseau sub controlul unei baze centrale de operații, căreia i se transmiteau prin radio date cu privire la convoaiele britanice. Emanînd de la agenți naziști și de la posturi de observații, aceste date erau analizate, după care comandanții de submarine primeau indicațiile corespunzătoare. Dezvoltarea radiocomunicațiilor a făcut ca *U-Boot*-urile să fie mai flexibile, dar a permis totodată celor ce interceptau mesajele să urmărească deplasările submersibilelor. Pe deplin încrezători în mașinile de cifrat *Enigma*, din care fiecare dintre ei avea un exemplar la bord, comandanții submarinelor uzau fără nici o restricție de radiocomunicații. Naziștii erau convinși că, chiar în eventualitatea capturării unui submarin, cu *Enigma* intactă, nimeni n-ar fi fost în stare să-și imagineze cum se modifica dispoziția tambururilor.

În afară de descifrarea unor mesaje transmise prin *Enigma*, englezii detectau poziția submarinelor inamice stabilind coordonatele transmisiunilor lor radiofonice. Această operație a căpătat o amploare uriașă atunci cînd stațiile americane au împărtășit britanicilor propriile lor constatări, prin intermediul B.S.C.-ului și al Bermudei.

Pentru a-i determina pe matrozii germani căzuți prizonieri să vorbească, englezii le prezentau detalii din dosarele lor militare, fragmente de conversații, numele prietenilor lor, amănunte despre felul cum fuseseră instruiți, ba chiar și unele probleme familiale. Anchetatorii britanici își închipuiau că această masă de informații personale — fără doar și poate cea mai perfectă reconstituire a vieții de fiecare zi din tabăra inamică — se datora unui sistem complex de indexare, de interogare a unor prizonieri precedenți și de spionaj în sînul marinei militare germane. Exista într-adevăr un sistem de indexare, menit să reproducă centrul de documentare de la comandamentul submarinelor germane. Dar, în cea mai mare parte, informațiile proveneau de la *Ultra* și de la substația din Bermuda. Ceea ce constituia aparent principalul atu al *U-Boot*-urilor

— radiocomunicațiile — devenise deficiența lor majoră. Pe cînd forțele terestre și aeriene ale naziștilor aveau posibilitatea de a recurge la curieri și la legături telefonice sau telegrafice, pentru a reduce volumul radiocomunicațiilor în ajunul unei operații importante, forțele navale nu se puteau bizui decît pe undele herțiene. La Bletchley se înregistrau detalii aparent insignifiante, ca de pildă cele două zile de instrucție ale matrozului Schmidt în cursul unei escale la Brest ; la cîtva timp după aceea, un membru al unei echipe *Ultra* își va aminti de acest lucru și îi va alătura un nou mesaj, semnalînd mutarea lui Schmidt pe o navă de aprovizionare din Atlantic. Priceperea lui Schmidt în domeniul unui anumit tip de torpilă, plus prezența „vacii de lapte", care aproviziona *U-Boot*-urile în largul mării, precum și alte mărunte informații alcătuiau, la un loc, o imagine la zi despre proiectele germane.

Stephenson și-a dat seama că nu era suficient să dezvăluie rezultatul acestor deducții. Era firesc ca „clienții" americani să manifeste scepticism, dacă nu cunoșteau metodele prin care se obținuse acest material. Soluția era de a-i lăsa pe Bill Donovan și pe ofițerii superiori americani să vadă cum lucrează sistemul. În felul acesta se putea ocoli regula conform căreia ofițerii britanici nu aveau voie „să facă troc" de informații navale. Cei însărcinați să transmită informații camarazilor lor americani nu primeau, la rîndul lor, nici o informație în schimb, deoarece metodele competitive ar fi putut avea rezultate dezastruoase în ceea ce privește securitatea. „Securitatea însemna ținerea la adăpost a conlucrării anglo-americane de privirile ziariștilor", scrie Donald McLachlan, care lucra în biroul directorului serviciului de informații navale al Marii Britanii. „O publicitate care ar fi provocat reacția rivalilor și adversarilor lui Roosevelt ar fi dus la o catastrofă".

În esență, metodele din Bermuda erau identice cu cele de la Bletchley. Se cerea mai întîi să se asculte radiocomunicațiile submarinelor inamice, apoi să se descifreze limbajul codat și, în cele din urmă, să se analizeze și să se trieze informațiile utile din aceste mesaje laconice. Cele trei operații erau distincte : comunicațiile, criptografia, informațiile. În plus, exista cerința absolută ca, ori de cîte ori se acționa pe baza unei informații interceptate, să se găsească un paravan pentru a ascunde adevărata sursă a datelor obținute. Naziștii nu trebuiau să ghicească modul cum se urmărea îndeaproape și chiar se anticipa fiecare mișcare a

haitelor lor de submarine. Dacă un *U-Boot* se ridica la suprafață și constata că acolo îl așteaptă un bombardier, trebuia găsită o explicație acceptabilă, oricît de falsă ar fi fost ea, pentru a-l păcăli pe dușman.

Activitatea principală revenea specialiștilor de la Amiralitatea din Londra. Acolo se lucra neîntrerupt, douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, în schimburi. Fiecare din ele avea un șef, care îi prezida pe specialiștii strînși, în formă de potcoavă, în jurul lui. *Royal Navy* își avea de asemenea experții săi în Bermuda și la Bletchley, deoarece se considera că „pămîntenii" puteau scăpa din vedere elemente semnificative din radiocomunicațiile inamice. Materialul obținut se tria și datele cele mai importante erau trimise direct la Londra.

În Bermuda, o unitate specială de legătură, instruită la Bletchley, reformula informațiile în așa fel încît ele nu mai semănau deloc cu mesajele originale. Șeful unității era singurul împuternicit să transmită această informație „distilată" serviciilor secrete britanice sau americane. De îndată ce s-a demonstrat, spre satisfacția amiralului King, că aceste mesaje secrete reformulate se obțineau direct de la statele majore germane, marina militară americană a intrat prompt în acțiune, într-o strînsă colaborare cu navele de război britanice.

Unul dintre cei mai mari experți din lume în domeniul cernelurilor simpatice, doctorul Stanley W. Collins, din Londra, a inițiat o operație în beciurile încinse și umezi ale Bermudei, unde ritmul de muncă era atît de intens, încît tinerele englezoaice leșinau din cauza oboselii și a căldurii. Aceste activități s-au desfășurat într-o taină atît de completă, încît au trecut peste trei decenii pînă ce a început să se vorbească în parte despre ele. „Hotărîrea Angliei de a intercepta traficul poștal dintre Statele Unite și Europa a adus prima mare schimbare pe meleagurile noastre", scria în 1973 W. S. Zuill, istoric oficial al Bermudei și redactor-șef al ziarului *Royal Gazette*. „În port, se îmbulzeau nave. Avioanele așteptau, în timp ce corespondența era controlată. Un mare număr de experți și lingviști s-au instalat la hotelurile Hamilton Princess și Bermudiana, reușind să demaște spioni germani deja implantați în Statele Unite. S-au confiscat tezaure artistice, furate de naziști în Franța și transportate prin porturi neutre, pentru a fi vîndute la New York, pentru mașina de război a lui Hitler. Într-un rînd, cargobotul *Excalibur*, aparținînd companiei

American Export Lines, ducea o serie de tablouri valoroase într-un seif sigilat. Căpitanul navei a refuzat să deschidă seiful, astfel că englezii i-au tăiat ușa cu lampa de sudură, au luat tablourile și le-au depozitat în subsolul Băncii Bermudei. În cele din urmă, spre marea sa uimire, posesorul lor de la Paris a primit înapoi toate cele 270 de picturi impresioniste, care erau intacte".

Ruta comercială aeriană peste Oceanul Atlantic era deservită de hidroavioanele *Boeing 314*, ale companiei *Pan American*. În timp ce aparatele făceau plinul de carburant pe insulă, pasagerii și mărfurile de la bordul acestora erau supuse unui discret control. Uneori, trebuia examinată încărcătura completă a unui hidroavion, în intervalul cît echipajului i se oferea o recepție la Yacht Club. Pe cînd „vînătorii" parcurgeau în mare viteză corespondența, trebuiau născocite pretexte după pretexte, pentru a justifica întîrzierea provocată hidroavionului.

Pentru a deschide plicuri închise fără a lăsa nici o urmă, era nevoie de multă practică. Femeile dovedeau cea mai mare abilitate în această privință. Iar printr-o ciudată întorsătură a legii probabilităților, fetele care se remarcau în această privință aveau glezne frumoase. „Se poate afirma aproape cu certitudine că o fată cu picioare urîte nu «vîneză» bine și mai mult încurcă treaba", scria un medic al B.S.C.-ului, într-o notă oficială. „Nimeni nu a descoperit încă ce rol joacă piciorul. Este un domeniu în care se pot întreprinde cercetări fundamentale". Autorul era un doctor cu o carură atletică și B.S.C.-ul a ajuns la concluzia că el încerca să-și creeze un sector propriu, capabil să-i ofere multe satisfacții. Dar candidatele la postul de „vînător" au continuat să se mire de ce li se cerea să-și arate gleznele.

Unele din ele proveneau de la *M.I.-5*. Un post în Bermuda avea o rezonanță romantică, dar se dovedea plictisitor și exigent. Fetele depășeau ca număr pe bărbați, care, dealtfel, erau în majoritate căsătoriți, de vîrstă mijlocie sau cufundați în muncă. Dintre comentariile făcute pe atunci, pe această temă, unul din cele mai susceptibile de a vedea lumina tiparului este strofa următoare din „Jeluirea fecioarei" :

Nu-s decît o fată de la M.I.-5
Și m-așteaptă un mormînt de fecioară
Picioarele-s de vină că am ajuns aci,
Dar n-am păcătuit nici prima oară.

Urechi lungi, ochi ageri și glezne bine făcute nu erau suficiente pentru a face față metodelor mai subtile de comunicații ale inamicului. De exemplu, procedeul micropunctului, permițînd strecurarea de informații într-o scrisoare obișnuită, consta din reducerea fotografică a unei pagini dactilografiate la dimensiunile unui semn de punctuație obișnuit pentru mașina de scris. Pentru a recupera mesajul, se cerea un microscop capabil să mărească de două sute de ori. Semnele de punctuație împănau scrisoarea ca stafidele din budinca de seu, poreclită în armata britanică *plum duff*, de unde și porecla metodei — *duff*.

Hoover a apreciat micropunctul drept „capodopera spionajului inamic". Substația de la Bermuda a destăinuit F.B.I.-ului punctele hipermicrofotografice și metoda de realizare a lor, printr-o aparatură neportativă. Pentru a proteja sursele britanice, F.B.I.-ul a atribuit altcuiva această revelație. „Vînătorii" din Bermuda nu puteau spera să găsească micropuncte printr-o cercetare la întîmplare. Era necesar ca ei să fie informați despre persoanele suspecte, ale căror scrisori urmau să fie supuse controlului, despre adresele pe care B.S.C.-ul și F.B.I.-ul le considerau îndoielnice, ca și despre categoriile de corespondență care păreau destinate serviciilor secrete germane. Grație informațiilor dobîndite în Bermuda, s-au demascat activități clandestine ale naziștilor în America Latină, unde agenții britanici au cules și mai multe informații pentru cei ce alcătuiau dosarele la New York. Aceste dosare, alcătuite de cărturari care lucrau la B.S.C., constituiau baza de cercetare și de analiză, care prezenta un interes vital pentru operațiile secrete speciale.

În perioada de neutralitate a Statelor Unite, Bermuda transmitea B.S.C.-ului, la New York, rezumatul mesajelor secrete interceptate de la inamic, detaliile suplimentare provenind din dosarele cercetătorilor. Pentru precizări în legătură cu adresantul, se putea apela la stațiile secrete britanice din Londra și de pe continentul european. Rezultatul — indiferent dacă consta dintr-un dosar voluminos sau o singură foaie de hîrtie — era transmis F.B.I.-ului, care se remarca prin minuțiozitatea investigațiilor și analizelor sale. Pentru a identifica un manuscris sau o pagină dactilografiată, trebuiau parcurse mii și mii de documente, în care s-ar fi putut să apară din nou scrisul suspectului.

Ca etaloane, se foloseau fişe pe care figurau cel puţin zece litere caracteristice, găsite iniţial în misiva interceptată.

Informaţiile dobîndite din scrisorile agenţilor inamici deja cunoscuţi erau supuse unei analize intense. Aci, F.B.I.-ul arunca în luptă tot materialul pe care putea să-l furnizeze B.S.C.-ul. De exemplu, dacă un agent întrebuinţa cerneală simpatică, era obligat să scrie, cu cerneală vizibilă, o scrisoare oarecare, capabilă să reziste unui control de rutină, făcut de o privire ageră. E greu să întocmeşti o scrisoare banală care să aibă sens, să pară nevinovată şi să abordeze detalii mărunte din viaţa profesională sau de familie fără să dezvălui, din cînd în cînd, un element semnificativ din viaţa ta personală. Iar cînd cerneala simpatică lipseşte şi mesajul autentic trebuie incorporat într-o scrisoare aparent nevinovată, sarcina autorului e şi mai grea. Cu cît mai mare era numărul de mesaje interceptate în legătură cu o anume anchetă, cu atît mai mari şanse avea F.B.I.-ul să descopere o urmă.

„Conlucrarea timpurie dintre englezi şi americani pe acest tărîm ne-a dat posibilitatea să ţinem pasul cu progresele tehnologice ale naziştilor", subliniază documentele B.S.C.-ului. „Cutia profesorului Zapp nu ne-a luat prin surprindere. A existat cu adevărat un profesor german, care purta acest nume şi care a simplificat mult procesul de microfotografiere".

Această inovaţie a oferit agenţilor germani prilejul de a trimite, prin poşta aeriană, mari cantităţi de informaţii tehnice. Reviste comerciale şi ştiinţifice, sinteze economice şi alte materiale tipărite ajungeau prin contrabandă în Mexic, unde erau microfotografiate şi trimise, sub formă de puncte, la adresele clandestine din Europa. Pînă şi diagrame sau formule chimice călătoreau pe această cale, sub forma a douăzeci şi ceva de puncte într-o scrisoare. „Cutia profesorului Zapp" era de fapt un mic laborator pliant. Iniţial, microfotografia implica două faze : fotografierea materialului la dimensiunea unei mărci poştale, apoi fotografierea acesteia printr-un microscop ţinut invers. Negativul dobîndit se scotea din emulsie cu un ac de seringă special adaptat şi se lipea cu colodiu pe o filă de scrisoare. „Cutia lui Zapp" a mecanizat o operaţie în care micropunctele erau fixate fotografic, dar developarea lor avea loc după primirea scrisorii. Semnele de punctuaţie deve-

neau aşadar nişte negative transparente şi puteau fi lipite pe marginea adezivă a plicului. Emulsia utilizată în acest procedeu era un colorant de anilină, în locul unui compus al argintului, iar imaginea oferea detalii foarte precise. De îndată ce „vînătorii" au aflat despre aceasta, au devenit şi mai atenţi cu corespondenţa.

Bermuda a însemnat mai mult decît o anexă pentru operaţiile B.S.C.-ului de la New York. Ea a jucat un rol ofensiv împotriva acţiunilor inamice în cele două Americi, într-o vreme cînd puţină lume lua în serios pericolul unei coloane a cincea naziste. Din multe motive, nu se putea crea o organizaţie britanică de contraspionaj propriu-zis pe teritoriul Statelor Unite. Folosirea unor agenţi în acest scop ar fi încălcat legea McKellar. Legăturile strînse şi neoficiale, stabilite de Stephenson, dădeau rezultate mai bune. La aceasta contribuia şi colaborarea legală dintre organele de păstrare a ordinei din Statele Unite şi din Canada : sub pretextul unor acţiuni obişnuite de poliţie, se conlucra pe ascuns pentru combaterea spionajului nazist.

Lui Hoover îi convenea să lase Bermuda să-şi vadă de treabă. Acolo, agenţii săi puteau participa la operaţii secrete britanice, fără să fie nevoie să dea socoteală Departamentului de stat, care se împotrivea cu îndîrjire extinderii F.B.I.-ului pe meleaguri străine. După ce baza principală a lui Stephenson, de la Rockefeller Centre, s-a dezvoltat, luînd o amploare greu de camuflat, mecanismul Bermudei s-a schimbat. Au devenit evidente avantajele transferării unor activităţi pe insulă. Roosevelt l-a îndemnat personal pe Hoover să strîngă informaţii secrete despre iniţiativele subversive ale naziştilor în toată emisfera occidentală. Preşedintele i-a ordonat să ia din timp măsuri împotriva unor astfel de operaţii, în cazul intrării în război a Statelor Unite. Dar Hoover se găsea între ciocan şi nicovală — hotărîrea preşedintelui de a se pregăti pentru război şi stăruinţa aproape fanatică a Congresului de a păstra neutralitatea S.U.A. Cînd şi-a dat seama că Stephenson nu numai că îl va ajuta, dar va atribui F.B.I.-ului toată cinstea pentru succesele repurtate, Hoover s-a grăbit să profite de ocazie pentru a dobîndi cunoştinţe şi experienţe într-un domeniu inedit pentru el.

Acest domeniu era Tabăra X.

25

Pentru B.S.C., Bletchley și Bermuda erau importante în materie de detecție. Tabăra X dădea B.S.C.-ului forța pumnului. Această suprafață bine păzită din zona agricolă a Canadei era despărțită de Statele Unite printr-un șir de lacuri cu apa cea mai neagră și mai rece din lume, în dramatic contrast cu Bermuda, avanpost într-un ocean răvășit de înfruntări armate, dar insulă înconjurată de mări calde.

Arhiva B.S.C.-ului spune despre Tabăra X : „Acolo se concentra puterea de lovire, pregătindu-se pentru operații secrete ofensive".

Acolo se instruiau agenții, se verificau metodele de gherilă. Acolo se construiau uriașe clădiri de mucava, în stil hollywoodian, „reproducînd reședințe ale naziștilor de frunte, pe care urmau să le atace vînătorii de naziști", pentru a folosi expresia colorată a lui Stephenson. Dacă Bermuda era brațul întins spre apărare, Tabăra X era pumnul încleștat, pregătindu-se pentru lovitura de grație.

Această apropiere între Tabăra X și Bermuda s-a întruchipat în cazul generalului S.S. Heydrich. Pe la sfîrșitul anului 1940 a devenit clar că Heydrich năzuiește să-și aroge o putere inferioară doar celei a lui Hitler. „Vînătorii" din Bermuda interceptaseră proiecte ale sale cu privire la Statele Unite. Pregătirile pentru executarea lui Heydrich s-au desfășurat la Tabăra X, implicînd colaborarea unui producător de filme, a unui decorator de la Hollywood și a unei actrițe franceze, al cărei amant era un agent dublu german.

Tabăra X se situa în apropiere de autostrada Toronto Kingston, pe malul de nord al lacului Ontario, la ceva mai puțin de 500 de kilometri nord-vest de Manhattan. În parte, alegerea locului se datora faptului că acolo puteau ajunge ușor atît agenții F.B.I.-ului, cît și oamenii lui Donovan. Recruții și utilajele traversau frontiera canadiană fără a atrage atenția, dar vizitatorii nedoriți nu aveau cum să răzbească pînă acolo. La sud, tabăra era mărginită de lacuri, pe o distanță de 65 de kilometri, iar la nord de o zonă sălbatică de vegetație, adîncă și deasă. Căile de acces dinspre est și vest se aflau sub o pază continuă. Puținii privilegiați, care efectuau misiuni speciale, mergeau pînă la plaja Roosevelt, imediat la răsărit de cascada Nia-

gara, pe teritoriu american, și traversau apele negre ale lacurilor în cursul nopții. Figurile înnegrite cu funingine ale membrilor comandourilor britanice abia se zăreau prin întuneric. Acești veterani ai raidurilor întreprinse pe țărmurile ocupate de inamic în Europa, acum paznicii Taberei X, se pricepeau de minune în mînuirea acului de cap, a firului subțire de sîrmă și a altor arme, la fel de simple, de nezgomotoase și de ucigătoare, care aveau darul să nu alarmeze inutil pe cei din împrejurimi și să nu atragă atenția nedorită a poliției locale.

„Terenul a fost achiziționat în loturi mici, potrivit celor mai bune tradiții ale poveștilor cu spioni", scrie Ian Fleming, care a făcut acolo o perioadă de instrucție. „Cu alte cuvinte, Stephenson și-a pus la dispoziție fondurile, iar titlurile de proprietate au fost transferate ulterior statului britanic. El și cu Bill Donovan au considerat că locul era ideal pentru țelurile propuse. Pînă și atunci, la început, Donovan prevedea că nu va trece mult și-și va trimite propriii lui recruți în Tabăra X".

Ca și ruda sa din Manhattan, baza a crescut necontenit. O importantă componentă a Taberei X, stația M, falsifica documente funcționînd oficial ca un releu de radiotransmisie. La 160 kilometri spre est, aerodromul *Norman Rogers* servea drept teren de instrucție pentru piloții navali britanici, justificîndu-și astfel hangarele bine păzite. În lac se testau submarine cu un singur pasager și dispozitive de explozie subacvatică. Într-un subteran adînc se afla *Hydra,* stația de radioemisie care lega Tabăra X de centrele serviciilor secrete britanice de pe tot cuprinsul lumii. În 1943 s-a construit *Aspidistra,* cea mai mare unitate de radiocomunicații de pe glob, care și-a luat numele după un cîntec de music-hall din Londra, despre „cea mai mare aspidistră din lume". Compania canadiană de radio a spus locuitorilor din orașul învecinat Oshawa că instalează noi antene : explicația era menită să justifice bizarele activități care au început în 1940, cînd directorul general al Companiei de radio, vechiul prieten al lui Stephenson, Gladstone Murray, fost pilot de vînătoare, a devenit un „haiduc de pe Baker Street".

„În ciuda aspectului general de oraș al copiilor, complexul avea o semnificație extrem de serioasă", își amintește Murray. „Cînd englezii s-au retras de pe continentul european, serviciile lor secrete și-au văzut legăturile rupte... Trebuia creat un sistem nou... Centrul nervos al

acestui sistem trebuia să se afle cît mai departe de ochiul inamicului şi totuşi destul de aproape de centrul operativ global al B.S.C.-ului de la New York. Trebuia să poată conlucra cu cetăţeni americani, fără a încălca legile Statelor Unite, să răspundă cerinţelor mereu crescînde de oameni cu o perfectă cunoaştere a Europei. Trebuia să dispună de spaţiu : hărţile şi machetele de mari dimensiuni, reproducerile clădirilor şi obiectivelor, precum şi terenurile de instrucţie pentru paraşutişti necesitau spaţiu. Era vădit că locul ales trebuia să se găsească undeva în Canada".

Colin Gubbins, şeful „haiducilor de pe Baker Street", îi spusese lui Murray : „Pe primii oameni pe care-i vom trimite în teritoriile ocupate va trebui să-i paraşutăm orbeşte. Aceasta va fi metoda cea mai eficientă de pătrundere. Coastele sînt păzite şi apele minate, aşa că trimiterea de agenţi pe mare ne-ar provoca mari pierderi. Preferăm să-i lansăm cu paraşuta. Iar asta presupune o instrucţie aeriană foarte complexă, atît pentru piloţi cît şi pentru agenţi".

Au apărut „fabrici" de documente false, de explozive camuflate şi de alte ustensile din panoplia spionajului. Era vorba nu de jucării romantice, ci de o dotare care însemna viaţă sau moarte pentru luptătorii din umbră. Participanţii la „războiul necavaleresc" erau conştienţi de caracterul sălbatic şi înspăimîntător al bătăliei lor, dar şi convinşi că era singura cale pe care se puteau submina regimurile totalitare. Specialiştii din Canada aveau acces la resursele americane. Aceşti experţi proveneau din toate păturile sociale. Unii erau personalităţi atît de proeminente în viaţa publică, încît nu se poate vorbi despre implicarea lor nici pînă în ziua de astăzi. Alţii erau spărgători de seifuri, falsificatori şi jefuitori de bănci, cu talente pe care nu le puteai găsi în rîndul oamenilor cinstiţi. Editorul unui anuar antebelic al companiilor germane făcea asociaţii rapide între diverse frînturi de informaţii, ca şi cum ar fi avut în cap un index multiplu. Un fabricant de maşini de scris era capabil să reproducă orice model de asemenea maşină din lume. Un refugiat din Europa cutreiera dughenele de amanet, în căutarea de valize uzate, produse şi utilizate pe continent. Un delincvent aflat pe lista de arestări a F.B.I.-ului a fost trecut în Canada şi ţinut sub protecţie, la cîţiva kilometri nord de frontiera cu S.U.A., pentru a-şi consacra extraordinarele

sale talente de falsificator contrafacerii de bancnote europene.

Punctele de cenzură britanice furnizau informaţii staţiei M, unde materiale falsificate se introduceau în valizele diplomatice şi în pachetele „obişnuite“ cu destinaţia Europa. Numai această treabă necesita un foarte mare număr de lucrători cu priceperea de a desface şi lipi la loc corespondenţa, fără a lăsa nici o urmă. „Costul unei bande de delincvenţi, care s-ar ocupa în mod eficient de asemenea treburi, ar fi neeconomic“, avertiza Eric Maschwitz. Acest compozitor de muzică uşoară şi comedii muzicale scrie, cu o caracteristică prudenţă, în autobiografia sa: „Operaţiile pe care le-am efectuat, sub conducerea unui geniu cunoscut sub numele de «Bill cel mic» au fost multe şi bizare... Am avut de a face cu un chimist industrial şi cu doi derbedei, care puteau reproduce, în mod ireproşabil, caracterele oricărei maşini de scris de pe cuprinsul globului. Aici răspundeam de un laborator de chimie, dincolo de un studio fotografic. Am călătorit în Canada, Brazilia şi Bermuda“.

Se spunea că iniţiala M, din denumirea staţiei M, venea de la „magie“ şi de la Jasper Maskelyne. Înainte de război, acesta fusese idolul copiilor din Anglia — unul dintre cei mai mari prestidigitatori ai epocii sale şi un maestru în arta scamatoriei. Secţia lui din Tabăra X purta porecla de „grupul magic“ şi se ocupa cu crearea de iluzii optice şi piste false.

Maskelyne era un artist al iluzionismului. Cu prilejul uneia dintre primele sale vizite în tabără, Hoover a rămas uimit, văzînd nişte nave de război pe Lacul Ontario. Directorul F.B.I.-ului se afla într-o cabană şi Maskelyne aranjase un sistem de oglinzi, care măreau la dimensiuni naturale nişte jucării reprezentînd crucişătoare germane.

„Maskelyne a aruncat în luptă prestidigitaţia“, arată Murray. „Scopul era să-l faci pe inamic să creadă că vede cu ochii lui ceea ce voiai tu“. Maskelyne a călătorit cu avionul în toate colţurile lumii, creînd armate imaginare, tunuri trucate, baze aeriene fictive şi flote false.

O secţie a B.S.C.-ului, cenzura călătorilor, trimitea la Toronto anumite articole de care aveau nevoie agenţii. În porturile şi pe aeroporturile americane, în apropiere de ghişeele unde se făcea controlul paşapoartelor, tineri şi tinere cu un aer nevinovat scrutau atent pe fiecare călător. Erau în căutarea unor haine de croială europeană şi

purtînd etichetele unor case de modă din Europa, le trebuiau stilouri și creioane fabricate în țările ocupate acum de naziști sau mostre de „ustensile epistolare" — pentru a folosi jargonul oficial —, adică hîrtie de scris, bloc-notesuri și stampile folosite în zonele dominate de Hitler.

Călătorul sosit din Europa era poftit să treacă deoparte. Tremurînd, mai ales dacă avea conștiința încărcată, noul venit era dus într-un mic birou, unde i se făcea o amănunțită percheziție personală și a bagajelor. Temîndu-se să n-o păţească, victima răsufla ușurată cînd controlul se termina — atît de ușurată, încît nu băga de seamă că îi lipsește un mic obiect sau, chiar dacă băga de seamă, prefera să tacă din gură. În Statele Unite, toate departamentele guvernamentale își dădeau concursul. Dacă noul venit purta ceva care le trebuia agenților, era pus sub urmărire și, mai devreme sau mai tîrziu, articolul vestimentar respectiv dispărea dintr-o spălătorie sau din prăvălia de haine vechi unde fusese vîndut. Dar și într-un caz, și în celălalt, omul primea o despăgubire. O fată sosită la New York, cu o garderobă de bună calitate, cusută la Berlin, a trecut prin vamă și a luat trenul spre Chicago. Pe drum, i s-au pierdut bagajele. Fata s-a mirat de promptitudinea și generozitatea cu care compania de cale ferată a despăgubit-o, fără a-i pune nici o întrebare. Peste o săptămînă, toaletele ei erau la Toronto și călătoreau, la bordul unui avion *Liberator*, înapoi spre Europa, împreună cu o tînără evreică. Aceasta petrecuse cele trei luni anterioare la Tabăra X, studiind noua Cancelarie a Reichului de la Berlin. Fata a fost lansată cu paraşuta în Franța, a luat trenul de la Paris la Berlin și, în mai puțin de o lună, a ajuns în inima Reichului, avînd asupra ei documente și o garderobă „autentice".

Încă din 1939, conform arhivei B.S.C.-ului, Statele Unite erau considerate drept „cea mai mare sursă potențială de agenți, din cauza numeroșilor americani de origină europeană, vorbind curent limbi europene și dispuși să lupte din interior împotriva asupririi". Timp de doi ani, în 1940 și 1941, guvernul S.U.A. s-a opus oficial folosirii de agenți proveniți din rîndurile minorităților străine și și-a impus această politică prin intermediul Departamentelor de Stat și al Justiției, ca și prin Biroul de imigrație. Fără permisiunea acestor organe, nimeni nu putea, teoretic, să părăsească țara. Și totuși, mulți dintre cei mai buni agenți au plecat din S.U.A. la Toronto. Re-

crutarea lor trebuia făcută cu tact. În cazuri excepționale, atunci cînd birocrația risca să paralizeze acțiunea, Donovan îl ruga pe președinte să intervină. Așa a fost „expediat" un căpitan de marină, care cunoștea foarte bine apele inamice și pe care l-au „împrumutat" sabotorii subacvatici, pentru a căpăta de la el coordonatele necesare. Niciodată nu s-au recunoscut oficial astfel de acțiuni ; nimic nu s-a trecut pe hîrtie cu privire la scopul lor real.

Asta implica aprobări de la nivel foarte înalt. Un viitor prim-ministru al Canadei și secretar general al Organizației Națiunilor Unite, Lester B. Pearson, era un mărunt diplomat în epoca în care Stephenson l-a solicitat să devină „curier regal", pentru a transporta documente secrete. Ordinele trebuiau coordonate între Londra, B.S.C. la New York și Tabăra X. Pearson petrecuse aprига iarnă a anului 1940 la Londra, după care i s-a cerut să transporte, peste Atlantic, materiale ultrasecrete. În autobiografia sa, el notează :

„O să-mi amintesc acea călătorie cît voi trăi. Plecam cu avionul dintr-o țară în plin război spre o Canadă pașnică și nevătămată, din Londra cea bombardată și asaltată, în ceasurile ei de suferință și glorie, spre un oraș îndepărtat și la adăpost, de pe rîul Ottawa...

Mi s-a cerut să duc un plic cafeniu, ultrasecret, la un anumit etaj al unei clădiri din New York, sediul central al organizației *British Security Coordination*. Am acceptat.

Am părăsit Londra a doua zi după cel mai mare și cel mai nimicitor raid al războiului. În drumul spre aeroport, am văzut incendii care încă nu fuseseră stinse și niște clădiri lovite, la doi pași de *Canadian House*... Contrastul dintre ultima noapte petrecută la Londra și primul contact cu un oraș în afara războiului mi s-a părut amețitor. Zburînd deasupra Lisabonei, am văzut lumini, lumini deadevăratelea ! La aterizare, privirea mi s-a oprit asupra unor avioane germane și italiene. Ni s-a făcut un control nu militar, ci civil. Magazinele, frumos decorate, aveau fructe, flori și dulciuri în vitrine. Foarte ciudat ! M-a întîmpinat un secretar al ambasadei britanice, care m-a prevenit că hotelul meu foia de spioni naziști și fasciști. Asta m-a făcut foarte atent la plicul meu cafeniu. Am devenit și mai grijuliu după o pățanie la intrarea în hotel. Prima persoană pe care mi-au căzut ochii mi s-a părut

cunoscută. Brusc, l-am recunoscut : era un neamț, pe care-l întîlnisem cu prilejul conferințelor de dezarmare de la Geneva. Era un tip foarte prietenos. Cît pe-aci a fost să-i spun «Salutare !» și, după cît se pare, i-a venit și lui să facă la fel. Dar, pe neașteptate, mi-am dat seama, ca și el, de altfel, cine sîntem, unde ne aflam și în ce moment

Ne-am îndepărtat unul de celălalt. S-a nimerit bine, căci însoțitorul meu, care cunoștea îndeaproape tot ce se petrecea la Lisabona, mi-a spus că individul e unul dintre cei mai importanți agenți ai serviciului secret german din Spania și Portugalia.

Cariera mea de curier debuta cam prost, dar alte incidente nu au mai fost. Nici o Mata Hari nu mi-a dat prilejul să-i ridic batista la restaurant sau la cazino. Nimeni n-a încercat să-mi fure plicul noaptea, de sub pernă. L-am păzit cu multă grijă, la escalele din Azore și Bermuda. După aterizarea la New York, am luat un taxi și m-am dus glonț la destinație. Am urcat cu un lift la etajul B.S.C.-ului. La ieșirea din cabina ascensorului, mă așteptam să fiu oprit și legitimat. Iar dacă nu acolo, măcar înainte de a intra în camera unde urma să predau plicul. Nimeni nu m-a abordat. La ușa biroului pe care-l căutam se afla, într-adevăr, un polițist new-yorkez, care moțăia însă pe un scaun, cu picioarele întinse, și care nu s-a deranjat cînd am trecut peste ele. În încăpere, un funcționar și-a aruncat privirea pe legitimația mea, a semnat de primirea plicului, mi-a mulțumit și mi-a spus la revedere. Toată treaba părea cam lejeră pentru un serviciu secret și dădea o impresie de neglijență, care s-a dovedit ulterior a fi înșelătoare".

Lămurirea a urmat repede. Înainte de a ajunge în orașul său natal, Toronto, la 68 km de Tabăra X, Pearson a fost interceptat de anchetatori britanici, avînd asupra lor un dosar complet cu privire la germanul întîlnit la Lisabona. „Se temeau ca nu cumva să fi identificat vreun nume menționat în plic", își amintește Pearson. „Le-am răspuns că, pentru asta, spionul nazist ar fi trebuit să fie nu numai telepatic, ci să fie și criptograf și făcător de minuni. Unul dintre numele conspirative era al meu : *Mike*".

Pearson a lucrat în continuare la Washington. Memoriile sale, intitulate *Mike*, dezvăluie o amuzată indulgență față de aspectele mai naive ale spionajului. Dar, în timpul războiului, el a muncit fără preget, păstrînd cu strictețe

secretele. Nu știa însă că numele care trebuia păzit cu atîta sfințenie nu era al său, ci al unei fete.

„Era nevoie de oameni neconformiști", scrie el, „care să înțeleagă că cel de al doilea război mondial avea un caracter ideologic și se purta împotriva unor teroriști politici. Partizanii și agenții trebuiau să se lipsească de certitudinile și tradițiile vieții militare, de semnele exterioare de respect, de uniforme și de obligația de a te supune fără crîcnire".

Poliția călare canadiană furniza utilaje și oameni fără a pune întrebări. În plină carieră, de exemplu, comisarul principal Ernest W. Bavin, detașat la serviciile secrete canadiene, a intrat într-o aventură la care nici măcar polițiștii nu visează. „Recrutarea de noi agenți", scrie el, „se făcea printre călătorii care treceau prin Bermuda, în drum din Europa spre Statele Unite, sau printre activiștii sindicali americani. Un recrut provenea dintr-un grup de aviatori peruvieni, aflați la New York, în drum spre casă, după ce urmaseră cursurile unei școli de aviație din Italia. Altul era un membru, de origină iugoslavă, al Sindicatului unit al muncitorilor din mine, topitorii și laminoare. Ceea ce în ochii comandanților militari din alte servicii trecea drept o abatere de la disciplină era privit adesea de Stephenson ca dovada unei voințe puternice și a unui mod independent de gîndire".

Se calculaseră științific șansele de a duce la îndeplinire o misiune — și mulți agenți cunoșteau rezultatele acestei socoteli : trei șanse la sută ca omul să pățească ceva înainte chiar de a intra în acțiune ; trei șanse la sută de a fi capturat ; o șansă din trei ca, odată căzut prizonier, să fie interogat de Gestapo. În realitate, situația se prezenta mult mai rău. Din cei 250 de agenți trimiși în zona relativ liniștită a Belgiei, au fost arestați 105, din care au supraviețuit numai 40. În majoritatea regiunilor, media de viață a „pianiștilor" (operatorii radio) era de șase luni. Bineînțeles, pierderile suferite în cursul instrucțajului răreau și ele rîndurile. Zi și noapte se puneau la probă inteligența și tăria de caracter a agentului. Ian Fleming a urmat un astfel de curs. „Ian era excepțional de dotat pentru exploziile subacvatice, pe care le organizam pe Lacul Ontario", își amintește Stephenson. „Acolo apa e rece ca gheața, chiar și vara. Ian avea un simț special pentru treaba asta. Numai excesul lui de imaginație îi cam dădea de furcă.

La un moment dat, trebuia să se «descotorosească de coadă», adică de agentul inamic care-l fila. I s-a spus că respectivul se înapoiase în camera sa de hotel. Lîngă Toronto, exista un pseudohotel pentru asemenea exerciții. Ian trebuia să deschidă repede ușa și să-l împuște pe agent — de fapt, un instructor de-al nostru, pe nume Fairbairn, fost polițist la Shanghai. Ian a apărut pe culoar și eu i-am întins un pistol *Smith and Wesson*, de calibru 45, pe care-l încărcasem. I-am spus : «E în regulă, l-am verificat ieri, la trageri. Acum, ia treaba în serios. Deschide ușa cu piciorul și trage înainte ca tipul să poată scoate și el arma. Altfel, ești un Ian mort». El s-a dus la ușă, a pus mîna pe clanță și s-a oprit. L-am întrebat : «Ce-i cu tine ?». Mi-a răspuns : «Bill, doar știi că nu pot ucide un om fără apărare !». Fleming avea prea multă imaginație. O imaginație *bună*. Îl și vedea pe celălalt, într-un lac de sînge, deși știa că totul nu e decît un joc".

Pe cei specializați în lupta fără arme Churchill îi numea „leoparzi" — un termen pe care-l născocise în primul război mondial, cînd îl cunoscuse pe Stephenson, și pe care-l aplica unor canadieni angajați în operații de tip comando. Leoparzii predau metode de ucidere fără zgomot, de la lovitura de karate pînă la înfigerea unui ac obișnuit într-un punct al cefei, unde provoca moartea pe loc. Tot ei îi instruiau pe recruți în acțiuni de comando : parașutări, mînuirea armelor și a explozivelor, cățărarea pe povîrnișuri muntoase. Instruirea era dirijată de colonelul John Skinner Wilson, detașat de la serviciul secret militar. Printre colaboratorii săi se număra și Mike Calvert, zis „Nebunul", care, după aceea, a luptat în junglă, sub comanda lui Orde Wingate. De la vîrsta de 21 pînă la cea de 25 de ani, Mike „Nebunul" și-a petrecut practic viața învățînd, predînd sau practicînd meseria de ucigaș.

Tinerele femei lucrau în cadrul Asociației de prim ajutor și asistență (F.A.N.Y.), ceea ce le dădea o aparență inofensivă, de fete zburdalnice și nevinovate, făcînd parte dintr-un club select, dar nu prea activ. Specialitatea lor o formau radiotransmisiile, de aceea au fost repartizate ulterior în cadrul armatelor secrete. „Execuțiile" unor căpetenii naziste au putut avea loc, de exemplu, deoarece aceste tinere au asigurat comunicații strînse și neîntrerupte între emițătoarele clandestine și Londra.

Toţi agenţii învăţau alfabetul Morse „Visam în Morse," povesteşte o fată trimisă în Franţa. Ba chiar tricotam în Morse".

Unii agenţi cu cunoştinţe speciale erau necesari serviciilor secrete britanice pentru culegerea de informaţii. Asta nu însemna totdeauna furtul unor secrete inamice. William Deakin era un profesor care a părăsit B.S.C.-ul din New York pentru a conduce o misiune la partizanii iugoslavi. Deakin fusese secretar literar al lui Churchill şi lucrase la catedra de istorie modernă a universităţii din Oxford. De ce a trebuit să fie paraşutat, în cadrul unei misiuni cu caracter aproape sinucigaş, un om atît de valoros ? Pentru că englezii aveau nevoie, pe cîmpul de luptă, de cărturari cu calităţi intelectuale deosebite, capabile să umple anumite goluri în materie de cunoaştere a armatelor secrete. „Mulţi dintre oamenii de ştiinţă refugiaţi din Europa nu erau în stare de acţiuni decisive, în pofida vehementelor lor declaraţii de ostilitate la adresa lui Hitler", arată un raport oficial cu privire la problemele de recrutare. „Intelectualii antifascişti din Europa care şi-au căutat adăpost în emisfera occidentală nu aveau, în general, o fibră morală destul de dură". Unii priveau cu dispreţ războiul secret şi manifestau o lipsă de înţelegere faţă de ţelurile sale. Definiţia pseudoştiinţifică a „agentului ideal", elaborată ulterior de un psihiatru american, preia cîteva concepţii greşite despre asemenea agenţi. După părerea psihiatrului, ei „sînt oameni care se angajează în operaţii primejdioase şi pline de neprevăzut, deoarece sînt nemulţumiţi şi vor să confere valoare şi semnificaţie unei vieţi care altfel li se pare lipsită de rost".

Englezii abordau altfel problema. Harold Macmillan, editorul care a devenit prim-ministru, a sintetizat astfel concepţia britanică, descriind cele încercate de un tovarăş de luptă sub focul inamicului : „Dacă ar fi încăput după aceea pe mîna unui psihiatru, ar fi fost internat într-un ospiciu de nebuni. Aşa însă, s-a întors pe front încă de a doua zi". Mulţi confraţi literari ai lui Macmillan lucrau în serviciile secrete şi erau de aceeaşi părere : în această privinţă, bunul simţ avea precădere asupra flecărelilor pseudoştiinţifice. Stephenson era în căutare de agenţi care credeau în sentimentul omenirii şi apoi le găsea întrebuinţări potrivite cu harurile lor. Pentru el, nu era un păcat să-ţi placă nici „primejdia dătătoare de roade", nici un

anumit stil bombastic, dacă în spatele lui se ascundea o forță morală. După război, el a găsit următoarea formulare : „Unii dintre agenții cei mai buni sînt cei care, în vreme de pace, reușesc ca bancheri, medici sau artiști creatori. Ei reacționează pozitiv la pericole. În termeni moderni, aparțin tipului de personalitate A, care, deși mînată de o mare energie, păstrează un autocontrol perfect. Agentul bun debutează ca un om care preferă acțiunea inacțiunii, dar care învață să-și domine impulsurile și să se detașeze de o realitate pasageră, pentru a reveni la o gîndire abstractă".

Specialiștii serviciilor secrete americane au conceput mai tîrziu o „structură a personalității agentului ideal", încercînd astfel să sistematizeze niște evaluări empirice și imprecise. Metodele americane ale producției de masă aveau nevoie de o abordare mai clar definită, în care fiecare trăsătură să fie precizată. Fără să vrea, ei au scos în relief subtilele deosebiri dintre englezi și americani, care dădeau naștere la oarecare fricțiuni. Unii britanici își ascundeau tăria de caracter sub o pojghiță de filfizon. Felul lor precipitat de a vorbi pe nas și cu o voce ascuțită servea la evitarea discutării pe față a unor chestiuni delicate. Tinerilor specialiști din Marea Britanie trebuia să li se atragă atenția să nu-i subestimeze pe agenții F.B.I.-ului și ai serviciilor secrete americane numai pentru că vorbeau fără înconjur : asta nu însemna că erau guralivi sau superficiali.

Pînă și la nivelurile înalte, deosebirile de specific național dădeau loc la unele tensiuni. Iată de ce Canada și canadienii, care făceau parte din ambele lumi, erau de o utilitate atît de mare. Nici măcar ofițerii superiori de la conferințele anglo-americane de stat major nu puteau evita uneori să nu se ciondănească, iritîndu-se reciproc. „Brooke s-a enervat, iar King și-a ieșit din sărite. King era cît pe-aci să-l ia de gît pe Brooke. Se înfuriase la culme ! Bine-i făcea dacă-i trăgea o scatoalcă". Așa comenta generalul Joe Stilwell, poreclit „Oțet", nu o harță dintre două cete de școlari, ci o înfruntare între un general britanic și un amiral american, scoși din fire de animozități personale, care se datorau unor mentalități complet diferite.

La Tabăra X, singurul dușman era cel din Europa. Recruților li se spunea că, dacă lupta devenea inevitabilă, adesea era recomandabil „să-l trimiți pe neamț la spital.

Un rănit duce la scoaterea din luptă a altor germani, pe cînd un mort e îngropat repede și nu mai încurcă pe nimeni". Elevii învățau să aplice principiul pîrghiei în atacul corp la corp și li se prezentau punctele vulnerabile ale organismului, care sînt mult mai numeroase decît se crede în general. „În buzunar găsești totdeauna o armă : o pilă de unghii, un ac, un stilou". O cutie cu chibrituri aprinse, aruncată în fața unui agresor prin surprindere, îl putea orbi ; dar exista o metodă corectă și una incorectă de a da foc chibritului.

Detectivii Scotland Yardului s-au trezit, cu durere în suflet, că îi învață pe tineri cum să practice gingașa artă a contrabandei. Femeile aflau că trupul lor dispune de mai multe ascunzișuri decît cel al bărbaților.

Așa-numita pilulă L se ținea în gură, avînd un înveliș insolubil. Dacă purtătorul o înghițea accidental, ea trecea prin organism fără să pricinuiască vreo vătămare. Dacă însă agentul o spărgea între dinți, cianura de potasiu din interior aducea o moarte instantanee.

Primii agenți introduși în Europa au constatat că actele lor de identitate erau depășite sau prost falsificate. Cel mai simplu control îi dădea de gol. În parte, aceste necazuri se datorau penuriei de materiale de care suferea Anglia în anii războiului. În schimb, centrele de documentare din Canada beneficiau de rezervele inepuizabile ale emisferei occidentale. Mostre de formulare ale autorităților germane de ocupație, ștampile și cerneluri se obțineau prin rețeaua B.S.C.-ului, odată cu articolele casnice pe care le utilizau cetățenii aflați sub dominație nazistă : valize ponosite, pastă de dinți de proastă calitate, șepci ieftine. Toate ofereau ascunzișuri posibile. Un proaspăt sosit din Genova se mira de ce biroul de imigrație de la New York îi confiscă temporar ochelarii. Aceștia erau copiați și trimiși la Toronto, pentru a fi produși în serie, astfel ca un agent cu ochelari să poată cîndva, în viitor, să ducă cu sine un mesaj micropunctat, sub forma unui fir de praf pe o lentilă.

Peste frontiera dintre Statele Unite și Canada se făcea un trafic continuu de asemenea piese bizare de echipament. Unele trebuiau trecute prin contrabandă, ceea ce dădea recruților o vagă imagine despre realitățile care îi așteptau. De exemplu, unor agenți, pe care B.S.C.-ul îi instruia la New York, li se cerea pe neașteptate să transporte pe ascuns peste granită niște medicamente interzise

la export : scoaterea lor prin contrabandă era mai puțin riscată decît implicarea vameșilor, cărora ar fi trebuit să li se explice motivele unei astfel de operații.

Se apropia momentul cînd americanii aveau să se adreseze unor centre de pregătire ca Tabăra X, pentru a le solicita instructori, manuale și echipament. Trecînd în revistă dispozitivele de sabotaj, create de secția de cercetări științifice a B.S.C.-ului, un ofițer american remarca : „Constat că nu există nici un obiect de uz cotidian de care să mă pot atinge fără frică". Pe sub ochii lui trecuseră pîini care săreau în aer, stilouri care împroșcau cianură, bușteni care explodau cînd erau puși pe foc, țigări incendiare etc. Din plastic exploziv se făceau grămezi de balegă, zugrăvită în culorile gunoaielor de grajd din diverse părți ale lumii, după indicațiile prof. Julian Huxley, directorul grădinii zoologice din Londra. Deosebit de căutată era balega de elefant pentru Asia, unde imitațiile explozive se puteau amesteca cu excrementele naturale pe drumurile bătute de inamic. „Erau anii cînd bălegarul te făcea să luneci pe lumea cealaltă", comentează Elder Wills. Unul dintre sloganurile neoficiale ale Taberei X se rezuma în acronimul B.B.B. : bălegarul bubuie bipezii.

Elder Wills, care lucrase ca pictor scenograf la teatrul *Drury Lane* din Londra, a devenit un specialist în camuflaj. Pe acest tărîm, el era rivalul lui Alexander Korda, care, împreună cu fratele său, Zoltan, reproducea peisaje din teritoriile ocupate, oferind celor trimiși în misiuni posibilitatea să facă repetiții, ca și cum ar fi jucat într-un film. Wills se salvase de la Dunkerque. În săptămînile imediat următoare, el construise, în mare grabă, tancuri de carton și avioane de placaj, pentru a-l păcăli pe inamic și a-l convinge să renunțe la invazie. Era un maestru al iluziei optice. Înainte de război, făcuse decoruri pentru filmele lui Stephenson, în studiourile de la Shepperton. Nu-i venea deloc greu să creeze aerodromuri fictive și să le mascheze pe cele reale. Apoi Wills s-a cufundat în lumea de înșelătorii mult mai complexe ale B.S.C.-ului. Aici a aflat, spre oroarea lui, că agenții erau dotați, la început, cu emițătoare de radio scoase direct din depozitele armatei. Atunci, el a organizat procurarea de valize de la refugiații europeni, instalînd în ele aparate miniaturizate, care se camuflau ușor. Tot Wills

a inventat o cerneală simpatică, lizibilă numai sub lumină infraroșie, precum și niște lanterne cu disc infraroșu, care permiteau lectura cernelei respective. Primul său atelier își avea lăcașul la Muzeul *Victoria and Albert*, din Londra.

Pe măsură ce activitatea B.S.C.-ului a crescut, s-au căutat noi sedii în America de Nord. Specialiști în machiaj, garderobiere, prestidigitatori și actori au început să sosească la New York sau să-i urmeze pe frații Korda la Tabăra X. Unul dintre recruți era dramaturgul Benn Levy, soțul actriței Constance Cummings. „Mi s-a dat un nume de cod și un număr de telefon, la care să sun odată sosit la New York. Cînd am ajuns acolo, mi-am amintit telefonul, dar uitasem numele. Am făcut numărul și habar nu am avut ce să spun. A urmat o tăcere jenantă. «O clipă», am îngînat eu, «mă căznesc să-mi amintesc ceva !» Pînă la urmă, fata de la celălalt capăt al firului mi-a zis : «Bine, las-o încurcată, știu și așa cine ești d-ta»".

Pînă și piloții care transportau aceste făpturi exotice avuseseră în trecut de a face cu scena și ecranul. Căpitanul Hughie Green, care ducea avioane peste ocean, de la Montreal în Anglia, jucase în music-hall-uri de la vîrsta de 13 ani și apoi în filme antebelice, alături de vedete ca Freddie Bartholemew (pentru a ajunge una dintre cele mai cunoscute figuri ale televiziunii britanice prin anii '70). Ca tînăr pilot în *Royal Canadian Air Force*, el a recunoscut pe unii dintre pasagerii săi, care, înfofoliți în scurte vătuite și cu căștile înfundate pe cap, ocupau turelele mitralиorilor și compartimentele rezervate bombelor. I-a venit greu, de pildă, să pretindă că nu știe cine este Carol Reed, regizorul care-l distribuise, la 15 ani, în primul lui film, „Domnul locotenent Ușurelu". Era o situație bizară : cu cîțiva ani mai înainte, Green ar fi dat orice să fie luat în seamă de acești potentați ai cinematografiei ; acum însă, era un pilot oarecare, ținînd în mîini viețile lor, iar ei nu aveau dreptul nici măcar să-l recunoască, oricît de bun actor ar fi fost pe vremuri.

După prăbușirea Franței, Noel Coward a fost trimis la New York, pentru a lucra cu Stephenson. El își amintește : „Eram teribil de tulburat. Credeam că va trebui s-o fac pe Mata Hari, dar pe urmă mi-am spus : greu de presupus, doar nu o să-mi pot pune un giuvaer în

buric, așa cum mi se pare că proceda ea. Înainte de plecare, avusesem o discuție destul de confuză cu Winston Churchill. El știa că avusesem ceva de a face cu serviciul secret în Franța, dar nu-i intra în cap că ceea ce doream eu era să-mi pun în joc inteligența. Îi tot spuneam: «Winston, cei de acolo vor să beneficieze de inteligența mea *creatoare* !» Dar el o ținea una și bună: că Bill Stephenson vrea să mă pună în postură de Mata Hari, drept care îmi repeta întruna: «N-are nici un rost, ești prea cunoscut !».

«Tocmai», i-am răspuns eu, «sînt așa de cunoscut încît nimeni nu-și va închipui că mă ocup de treburi secrete». Dar Winston clătina din cap, susținînd că din mine n-o să iasă niciodată un spion.

Pînă la urmă, am reușit să-l conving. Vorbeam curent limba spaniolă și puteam face o treabă bună oriunde în America de Sud, unde nemții se ocupau cu asiduitate de pregătirea campaniilor lor în Statele Unite. Și uite așa, am pornit la lucru".

Cariera lui Coward pe frontul din umbră a fost, probabil, una dintre cele mai bine păstrate taine referitoare la vedetele de renume internațional pe care le folosea Stephenson pentru misiuni secrete. Înnobilat în anii de după război, Sir Noël a vorbit pentru prima oară despre această parte a vieții sale în 1973, cu puțin înainte de a muri. Cuvintele lui evocă amestecul de bravură glumeață cu autoironie și discreție, care i-a caracterizat pe acești talentați amatori *.

„Valoarea mea ca o celebritate reprezenta o minunată acoperire", își amintește dînsul. „Atît de mulți agenți secreți profesioniști foiau de colo pînă colo, cu niște aere teribil de misterioase, purtînd cizme înalte și negre, iar pe buze cu zîmbete sinistre. Nimeni nu mi-a dat vreodată o barbă falsă. Cît despre cerneală simpatică... ? Eu nu pot să-mi citesc scrisul nici cu cerneală obișnuită. Singura mea deghizare a fost reputația pe care o aveam de om cam într-o ureche.

În Statele Unite, m-am mulțumit să vorbesc despre Anglia sub bombe. Cîte un senator sau altul, care credeau că s-a zis cu noi, m-au acuzat, într-adevăr, că aș fi spion.

* În convorbirile, înregistrate pe bandă de magnetofon, pe care le-a avut cu autorul, Noël Coward, presimțindu-și moartea apropiată, dorea să lase o mărturie a activității lui.

Le-am răspuns că nu ar avea nici un rost să-i spionez pe proprii mei compatrioți. Dar pe urmă, din America Latină, unde îmi cîntam cîntecele și vorbeam politicos cu gazdele mele, raportam totul direct lui Bill Stephenson. Spionajul constă într-o sumedenie de lucruri mărunte. Detaliile cele mai mici alcătuiesc un tablou amplu. Uneori te întrebi dacă mai merită să repeți lucrurile pe care le auzi. Am călătorit pretutindeni unde aveam acces — în Asia și în ceea ce mai rămăsese din Europa. Și mi-am bătut joc de tot ce avea legătură cu spionajul, căci asta-i cea mai bună metodă — să te iei singur în rîs, să spui ce netoți sîntem noi, englezii, cum nu putem înțelege ca lumea niște lucruri simple, chestii dintr-astea.

Pe americani îi socotesc, într-adevăr, compatrioții mei, vorbesc aceeași limbă, cred în aceleași idei. Dar am impresia că ei n-au înțeles niciodată tactica mea. Am învățat multe de la tehnicienii americani, am devenit eu însumi un expert, aș fi putut face carieră ca spion, numai că, și așa, am avut o existență destul de complicată. Dar toată competența tehnică nu face nici două parale, dacă nu știi cum să-i iei pe oameni. Winston își dădea seama de acest lucru, ca și Roosevelt. Aș fi făcut orice de dragul lui Roosevelt. Cît despre Bill Stephenson, dacă era împotriva ta, nu mai aveai nici o șansă ; dar, dacă era de partea ta, te susținea pînă în pînzele albe. Toți aceștia erau conducători care înțelegeau cîtă forță zace în rîndul oamenilor simpli. Tocmai asta făcea Tabăra X : lua oameni simpli și le arăta cum să dărîme tirania".

Noël Coward a fost unul dintre cele cîteva sute de agenți care aveau acces direct la personalități influente din țările „neutre". Stephenson îi trimitea acolo pentru a înregistra anumite păreri, a adulmeca mirosul „ruguri-lor politice", a plasa zvonuri și a contribui la așezarea pieselor în mozaicul de activități clandestine antinaziste. Dar principala orientare a operațiilor consta în sprijinirea rezistenței populare împotriva asupritorilor în țările ocupate. Încă din 1901, Churchill avertizase Camera Comunelor că „războaiele popoarelor vor fi mai cumplite decît cele ale regilor". Prezicerea lui s-a adeverit patruzeci de ani mai tîrziu.

„Războaiele popoarelor au început în Iugoslavia", arată Stephenson. „Ostile comuniste ale lui Tito au dus campanii de gherilă, umilind, după expresia lui Churchill, «masele amorfe, instruite, docile și brutale ale soldățimii teutone, care mărșăluiau ca un roi de lăcuste tîrîtoare». Hitler se vedea în chip de Barbarossa, marele cuceritor medieval. Cînd am aflat că dăduse invaziei din Rusia numele de cod *Barbarossa*, ne-am spus că un eșec ar putea dezechilibra mintea lui superstițioasă".

În cele de mai sus, Stephenson se referă la ceea ce Churchill a numit „cea mai remarcabilă acțiune secretă din vreun război" — crearea unei diversiuni care a întîrziat declanșarea operațiunii *Barbarossa*, a prins în capcană trupele germane și a dus la înfrîngerea lor.

Arhivele B.S.C.-ului menționează : „D-l Churchill i-a cerut d-lui Donovan să facă o vizită prin Balcani, în interesul Angliei. Schema viitoarei agresiuni a Reichului devenise deja evidentă. D-l Churchill dorea să dea peste cap programul lui Hitler, întîrziind atacul împotriva Rusiei. În felul acesta se considera că führerul va fi învins".

În iarna anului 1940, cînd Roosevelt făcea băi de soare în Marea Caraibilor, unii observatori se temeau că președintele uitase de război. În realitate, el îl trimisese pe Bill Donovan să se întîlnească cu Bill Stephenson în Bermuda. Numai călătoria lui Donovan a devenit cunoscută publicului. El a plecat cu avionul de la Baltimore, sub numele de împrumut Donald Williams. Dar valizele sale purtau revelatoarele inițiale W.J.D., astfel că, peste cîteva ore, în ziarele new-yorkeze au apărut titluri mari ca : „Un trimis secret american zboară într-o misterioasă misiune". Apoi, Donovan a dispărut timp de două săptămîni, reținut în Bermuda, sub pretextul unor condiții atmosferice nefavorabile. În timp ce se afla acolo, *Ultra* a interceptat fatidica Directivă 21 a lui Hitler — operațiunea *Barbarossa*. Supusă analizei, ea a confirmat ceea ce se anticipase demult — și anume că Germania va dezlănțui o agresiune la răsărit, împotriva Rusiei.

Donovan și-a reluat călătoria și indiscrețiile premeditate au început din nou. „Nu faceți din mine un perso-

naj misterios sau important", s-a rugat el de reporteri la Londra. Firește, asta a dus la și mai multe speculații. Totodată, a distras atenția de la Bill cel mic, care se găsea ca totdeauna prin apropiere, cu pasul lui elastic, arătînd cu mult mai tînăr decît un bărbat de vîrstă mijlocie. Omuleţul nu a spus nimic și, ajutat de doi detectivi de la Scotland Yard, s-a strecurat printre punctele de control ale grănicerilor, ieșind pe o poartă laterală.

Ziariștii l-au luat peste picior pe Donovan pentru că, deși avea acte de identitate false, își lăsase inițialele pe geamantane. La urma urmelor, „enigmaticul agent al lui Roosevelt" nu era chiar atît de enigmatic. Reporterul Arthur Krock, de la *New York Times*, a dat glas unei nemulțumiri a Departamentului de Stat : „Donovan este genul de emisar care pricinuiește necazuri serviciilor diplomatice". Comentatorul Westbrook Pegler scria ironic că „sălbaticul nostru colonel Bill Donovan dispune, după cît se pare, de un carnet cu 50 de bilete pe hidroavioanele *Pan American*, pe care trebuie să le folosească într-un anumit interval, altfel i se anulează tot restul".

Grație serviciului lor de presă de la New York, germanii au aflat că agentul prezidențial plecase într-o nouă misiune. Centrul de spionaj transatlantic al naziștilor, de la Hamburg, care, încă din 1937, după călătoriile lui în străinătate, îl socotea drept „ochii și urechile lui Roosevelt", avea un nume de cod pentru Donovan. Hitleriștii l-au botezat *Mary*. În jargonul lor, cel care fila pe un suspect se chema *Lamm*. De atunci încolo, oriunde mergea *Mary*, mergea și *Lamm*. Donovan se deplasa, naziștii îl filau și Hitler a căzut în cursă.

Donovan lăsa urme în dreapta și în stînga ; Stephenson nu lăsa nici o urmă. Cînd s-a prezentat după aceea în fața lui Churchill, primul ministru l-a întîmpinat cu un surîs rece :

— Te distrezi bine, Bill.

Dar de adevărata distracție — dacă cuvîntul e nimerit — avea parte Donovan. El nu a destăinuit niciodată că dinadins se făcuse de rîs. Mai tîrziu, a relatat povestea cu inițialele de pe valize ca un avertisment pentru tinerii agenți americani în curs de instruire, dar nu a mărturisit că greșala fusese premeditată.

Prima operație secretă anglo-americană a început cu un an înainte de intrarea în război a Statelor Unite. Donovan a căpătat oficial misiunea de a aduce dovezi lui

Roosevelt că Anglia va rezista suficient pentru a beneficia de un ajutor suplimentar. Aceasta presupunea o călătorie în Orientul Mijlociu, unde puterea navală britanică se găsea într-o gravă primejdie.

Ziarele scriau că, la un miting al organizației *America First*, Charles Lindberg „a fost răsplătit cu aplauze furtunoase" atunci cînd a declarat că pierderile de vase comerciale pun Anglia sub amenințarea foametei, că orașele sale sînt „devastate de bombe", că situația ei este disperată și că America trebuie să aibă alt destin decît Europa. Strategia lui Roosevelt consta acum în a demonstra că prima linie de apărare a Statelor Unite se află de partea cealaltă a Atlanticului. Scopul declarat al lui Donovan era de a confirma importanța întăririi britanicilor în Marea Mediterană. Dar acest obiectiv servea drept acoperire pentru o misiune mai delicată.

În timp ce Donovan discuta cu Churchill despre „darea peste cap a programului lui Hitler" de atacare a Rusiei, Stephenson pregătea o a doua acoperire, capabilă să justifice de ce Donovan face uz de mijloacele puse la dispoziție de englezi și să explice prezența lui la capătul de răsărit al Mediteranei. Era o anchetă, de genul celor pe care Donovan le mai făcuse pentru președinte și care camuflau bine rolul lui politic, chiar în ochii serviciilor secrete.

Stephenson a dictat un mesaj, transmis prin filiera serviciului britanic de informații navale. Textul, care nu făcea nici o aluzie la ceea ce trebuia ascuns cu orice preț, spunea următoarele :

„De la directorul serviciului de informații navale către comandantul-șef al flotei din Mediterana... Donovan ne-a procurat dispozitive de reglare a tirului, distrugătoare și alte furnituri de mare necesitate... Prin el, putem obține mai multe decît prin oricare altă persoană... Donovan poate fi creditat ca un apărător al intereselor noastre în Statele Unite, adresîndu-se celor în drept, în modul cel mai corespunzător...".

Mesajul îi asigura lui Donovan sprijinul practic de care avea nevoie atunci cînd se deplasa prin jurul zonelor de ostilități. Pe atunci, nu exista nici una dintre condițiile favorabile care astăzi ni se par de la sine înțelese. Nu exista o mare escadră navală americană, în sînul căreia Donovan putea să dispară. Nu existau mijloace rapide de transport, la care să se apeleze pentru o călătorie ho-

tarită în ultimul moment. Agentul lui Roosevelt trebuia să voiajeze la bordul bombardierelor britanice și să aterizeze la bazele aeriene britanice. Mesajul avea menirea de a explica necesitățile unei importante personalități civile din Statele Unite, astfel ca serviciile secrete operative, la diverse niveluri, să nu se neliniștească văzînd un cetățean al unui stat neutru mișcîndu-se în voie prin locurile cele mai tainice.

Între timp, Churchill urmărea intrarea într-un nou dispozitiv a diviziilor blindate germane. Ordinele transmise unităților de servicii și escadrilelor de bombardiere în picaj l-au convins că Hitler va ataca Uniunea Sovietică în mai 1941. Dar Comitetul mixt al serviciilor secrete britanice și Statul major imperial susțineau cu tărie că fuhrerul nu se va aventura să atace Rusia înainte de a lichida Anglia. Toată lumea era însă de acord că războiul sovieto-german e inevitabil, dată fiind concepția lui Hitler despre bolșevism ca vrăjmașul suprem.

Toate informațiile culese de *Temerarul* și oamenii săi confirmau concluziile lui Churchill. În această privință, el și Stephenson vedeau lucrurile în același fel. Amîndoi știau că Hitler intenționează să atace Rusia. Ei se aflau în posesia textului unui plan pe care führerul îl botezase „cea mai mare stratagemă din istoria războaielor" și care îi camufla pregătirile. Dar pe Stalin nu l-au putut convinge.

Prima preocupare a lui Churchill consta în a cîștiga timp, dînd posibilitate sovieticilor să-și revină după primul atac prin surprindere. Iar locul unde se putea face asta era Peninsula Balcanică. Era nevoie de cineva capabil să se adreseze cu autoritate conducătorilor unor țări tentate de ultima născocire a lui Hitler, un pact tripartit, destinat să aducă Europa de răsărit alături de Germania. Omul cel mai indicat era Donovan și veritabilul său obiectiv era Belgradul. În Iugoslavia, forțele armate ale Reichului aveau toate șansele să se împotmolească. Mareșalul Tito, conducătorul partizanilor comuniști, scria după război : „Hitler a încercat să dobîndească controlul asupra Europei de sud-est cu ajutorul regimurilor profasciste din Balcani, protejînd în felul acesta flancul sudic al trupelor sale, înainte de a angaja lupta cu Uniunea Sovietică." Pe atunci, Tito se afla în clandestinitate, iar în Iugoslavia domnea monarhia.

Ultra cunoștea de cîtăva vreme planurile naziste. Englezii se găseau în exasperanta situație de a nu fi în stare să-și dezvăluie sursele și tot ce puteau face era să-l prevină pe Stalin și să întreprindă unele acțiuni în Balcani. Dacă *Ultra* se dădea de gol, britanicii trebuiau să renunțe la toate avantajele oferite de ea atît forțelor combatante, cît și serviciilor secrete. Nici sovieticilor, nici conducătorilor țărilor amenințate din Europa de sud-est nu li se putea destăinui interceptarea directivei *Barbarossa*, emisă la 18 decembrie 1940 de Hitler.

Acesta pregătea o surpriză strategică totală. Dacă lucrurile se vor întîmpla așa, spunea Churchill, atunci naziștii n-au decît să se înece în aceleași zăpezi rusești care l-au înfrînt pe Napoleon. Dar, după cum s-a dovedit, intervenția lui Donovan a fost încununată de succes. Hitler a fost nevoit să-și amîne atacul pînă la data — ziua și ora exactă — cînd se aniversa catastrofala invazie a lui Napoleon. Era un semn de rău augur pe care nimeni, cu atît mai puțin Hitler, nu ar fi trebuit să-l treacă cu vederea.

Președintele Roosevelt a aflat despre planurile lui Hitler de cotropire a Uniunii Sovietice de la cineva cu totul neașteptat. Căpitanul Fritz Wiedemann, unul din acoliții führerului în perioada interbelică, devenise consul general al Germaniei la San Francisco. Potrivit documentelor B.S.C.-ului, Wiedemann fusese „comandantul unității din care făcea parte Hitler spre sfîrșitul primului război mondial și ajunsese omul lui de încredere pînă la izbucnirea celui de al doilea război mondial". În aprilie 1940, el a luat contact cu cîțiva colegi ai săi, diplomați din San Francisco, cerîndu-le să-i mijlocească plecarea în Marea Britanie, sub motiv că Hitler îl deziluzionase și că acum era împotriva nazismului.

Dar trecutul său nu inspira nici o încredere. În 1937, Hitler îl trimisese în Statele Unite pentru a vedea care erau perspectivele de extindere a influenței germane. Numirea lui în postul de consul la San Francisco îi oferea posibilitatea de a coordona spionajul hitlerist cu cel japonez în zona Oceanului Pacific. F.B.I-ul deținea copii ale rapoartelor sale către führer, în care îl definea pe Roosevelt drept „cel mai primejdios adversar" al Reichului.

Și totuși, acest om complex furnizase Comitetului mixt al serviciilor secrete britanice un rezumat al conferinței de la 22 august 1939, la care Hitler expusese „necesitatea

istorică de a cuceri Rusia". Modul cum Wiedemann pusese mîna pe acest document rămînea la fel de misterios ca și motivele care-l determinaseră să-l furnizeze englezilor. F.B.I.-ul înclina să creadă că el oferea occidentalilor date despre politica antisovietică a führerului pentru a face nazismul simpatic celor ce se temeau de Uniunea Sovietică. Dar, dacă era în continuare omul lui Hitler, cum se explica faptul că vorbea despre comploturi menite să-l răstoarne pe dictator ?

Nedumerirea F.B.I.-ului a crescut și mai mult atunci cînd o prințesă — Alteța Sa Serenissimă de Hohenlohe-Waldenberg-Schillingsfurst, născută Steffi Richter, fiica unui avocat din Viena — s-a alăturat lui Wiedemann la San Francisco. Steffi locuise la Londra pînă la demascarea ei publică drept „membră notorie a unei rețele naziste de spionaj", apoi trecuse în Statele Unite, unde se întîlnise cu Wiedemann. Agenții britanici de la San Francisco au relatat că Wiedemann se temea să se mai întoarcă în Germania. F.B.I.-ul a confirmat că, după toate aparențele, consulul era în conflict cu naziștii fanatici, dar și-a exprimat suspiciuni în privința amiciției sale cu prințesa.

Atunci s-a întîmplat ceva cu adevărat stupefiant. În octombrie 1940, Sir William Wiseman, omul care, în primul război mondial, jucase un rol similar cu cel al lui Stephenson, a fost rugat să stabilească un contact discret cu consulul german. Convorbirile, mijlocite de prințesă, s-au purtat în camera 1026 a hotelului Mark Hopkins, adresă ce figurează acum în arhivele F.B.I.-ului, laolaltă cu minutele discuțiilor, transcrise cu acordul lui Wiseman. Prințesa se oferea să plece la Berlin pentru a-l convinge pe Hitler că va obține o pace trainică dacă se va alia cu Anglia.

Pe neașteptate, Departamentul de Stat a lansat o bombă, cerînd expulzarea lui Wiseman, sub motiv că abuzase de neutralitatea Statelor Unite. A urmat o lungă tăcere din partea englezilor, cărora nu le venea să creadă. În primul război mondial, Wiseman jucase un rol esențial ca mediator între ei și americani. Acum, dintr-odată, Washingtonul amenința cu expulzarea această înaltă personalitate, sub pretext că ar fi încălcat neutralitatea Statelor Unite, ducînd tratative cu un beligerant.

Stephenson a apelat la John Edgar Hoover, care a confirmat că întîlnirile consulului general german cu tri-

misul britanic avuseseră loc cu știința și aprobarea F.B.I.-ului. Asta a sporit și mai mult ostilitatea Departamentului de Stat. Dar la mijloc nu era numai o fricțiune de ordin birocratic. În discuțiile sale cu Wiseman, fostul acolit al lui Hitler dăduse în vileag numele cîtorva membri ai unor influente cercuri anglo-americane, care erau dispuse să-l privească cu simpatie pe Hitler dacă reușea să se descotorosească de evrei și să nimicească Rusia comunistă.

Nici Wiseman, nici Stephenson nu se bucurau de un statut oficial. Cazul a trebuit să fie adus direct în fața președintelui Roosevelt, care a pus capăt procedurii de expulzare.

Wiedmann a explicat că își permitea să vorbească atît de liber în Statele Unite, deoarece reprezenta o mișcare monarhistă germană, care voia să-l răstoarne de la putere pe Hitler. Aserțiunile lui coincideau cu cele ale unui informator german, cunoscut sub pseudonimul „Johnny Herwarth" și considerat de unii istorici de după război ca o persoană misterioasă, a cărei identitate nu poate fi revelată din motive de securitate. În realitate, era vorba de Hans Henrich Herwarth von Bitterfeld, diplomat de carieră, care a devenit în anii postbelici ambasadorul Germaniei occidentale la Londra. Încă din 1936, cînd se afla în post la Moscova, el a început să pună la curent Statele Unite cu planurile führerului privitoare la Rusia. În 1940, de la Berlin, von Bitterfeld a continuat să țină legătura cu americanii prin intermediul lui San Edison Woods, care transmitea informațiile sale direct lui Roosevelt. „Johnny" reprezenta o bună garanție pentru Wiedmann, care, pînă la urmă, a fost lăsat să plece din Statele Unite în China, un loc unde măcar nu putea să facă prea mult rău.

Într-una din ultimele sale destăinuiri, datată 3 noiembrie 1940, Wiedmann a prezentat proiectele lui Hitler de închidere a Mediteranei la ambele sale capete. El a precizat, în detalii, cum se vor disloca trupele germane în Balcani, ca preludiu la invadarea Rusiei. Un posibil obstacol îl constituia Iugoslavia, ale cărei forțe armate erau cele mai mari și mai bine dotate din Europa rămasă încă „neutră".

Din fericire, Wiedmann a fost luat în serios în această privință. Destăinuirile lui lăsau să se întrevadă o capcană militară potențială. Dacă naziștii se loveau de rezistență în Balcani, un război prelungit de gherilă era de natură să secătuiască Reichul. În aceeași lună noiembrie

1940, serviciul secret britanic de la Belgrad a examinat posibilităţile ce se creau. La sfîrşitul anului, preşedintele Roosevelt s-a declarat de acord să-l pună pe Bill Donovan la dispoziţia lui Churchill, pentru „a da peste cap programul lui Hitler".

Înainte de a pleca de la Londra spre Europa răsăriteană, Donovan a lăsat să se creadă că obiectivul său îl constituiau problemele întîmpinate de englezi în Mediterana de est. Ştiind că spionii naziştii îi urmăreau fiecare mişcare, el a orientat din nou, cu abilitate, speculaţiile gazetăreşti pe o pistă falsă. Drew Pearson a anunţat, în rubrica sa, că Donovan avea în realitate misiunea de a sta de vorbă cu comandanţii francezi din Africa de Nord. Ziarul *New York Post* a publicat, „în exclusivitate", revelaţia că emisarul încerca să ajungă la o înţelegere cu guvernul de la Vichy. Donovan a declarat cotidianului *New York Times* : „În august, am spus că englezii sînt hotărîţi şi curajoşi ; acum aş adăuga că sînt plini de încredere". Astfel, se păstra impresia că singurul lui ţel era de a evalua, în numele administraţiei Roosevelt, gradul de combativitate a britanicilor. Stratagema anglo-americană se desfăşura conform planului şi, ca orice stratagemă bună, pretextul semăna îndeaproape cu realitatea.

Donovan a început prin a vizita fronturile de luptă din Grecia şi Albania, unde forţele lui Mussolini aveau nevoie de ajutorul naziştilor. Apoi, el a plecat brusc la Sofia, ducînd cu sine documente secrete — o aşa-zisă combinaţie de planuri militare britanice de sprijinire a Bulgariei împotriva unei invazii hitleriste şi de proiecte americane de ajutor militar în acelaşi scop. În mod cu totul surprinzător, el nu s-a sfiit să telegrafieze, în limbaj clar, preşedintelui Roosevelt despre convorbirile purtate cu regele Boris al Bulgariei, care dorea, cu orice preţ, să evite o ciocnire frontală cu Germania.

Istoricii B.S.C.-ului consemnează : „Donovan nu i-a abătut pe conducătorii bulgari de la politica lor pronazistă, dar le-a strecurat în minte o oarecare îndoială cu privire la oportunitatea acestei politici. Drept urmare, ei au avut ezitări pînă să accepte alinierea de partea Germaniei şi deci să permită trecerea, fără nici o restricţie, a trupelor Wehrmachtului prin ţara lor. D-l Churchill dăduse de înţeles că s-ar mulţumi cu o întîrziere de 24 de ore. Donovan a provocat o întîrziere de opt zile". El a obţinut acest re-

zultat rugîndu-l pe regele Boris să se gîndească bine înainte de a da liberă trecere nemților, pentru a ataca trupele britanice care apărau Grecia. „Dacă Statele Unite intra în război, ele vor ține seamă de ceea ce faceți acum", i-a spus el regelui. Boris a șovăit — nu tocmai mult, dar atît cît era nevoie.

La Sofia, agenții naziști s-au ținut scai de Donovan. Publicitatea ce i se făcea lăsa pe ziariști să creadă că sînt la curent cu obiectivele lui cele mai secrete. La Berlin, oficinele de propagandă ale naziștilor afirmau că Donovan abuzează de situația sa de reprezentant al unui stat neutru. În timpul ultimei lui audiențe la Boris, agenții germani l-au percheziționat chiar în incinta palatului regal, confiscîndu-i unele hîrtii. Printre ele se găseau și notele „strict confidențiale", cuprinzînd propunerile americane de intervenție militară în Balcani, dacă Hitler împingea lucrurile prea departe. Ulterior, s-a relatat că Donovan „se îmbătase criță". Știrea provenea de la Joseph Goebbels, ministrul propagandei naziste, și avea darul să sugereze că emisarul pierduse, din neglijență, o parte din documentele sale personale. Adevărul era că Donovan, care era abstinent, acceptase, din politețe, să fie tratat cu băuturi alcoolice de regele Boris. Notele despre „intervenția militară", aveau exact menirea de a cădea sub ochii nemților.

Documentele personale pe care Donovan le avea asupra sa încă de la plecarea din New York erau falsuri abile, realizate de un mic atelier pe care Stephenson îl organizase la Toronto. Atelierul își avea sediul în subsolurile unor imobile dărăpănate de pe Jarvis Street, în imediata vecinătate a companiei canadiene de radiodifuziune și în inima cartierului interlop, unde foiau prostituatele, contrabandiștii și speculanții la bursa neagră cu produsele raționalizate. Documentele ticluite arătau ca niște note comune anglo-americane, adresate conducătorilor de state din Europa de est, și ca planuri militare pur americane, pentru cazuri de forță majoră. Drept urmare, Înaltul comandament german s-a convins că Statele Unite pun ceva la cale, împreună cu serviciile secrete britanice. Hitler privea aceste servicii cu un amestec de teamă și ură, sub impresia unor relatări foarte exagerate despre geniul englezilor în materie de spionaj. Documentele plăsmuite demonstrau, în aparență, că serviciul secret britanic îl trimisese pe Donovan cu misiunea de a trece în revistă condițiile politice și militare capabile să provoace o interven-

ție americană și o ofensivă diplomatică anglo-americană în Balcani.

Churchill a urmărit, pas cu pas, succesele înregistrate de Donovan, grație mesajelor transmise de Înaltul comandament german diplomaților naziști și de spionii germani lui Hitler. Materialele proveneau, în majoritatea lor, de la Bletchley și elementele lor principale i se citeau direct la telefon. Se mai interceptau informații și dintr-o altă sursă — o rețea comunistă internațională de radio, dirijată de Moscova, cu unele date venind din Iugoslavia.

Cînd a ajuns la Belgrad, Donovan a constatat că prințul regent Paul se pregătea să se alăture Axei, după o convocare la Hitler. Punîndu-și în joc toate talentele de măscărici, acesta îl intimidase pe prinț, făcîndu-i o expunere despre forța militară a Reichului și despre eficiența totalitarismului.

Citind, unul după altul, mesajele căpeteniilor naziste, inclusiv pe cele ale lui Hitler, Churchill i-a spus lui Roosevelt : „Atitudinea prințului Paul aduce cu cea a nefericitului care a intrat în cușca unui tigru și care se căznește să nu-l asmută, deși se apropie din ce în ce ora mesei".

Prin filiera *Temerarul*, președintele a răspuns că va aplica maximum de contrapresiuni de care era capabil. Poate că Iugoslavia va rezista. Folosind dinadins canalele telegrafice comerciale, pe care știa că germanii le interceptează, Roosevelt i-a transmis lui Donovan : „Atunci cînd Statele Unite vor ajunge să tragă concluziile de pe urma războiului, o țară care capitulează de bunăvoie va fi privită cu mai puțină simpatie decît una care se împotrivește naziștilor". Pus la curent cu acest mesaj, prințul Paul i-a declarat lui Donovan că o mișcare de trupe germane în Iugoslavia nu va avea decît scopul de a asigura flancul lui Hitler în iminentul său atac împotriva Uniunii Sovietice. Știa asta direct de la führer.

Era exact genul de raționament de care se temea cel mai mult Churchill. Prințul Paul era anticomunist. Churchill îl prevenise pe Stephenson : „S-ar putea ca patrioții să fie lăsați fără motive pentru a se ralia rezistenței. O ridicare în masă nu se va produce decît în urma unei acțiuni violente din partea naziștilor".

Nu era decît o singură grupare în Iugoslavia, capabilă să opună rezistență : comuniștii lui Tito. Tito își petrecuse ultimele luni pregătindu-se de război. El a acceptat unele

sfaturi, primite prin intermediari, de la Donovan. Acesta era de părere că, indiferent de crezul său politic, oricine se opunea fascismului avea să primească ajutor din afară. Iugoslavia nu trebuia să colaboreze cu naziștii. Un tîrg în această privință l-ar fi scutit pe Hitler de obligația de a menține trupe în Balcani și astfel, atît Balcanii cît și Rusia ar fi fost pierdute.

La data cînd Donovan a părăsit Iugoslavia, nemții erau nervoși și puși pe harță. În această atmosferă tulbure, serviciul secret britanic a exercitat presiuni asupra generalului Dușan Simovici, șeful aviației militare iugoslave, pe care Donovan îl vizitase de asemenea în secret.

Sîmbătă, 22 martie 1941, guvernul iugoslav a primit un ultimatum din partea Germaniei. Hitler își încheia acțiunea de intimidare a Belgradului cu o lovitură de bici. În cursul următoarelor două zile, pe cînd prințul Paul și consilierii săi găseau justificări pentru a capitula, un număr de ofițeri superiori au organizat o revoltă de palat, care nu a avut viață lungă. Activînd ilegal, lipsit de arme și neputînd să scoată la lumină puternicul său partid, Tito a trebuit să aștepte momentul prielnic pentru a intra în luptă. „Dar detonatorul explodase", a subliniat el. Rebeliunea ofițerilor l-a înlăturat de la putere pe prințul regent.

Donovan, care se înapoiase cu avionul la Washington, a turnat gaz peste foc. Într-o relatare despre misiunea sa, radiodifuzată pe tot cuprinsul Statelor Unite, la 25 martie 1941, el a vorbit pe larg despre curajul celor ce se împotriveau nazismului în Mediterana de est.

Cuvîntarea sa avea scopul să-i provoace lui Hitler un acces de furie. Se știa că, după o criză de nervi spontană, nu înscenată pentru a-și impresiona interlocutorii, führerul era susceptibil să comită greșeli. Filmată, expunerea lui Donovan a figurat în toate jurnalele cinematografice de actualități care au rulat în Statele Unite și Marea Britanie, bucurîndu-se de o publicitate fără precedent, cu atît mai neașteptată cu cît rolul oficial al emisarului fusese modest. Filmul s-a realizat la o săptămînă după ce Roosevelt a luat micul dejun împreună cu Donovan și Stephenson, ca urmare a unui mesaj primit de la Churchill, care îi mulțumea pentru „admirabila acțiune a lui Donovan în Balcani". Președintele a dispus imediat ca navele militare americane să protejeze vasele de aprovizionare britanice în Mediterana de est. El a mai declarat că legea neu-

tralității nu mai interzicea accesul marinei Statelor Unite în Marea Roșie și Golful Persic. Meritul acestui semnificativ pas înainte îi revenea lui Stephenson, care demonstrase că măsura poate fi adoptată în mod legal. Savurînd încă succesul lui Donovan, președintele a fost de acord. Noile sarcini trasate marinei militare americane aveau o imensă importanță pentru englezi, dar ceea ce l-a scos din fire pe Hitler a fost cuvîntarea lui Donovan. Caracterul ei provocator reiese limpede din acest citat mai lung, extras dintr-un jurnal de actualități difuzat de Londra :

„Am avut prilejul să urmăresc îndeaproape marile bătălii care se desfășoară în Atlantic și în Mediterana, în Africa, în Grecia și în Albania. Din observațiile făcute și pe baza unor informații exhaustive, am putut trage unele concluzii. Le voi supune compatrioților mei, pentru a promova o politică de apărare națională, din care o parte integrantă și esențială o formează ajutorul ce-l acordăm Angliei.

Nu avem de ales dacă vom fi atacați sau nu. Alegerea aparține lui Hitler și el a și făcut-o..., nu numai pentru Europa, ci și pentru Africa, Asia și lumea întreagă. Nouă ne revine doar să alegem dacă ne vom decide să rezistăm sau nu atacului. Și trebuie să ne decidem din vreme, cînd rezistența mai este posibilă, cînd mai există și alții care să lupte alături de noi.

Să nu uităm nici o clipă că Germania e un dușman puternic, plin de resurse și necruțător. Să nu o subapreciem. Procedînd așa, ne înșelăm pe noi înșine... Germania a avut inițiativa la începutul războiului și și-a păstrat-o pînă azi. Dar încă nu a trecut prin încercarea hotărîtoare. Și, pînă ce această încercare va veni, e recomandabil să nu supraapreciem Germania. Ea a dobîndit cele mai mari succese datorită spaimei — spaimei pe care o inspiră forța mașinii sale de război. Germania a profitat de această spaimă și recentele sale victorii diplomatice sînt roadele ei.

Dar să ne amintim că, în război, există și o forță morală care, în ultimă instanță, e mai puternică decît oricare mașină. Și vă asigur, dragi compatrioți, că tot ce v-a spus d-l Churchill despre hotărîrea, dîrzenia, vitejia și încrederea poporului său este adevărat".

Expunerea a ajuns sub ochii lui Hitler și, așa cum se dorea, i-a stîrnit o furie primejdioasă și, de data aceasta, nepremeditată. Peste o săptămînă, la 6 aprilie, în ziua cînd biserica ortodoxă sărbătorea Vinerea mare, bombardierele

germane au atacat Belgradul, deşi acesta fusese proclamat oraş deschis. Nu a existat nici o declaraţie de război. Avioanele naziste au distrus palatul regal, universităţi, spitale, biserici, şcoli şi majoritatea imobilelor de locuit. După primele patru zile ale operaţiei pe care hitleriştii o botezaseră cu numele de cod *Pedeapsa,* 24 000 de cadavre au fost scoase din ruine. Altele, într-un număr incalculabil, nu s-au găsit niciodată.

Această distrugere era rezultatul unor acţiuni secrete, în care avantajele pe termen lung compensau pierderile imediate. După război, Belgradul — deşi în spatele cortinei de fier care separa lumea comunistă de cea capitalistă — a fost „înghemănat" cu Coventry. Oficial, s-a explicat că locuitorii celor două oraşe, care suferiseră atît de mult de pe urma conflagraţiei, trebuiau să conlucreze în pace, în pofida deosebirilor de regim politic, pentru a împiedica o reeditare a măcelului. Dar adevărata explicaţie nu a văzut niciodată lumina publicităţii : ambele oraşe suferiseră ca urmare a unor dileme puse de războiul secret, dileme ce nu puteau fi rezolvate fără jertfe omeneşti.

La 7 aprilie, pe cînd bombardarea Belgradului era în toi, Ministerul de Externe nazist a anunţat, pe obişnuitul său ton de autocompătimire, că trupele hitleriste trecuseră frontiera pentru a apăra pe civilii germani. După aceasta, totul s-a desfăşurat aşa cum se prevăzuse. Mesajele interceptate de *Ultra* au dezvăluit că forţele naziste invadau Iugoslavia. Comandanţii germani au anunţat că armata iugoslavă capitulase, apoi au ordonat împuşcarea tuturor soldaţilor luaţi prizonieri.

„Vestea că Iugoslavia îl sfidase pe Hitler a străbătut, ca o rază de soare, prin toate ţările pe care dictatorul le devorase şi le umilise", scria pe atunci autoarea britanică Rebecca West. Era prima rază de speranţă, prima dovadă că „supraoamenii" naziști nu erau infailibili, deşi această sfidare se plătea cu suferinţe omeneşti de o amploare fără precedent.

Neaşteptată pentru naziști, rezistenţa iugoslavă i-a silit să-şi dividă forţele şi a stînjenit ofensiva lor în Grecia. Diviziile lor din Bulgaria aveau menirea de a ataca Turcia, ca acţiune preliminară înainte de agresiunea împotriva Uniunii Sovietice. „Va trebui să amînăm operaţia *Barbarossa* cu săptămîni", s-a plîns feldmareşalului Wilhelm Keitel, şeful Înaltului comandament german. În realitate, întîrzierea a fost de şase săptămîni. Ordinul lui Hitler de

a declanșa operația *Pedeapsa*, „cu o brutalitate necruțătoare" împotriva iugoslavilor, l-a împotmolit într-un război de gherilă care a durat patru ani.

Churchill considera că de aici s-a tras întîrzierea invaziei în Rusia. Statele Unite se folosiseră de mijloace operative secrete pentru a lichida o situație politică nedorită pe un teritoriu străin — o reușită experimentare a ceea ce ulterior se va numi „destabilizarea" unei țări. Cu cinci luni mai înainte, serviciile secrete britanice avuseseră și ele intenția să răstoarne regimul prințului Paul, dar nu reușiseră.

Operația *Mariția*, întreprinsă de naziști împotriva Greciei, a rămas pe planul al doilea, în comparație cu crîncenul lor asalt împotriva Iugoslaviei. Englezii au plătit scump prăbușirea rezistenței grecești : 62 000 de soldați britanici au rămas singuri în fața trupelor germane. La exact trei săptămîni după răscoala de la Belgrad, nici 50 000 de oameni din corpul lor expediționar nu au putut fi evacuați, și toate tunurile, tancurile și mijloacele lor de transport au trebuit să fie abandonate. Adăugîndu-se înfrîngerilor înregistrate în deșertul nord-african, această tentativă — în aparență prost concepută — de a veni în ajutorul Greciei a contribuit la diminuarea încrederii în Marea Britanie printre cei ce o criticau la Washington. Din nefericire, acestora nu li se putea spune adevărul, nici despre cele ce spuneau mesajele interceptate de *Ultra*, nici despre faptul că, chiar dacă intervenția britanică eșuase, ea avusese darul de a-l împinge și mai mult pe Hitler, dominat de o furie incontrolabilă, în capcana Balcanilor.

„Hotărîrea lui Churchill de a da ajutor Greciei nu a fost jocul romantic al unui aventurier", arată Stephenson. „Era absolut necesar ca Anglia să dovedească loialitate față de aliații săi. Efectul asupra opiniei publice americane ar fi fost și mai negativ dacă nu am fi făcut această încercare".

Roosevelt i-a transmis lui Churchill : „În Grecia ați depus un efort nu numai eroic, ci și foarte util. Pierderile teritoriale sînt mai mult decît compensate de faptul că i-ați obligat pe germani să concentreze forțe uriașe și că le-ați provocat pierderi enorme, în oameni și materiale... Ați dus o luptă pe deplin justificată".

Donovan și Stephenson se aflau împreună la Washington cînd a avut loc această gigantică diversiune. Dar ei nu încercau un sentiment de triumf. Stalin nu dădea nici un semn că ar fi înțeles cît de scurt era răgazul ce i se acordase

Hitler, care voia să realizeze o surpriză tactică împotriva Rusiei, a obținut și o surpriză *strategică* globală — visul oricărui serviciu secret. Duminică, 22 iunie 1941, la revărsatul zorilor, avioanele sale militare au atacat 1400 de aparate sovietice, aflate la sol. Artileria aeriană a naziștilor a purces înainte, deschizînd drum trupelor germane, care au avansat 680 km în patru săptămîni. Dar hitleriștii nu au reușit să-și atingă țelul îndepărtat din prima lovitură, înainte de venirea iernii.

Tito scria mai tîrziu : „Comandamentul german a trebuit să-și amîne atacul împotriva Uniunii Sovietice cu 38 de zile... Un iugoslav din nouă și-a pierdut viața în luptele cu inamicul nazist". După evaluările postbelice ale serviciilor secrete engleze și americane, intervalul de 38 de zile e inferior realității.

În „Jurnalul lui Goebbels", ministrul propagandei Reichului confirmă, fără să vrea, succesul misiunii lui Donovan. El atribuie baia de sînge din Balcani „cunoscutului colonel Donovan, care a înființat ulterior infama rețea O.S.S. Aceasta a adus dezastrul asupra Iugoslaviei, pentru a tîrî în război și alte țări, ca Grecia. Aceasta era misiunea lui Donovan. Agentul secret al președintelui a apărut pe scenă cînd totul era pregătit pentru pacificarea Balcanilor, cu ajutorul trupelor noastre. Adolf Hitler a ordonat distrugerea rapidă și fără milă a Iugoslaviei. Nici nu avea cum să procedeze altfel. Operația *Pedeapsa* a însemnat o lecție pentru cei din Balcani, arătîndu-le că nimeni nu poate sfida pe führerul nostru. Wehrmachtul a cucerit Iugoslavia în unsprezece zile. Cea mai josnică născocire a dușmanilor noștri este că führerul pierde cel de al doilea război mondial din cauza furiei și urii sale personale, care l-au determinat să amîne atacarea Rusiei, pentru a se răzbuna pe un vecin mic și inofensiv. Dar führerul nu a făcut altceva decît să le ceară generalilor săi să-și dea toată silința".

Generalii și-au dat atîta silință încît Belgradul a fost transformat într-un morman de ruine. Acum, președintele Roosevelt cunoștea și el povara războiului secret, avîndu-și propriul său Coventry.

„Nici Roosevelt, nici Churchill nu aveau cum să anticipeze represaliile teroriste ale naziștilor împotriva Iugoslaviei", scrie Stephenson. „Terorismul era o armă nouă, contra căreia a trebuit să luptăm cu arme improvizate".

Nimeni nu putea să prevadă fiecare consecință a improvizațiilor B.S.C.-ului, iar presiunea era prea mare pentru a mai lăsa loc șovăielilor. Stephenson a aruncat în joc un pseudoastrolog, pentru a-l irita și mai mult pe Hitler. Acesta se credea întruchiparea lui Barbarossa, împăratul Sfîntului Imperiu roman de națiune germană, așa că ghicitorii și prezicătorii puteau să-i întrețină superstițiile. Curînd, naziștii aveau să se încleștеze într-o titanică luptă cu sovieticii, și englezii făureau noi arme psihologice și politice, menite să demoralizeze inamicul sau să-l împingă la noi greșeli.

Partea a treia
PĂCATELE CASEI ALBE

27

„Să presupunem că *Bismarck* își face apariția în Marea Caraibilor. Avem pe acolo niște submarine. Ce-ar fi să le ordonăm să atace cuirasatul, încercînd să-l scufunde ? Crezi că lumea va cere să fiu demis de la Casa Albă ?". Așa s-a exprimat președintele Roosevelt la 24 mai 1941, după cum scrie Robert Sherwood. În arhivele B.S.C.-ului se păstrează esența aceleiași conversații, cu mențiunea că, în această perioadă, opinia publică din Statele Unite critica extrem de aspru slabele rezultate obținute de Anglia împotriva inamicului, ceea ce făcea și mai dificil pentru Roosevelt să-și manifeste fățiș sprijinul.

Președintele nu a destăinuit o gravă încălcare a legii neutralității, care a dus la cea mai celebră victorie din analele navale moderne ale Marii Britanii : scufundarea lui *Bismarck*, cea mai puternică navă de război existentă pe atunci, mîndria marinei militare germane, după cea mai lungă cursă de urmărire din istoria luptelor pe mare. Acțiunea a aruncat în foc toate mijloacele războiului, de la agenți secreți pînă la torpile aeriene. Toate dispozitivele electronice ale epocii au fost folosite. Reflecțiile făcute de președinte înainte ca soarta lui *Bismarck* să fie pecetluită erau determinate de teama că cea mai mare epopee maritimă din istorie se va încheia cu o înfrîngere groaznică, poate chiar fatală, pentru englezi. *Bismarck* ieșise în larg și dispăruse. Viitorul Angliei a depins de o ultimă și disperată recunoaștere aeriană.

Roosevelt s-a implicat în această dramă din clipa cînd monstrul *Bismarck* a ieşit din Marea Baltică şi a început să facă prăpăd, scufundînd cea mai celebră navă din lume, „majestuosul *Hood* al Marii Britanii", cum i se spunea pe atunci. Cuirasatul englez s-a scufundat, împreună cu cei 90 de ofiţeri şi 1400 de membri ai echipajului, în apropiere de zona aisbergurilor, la nord-vest de Islanda, victimă a unui proiectil subacvatic, care a lovit magazia de muniţii. În nici una din relatările despre dramaticele angajamente care au urmat, nu se relevă rolul-cheie jucat de marina şi agenţii secreţi ai Statelor Unite, deoarece, din punct de vedere oficial, o asemenea intervenţie nu a existat. Totuşi, contribuţia americanilor a fost esenţială pentru a se răzbuna pierderea lui *Hood* şi a se împiedica producerea unui dezastru, cu efecte incalculabile pînă în ziua de astăzi.

Prima veste despre cele întîmplate a ajuns la urechea preşedintelui de la Odd Starheim, un „haiduc de pe Baker Street", prin intermediul *Temerarului*. Fiul unui armator care avusese relaţii de afaceri cu Stephenson, Starheim evadase de sub ocupaţia nazistă şi devenise un membru activ şi cutezător al rezistenţei norvegiene. Principala lui sarcină consta în a colabora cu un grup la distrugerea sursei de apă grea pentru cercetările atomice ale naziştilor. Dar, în ziua de 21 mai 1941, el a zărit două nave militare germane în zona Sperr, din largul coastelor norvegiene, o regiune interzisă oricărui vas care nu transporta materiale atomice. Starheim şi-a luat riscul de a transmite un mesaj secţiei norvegiene a B.S.C.-ului. Sumara lui descriere — „două mari nave inamice" — a fost suficientă pentru ca Amiralitatea de la Londra să-şi dea seama că cei doi giganţi dispăruţi, *Bismarck* şi *Prinz Eugen*, se pregăteau de un raid în Atlantic. Churchill l-a prevenit imediat pe Roosevelt că, dacă reuşeau să facă joncţiunea cu crucişătoarele de bătălie *Scharnhorst* şi *Gneisenau*, cele două nave „puteau modifica întreaga desfăşurare a războiului". Pînă acum, numai crucişătoarele de bătălie izbutiseră să scufunde vase comerciale cu un total de 115 622 de tone, într-un raid de două luni. Pierderile erau atît de grave încît Churchill se temea că arterele vitale ale Angliei vor fi tăiate. În acea dimineaţă de miercuri, primejdia crescuse nu la dublu, ci cu mult mai mult. Cei doi monştri marini, abia scăpaţi din cuşcă, reprezentau o ameninţare imediată pentru unsprezece convoaie britanice aflate în larg şi un pe-

ricol viitor pentru liniile de aprovizionare ale Marii Britanii.

A doua zi, *Ultra* a interceptat și descifrat un mesaj al lui Hitler către amiralul Erich Raeder, prin care ordona marinei militare germane să distrugă comunicațiile maritime ale Angliei. Führerul nu știa că, încă de pe acum, *Prince of Wales*, noul cuirasat britanic, *Hood* și șase distrugătoare navigau cu toată viteza, pentru a se alătura celor două crucișătoare britanice, aflate deja în apropierea fiordului unde fuseseră văzute *Bismarck* și *Prinz Eugen*. Pînă la încheierea acestei ample acțiuni, englezii aveau să angajeze opt cuirasate, două portavioane, unsprezece crucișătoare, douăzeci și unu de distrugătoare, șase submarine și cîteva escadrile aeriene — precum și un locotenent american de marină, Leonard Smith.

Originar din zona agricolă a statului Missouri, tînărul locotenent Smith a fost unul dintre cei optzeci de piloți împrumutați de marina militară a Statelor Unite, împreună cu avioanele amfibii de tip *Catalina P.B.Y.*, ca răspuns la urgenta cerere de ajutor adresată de Stephenson președintelui. Avioanele *Catalina*, cu rază lungă de acțiune și cu multiple întrebuințări, erau pe atunci mijloacele aeriene cele mai eficiente de luptă împotriva navelor germane. Anglia nu avea nimic similar, așa cum nu avea nici echipaje sau radioaparatură corespunzătoare. Participarea lui Smith la scufundarea lui *Bismarck* a rămas îngropată în arhivele oficiale.

În după-amiaza zilei cînd Hitler a trimis mesajul său lui Raeder, un avion al marinei britanice a decolat pe vreme proastă, pătrunzînd deasupra fiordului unde se credea că se ascundeau *Bismarck* și *Prinz Eugen*. Riscînd să se zdrobească de munți și de falezele abrupte, din cauza vizibilității pe care ceața, lapovița și norii o reduceau adesea la zero, pilotul s-a înapoiat cu o veste cutremurătoare : ambele nave germane dispăruseră.

Joi, 22 mai, Roosevelt a fost informat că Churchill își petrece tot timpul la statul major al Amiralității, dirijînd urmărirea lui *Bismarck*, cel mai primejdios dintre cei doi corsari. Dar primul ministru nu-și putea concentra neîntrerupt întreaga atenție asupra acestei probleme. În Mediterana, *Royal Navy* suferise grele pierderi, inclusiv distrugătorul *Kelly*, al cărui comandant, lordul Louis Mountbatten, fusese cu greu salvat din apele mării. O

nouă amenințare se contura pentru șubreda dominație a englezilor asupra teritoriului din jurul orașului Cairo.

La Scapa Flow, baza navală de la est de Capul pe bună dreptate numit al Mîniei, comandantul flotei metropolitane s-a hotărît să trimită o puternică escadră, pentru a bloca germanilor toate porțile de ieșire spre Atlantic. Scund, cu o minte ascuțită, amiralul Sir John Tovey, care îi iubea pe americani și îi ura pe lingușitori, îl cunoștea pe Roosevelt încă din primul război mondial, cînd comandase un distrugător în bătălia de la Jutland. Acum, drapelul lui de amiral flutura la prova noului cuirasat *King George V.*

„Va fi, probabil, un sfîrșit de săptămînă plin de griji", anunța Churchill. Pentru el, cel mai încordat sfîrșit de săptămînă din istoria marinei a început odată cu primele ore ale dimineții de sîmbătă. Din plasa de nave, aruncată pe o mare întindere, *Hood* și *Prince of Wales* au fost cele care au interceptat și angajat cuirasatul *Bismarck*. La ora 3,52 a.m., *Hood* a tras prima salvă. *Bismarck* a ripostat. Pe neașteptate, *Hood* s-a văzut încadrat de trîmbele de apă stîrnite de explozia obuzelor de 15 țoli. Tirul inamicului era uimitor de precis. Apoi, o lovitură directă a străpuns blindajul lui *Hood* și a pătruns într-un depozit de muniții. O violentă explozie a aruncat nava în aer. Peste trei minute, din ea nu au mai rămas decît niște epave mărunte și trei supraviețuitori. La rîndul său, *Prince of Wales* a fost lovit și avariat atît de grav, încît a trebuit să iasă din luptă, pentru a evita să fie distrus. *Bismarck* primise și el cîteva lovituri, dar rănile sale nu îl scoteau din acțiune. Rezultatul ciocnirii era atît de uluitor încît pe tot cuprinsul globului, de la Berlin pînă la Washington, s-a cerut repetarea știrii. „*Hood* a fost scufundat ?" se spune că ar fi strigat Roosevelt. „Asta înseamnă sfîrșitul supremației maritime a Marii Britanii !".

Acum, *Bismarck* și *Prinz Eugen* puteau să-și facă de cap în Atlantic. În plus, veşti sumbre veneau de pe toate cîmpurile de luptă. Un comandant din Orientul Mijlociu i-a spus lui Churchill că „situația e disperată", iar un altul că două treimi din flota mediteraneană fuseseră avariate de necruțătoarele bombardamente ale avioanelor Axei, în cursul operațiilor din jurul insulei Creta. Apoi, Tovey a anunțat că *Bismarck* scăpase de urmăritori și dispărea sub „o perdea de vreme proastă". Tot proastă era și atmosfera din sînul Cabinetului de război, după spusele lui Alexander Cadogan, ministru adjunct la Ministerul de Externe :

„Winston aproape că s-a dat bătut... Dar în asta intră o doză de cabotinism !".

Cabotinismul își găsea locul și la Casa Albă. „Se făceau tot felul de speculații", relatează Stephenson. „Unii credeau că nemții vor bombarda New Yorkul, pornind apoi spre porturile sud-americane, pentru a face propagandă. Roosevelt se temea că *Bismarck* va ataca Martinica, posesiunea guvernului de la Vichy în Marea Caraïbilor. Atunci i-a venit în minte președintelui să ordone submarinelor americane scufundarea cuirasatului".

Iată cum descrie Robert Sherwood acest moment în „Roosevelt și Hopkins" :

„Roosevelt vorbea atît de detașat, de nepăsător chiar, încît puteai crede că se lasă pradă unei fantezii de genul mașinii timpului : ce-ar fi să ne trezim trăind în plin secol al XIII-lea ? Dar eram confruntați cu realitatea unei nave capabile de orice, avînd o imprevizibilă misiune devastatoare, dirijată de voința unui singur om, care era fie nebun, fie genial, fie și una și alta, în stare să transforme un impuls inexplicabil într-un punct de cotitură pentru istorie. Și iată-l pe președintele Statelor Unite, stînd la Casa Albă, într-o altmosferă de calm apăsător, întrebîndu-se ce veste îi va aduce viitoarea radiogramă, întrebîndu-se cum va putea să reacționeze la ea. Ședea în spatele biroului său din camera ovală ; își scoase haina. Era o zi foarte călduroasă... Ferestrele erau larg deschise. Afară, în colțul de sud-vest al grădinii, se înălța falnicul arbore de magnolia, pe care se spune că l-a sădit Andrew Jackson. Îl acopereau flori mari și albe, iar mirosul lor de lămîie pătrundea în încăpere. Prin aceste ferestre, vedeai departe, pînă în Virginia, care, pe vremea lui Lincoln, fusese teritoriu inamic. Dar Roosevelt se întreba dacă nu va trebui să plece de la Casa Albă".

Relatările contemporane nu pomenesc nimic despre rolul Statelor Unite în evenimentele care au urmat. Pînă mult după război, englezii considerau în continuare că oricărui președinte american îi va veni greu să colaboreze cu ei pe tărîmul secret, dacă această colaborare va fi în primejdie de a fi dezvăluită ulterior. *Royal Navy* a rupt cu tradiția ei de „armă tăcută", pentru a da neobișnuit de multe detalii despre bătălia în curs — și pentru a ascunde un adevăr mai profund.

Pînă în ziua de duminică, 25 mai 1941, Amiralitatea britanică și-a adunat forțele de pe tot cuprinsul Atlanticu-

lui, pentru a ţese o plasă în care să-l prindă pe *Bismarck*, oriunde s-ar fi îndreptat el. De la Gibraltar a venit Forţa H, formată din crucişătorul de bătălie *Renown*, portavionul *Ark Royal*, un crucişător şi şase distrugătoare, sub comanda viceamiralului Sir James Somerville, aflat la bordul crucişătorului de bătălie. Cuirasatele *Rodney* şi *Ramillies* au părăsit convoiul pe care îl escortau şi s-au îndreptat spre sudul Islandei. Din porturi canadiene şi americane au pornit alte nave militare. Iar portavionul *Victorious*, cu vechile şi greoaiele sale avioane torpiloare *Swordfish*, îl urmărea îndeaproape pe *Bismarck*. *Swordfish*-urile erau nişte uimitoare combinaţii de lemn şi pînză, carlingi deschise, sîrme întinse şi trenuri de aterizare fixe. Dar ele erau dotate cu primele radaruri instalate la bordul unor avioane şi inamicul nu cunoştea acest lucru. Deşi aceste elemente erau la dispoziţia comandanţilor navali britanici, adunaţi la Londra ca nişte jucători de şah, şi deşi fiecare mutare a lor pe imensele hărţi se traducea imediat printr-o acţiune în depărtare, *Bismarck* rămînea de negăsit.

Forţele britanice au pierdut cuirasatul timp de 30 de ore. Dar, la începutul acestei perioade, *Bismarck* a transmis în Germania un raport de jumătate de ceas. Între timp, Roosevelt ordonase tuturor staţiilor americane de goniometrie să stea la pînda unui astfel de mesaj. Aceste posturi de ascultare, remarcă documentele B.S.C.-ului, se dovediseră extrem de eficiente în detectarea surselor de transmisie. Printre staţii, se numărau şi cele ale secţiei de informaţii radio a Comitetului federal de telecomunicaţii, căreia îi revenea în primul rînd sarcina de a descoperi posturile clandestine. Dar, în mod neoficial, ele interceptau mesaje din Europa, al căror conţinut era transmis apoi B.S.C.-ului. Cînd *Bismarck* a rupt tăcerea, aceste staţii au stabilit poziţia navei. Amiralitatea de la Londra a primit un flux de informaţii din astfel de surse, ca şi prin teleimprimatoarele şi telefoanele posturilor britanice de ascultare. Pînă la ora 8,30 a dimineţii de duminică, indiscreţia de treizeci de minute a lui *Bismarck* a dat posibilitate urmăritorilor să calculeze că, după ce fusese văzută ultima dată, nava o pornise spre sud-est.

Dar, după transmiterea acestor date către cuirasatul *King George V*, o greşeală în transpunerea lor pe hartă a determinat flota metropolitană să creadă că inamicul se îndrepta în direcţie opusă, înapoi spre Marea Nordului. Duminică seara, eroarea a fost corectată şi urmăritorii şi-au

dat seama că *Bismarck* luase capul spre un port francez din Golful Biscaya.

Eroarea britanicilor a costat scump. Patrulînd într-o direcție greșită, flota metropolitană a rămas cu foarte puțin combustibil. Situația a fost salvată grație unei vedete aparținînd pazei de coastă a Statelor Unite, *Modoc*.

În aparență, *Modoc* avea misiunea de a furniza date meteorologice. În Golful Biscaya ? Mă rog, acesta era pretextul pe care echipajul său se pregătise să-l invoce, în eventualitatea că germanii l-ar fi luat la întrebări. *Modoc* aducea de asemenea la îndeplinire ordinul dat de Roosevelt tuturor navelor militare americane de a cerceta întinderile mărilor, căutînd supraviețuitori de pe vasele aliate scufundate de naziști. Duminică seara, americanii au trăit extraordinara experiență de a vedea tunurile lui *Bismarck* ridicîndu-se deasupra orizontului și apoi dispărînd încet. *Modoc* a transmis un mesaj.

Puțin după miezul nopții, un avion *Catalina*, cu rază lungă de acțiune, împrumutat de Statele Unite aviației britanice de coastă, a decolat din portul nord-irlandez Londonderry, pentru a se alătura vînătorii. Acest bombardier neînarmat de patrulare era pilotat de locotenentul Smith și avea un echipaj mixt, britanic și american. Avionul a zburat neîntrerupt spre sud, pe o vreme foarte nefavorabilă, ajungînd peste șase ore în zona unde patrula *Modoc*.

Între timp, *Bismarck* pusese statul major al Amiralității în încurcătură și se descotorosise cu atîta iscusință de urmăritorii săi încît părea cert că va ajunge curînd sub protecția avioanelor militare germane de la bazele din Franța. Nu mai avea mult pînă să intre în adăpostul bine apărat al porturilor franceze.

Luni dimineață, la ora 8,30, exact cu 24 de ore după ce prost inspiratul mesaj emis de *Bismarck* dăduse britanicilor posibilitatea să repereze cuirasatul, locotenentul Smith a avut impresia că, printr-o spărtură în plafonul dens de nori, vede o navă de război. Pilotîndu-și *Catalina* peste valurile zbuciumate ale oceanului, el a executat un viraj. Lumina era slabă, iar norii se așterneau în cîteva straturi suprapuse. Smith avea de ales — fie să zboare mai sus, pentru a încerca să zărească din nou îndepărtata navă, fie să coboare și mai mult, și mai aproape de apă, unde vizibilitatea era considerabil redusă. Pilotul a hotărît să coboare prin norii de furtună, zburînd orbește și orientîndu-se exclusiv după aparatura de la bord. Pe neașteptate,

s-a pomenit într-o zonă senină. Aproape drept în fața ochilor, înspăimîntător de aproape, era *Bismarck*. Bateriile sale au deschis focul. Artileriștii germani țînteau bine și aveau reacții rapide, deoarece mai trebuiseră să înfrunte atacuri ale avioanelor torpiloare *Swordfish*, în cursul sălbaticelor ciocniri care avuseseră loc imediat după scufundarea lui *Hood*. *Swordfish*-urile erau leneșe, dar tunarii germani supraapreciau viteza lor, nevenindu-le să creadă că niște avioane militare zboară cu mai puțin de 180 km pe oră. Iată de ce, deși luat prin surprindere după ce reușise să scape atîta vreme de urmăritori, *Bismarck* era gata de luptă. *Catalina*, care zbura de asemenea cu viteză mică, se zguduia sub impactul exploziilor și al schijelor.

Smith a făcut un viraj strîns de 180 de grade, intrînd din nou în nori. Peste cîteva secunde, Centrala operativă de informații de la Londra primea mesajul său, care avea să pecetluiască soarta lui *Bismarck* :

„Cuirasat direcție 240 de grade distanță cinci mile curs 150 de grade poziția mea 49,33 nord 21,47 vest...".

La bordul portavionului *Ark Royal*, 15 *Swordfish*-uri, croite ca din topor, au primit torpilele și carburantul necesar. La ora prînzului, ele au decolat cu dificultate de pe puntea săltată de valuri și s-au pierdut imediat în ploaia torențială, în norii joși și în ceață. După un zbor de o durată care li s-a părut piloților a fi cea potrivită, pe radarul lor primitiv a apărut semnalul unui contact. Primul grup de avioane a coborît în picaj, dar echipajele au început să înjure, constatînd că torpilele lor explodau de cum atingeau apa. Al doilea grup a trecut și el la atac și cîteva torpile au pornit-o pe valuri. Dar piloții au constatat cu groază că trăseseră într-una din propriile lor nave, crucișătorul *Sheffield*. Din fericire, acesta a observat torpilele și a reușit să le evite.

„Urmărirea lui *Bismarck* a fost o succesiune de catastrofe, gafe și erori", își amintește unul dintre piloți. „Dezastrul care a fost cît pe-aci să se producă cu *Sheffield* a arătat cît de primejdios era să te bizui pe primele aparaturi radar și a scos la iveală deficiențe ale pistoalelor magnetice, cu care fusese dotată o parte din torpile. Flota metropolitană gonise atît de mult în direcție greșită încît toate navele, cu excepția lui *Sheffield* și a lui *King George V*, își epuizaseră combustibilul și nu mai puteau angaja lupta. Țin minte că mă gîndeam pe-atunci ce scandal o să iasă la Centrul operativ de informații".

Dar Centrul de la Londra avea prea multe pe cap. De la Bletchley se raportase o creştere bruscă şi neobişnuită a volumului de telecomunicaţii în reţeaua navală germană a Grupului Vest, din Franţa. Aceste informaţii, ca şi alte date interceptate, dezvăluiau intenţiile lui *Bismarck*, care îşi căuta un refugiu sigur în Franţa, deoarece pierdea carburant de pe urma unei avarii de care nu se ştiuse nimic pînă atunci. Traficul radio al naziştilor a lăsat să se vadă că forţele lor navale şi aeriene, de pe litoralul francez, se pregăteau să vină în ajutorul cuirasatului.

Comunicarea locotenentului Smith despre poziţia lui *Bismarck* a fost recepţionată de Flotila 4 de distrugătoare, care escorta un convoi de trupe britanice. Distrugătoarele *Cossack, Maori, Zulu, Sikh* şi cel polonez *Piorun* au virat pentru a intercepta cuirasatul, desfăşurîndu-se într-un arc de cerc şi deplasîndu-se cu greu prin furtună, peste nişte valuri uriaşe. Mult în urma lui *Bismarck*, venea *King George V*, singura navă din flota metropolitană capabilă încă de urmărire. Dar şi ea a fost nevoită să anunţe Londra că va trebui să renunţe, din lipsă de combustibil, dacă inamicul nu va fi silit să-şi reducă viteza pînă la miezul nopţii.

La căderea serii, *Ark Royal* şi-a lansat din nou *Swordfish*-urile. Ele l-au reperat pe *Sheffield*, care se afla acum la 12 mile în urma lui *Bismarck* şi care le-a redirecţionat spre cuirasat. Vîntul foarte puternic şi slaba vizibilitate făceau imposibil un atac grupat. Cunoscute sub porecla „sacoşe de sfoară", pentru că arătau într-adevăr de parcă ar fi fost legate cu sfori, *Swordfish*-urile erau totuşi remarcabil de viguroase. Unul cîte unul, au coborît deasupra lui *Bismarck*, atacîndu-l separat şi zburînd cu mai puţin de 150 km pe oră, viteză pe care o reducea şi mai mult vîntul din faţă şi însăşi mişcarea cuirasatului. În felul acesta, fiecare avion s-a aflat, într-o perioadă a atacului său, în bătaia directă a fioroaselor tunuri de pe *Bismarck*. O torpilă a blocat cele două gigantice cîrme ale cuirasatului, i-a avariat elicele şi i-a scos din funcţie sistemul de dirijare. Cu trei ore mai înainte de limita pe care şi-o stabilise singur, amiralul Tovey a căpătat ceea ce solicitase — o reducere a vitezei lui *Bismarck*. La căderea întunericului, Flotila 4 de distrugătoare a stabilit contactul cu cuirasatul rănit. În beznă şi pe o mare zbuciumată, distrugătoarele s-au plasat în dispozitiv în jurul uriaşului sortit pieirii şi s-au apropiat pe furiş de el, pentru a-şi lansa torpilele.

De-a lungul înspăimîntătoarei nopți care a urmat, *Bismarck* nu s-a putut smulge din strînsoarea furtunii ce bătea dinspre nord-vest, legănîndu-se neputincios sub suflarea ei. În zori, a apărut pe scenă și *King George V*. Odată mai mult, Tovey și-a dat seama că germanii construiseră cuirasate aproape indestructibile sub ploaia de obuze. Unul cîte unul, tunurile de pe *Bismarck* amuțiseră, dar nava tot mai plutea. Dornic să pună capăt angajamentului, Tovey a ordonat tuturor navelor britanice aflate încă în posesia unor torpile să atace cuirasatul și să-l scufunde.

Misiunea i-a revenit altui beneficiar al scurtului mesaj emis de locotenentul Smith. Crucișătorul *Dorsetshire* escorta un convoi dinspre Africa occidentală atunci cînd a recepționat indicațiile venite de la bordul *Catalinei*. Potrivit unei legi nescrise, care acordă căpitanului oricărei nave de război privilegiul de „a se îndrepta spre locul unde bubuie tunurile", *Dorsetshire* a luat cursul spre nord, străbătînd aproape 1800 de kilometri.

În dimineața de marți, 27 mai, la ora 8,40, *Bismarck* s-a scufundat încet, de pe urma loviturii de grație primite din partea lui *Dorsetshire*. Din cei 2 000 de membri ai echipajului marelui cuirasat, nu au supraviețuit decît 107. Iar un total de 4 100 de marinari au pierit în cele opt zile ale urmăririi din Baltica pînă în Arctica și apoi spre sud, în Golful Biscaya.

Între timp, Churchill a pregătit parlamentul pentru veşti despre bătăliile pe uscat și pe mare, care mergeau prost pretutindeni. Intrînd în Camera Comunelor, el nu știa decît că s-ar putea ca *Bismarck* să fi fost împresurat. „Se crede că nu va mai trece mult, pînă ce nava va fi distrusă", tocmai spunea el, cînd cineva i-a fluturat sub ochi o foaie de hîrtie. Primul ministru s-a întrerupt din cuvîntare și s-a lăsat să cadă greoi în scaun. În jurul lui domnea o atmosferă de mare încordare. După ce a citit hîrtia ce i se strecurase în mînă, el s-a ridicat din nou în picioare. „Vă rog să mă iertați, domnule președinte al Camerei Comunelor. Am primit chiar acum știrea că *Bismarck* a fost scufundat". Un suspin a străbătut Camera Comunelor, ca un vînt proaspăt.

Prin intermediul B.S.C.-ului, Roosevelt a transmis felicitări de la „o fostă persoană navală către o altă fostă persoană navală", adăugînd o sumbră notă de regret că o victorie atît de remarcabilă fusese repurtată într-un mo-

ment cînd Statele Unite rămîneau, din punct de vedere oficial, într-o imobilitate neclintită și de neînțeles.

Amiralul Raeder a apreciat scufundarea lui *Bismarck* ca avînd „un efect hotărîtor asupra războiului naval". Dar nu numai atît : ea a avut un efect hotărîtor asupra președintelui Roosevelt, pe plan psihologic. El a ținut o cuvîntare, din care reieșea că americanii vor lua măsuri împotriva tentativelor germane de a tăia liniile de aprovizionare ale Angliei. Președintele a proclamat o „stare de urgență nelimitată". Cînd însă reacția opiniei publice l-a convins că se pripise, a trecut din nou la un sprijin clandestin, prin filierele B.S.C.-ului. A început o adevărată invazie a americanilor în Marea Britanie : erau „consilierii", care formau nucleul viitoarei forțe expediționare.

Secretul misiunii și intervenției rapide a locotenentului Smith a fost înmormîntat în arhivele britanice care, încă din secolul al XI-lea, adăpostesc „toate documentele referitoare la acțiunile guvernului central și ale curților de justiție din Anglia și Țara Galilor". Rolul pilotului american a rămas necunoscut vreme de 32 de ani. Abia după aceea, cercetătorii au găsit o însemnare, formulată cu o caracteristică rezervă, despre participarea locotenentului Smith. Nota menționează momentul crucial al redescoperirii lui *Bismarck* și curajul manifestat de echipajul avionului american *P.B.Y.* Istoricul oficial care a găsit această însemnare nu știa nimic despre convenția secretă prin care membri ai forțelor armate ale Statelor Unite participau la operații britanice, călătorind în străinătate pe cheltuiala guvernului de la Washington, pentru a colabora cu organizații britanice. De aceea, istoricul respectiv face un comentariu sec : „Nu mi-e clar motivul pentru care în avion se aflau ofițeri americani. Totuși, cred că ar fi nimerit ca Amiralitatea să le recunoască meritele".

Dar nici locotenentului Smith, nici altor americani repartizați la unități britanice nu li s-a adus nici o mulțumire, deoarece, pe plan strict juridic, ei călcaseră legea, la îndemnul și cu ajutorul președintelui S.U.A. Istoricul naval american Samuel Eliot Morison a relevat tensiunea sub care trăiau echipajele bastimentelor de război ale Statelor Unite, angajate în operații care „mergeau pînă în pragul războiului" : „Li se interzicea să vorbească despre evenimentele pe care le trăiau... Faptul că moralul s-a păstrat ridicat de-a lungul acestei perioade de lupte aprige, dar care nu era încă război, dovedește inteligența, disciplina și

tăria sufletească a oamenilor din marina militară americană".

Stephenson își amintește că, puțin înainte de a fi luat hotărîrea să acorde britanicilor maximum de sprijin naval pe care și-l putea permite, Roosevelt a cerut să i se aducă documentele îngălbenite de vreme care vorbeau despre torpilarea pachebotului *Lusitania,* în mai 1915. Acest eveniment jucase un rol fundamental în intrarea Statelor Unite în primul război mondial. Mult timp s-a pus întrebarea dacă Churchill, pe atunci de asemenea prim lord al Amiralității, nu manipulase cumva situația în așa fel încît să se creeze impresia că germanii se năpustiseră cu premeditare asupra unui vas de pasageri neutru. Se bănuia că, în cala *Lusitaniei,* se ascundeau arme și muniții.

Conosamentul original a pierit odată cu pachebotul. Dar președintele Woodrow Wilson obținuse copii dactilografiate, pe care le sigilase, scriind pe dosar : „A se deschide numai de către președintele Statelor Unite". Actele din dosar dezvăluiau prezența a 200 de tone de muniții, suficient pentru a face din vas un obiectiv legitim pentru un atac din partea *U-Boot*-urilor. Acest conosament controversat se află acum laolaltă cu documentele personale ale lui Roosevelt. Dacă el era o copie autentică a formularului original, înseamnă că versiunea oficială despre scufundarea *Lusitaniei* omisese să menționeze că pachebotul servea și la transportul de muniții. În plus, la indicația lui Churchill, Amiralitatea sfătuise navele comerciale britanice să șteargă de la pravă numele portului de origine. Proprietarii *Lusitaniei* merseseră atît de departe încît o trimiseseră pe mare sub pavilion american, dîndu-i astfel statut de neutralitate. Distrugerea veritabilului conosament apărea deci ca o încercare de a slăbi opoziția celor care nu voiau să facă din scufundarea pachebotului un motiv de intrare în război.

Oricare ar fi fost adevărul cu privire la *Lusitania,* nu încap îndoieli în legătură cu modul cum privea Churchill pericolul reprezentat de *U-Boot*-uri. Campania dusă de ele în 1914—1918, scria dînsul în lucrarea sa „Criza mondială", a oferit în orice moment posibilitatea de implicare a altor mari puteri în conflict, deoarece submarinele germane se bizuiau tot mai mult pe atacurile efectuate în timp ce erau în imersie, ceea ce crea riscul de a scufunda vase neutre și de a sacrifica echipaje neutre. Era limpede că, după pă-

rerea lui, luîndu-şi un astfel de risc, Germania şi-a meritat soarta.

Cum o fi privit Roosevelt toate acestea, atunci cînd a trecut în revistă documentele referitoare la scufundarea *Lusitaniei*, la 26 de ani de la eveniment ? La ce s-o fi gîndit el ? „N-o să ştim niciodată", spune Stephenson. „Urmărirea lui *Bismarck* a acaparat toate preocupările noastre şi dosarul *Lusitaniei* a fost pus din nou la o parte. Dar, timp de o clipă, un preşedinte a restabilit contactul cu întîmplări care călăuziseră mîna unui alt preşedinte şi vechile documente au aşternut o punte între cele două războaie".

Sfîrşitul lui *Bismarck* a marcat debutul unui sprijin sporit, acordat de americani englezilor, în materie de informaţii captate prin radio. Trecătorii de pe Fifth Avenue, din New York, care citeau în ziarele lor de dimineaţă despre marea bătălie navală din Atlantic, se găseau mai aproape decît şi-ar fi închipuit de o componentă vitală a conflictului. O secţie de telecomunicaţii a B.S.C.-ului stringea, prin filierele F.B.I.-ului, date primite de la paza de coastă şi de la marina militară a Statelor Unite şi le trimitea serviciilor de securitate radio din Anglia. Nu mai era suficientă o cooperare improvizată. Urmărirea şi scufundarea cuirasatului german, handicapată de defecţiuni şi aprecieri eronate, dovedise cît de multe posibilităţi oferea analiza sistematică a radiocomunicaţiilor interceptate de posturile de ascultare americane şi britanice de pe cuprinsul globului. „Analiza traficului" a devenit o importantă problemă de coordonare pentru B.S.C., ale cărui arhive înregistrează faptul că „descifrarea mesajelor nu e singura cale prin care se pot afla intenţiile inamicului... Se mai pot obţine informaţii preţioase prin analiza traficului, adică prin investigarea trăsăturilor exterioare ale unui mesaj".

Urmărirea lui *Bismarck* i-a făcut pe comandanţii marinei americane să-şi dea seama de ingeniozitatea englezilor, chiar dacă acestora le lipseau timpul şi utilajele. Ei au mai putut constata că măiestria cu care se făcea analiza traficului avea o deosebită influenţă asupra războiului naval, deşi specialiştilor le trebuia o masă enormă de materiale asupra cărora să lucreze. Conştientă de ameninţarea japoneză, marina americană punea mare preţ pe datele colectate de posturile britanice de ascultare răspîndite în jurul Pacificului. Deoarece monitoarele din Canada inter-

ceptau un mare număr de mesaje cifrate japoneze, nimic nu era mai firesc decît ca Washingtonul să-i ajute pe canadieni să-şi construiască propriile lor forţe navale, în schimbul informaţiilor puse la dispoziţie de ei.

Comandanţii *U-Boot*-urilor s-au mirat de brusca extindere a patrulelor antisubmarine, executate de marina canadiană în jurul Golfului St. Lawrence, o zonă de mare importanţă strategică. În realitate, era vorba de o flotă improvizată, constînd din vase americane cumpărate de civili canadieni. Propriile lor iahturi fuseseră rechiziţionate. În felul acesta, în prima fază a războiului, s-a ocolit legislaţia americană, care interzicea vînzarea de arme către beligeranţi, iar ulterior a continuat să reprezinte o metodă utilă pentru a transfera echipament american forţelor canadiene şi britanice. Germanii nu au ştiut niciodată cu certitudine cît de puternică este apărarea de coastă a Americii de Nord. Chiar şi atunci cînd un *U-Boot* a torpilat nava canadiană *Raccoon*, care păzea Golful St. Lawrence, germanii nu şi-au dat seama că ea era de fapt un iaht de lux american, transformat în bastiment militar.

Uneori, pînă şi noii „proprietari" canadieni nu mai înţelegeau nimic. Din „considerente de camuflaj artistic", li se permitea să folosească, o bucată de vreme, vasele cumpărate din Statele Unite, înainte ca ele să fie modificate şi înarmate. Se povesteşte că un canadian, furios la culme după o ultimă excursie pe mare, se plîngea : „Propriul meu căpitan m-a evacuat de pe puntea de comandă a propriului meu iaht". Canada a cumpărat 13 asemenea vase, pînă ce a intervenit birocraţia americană, punînd capăt acestui comerţ.

Cel de-al 14-lea iaht s-a achiziţionat graţie preşedintelui Roosevelt, ca urmare a unui apel personal din partea lui Hugh Keenlyside, reprezentantul canadian în Comisia permanentă comună americană-canadiană a apărării.

Organizaţia lui Stephenson descoperise un proiect al hitleriştilor de a pune mîna pe baze în Golful St. Lawrence şi de a ocupa două insule franceze, în largul coastei canadiene. *Royal Canadian Navy*, care dispunea oficial doar de zece nave capabile de luptă, şi-a dublat efectivele peste noapte. Mobilierul de lux de la bordul noilor vase a fost înlocuit cu aparatură de detecţie şi cu posturi de radioemisie, pentru a alerta „adevăratele" nave militare ori de

cîte ori reperau submarine germane. În forma lor inițială, unele din aceste iahturi americane aveau o înfățișare foarte puțin potrivită pentru război. De pildă, la bordul unuia era instalat un pat circular, cu un diametru de aproape 3 metri : scoaterea lui a lăsat loc suficient pentru montarea instalațiilor de radiogoniometrie. Iahturile mari, care puteau să navigheze pe mare, erau inspectate de canadieni îmbrăcați civil, care vizitau porturile de agrement americane în chip de oameni de afaceri bogați — „o treabă de capă și spadă" care a scos din sărite pe mulți ofițeri de marină canadieni, oameni nedeprinși cu asemenea tertipuri. Dar ei și-au căpătat răsplata : încă înainte de sfîrșitul războiului, *Royal Canadian Navy* a ajuns a treia flotă militară din lume. O astfel de flotă, aflată în posesia unei țări vecine și prietene, era în interesul Statelor Unite și, de la bun început, s-a lucrat pe baza unui acord de reciprocitate.

Cel mai delicat domeniu de cooperare a fost cel de transmitere reciprocă a informațiilor captate prin radio, căci necesita ca fiecare din parteneri să dezvăluie celuilalt aparatura prin care asculta mesaje cifrate străine, treabă pe care nimeni nu prea era dispus s-o mărturisească. În perioada cînd și-au improvizat flota, canadienii au oferit, prin intermediul B.S.C.-ului, mesaje japoneze transmise prin radio și interceptate de ei. Unități specializate în această direcție și staționate în Australia, Noua Guinee și Singapore, culegeau asemenea mesaje din eter și trimiteau materialul obținut la Londra și, în copie, la Washington.

Încă de la început, Stephenson ceruse americanilor ca stațiile lor de radiolocație cu o înaltă frecvență, de pe coasta de est, să colaboreze cu oamenii lui la detectarea submarinelor inamice. Istoricii navali au descris bătălia Atlanticului ca fiind, în esență, un duel între Aliați și puterile Axei, pe planul obținerii de informații prin radio. A fost o bătălie necurmată, dusă în condiții misterioase, pe care nimeni nu a cîștigat-o sau pierdut-o în mod hotărîtor și care, la intervale regulate, atingea apogee de criză.

Comandanții *U-Boot*-urilor primiseră de la amiralul Karl Donitz, comandantul lor tactic direct, indicația să trimită un mare volum de informații prin radio la statul major al marinei germane. Lungile lor emisiuni erau o pradă ușoară pentru goniometriști, care lucrau după un principiu simplu. O antenă direcțională sensibilă, care se rotea pînă ce recepționa semnalele cu maximum de intensitate, re-

prezenta un fel de deget arătător. Două detectoare, aflate la mare distanță între ele și orientate spre același transmițător, furnizau coordonatele poziției. În punctul unde liniile se întretăiau, se găsea postul de emisie. Dificultatea nu consta în a repera guralivele submarine, ci în a le ataca, deoarece distrugătoarele trebuiau să capete cît mai repede datele referitoare la poziția lor.

În 1940, cînd naziștii au ajuns la unul din punctele culminante ale succeselor lor în Oceanul Atlantic, Statele Unite dispuneau de un arc de stații pe uscat, capabile să detecteze submarinele germane. Această rețea, cunoscută sub numele de *Huffduff*, de la *High-Frequency Direction-Finding* (radiogoniometrie de înaltă frecvență), comunica datele căpătate unei centrale de informații radio din statul Maryland, care, la rîndul ei, le transmitea statului major al telecomunicațiilor de la Washington, cu sediul pe Nebraska Avenue, nr. 3801. De pe urma fluxului de radiocomunicații, cei ce lucrau acolo cunoșteau amploarea pierderilor suferite de fiecare convoi britanic. La un moment dat, ei și-au dat seama că englezii introduseseră o inovație — aparatură *Huffduff* la bordul navelor, ceea ce permitea escortei să detecteze submarinele pe plan local. O misiune științifică britanică, în vizită la Washington, furnizase cu cîtva timp mai înainte elemente despre magnetronul cavitar, care dădea mai multă flexibilitate radarului. Acum, americanii voiau să știe ce ameliorări se aduceau sistemului *Huffduff* și instalațiilor radio de la bordul escortei, ameliorări menite să asigure o bună cooperare între distrugătoare, singurul mijloc capabil să pună la respect haitele de submarine.

Și astfel, Statele Unite au intrat în război pe un alt tărîm și pe nesimțite. Interceptarea telecomunicațiilor a jucat un rol decisiv în zădărnicirea tentativei naziste de a strangula Anglia. Stațiile *Huffduff* britanice au conlucrat îndeaproape cu navele, avioanele și stațiile de detecție de pe litoralul Atlantic al Statelor Unite, precum și cu navele militare engleze. De exemplu, atunci cînd *U-158* a „pălăvrăgit" cu centrul său de control, „neavînd ceva mai bun de făcut", stațiile de radiolocație britanice din Marea Caraibilor și goniometriștii americani de la Georgetown i-au stabilit poziția și au transmis-o unui avion antisubmarin *V.P.-74*, care zbura prin apropiere. La cîteva minute

după ce şi-a terminat imprudenţa flecăreală, *U-158* a fost surprins în timp ce se afla la suprafaţă şi scufundat, la vest de Bermuda.

Pe la mijlocul anului 1941, factorii de decizie americani în materie de apărare cîrteau pe înfundate la Washington că englezii îşi asumă riscuri nejustificate, combătînd inamicul pe prea multe fronturi. Harry Hopkins i-a spus lui Churchill : „După părerea noastră, Imperiul britanic face prea multe sacrificii, încercînd să apere o poziţie imposibil de păstrat în Orientul Mijlociu. În orice clipă, germanii ar putea ocupa Gibraltarul şi închide Mediterana de vest. De asemenea, ei ar putea bloca Canalul de Suez, înfrîngînd armatele britanice din Orientul Mijlociu. Şefii noştri de stat major consideră că lupta hotărîtoare trebuie să se desfăşoare în Oceanul Atlantic".

Documentele B.S.C.-ului consemnează reacţia lui Churchill : „Primul ministru apreciază că, la Washington, nu se arată suficientă înţelegere faţă de starea de spirit care i-a determinat pe englezi să lupte în Orientul Mijlociu şi să vină în ajutorul Greciei. Ei au răspuns astfel obligaţiilor pe care le aveau faţă de ţări prietene sau dependente. Trimiterea unui număr substanţial de efective şi de arme în Orientul Mijlociu, atunci cînd ele erau strict necesare pentru apărarea Regatului Unit, a fost o decizie dictată de vechi tradiţii. În ultimele opt luni, aproape jumătate din producţia de război a Marii Britanii a fost trimisă în Orientul Mijlociu, în cadrul unei politici bine gîndite. Ar fi trist dacă americanii ar da de înţeles poporului britanic că Statele Unite se preocupă mai mult de păstrarea insulelor sale, ca o platformă de lansare împotriva Germaniei, pentru eventualitatea că S.U.A. vor intra în război, decît de sprijinirea ţărilor care luptă deja pentru nimicirea tiraniei naziste". În cele din urmă, primul ministru a subliniat că, dacă Statele Unite vor intra în război, „Africa de Nord şi de Vest s-ar putea dovedi zonele de operaţii cele mai favorabile pentru forţele americane". Remarca primului ministru anticipa *Torch*, prima operaţie comună secretă şi militară, care avea să fie, după cum notează documentele B.S.C.-ului, prima licărire de lumină la capătul tunelului, „cînd am putut să trecem de la defensivă la ofensivă, adică să ne asigurăm o participare totală a americanilor la activităţile secrete îndreptate împotriva duşmanului".

Înainte de a începe urmărirea lui *Bismarck*, Stephenson telegrafiase lui Churchill :

„Am încercat să-l conving pe Donovan să accepte postul de coordonator al tuturor serviciilor secrete americane".

La cîteva zile după scufundarea cuirasatului, el a transmis :

„Donovan s-a întîlnit astăzi cu președintele Roosevelt și, după lungi discuții, în cursul cărora s-a căzut de acord asupra tuturor punctelor, a acceptat numirea în postul de coordonator al tuturor formelor de activitate secretă, inclusiv operațiile ofensive... Va avea gradul de general-maior și va da socoteală numai — repet, numai — președintelui... Donovan mă învinuiește că aș fi tras sforile și aș fi provocat numirea lui... După luni de lupte și manevre la Washington, vă puteți imagina cît de bine îmi pare că omul nostru deține această răspundere".

Invadarea Uniunii Sovietice, pe care Hitler o amînase, era acum iminentă. La fel de iminentă era și noua fază a colaborării neoficiale dintre Donovan și *Temerarul*. Amîndoi intenționau să exploateze cunoștințele pe care le aveau despre intențiile lui Hitler, ceea ce intra în conflict cu setea de publicitate a lui John Edgar Hoover.

Englezii învățaseră că era mai bine să nu faci zgomot în jurul unui succes pe frontul secret, mergînd atît de departe încît, uneori, nici nu se foloseau imediat de informațiile dobîndite. Un maestru al subterfugiilor sosise tocmai la statul major al *Temerarului*, de la New York. Locotenent-comandorul Ewen Montagu, un tînăr și strălucit jurist, știa cum să păcălească pe inamic, beneficiind de pe urma rețelelor lui de spionaj și nu desființîndu-le. Hoover prefera să le lichideze și să se fălească pretutindeni cu isprăvile lui. „Voia cu orice preț să-și facă publicitate pentru a spori prestigiul F.B.I.-ului", își amintește Montagu *. „De teama indiscrețiilor nu îndrăzneam să-l punem la curent cu anumite proiecte. Metodele noastre se bizuiau pe

* Montagu a devenit magistrat în marina militară britanică. Dar reputația de care s-a bucurat după război se datora ideii sale de a arunca în mare un cadavru asupra căruia germanii au găsit planuri false ale unei invazii aliate în Sardinia, destinate să ascundă debarcarea efectiv proiectată în Sicilia. Montagu a relatat acest episod în cartea sa „Omul care nu a existat niciodată".

camuflaj. Asta îi dădea de bănuit lui Hoover. A început o perioadă cumplită...".

Duminică, 1 iunie 1941, Stephenson a intrat în biroul său din camera 3 553, de pe Fifth Avenue, nr. 630. Organizaţia sa ocupa acum două etaje din imobilul Rockefeller Centre. Colaboratorii se obişnuiseră cu aparenta sa omniprezenţă. De data aceasta, el a străbătut încăperea şi a ieşit pe o uşă dosnică, mascată de nişte rafturi cu cărţi. Ajuns din nou pe stradă, a fost luat de Donovan într-o maşină, cu care au pornit-o spre nord, trecînd fără a fi văzuţi frontiera canadiană. În aceeaşi seară, amîndoi se înghesuiau în turelele unui bombardier, care a zburat pînă în Scoţia. Ultima parte a călătoriei s-a efectuat în expresul de noapte Glasgow-Londra. Alarmele aeriene au silit trenul să se oprească în numeroase rînduri. Cînd au ajuns în capitala cufundată în bezna camuflajului, hainele lor subţiri se impregnaseră de mirosul fumului de locomotivă. I-a întîmpinat vestea unui uriaş succes german în materie de desanturi aeriene. Naziştii capturaseră insula Creta din Marea Mediterană, provocînd din nou mari pierderi englezilor. Hitler a declarat că victoria sa dovedise că „nici o insulă nu este inexpugnabilă", cuvinte pe care Comitetul mixt al serviciilor secrete britanice le-a interpretat ca însemnînd că insulele metropolei trebuie să se pregătească pentru acest nou gen de asalt din văzduh.

Ultra vedea altfel lucrurile. Vineri, 6 iunie, Stephenson şi Donovan au plecat cu maşina la Woburn Abbey, pe moşia ducelui de Bedford. Acest plăcut colţ de ţară era un loc favorit de întîlnire pentru tinerii îndrăgostiţi, care cunoşteau zeci de poteci unde puteau rămîne ceasuri de-a rîndul fără să-i deranjeze nimeni. Acum, ţinutul dăluros şi împădurit era înţesat de sentinele deghizate în gardieni silvici. Comandouri purtînd combinezoane peticite circulau cu bicicletele pe cărări înguste sau stăteau la umbra străvechilor stejari, de la marginea ogoarelor de grîu, care ajungeau pînă la porţile Bletchley Park-ului şi la barăcile din cuprinsul acestuia. Pe drumul dintre Blechley Park şi venerabila mînăstire din apropiere se plimbau cu bicicletele cîteva personaje excentrice. Printre ele, Donovan a recunoscut nişte specialişti în războiul psihologic, pe atunci o nouă ramură a operaţiilor ofensive secrete. Fără să ştie nimic despre gigantica acţiune de interceptare a mesajelor provenind de la Înaltul comandament german, aceşti specialişti primeau unele informaţii prelucrate de *Ultra*, pen-

tru a le folosi în emisiunile de „propagandă neagră", menite să înșele sau să demoralizeze pe dușman.

Reginald Leeper, șeful serviciului secret politic al Marii Britanii, a ținut o cuvîntare în fața acestei ciudate adunături de indivizi, care aduceau cu niște belferi nu tocmai întregi la minte :

„Domnilor, primul ministru m-a autorizat să vă dezvălui o informație secretă, pe care domnul Churchill și șefii de stat major o cunosc de cîteva săptămîni. Domnia sa mi-a permis să vă destăinuiesc — dumneavoastră și numai dumneavoastră, pentru a ne putea coordona planurile — că Hitler va ataca Rusia Sovietică. Se crede că debutul invaziei va avea loc pe la mijlocul lunii iunie. Data prevăzută este duminică, 22 iunie, adică de astăzi în 16 zile.Vă rog să nu scrieți nimic din ceea ce vă spun și să nu pregătiți nici o măsură anume, pînă în ziua respectivă. Fiecare din dumneavoastră răspunde de cîte o secție, care va intra în acțiune deîndată ce va începe ofensiva germană. Am identificat 29 de divizii, sub comanda lui von Leeb, în Prusia Orientală, care vor înainta pe flancul de nord ; 50 de divizii, comandate de von Bock, vor ataca spre sud, de ambele părți ale liniei ferate Minsk-Smolensk-Moscova ; 42 de divizii, sub comanda lui von Rundstedt, vor porni de la Lublin spre Kiev...".

Zilele s-au scurs, una după alta. Donovan anticipa că germanii vor reuși să obțină o surpriză totală. Englezii nu puteau divulga lui Stalin sursele de netăgăduit ale informațiilor lor, dar au încercat să-i convingă pe sovietici de inevitabilitatea atacului pe baza unor știri provenite din alte izvoare. „Dacă britanicii ar fi trimis Kremlinului ordinele autentice ale germanilor, așa cum fuseseră ele interceptate, Stalin și-ar fi dat seama de realitatea primejdiei, i-a relatat după aceea Donovan lui Roosevelt. Dar englezii considerau mult prea secretă întreaga lor organizație de la Bletchley. După părerea lor, informațiile obținute pot fi utilizate pentru a dobîndi avantaje pe alte căi".

Vineri, 20 iunie, cu două zile înainte ca Wehrmachtul să declanșeze ofensiva, Churchill a început să lucreze pe un text care urma să fie radiodifuzat în lumea întreagă, atunci cînd trupele naziste vor cotropi Uniunea Sovietică. Avea să fie una din declarațiile cele mai semnificative pe plan politic din viața lui. Pe istoricii postbelici i-a uimit lungul interval de timp pe care primul ministru l-a consacrat acestui discurs, deoarece nu știau de informațiile căpătate

de Churchill de la Bletchley. În aparență, el a cheltuit ore prețioase, frămîntîndu-se în legătură cu perspectivele unei ofensive germane în Est, în loc să se ocupe de evenimente reale, dramatice și care priveau mult mai îndeaproape țara lui. Exact la 20 iunie, Hitler proclamase că va intensifica „asediul Angliei". Cabinetul de război britanic era preocupat de noile tehnici germane de invazie pe calea aerului, demonstrate cu atîta eficiență în Creta. Forțele britanice din Orientul Mijlociu sufereau noi înfrîngeri. În săptămîna aceea, bătălia Atlanticului înregistrase un număr record de cargoboturi scufundate. Se redusese numărul navelor militare care ar fi trebuit să asigure escorta convoaielor — 11 din ele pieriseră cu prilejul dezastruoasei campanii din Creta. Și totuși, iată-l pe Churchill cugetînd la o nouă politică față de Rusia. Bineînțeles, istoricii nu știau că primul ministru cunoștea deja ziua și ora invaziei.

Discursul a fost lung și redactat cu grijă, plin de teme grave și de argumente de mare pondere. El a fost scris înainte chiar ca sovieticii să afle că hitleriștii erau pe punctul să încalce pactul de neagresiune. În acea zi de vară, Churchill i-a cizelat frazele în conacul elisabetan de la Chequers, folosind bizarul stil ditirambic care l-a fascinat pe Roosevelt, atunci cînd Stephenson i-a arătat ciorna :

„Îi văd pe ostașii ruși, în
pragul țării lor,
apărînd ogoarele pe care
străbunii lor le-au muncit din vremuri imemoriale.
Îi văd apărîndu-și căminele unde mamele și
soțiile se roagă —
da, sînt clipe cînd oricine se roagă —
pentru viața celui drag, pentru întoarcerea
cu bine a aducătorului de pîine,
a apărătorului și
ocrotitorului lor...
Văd cum împotriva acestei țări se îndreaptă mîrșavul atac
al mașinii de război naziste, cu spilcuiții ei
ofițeri prusaci, care se pricep atît de bine
să pășească apăsat și să bată din călcîie,
cu călăii ei, care au cotropit și terorizat
atîtea țări ale continentului nostru.
Și mai văd hoardele soldățimii barbare,
brutale și servile,
năpustindu-se ca un stol de lăcuste tîrîtoare...

Iar în spatele flăcărilor, în spatele uraganului,
văd acea mînă de ticăloşi care pun la cale,
pregătesc şi prăvălesc asupra omenirii
cascada grozăviilor de neînchipuit".

În duminica următoare, aceste cuvinte au zburat în jurul globului, fiind difuzate în toate limbile pămîntului. Kremlinul fusese luat prin surprindere. În ziua următoare, Churchill a prezidat Cabinetul de război. Pentru a-şi proteja sursele, el s-a scuzat că acţionase atît de repede după ce aflase despre invazie, pretinzînd că, dacă ar fi avut timp, şi-ar fi consultat colegii. Bineînţeles, primul ministru ştia că o consultare ar fi însemnat o întîrziere, dacă nu şi mai rău. „El a ascuns consilierilor lui politici că va ţine un discurs, de teamă ca ei să nu-l dilueze", scrie secretarul său particular, Jock Colville. Churchill voia să dea un maximum de impact declaraţiei că „orice om şi orice stat care luptă împotriva nazismului se va bucura de ajutorul nostru", exact în ziua cînd maşina de război germană năvălise peste frontiera sovietică.

Între timp, *Ultra* a identificat pe toţi generalii care comandau operaţia *Barbarossa,* cele 115 divizii germane, 18 finlandeze, 14 italiene, plus celelalte unităţi. Hitler le-a spus comandanţilor săi, lucru ce s-a aflat şi la Bletchley : „Numele Moscovei va dispărea pentru totdeauna". Cucerirea întregii Rusii urma să dureze douăzeci de săptămîni.

Specialiştii militari britanici şi americani au pronosticat că Hitler va zdrobi ceea ce el numea „un uriaş de lut" înainte de venirea iernii. Stephenson nu a fost de acord şi l-a asigurat pe Roosevelt că atragerea forţelor germane în Iugoslavia dusese la cîştigarea răgazului necesar.

„Din punct de vedere al blindatelor, al puterii de foc, al flexibilităţii şi al elanului, Wehrmachtul a atins o culme a perfecţiunii", relata *Temerarul,* după întoarcerea sa la Washington cu Donovan. „Dar generalii germani erau încă fascinaţi de Hitler. Dacă el a făcut un calcul greşit, aşa cum credem noi, superstiţioasa încredere a naziştilor în infailibilitatea führerului se va spulbera. Prăbuşirea psihologică care va urma va nimici moralul nemţilor".

„Preşedintele accepta acum pe de-a-ntregul conceptul de război secret *ofensiv",* îşi aminteşte Stephenson. „Agresiunea contra Rusiei i-a dat posibilitatea, pe plan politic, să-l numească pe Bill Donovan coordonator al serviciilor

secrete, «cu sarcina de a strînge şi analiza toate informaţiile şi datele legate de securitatea noastră naţională»".

Ordinul executiv din 11 iulie 1941 dădea caracter oficial unei situaţii care, în fond, era ilegală. „Cu şase luni înainte de Pearl Harbor", notează documentele B.S.C.-ului, obţinusem o deplină participare şi colaborare a americanilor în activităţile secrete împotriva inamicului, pe tot cuprinsul globului".

Robert Sherwood, pe atunci ofiţer de legătură între Casa Albă şi B.S.C., îi scria lui Stephenson : „Roosevelt nu a trecut nici o clipă cu vederea faptul că acţiunile sale ar fi putut duce la demiterea lui, fie imediat, fie mai tîrziu. Ştia pe dinafară că jurase nu numai să respecte Constituţia, ci şi să o *apere*. Avea aşadar dreptul să aprecieze *cum* să o apere. Putea să se sfătuiască în această privinţă, dar felul cum se sfătuia cu dumneata şi prin intermediul dumitale îl punea în afara legii. Totuşi, el dispunea de privilegiul independent, atribuit oricărui conducător al executivului, de a apăra ţara în modul pe care-l consideră cel mai potrivit. Dar, de fiecare dată cînd îşi reglementa una dintre acţiunile sale, evenimentele îl sileau să întreprindă o altă acţiune, care putea duce la demiterea lui".

Roosevelt îşi masca starea de spirit sub o imagine publică plină de jovialitate. Stephenson întrezărea adevăratul zbucium din sufletul acestui om atunci cînd preşedintele dădea glas sentimentelor sale de dezamăgire. Aşa se întîmplase în primele luni ale anului 1941, cu prilejul scandalului iscat de sprijinul militar acordat Marii Britanii. Legea de împrumut şi închiriere dădea preşedintelui posibilitatea de a extinde ajutorul către orice ţară a cărei soartă considera că este vitală pentru apărarea Statelor Unite. Duşmanii săi îl defineau drept un aspirant la dictatură, deoarece îşi asuma astfel de prerogative. Critici ca Robert Hutchins declarau că „sîntem pe cale să comitem o sinucidere naţională", pentru că se abandonaseră anumite drepturi democratice de dragul securităţii naţionale. Cînd proiectul de împrumut şi închiriere a devenit în sfîrşit lege, în martie 1941, preşedintele şi-a permis o ieşire, care i-a uluit pe colaboratorii săi. „Roosevelt a declarat că va întoarce foaia", îşi aminteşte Stephenson. „S-au răspîndit atîtea minciuni, s-au făcut atîtea încercări de a speria lumea, încît s-au pierdut complet din vedere problemele principale. El nu a putut răspunde minciunilor, pînă ce nu a fost votată legea. Acum voia să plătească cu aceeaşi monedă. Timp

de peste o oră, președintele a dictat o ripostă vindicativă și furibundă la atacurile veninoase ale senatorilor, comentatorilor de presă și propagandiștilor. Consilierii săi s-au îngrozit. Ei nu și-au dat seama că președintele voia pur și simplu să se răcorească. Roosevelt nu a rostit niciodată discursul respectiv".

Înainte de a declanșa operațiunea *Barbarossa*, naziștii au folosit o stratagemă a cărei importanță nu a fost înțeleasă decît mai tîrziu. Hitler dăduse ordin să se distribuie broșura „Directive pentru inducerea în eroare a inamicului", în cincisprezece exemplare numerotate și purtînd mențiunea „numai pentru comandanți" — categoria cea mai secretă de materiale. La Bletchley Park nu s-a aflat de conținutul broșurii. El a fost reconstituit de B.S.C., după o analiză a referirilor indirecte la documentul original.

Stratagema lui Hitler confirma părerea că metodele polițienești directe de abordare a contraspionajului nu erau cele mai potrivite. Cu atît mai rău pentru Hoover și F.B.I., dar chiar și o lectură superficială a „Directivelor" scotea la iveală cît de rafinate și ingenioase erau subterfugiile cu care Hitler și acoliții săi reușiseră să inducă în eroare pînă și Uniunea Sovietică. Zvonuri false, „dezinformări" transmise prin obișnuitele filiere diplomatice și secrete, minciuni sfruntate și dizlocări simulate de forțe armate își găseau locul într-un meticulos program menit să deruteze și să demoralizeze inamicul.

Statele Unite tolerau libera funcționare a ambasadelor Axei și permiteau agențiilor germane de propagandă să răspîndească versiunile naziste despre evenimentele care aveau loc. Interesele marilor corporații americane se împleteau cu cele ale patronilor din Italia și Germania. Posibilitățile de infiltrare ale hitleriștilor păreau fără limite.

Englezii învățaseră să folosească aceste filiere germane, în loc să-i aresteze pe spioni și pe agenții de propagandă. Prin intermediul lor, Berlinul căpăta informații false. Roosevelt a înțeles că din contraspionaj se putea făuri o armă ofensivă. Dar șeful F.B.I.-ului se încăpățîna să refuze utilizarea agenților dubli. John Edgar Hoover a comis acum o greșeală care, după spusele adversarilor săi, a dus la succesul repurtat de japonezi la Pearl Harbor.

La biroul lui Stephenson de la New York a sosit *Tricicleta*, unul dintre agenții dubli aflat sub control britanic,

care tocmai discutase cu șefii săi germani despre Pearl Harbor, cu șase luni înainte ca japonezii să atace această bază. Hoover a refuzat să dea crezare extraordinarei sale relatări. Vorbind despre „perioada cumplită" cînd F.B.I.-ul a început să pună bețe în roate, locotenent-comandorul Montagu clocotea încă de exasperare în fața eșecului *Tricicletei* de a-l convinge pe Hoover despre valoarea informațiilor referitoare la Pearl Harbor.

Incidentul este semnificativ și din alte motive. El oferă o lecție importantă celor înclinați să revizuiască istoria mult după evenimentele respective. La orice moment dat, un semnal al serviciului secret, care anticipează o acțiune a inamicului, face parte dintr-un torent de informații. Unele sînt adevărate, multe din ele pot fi false, inclusiv dezinformații strecurate cu premeditare de dușman sau — cu și mai mare eficiență — de uneltele lui din umbră. Retrospectiv, s-ar putea crede că avertismentele autentice ar fi trebuit să sară în ochi, ca lumina unui far. Un observator de azi, care privește înapoi, nu-și dă seama de diversiunile, uneori contradictorii, care, la epoca respectivă, păreau la fel de importante. Lucrul se aplică atît diferitelor evaluări ale *Ultrei*, ca și cazului particular al atacului de la Pearl Harbor.

29

Tricicleta era numele de cod al unui patriot iugoslav pe care îl chema Dușko Popov. Printre multele sale trăsături, care îi displăceau lui J. Edgar Hoover, era și calitatea de agent dublu. Recrutat inițial de spionajul german, el s-a oferit să colaboreze cu *Intelligence Service* și să procure nemților informații „controlate", în aparență importante, dar aprobate în prealabil de britanici. În felul acesta, Popov putea obține informații de la naziști, de obicei printr-o analiză atentă a întrebărilor la care ei îi cereau să furnizeze răspunsuri.

În iunie 1941, după ce și-a umplut de satisfacție superiorii de la Berlin cu așa-zisele sale succese în Anglia, a primit ordin să se stabilească în Statele Unite. Pe drum, s-a întîlnit la Lisabona cu nemții cărora le era subordonat. Ei i-au spus că japonezii studiau o metodă de atac a bazei de la Pearl Harbor, cu bombardiere-torpiloare, decolînd

de pe portavioane, ceva similar cu o operație efectuată de britanici cu cîteva luni mai înainte, împotriva flotei italiene. Utilizînd un nou tip de torpile aeriene, englezii scufundaseră jumătate din navele lui Mussolini în apele puțin adînci de la Taranto, în sudul Italiei. Baronul Gronau, atașatul german al aerului la Tokio, se dusese special cu avionul la Taranto, pentru a cerceta modul cum se desfășurase această acțiune, iar ministrul de externe japonez, Yosuke Matsuoka, venise la Berlin, cu o echipă de specialiști, pentru a căpăta detalii. *Tricicletei* i s-au spus toate acestea și apoi i s-a dat un chestionar, care se concentra asupra instalațiilor de apărare a bazei de la Pearl Harbor.

Popov a relatat conștiincios că, după părerea naziștilor, marina militară japoneză părea să pună la cale scufundarea unei mari părți a flotei americane din Oceanul Pacific, făcînd uz de tactica aviației navale britanice la Taranto. Englezii impovizaseră torpile aeriene pentru apă mică și le lansaseră contra unui dispozitiv defensiv aparent impenetrabil, adică exact în condițiile de la Pearl Harbor. Ca aviator, pe Stephenson îl durea inima că piloții aeronavali britanici nu dispuneau de aparate moderne : torpilele lor porniseră de la bordul unor biplanuri *Swordfish* învechite. El și-a intensificat campania de obținere a unor avioane de la marina militară a Statelor Unite, care avusese înțelepciunea de a-și păstra propria armă aeriană în anii de criză. Mulți zburători britanici și-au datorat viața adoptării ulterioare a utilajelor de la bordul portavioanelor americane, pe atunci mult mai avansate decît cele ale marinei britanice. Promptitudinea cu care americanii au satisfăcut aceste necesități navale ale Angliei a însemnat un transfer de arme din Pacific, unde puternicele escadre de portavioane ale japonezilor le depășeau pe cele ale Aliaților. Poate că acesta a fost unul din principalele rezultate ale atacului de la Taranto. Indicațiile cu privire la viitorul dezastru de la Pearl Harbor s-a pierdut în mulțimea cotidiană de preocupări mai urgente.

Dat fiind că se afla acum pe teritoriul american, *Tricicleta* trebuia să încapă pe mîinile lui Hoover și ale F.B.I.-ului care ar fi protestat imediat dacă ar fi avut impresia că nu li se spune totul. Dar personalitatea agentului contrasta violent cu cea a lui Hoover, căruia pînă și numele lui de cod i se părea un afront. După spusele lui Hoover, una din amantele lui Popov își părăsise domiciliul și locul de muncă pentru a-l însoți peste tot. „Era un băiat de bani

gata din Balcani, trimis aici ca să spioneze proiectele noastre atomice și să transmită informații, lună de lună, despre ajutorul pe care-l dădeam englezilor".

Popov considera că relațiile sale la nivel înalt, gusturile exotice și stilul lui extravagant constituiau o acoperire perfectă. F.B.I.-ul privea însă toate acestea cu ochi răi și nu lua în seamă pledoaria englezilor că *Tricicleta* prestase o activitate rodnică și primejdioasă, care îi atrăsese aprecierea șefilor spionajului nazist. Berlinul îl trimisese în Statele Unite pentru a-și crea propria sa rețea de agenți și a pune în funcțiune o stație de radio. F.B.I.-ul a instalat un emițător, care a luat legătura cu Germania, dar inamicul a mirosit că ceva nu era în regulă și a rupt contactul. *Tricicletei* nu i s-a permis să aibă de-a face cu stația.

Londra era dezolată de cele ce se întîmplau. Mai tîrziu, chiar și englezii au recunoscut că nu puseseră un accent suficient de puternic pe indicațiile referitoare la Pearl Harbor. Printre contactele avute de Popov cu superiorii săi naziști la Lisabona se număra și o convorbire cu un ofițer al serviciului secret german, care se dusese la Taranto pentru a raporta despre atacul britanic de acolo. El i-a povestit *Tricicletei* : „Avioanele torpiloare ale englezilor au trecut prin barajul de cabluri ale baloanelor captive și prin focul puternic al bateriilor de pe șase cuirasate, nouă crucișătoare și vreo douăzeci de distrugătoare și nave de escortă. Bombardierele au decolat de pe un portavion și, dintr-o singură lovitură, au făcut prăpăd în flota italiană. Data de 11 noiembrie 1940 trebuie să intre în istorie ca sfîrșitul erei cuirasatelor în războiul naval".

Lecția principală de la Taranto nu a fost sesizată de americani, dar japonezii au aplicat-o la Pearl Harbor. Din moment ce englezii reușiseră să folosească aparate vechi pentru a lansa torpile aeriene, înfruntînd inamicul la el acasă, japonezii nu riscau să aibă dificultăți cu bombardierele-torpiloare și portavioanele lor, mult mai moderne.

Toate străduințele *Tricicletei* de a alerta pe americani, prin mijlocirea F.B.I.-ului, au eșuat, deși adusese cu el mostre de echipament german de spionaj și, mai ales, un chestionar, cu un capitol special, intitulat „Baza navală fortificată de la Pearl Harbor". Chestionarul cerea :

1. Detalii exacte și schițe despre starea cheiurilor, a instalațiilor portuare, a situației bazinului de radub nr. 1 și a noului bazin de radub, în curs de construire.

2. Detalii despre baza de submarine (planul dispozitivului). Ce instalaţii portuare există ?

3. Unde se află baza formaţiilor de culegătoare de mine ? Cît de mult a avansat dragarea la intrarea în port şi la ecluzele de est şi sud-est ? Care e adîncimea apei ?

4. Cîte ancoraje sînt ?

5. Există vreun doc plutitor la Pearl Harbor sau se intenţionează aducerea unui astfel de doc ? Sarcini speciale : Informaţii despre plasele de protecţie antitorpile, recent introduse de Anglia şi Statele Unite. În ce măsură sînt dotate cu ele marina militară şi marina comercială ? Se folosesc în cursul deplasărilor ? Cu cît scade în medie viteza navei, atunci cînd se utilizează plasele ? Detalii de construcţie şi altele.

Chestionarul a ajuns la Hoover. Dar, cînd s-a constatat că repulsia lui faţă de excentricităţile noului venit punea în primejdie colaborarea dintre englezi şi americani, a sosit de la Londra Ewen Montagu. El reprezenta aşa-numitul Comitet Douăzeci, care îşi împrumutase titlul de la numeralul 20 în cifre romane — XX, simbolul crucii duble *. Montagu s-a străduit zadarnic să convingă F.B.I-ul să pună la dispoziţia *Tricicletei* informaţii cu care agentul să-şi satisfacă superiorii de la Berlin. Deşi mare maestru în dificila artă de a păcăli pe inamic, Montagu nu a scos-o la capăt cu Hoover. Şeful Comitetului Douăzeci, Sir John Masterman, fost student şi apoi profesor la Universitatea din Oxford, scria despre acest episod în cartea sa *Double-Cross System* : „Este demn de remarcat că *Tricicleta* a adus un chestionar cu caracter mai mult sau mai puţin general sau statistic. Excepţie făceau numai întrebările privitoare la Pearl Harbor, care erau speciale şi amănunţite. Prin urmare, se poate deduce cu uşurinţă rolul chestionarului : el indica foarte limpede că, în eventualitatea intrării în război a Statelor Unite, Pearl Harbor va fi primul obiectiv atacat şi că planurile pentru această acţiune se aflau într-un stadiu avansat în vara anului 1941. Firește, nu nouă, ci americanilor le revenea sarcina de a evalua chestionarul şi de a trage concluziile corespunzătoare. Totuşi, cunoscînd mai bine atît cazul cît şi omul respectiv, ar fi

* Joc de cuvinte intraductibil : în limba engleză, *double cross* înseamnă, în acelaşi timp, „cruce dublă" şi „înşelătorie". — *Nota trad.*

trebuit să subliniem, mai mult decît am făcut-o, importanţa informaţiei. Avînd o mai mare experienţă, de pe urma unei activităţi de cîţiva ani în plus, ar fi trebuit să ne luăm riscul de a fi puşi la punct şi să atragem atenţia prietenilor noştri din Statele Unite asupra importanţei documentului ; dar, în 1941, ne exprimam încă cu timiditate opiniile şi nu prea aveam încredere în propriile noastre aprecieri".

F.B.I.-ul nu l-a luat niciodată în serios pe Popov. Ulterior, el a trecut la Tabăra X din Canada. Prin reţeaua secretă nazistă, superiorii săi au continuat să-l bombardeze cu indicaţii. Comentariile lor erau pe cît de deşucheate, pe atît de revelatorii. *Tricicleta* născocise un pretext acceptabil pentru ei, cu care să-şi justifice trecerea în Canada : o întîlnire cu o femeie excepţional de frumoasă. Din Germania a sosit un mesaj care dovedea cît de bine şi de intim erau la curent naziştii cu slăbiciunile omeneşti. Ceilalţi agenţi ai lor stabiliseră că doamna respectivă făcuse un tratament pentru o boală venerică. Nemţii îi recomandau *Tricicletei* să ia măsuri de precauţiune, oferindu-i chiar o reţetă pentru a evita infecţia.

Şefii serviciilor secrete britanice trepidau de nerăbdare, cerînd să treacă la ofensivă, dar dependenţa faţă de sprijinul material venit din partea Statelor Unite limita libertatea lor de mişcare. Forţele regulate americane, nepregătite încă pentru război, acceptau cu greu transferul de arme, deşi situaţia grea a Angliei inspira simpatie, mai ales comandanţilor din marina militară a S.U.A. Amiralul Richmond Kelly Turner a exprimat această preocupare într-o notă adresată lui Roosevelt : „Din cauza tragicelor împrejurări în care se află guvernul britanic, cred că nu este cazul să-l amărîm şi mai mult cu părerile noastre despre seriozitatea situaţiei... Îşi dă şi singur seama de ea". Amiralul Emory S. Land, şeful Comisiei maritime, releva cu un ironic laconism că „dacă nu sîntem atenţi, o să ne pomenim cu Casa Albă navigînd spre Anglia şi utilizînd monumentul lui Washington în chip de cîrmă".

Monumentul lui Washington a rămas pe loc. În schimb, preşedintele Roosevelt a pornit într-adevăr pe mare şi, la 9 august 1941, într-o primă şi dramatică întîlnire cu Churchill, s-a lăsat abătut şi mai mult de la primejdia din Pacific. Cei doi conducători s-au întîlnit la bordul nefericitului cuirasat *Prince of Wales,* care a fost scufundat de

bombardierele torpiloare japoneze exact patru luni mai tîrziu, la cîteva zile după Pearl Harbor, și al crucișătorului american *Augusta*, în golful Placentia, din Newfoundland. Convorbirile lor au dus la elaborarea Chartei Atlanticului, care nu numai că a avut darul să ridice imediat moralul englezilor, dar a devenit o piatră de temelie pentru viitoarea Organizație a Națiunilor Unite. Totuși, acest document nu avea o consistență prea mare. Președintele nu voia ceva care să semene cît de departe cu un tratat, căci atunci ar fi trebuit să treacă prin Senat, unde s-ar fi putut împotmoli.

„Iată cît de fragilă era în realitate poziția președintelui", subliniază Stephenson. „Sondajele de opinie dezvăluiau o scădere a numărului celor ce se pronunțau în favoarea ajutorării Angliei, în ciuda faptului că sporeau perspectivele de război cu Germania. Marea majoritate a americanilor considera că trimiterea de material de război în Marea Britanie echivala cu aruncarea acestui material la gunoi și că Europa era în orice caz pierdută".

Drept răspuns, englezii au scos în relief efectele nocive ale activității duse de coloana a cincea nazistă și de cei care se lăsau înșelați de ea sau aveau interese de afaceri comune cu Reichul. Hitler acorda prioritate campaniei de erodare a voinței de luptă a viitoarei sale victime, asaltul frontal ulterior fiind doar o continuare a acestei campanii. Argumentele britanicilor l-au silit pe președinte să-și îndrepte din nou atenția asupra pericolului subversiunii în Statele Unite și asupra necesității de a se crea un spirit de rezistență împotriva nazismului. „Popoarelor asuprite din Europa li s-a promis suveranitate și independență", scrie Stephenson. „Am căutat să unificăm rezistența celor aflați deja sub jugul nazist și să-i unificăm pe cei încă liberi".

Rezultatele concrete ale Conferinței din Atlantic aveau să ia forma unui sprijin mai mare din partea englezilor în lupta împotriva influenței naziste în cele două Americi. Bineînțeles, din punct de vedere britanic, adversarii lui Roosevelt erau niște inamici la fel de primejdioși ca și cel de-al treilea Reich.

Churchill a telegrafiat Cabinetului de război de la Londra :

„Președintele e vizibil decis ca Statele Unite să intre în război. Dar e la fel de limpede că se află în relații foarte

delicate cu Congresul, pe care nu-l consideră totuşi ca fiind cu adevărat reprezentativ pentru ţară".

Într-o relatare şi mai sinceră, atît de secretă încît a trebuit să fie comunicată doar pe cale verbală, la o reuniune închisă cu colegii săi, Churchill a adăugat : „Preşedintele mi-a spus că vrea să intre în război contra Germaniei, dar nu va declara războiul. În schimb, va recurge la provocări tot mai mari. Domnul Roosevelt este în aşteptarea unui incident, care să-i ofere o justificare pentru deschiderea ostilităţilor".

Întorcîndu-se de la convorbirile din Golful Placentia, Churchill a fost încîntat de protecţia pe care i-au oferit-o distrugătoarele americane pe o parte din drum. În asta vedea el germenii provocării la care se referise Roosevelt. Primul ministru a ţinut un discurs radiodifuzat, adresîndu-se popoarelor Angliei şi Europei şi dînd faptelor anumite subînţelesuri. Făcînd aluzie la prietenia frăţească dintre englezi şi americani, el spera să-i stîrnească furia lui Hitler. „Şi aşa am venit acasă", declara Churchill cu o voce cîntătoare. „Cu un moral ridicat, cu o hotărîre şi mai fermă. Cîteva distrugătoare americane s-au nimerit să aibă acelaşi drum cu noi, astfel că ne-am ţinut de urît unii celorlalţi pe mare".

Distrugătoarele erau menţionate în treacăt, ca şi cum această fericită coincidenţă ar fi fost ceva de la sine înţeles. Tonul era cel al unei bune dispoziţii şi camaraderii generale. Aşteptînd plecarea într-o misiune pentru *Temerarul* în America de Sud, Noel Coward relata despre cearta dintre preşedinte şi primul ministru pentru nişte versuri ale unui cîntec al său, „în loc să se ocupe de problemele omenirii". Asemenea povestiri creau impresia unei solidarităţi depline şi a unei voioase încrederi. În realitate, englezii au apreciat că se aleseseră cu mai puţin decît îi lăsase să spere Churchill, iar izolaţioniştii americani se temeau că Statele Unite angajaseră protocoluri secrete într-o măsură mai mare decît se recunoştea în mod oficial.

Un alt dramaturg, martor al evenimentelor, Robert Sherwood, a avut impresia că Roosevelt s-a întors de la întrevedere mai conştient de primejdia pe care o reprezentau bazele Axei în emisfera occidentală. „I s-a atras atenţia preşedintelui că filozofia lui Hitler nu avea nimic convenţional într-însa", îşi aminteşte Sherwood. „Căpetenia nazistă îşi bătea joc de generalii care voiau să se poarte cavalereşte sau care gîndeau în tipare militare rigide.

«Mie nu-mi trebuie cavaleri», scrisese Hitler, «mie îmi trebuie „revoluţii"». Acum führerul căuta să provoace «revoluţii» în America de Sud, pentru a se strecura în Statele Unite pe uşa din dos.

Pe bună dreptate, englezii au stăruit asupra acestui punct, ca şi asupra necesităţii de a se preveni noi infiltraţii naziste în cele două Americi. În Europa avusese loc cea mai mare catastrofă pe care o suferise vreodată omenirea. Churchill i-a reamintit lui Roosevelt, o dată mai mult, că, pe micile sale insule, apărarea unui bastion vital se afla în mîinile a 150 000 de bărbaţi şi femei, înarmaţi cu furci, ghioage şi grenade. În faţa unui astfel de apel patetic, era inevitabil ca Roosevelt să treacă cu vederea problemele din Oceanul Pacific.

Distrugătoarele americane care l-au condus pe Churchill acasă dovedeau că flota noastră din Atlantic acţiona acum, douăzeci şi patru de ore pe zi, în condiţii de război. Flota noastră din Pacific era paralizată de obsesia neutralităţii".

Şi astfel, avertismentul *Tricicletei* cu privire la atacul de la Pearl Harbor a fost dat uitării. Churchill a reuşit pe deplin să distragă atenţia preşedintelui Roosevelt de la evenimentele din Extremul Orient şi să i-o concentreze asupra necesităţilor imediate ale Marii Britanii.

Partea a patra
STRIGĂ „FĂRĂ-NDURARE!"

30

Întîlnirea dintre Roosevelt şi Churchill pe mare, cu patru luni înainte de Pearl Harbor, a dat glas speranţei lor că libertatea va ieşi biruitoare. Pentru a se apăra ceea ce mai rămăsese din libertate, s-au intensificat acţiunile *secrete* comune, dat fiind că opinia publică americană părea mai doritoare ca oricînd să evite războiul. După ce-şi dovedise utilitatea, trecînd peste opreliştile care limitau posibilităţile F.B.I.-ului de dragul salvgardării libertăţilor individuale, Hoover făcea acum dificultăţi. Stephenson trebuia să se descurce fără să uite de apriga încăpăţînare cu care americanii îşi apărau privilegiile. În acelaşi timp, coşmarul pe care-l trăia Europa îl potopea zilnic cu întîmplări de groază.

O cerere urgentă din partea serviciului de informaţii navale al Angliei l-a pus pe *Temerarul* într-o dilemă tipică pentru acea epocă. Londra dorea sabotarea imediată a legăturilor dintre Europa şi America de Sud, care devenea primejdios de generoasă în ajutorarea inamicului. Din punctul de vedere al englezilor, orice metodă era bună, cu condiţia să nu pericliteze prezenţa la New York a B.S.C.-ului. Stephenson a trebuit să aleagă metoda cea mai puţin sîngeroasă.

În momentul acela, Brazilia constituia zona cea mai supărătoare, deoarece guvernul de acolo îi ajuta pe nazişti în operaţiile lor împotriva Statelor Unite. Soluţia optimă

era ori de a-i speria pe conducători, silindu-i să rupă legăturile lor cu naziștii, ori de a-i răsturna de la putere. Una din căi consta în discreditarea lor, pe baza unor documente plăsmuite. Stephenson s-a consultat cu un expert al său, Charles Vining, președintele Asociației fabricanților de hîrtie de ziar din Canada, care dirijase acolo multe din operațiile B.S.C.-ului.

— Poți să-mi faci rost de o pastă de celuloză ca asta ? l-a întrebat Stephenson, arătîndu-i o foaie de hîrtie.

Vining a ridicat foaia la lumină :

— Poate că da.

— Și antetul ?

— E treabă ușoară pentru secția de contrafaceri.

— Dar mașina de scris ?

Vining a cercetat caracterul de literă :

— E o mașină italienească ?

— Da. Și încă una veche.

— Va trebui să construim o mașină ca asta, cu toate defectele ei, i-a spus Vining, restituindu-i hîrtia. Ăsta e singurul exemplar ?

— Fii pe pace, i-a răspuns Stephenson cu un zîmbet cam silit. Punem noi mîna pe original.

— În Statele Unite am avea un utilaj mai bun.

— Nu, acolo trebuie să ne purtăm deocamdată cu mănuși.

De la Rockefeller Centre a plecat un mesaj cifrat către șeful serviciului secret britanic din Brazilia : „Ne propunem să transmitem guvernului brazilian o scrisoare ca venind de la o personalitate italiană către cineva dintr-un post de conducere din Brazilia. Scopul este de a compromite compania aeriană italiană transatlantică, care transportă agenți inamici, informații secrete și materiale strategice. Ne trebuie detalii și mostre de rechizită ale biroului central al companiei L.A.T.I."

Un curier a adus o scrisoare furată la Roma, de la generalul Aurelio Liotta, președintele companiei. Era un exemplar cu antet personal. De la Rio de Janeiro a venit un mesaj care îi recomanda lui Stephenson ca scrisoarea contrafăcută să fie adresată comandantului Vicenzo Coppola, directorul regionalei din Brazilia. Pe la sfîrșitul lunii septembrie se lucra la plăsmuirea unei scrisori. Hîrtia era fabricată la stația M, din pastă de paie folosită în mod

curent în Europa. Falsificatorii au copiat antetul gravat al companiei italiene de stat *Linee Aeree Transcontinentali Italiane*. Se construise o mașină de scris, care reproducea fidel pe cea de la Roma. Scrisoarea, adresată lui Coppola și „semnată" de președintele companiei, glăsuia :

„Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea dumitale și pentru raportul anexat... L-am discutat imediat cu prietenii noștri. Ei îl consideră ca fiind de cea mai mare importanță. În prezența mea, l-au comparat cu informațiile primite mai înainte, de la Prace del Prete. Cele două rapoarte coincid, aproape cuvînt cu cuvînt... Am fost mîndru de asta... Nu încape îndoială că americanii îl au în buzunar pe «grăsunul cel scund» și că numai o acțiune violentă din partea «domnilor verzi» mai poate salva țara. După cîte știu, o asemenea acțiune a fost pusă la cale de stimații noștri colegi de la Berlin".

Această măsluire iscusită lăsa să se întrevadă existența unui complot, inspirat de fasciști, împotriva președintelui Getulio Vargas, „grăsunul cel scund". Sub porecla „domnii verzi" se ascundeau „revoluționarii integraliști", care încercaseră să-l răstoarne de la putere pe Vargas. Ultimele rînduri ale scrisorii conțineau o insultă premeditată : „S-ar putea ca brazilienii să fie, așa cum ai spus dumneata, «un popor de maimuțe», dar sînt maimuțe care vor dansa așa cum le dictează cel ce trage sforile ! *Saluti fascisti...*"

Unul dintre ginerii președintelui Vargas era director tehnic al companiei. Alte personalități braziliene dețineau acțiuni ale acestei linii aeriene. La Rio de Janeiro s-au introdus prin contrabandă microfotografii ale scrisorii. Copii în mărime naturală au ajuns în mîinile amicilor politici ai lui Vargas. Președintele s-a făcut foc, a anulat drepturile de aterizare pentru avioanele L.A.T.I. și a ordonat arestarea lui Coppola. Cu puțin mai înainte, comandantul sustrăsese echivalentul unui milion de dolari din fondurile companiei, fiind capturat de poliție în timp ce se îndrepta spre frontiera argentiniană.

De fapt, Coppola avusese noroc. Stephenson blocase un proiect de aruncare în aer a unuia dintre avioanele sale, în care călătorea chiar el, împreună cu o încărcătură de diamante industriale. „Nu m-am putut decide să distrug un avion comercial. Fiind aviator eu însumi, ideea că va pieri și echipajul mi s-a părut odioasă".

Furios pe italieni și plin de ranchiună față de nemți, președintele Vargas a trecut de partea anglo-americanilor. Aceasta avea să aibă consecințe de mare importanță atunci cînd Statelor Unite le-au fost necesare bazele și porturile braziliene, pentru a lansa operații în Africa.

F.B.I.-ul a susținut după aceea că succesul îi aparținea. Dovada măsluită fusese difuzată atît de dibaci încît unul dintre agenții lui Hoover a adus cîteva copii ale scrisorii la ambasada americană de la Rio de Janeiro. Documentele fabricate în Canada au fost luate drept autentice. B.S.C.-ul a distrus falsurile inițiale, ca și reproducerea mașinii de scris italiene, pe care a demontat-o și a aruncat-o în lac.

Motivele pentru care se păstra secretul asupra operațiilor britanice erau atît de puternice încît a trecut mult pînă ce Hoover a aflat adevărul. „În această fază", relevă documentele B.S.C.-ului, „necazul era că americanii tratau anumite informații cu o totală nepăsare față de consecințe. Trîmbițîndu-și succesele, ei îl preveneau pe inamic". Deși noua agenție de informații a lui Donovan se ocupa de această problemă, Hoover era tot mai nemulțumit de operațiile întreprinse de B.S.C. La New York, se proiectau și se organizau falsificări de documente, menite să lovească în naziști și în guvernele ostile Marii Britanii. Chiar dacă materialul, utilajele și echipele de execuție se aflau în Canada, operațiile erau dirijate de la Rockefeller Centre de către o organizație care părea imună la prevederile legale ale Statelor Unite. Pe drept cuvînt, cetățenii americani pretindeau ca agenții străini să nu profite de pe urma libertății de cuvînt și de mișcare din S.U.A., așa că obiecțiile lui Hoover aveau temeiuri morale și legale. Chiar atunci cînd putea fi convins că unele încălcări ale drepturilor civile sînt necesare pentru a preîntîmpina pericole și mai mari, el tot recurgea la metoda de a face maximum de publicitate succeselor obținute de F.B.I. Acesta devenise un organism incoruptibil, deoarece Hoover îi făcuse pe cei ce lucrau acolo să se simtă membrii unei elite. Stephenson înțelegea acest lucru, dar îi era greu să convingă Londra că autoreclama F.B.I.-ului era justificată, într-un moment cînd războiul împotriva celui de-al treilea Reich și a coloanei a cincea impunea o atitudine exact contrarie. Prețul colaborării lui Hoover părea mare atunci cînd publicitatea putea să pericliteze o operație clandestină, dar prețul ostilității lui Hoover ar fi fost incomparabil mai ridicat.

În cursul unei misiuni efectuate în vara anului 1941, pentru serviciul britanic de informații navale, Ian Fleming a asistat la un incident caracteristic pentru dilemele lui Stephenson. Dat fiind că legile britanice cu privire la secretul de stat nu-i permiteau să vorbească deschis, Fleming a relatat incidentul sub formă beletristică, scriind despre cele două „omoruri justificabile", care au adăugat două zerouri la indicativul de cod al eroului său, James Bond *, dîndu-i dreptul să-și ucidă adversarii, la nevoie.

„Primul omor a avut loc la New York — un specialist japonez în coduri, care descifra mesajele noastre la etajul 36 al clădirii R.C.A., de la Rockefeller Centre, unde japonezii își aveau consulatul. Am închiriat o cameră în clădirea vecină, la etajul 40, de unde mă uitam peste drum și-l vedeam pe japonez lucrînd în odaia lui. Mi s-a alăturat un coleg de la organizația noastră din New York și am căpătat două carabine Remington 30/30, cu lunetă și amortizor... Colegul avea sarcina să găurească cu un glonte geamul japonezului, ca să-l pot împușca pe acolo. La Rockefeller Centre au geamuri groase, pentru a nu lăsa zgomotul străzii să pătrundă înăuntru. A mers foarte bine... L-am nimerit pe japonez drept în gură, tocmai cînd se întorcea spre fereastră..." **

„Adevărul este că pe Fleming l-au pasionat totdeauna trucurile mecanice", își amintește Stephenson. „Pe atunci, ne construisem o mașină de cifrat. Cu un etaj mai jos, se afla consulul general japonez, despre care știam că trimite la Tokio mesaje în cod, printr-un radio-emițător cu unde scurte. Împreună cu doi colegi ai mei și cu Fleming ca spectator, am pătruns în biroul lui, la ora trei dimineața, am deschis seiful și am împrumutat dicționarele de cod, pe care le-am ținut cît am avut nevoie pentru a le microfilma".

În ochii lui Stephenson, asta era contraspionaj pur și simplu. În ochii lui Fleming, era „spectacolul celor mai grozavi agenți secreți în plină activitate". În ochii lui Hoover, era ceva admisibil doar dacă *Temerarul* îi împărtășea toate tainele. Dar logica și prudența dictau ca

---

* În romanele lui Fleming, James Bond, agent al *Intelligence Service*-ului, poartă indicativul 007. — *Nota trad.*

** Stephenson a citit, în manuscris, *Casino Royale*, primul roman de aventuri cu James Bond și i-a spus lui Fleming : „N-o să ai succes, Ian. Nimeni nu crede adevărul".

F.B.I.-ul să devină o parte dintr-un sistem general, nu factorul dominant al sistemului. Roosevelt voia să pună capăt rivalității fratricide dintre serviciile secrete aparținînd armatei terestre, marinei militare, Departamentului de Stat, Biroului de vamă și imigrație și Departamentului Finanțelor. Pînă atunci nu exista o agenție centrală care să supravegheze activitatea lor. Nici măcar Comisia federală de telecomunicații, care urmărea radioemisiunile din străinătate, nu reușea adesea să trimită materialele interceptate celor ce ar fi avut de beneficiat de pe urma lor. După numirea sa, Bill Donovan s-a străduit să pună rînduială în acest haos, ca șef al Biroului de Coordonare a Informațiilor, care a devenit ulterior Oficiul Serviciilor Strategice (O.S.S.).

„Înființarea organizației lui Donovan, în iulie 1941, l-a nemulțumit profund pe Hoover", notează documentele B.S.C.-ului. „Se temea că ea va afecta prestigiul F.B.I.-ului, mai ales în America de Sud. Dîndu-și seama că cea mai bună cale pentru a ataca agenția lui Donovan era să lovească în principalul său pilon de susținere, *Temerarul,* Hoover a început să-l trateze pe Stephenson cu ostilitate, propunîndu-și să pună capăt operațiilor britanice. În această direcție, se bucura de sprijinul celor din administrația Roosevelt care nutreau sentimente antibritanice. Cu ajutorul subsecretarului Departamentului de Stat, Adolf Berle, Hoover a căutat o procedură juridică, prin care să suprime B.S.C.-ul și astfel să înăbușe în față agenția lui Donovan".

Pe la mijlocul anului 1941, într-o perioadă crucială conflictul a început să stînjenească operațiile *Temerarului.* Apelînd la prevederi legale, Hoover s-a decis să dea în vileag acțiunile întreprinse de B.S.C. De fapt, nu știa ce urmări ar fi putut avea strădaniile sale, căci nu era pe deplin la curent cu procesul de instruire și formare a oștirilor secrete din Europa și nici cu activitatea *Ultrei,* care dădea informații despre intențiile inamicului, fără a-și divulga sursele. Hoover știa doar că, între Washington și Londra, se creaseră multe filiere și că activitatea B.S.C.-ului se modificase și luase amploare. Englezii se temeau că, agățîndu-se de litera legii, el le va cere fie să aștearnă pe hîrtie un raport complet despre operațiile lor — raport care ar fi încăput inevitabil pe mîinile inamicului —, fie să-și mute în altă parte statul major — lucru aproape im-

posibil, deoarece acolo, la Rockefeller Centre, lucrau zi și noapte 2 000 de specialiști, care dirijau rețele imense

Exista și o a treia posibilitate — ca Stephenson să recîștige bunăvoința lui Hoover, încredințîndu-i verbal, pe baza prieteniei lor personale, un număr mai mare de taine ale englezilor. Nu era o treabă ușoară. Șefii serviciilor secrete de la Londra se temeau și ei să facă prea multe confidențe colegilor lor americani, care încă mai oscilau între pace și război. Stephenson a pledat pentru o conlucrare la cel mai înalt nivel, de ambele părți ale Atlanticului. Pe Roosevelt l-a convins că frontul din umbră era prima linie de apărare a Statelor Unite și că americanii vor trebui să se bizuie o vreme pe priceperea englezilor în această privință. Pe Churchill l-a convins că trebuie cultivate relații prietenești cu F.B.I.-ul, care adusese o neprețuită contribuție la combaterea forțelor filonaziste din cele două Americi. Hoover își depășise cu mult atribuțiile, pentru a lupta împotriva celui de-al treilea Reich. Pentru a aprecia cît de scump va plăti Anglia adversitatea lui Hoover, trebuia să se cîntărească bine aportul lui ca prieten.

Prima operație comună a B.S.C.-ului și F.B.I.-ului fusese lichidarea unui avanpost-cheie al serviciului secret german în Mexic, care dirija activitatea de spionaj și diversiune în Statele Unite și coordona acțiuni similare în America Latină.

31

Ca și în primul război mondial, republica latino-americană a Mexicului era, din nou, în vara anului 1940, o trambulină pentru sabotorii manipulați de la Berlin. Din nefericire pentru serviciile secrete naziste, acestea dădeau multe instrucțiuni și puțini bani. Avanpostul epuizase toată valuta forte.

„Retrospectiv, pare ceva nostim", își amintește Stephenson. „Dar, pe atunci, operațiile din Mexic nu erau cîtuși de puțin nostime, căci agenții germani spărgeau blocada economică, trimițînd pe ascuns mii de tone de petrol prin porturile mexicane, și comunicau printr-o imensă rețea de posturi clandestine de radio. Șeful lor regional era un iuncher înalt, cu monoclu, rudă cu imbecilul acela îngîmfat de Franz von Papen, politicianul amator, care

eşuase lamentabil ca spion, ca ofiţer şi ca diplomat. În primul război mondial, von Papen dirijase spioni şi sabotori în Statele Unite, iar acum ţesea intrigi împotriva lui Canaris *, cel mai în vîrstă dintre şefii serviciilor secrete naziste. Canaris a fost cel care l-a trimis în Mexic pe vărul lui von Papen. Colonelul Friedrich Karl von Schleebruegge s-a instalat într-o locuinţă luxoasă de pe bulevardul Donata Guerra nr. 142, la Ciudad de Mexico. Colonelul ştia cum să-şi cheltuiască fondurile — pentru propriile lui distracţii. Colaboratorii săi erau specialişti pricepuţi, dar aveau nevoie de bani cu nemiluita şi nu căpătau decît cu ţîrîita. La legaţia germană lucra şi un anume Joachim Hertslet, care trimitea petrol în Germania, *via* Japonia, sau îl strecura prin blocadă pînă în Italia, înainte ca această ţară să intre în război.

„Pînă ce i s-au epuizat devizele, Hertslet ne-a dat multă bătaie de cap", îşi aminteşte Stephenson. „El a înfiinţat baze secrete de aprovizionare cu carburant a *U-Boot*-urilor, în Marea Caraibilor. Avea prieteni influenţi. Cînd am citit acordurile comerciale semnate de el încă la începutul anului 1938, m-a impresionat cît de ingenios era pe plan economic : de doi ani de zile, cumpăra petrol în schimbul produselor industriale germane.

Pe urmă, mai era acolo şi un expert în sabotaje, care venise în Mexic după ce lucrase pentru compania *H. Bischoll,* din New York. Pe vremea cînd se aflase acolo, îi învăţase pe muncitorii irlandezi să provoace avarii în fabricile şi docurile de unde plecau furnituri pentru Anglia. Îl chema Karl Rekowski şi avea şi el nevoie de valută, pentru a-şi plăti sabotorii din Statele Unite.

Noi instaurasem o blocadă a devizelor. Agenţia nazistă din Mexic nu putea acţiona în Columbia, Ecuador sau Nicaragua, de exemplu, decît dacă dispunea de mo-

* La Ministerul de Externe britanic, amiralul Canaris figura sub iniţiala K. *Temerarul* a tratat cu dispreţ încercările lui de a trece de partea Aliaţilor, atunci cînd soarta lui Hitler a fost pecetluită. Stephenson ţinea minte că, înainte de război, agenţii lui Canaris se dăduseră drept pacifişti şi antinazişti, pentru a demoraliza personalităţi influente din Marea Britanie şi Statele Unite. Faptul că Hitler a ordonat executarea lui Canaris a dat naştere, mult după aceea, unor speculaţii că el nu ar fi fost un adversar chiar atît de înverşunat al Aliaţilor. Adevărul este că, pînă la întorsătura pe care au luat-o ostilităţile şi la căderea lui în dizgraţia lui Hitler, K a fost considerat tot timpul ca un duşman viclean şi foarte periculos.

nedă locală. Hoover şi cu mine ne comunicam reciproc informaţiile căpătate. Multe din ele le-am obţinut interceptînd şi descifrînd mesajele codate, transmise prin radio. De pildă, aşa-numita reţea «Bolivar» comunica în Germania deplasările de nave, ceea ce echivala cu orientarea *U-Boot*-urilor asupra obiectivelor lor...

Transmisiile secrete prin radio au totdeauna două feţe. Dacă inamicul nu ştie că-l asculţi, îţi divulgă tot felul de lucruri. Acum ne spunea că, în pofida succeselor obţinute de reţeaua din Mexic, ducea o lipsă acută de bani".

Colonelul von Schleebruegge a cerut ajutor ambasadei de la Washington a guvernului fascist italian, care, în octombrie 1940, întreţinea încă relaţii „cordiale" cu Departamentul de Stat. Vestea a fost adusă de Hoover, care a picat într-o seară la restaurantul Stork Club, din New York. De obicei, se mulţumea cu un singur pahar de whisky Jack Daniel's, în compania unui prieten intim şi de încredere, ca ziaristul Walter Winchell. De data aceasta, a rămas singur, pînă ce a apărut un om al lui Stephenson, pe care l-a interpelat :

— Spune-i lui Bill că am ceva pentru el.

F.B.I.-ul descoperise că diplomaţii italieni scoteau bani de la băncile newyorkeze. Totalul retras de ei se ridica la 3 850 000 de dolari, care urmau să fie trecuţi peste graniţa mexicană, în bancnote mici.

Hoover nu avea motive legale să intervină şi tot ce putea face era să acţioneze în culise. S-a interesat dacă îi este permis să-i urmărească pe curierii ambasadei italiene care adunau banii, pe considerentul că îi suspectează de utilizare a fondurilor în scopuri subversive. „Da", i-a răspuns consilierul prezidenţial Ernest Cuneo. „Dacă italienii duc banii în Mexic, oamenii lui Stephenson pot să-i confişte imediat după trecerea frontierei".

Cuneo nu se limita să transmită o părere a preşedintelui. Ca avocat specializat în dreptul internaţional, el ştia cît se putea întinde coarda.

F.B.I.-ul a anunţat că trei curieri urmau să transporte banii în valize diplomatice. Un secretar al ambasadei italiene trebuia să ducă 1 400 000 de dolari la Ciudad de Mexico, iar doi consuli plecau cu restul de bani la New Orleans. Dacă acolo ei se îmbarcau pe un pachebot care o pornea spre sud, nu se mai putea face nimic. Guvernul italian avea tot dreptul să transfere fonduri, pentru a pre-

intîmpina o eventuală blocare a lor din partea guvernului Statelor Unite. Președintele Roosevelt dorea să zădărnicească intențiile fasciștilor, dar nu putea să se compromită printr-o încălcare a procedurii diplomatice. Ambasada britanică la Washington se temea și ea de eventuale repercusiuni. Așa că F.B.I.-ul a continuat să țină sub urmărire pe membrii ambasadei italiene, iar B.S.C.-ul și-a prevenit agenții din America Latină să stea cu arma la picior.

Cei doi curieri italieni au mers pînă la Brownsville (statul Texas), filați de agenți ai F.B.I.-ului. Secretarul a luat trenul spre Ciudad de Mexico. Stephenson l-a prevenit pe omul pe care-l avea în secția de informații a poliției mexicane, cerîndu-i să-l supună pe diplomat unui interogatoriu de cum va trece granița. Secretarul de ambasadă nu s-a sfiit să facă uz de privilegiile sale diplomatice. Strigătele sale de indignare, atunci cînd poliția i-a deschis sacrosanctele valize, se puteau auzi pînă la Roma. După aceea, guvernul mexican s-a scuzat, dînd vina pe un funcționar lipsit le experiență, și a depus banii pe un cont blocat. Odată cu aceasta, rețeaua germană cu centrul la Ciudad de Mexico s-a prăbușit.

Astfel s-a volatilizat o treime din fondurile destinate spionilor naziști din Mexic. Suma era excepțional de mare pentru acea perioadă și pentru acea parte a lumii. Stephenson a luat măsuri pentru a pune mîna pe restul de 2 450 000 de dolari, aflați asupra celor doi consuli, care se îmbarcaseră pe un vapor cu destinația Rio de Janeiro. Agentul B.S.C.-ului de la Rio a smuls ministrului brazilian de externe promisiunea că banilor li se va acorda o „protecție specială". Dar, pentru orice eventualitate, doi oameni ai lui Stephenson au pornit în graba mare spre portul brazilian Recife, care, pe atunci, purta numele de Pernambuco, unde vasul urma să acosteze, pentru a încărca marfă.

„Amîndoi erau băieți descurcăreți", își amintește Stephenson. „Aveau de îndeplinit o misiune foarte simplă — să fure banii. Nimeni nu se îndoia că, după aceea, vor face cu conștiinciozitate periculoasa călătorie de înapoiere, vor preda dolarii și vor da socoteală pentru fiecare cent cheltuit. Cînd îți alegi un agent, primul criteriu e cinstea. Lumea în care acționezi nu cunoaște legi, dar în oamenii tăi trebuie să ai încredere. Pregătirea celor doi s-a făcut în cele mai mici amănunte. Ei intenționau să se furișeze la bordul vasului, la Pernambuco, să înșface va-

lizele diplomatice și s-o tulească cu ele. Dar ministrul de externe al Braziliei ne-a tras pe sfoară, cerînd reprezentanților de la Rio de Janeiro ai companiei de navigație să schimbe ruta vaporului. Acesta nu s-a mai oprit la Pernambuco și, ajunși la Rio, curierii au primit o escortă care i-a condus pînă la ambasada lor. Și astfel, ne-au scăpat printre degete mai bine de două milioane de dolari. O sumă atît de mare în valută forte oferea naziștilor posibilități imense pe vremea aceea. Nu e vorba numai de materiile prime de care ne străduiam să privăm industria germană, ci și de propagandă și de agenți informatori. Un comisar de poliție putea fi cumpărat cu cîteva sute de dolari"

Încă de la prima colaborare în străinătate a F.B.I.-ului cu serviciile secrete britanice, Hoover a tras concluzia că poate juca un rol dominant în sistemul general de informații al Statelor Unite. Îi plăcea ca lui să-i revină sarcina de a distribui serviciilor de informații ale forțelor armate americane toate materialele obținute de la Stephenson. Purtînd viza F.B.I.-ului, ele erau acceptate mai ușor, ceea ce corespundea perfect dorințelor lui Stephenson din acea epocă de debut. „Hoover a participat la război încă de la început, își amintește *Temerarul.* El a difuzat știri false, scornite de britanici, în rîndul înalților funcționari de la Washington care pălăvrăgeau prea mult. Londra îmi cerea să-l rog să strecoare cîte un zvon, ca de pildă cel despre baloanele de sticlă lansate de bombardiere. Baloanele conțineau, pasămite, un nou exploziv, care degaja o căldură atît de mare încît incendiile provocate nu mai puteau fi stinse. În cele din urmă, zvonul a ajuns la urechile nemților și poate că i-a determinat să renunțe la proiectele lor de a ataca Londra cu gaze asfixiante. Bineînțeles, nici pomeneală nu a fost vreodată de asemenea baloane de sticlă".

În această perioadă crucială războiul pe mare mergea atît de prost încît prezența a 16 vase ale Axei, la adăpostul unor porturi mexicane, reprezenta o amenințare potențială mult mai gravă decît puteau să-și închipuie observatorii de la Washington, neimplicați în această problemă.

„Existența unor cargouri ale Axei, care uzează cu aroganță de porturile mexicane, poate întări impresia că Anglia nu are nici o putere în această zonă", informa pe atunci *Temerarul.* „Royal Navy nu are dreptul să patruleze în apele teritoriale ale Mexicului. Vasele inamice au șanse mari să treacă prin blocada noastră, înregistrînd astfel o victorie morală care îi va influența pe neutri. Patru

dintre vapoare sînt germane și douăsprezece italiene. Ele sînt ancorate la Veracruz și Tampico. Acum ar fi un moment nefavorabil pentru ele să iasă în larg. Primim numeroase informații de la prietenii noștri din Mexic, care simpatizează cu Marea Britanie. Mexicul reprezintă o regiune pe care conducătorii filonaziști din America Latină o urmăresc cu mare atenție. În cazul cînd cargoboturile scapă, prestigiul nostru va avea de suferit în Mexic și vom pierde anumite privilegii de care ne bucurăm".

„Luați măsurile cuvenite", a replicat Londra.

La sediul de pe Broadway al B.S.C.-ului și-au făcut apariția doi canadieni. Trecuseră granița în Statele Unite pe Podul Internațional de lîngă Watertown (statul New York), unde autoritățile americane de frontieră s-au făcut că nu văd plasticul exploziv și bucățile de metal din portbagajul mașinii lor. Metalul era magnetizat, iar plasticul fusese produs la „fabrica de spioni" de lîngă Toronto. Asamblate, piesele metalice și plasticul formau „mine cu ventuză", care se prindeau de plăcile de oțel ale carcaselor de nave. Cei doi canadieni, specialiști în explozii subacvatice, și-au început călătoria în Mexic printr-un instructaj la Stephenson. Acesta discutase personal cu președintele Roosevelt, convingîndu-l că necesitatea de a face mexicanilor o demonstrație de forță a Statelor Unite, în eventualitatea unui război în Pacific, atîrna mai greu în balanță decît teama Departamentului de stat de un scandal diplomatic. În consecință, s-a convenit ca un „consilier naval" britanic să ceară oficial serviciului de informații navale al S.U.A. ca distrugătoare americane să contribuie la blocarea cargourilor Axei, împiedicîndu-le să iasă în Atlantic. Participarea lui Roosevelt la această poveste a rămas în umbră, dîndu-se în schimb impresia că Frank Knox, secretarul Departamentului marinei militare, aprobase recomandarea venită din partea flotei ca patru distrugătoare să patruleze în zonă.

În noaptea de 15 noiembrie 1940, cele patru vapoare germane au încercat să iasă din Golful Mexic. Pe neașteptate, ele s-au trezit scăldate în lumina orbitoare a unor reflectoare, instalate la bordul unor nave militare care, după toate aparențele, aparțineau britanicilor. Unul din vasele germane, *Phrygia,* a luat foc și s-a scufundat. Înapoindu-se la Tampico, a doua zi, echipajele celorlalte trei cargouri au povestit că fuseseră interceptate de nave britanice. Ce se întîmplase cu *Phrygia* nu s-a știut exact

niciodată. În apele respective nu se aflau alte nave de război, în afara unor distrugătoare americane, ale căror reflectoare îi surprinseseră pe nemți. Mexicanii au tras concluzia că Statele Unite luptau alături de englezi, dar pe ascuns — o concluzie care nu-i displăcea lui Roosevelt. Acesta era alarmat de propaganda nazistă că S.U.A. nu vor rezista unui atac și nu vor da ajutor țărilor sud-americane, aflate în primejdie. Incidentul a fost înțeles așa cum se cuvenea la Berlin, dar semnificația lui a scăpat majorității americanilor, care se opuneau în continuare implicării Statelor Unite în război.

O lună mai tîrziu, două dintre cargourile germane rămase au mai încercat o dată să iasă în Atlantic. Spionii naziști identificaseră distrugătoarele americane și Berlinul voia să demonstreze că Statele Unite se tem de o înfruntare fățișă. Vapoarele au primit ordin să navigheze în plină zi. De data aceasta, distrugătoarele americane s-au mulțumit să le urmărească, semnalîndu-le poziția oră de oră, pînă ce cîteva nave britanice au putut fi trimise acolo. Englezii le-au capturat, iar americanii au rămas în aparență neutri. Guvernul mexican a confiscat restul de treisprezece vase ale Axei, atît de repede încît echipa canadiană de sabotori nu a mai trebuit să-și aducă la îndeplinire ordinele primite.

Aceasta l-a dezamăgit pe Hoover, deoarece canadienii trecuseră prin Statele Unite sub protecția F.B.I.-ului. Faptul că fusese ținut la curent cu cele ce se întîmplau îi mai potolise din nemulțumirile provocate de colaborarea directă dintre serviciul american de informații navale și *Royal Navy*, prin intermediul lui Stephenson. În ciuda obiecțiilor formulate de către Departamentul de stat, tentaculele contraspionajului, dirijat de F.B.I., se întindeau în America de Sud.

Stephenson înființase o rețea a „observatorilor de vase", formată din cîte un membru al fiecărui echipaj care părăsea un port din emisfera occidentală. Omul îi raporta *Temerarului* tot ce i se părea suspect pe drum. Rapoartele erau transmise F.B.I.-ului, ceea ce sporea prestigiul lui Hoover. Lui i s-a atribuit meritul pentru arestarea și executarea primului trădător englez capturat într-un port american — George Thomas Armstrong, un marinar în vîrstă de 32 de ani, care vindea informații despre convoaiele britanice consulului german de la New

York. În preț intra și convenția ca *U-Boot*-urile să nu torpileze vasul pe care naviga el. Armstrong a fost trimis în Anglia. unde l-a preluat Scotland Yard-ul. La 9 iulie 1941, el a fost spînzurat. la închisoarea Wandsworth.

Britanicii nu voiau să facă publicitate vastei lor rețele de contraspionaj, care avea menirea nu numai să demaște pe trădători, ci și să împiedice trecerea prin fraudă a documentelor inamicului și a mărfurilor destinate Axei. Hoover a fost foarte măgulit de mulțumirile pe care i le-a adresat Scotland Yard, pentru că reușise să descopere modul cum Armstrong transmitea prin radio, de la New York. datele și rutele convoaielor, către centrele naziste de informații pentru submarine din Spania și America Latină.

Altora de teapa lui Armstrong li s-a permis să circule liberi prin Statele Unite, pentru a-și da de gol complicii. după care cădeau victime unor „accidente". Pentru treburi din astea. F.B.I.-ul nu își asuma nici un merit. B.S.C.-ul avea propriile sale echipe de lichidare, care se ocupau cu asemenea îndatoriri dezagreabile. Formula oficială era că respectivul „a plecat în Canada", deși soarta lui era mult mai definitivă decît se arăta în registrul de poliție.

32

Prezentînd lui Roosevelt strategia nazistă în Statele Unite, Stephenson și-a început raportul astfel : „Niciodată un om cu ambiții atît de imense ca ale lui Hitler nu și-a divulgat, cu anticipație și atît de limpede, procedeele generale și particulare la care avea de gînd să recurgă pentru a-și realiza planurile de cotropire. Programul nazist de dezintegrare morală a inamicilor ideologici consideră America drept ultimul și cel mai puternic dușman".

Cu mulți ani înainte de război, companii industriale germane, ca *I.G. Farben* și *Schering A.G.*, și-au consolidat sistematic interesele în Statele Unite, conform unui plan de infiltrare, prin intermediul sucursalelor lor americane. Aceste sucursale se camuflau sub patronajul unor fictivi proprietari neutri din Elveția sau Suedia ori încheiau convenții secrete cu centralele lor din Germania.

Cînd Reichul a intrat în război, rețeaua complexă de societăți anonime a sprijinit agențiile de spionaj și propagandă naziste din emisfera occidentală. „Combaterea și lichidarea acestei primejdii constituie unul din principalele obiective ale B.S.C.-ului", scria Stephenson în 1940. Organizația noastră trebuie să-și atingă țelul fără a leza sensibilitatea opiniei publice din Statele Unite, mai ales așa cum este ea reprezentată în Congres. Orice pas greșit poate duce la resentimente față de Anglia.

În planul de acțiune al lui Stephenson intra și furnizarea către F.B.I. de probe capabile să ofere motive juridice de acțiune împotriva companiilor controlate de nemți, pe considerente de ordin tehnic, ca de exemplu încălcarea legilor antitrust. Hoover era receptiv la această idee, căci îl revolta orice manifestare de imoralitate în lumea marii finanțe, lucru probabil de natură să surprindă pe cei ce cred că anticomunismul lui îl făcea să treacă cu vederea păcatele capitalismului.

„Secția de informații secrete a B.S.C.-ului trebuia mai întîi să obțină probe incontestabile despre extistența unor legături directe între Reich și firmele germane care funcționau sub paravan neutru în Statele Unite", arată documentele *Temerarului*. După aceea, secția de operații speciale demasca aceste legături, în cadrul unor viguroase campanii de propagandă, pentru a convinge opinia publică de faptul că firmele germano-americane pun în pericol securitatea Statelor Unite. Aceasta ducea la presiuni asupra guvernului S.U.A., ușurînd sarcina președintelui. F.B.I.-ul furniza Departamentului Finanțelor și Direcției antitrust din Departamentul Justiției motive de intervenție. Dar toate aceste organisme, deși dornice să conlucreze, nu au dispus niciodată de un sprijin suficient pentru a înfrunta cu succes pe puternicii oameni de afaceri..."

În schimb, Stephenson se ținea de infractori cu ferocitatea unui fox-terier. Nu a trecut mult și s-a trezit că latră chiar la proprietarul clădirii în care își avea sediul — Nelson Rockefeller.

S-a constatat că firma *Standard Oil*, din New Jersey, avea strînse relații cu Germania nazistă și, îndeosebi, cu *I.G. Farben*. În afară de faptul că era implicată în organizarea lagărelor de concentrare și a exterminărilor în masă, această companie germană avea o secție specială de informații, care colabora îndeaproape cu secția economică

a serviciului de spionaj german. Relaţiile cu *Standard Oil* datau din 1927, cînd *I.G. Farben* semnase o serie de acorduri cu firmele americane. Iată cum rezuma *Standard Oil* convenţia de bază : „I.G. Farben nu se ocupă de petrol, iar noi nu ne amestecăm în industria chimică." În 1929, s-a sărbătorit ceea ce ambele corporaţii au definit drept „o căsătorie în toată regula". *Standard Oil* avea mînă liberă în materie de petrol pe tot cuprinsul globului, abţinîndu-se în schimb de la orice concurenţă făcută lui *I.G. Farben* pe tărîmul industriei chimice.

În tinereţe, Nelson Rockefeller lucrase la sediul companiei *Standard Oil* de pe Broadway nr. 26, apoi îşi concentrase toată atenţia închirierii de birouri în complexul de imobile proprietate a familiei sale de la Rockefeller Centre. El a renunţat la chiria pe care trebuia să i-o plătească B.S.C.-ul, considerînd suma respectivă drept un împrumut nerestituibil către Anglia. Dar bunăvoinţa sa nu se limita la aspecte financiare. Nu-i era cu putinţă să rupă legăturile internaţionale ale firmei, dar avea posibilitatea să furnizeze detalii despre activităţile ei mai puţin onorabile. De exemplu, după izbucnirea războiului în Europa, un vicepreşedinte al corporaţiei negocia se o convenţie care, după cum scria chiar el într-o notă, „ne va permite să colaborăm cu germanii, chiar dacă Statele Unite vor intra în război. *I.G. Farben* mi-a încredinţat 2 000 de patente internaţionale, iar după trei zile de negocieri în Olanda, am ajuns la un *modus vivendi*".

Rockefeller s-a declarat de acord cu Stephenson că publicitatea constituia cea mai bună armă împotriva mentalităţii că „afacerile trebuie să meargă mai departe". El i-a determinat pe alţi magnaţi ai petrolului să-şi asume responsabilităţi sociale şi politice şi a conlucrat cu B.S.C.-ul, pentru a stabili exact cît de departe merseseră *Standard Oil* şi alte corporaţii americane în comerţul cu Axa. După ce Roosevelt l-a numit coordonator al afacerilor interamericane, în 1940, Rockefeller a început să-i combată pe naziştii cu metodele B.S.C.-ului, punînd, de exemplu, sub control exportul hîrtiei de ziar în America Latină şi exercitînd astfel o influenţă asupra a vreo 1 200 de publicaţii din ţările respective.

Culmea ironiei este că şefii companiei *Standard Oil* au oferit o avere în bani gheaţă, promiţînd să nu pună nici un fel de întrebări indiscrete celui care va descoperi sursele unei cărţi intitulate : „Urmare la Apocalips — Bănuţii

voştri subvenţionează războiul lui Hitler". Nimeni nu s-a prezentat să ceară răsplata anunţată. Volumul, care descria în amănunţime colaborarea dintre *I.G. Farben* şi *Standard Oil,* fusese tipărit la Tabăra X şi introdus pe ascuns în Statele Unite de B.S.C. Lucrarea dădea în vileag „încîlcitul sistem de conexiuni ale unor corporaţii" şi demasca legăturile Reichului cu zeci de societăţi fictive din cele două Americi şi cu o serie de mari companii din Statele Unite, printre care şi uzinele *Ford.* Cartea nu pomenea însă nimic despre faptul că *I.G. Farben* investise importante capitaluri în cercetările cu privire la bomba atomică şi că era principalul acţionar al unei fabrici norvegiene care livra Germaniei ingredientele pentru această armă.

În timp ce conducătorii companiei *Standard Oil,* care aparţinea familiei sale, bombăneau că vor cere justiţiei confiscarea cărţii, Rockefeller a distribuit-o la ambasadele Statelor Unite din America Latină. Părerea mai veche a lui Stephenson despre lipsa de etică a marilor corporaţii s-a confirmat cu prilejul sărbătoririi victoriilor germane, la Waldorf Astoria, în iunie 1940, cînd potentaţilor americani li s-a spus să nu-şi mai piardă vremea cu Anglia, ale cărei trupe tocmai fuseseră alungate de pe continentul european.

La 14 aprilie 1941, *Temerarul* a trimis un mesaj tipic în această problemă :

„În acest război, compania *Standard Oil* joacă pe ambele tablouri, ba chiar şi pe al treilea. Petrolierele sale, navigînd sub pavilion panamez, circulă între Golful Mexic şi Tenerife, în teorie pentru a livra ţiţei rafinăriei spaniole de acolo, în realitate pentru a aproviziona navele inamice".

În acelaşi timp, Stephenson a acuzat corporaţia *International Telegraph and Telephone* (I.T.T.) că menţine legături de afaceri cu organizaţia nazistă S.S. şi cu industria germană de război, ca de exemplu uzinele *Focke-Wulff,* care construiau bombardiere. *Temerarul* se străduia totodată să pună capăt situaţiei în care I.T.T. transmitea mesaje ale inamicului din Statele Unite atît prin propriile sale cabluri, cît şi prin cele ale filialelor sale din America Latină : Chile, Cuba, Columbia şi Ecuador. Partea picantă era că I.T.T. avea şi o companie în Marea Britanie, *Standard Telephones and Cables.* Cînd patronul cel mare, faimosul Sosthenes Behn, a făcut o vizită muncito-

rilor săi din Anglia, după prăbușirea Franței, nimeni nu știa despre afacerile lui în Germania. Dar tocmai această situație permisese inginerilor I.T.T.-ului să atragă atenția lui Stephenson asupra mașinii de cifrat *Enigma*, a cărei rezolvare era vitală pentru *Ultra*.

„Dacă naziștii ar fi cîștigat războiul, unii dintre acești realiști oameni de afaceri ar fi fost niște naziști ireproșabili", subliniază Stephenson. „Dar cum naziștii au fost înfrînți, aceiași oameni de afaceri au rămas niște americani ireproșabili".

Dezvăluiri de acest fel nu conveneau Ministerului Războiului Economic din Anglia, care se temea să nu jignească pe magnații americani, că i legăturile comerciale internaționale ale Marii Britanii nu erau nici ele de o perfectă corectitudine. Răspunzînd într-un rînd mesajelor din aprilie 1941 ale lui Stephenson, în legătură cu *Standard Oil*, Londra afirma :

„Ministerul Războiului Economic bănuiește că se pune la cale o deteriorare a relațiilor dintre informatorii dumneavoastră și *Standard Oil*. Cît privește pretinsele livrări de petrol din partea lui *Standard Oil* către navele inamice, știrea este lipsită de orice bază reală".

Stephenson a replicat, furnizînd nenumărate detalii. El și-a menținut tirul, pînă ce un comitet de anchetă al senatului american, condus de Harry Truman, a examinat probele existente. S-a constatat atunci că *Standard Oil* continua să vîndă combustibil companiilor de aviație ale Axei, în ciuda protestelor Departamentului de Stat, și materiale strategice industriei germane. În Venezuela, unde Rockefeller a verificat ce zăcăminte de țiței deține familia sa, s-a stabilit că *Standard Oil* acorda un regim preferențial nemților în materie de control asupra dezvoltării exploatărilor petroliere. Arhivele B.S.C.-ului arată : „*Standard Oil* nu mai putea fi considerat un mecanism economic american, ci o agenție ostilă și periculoasă a inamicului".

La începutul lui ianuarie 1941, după realegerea lui Roosevelt, dar înainte de inaugurarea noii sale administrații, Stephenson a prezentat lui Hoover și F.B.I.-ului un raport de 400 de pagini, unul dintre numeroasele materiale redactate de cei ce formau nucleul noii secții de război politic din *British Security Coordination*. A fost un șoc pentru Hoover. Raportul divulga nu numai legă-

turile dintre societăţile naziste şi oamenii de afaceri americani. ci şi nume de colaboraţionişti britanici. Textul oferea printre altele, exemplul unui „german preocupat", care, aşteptînd să primească cetăţenia americană, se dusese la un funcţionar al Departamentului de Stat, oferindu-i informaţii despre activităţile naziştilor. Funcţionarul nu a manifestat nici un interes. Pînă la urmă, Adolf Berle, subsecretarul Departamentului de Stat, a scris un raport confidenţial, care începea astfel : „Dintr-o sursă a cărei seriozitate nu este confirmată, am aflat următoarele..." De fapt, după cum sublinia Stephenson, Departamentul de Stat mărturisea că puţin îi pasă de toată treaba asta. Berle era un american loial, dar concepţia sa despre relaţiile internaţionale era „cea a unui profesor de drept, complet opusă manevrelor la care recurgeau englezii şi ostilă prezenţei la Washington a poliţiei şi agenţilor secreţi britanici". Berle a avut ulterior ciocniri cu Stephenson, dar, în cele din urmă, a trebuit să dea curs dispoziţiei primite de la preşedintele Roosevelt : „Trebuie să colaborezi, de dragul propriei noastre securităţi naţionale".

Raportul lui Stephenson a creat posibilităţi pentru noi acţiuni împotriva organizaţiilor naziste care lucrau sub paravanul unor firme comerciale. Textul său analiza situaţia celor cincisprezece mari trusturi germane, care oferiseră baza socială lui Hitler. Cel mai interesant era *I.G. Farben,* ai cărui conducători sprijiniseră pe naziști pentru că protejau monopolurile şi creau lagăre de muncă forţată, pentru a face producţia mai „eficientă". În occident, puţini erau cei care dădeau crezare ştirilor despre programul nazist de genocid. Stephenson poseda planuri ale camerelor mobile de gazare şi informaţii de la *I.G. Farben* despre experienţe cu un derivat al acidului prusic, cunoscut ulterior sub numele de *Zyklon-B,* capabil să extermine pe „suboameni" pe bandă rulantă, repede, prompt şi fără gălăgie, în încăperi care semănau cu săli de duşuri comune.

Raportul *Temerarului* relata în continuare ce se întîmplase cu „germanul preocupat" după întîlnirea cu Berle, care-l primise la Departamentul de Stat. Insul era unul dintre conducătorii firmei de chimicale *Schering A.G.,* din oraşul Bloomfield (statul New Jersey). Aşa-zişii „patroni elveţieni" erau oameni de paie ai companiei *Schering A.G.* din Berlin, care înfiinţase o reţea de asemenea societăţi fictive, în ţări neutre, din Scan-

dinavia pînă în America de Sud. „Omul din Bloomfield", cum îl numesc arhivele B.S.C.-ului, a intrat în contact cu *British Security Coordination.* Această organizaţie nu era încă înscrisă oficial la autorităţile americane, iar informatorul se afla într-o situaţie precară. În ciuda motivelor sale onorabile, el putea fi expulzat în Germania, deoarece colaborase cu o agenţie secretă străină. Dar, dacă nu spunea nimic, i se putea respinge cererea de cetăţenie americană, în eventualitatea că Statele Unite intrau în război şi el era socotit părtaş la un complot nazist. Iată de ce, în documentele oficiale, numele său nu este menţionat niciodată.

„Omul din Bloomfield" a conlucrat timp de cîteva luni cu agenţii britanici. Din arhivele firmei s-au sustras dosare, care au fost fotografiate într-un apartament din hotelul St. Regis, din Manhattan, pe atunci proprietatea unui prieten al lui Stephenson şi colaborator al B.S.C.-ului. S-a dovedit că firma *Schering* lucra pentru Berlin, fiind o sursă de valută forte şi de produse pe care englezii le considerau strategice.

La Departamentul de Stat, mulţi s-au supărat atunci cînd Londra a declarat, în mod public, că anumite companii americane „fac comerţ cu inamicul". În urma raportului de 400 de pagini al lui Stephenson, Ministerul Războiului Economic s-a străduit să determine Washingtonul „să blocheze bunurile inamice, să conlucreze la întocmirea de liste negre ale firmelor inamice şi să refuze carburant vaselor care navighează în interesul inamicului". Secretarul Departamentului de Stat, Cordell Hull, s-a declarat jignit de învinuirile britanicilor.

B.S.C.-ul a hotărît să „găsească" dovezi cu care să convingă F.B.I.-ul şi chiar Departamentul de Stat. În mod normal, orice material suspect, descoperit de staţia de cenzură din Bermuda în corespondenţa care pleca din Statele Unite spre Europa, era comunicat şi F.B.I.-ului. *British Security Coordination* a contrafăcut cîteva scrisori pe hîrtia cu antetul firmei *Schering* din New Jersey şi le-a expediat în Statele Unite din Bermuda. Scrisorile nu l-au surprins pe John Edgar Hoover, care convenise că aceasta era metoda cea mai potrivită pentru a determina Departamentul Justiţiei să treacă la acţiune. În schimb, reacţia agenţilor F.B.I.-ului, care au informat despre manevrele firmei *Schering,* a fost absolut spontană;

căci scrisorile îi surprinseseră cu adevărat şi le stîrniseră indignarea.

„Omul din Bloomfield“ a furnizat, de asemenea, o amănunţită relatare despre activităţile corporaţiei *Schering*. O parte din aceste materiale — inclusiv fotocopii ale scrisorilor falsificate, „dovedind“ că firma încalcă legile antitrust — au fost divulgate biroului de la Washington al agenţiei de presă *International News Service*. Aceasta l-a contactat pe Joseph Borkin, care lucra la Departamentul Justiţiei, propunîndu-i să nu publice deocamdată nimic, cu condiţia ca direcţia antitrust a departamentului să iniţieze o procedură legală şi să pună apoi la dispoziţia agenţiei de presă primele informaţii cu privire la acest lucru.

Aranjamentul îi convenea lui Borkin. Acesta era unul dintre numeroşii funcţionari de rang mijlociu care întîmpinau greutăţi în lupta împotriva cartelurilor germane şi a altor trusturi străine, deşi erau convinşi că ar fi fost moral să fie desfiinţate. Opoziţia de care se loveau ei şi F.B.I.-ul venea din partea Departamentului de Stat şi a prietenilor acestuia cu posturi de conducere în lumea afacerilor.

Arhivele B.S.C.-ului consemnează : „În 1941, după realegerea sa, Roosevelt şi-a propus să spună, într-una din «şuetele la gura sobei», pe care le ţinea periodic la radio, că americani cu situaţii înalte sprijină activitatea agenţiilor naziste. Ciorna trimisă de preşedinte Departamentului de Stat s-a întors cu cuvintele «situaţii înalte» încercuite cu roşu. Roosevelt a întrebat cine făcuse sublinierea. I s-a răspuns că Departamentul de Stat, care consideră că expresia este periculoasă. «Atunci s-o schimbăm», a ripostat preşedintele pe un ton tăios, «şi fraza să sune aşa : ...americani cu situaţii înalte, mai ales la Departamentul de Stat»“.

„Avem astfel o imagine despre felul cum arătau lucrurile, chiar într-un stadiu atît de avansat“, subliniază în continuare documentele B.S.C.-ului. „Borkin era unul dintre cei ce se loveau de o misterioasă rezistenţă la nivel superior. Dar dezvăluirea activităţilor subversive desfăşurate de filiala americană a firmei *Schering* nu a putut fi cu desăvîrşire ignorată. Departamentul de Stat se ciondănea însă mereu cu Hoover, acuzînd F.B.I.-ul şi

Departamentul Justiției că îi încalcă prerogativele. B.S.C.-ul a fost nevoit să conchidă că va trebui să recurgă la o campanie de presă, prin intermediul agenției *International News Service* și al altor mijloace de informare".

În timp ce se făceau pregătiri pentru această campanie, Stephenson a exercitat presiuni politicoase asupra băncii elvețiene care pretindea că deține acțiunile filialei americane a companiei *Schering*. Ulterior, directorul băncii a povestit cum primise, la un moment dat, vizita unui anume „domn Samuel, de la *General Trust*, din Londra". Se aștepta ca vizitatorul să-i propună un transfer de fonduri prin banca elvețiană. Dar, după ce l-a tratat cu cîteva cocteiluri, domnul Samuel l-a anunțat că guvernul de la Washington va confisca bunurile sucursalei americane a companiei de chimicale. Subiectul a fost menționat doar în treacăt și directorul băncii s-a grăbit să-l readucă pe tapet. Păi da, sigur, s-a mirat domnul Samuel, nu cumva își închipuie bancherul că autoritățile americane sînt chiar atît de naive ! Și pentru că veni vorba, cum o să se descurce banca dacă filiala va fi expropriată ? După aceea, convorbirea a luat alt curs și domnul Samuel și-a exprimat dorința de a se întîlni cu oameni de afaceri elvețieni...

Peste cîteva zile, bancherul l-a sunat la telefon pe Samuel, care-i spusese că e canadian, și l-a întrebat dacă e la curent cu condițiile în care se fac aranjamentele financiare în Canada. Samuel i-a răspuns afirmativ. Cei doi s-au întîlnit din nou. Domnul Samuel i-a sugerat bancherului o ieșire din încurcătura în care se afla : să formeze o societate canadiană, care să preia acțiunile sucursalei americane a firmei *Schering*. Din beneficii nu se va pierde nimic, autoritățile americane vor ști că guvernul canadian exercită controlul cuvenit, iar banca elvețiană va avea satisfacția să se afle de partea unei cauze drepte.

Jocul acesta a reținut atenția bancherului în toată perioada necesară pentru a se strînge dovezi că banca sa era de fapt proprietate germană. „La 10 aprilie 1941 s-a declanșat o campanie de presă, admirabil orchestrată, care a scos la lumină scandalul firmei din New Jersey, aflată sub controlul naziștilor", își amintește Cuneo. „O serie de indiscreții bine dozate, făcute prietenilor de la redacțiile de ziare și de la posturile de radio, au asigurat

o lungă prezență a acestui caz în mijloacele de informare în masă".

Operațiile firmei *Schering* au încetat și Departamentul Finanțelor și-a putut spune cuvîntul. I s-a ordonat băncii elvețiene să cedeze toate acțiunile companiei de chimicale pe care le deținea. Directorul nu a aflat niciodată că amabilul domn Samuel era unul din șefii serviciilor secrete britanice.

„În jurul lui *Standard Oil* s-a creat o atmosferă de jenă și de suspiciune", notează documentele B.S.C.-ului. „Comitetul economic de apărare al Statelor Unite s-a văzut nevoit să anuleze o convenție prin care *Standard Oil* vindea Germaniei acțiunile sale în zăcămintele petrolifere din Ungaria".

Acest război economic s-a purtat împotriva multor întreprinderi din emisfera occidentală. Stephenson s-a specializat în domenii cu totul ieșite din comun, ca, de exemplu, contrabanda de diamante, prin care Reichul voia să contracareze blocada britanică. Colaboratorii naziștilor cumpărau la bursa neagră materiale strategice, plătindu-le cu aur, pietre prețioase și alte produse „de volum mic și valoare mare", a căror origine putea fi ascunsă. Afacerea *Standard Oil* arată cît de necruțător lupta Stephenson împotriva complicilor nazismului, fără a ține seama de interesele nimănui. Cînd investigațiile B.S.C.-ului au scos la iveală abaterile comise de *Standard Oil* — al cărui proprietar era, în ultimă instanță, familia Rockefeller —, nu i s-a cerut nici o favoare și nu s-a manifestat nici o îngăduință. În dosarele marcate „Campania împotriva firmelor germane", un istoric al B.S.C.-ului notează : „Am contribuit la crearea unei atmosfere în care președintele Roosevelt putea să acționeze, ordonînd sechestrarea companiilor sau suspendarea activității lor. Convins de dezvăluirile din presă că mașinațiile comerciale germane reprezintă o amenințare pentru propria sa securitate, poporul american a primit aceste ordine ca pe niște măsuri salutare. Iar marea finanță din Statele Unite, dîndu-și seama de orientarea opiniei publice, nu a îndrăznit să li se opună".

B.S.C.-ul a mai dezvăluit și o bizară alianță încheiată de marii magnați, sindicate și grupările filonaziste. John L. Lewis, președinte atît al sindicatului unit al minerilor din America, cît și al centralei sindicale *Congress of In-*

dustrial Organizations (C.I.O.), s-a alăturat, la un moment dat, marilor companii petroliere care făceau comerț cu puterile Axei. După cum arată documentele B.S.C.-ului, activitatea lui Lewis a atras atenția deoarece „el nutrea o ură personală împotriva președintelui Roosevelt, era un izolaționist virulent și detesta Marea Britanie".

Pentru a discredita pe adversarii Angliei în S.U.A., B.S.C.-ul a creat asociații, aparent spontane și formate numai din localnici. Așa erau, de pildă, Comitetul muncitoresc american pentru ajutorarea muncitorilor din Anglia, Comitetul de luptă pentru libertate și diverse subcomitete din Federația americană a muncii. În timp ce se pregătea să pună capăt carierei lui Lewis de dictator al mișcării sindicale din Statele Unite, B.S.C.-ul a prezentat lui Hoover un referat despre „clasa muncitoare americană", pe care directorul F.B.I.-ului l-a citit cu mare interes. Referatul arăta că „muncitorii din Statele Unite sînt prost informați și dezorganizați din punct de vedere politic. Mulți dintre ei provin din rîndurile imigranților străini, care, needucați și lipsiți de tradiții politice (avînd în plus adesea și dificultăți de limbă), sînt dezorientați și pot fi ușor antrenați, dacă se apelează la sentimentele lor cele mai primitive... Deoarece majoritatea sindicatelor din întreprinderile esențiale pentru apărare sînt afiliate la C.I.O., ideile preconcepute ale lui Lewis reprezintă o primejdie pentru Marea Britanie".

Hoover a trebuit să accepte această evaluare și F.B.I.-ul a făcut investigații asupra legăturilor dintre liderul sindical și un petrolist american, care lucra ca subagent pentru spionajul german. Numele acestui straniu potentat era William Rhodes Davis. El își avea sediul pe Fifth Avenue nr. 630, la etajul 34, între secția de informații economice a lui Stephenson și mașina de cifrat a B.S.C.-ului.

Davis era un inginer feroviar, originar din Alabama, care devenise petrolist pe la 24—25 de ani. După ce a lucrat vreo 15 ani ca întreprinzător independent în zona petrolieră din Oklahoma, dr. Horace Greeley Hjalmar Schacht, fiul unui imigrant german în Statele Unite, i-a fluturat marile posibilități pe care i le oferea colaborarea cu cartelurile naziste. Schacht era considerat drept geniul financiar al celui de al treilea Reich. El s-a dovedit un excelent comis-voiajor al lui Hitler, deoarece crea impresia că nazismul seamănă cu sistemul american al liberei întreprinderi.

Schacht vorbea despre o mare alianță economică între Germania și lumea anglo-saxonă și filozofia lui expansionistă a avut ecou la petrolistul brutal care era Davis. Acesta și-a dat seama că, în iminentul război, Hitler va avea nevoie de imense rezerve de combustibil pentru *U-Boot*-uri și pentru navele sale corsar. În 1936, cînd împlinise 47 de ani, Davis se afla în relații foarte strînse cu ministerul nazist al economiei și cu cartelurile industriale germane, care-și legaseră soarta de cea a lui Hitler. El a construit o rafinărie la Hamburg, folosind fondurile blocate pe care banca *First National* din New York le avea în Germania, și apoi a organizat transportul de țiței brut din cele două Americi pe o rută care să ocolească blocada britanică. Compania sa și sucursalele ei au început să trimită petrol la depozitul de la Malmö, în Suedia, care stîrnise interesul lui Stephenson la începutul lui 1939. La cinci zile după izbucnirea războiului în Europa, Londra a prins de veste că William Rhodes Davis se află într-o „misiune de pace" la Berlin, pretinzînd că este reprezentantul președintelui Roosevelt.

Într-adevăr, la cererea lui John L. Lewis, Roosevelt stătuse de vorbă cu Davis, ascultînd cele ce acesta avea să-i spună și convenind că „ar fi tragic dacă războiul s-ar extinde". Pînă să ajungă la Berlin, scurta conversație s-a amplificat considerabil în imaginația lui Davis, care a avut mai multe întîlniri cu Göring. Potrivit informațiilor care au parvenit la Washington, Davis le-a spus nemților că președintele Roosevelt se găsește sub tutela lui John L. Lewis, care, la rîndul său, „controlează un bloc de 14 milioane de voturi". Petrolistul a mai spus că Lewis renunțase la opoziția împotriva nazismului de cînd cu pactul sovieto-german din 1939 și era gata să-l oblige pe președinte să pună capăt războiului. Iar dacă englezii se încăpățînau să ducă mai departe „războiul lor agresiv" cu ajutorul lui Roosevelt, Lewis intenționa — cu condiția să dispună de fonduri suficiente — să împiedice realegerea președintelui.

Pe Davis îl mîna furia provocată de intervenția englezilor, care-l opriseră să mai trimită petrol în Germania după primele 400 000 de tone vîndute de rafinăriile sale din Mexic. Britanicii îi confiscaseră alte 33 000 de tone de țiței brut, în drum spre Malmö, de unde urma să fie retrimise în Germania.

La plecarea de la Berlin, Davis a căpătat un indicativ în serviciul militar de spionaj al Reichului — agentul C. 80 — şi un însoţitor în persoana binecunoscutului expert economic nazist dr. Joachim Hertslet. La Lisabona. *Intelligence Service* i-a interceptat pe cei doi. Hertslet călătorea cu un paşaport suedez, pe numele lui Carl Bluecher, şi englezii au demascat falsul, împiedicîndu-l să-şi continue călătoria spre America de Sud. unde urma să stabilească legături comerciale. După aceea, Hertslet şi-a asumat o altă identitate falsă şi a plecat cu avionul la New York. fără să ştie că i se permisese dinadins să treacă frontiera. pentru ca F.B.I.-ul să-l poată urmări.

Era perioada cînd comandantul suprem al aviaţiei militare germane îşi dădea multă osteneală să facă „sondaje de pace". Făgăduind că se va descotorosi de elementele fanatice din conducerea Germaniei naziste, Göring voia să creeze confuzie şi dezbinare între englezi şi americani. El credea realmente că preşedintele Statelor Unite se află la cheremul lui John L. Lewis. Acesta conducea şi Confederaţia muncitorilor din Mexic, iar Göring îşi închipuia că Lewis era cel care silise guvernul mexican să asigure livrările de petrol pentru *Luftwaffe*. Şi astfel, Lewis a fost înregistrat în dosarele *Abwehr*-ului ca subagent. Nu a trecut mult şi numele lui a apărut şi în documentele B.S.C.-ului, ca „o primejdie ce trebuie înlăturată", deşi o acţiune directă împotriva liderului sindical a trebuit să fie amînată pînă după realegerea lui Roosevelt pentru a treia oară la Casa Albă. Războiul din umbră împotriva lui John L. Lewis s-a declanşat la începutul lui 1940 şi a fost dus de englezi pe teritoriul american. Riscul era să nu capete înfăţişarea unei campanii împotriva muncitorimii americane.

„Minerii — ale căror voturi îi asigurau puterea lui Lewis — constituiau o categorie neînchipuit de dispreţuită şi asuprită în 1940", îşi aminteşte Stephenson. „Numai în acel an, aproape 1300 dintre ei au murit în galerii şi alte cîteva mii au fost răniţi, fără a primi nici un fel de despăgubire.

Dar, în ultimă instanţă, cel mai mare duşman al lor era cel pe care îl combăteam noi şi pe care, adesea fără să-şi dea seama, multe organizaţii sindicale îl sprijineau : nazismul. Iar simbolul acestuia era Lewis".

Ambasada germană a anunţat, plină de încredere, Berlinului că Lewis va determina pe muncitori să nu-şi dea

votul lui Roosevelt. Însărcinatul cu afaceri, Hans Thomsen, a semnat aceste telegrame, pe care Roosevelt le-a citit la fel de repede ca și cei din capitala Reichului. Șeful spionajului nazist de la ambasadă lucra mînă în mînă cu Hertslet, dirijînd acțiunile de subversiune în emisfera occidentală. În aprilie 1940, Hertslet s-a întîlnit cu agentul său, C. 80, William Rhodes Davis, în birourile acestuia de la Rockefeller Centre, ca și la reședința lui de la Scarsdale, unde venea și John L. Lewis. Apoi, Hertslet a plecat la Ciudad de Mexico și, de acolo, i-a cerut lui Lewis să organizeze greve care să saboteze întreprinderile ce lucrau pentru Marea Britanie. Instrucțiunile sale se sincronizau cu campania dusă de naziști pentru a convinge pe industriașii americani că Anglia fusese înfrîntă.

Existau mai multe căi pentru a lovi în John L. Lewis. Un atac fățiș ar fi putut da apă la moară celor ce voiau să blocheze măsurile lui Roosevelt. S-a apreciat, așadar, că era mai indicată compromiterea colaboratorilor lui Lewis sau a celor pe care el îi susținea împotriva lui Roosevelt. Un astfel de adversar era senatorul Burton K. Wheeler.

Privit cu multă bunăvoință de căpeteniile naziste, Wheeler, membru al organizației *America First*, își proclamase convingerea că ajutorarea Angliei echivala cu „înmormîntarea unui sfert din băieții americani pe cîmpurile de luptă străine, de dragul unui imperiu britanic decadent".

Pe atunci, gruparea *America First* nu era decît unul din rezultatele masivului efort de propagandă al naziștilor. Arhivele B.S.C.-ului consemnează : „Într-un moment cînd Anglia era la capătul puterilor și avea nevoie de ajutor de tot felul, inamicul și-a întețit sforțările pentru a întoarce opinia publică americană împotriva ei. Articole în ziare, discursuri la mitinguri de masă, ședințe ale unor asociații speciale și intervenții în Senat și în Camera reprezentanților făceau propagandă izolaționistă și antibritanică. Imitînd tactica folosită de N.S.D.A.P. (Partidul muncitoresc național-socialist german), forțele naziste din Statele Unite formau «societăți patriotice» care, în aparență, slujeau interesele «americanismului». Exista o sumedenie de asemenea organizații, începînd cu mărunte și ridicole maimuțăreli ale fascismului, gen «cămășile argintii» ale lui William Dudley Pelley, pînă la cele puternice și dispunînd de mari fonduri, cum era Comitetul *America*

First. Zeci de organizaţii izolaţioniste înrudite ţineau întruniri, publicau broşuri, instruiau agitatori de stradă şi organizau şedinţe «educative». Eficienţa lor a crescut într-atîta încît, în 1941, era greu de evaluat starea de spirit a opiniei publice, care dădea impresia unei periculoase instabilităţi".

Maşina de propagandă germană a continuat să funcţioneze economicos şi cu bune rezultate şi după realegerea lui Roosevelt. Americanii preocupaţi de securitatea ţării lor se temeau că propaganda totalitară a lui Lewis şi Wheeler o pune în pericol. Ambasada germană de la Washington trimitea mesaje după mesaje, în care numele senatorului şi cel al liderului sindical apăreau în contextul unor informaţii despre capacităţile de producţie ale Statelor Unite şi despre pregătirile în vederea unui conflict. Interceptînd mesajele, englezii au dedus că Wheeler avea acces la planurile militare americane cele mai secrete, inclusiv la proiectul, exploziv din punct de vedere politic, *A.B.C.-1,* care dădea prioritate Germaniei.

În vreme ce F.B.I.-ul se străduia să demonstreze că secrete militare încap pe mîini indezirabile, Stephenson căuta alte mijloace pentru a limita influenţa lui Wheeler. Pînă la urmă, a găsit o cale care, în arhivele B.S.C.-ului, poartă numele de „afacerea poştală din Congres".

„Senatorii şi membrii Camerei reprezentanţilor deţin de multă vreme privilegiul de a trimite corespondenţă în mod gratuit, folosind plicuri «francate» cu semnătura expeditorului", scrie Stephenson. „Unii congressmeni abuzau de acest privilegiu pentru a distribui gratuit prin poştă nu numai propriile lor discursuri izolaţioniste, ci şi producţiile unor scribi nazişti. În plus, aceste materiale ajungeau nu numai în circumscripţiile electorale ale congressmenilor respectivi, ci pe tot cuprinsul Statelor Unite. Congresul s-a transformat astfel într-un oficiu de difuzare a propagandei inamice".

Agenţii B.S.C.-ului au întocmit o listă a celor ce primeau aceste ciudate scrisori şi care se numărau cu miile. Numele lor coincideau cu cele de pe listele Bibliotecii germane de la New York. B.S.C.-ul a introdus nume şi adrese noi pe listele bibliotecii. Peste numai cîteva zile, persoanele în cauză au început să primească şi corespondenţa filonazistă şi netimbrată a congressmenilor. Examinînd plicurile expediate de senatorul Wheeler, agenţii britanici au con-

statat că adresele erau imprimate de o veche mașină *Elliott*. Asociația germană *Steuben*, o organizație „culturală", care trimitea buletine confidențiale, folosea tot un *Elliott*. B.S.C.-ul a interceptat buletinele ei și a descoperit că plicurile erau imprimate cu cerneală de același tip ca și cea de pe plicurile lui Wheeler. Mai mult decît atît, placa de imprimare purta un număr identic de cod ca și cea de pe corespondența senatorului.

Învinuit că abuzează de privilegiile conferite de Congres, Wheeler a răspuns atît de evaziv în Senat încît a avut parte de comentarii ostile în presă și a pierdut mult din prestigiu. El a trebuit să admită că organizația *America First* îi cumpărase un milion de plicuri „timbrate" cu semnătura lui. Peste o lună, în iunie 1941, un ordin executiv al președintelui a închis toate agențiile și consulatele germane din S.U.A. B.S.C.-ul a pus astfel capăt unei perioade în care 1 173 000 de exemplare ale textelor de propagandă fascistă circulaseră prin poștă, pe socoteala contribuabililor americani, grație unui număr de douăzeci și patru de congressmeni. Dar cu asta nu s-a încheiat și cariera senatorului Wheeler, cu care B.S.C.-ul avea să mai aibă de furcă.

Personalități cu influență din conducerea C.I.O.-ului nu aderau la politica izolaționistă a lui Lewis. Acum, pentru prima oară, căpătaseră curaj. B.S.C.-ul le-a venit în ajutor, creînd Comitetul de luptă pentru libertate și avînd grijă să ascundă legăturile acestuia cu Anglia. În noiembrie 1940, la Conferința națională a C.I.O.-ului, care s-a ținut la Detroit, au asistat și agenți ai lui Stephenson. Relatarea lor figurează în arhiva B.S.C.-ului :

„Comitetul de luptă pentru libertate a organizat un sondaj de opinie printre delegați, luînd din timp toate măsurile necesare pentru ca rezultatul să fie cel dorit. Întrebările erau puse în așa fel încît să-i stimuleze pe delegați în favoarea sprijinirii Angliei și a participării la război a Statelor Unite... Nouăzeci și șase la sută dintre cei chestionați au răspuns că înfrîngerea lui Hitler este mai importantă decît neutralitatea S.U.A. ; 95 la sută au declarat că japonezii trebuie împiedicați să ocupe posesiunile britanice din Asia ; 90 la sută au afirmat că sînt gata să intre imediat în luptă, dacă se ivește perspectiva ca Hitler să înfrîngă Marea Britanie. Lindbergh a fost proclamat fascistul nr. 1 din Statele Unite, iar senatorul Wheeler — fascistul nr. 2... Agenții B.S.C.-ului au discutat cu liderii sindicali despre

obiectivele Comitetului de luptă pentru libertate și le-au explicat rostul sondajului. Campania a fost deosebit de apreciată de cîțiva reprezentanți ai administrației Roosevelt, care participau la conferință ca observatori".

Așadar, printr-un sondaj aparent obiectiv, opinia publică fusese manipulată, ceea ce constituia o răsunătoare înfrîngere pentru Lewis. Înainte ca senatorul Wheeler să-și poată mobiliza resursele ce-i mai rămîneau, un alt membru al acestui trio a sfîrșit în chip neașteptat. William Rhodes Davis își pusese compania la dispoziția amicilor săi naziști. În țări neutre ca Spania, rețelele de spioni hitleriști conlucrau cu reprezentanții săi comerciali. Vicepreședintele companiei, Henry Waren Wilson, care se ocupa cu operațiile în străinătate, transmitea informații de la Londra rețelelor de spioni germani din capitale neutre ca Madrid și Ciudad de Mexico. Davis însuși avea relații excelente în Anglia, inclusiv cu lordul Inverforth, care știa multe despre industria de armament din Marea Britanie. Inverforth i-a oferit lui Davis date dinadins falsificate, așa că atunci cînd ele au apărut în mesajele interceptate ale naziștilor, nu mai încăpea nici o îndoială asupra sursei. De exemplu, în mai 1940, la reședința sa din Hampstead, Inverforth i-a comunicat lui Davis că *Royal Navy* dispune de un aparat capabil să detecteze submarinele pînă la o adîncime de 17 metri. Era o născocire pe care nimeni altcineva nu o mai știa. Puțin după aceea, *Ultra* a interceptat instrucțiuni ale comandamentului marinei germane către *U-Boot*-uri, prin care li se recomanda să rămînă în imersiune la mai mult de 17 metri, pentru a evita distrugătoarele utilate cu noul dispozitiv. Era limpede de unde provenea informația.

În vara anului 1941, asemenea deducții nici măcar nu mai erau necesare. Compania lui Davis se afla demult sub supraveghere, pretutindeni în lume unde apărea un reprezentant al ei. Din ce în ce mai implicat în proiectul german de creare a unor baze aeriene navale în apropiere de coastele Statelor Unite, Davis primea de asemenea fonduri mari pentru campanii politice menite să țină S.U.A. în afara războiului.

În floarea vîrstei, la 52 de ani, William Rhodes Davis a murit subit. Decesul a fost atribuit unui „brusc atac cardiac" și, la cererea B.S.C.-ului, F.B.I.-ul a obținut ca poliția să nu întreprindă cercetări mai amănunțite. Au circulat

totuşi zvonuri că moartea n-ar fi avut cauze naturale. Arhivele B.S.C.-ului înregistrează doar faptul că, printre numeroasele combinaţii de afaceri ale petrolistului cu cel de al treilea Reich, intra şi „proiectul de a transporta petrol, cu vase închiriate în Mexic, pînă la depozitele de carburant ascunse pe insule mai izolate, din Oceanul Atlantic şi din Marea Caraibilor. În felul acesta, *U-Boot*-urile ar fi căpătat posibilitatea de a ataca cargoboturile aliate în largul coastei de est a Statelor Unite, fără a mai trebui să se înapoieze în Europa pentru a se aproviziona cu combustibil. Cea mai rapidă cale de a pune capăt acestui proiect era de a-l înlătura pe Davis însuşi".

33

Senatorul Wheeler mirosea ceva necurat. Era convins că serviciul secret britanic manipulează noua agenţie de informaţii a Statelor Unite, de sub conducerea lui Donovan, şi că ambele servicii acţionează din plin, sub paravanul unor organizaţii americane.

La 27 octombrie 1941, preşedintele Roosevelt a ţinut o cuvîntare care a întărit bănuielile senatorului : „...În repetate rînduri, Hitler a afirmat că planurile sale de cucerire nu se extind dincolo de Oceanul Atlantic... Dar am în posesia mea o hartă secretă, întocmită în Germania de cei ce pregătesc «noua ordine în lume», adică de guvernul lui Hitler... Este o hartă a Americii de Sud, aşa cum Hitler îşi propune s-o reorganizeze... Astăzi, în această zonă, sînt 14 ţări distincte. Experţii geografi de la Berlin au desfiinţat fără milă toate liniile de graniţă, aducînd întregul continent sub dominaţia germană... Această hartă dezvăluie clar intenţiile naziştilor nu numai împotriva Americii de Sud, ci şi împotriva Statelor Unite..."

Harta înfăţişa continentul sud-american divizat în patru regiuni guvernate de germani şi o colonie germană. Strategia Axei consta în a distruge una dintre ultimele rezerve de forţă ale economiei britanice, dînd pradă America de Sud unor răzmeriţe naziste. „Hitler putea pune mîna, în felul acesta, pe mari cantităţi de petrol şi alte materii prime", subliniază Stephenson. „Obiectivul final îl formau Statele Unite".

Wheeler a aflat că Roosevelt căpătase harta de la Stephenson. Încă mai dinainte, senatorul bănuia că se falsificaseră unele documente pentru a se lovi în dușmanii Angliei. Cu această convingere, el a declarat prietenilor săi că harta era contrafăcută.

În realitate, ea fusese confiscată de la un curier german de către agenții britanici din America de Sud, care organizau acolo grupuri menite să devină nuclee ale rezistenței antinaziste în orice punct ar fi predominat influența inamicului. Un fost atașat al ambasadei germane din Argentina, Gottfried Sandstede, făcuse o copie a originalului aflat în posesia ambasadorului. De obicei, asemenea detalii nu se transmiteau mai departe. În cazul de față însă, deoarece se considera necesar să se înlăture bănuielile despre autenticitatea hărții, Roosevelt a căpătat informațiile necesare, ceea ce a avut urmări nefericite pentru Sanstede. Agenții Gestapoului de la Buenos Aires au aflat că de la el provenea harta și l-au ucis în cursul unuia dintre numeroasele „accidente" care au jalonat războiul secret.

La douăsprezece zile după ce președintele a prezentat harta la un banchet de Ziua marinei, Wheeler a întrebat în Senat : „Unde a luat naștere acest document ? El a luat naștere în biroul colonelului Donovan, în biroul celui care coordonează serviciile de informații ale Statelor Unite. Sau poate ar trebui să spun că a luat naștere la New York, în capetele unor domni care conlucrează îndeaproape cu guvernul britanic..."

Hotărît să demaște operațiile secrete ale unei puteri străine, Wheeler a pus mîna pe un raport de 350 de pagini al Departamentului de Război, care purta clar indicația „ultrasecret". Documentul îi fusese pus la îndemînă în împrejurări care ar fi trebuit să-i stîrnească suspiciunile. Denumit „Programul victoriei" și constînd dintr-un așa-zis plan de intrare în război a Statelor Unite, el promova teza că trebuie să se acorde prioritate luptei împotriva celui de al treilea Reich și evalua efectivele și tehnica militară necesare pentru a declanșa ofensive în Europa și Africa.

Wheeler a transmis raportul ziarului *Chicago Tribune*, care l-a publicat sub titluri de o șchioapă. Articolul respectiv debuta cu fraza : „Un document confidențial, redactat de înaltele comandamente ale armatei terestre și marinei militare, la indicațiile președintelui Roosevelt... reprezintă proiectul unui război total".

Presa ostilă lui Roosevelt a exploatat subiectul în ultimele zile de pace pentru Statele Unite. La 3 decembrie 1941, o copie a parvenit ambasadei germane de la Washington, care a transmis prin radio un rezumat la Berlin. Mesajul a fost descifrat în Anglia. Înaltul comandament german a salutat „acest fantastic succes al serviciului secret". În realitate, „Programul victoriei" era un fals.

Agenții de contraspionaj ai F.B.I.-ului îl urmăreau pe senatorul Wheeler, căruia i se părea că pregătirile de război contravin voinței poporului american. Secția de război politic a B.S.C.-ului a încropit „Programul victoriei" din materiale despre care se știa deja că ajunseseră fragmentar la cunoștința inamicului și la care s-au adăugat unele date fictive. Cu o lună înainte, se ivise prilejul de a pune documentul la dispoziția senatorului. Stephenson își avea oamenii săi la oficiile diplomatice și comerciale ale Japoniei în Statele Unite. Unul dintre ei făcea parte din „misiunea de pace", condusă de Saburo Kurusu la Washington. Englezii divulgau zi de zi lui Roosevelt adevăratele sentimente ale lui Kurusu. Pentru o deplină securitate, președintele îl folosea pe fiul său, James, în chip de curier între B.S.C. și Casa Albă. La 26 noiembrie, colonelul James Roosevelt i-a comunicat lui Stephenson că, după părerea președintelui, negocierile cu japonezii au intrat într-un impas. *Temerarul* a trimis cîte o radiogramă lui Churchill și la statul major de la Londra al „haiducilor de pe Baker Street" :

„Tratativele cu Japonia au eșuat. Se așteaptă izbucnirea ostilităților în maximum două săptămîni".

Acest istoric mesaj a sosit la Londra la 27 noiembrie 1941, cu zece zile înainte de Pearl Harbor.

Tot atunci a avut loc și operația de tragere pe sfoară a lui Wheeler. Un tînăr căpitan din armata de uscat americană a prezentat senatorului falsul „Program al victoriei", pretinzînd că procedează așa din grijă pentru poporul american, care trebuie să fie prevenit de duplicitatea președintelui.

Principalul obiectiv al acestei stratageme era de a folosi filierele izolaționiste pentru a divulga lui Hitler un „plan secret", menit să-l împingă la o declarație de război. Englezii se temeau că, chiar dacă japonezii vor ataca pe neașteptate bazele britanice și americane, Statele Unite tot nu vor declara război Germaniei.

În al doilea rînd, se urmărea să se acrediteze ideea că anglo-americanii proiectează un asalt masiv al Europei, începînd cu ziua de 1 iulie 1943. Această dată îi punea pe nemți în fața unei primejdii militare verosimile, obligîndu-i să rețină forțe importante pe coasta Atlanticului și a Canalului Mînecii și să reducă presiunea împotriva Uniunii Sovietice.

Atacul de la Pearl Harbor a silit Statele Unite să intre în război cu Japonia. Dar consilierii militari și politici îl convinseseră pe Hitler că nici măcar o agresiune japoneză nu-i va determina pe americani să intre de bunăvoie în conflict cu Reichul.

Führerul și-a schimbat brusc atitudinea atunci cînd i-a căzut sub ochi „Programul victoriei", care i s-a părut o dezvăluire senzațională a intențiilor americane. La 11 decembrie, Hitler a declarat război Statelor Unite. Decizia lui i-a șocat pe diplomații naziști. „Führerul considera că numai el are dreptul să-și ia victimele prin surprindere", comenta Stephenson. „Acum, Statele Unite puneau cu aroganță în practică această tactică împotriva lui însuși. Furios, amețit de viziunea victoriei, Hitler s-a felicitat că i-o luase înainte lui Roosevelt.

Führerul ne-a ajutat să obținem ceva ce Congresul ar fi refuzat să ne dea sau ne-ar fi dat cu mare întîrziere. Conform constituției Statelor Unite, numai Congresul poate să declare război. Și, în ciuda imensei sale influențe personale și a prestigiului său de președinte, Roosevelt nu reușise să modifice părerile masivului grup izolaționist din Congres".

Cel mai brutal dintre izolaționiști, senatorul Wheeler, fîrtatul petrolistului Davis și al liderului sindical Lewis, se transformase într-un instrument al justiției imanente. Dezvăluind un pretins plan secret de război, el a provocat o explozie pe cîmpul de mine din creierul lui Hitler.

Amintindu-și cu mulți ani mai tîrziu despre aceste fatidice zile ale lui decembrie 1941, Stephenson nota :

„Cu o zi înainte de Pearl Harbor, de la Londra a plecat un mesaj, precedat de trei avertismente : *Triplă prioritate, Extrem de urgent* și, în cele din urmă, *Personal și secret către președinte.* Mesajul glăsuia : «Amiralitatea britanică anunță că azi dimineață, la 3,00, ora Londrei, două escadre japoneze au fost văzute îndreptîndu-se dinspre

Cambodgia spre Peninsula Malacca și Thailanda... Prima escadră este formată din 25 de nave de transport, 6 crucișătoare și 10 distrugătoare. A doua escadră cuprinde 10 nave de transport, 2 crucișătoare, 10 distrugătoare...»

Aceasta nu făcea decît să confirme ceea ce criptografii americani presupuneau de cîtăva vreme — că japonezii pregătesc o ofensivă. Stația de interceptare americană de pe insula Bainbridge, din strîmtoarea Puget, urmărea mesajele cifrate dintre Tokio și ambasada japoneză de la Washington. În noaptea de 7 decembrie 1941, la ora 1,28, guvernul japonez a transmis instrucțiuni ambasadorului său să comunice Statelor Unite că negocierile vor fi rupte la 13,00, ora Washingtonului. Textul ca atare nu căpăta semnificație decît în corelație cu mesajele precedente. Locotenent-comandorul Alwin D. Kramer, traducător de japoneză la Departamentul Marinei, se familiarizase cu aceste mesaje și, după ce l-a citit pe ultimul, a dat o fugă pe Constitution Avenue, pînă la Departamentul de Stat, pentru a-și exprima convingerea că războiul în Pacific era pe cale să izbucnească.

Americanii știau că vor fi atacați, dar nu știau unde. Trecerea unor puternice forțe prin largul Indochinei a confirmat opinia generală că niponii vor căuta o pradă ușoară în coloniile țărilor europene, aflate deja sau pe punctul să ajungă sub dominația naziștilor. Pînă la sfîrșitul lui noiembrie, gruparea operativă de portavioane care se pregătea să atace Pearl Harbor se ascunsese în radele reci și secrete ale porturilor din insulele Kurile. Păstrînd tăcerea prin radio, portavioanele nu au fost detectate atunci cînd s-au pus în dispozitiv de atac. O ironie a soartei le-a oferit acest neașteptat avantaj. Preocupați de interceptarea mesajelor diplomatice dintre Tokio și Washington și a unui volum neobișnuit de mare de transmisiuni radio de pe navele din Asia de sud-est, americanii nu au acordat atenția cuvenită pericolului principal. Japonezii au atacat Pearl Harbor prin surprindere, distrugînd în două ore 349 de avioane, omorînd 3 700 de militari și avariind sau scufundînd 18 nave americane.

Această lovitură nimicitoare s-a înscris pentru totdeauna în istoria războiului convențional. Dar, pe tărîmul războiului secret, limitele dintre încordare și ostilități fățișe sînt mult mai puțin precise.

Numele bazei de la Pearl Harbor și data de 7 decembrie 1941 formează o piatră de hotar. Dar, încă înainte de

această zi a infamiei, președintele Roosevelt scăpase din lanț copoii războiului într-un fel mult mai puțin spectaculos.

Istoricii postbelici apreciază că Hitler a făcut o prostie declarînd război Statelor Unite, căci Congresul S.U.A. nu avea pe atunci intenția de a angaja țara în luptă împotriva nazismului. O distinsă personalitate americană, George Ball, ulterior el însuși consilier prezidențial, arată : «Dacă Hitler nu ar fi luat această hotărîre și dacă s-ar fi mulțumit să nu facă nici un gest, în Statele Unite ar fi predominat sentimentul că războiul nostru este cel din Pacific și că războiul din Europa aparține europenilor, noi urmînd să ne concentrăm toate eforturile împotriva japonezilor».

Dar, bineînțeles, Hitler declarase demult — pe cale secretă și neoficială — război Americii, obiectivul său final. Căci führerul scrisese : «Strategia noastră constă în a nimici din interior pe inamic. Țelul nostru este să înfrîngem dușmanul cu ajutorul lui însuși».

A fost pericolul cel mai greu de combătut și a rămas așa și astăzi. El reprezintă o amenințare pentru securitatea națională, într-un moment cînd nu există o stare evidentă de război.

În cel mai rău sens cu putință, este traducerea în viață a strigătului «Fără-ndurare !»".

La trei zile după inutila declarație de război a lui Hitler, Churchill s-a urcat la bordul cuirasatului *Duke of York*, împreună cu șefii săi de stat major și cu o serie de propuneri ce urmau să fie discutate la primul consiliu de război cu americanii. Primul ministru se așteptase la accesul de furie al lui Hitler și la consecințele lui. Demonstrația de forță (un mare cuirasat) și de elasticitate (rapida traversare a Atlanticului prin furtună și pe sub nasul *U-Boot*-urilor), ca și preluarea inițiativei în aceste împrejurări se integrau într-o campanie pregătită cu grijă de un veteran al bătăliilor militare și politice. Churchill dădea buzna la Washington, înarmat cu un plan grandios de cîștigare a războiului.

„Aflat încă sub șocul celor întîmplate la Pearl Harbor și nepregătit să dezbată problemele în amănunțime, Departamentul de Război al Statelor Unite nu a apucat să-și mobilizeze forțele pentru a rezista neașteptatului asalt al lui Churchill, deși nutrea vagi bănuieli că el era menit să

servească în primul rînd interesele Angliei", relevă documentele B.S.C.-ului. Pentru a respecta însă adevărul, trebuie spus că, încă în noaptea cînd japonezii au declanşat fatidicul lor atac şi *înainte* ca Hitler să reacţioneze aşa cum spera Stephenson, englezii nu au şovăit să sară în ajutorul americanilor. „Vom declara război Japoniei", a spus Churchill ambasadorului Statelor Unite, John G. Winant, care i-a replicat : „Pentru Dumnezeu, doar nu puteţi declara război pe baza unor ştiri venite prin radio". La ora aceea, crainicul B.B.C.-ului încă mai dădea primele detalii despre Pearl Harbor. Churchill i-a transmis lui Roosevelt şi *Temerarului* că „ambasadorul guvernului Maiestăţii Sale la Tokio a primit instrucţiuni să informeze guvernul imperial japonez, în numele guvernului Maiestăţii Sale din Regatul Unit, că, între ţările noastre, există o stare de război". Primul ministru a trimis ambasadorului japonez la Londra un mesaj similar, care se încheia cu formula : „Cu o profundă consideraţie, am onoarea să fiu, domnule ambasador, sluga dumneavoastră prea-plecată, Winston S. Churchill".

Primul ministru comenta : „Cînd e vorba să ucizi un om, nu te costă nimic să fii politicos". Adevărul e însă că nu prea avea motive să fie atît de ghiduş. Europa intrase într-un nou ev mediu. Sovieticii erau în plină retragere. Japonia deţinea supremaţia pe imensele întinderi de apă, de la Oceanul Indian pînă în Pacific. În ciuda faptului că o mare parte din forţele de primă linie ale Angliei luptau în Orientul Mijlociu, prioritatea de bază a lui Churchill rămînea „apărarea insulelor britanice şi războiul submarin". Totuşi, primul ministru manifesta o irepresibilă bună dispoziţie, căci i se luase o mare piatră de pe inimă. Statele Unite deveniseră aliatul deplin al Angliei, luîndu-şi angajamente aproape de necrezut — acordul asupra politicii de prioritate pentru Germania —, angajamente care ar fi arătat cu totul altfel dacă preşedintele ar fi trebuit să pledeze în faţa Congresului şi să se tîrguiască cu acesta pentru o declaraţie de război. Luînd iniţiativa, Hitler legitima toate pregătirile lui Roosevelt. După cum apreciază Ball, dacă nu ar fi existat impulsiva declaraţie de război a naziştilor, lipsită de orice sens pe plan militar, americanii ar fi decis, în covîrşitoare majoritate, să se consacre luptei împotriva japonezilor şi să lase Europa pe mîinile altora.

„Instinctul îl avertiza pe Churchill de riscul ca prietenul său, președintele Statelor Unite, să-și îndrepte atenția și energia spre Pacific", notează un cronicar al B.B.C.-ului. „În ce măsură «Programul victoriei» a înclinat balanța de cealaltă parte e o problemă în care nu putem să ne pronunțăm cu certitudine".

Dar Churchill avea idei bine definite în această privință. „Manevra prin care aduci un aliat în luptă e la fel de utilă ca și cea care duce la dobîndirea unei victorii", scrisese el cu mult înainte, și această concepție merită să fie reamintită. După nebunească și pătimașa sfidare aruncată de Hitler Statelor Unite, primul ministru nota în jurnalul său intim : „Așadar, am cîștigat pînă la urmă !... Eu am studiat războiul civil din Statele Unite... În vinele mele curge sînge american. Mi-am amintit de o comparație... că S.U.A. sînt ca un «cazan uriaș. Din clipa din care sub el se aprinde focul, forța pe care o generează nu mai cunoaște limite». Copleșit de emoții și de senzații, m-am dus la culcare și am dormit somnul celui mîntuit și recunoscător".

Stephenson nu avea timp de somn. Războiul din umbră se intensifica. Cînd era vorba de armate regulate, inamicul putea fi recunoscut după uniforme și însemne. Dar, pentru cei ce conduceau luptele de gherilă, dușmanul putea să ia chipul unui prieten.

— Am considerat dintotdeauna acest război ca unul maritim și global, a declarat *Temerarul* unui mic grup de ascultători la Tabăra X, unde se aflau cîțiva americani aleși pe sprînceană de Donovan, pentru a ocupa posturi de conducere în O.S.S.

Întorcîndu-se spre o hartă agățată de peretele barăcii, el a continuat :

— Acum, întreaga Americă de Nord a intrat oficial în conflict și putem lupta mai pe față... Inamicul se află răspîndit pretutindeni, în adîncul oceanelor și pe masa continentală a emisferei occidentale. *U-Boot*-urile lui le putem scufunda. Dar pe aliații săi din cele două Americi ne e mai greu să-i identificăm. Cei mai ticăloși aparțin guvernului francez de la Vichy. Dacă-i împiedicăm să acționeze aici, îl lipsim de ochi și urechi pe dușman.

Arătătorul său s-a oprit asupra unui mic punct, care indica posesiunile coloniale franceze în Marea Caraibilor și în Atlanticul de vest.

— Dar francezii lui Pétain de pe continentul american oferă filiere prin care putem trimite inamicului informaţii false... Cînd îşi vor pierde acest avantaj limitat, cînd îi vom nimici în sfîrşit pe naziştii francezi din emisfera occidentală, va fi momentul să intervenim în posesiunile franceze de aici...

Degetul său arătător a trecut de la America de Nord la Africa, s-a oprit o clipă, apoi s-a mutat spre Mediterana de vest :

— De îndată ce ne vom afla în Africa de Nord franceză, îi vom putea strînge laolaltă pe patrioţii francezi de pretutindeni. După aceea, Franţa însăşi se va răscula. Procesul de erodare a dominaţiei naziste se va întinde peste tot.

La Washington, Churchill şi-a prezentat planul de acţiune.

La cîteva colţuri de stradă mai departe de Casa Albă, unde se afla Churchill, se făceau pregătiri. Un agent al B.S.C.-ului la ambasada franceză declanşase un proces de erodare care avea să submineze „fortăreaţa europeană".

Partea a cincea
O NOTĂ ORIGINALĂ ȘI SINISTRĂ

34

Guvernul de la Vichy avea propriul său Gestapo și propriile sale servicii secrete la ambasada franceză de la Washington, demonstrînd astfel cît de eficienți erau naziștii. Insulele franceze din largul coastelor Americii de Nord serveau la aprovizionarea cu combustibil a submarinelor inamice, care cutreierau Atlanticul în căutare de cargouri neînarmate. În decembrie 1941, Gestapoul francez șantaja un tehnician pentru a-l sili să intercepteze mesajele transmise prin cablul vital care unea Statele Unite cu Marea Britanie, trecînd prin insulele de pescari St. Pierre și Miquelon. Insulele din interiorul Golfului St. Lawrence erau legate geografic de Canada, dar primeau ordine de la Vichy. Se puneau la cale planuri pentru a transmite, de pe aceste insule, detaliile cele mai recente asupra convoaielor care se formau în portul din apropiere, Halifax.

Agenții lui Stephenson au raportat că majoritatea locuitorilor insulelor sprijineau pe francezii liberi ai generalului Charles de Gaulle. La zece zile după Pearl Harbor, francezii liberi au strîns o mică flotă de debarcare, în ciuda opoziției diplomaților canadieni și americani. La 24 decembrie 1941, ei au ocupat cele două insule. S-a iscat un tărăboi cumplit. Cordell Hull a adoptat aceleași argumente legaliste ca și Ministerul de Externe al Canadei : dacă Hitler profita de acțiunea lui de Gaulle pentru a justifica un atac asupra altor teritorii franceze ?

„Mai auzisem şi înainte asemenea strigăte de alarmă", remarcă Stephenson. Înainte ca Hitler să ocupe Austria, regiunea Sudeţilor, Polonia... Era aceeaşi teamă de a-l provoca pe Hitler şi aceeaşi veche iluzie că, dacă faci pe placul tiranului, te va lăsa în pace".

La originea tărăboiului diplomatic stătea constatarea primului ministru al Canadei, Mackenzie King, şi a Departamentului de Stat că forţele clandestine duceau o politică susceptibilă de a afecta relaţiile internaţionale. În Canada, ea putea provoca o criză între populaţia francofonă şi restul ţării. Dar preşedintele Roosevelt a definit incidentul drept o furtună într-un pahar cu apă. În taină, el aproba această politică. Roosevelt luase măsura — calculată, dar controversată — de a recunoaşte guvernul de la Vichy, deoarece deschidea o fereastră spre Europa ocupată de naziști. El primise o informare de la Stephenson cu privire la ambasada franceză, în care se formula suspiciunea că membrii ei fuseseră trimişi la Washington pentru a sluji Germania, nu Franţa. Unul dintre agenţii B.S.C.-ului, care a reuşit să se infiltreze în ambasadă, relata că un proaspăt venit de la Vichy mărturisea : „Obiectivul nostru primordial este de a dovedi că Anglia, care a trădat Franţa, e veritabilul duşman. Trebuie să punem în joc toate mijloacele aflate la dispoziţia noastră, pentru a convinge oficialităţile şi opinia publică din Statele Unite că acesta e adevărul".

La început, guvernul de la Vichy s-a bucurat de anumite avantaje. „Exista deja, în Statele Unite şi Canada, o poliţie secretă, a cărei misiune era de a ţine sub observaţie pe sprijinitorii lui de Gaulle şi ai fostelor guverne franceze", arată documentele B.S.C.-ului. Aceşti agenţi ai Vichyului pătrundeau prin efracţie în birouri şi locuinţe, în căutare de liste ale antifasciştilor, şi făceau tot ce le stătea în putinţă pentru a-i împiedica pe compatrioţii lor să formeze nuclee de rezistenţă. Potrivit stilului nazist, aceştia erau ameninţaţi cu represalii împotriva familiilor lor atît din Franţa ocupată de germani, cît şi din zona controlată de guvernul de la Vichy. Agenţii răpeau de asemenea pe marinarii care voiau să se alăture forţelor franceze libere şi întîmpinau pe toţi francezii recent debarcaţi în America de Nord cu ameninţări croite după fiecare împrejurare în parte... Penetrarea ambasadei înseşi de către agenţii B.S.C.-ului a contribuit la slăbirea eficienţei acestei formidabile coloane a cincea".

Există documente care dovedesc cît de amplă era activitatea reprezentanților guvernului de la Vichy în favoarea celui de al treilea Reich. Se aprecia că el folosește anumiți diplomați, trimiși oficiali și familiile lor drept curieri la Washington. Toți aceștia își arogau imunitate diplomatică atunci cînd treceau punctele de frontieră, ceea ce înseamnă că valizele lor nu erau controlate. Era un vădit avantaj pentru cei ce voiau să transporte documente ultrasecrete.

Vichyul crease un serviciu secret cu legături în Canada. În noiembrie 1940, unul dintre curierii săi s-a dus la New York, unde s-a îmbarcat pe un hidroavion *Pan Am 314*. Încă în timp ce aparatul decola, B.S.C.-ul a înștiințat Bermuda că omul transportă hîrtii în pachete care mai purtau antetul vechiului Minister de Externe al Franței. Această măsură de economie a costat scump guvernul de la Vichy.

Ajuns în Bermuda, curierul a fost invitat să coboare, împreună cu ceilalți pasageri, pe durata realimentării cu carburant a hidroavionului. Controlorii britanici au scos la iveală pachetele și au declarat că le vor confisca, dat fiind că aveau ca destinație Parisul, un oraș ocupat de inamic. Curierul a protestat : destinatar era guvernul de la Vichy.

— Dar Quai d'Orsay nu e la Vichy, a spus unul din controlori, arătînd un plic care purta antetul Ministerului de Externe francez de la Paris.

— Știți cine sînt eu ? a întrebat curierul.

— Da.

— E o încălcare a protocolului diplomatic...

În timp ce discuția se prelungea, britanicii au răscolit prin compartimentul de bagaje al hidroavionului. Documentele diplomatice ale curierului au fost deschise și fotografiate, apoi puse la loc. Hidroavionul a fost reținut peste noapte. A doua zi, la plecare, curierul și-a căpătat hîrtiile, iar oficialitățile i-au cerut scuze, dar stația din Bermuda pusese mîna pe probele care îi trebuiau lui Stephenson pentru a dovedi duplicitatea Vichyului.

„Convins că Anglia era înfrîntă și că marea finanță americană era dispusă să conlucreze cu cartelurile naziste, pentru exploatarea noilor și imenselor piețe europene, guvernul de la Vichy propunea metode prin care francezii să participe la împărțirea prăzii, alături de

Reich", își amintește Stephenson. „El oferea nemților surse de materii prime și bazele militare din coloniile franceze. Industria franceză urma să se subordoneze mașinii de război germane din bazinul Ruhrului.

Dacă Franța trecea de partea Germaniei, forța și influența ei erau capabile să ne provoace un rău imens. Pe americanii pragmatici îi puteau impresiona flota militară franceză — a doua din Europa ca mărime —, rezervele industriale și militare ale Franței, numărul avioanelor și piloților săi, bogatele ei colonii, care se întindeau din Africa pînă în Indochina. Dacă toate acestea se raliau celui de al treilea Reich, afacerile cu acesta din urmă deveneau și mai interesante. Vichyul propunea ca piloții săi să participe la bombardarea Angliei. Francezii executaseră deja raiduri de bombardament asupra bazei britanice de la Gibraltar. Pe insula Martinica, în largul coastelor americane, se depozitaseră enorme cantități de aur — grosul tezaurului francez, valorînd astăzi 150 de miliarde de dolari —, cu care se puteau cumpăra în Statele Unite produse pentru Germania".

Potrivit documentelor pe care le ducea curierul amintit, atracțiile de natură economică ale Vichyului fuseseră prezentate unor personalități americane influente. Dacă Franța se alătura Germaniei într-un sens pur economic, se deschideau posibilități nebănuite pentru oamenii de afaceri din Statele Unite. „Numai în domeniul aluminiului, demonstra unul din referate, Franța este furnizorul principal pentru industria aeronautică".

Curierul Vichyului ducea de asemenea o scrisoare de la Jean-Louis Musa, cetățean american, către cel mai important neamț de la Paris, Otto Abetz. Spion al lui Ribbentropp înainte de ocupație, el era acum reprezentantul Ministerului de Externe pe lîngă autoritățile militare germane. Poziția deținută de Abetz la Paris avea scopul de a menaja amorul propriu al guvernului de la Vichy, oferindu-i mijlocul de a negocia la nivel cvasidiplomatic, ca între puteri egale și nu ca între cotropitor și victimă.

Musa lucra pentru Abetz. La Washington, el era colaboratorul unui diplomat al Vichyului, dar avea și misiunea de a conduce serviciul secret francez. Calitatea sa de cetățean american îi permitea să se deplaseze în America de Nord cu o ușurință care n-ar fi fost la îndemîna unui reprezentant diplomatic. Musa supraveghea construirea unui puternic emițător pe insula St. Pierre, sub

paravanul unei întreprinderi comerciale. O anchetă a B.S.C.-ului a dezvăluit că el se înapoiase în Statele Unite cu puţin înainte de ocuparea Parisului, pentru a încheia tranzacţii, în numele unor firme franceze, dirijate din culise de cartelurile germane. Musa îl ţinea la curent pe Abetz cu procesul de pregătire a opiniei publice americane în vederea intrării Franţei într-o „Europă consolidată" — eufemism sub care se ascundea dominaţia fascistă asupra continentului.

Guvernul de la Vichy constituia o gravă primejdie pentru emisfera occidentală. Distinşi intelectuali francezi pledau cauza Germaniei cu abilitate şi într-un mod susceptibil să creeze confuzii. Oamenii de afaceri ai Vichyului dădeau prestigiu propunerilor comerciale naziste, contribuind la scăderea încrederii americanilor în posibilităţile micii pieţe britanice, care se îngusta din ce în ce mai mult. O mare parte din populaţia Canadei era de origine franceză şi unii dintre locuitorii de această naţionalitate nu erau de acord „să ducă război pentru Anglia".

„O agentă aflată sub îndrumarea B.S.C.-ului din New York a adus o importantă contribuţie la acţiunea menită să ne permită întoarcerea în Franţa şi pe urmă în Germania", arată arhivele B.S.C.-ului. „Avea o voce dulce şi domoală, care îndemna la confidenţe. Îşi atrăgea victimele mai ales pe plan intelectual, descoperirea farmecelor ei fizice venind de abia după aceea, ca o încîntătoare revelaţie.

Desigur, atracţia sexuală juca un mare rol în puterea pe care o exercita asupra unor bărbaţi cu experienţă, cărora voia să le afle secretele. Dar avea şi multe alte calităţi. Călătorise mult şi cunoştea psihologia europenilor. Avea o minte ascuţită şi rapoartele ei erau foarte precise. Era extrem de curajoasă, asumîndu-şi adesea riscuri mult prea mari pentru ea. I se plătea doar ceva peste cheltuielile sale curente, deşi avea o valoare incalculabilă pentru Anglia şi, în ultimă instanţă, pentru Statele Unite. Cel mult trei persoane cunoşteau numele ei de cod *Cynthia*".

Această exotică spioană se născuse la Minneapolis, ca fiică a unui maior din corpul de puşcaşi maritimi ai Statelor Unite. Bunicul din partea mamei — Cora Wells — fusese senator al statului Minnesota. Ea a atras prima oară atenţia lui Stephenson în iarna anului 1937, cînd avea 27 de ani şi era căsătorită cu Arthur Pack, un diplo-

mat britanic în post la Varşovia. Anul următor, *Cynthia* a avut un şir de aventuri cu membri suspuşi ai serviciului diplomatic polonez. Soţul ei călătorea mult şi era adesea bolnav. În ajunul războiului, nici o tînără soţie nu ducea lipsă de distracţii, iar *Cynthia* avea adoratori cu duiumul. Era izbitor de frumoasă, cu părul castaniu deschis, ochii mari şi verzi, o frunte arcuită şi provocatoare, o gropiţă încăpăţînată în bărbie şi o siluetă zveltă, dar voluptuoasă. Ofiţerii polonezi care o vedeau la recepţii nu discutau decît despre americanca plină de temperament, care se plictisea cu soţul ei, un englez obtuz. Se spunea că ea dovedise un mare curaj în cursul războiului civil din Spania, ajutînd refugiaţii politici din ambele tabere. Se mai pretindea că, înainte de a se lăsa sedusă, servea mîncăruri şi băuturi delicioase, urmate de cîteva ore de conversaţie intelectuală, dintre cele mai elevate.

Bîrfitorii nici nu bănuiau că principalul beneficiar al farmecelor *Cynthiei* era serviciul secret britanic. Într-un moment crucial al istoriei, ea dăduse o mînă de ajutor *Intelligence Service*-ului, ale cărui efective erau descompletate. Serviciul polonez de informaţii se pregătea pentru un război pe care politicienii săi credeau că-l vor putea evita. Viitorii conducători ai *Ultrei* aveau nevoie de detalii cu privire la maşina de cifrat *Enigma,* pe care naziştii o adaptaseră necesităţilor serviciului lor de securitate. Inginerii polonezi lucrau la noi modele ale *Enigmei,* de care se spunea că se interesează şi ministrul de externe al Varşoviei, Jozef Beck. Colonelul Beck era în bune raporturi cu naziştii de la Berlin, iar secretarul său particular era unul dintre amanţii *Cynthiei.*

Aplicînd un procedeu care avea să-i devină familiar, ea l-a convins mai întîi să-i facă confidenţe, apoi să-i aducă, din cabinetul lui Beck, documente pe care tînăra femeie le copia şi le restituia. *Cynthia* nu a ştiut niciodată ce contribuţie adusese la succesul *Ultrei* de la Bletchley. La drept vorbind, ea a murit fără a afla nimic despre echipele care lucrau pentru *Ultra.* Într-un rînd, *Cynthia* nota : „Am descoperit cît de uşor este să-i faci pe bărbaţi — chiar pe cei mai bine pregătiţi, pe cei mai deprinşi să-şi ţină gura — să destăinuie secretele lor în pat. Am jurat să-mi astup urechile în privinţa propriilor noastre secrete. Nu există bucurie mai mare, pentru un bărbat şi o fe-

meie, decît dragostea. Ea provoacă descătușarea gîndurilor celor mai intime, pe care le-ai adunat cu vremea. În acest torent așteptat, totul se dezvăluie. Totul ! Dar niciodată nu am îndrăznit să aflu propriile noastre taine..."

Secretarul particular al ministrului de externe Beck a luat-o pe *Cynthia* cu el în misiuni confidențiale la Praga și la Berlin. Ea a descoperit că *Bioro Szyfrów* (Biroul de cifru al Poloniei) deținea anumite chei pentru criptogramele armatei germane. Aceasta confirma o informație mai veche că trei matematicieni polonezi, Jerzy Rózycki, Henryk Zagalski și domnișoara Marian Rejewski, lucrau la mașinile *Heydrich-Enigma*. Desigur, o parte din materialele furnizate de *Cynthia* coincideau cu detalii provenite din alte surse. Dar, după părerea lui Stephenson, ea a contribuit din plin la dobîndirea datelor vitale, necesare unei mașini care, devenită ulterior parte integrantă a sistemului *Ultra*, s-a transformat în primul computer modern, botezat *Colossus*. Fiind vorba de un progres în sfera electronicii, el aparținea domeniului științific al lui Stephenson. Dar, în vara anului 1939, cînd viitorul criptograf-șef de la Bletchley a plecat cu avionul la Varșovia, pentru a face rost de un exemplar al mașinii *Heydrich-Enigma*, *Cynthia* fusese scoasă din joc. Aventurile ei ieșiseră la iveală și englezii au trebuit să pună capăt tuturor investigațiilor, oricît ar fi fost ele de particulare și personale. S-a pus dinadins în circulație zvonul că *Cynthia* fusese trimisă înapoi la Londra, deoarece ambasada Angliei o bănuia că dezvăluie secrete britanice unor diplomați filonaziști.

În Europa, complicațiile de ordin sexual erau monedă curentă pe planul relațiilor internaționale. Soțul *Cynthiei*, îndrăgostit de o altă femeie, a fost numit într-un post în America de Sud. Nu se știe dacă el a ghicit vreodată că numirea se datora mai curînd meritelor soției, decît calităților sale personale. În anul cînd a izbucnit războiul în Europa, *Cynthia* și-a găsit utilitatea printre politicienii filonaziști din emisfera occidentală. Cea mai puternică influență germană se exercita în Chile, unde *Cynthia* locuise în tinerețe, vreme de patru ani. Ea vorbea curent spaniola și dialectele locale, așa cum, de fapt, vorbea și germana și franceza. În cartea sa „Decriptorii", David Kahn arată că *Cynthia* „a restabilit contactul cu serviciile

secrete britanice la sosirea sa în America de Sud și cu puțin înainte de izbucnirea războiului în Europa"*. Adevărul este că, încă de pe vremea *Enigmei,* ea se afla sub ordinele lui Stephenson. Complezentul ei soț nu ascundea că o găsește folositoare pentru propria lui carieră. Ministerul de Externe britanic se simțea cam stînjenit, ori de cîte ori avea de-a face cu *Intelligence Service* sau, mai tîrziu, cu „haiducii de pe Baker Street". Dar, atunci cînd intervenea o autoritate mai sus-pusă, cei mai neînsemnați diplomați se puteau trezi într-un post avantajos, unde alte talente sau relații de-ale lor slujeau unor scopuri nebănuite. Așa s-a întîmplat cu Arthur Pack, care apoi a dispărut grațios de pe scenă. Căderea Franței, în vara lui 1940, făcuse din supraviețuirea Angliei o problemă mai importantă decît respectarea conveniențelor. I s-a ordonat *Cynthiei* să se prezinte la New York.

Stephenson avea nevoie de cineva care să lucreze cu diplomații italieni și francezi de la Washington. Avea posibilitatea să mobilizeze pe cei mai buni agenți de oriunde — și i-a și mobilizat. Dar *Temerarul* îi prefera pe amatorii entuziaști. Aceștia nu riscau să figureze în dosarele inamicului și nu sufereau de timiditatea carieriștilor. *Cynthia* se descurcase de minune la Varșovia și dovedise realism, dînd ascultare ordinului de rechemare înainte de a fi demascată, lucru care arăta că are încredere în sine (mulți agenți se tem să nu treacă drept fricoși, de aceea își asumă riscuri inutile). *Cynthia* avea un spectaculos palmares de cuceriri printre bărbații cu posturi înalte, printre care și un amiral, actualmente atașat naval italian la Washington. Ea se mișca cu degajare în atmosfera ireală a capitalei americane, aflată încă în stare de pace. Ambasadele străine se înșirau, față în față, pe străzi neutre, deși șefii celor ce lucrau acolo se înfruntau ca inamici. Cocteilurile constituiau cîmpuri de luptă în miniatură, iar sufrageriile deve-

---

* David Kahn, care se autodefinește drept un „criptolog amator", are un doctorat în filozofie de la Oxford, a fost gazetar, iar acum este profesor de ziaristică la Universitatea din New York. Fost președinte al Asociației criptografilor americani și al Societății de cifru de la New York, Kahn a scris numeroase articole și o carte celebră. În 1975, *Temerarul* scria că „lucrarea lui Kahn «Decriptorii», e indispensabilă oricărui om care studiază serios criptologia".

neau focare de intrigi. Sub numele de Elizabeth Thorpe, *Cynthia* pretindea că lucrează pentru niște publicații britanice și nu-și ascundea simpatiile. Se știa că plecase din Chile în august 1940 și că mama ei, care era văduvă, locuia la Washington. Elizabeth Thorpe avea ca misiune să ademenească atît pe dușmani, cît și pe eventualii dezertori din tabăra inamică.

Ea s-a instalat într-o casă discretă cu etaj, închiriată de B.S.C. printr-un intermediar. Își alesese strada O, nr. 3327, în confortabila suburbie Georgetown, care îmbina un anume farmec cu o impresie de bunăstare, fără a fi inaccesibilă unui ziarist independent. După ce a făcut „exerciții de digitație" cu cîțiva politicieni locali destul de șterși, l-a prins din nou în plasă pe vechiul ei admirator, amiralul Alberto Lais, pe care-l cunoscuse la Paris, înainte de război.

Lais era un bărbat între două vîrste, scund, frumușel, cu familie mare și speranțe tot mai mici de a face noi cuceriri. Era decis să trăiască bine cît îi mai rămăsese din viață. Primul telefon al *Cynthiei,* care i-a reamintit de vechea lor prietenie, l-a cam alarmat. Dar, cîteva zile mai tîrziu, poate ca reacție la vocea ei persuasivă, aproape hipnotică, a sunat-o dînsul la telefon : era încă vădit sub vraja ei și au început să se întîlnească în taină. *Cynthia* i-a spus că se despărțise de soț și că își reluase numele de fată. El i-a mărturisit că avea în grijă un set complet de cifruri navale italiene și că se îndoia de viitorul Italiei ca parteneră a Germaniei. *Cynthia* i-a declarat fățiș că avea relații cu serviciul naval de informații al Statelor Unite și i-a vorbit despre planurile anglo-americane privind Europa. Oricît de ciudat ar părea, Lais s-a lăsat convins să-i încredințeze codurile și cifrurile sale, pentru a fi microfilmate — un gest pentru care i s-au dat asigurări că marina americană îi va fi veșnic recunoscătoare. Pînă și prozaicii cronicari ai B.S.C.-ului, care participaseră la multe asemenea operații, exclamau, pe un ton aproape ultragiat : „Pare de necrezut ca un om cu atîta experiență, cu un grad atît de înalt, un ofițer superior care era patriot din instinct, din convingere și prin educație, să se lase tîrît în așa măsură de pasiune..."

Cifrurile italiene au ajutat marina britanică să ghi-

cească intenţiile flotei lui Mussolini din Mediterana şi, pînă la urmă, să o domine, deşi aceasta îi era superioară. După ce a obţinut ceea ce dorea de la amiralul Lais, *Cynthia* i-a făcut vînt : americanii l-au declarat *persona non grata* şi l-au trimis acasă. *Cynthia* a adus la cunoştinţa F.B.I.-ului detalii despre modul cum ambasada italiană dirijase activităţi subversive, pentru nazişti, în porturile din Statele Unite.

Într-o după-amiază de mai 1941, *Cynthia* se odihnea, cînd camerista i-a anunţat o vizită. Oaspetele se afla în încăperea care-i servea drept bibliotecă şi se uita pe fereastră la lumea care trecea pe strada O. „S-a prezentat drept domnul Williams", îşi aminteşte ea. „A luat loc pe un scaun şi m-a urmărit cu privirea în timp ce pregăteam nişte cocteiluri... M-am uitat de vreo două ori la el, pe furiş. Avea nişte ochi deosebiţi, care parcă îşi schimbau culoarea. Am încercat să fac conversaţie, dar el abia de-mi răspundea. Se mişca cu grijă, făcînd parcă economie de energie şi dădea senzaţia că, în spatele surîsului politicos, ascunde o forţă uriaşă. Pentru prima oară în viaţă nu mă simţeam chiar atît de sigură de mine în prezenţa unui bărbat.

Mi-a spus că vine «de la biroul din New York». Asta m-a făcut să fiu prudentă. Mergeam la New York o dată pe săptămînă şi, de fiecare dată, programul era acelaşi. Stăteam la acelaşi hotel de pe Madison Avenue şi îi aşteptam pe *Marion* sau pe domnul *Howard.* Lor le spuneam tot ce aflasem şi de la ei primeam bani şi instrucţiuni. Erau singurele mele legături, aşa că n-aş fi putut spune cine era acest domn «Williams».

Mă temeam de agenţi provocatori. F.B.I-ul devenea tot mai curios şi începuse să-mi ghicească jocul. Nu ştiam nimic despre frecuşurile dintre serviciile secrete şi dintre diverşii lor şefi. Nici nu voiam să ştiu. Mi-era destul să am de-a face cu cei doi reprezentanţi ai B.S.C.-ului şi, din cînd în cînd, cu persoanele la care mă trimiteau ei.

M-am lămurit repede că domnul Williams nu era un ins oarecare. Părea să aibă vreo 45 de ani şi avea frumuseţea aceea virilă pe care o accentuează un mic defect

— în cazul de față, o cicatrice care-i trăgea în sus un colț al gurii, ceea ce îl făcea să aibă un zîmbet cam strîmb.

Nu și-a pierdut timpul. A evocat cîteva acțiuni de-ale mele, într-un fel care m-a convins că venea, într-adevăr, de la biroul din New York. Niște aluzii, strecurate în treacăt, mi-au arătat că-mi cunoștea *tot* trecutul — țin minte că una o privea pe mama mea, Cora, pe vremea cînd era la Paris, ca studentă la Sorbona. Îmi dădea discret de înțeles că fusesem verificată pe toate fețele.

Îți mai aduci aminte cum a fost în copilărie, cînd ai bănuit prima oară că Moș Gerilă e de fapt tata ? Așa m-am simțit eu în acea după-amiază umedă, peste care se lăsa întunericul. Am început să-l iscodesc nițeluș. Cînd mi-a spus cît de apreciată era activitatea mea, l-am întrebat dacă asta e părerea lui sau a șefului.

— A. șeful ! mi-a răspuns el, clipind din ochi.

— Ce fel de om e șeful ?

— Un tip îngrozitor.

Și mai știi cum e : după ce-ai ghicit cine e Moș Gerilă, te mai joci un timp, făcîndu-te că în continuare crezi într-însul. Ei bine, el știa că eu știam că el ghicise că eu ghicisem că domnul Williams este Bill Stephenson. Dar jocul cerea să nu spunem pe nume lucrurilor delicate. Atîta vreme cît nu le-ai spus, aparențele sînt salvate. Poate că pare ceva copilăros, dar are o reală valoare psihologică. De pildă, mulți agenți sînt profund cinstiți și motivele care-i fac să acționeze sînt dintre cele mai onorabile, dar, dacă pot să se înșele într-o oarecare măsură pe ei înșiși, le vine mai ușor.

Stephenson se pricepea de minune să nu te pună într-o situație jenantă, evitînd să arate că știe prea multe. Și totuși, cînd îți spunea ceva, știai că are un scop precis și, mai ales, că are încredere în tine.

Mi-a spus că-mi va încredința o misiune deosebit de grea... S-a exprimat cam așa : «Biroul de la New York are nevoie să afle niște treburi». Și am înțeles că de treburile astea au nevoie Londra, Churchill, armatele secrete. Era vorba de întreaga corespondență dintre diplomații Vichy-ului la Washington și din Europa, inclusiv de scrisorile lor personale și de telegramele în limbaj clar.

Stephenson își dădea seama de anumite imposibilități,

dar le făcea să pară posibile. Acum înțeleg că era o calitate a lui care-i speria pe fricoși și îi stimula pe cei îndrăzneți. Procedînd așa, scăpa de cei care n-ar fi scos-o la capăt niciodată. Ori corespundeai așteptărilor lui, ori dădeai înapoi în fața primejdiilor pe care ți le sugera conversația. Stephenson îți oferea această opțiune. Nu recurgea la declarații melodramatice, nu făcea apel la voluntari — nimic din toate astea. Avea o voce caldă, domoală și vorbea atît de indirect, încît cineva care ar fi tras cu urechea n-ar fi avut nici o dovadă concretă împotriva lui, în fața unui tribunal, de exemplu. Iar tu, ducînd mai departe conversația, îi dădeai de înțeles că ești de acord cu misiunea încredințată. Dacă te speriai și preferai să renunți, aveai prilejuri cu duiumul să apuci un fir care să te scoată din labirintul discuției".

Stephenson venise pentru a se convinge că *Cynthia* era în stare să ducă la capăt o lungă misiune la Washington, unde bîrfele făceau ravagii. A constatat că dăduse peste o tînără americancă ingenioasă, plină de talent și de resurse, cu o etică personală ireproșabilă. Avea ceea ce se numește „autoaprindere", adică era capabilă să acționeze și fără ordine venite de sus, gata să riște unele improvizații. Nu suferea de reticențele caracteristice femeilor tinere și inteligente din orașele mari, unde bărbații aveau cuvîntul hotărîtor. Cei ce o criticau pentru promiscuitatea în care trăia s-ar fi mirat dacă i-ar fi cunoscut codul personal de onoare și devotamentul față de cauză. În mai 1941, cînd a început să lucreze cu reprezentanții Vichyului, își asuma riscuri mari. Era americancă, țara ei nu intrase în război, așa că nu putea apela la protecția poliției dacă inamicul ar fi vrut s-o ucidă.

Cynthia căpătase sarcina de a se ocupa de două probleme esențiale : soarta flotei militare franceze, care putea schimba în mod dramatic echilibrul de forțe navale, și fondurile secrete ale Vichyului, care finanțau operații naziste în cele două Americi. A început prin a solicita o audiență unui diplomat cu funcție de răspundere. Secretar cu presa, căpitanul Charles Brousse, fost pilot de vînătoare în aviația marină, i-a propus o întîlnire prealabilă, desigur pentru a o verifica. Brousse i s-a părut amabil și simpatic. Aproape scuzîndu-se, i-a spus imediat că, înainte de ocu-

patia germană, lucrase la Biroul anglo-francez de informații al aerului.

Cynthia a avut inteligența de a reține acest element din noianul de amănunte pe care i le-a furnizat Brousse despre el însuși și, cu prilejul primei sale „călătorii de afaceri" la New York, i l-a transmis lui Stephenson, prin *Marion*. În douăzeci și patru de ore s-a confirmat că Brousse lucrase la serviciul de informații de la Paris al aviației franceze. Era interesant de aflat dacă mai nutrește aceleași sentimente de prietenie față de vechii săi camarazi din Anglia.

După o întrevedere cu un purtător de cuvînt al ambasadei Vichyului, care se întorcea de la o audiență la Departamentul de Stat, *Cynthia* a raportat B.S.C.-ului : „Omul era plin de dispreț față de vulgaritatea și lipsa de maniere a americanilor. Ei nu înțeleg subtilitățile politicii europene. Cum își permit să judece Franța, cînd n-au suferit niciodată o invazie ?"

Diplomatul a găsit-o pe *Cynthia* încîntătoare. Fără îndoială, era americancă, dar suferise influența culturii franceze chiar în Franța, așa că putea înțelege rafinamentul politicii duse de Vichy. Nu era *colaborare*, ci supraviețuire. „Dacă nimerești cu mașina într-un șanț, te adresezi celui care te poate ajuta s-o scoți din nou la șosea. Viitorul nostru necesită o astfel de cooperare cu Germania". Pe măsură ce vorbea, individul se înflăcăra tot mai mult. La urma urmelor, Franța e o țară pe care o călăuzește rațiunea, nu sentimentele primitive. Aranjamentul ei cu Germania nu înseamnă capitulare. În Europa are loc un mare proces de consolidare. Firește, unele persoane de calitate inferioară vor avea de suferit. Englezii sînt invidioși, bineînțeles, și continuă războiul numai pentru a face în ciudă Franței și a-și păstra imperiul.

Diplomatul a ținut-o așa vreo două ore și jumătate și, la despărțire, și-a exprimat dorința s-o revadă pe *Cynthia*, care cochetase puțin cu el. Cu o politețe plină de eleganță, a condus-o prin curtea ambasadei. În fața acestei concurențe, căpitanul Brousse a copleșit-o cu și mai multe complimente decît superiorul său și a rămas în urma ei, pe treptele clădirii.

A doua zi, Brousse i-a trimis un buchet de trandafiri roșii, iar diplomatul un cartonaș discret. Florile erau o invitație la dejun, iar cartonașul o invitație la o recepție a ambasadei.

Dejunul a durat mult și s-a încheiat în locuința de pe strada O. Charles Brousse fusese căsătorit de trei ori și prezența la Washington a celei de a treia soții dădea aventurii un gust picant și oferea *Cynthiei* garanția unui secret desăvîrșit. Ea și-a jucat rolul de amantă cu atîta convingere, încît Brousse i-a adus cel mai înalt omagiu : ce ideală soție de ambasador ar putea deveni ea, cu condiția ca Brousse să fie ambasadorul respectiv. Nu-i așa că el are calități culturale și sociale cu mult deasupra celor ale superiorilor săi ? Nici vorbă că da, i-a răspuns *Cynthia*.

35

Pe bună dreptate, căpitanul Brousse purta pică englezilor pentru atacul lor preventiv împotriva flotei franceze de la Oran, în 1940. Amiralul Sir James Sommerville, comandantul Forței H, care scufundase navele franceze, scria după aceea :

„A fost cea mai mare gafă politică din epoca modernă... Francezii erau furioși pe noi, pentru că-i bănuisem că își vor da flota pe mîinile nemților... În ce mă privește, aș fi preferat chiar una ca asta, decît să fiu nevoit să ucid atîția foști aliați. Ne era tuturor o rușine groaznică..."

Cum se ajunsese la această acțiune drastică ? Tot încercînd să-l ademenească pe Brousse, *Cynthia* a simțit nevoia unor instrucțiuni care s-o lămurească mai bine. În notele sale personale, care au intrat în arhiva B.S.C.-ului, ea scrie :

„Cînd s-a prăbușit Franța, mă aflam în America de Sud. Firește, știam cum se desfășuraseră în general evenimentele. Dar, pînă ce n-am căpătat explicații de la B.S.C., nu am înțeles disperarea cu care se zbătuse Churchill pentru a-i determina pe francezi să lupte mai departe. Tocmai fusese numit prim-ministru, cînd nemții au cotro-

pit teritoriul Franței. În ședințele din 27 și 28 mai 1940 ale Cabinetului de Război, Churchill a aflat că lordul Halifax, pe atunci încă ministru de externe, sonda posibilități de pace, printr-o mediere a italienilor *. Această încăpățînare în prostie îi înspăimînta mai mult ca orice pe Churchill și Stephenson. De mult avuseseră ei de furcă cu jalnica părere că se putea ajunge la o pace cu Hitler. Un guvern francez de marionete risca să-i convingă pe englezi și pe americani că o colaborare cu Reichul nu era imposibilă.

A urmat o perioadă frenetică, în care Churchill a recurs la toate mijloacele imaginabile pentru a împiedica Franța să încheie o pace separată, nedîndu-se înapoi să-l manipuleze pînă și pe Roosevelt și să prezinte declarații ale acestuia ca dovezi ale unei iminente intervenții americane.

Într-un rînd, de pildă, Stephenson a obținut de la președinte un mesaj prudent, în care spunea cît de mult îl impresionaseră declarațiile francezilor că vor continua lupta(asta se întîmpla cu puțin înainte de demisia premierului Paul Reynaud). Churchill s-a agățat de acest mesaj, a vrut să-l publice, i-a chemat la telefon pe francezi și i-a asigurat că era ceva foarte apropiat de o declarație de război din partea americanilor. Totodată, i-a împărtășit lui Roosevelt convingerea sa că «acest magnific mesaj va juca un rol hotărîtor, determinînd o cotitură în istorie».

Președintele a bătut în retragere, căci știa că impulsivitatea lui Churchill putea să strice totul — să-l scoată pe el de la Casa Albă și să dea apă la moară izolaționiștilor. I-a telefonat primului ministru, anunțîndu-l că refuză

---

* Churchill a fost acuzat că, pentru a trage spuza pe turta sa, a folosit procedee de *suggestio falsi* (sugerarea unui neadevăr) și de *suppresio veri* (suprimarea unui adevăr) în lucrarea lui despre cel de-al doilea război mondial. În realitate, el a procedat exact invers, trecînd sub tăcere elemente care-i erau favorabile, pentru a proteja pe foștii săi adversari. Astfel, primul ministru a evitat cu grijă orice referire la cvasisabotarea de către lordul Halifax a efortului de război, lucru de care publicul larg a luat cunoștință abia cu mulți ani mai tîrziu, după ce documentele din arhivele de stat au devenit accesibile. Dosarele B.S.C.-ului, ca și amintirile lui Stephenson dau o imagine despre amploarea mișcării de conciliere din Anglia. În 1941, Halifax l-a înlocuit pe lordul Lothian ca ambasador în Statele Unite și, din clipa cînd zarurile au fost aruncate, i-a acordat tot sprijinul lui Stephenson.

categoric să permită publicarea vreunui pasaj din corespondența sa personală. Cabinetul de Război a fost consternat de această atitudine și Stephenson a trebuit să explice englezilor, pe capul cărora se prăbușea cerul, complexitățile vieții politice americane. Nu i-o fi fost deloc ușor !

Și nu l-a ajutat nici ambasadorul american în Franța, William Bullitt, care raporta la Washington că Marea Britanie nu participa la luptă cu toate forțele ei, pentru a-și păstra unele atuuri la negocierile de pace. După ce Franța a semnat armistițiul, Bullitt a scris că «înfrîngerea morală și materială a noilor conducători francezi este atît de completă, încît ei acceptă ideea de a deveni o provincie a Germaniei naziste... și speră că Anglia va fi învinsă repede și cu desăvîrșire».

Tocmai faptul că știa cît de mult îi urăște guvernul de la Vichy pe englezi îl îmboldea pe Stephenson la acțiune. Îl auzise pe Churchill implorîndu-l pe mareșalul Pétain să nu dea flota pe mîinile nemților. A fost cea mai violentă discuție pe care a purtat-o vreodată primul ministru. Nu a avut nici un succes și i-a spus lui Stephenson : «Trebuie să ne resemnăm cu ideea unei prăbușiri totale a Franței. Iar prăbușirea totală a civilizației este inevitabilă, dacă nu reușim să organizăm apărarea insulelor noastre».

Dar conciliatorii subminau această apărare. E ceea ce voia el să-i facă pe americani să înțeleagă. Reprezentanții Vichyului puteau să ne distrugă pe toți, încurajînd pe «vînătorii de pace cu Hitler» — cum îi numea Churchill pe episcopii ignoranți și pe quakeri, pe capitaliști, pe lași și pe pungași, pe lorzi și pe cei înguști la minte".

Abilele argumente ale noii sale amante l-au convins pe căpitanul Brousse : da, a convenit el, englezii avuseseră într-adevăr motive să atace navele franceze. Chiar și acum, această flotă putea deveni o armă în mîinile nemților. Nu întîmplător, un amiral francez, Georges Robert, guverna insula Martinica, în numele Vichyului. Insula se afla în colțul de nord-est al continentului latino-american, în perimetrul exterior al Mării Caraibilor. Dincolo de utilitatea ei pentru *U-Boot*-uri și ca stație-releu pentru spionajul german, Martinica servea agenților care aparțineau Organizației din străinătate a Partidului național-socialist *(Ausland Organisation N.S.D.A.P.)*, condusă de

gauleiterul Ernest Wilhelm Bohle. Principala sa activitate se desfășura acum printre nemții din America de Sud.

Brousse a mai dezvăluit și un alt motiv pentru care Martinica era atît de prețioasă : într-un fort de acolo se aflau ascunse 50 de milioane de uncii de aur din tezaurul Franței. Aurul aparținea de drept poporului francez, dar, dacă guvernul de la Vichy continua să dicteze ce era drept pentru popor, tezaurul putea servi la promovarea intereselor naziste în cele două Americi.

Cu aurul acesta se mai puteau cumpăra materii prime necesare industriei de război hitleriste. Dacă gauleiterul Bohle punea mîna pe el, dobîndea mijlocul să beneficieze de bogatele resurse minerale ale Americii de Sud. Pe de altă parte, armatele secrete și furnizorii lor aveau nevoie de fonduri mari, în valută străină, adesea în dolari, care trebuiau procurați în Statele Unite. Dar cu ce ? Aurul din Martinica oferea o soluție ideală Angliei falimentare.

De la New York a plecat spre Londra un mesaj cifrat :

„S-a ivit prilejul de a se organiza, conform planului modificat, o acțiune pentru obținerea aurului din Martinica. De acord ?“

Răspunsul a sunat la fel de laconic :

„Luați măsuri, cu condiția ca orice implicare a Marii Britanii să fie evitată“.

Goldfinger * îi spunea lui James Bond, în legătură cu planurile sale de a jefui Fort Knox :

„Domnule Bond, toată viața mea am fost un îndrăgostit. Un îndrăgostit de aur. Iubesc culoarea lui, strălucirea lui, divina lui greutate. Iubesc carnea aurului, pielea lui moale, pe care m-am deprins atît de bine s-o judec după pipăit, încît pot să apreciez puritatea unui lingou cu aproximație de maximum un carat. Și iubesc aroma caldă pe care o răspîndește, atunci cînd îl topesc într-un sirop cu adevărat auriu. Dar, mai presus de toate, domnule Bond, iubesc puterea pe care aurul o dă celui ce-l posedă — magica forță prin care poate să dirijeze energii, să pretindă eforturi, să-ți îndeplinească orice dorință și toană,

* Principalul personaj negativ al romanului cu același nume, semnat de Ian Fleming. La Fort Knox este depozitată rezerva de aur a trezoreriei americane. — *Nota trad.*

iar atunci cînd se iveşte nevoia, să cumpere trupuri, minţi şi chiar suflete".

Ca multe din scrierile lui Fleming, *Goldfinger* nu este o pură născocire. Romanul i-a fost inspirat de planul lui Stephenson de a dobîndi din Martinica aurul capabil să dea B.S.C.-ului puterea de a activa ridicarea la luptă a Europei.

Un francez patriot a traversat înot canalul, plin cu peşti baracuda, dintre Martinica şi insula St. Lucia, posesiune britanică, cu intenţia de a intra în forţele libere ale generalului de Gaulle. El a povestit cum a sosit aurul, la bordul crucişătorului *Emile Bertin,* pînă la Fort-de-France, capitala Martinicăi. De acolo, macaralele pentru muniţii ale vechiului fort din apropiere l-au coborît în beciurile unde se depozitau obuzele. Englezii cunoşteau bine fortăreaţa, căci duseseră lupte cu francezii pentru stăpînirea acestor insule, atît de strategic plasate, pe vremea cînd se războiau pentru bogăţiile Lumii Noi.

S-a pus la punct un plan pentru furtul aurului. Jacques Vauzanges, un martinican de la Biroul II (serviciul militar de informaţii) al Franţei, se alăturase B.S.C.-ului, la New York. Era un tip cam fanfaron, care propunea să se înapoieze în Martinica şi să organizeze o rebeliune împotriva Vichyului. Englezii i-au dat un aparat de radio şi coduri pentru transmiterea mesajelor, iar reprezentanţii Vichyului i-au eliberat un paşaport, pe baza fostei sale funcţii şi a faptului că acum se dădea drept om de afaceri.

Stephenson avea motive puternice pentru a sprijini o rebeliune. Insula adăpostea o escadră a flotei franceze, care cuprindea portavionul *Bearn* şi căreia i se adăugau 120 de avioane — cea mai puternică forţă combinată de luptă din zonă. Chiar neţinînd seama de unităţile franceze, exista argumentul că germanii folosesc din plin Martinica. Într-o singură lună, în jurul insulei, *U-Boot*-urile scufundaseră 20 de cargouri britanice. Dacă Reichul prelua controlul complet asupra Martinicăi, se contura pericolul ca aurul de acolo să finanţeze operaţiile naziste şi să slujească la cumpărarea de produse strategice în America de Sud.

Vauzanges se bucura de oarecare simpatie printre comandanţii flotei franceze din Martinica. El a convins şi

pe alţi francezi să treacă de partea lui şi să fugă la bordul vaselor, în portul canadian Halifax. Aurul urma să fie transportat pe una din nave. Dar înfrîngerile suferite de englezi, împreună cu resentimentele stîrnite de atacul britanic împotriva flotei franceze de la Oran, au zdruncinat hotărîrea complotiştilor. Pe la mijlocul anului 1941, Martinica urma cu fidelitate politica guvernului de la Vichy, iar Vauzanges a renunţat la planurile sale, după ce s-a certat cu rebelii potenţiali, care se temeau să nu se facă vinovaţi de trădare şi dezertare.

Churchill a întrebat B.S.C.-ul : se mai află în Martinica cele 50 de milioane de uncii de aur ?

Stephenson a dat sarcină unui expert al său să facă o evaluare. Colonelul Louis Franck, unul dintre cei mai mari specialişti din lume în materie de metale preţioase şi de arbitraj, cobora dintr-o veche familie de bancheri belgieni. De la New York, el urmărea toate tranzacţiile financiare de pe urma cărora putea să beneficieze inamicul. Nu avea nici o dovadă că aurul din Martinica începuse să se infiltreze pe pieţele libere. În acelaşi timp însă, el a calculat că acest tezaur avea o putere reală de cumpărare de aproximativ o sută de ori mai mare decît preţul ce figura în registrul de cont — trei miliarde de dolari, o cifră nercală.

Exista vreun mijloc de a scoate aurul de acolo ? Belgianul şi-a dat seama că valoarea lui era suficientă pentru a finanţa armatele secrete care, într-o zi, aveau să alunge pe cotropitorii patriei sale.

Franck a propus o soluţie :

— Luaţi-l în custodie şi pe urmă folosiţi-l ca garanţie pentru împrumuturile cu care să cumpăraţi arme din Statele Unite.

— Ideea nu e rea, i-a răspuns Stephenson. Nu mai rămîne decît mica problemă de a-l lua în custodie.

Stăteau amîndoi în biroul *Temerarului*, din Manhattan. În acest cadru izolat, orice idee părea posibilă.

— Neutralizaţi-l pe guvernatorul Indiilor occidentale franceze, a sugerat Franck. Apoi împiedicaţi ieşirea oricărui vas din Martinica. Practic, asta ar pune aurul sub controlul nostru.

Belgianul a continuat, cu un argument perfect rezonabil :

— La urma urmelor, nu ceri să ţi se arate toate lingourile de la Fort Knox, ori de cîte ori cumperi nişte dolari americani.

Stephenson s-a aplecat spre interlocutorul său :

— Cred că aici ai nimerit-o ! Ne asigurăm că aurul rămîne în Martinica, dar demonstrăm că avem capacitatea să punem oricînd mîna pe el. În aceste condiţii, cei de la Departamentul de Stat sînt în stare să ne plătească numai să nu ne atingem de el. Apăsînd pe butonul unei sonerii, Stephenson i-a spus lui Franck : Ieşi pe uşa din spate. Am pe cineva care poate face o treabă ca asta, e mai bine să nu dai ochi cu el.

Noul venit era astrologul Louis de Wohl, adus de la Londra pentru a deveni un „scamator" al B.S.C.-ului, în lumea de iluzii a lui Jasper Maskelyne. Celebru ca urmare a ştirilor despre el, apărute în presă, şi a rubricii sale, „Stelele prezic", Wohl primea de la englezi o serie de informaţii corecte, astfel ca profeţiile sale despre mersul războiului să fie confirmate. Un număr cît mai mare de cititori se convingea de puterile sale supranaturale. După un turneu întreprins în oraşele americane, în chip de „faimosul astrolog ungur", se afla acum din nou la New York. Era un tip scund, cu un cap ţuguiat, purtînd ochelari cu ramă groasă.

— Anulează orice alt angajament, i-a spus Stephenson. Fă puţină ghicitorie cinstită. Păstrăm legătura.

B.S.C.-ul a acordat o şi mai mare atenţie rapoartelor *Cynthiei* de la Washington, mai ales celor care reproduceau comentariile Vichyului despre situaţia în Indiile occidentale franceze. După care, Wohl a scris în rubrica sa că o importantă personalitate, care lucra pentru Vichy într-o insulă tropicală, va suferi curînd o insolaţie şi se va „ţicni".

O săptămînă mai tîrziu, un ofiţer superior al marinei franceze a evadat de pe Martinica şi a relatat ziarelor din Miami că amiralul Robert, guvernatorul insulei, înnebunise. Într-adevăr, el suferea din cauza unei insolaţii. Creditul lui Wohl a sporit şi mai mult. „Fabrica de zvonuri" a B.S.C.-ului a pus în circulaţie vestea, căreia mulţi i-au

dat crezare, că forțele franceze libere se pregătesc să ocupe insula. Aurul era acum ca și în custodia britanicilor, căci *Royal Navy* și B.S.C.-ul țineau Martinica sub o permanentă supraveghere. Pentru a spori presiunea, amiralul american John W. Greenslade a plecat cu avionul pe insulă, unde s-a întîlnit cu Robert. Deși Statelor Unite nici nu le trecea prin minte să se amestece, Washingtonul urmărea cu atenție ce se întîmpla cu baza, navele și avioanele militare din Martinica. Înapoiat la Casa Albă, Greenslade a raportat că, chiar dacă Banca Angliei ar da faliment, britanicii tot și-ar putea plăti datoriile „într-un fel sau altul".

Din cînd în cînd, se mai întîmpla ca un birocrat de la Washington să se intereseze cum își propun englezii să acopere împrumuturile pe care le fac. Stephenson se pregătise pentru asemenea eventualități, întocmind un plan detailat și convingător de ocupare a Martinicăi, cu ajutorul agenților săi de acolo. Ori de cîte ori se evoca posibilitatea unei astfel de operații, Departamentul de Stat ridica vehemente obiecții, amintind de felul cum de Gaulle ocupase insulele St. Pierre și Miquelon și de zarva care urmase. Atunci, amabil, B.S.C.-ul dădea înapoi, cu noul împrumut în buzunar. După cum comentează un istoric al acestei organizații : „A fost un exemplu de șantaj constructiv".

36

Telegramele Vichyului, transmise în limbaj clar și copiate de *Cynthia,* au contribuit la succesul manevrelor legate de Martinica. Căpitanul Charles Brousse, omul de la care le avea, trebuie să fi fost prada unei chinuitoare nehotărîri. Ca fost membru al serviciului anglo-francez de informații al aerului, înainte de prăbușirea Franței, și fiind un admirator al rezistenței englezilor, e lesne de închipuit cît de zguduit a fost cînd a citit telegrama nr. 4093, din 15 iunie 1941, semnată de amiralul Francois Darlan, ministrul marinei militare de la Vichy. Mesajul, unul din sutele inspirate de spionajul german, cerea de-

talii despre reparațiile efectuate de navele britanice în șantierele americane.

Diplomații Vichyului aveau acum posibilitatea să ducă la pieire mari nave de război. Deși, în vreme de pace, rolul lor în această privință ar fi fost la fel de neînsemnat ca cel al unui primar de tîrgușor, care vîslește pe un eleșteu cu prilejul iarmarocului, acum ei puteau pricinui pierderi imense. Mai pornit împotriva englezilor decît majoritatea colegilor săi, Darlan transmitea germanilor informații extrem de prețioase, provenite de la ambasada Vichyului din Washington. Telegramele nr. 1236 și 1237 de la această ambasadă arătau că portavionul britanic *Illustrious* se afla la Norfolk pentru reparații, cuirasatul *Repulse* la Philadelphia, iar crucișătorul *Malaya* la New York. Ulterior, *Repulse* a fost scufundat, ceea ce a reprezentat pentru Churchill „cel mai direct șoc pe care l-am suferit vreodată".

Încă de pe atunci, telegramele trebuie să i se fi părut destul de revoltătoare căpitanului Brousse. Conștiința lui torturată îi dezvăluia lui Stephenson genul de frămîntări psihologice care aveau să zguduie curînd toată Europa, în ciuda controlului exercitat de dictatori. Era Brousse un trădător pentru că se opunea cererilor de informații ale Vichyului ? El suferea de pe urma aceleiași confuzii în materie de loialitate ca și garnizoana franceză din Martinica. Întreaga „fortăreață europeană" era plină de astfel de oameni, care își revizuiau fidelitățile.

În iulie, Vichyul a hotărît să renunțe la serviciile lui Brousse ca atașat de presă, dar l-a păstrat ca auxiliar, plătit din fondurile secrete, ceea ce a dus la o scădere a salariului său. A fost momentul cel mai potrivit pentru ca *Cynthia* să-i propună o cale pentru a-și spori veniturile. Brousse a convenit ca, în schimbul unei remunerații săptămînale, să raporteze *zilnic* despre cele ce se întîmplau la ambasadă. Aceasta a permis să se descopere o mulțime de noi indicii. La New York, B.S.C.-ul abia mai prididea cu investigațiile pe care trebuia să le facă. Un exemplu ilustrează creșterea bruscă pe care a înregistrat-o activitatea *Temerarului.*

Fondurile Vichyului erau urmărite îndeaproape, deoarece serveau scopurilor naziste. Contabilii și casierii de

la ambasadă și de la organizațiile comerciale franceze din Statele Unite plăteau pe agenții secreți și pe cei care le procurau informații economice utile Berlinului. Atașatul financiar de la consulatul francez din New York era deosebit de activ. Deși căsătorită, tinerei și isteței lui secretare nu-i displăceau aventurile amoroase. Ea mai trăiește și astăzi, fiind tot căsătorită și avînd o familie numeroasă, așa că-i vom spune în continuare doamna Cadet, după cum figurează în dosarele B.S.C.-ului. Un agent al *Temerarului* a căpătat plăcuta misiune de a o seduce. Nu a trecut mult și ea a început să-i aducă copii după o corespondență care confirma că în provincia Quebec activau simpatizanți naziști. Era o problemă explozivă pentru Canada, al cărei guvern federal ținea cu orice preț să se arate independent față de Anglia, făcînd adesea eforturi grotești pentru a demonstra acest lucru. Iată de ce, un apel direct la guvernul de la Ottawa nu avea șanse să fie luat în seamă. Ca și Roosevelt, primul ministru canadian trebuia să pună unitatea țării mai presus de orice. Stephenson a înființat așadar o secție specială a B.S.C-ului, care să colaboreze cu serviciul canadian de securitate, pentru a face față primejdiei create de coloana a cincea. Mai tîrziu, doamna Cadet a fost transferată la Washington, unde a furnizat altui om al B.S.C.-ului documente, stampile și pașapoarte în alb, care aveau o imensă valoare pentru falsificarea hîrtiilor de identitate ale agenților secreți. Ea a salvat multe vieți, dezvăluind că, pe vizele acordate de guvernul de la Vichy, se treceau mențiuni cifrate, indicînd valabilitatea vizei și gradul de încredere pe care-l inspira deținătorul. Specialiștii în falsuri de la stația M, de lîngă Toronto, i-au fost profund recunoscători.

Cynthia s-a mutat de la casa ei din Georgetown, luînd o cameră la hotelul Wardman Park, unde locuiau Brousse și soția lui. „Asta a mai limpezit situația", își amintea ea. „Era o perioadă cînd F.B.I.-ul se interesa prea mult de mine. Fără să-și dea seama, căci nu știa că lucrez pentru B.S.C., Biroul de investigații putea să-mi încurce ițele".

Cynthia a trebuit să renunțe la contactul cu Jean-Louis Musa, deoarece fusese înștiințată că americanul de origine franceză, care conducea Gestapoul Vichyului, intrase sub urmărirea F.B.I.-ului. Neavînd habar despre adevăratul

rol al *Cynthiei*, oamenii lui Hoover riscau s-o ia drept o agentă nazistă.

Ambasada Vichyului îi dădea lui Musa un salariu lunar de 300 de dolari, la care se adăugau alţi 200 de dolari pentru cheltuieli — o sumă mare, dar nu exorbitantă, pentru acea vreme. Tot fondurile Vichyului finanţau şi activităţile lui economice. A intrat în joc un agent francez al B.S.C.-ului, căruia i s-a creat un birou internaţional de comerţ la New York, dotat cu un mic sediu, o firmă de alamă pe uşă şi un impresionant dosar cu corespondenţă, alcătuit şi contrafăcut cu migală de staţia M. O întîlnire „întîmplătoare", cîteva pahare la un bar şi o serie de indiscreţii i-au deschis lui Musa perspectiva unei interesante afaceri particulare. Într-un acces de sinceritate „alcoolică", omul B.S.C.-ului i-a mărturisit că-i detestă pe americani, că-i plac nemţii şi că ar fi preferat de o mie de ori să fi rămas în Franţa, pentru a servi cauza fascismului. La rîndul său, Musa s-a declarat încîntat de cele auzite. Atunci, l-a întrebat agentul B.S.C.-ului, n-ar vrea să se asocieze cu el ? Dispunea de un birou şi de o secretară — avantaje greu de procurat la New York. Crezînd că avea prilejul să-şi extindă activităţile clandestine, Musa a acceptat.

La fel de îngîmfat pe cît era de lacom, Musa a dat crezare linguşelilor agentului, care-şi exprima bucuria că nimerise peste un partener atît de capabil. Musa i-a vorbit despre regimul de la Vichy, despre necesitatea de a adopta o atitudine realistă faţă de Hitler şi despre importanţa faptului că era francez.

— La urma urmelor, a spus el, oi fi eu cetăţean american, dar în fundul sufletului tot francez am rămas.

Pe Musa l-a măgulit, fără să-l surprindă, că noul său prieten i-a mulţumit pentru că îl ajutase să-şi clarifice gîndurile şi l-a asigurat că e gata să propovăduiască evanghelia Vichyului. Şi astfel, Musa a adus în lagărul său un om al B.S.C.-ului, cu rezultate care s-au dovedit catastrofale pentru dînsul. Biroul i-a fost împînzit cu microfoane, din tavan pînă în podea. Toate convorbirile sale telefonice, scrisorile, discuţiile prin viu grai şi întîlnirile pe care le avea se aflau sub supraveghere, douăzeci şi patru de ore pe zi. Aşa a ieşit la iveală, printre altele, tentativa Vichyului de a face uz de insula St. Pierre.

La început, totul părea o simplă afacere. Guvernul de la Vichy oferea companiei telegrafice *Western Union* o concesie pe termen lung și o suprafață de teren în colonia franceză din insula St. Pierre, pe care să construiască o stație de radio, capabilă să ajungă cu emisiunile sale în toate punctele globului. Cele 34 de mii de oficii din Statele Unite ale companiei urmau să fie legate prin cabluri cu stația, ceea ce însemna că *Western Union* putea să comunice cu întreaga lume, fără să mai depindă de companiile telegrafice rivale. Dar, pentru asupritorii naziști ai Europei, treaba prezenta o importanță mult mai mare, așa cum i-a explicat Stephenson lui Vincent Astor, numit de Roosevelt agent special de legătură cu B.S.C.-ul. Astor era un om deosebit de prețios, căci familia sa avea interese de afaceri în ramuri care furnizau britanicilor un ajutor camuflat. De pildă, ea deținea majoritatea acțiunilor la hotelul St. Regis, care a devenit locul de întîlnire dintre Stephenson și personalități distinse, ca Albert Einstein. Legătura acestuia cu serviciile secrete britanice, oricît de periferică ar fi fost, nu putea vedea lumina publicității. Culmea era că lady Astor, aparținînd ramurii britanice a familiei, jucase un rol important în conducerea clicii de la Cliveden, care exercitase o puternică influență conciliatoare. Vincent a dirijat cîteva operații britanice împotriva sabotorilor, devenind apoi căpitan în marina militară a Statelor Unite.

Vincent Astor era, de asemenea, unul dintre directorii companiei *Western Union* și, în aprilie 1941, a recomandat anularea contractului, în aparență inocent, cu guvernul de la Vichy. Ceilalți directori, care știau că este consilierul confidențial al lui Roosevelt, s-au lăsat convinși de asigurările lui că la mijloc era o problemă de securitate națională. Hotărîrea a avut ca urmare că *Western Union* a pierdut prilejul de a-și extinde serviciile și, mai ales, de a-și mări beneficiile. Dar Stephenson reușise să demonstreze că stația de pe insula St. Pierre va fi utilizată de agenții naziști pentru a comunica cu Vichyul, ocolind cenzura. Însăși corespondența lui Musa dezvăluia adevăratele țeluri ale stației.

Musa a încercat să achiziționeze pistoale-mitralieră americane *Bren* cu fonduri germane, a cumpărat pașa-

poarte şi vize false pentru agenţii germani, l-a plătit pe Paul Seguin, fost membru al Comisiei britanice de achiziţii, pentru a publica o fiţuică filonazistă. Tot Musa a reorganizat agenţia franceză de ştiri *Havas*, care difuza propagandă hitleristă transparentă în toată emisfera occidentală. Eforturile sale de a influenţa mijloacele de informare în masă s-au extins pînă la Montreal, unde a determinat ziare de limbă franceză să nu angajeze gazetari francezi refugiaţi, cu vederi antinaziste. Musa era un manipulator de oameni, a cărui amoralitate îşi găsise în fascism un patron cum nu se poate mai potrivit. Ştia cum să se descurce în probleme valutare şi se ocupa, printre altele, şi cu proxenetismul, folosind tinere franţuzoaice dispuse să procure informaţii utile spionajului economic al Vichyului. Musa proiecta să închirieze cîteva cargouri care să aducă refugiaţi din Europa în Mexic, de unde să se întoarcă în porturile Franţei neocupate cu mărfuri care nu puteau fi trimise direct în Germania, din cauza blocadei economice. Ghinionul lui Musa a fost că s-a crezut prea şmecher.

În vara anului 1941, înarmat cu dovezi împotriva lui şi cu copii ale cîtorva mii de documente, provenite din alte surse şi dovedind caracterul operaţiilor întreprinse de Vichy, Stephenson s-a prezentat la Churchill, pe care l-a întrebat dacă nu crede că a sosit momentul să demaşte perfidia guvernanţilor francezi. Statele Unite nu se arătau deosebit de entuziaste în eforturile lor de reînarmare. Ţara era prost pregătită pentru război şi exista riscul ca transformarea ei într-un arsenal al democraţiilor, după cum o definise Roosevelt, să aibă loc prea tîrziu. Activităţi filantropice în sprijinul celor ce sufereau de pe urma conflagraţiei dădeau americanilor de bună credinţă sentimentul reconfortant că fac ceva, deşi nu făceau nimic. Programul producţiei de armament era haotic şi forţele armate ale Statelor Unite duceau lipsă de tehnică militară. Soldaţii se simţeau de prisos. Dacă ambasada Vichyului era demascată ca paravanul sub care se ascundeau eforturile susţinute ale naziştilor de a submina S.U.A., poate că americanii, şocaţi, ar fi adoptat o atitudine mai belicoasă.

Lucrul îi convenea de minune lui Churchill care, pe atunci, se pregătea pentru Conferinţa Cartei Atlanticu-

lui cu Roosevelt. Primul ministru a apreciat că „ar fi bine ca președintele să vadă fotocopiile și reproducerile documentelor legate de acest caz".

Roosevelt le-a căpătat și i-a spus lui Stephenson : „Dacă în jurul lor se va face publicitate, concetățenii noștri își vor da seama de pericolele care ne pîndesc aici, în țară".

Secția de război politic a lui Stephenson pregătea tocmai o campanie de propagandă, cînd francezii liberi au creat o diversiune. În timp ce Roosevelt se întîlnea cu Churchill pe Atlantic, generalul de Gaulle se afla la Cairo. Orgoliul său rănit și bănuielile pe care i le stîrneau hotărîri luate fără cunoștința lui l-au făcut să creadă, pare-se, că englezii sînt gata să cedeze posesiunile franceze, în schimbul unor avantaje pentru ei. De Gaulle a amenințat atunci că va retrage forțele sale libere de sub comanda britanicilor. Din nou, insulele franceze din largul coastelor răsăritene ale Americii au iscat controverse.

La o săptămînă după ce Roosevelt s-a înapoiat de la semnarea Cartei Atlanticului cu Churchill, datele obținute de serviciile secrete britanice asupra guvernului de la Vichy au parvenit ziarului *New York Herald Tribune*. Agenția de presă *Overseas News Agency* (inițial o filială a lui *Jewish Telegraph Agency*), subvenționată de B.S.C., a distribuit aceste știri abonaților săi — 45 de ziare din Statele Unite și un mare număr de organe de presă ale minorităților naționale din această țară *. O serie de articole au acuzat ambasada franceză de la Washington de complot împotriva orînduirii de stat americane și în favoarea ambițiilor expansioniste germane. Deși era vorba de o campanie de presă bine orchestrată, faptele erau in-

* După negocieri purtate de Stephenson cu proprietarii agenției în aprilie 1941, *Overseas News Agency* a trimis 15 noi corespondenți în posturi cheie din străinătate. Toți erau agenți ai B.S.C.-ului. La Rockefeller Centre își avea sediul și o altă agenție, *Overseas Features*, care dispunea de teleimprimatoare. O a treia agenție de știri, *Britanova*, care se ocupa de operații similare, își publica informațiile, furnizate de B.S.C., în ziarele americane. Birouri speciale, publicînd buletine în cehă, italiană, poloneză și spaniolă, transmiteau știri zecilor de ziare în limbi străine care apăreau în Statele Unite și în America Latină. Deși serveau ca acoperire pentru agenții B.S.C.-ului, aceste birouri aveau dispoziție să ofere materiale de presă spre publicare,

discutabile şi au stîrnit o profundă indignare în rîndul întregii opinii publice. La 9 septembrie 1941, *New York Herald Tribune* a publicat un material sub titlul : „Agenţi ai Vichyului, în căutare de planuri secrete, au încercat să pună mîna pe schema unei arme cu care Anglia se apără de invazie". Iritat, un purtător de cuvînt al Vichyului a declarat că întreaga afacere nu era decît „o înscenare, pusă la cale de gaullişti, evrei, F.B.I. şi englezi". Dacă evenimentele din Pacific nu ar fi culminat cu atacul de la Pearl Harbor, poate că acesta ar fi fost incidentul pe care Roosevelt îl aştepta, aşa cum îi spusese lui Churchill, pentru „a împinge Statele Unite într-un război făţiş".

37

Cynthia şi-a continuat activitatea. Campania de presă nu a dus la ruperea relaţiilor diplomatice între Washington şi Vichy. Jean Louis Musa a fost arestat de F.B.I., pentru că nu se înregistrase la tribunal ca reprezentant al unei puteri străine. Agenţii B.S.C.-ului au informat că ambasada Vichyului îşi redusese activităţile clandestine. Căpitanul Charles Brousse a continuat să împărtăşească amantei sale secretele acestui oficiu diplomatic.

Pearl Harbor a provocat o dramatică schimbare în opinia publică americană, dar reprezentanţii Vichyului au supravieţuit la Washington. În martie 1942, *Cynthia* a primit ordin să plece cu avionul la New York, unde s-a instalat la hotelul Ritz-Charlton, situat pe atunci pe Madison Avenue. Tocmai despacheta, cînd cineva a bătut la uşă. Era *Howard*, care i-a pus o întrebare foarte succintă :

— Poţi să ne procuri noul criptosistem al marinei franceze ?

Era o misiune extrem de grea. Pentru a o îndeplini, trebuia să pătrunzi în camera de cifru a ambasadei, unde aveau acces numai ofiţerul-şef de cifru şi adjunctul său, şi să furi din casa de fier cifrurile, dicţionarele de cod şi echipamentul de supracifrare. Ministerul de Externe al Vichyului ordonase ca încăperea respectivă să fie păzită zi şi noapte. Chiar dacă reuşea să se strecoare fără a de-

clanșa soneriile de alarmă, chiar dacă răzbea în cameră și deschidea ușa seifului, *Cynthiei* tot îi mai rămînea problema de a lua cu sine volumînoasele coduri. Părea ceva imposibil. Să fi fost oare cifrurile mai importante decît păstrarea ei ca sursă de informații a B.S.C.-ului asupra traficului de telegrame cu Vichyul ?

Cynthiei nu i se putea spune că dobîndirea cifrurilor reprezenta o condiție esențială pentru succesul operației de eliminare din Africa de Nord a forțelor Axei, ca prim pas spre asaltarea Europei. Aceasta însemna o debarcare în Africa de Nord franceză. În ochii englezilor, era aproape singura posibilitate pentru a-și demonstra eficient capacitatea militară și combativitatea, într-o perioadă de dezastre pe toate teatrele de luptă.

Cynthia știa că naziștii puteau lua măsuri pentru a tăia definitiv liniile de comunicații maritime ale Angliei. *Kriegsmarine* spera să obțină baze pentru *U-Boot*-urile sale la Casablanca și Dakar, porturi de pe coasta occidentală a Africii, controlate de Vichy, și să-și extindă operațiile în Oceanul Indian. grație insulei Madagascar, aflată de asemenea sub controlul Vichyului. Înainte de a lua hotărîrea să-i lichideze definitiv pe evreii din Europa, Hitler avusese intenția de a-i deporta în Madagascar. În sfîrșit, guvernul de la Vichy propusese nemților să intre în Spania, pentru a închide Aliaților accesul în Mediterana. *Cynthia* mai cunoștea, de asemenea, apelul personal al lui Churchill către Roosevelt : „Cînd mă gîndesc cît am dorit și cît m-am rugat pentru intrarea Statelor Unite în război, mi-e greu să mai apreciez cît de mult s-a înrăutățit situația Marii Britanii". Noua misiune pe care o căpătase agenta era de natură să ia o piatră de pe inima primului ministru, al cărui om la Foreign Office, Alexander Cadogan, i-a scris lui Stephenson : „Bietul Winston, tare îl mai amărăște situația de acum... Perspectivele sînt al naibii de sumbre".

La 10 martie, *Cynthia* a plecat de la New York, cu instrucțiunile pe care i le dăduse *Howard*. Amiralul Harold Stark, șeful operațiilor navale din marina militară americană, tocmai își dăduse prestigiosul său acord pentru proiectul operației din Africa de Nord, deoarece forțele navale franceze fidele guvernului de la Vichy și stațio-

nate în coloniile franceze din zonă puteau fi neutralizate. După părerea lui Stark, Africa de Nord deținea cheia Orientului Mijlociu, „a cărui pierdere ar afecta mult mai rău Statele Unite decît pierderea Extremului Orient".

De cum s-a înapoiat la Washington, *Cynthia* i-a telefonat lui Brousse și întîlnirea a avut loc în camera ei de la hotel. Tînăra femeie a intrat direct în subiect :

— Am nevoie de cifrurile navale.

Diplomatul francez s-a lăsat să cadă pe un scaun :

— Cu neputință !

— Poate. Dar trebuie să încerci.

— Eu ? a întrebat Brousse, ridicînd capul.

— Cu sprijinul meu.

— Dar singurul membru al ambasadei care are acces la camera de cifru e moș Benoit, ofițerul-șef de cifru. Ăsta suferă de boala birocratică a loialității cu orice preț.

— Dă-mi răgaz să mă ocup de el.

Brousse a izbucnit în rîs :

— Să te ocupi de Benoit ? A uitat ce-i aia dragostea. Nici măcar tu n-ai să fii în stare să-l trezești suficient ca să treacă peste blestematul lui simț al datoriei.

Totuși, *Cynthia* i-a făcut lui Benoit o vizită la el acasă. Ofițerul de cifru vorbea ca toți francezii patrioți de pe vremea aceea : mareșalul Pétain este șeful statului, indiferent de ticăloșiile pe care le face Laval. Nu e de căderea lui Benoit să-și dea cu părerea în probleme politice sau să-i pună la îndoială pe șefii săi. Poate că e ceva de modă veche, dar unde am ajunge dacă guvernele nu s-ar mai putea bizui pe loialitatea deplină a slujbașilor lor ? La anarhie, fără doar și poate.

Cynthia a încuviințat din cap. Știa și ea ce înseamnă să fii loial — loial unui principiu de dreptate care trece dincolo de naționalism și de canoanele rigide ale disciplinei. I-a spus lui Benoit că nu-i cere să-și trădeze țara. Dimpotrivă, apelează la simțul lui de umanitate. Zi de zi, patrioți francezi își jertfesc viața, luptînd în rîndurile armatelor secrete. Benoit a ascultat-o, politicos, apoi i-a răspuns :

— Eu răspund de cifruri și, din principiu, nu pot să le trădez. Nu e vorba aici de probleme mai mari. Mie îmi

revine sarcina de a proteja secretele ambasadei. Chiar dacă nu sînt de acord cu politica în slujba căreia s-a pus ambasada, prima şi singura mea obligaţie este faţă de mine însumi, ca om de onoare. Nu pot să înstrăinez acum ceea ce am păzit cu atîta sfinţenie mai înainte.

Cynthia a trecut din nou la presiuni asupra lui Brousse, care a recurs la veşnicul său argument : nu are dreptul să pătrundă în camera de cifru. De ce nu renunţă ea la acest plan nesăbuit ? *Cynthia* nu a mai insistat. Exista oricînd riscul ca, în ciuda dezacordului său afirmat cu Vichyul, Brousse să-şi prevină ambasadorul despre acest brusc interes faţă de cifrurile navale, ceea ce ar fi determinat pe guvernanţii francezi să tragă anumite concluzii.

Puţin după aceea, bătrînul Benoit a ieşit la pensie şi contele de la Grandville i-a luat locul. *Cynthia* a descoperit că proaspătul diplomat era prost plătit şi că sursele sale de venituri din Franţa îi fuseseră tăiate. Tînăra lui soţie, care aştepta al doilea copil, era o femeie irascibilă, nemulţumită de faptul că Grandville nu primise un post cu salariu mare, aşa cum se aşteptase ea cînd îl luase de bărbat. Contesa avea aerul unei fiinţe practice, pentru care banii contau mai mult decît fidelitatea, iar situaţia socială mai mult decît aventurile extraconjugale. La un sfîrşit de săptămînă, cînd complezenta soţie era plecată din Washington, *Cynthia* i-a telefonat contelui acasă şi, vorbindu-i în limba franceză, i-a spus că are ceva de discutat cu dînsul. Vocea ei mîngîioasă i-a flatat vanitatea şi Grandville a invitat-o să-i facă o vizită. *Cynthia* a sosit în mai puţin de o oră. Diplomatul, care se resemnase să petreacă o seară plicticoasă de unul singur, s-a luminat la faţă, văzînd pe această fascinantă femeie care avea nevoie de ajutor. *Cynthia* i-a promis că nu-l va reţine mult, dar el a asigurat-o că dispune de timp berechet.

— Mi-e îngrozitor de ruşine, a spus fata, lăsînd capul în jos. E un lucru atît de mărunt...

— Nimic nu-i mărunt, cînd eşti tînăr.

— Nu mă mai ţii minte ?

Contele, care turna o băutură în pahare, s-a oprit surprins :

— *Mais non...*

— Am fost într-un rînd la ambasada franceză. Am

disc tat despre Vichy. Politica guvernului de la Vichy mă neliniștește.

— Nu ești singura în această situație, i-a răspuns contele de la Grandville, așezîndu-se lîngă ea.

— Atunci, de ce faci munca pe care o faci ?

— Sînt diplomat de carieră și am învățat să-mi fac datoria. Și să nu discut ordinele primite de la mai marii mei.

— Dar dumneata trebuie să-ți faci datoria față de țara dumitale... Față de Franța.

El a privit-o lung :

— De asta ai venit la mine ?

Ea a clătinat din cap :

— Știi doar că Washigtonul e plin de francezi liberi, care-l urmează pe de Gaulle. Ei au o grămadă de bani, cu care-și procură ajutoare pentru Rezistență. Mie nu-mi trebuie banii lor, dar vreau să-i ajut.

— Cum ?

— Mă pregătesc pentru o parașutare în Franța ocupată...

— Asta-i curată sinucidere, i-a replicat contele, punîndu-și mîna pe brațul ei. N-ai să realizezi nimic. Absolut nimic.

— Crezi ?

— Sînt sigur. Să nu faci una ca asta. Nu pentru că ar fi o cauză nedreaptă. Ci pentru că e păcat de o femeie atît de frumoasă și de inteligentă ca dumneata.

Cynthia și-a plimbat privirea prin jur :

— Cred că-ți vine greu să duci o viață interesantă cu un salariu mic.

— A, banii nu-s chiar atît de importanți, i-a răspuns el, zîmbind. Există o trăire a spiritului, a inteligenței, a dragostei.

În seara aceea, contele a condus-o pînă la hotel. Subiectul banilor a revenit, în treacăt și pe fugă, ca un element de neluat în seamă.

A doua zi, *Cynthia* a trebuit să plece la New York, cu obișnuita ei colecție săptămînală de telegrame furate de la ambasadă. La înapoiere, în aceeași seară, contele de

la Grandville o aştepta la hotel, lucru care nu i-a făcut fetei nici o plăcere. Probabil că F.B.I.-ul tot o mai urmărea, iar noul ei prieten nu prea se dovedea discret. Şi pe deasupra, Charles Brousse îi putea vedea împreună şi *Cynthia* nu-i spusese nimic despre relaţiile pe care le înfiripase cu ofiţerul de cifru. Dacă Brousse dădea peste ei, exista riscul ca Grandville să remarce că *Cynthia* avea legături mult mai strînse cu ambasada franceză şi că nu era o simplă tînără zăpăcită, care făcuse acolo o singură vizită. Drept care s-a decis să-l invite pe conte în camera ei.

La un moment dat, a sunat telefonul. Era Brousse, care anunţa că vine la dînsa. *Cynthia* l-a expediat imediat pe conte. Peste cîteva minute, a apărut şi căpitanul, furios la culme, căci îi urmărise pe ascuns şi îşi zărise rivalul. A urmat o ceartă cumplită. În cele din urmă, cînd Brousse s-a mai potolit, *Cynthia* i-a declarat că numai el e de vină.

— Dacă m-ai fi ajutat de la bun început, n-aş fi încercat să intru în graţiile contelui.

— Pot să te iert, dar nu pot să te ajut cu nimic, s-a încăpăţînat Brousse.

— De ce nu ? O să-i spun lui Grandville că lucrez pentru serviciul american de informaţii navale. O să-i ofer bani, zicîndu-i că-i am de la francezii liberi, pe care-i subvenţionează americanii. Probabil că o să povestească toate astea şefului lui.

— O, doamne ! a gemut Brousse.

— Lasă pe mine ! Cunosc eu genul ăsta de bărbaţi, care vor să se pună bine cu şefii. Preferă să fie bătuţi pe umăr şi avansaţi în grad, decît să-şi sacrifice cariera de dragul unei cauze.

Peste o săptămînă, contele de la Grandville şi-a anunţat superiorul, cu un rînjet virtuos, că refuzase o mare sumă de bani şi că nu cedase farmecelor unei frumoase spioane, care-i ceruse să trădeze guvernul de la Vichy. Numai că, între timp, Brousse fusese dăscălit cum să-şi joace rolul. El l-a luat pe şeful său de o parte şi i-a destăinuit că Grandville umpluse tot Washigntonul cu povestea asta. Mai mult decît atît, contele bîrfea şi pe seama unui diplomat cu post de răspundere la ambasada franceză,

pretinzînd că ar avea legături amoroase cu o doamnă din înalta societate a capitalei.

Şeful lui Brousse a încremenit. El era cel cu legătura amoroasă, pe care credea însă că nu o ştie nimeni. Habar nu avea că *Cynthia,* care căpătase toate amănuntele necesare, era sursa tuturor bîrfelilor. În ochii superiorului său, aşadar, contele de la Grandville apărea acum ca un intrigant ambiţios. În consecinţă, prima măsură pe care a luat-o şeful a fost de a-l suspenda pe conte din funcţia de ofiţer de cifru.

Cynthia a anunţat B.S.C.-ului că, paza camerei de cifru fiind neutralizată, se putea organiza o spargere la ambasada Vichyului.

— Cum rămîne cu Brousse ? a întrebat-o *Howard.*

— Poate fi utilizat, dar numai ca acoperire. Va trebui să pătrund în ambasadă, să scot codurile şi să am pe cineva afară, care să le ducă la un laborator foto. Ne va rămîne în jur de o oră pentru a le reproduce. E posibil ?

— Partea asta, da. Mai greu e cu dumneata. Va trebui să forţezi broaşte şi să deschizi o uşă de seif. Cît te pricepi dumneata la chestii din astea ?

— Pot să învăţ. Uite ! Am făcut un plan al cancelariei ambasadei.

Peste o săptămînă, *Cynthia* a fost rechemată la New York, unde a făcut cunoştinţă cu „domnul Hunter", pe care-l împrumutase O.S.S.-ul. Acesta urma să fie ofiţerul ei de legătură. Cu alte cuvinte, domnul Hunter urma s-o scoată din orice încurcătură judiciară, în cazul cînd ar fi fost prinsă. Totodată, asta însemna că F.B.I.-ul nu-şi va băga nasul. *Cynthia* a mai făcut cunoştinţă şi cu un alt agent al O.S.S.-ului : exterminatorul. După cum povestea mai tîrziu, ea a tras o spaimă soră cu moartea atunci cînd s-a trezit în camera de hotel cu un individ, care s-a prezentat :

— Eu sînt exterminatorul.

De fapt, era o meserie foarte răspîndită pe atunci la Washington. Companiile de dezinsectizare şi deratizare făceau afaceri strălucite de pe urma invaziei de gîndaci şi şobolani. Iar exterminatorii, care aparţineau în realitate O.S.S.-ului, aveau un pretext admirabil pentru a scotoci pe după lambriurile de pe pereţi, pe sub scîndurile

podelelor şi prin toate ungherele, căutînd insecte de alt soi *.

După ce s-a convins că încăperea respectivă nu avea nici o instalaţie de ascultare, domnul Hunter şi spărgătorul s-au instalat într-o cameră, în acelaşi hotel cu *Cynthia.* Spărgătorul era canadian şi aparţinea acelei categorii de delincvenţi care, înrolîndu-se ca voluntari pentru misiuni periculoase, fuseseră eliberaţi din puşcărie. Unii din ei, specialişti în manipularea de explozive, au fost trimişi în Europa ocupată de nazişti. Spărgătorul era expert în deschiderea caselor de fier, avînd cunoştinţe cu adevărat enciclopedice în materie de broaşte. În timp ce el studia planul ambasadei, *Cynthia* continua să pledeze la Brousse, care acum era atît de implicat în complot încît cu greu ar mai fi putut să dea înapoi. Căpitanul a căpătat sarcina de a mărturisi paznicului de noapte al ambasadei că se loveşte de o mare dificultate cu iubita lui : nu are curaj nici s-o ducă la un hotel şi nici să lipsească de acasă fără motiv. Soluţia era să „lucreze" tîrziu în localul ambasadei, unde soţia lui îl putea găsi, dacă-i venea ideea să-i telefoneze. Ar fi de acord paznicul să dea drumul fetei înăuntru ? Un bacşiş a asigurat complicitatea celui solicitat. Cîteva nopţi la rînd, el s-a făcut că nu bagă de seamă că Brousse şi amanta lui petrec ore întregi pe o elegantă canapea din salonul de recepţie. După ce paznicul s-a obişnuit cu această situaţie ilicită, *Cynthia* a adus, de la farmacia B.S.C.-ului, un somnifer uşor şi imposibil de detectat, care nu lăsa nici un fel de consecinţe dezagreabile. Brousse avea obiceiul să bea un pahar împreună cu paznicul ; într-o seară, el şi-a îndemnat victima să tragă vîrtos la măsea, ceea ce avea să explice de ce adormise atît de greu.

Spărgătorul s-a strecurat în ambasadă. A trecut o oră şi el tot mai lucra la seif, bodogănind nemulţumit că modelul era atît de vechi încît îi venea greu să găsească combinaţia de cifre de pe cadranul broaştei, care permitea descuierea uşii. Abia cu puţin înainte de revărsatul zorilor, infractorul, pe care îl treceau năduşelile, a reuşit să deschisă casa de bani. Voluminoasele coduri de cifruri, legate în plăci metalice, se aflau într-adevăr acolo, dar era prea tîrziu pentru a mai putea fi luate. Spărgătorul a

* Joc de cuvinte intraductibil : în limba engleză, *bug* înseamnă „insectă", dar şi, în limbaj colocvial, „microfon camuflat". — *Nota trad.*

notat combinația pe o foaie de hîrtie, pe care i-a dat-o *Cynthiei*, și a închis la loc seiful.

Se lumina de zi cînd cei trei au părăsit ambasada. Ducîndu-se la lucru ca de obicei, Brousse nu a constatat nimic anormal. În după-amiaza respectivă, atașatul naval a intrat în camera de cifru și a ieșit de acolo fără să aibă aerul că remarcase ceva. Nimeni nu bănuia nimic, dar Brousse i-a declarat *Cynthiei* că ar fi prea riscant să-l drogheze a doua oară pe paznic. *Cynthia* i-a răspuns :

— Am combinația de la ușa seifului, iar spărgătorul mi-a făcut chei duble pentru camera de cifru. Ne întîlnim ca de obicei la ambasadă și, dacă paznicul își face rondul și constată lipsa mea, îi spui că m-am dus pînă la baie.

Exact așa s-a și întîmplat. Numai că *Cynthia* nu a putut deschide casa de fier. În zadar a tot încercat ea combinația scrisă de canadian pe petecul de hîrtie. Enervată, l-a luat pe bietul Brousse, care asudase de unul singur pe canapea, și au ieșit împreună din ambasadă.

Fără să-și piardă răbdarea, B.S.C.-ul a invitat-o pe fată să ia primul avion spre New York. Acolo, a întîmpinat-o *Howard* care a dus-o cu un taxi pînă pe Wall Street, apoi îndărăt pe Broadway, pînă la colțul cu strada 55, unde a oprit taxiul.

— Vezi Fordul ăla negru de-acolo ? Urcă într-însul. După ce termini treaba, vino la mine la birou.

Cynthia a traversat strada și s-a urcat în Ford, la volanul căruia se afla spărgătorul.

— N-a mers, ai ? a întrebat-o el, pornind mașina. Broaștele astea vechi sînt tare păcătoase.

— Ești sigur că ai găsit combinația exactă ?

— Nici vorbă ! Dar dumneata n-ai exercițiu.

Exercițiul a avut loc în partea din spate a mașinii, undeva, într-un loc izolat. Ghemuiți sub niște ziare, fata și spărgătorul s-au apucat să deschidă broasca de la un seif care reproducea întocmai pe cel de la ambasadă.

— Fă exact ce-ai făcut aseară, i-a spus fostul pușcăriaș rîzînd. Adică ce-ai făcut cu casa de bani.

Cynthia a răsucit cadranul, în ordinea cifrelor notate pe hîrtie. Ușa s-a deschis.

— Atunci, ce s-a întîmplat aseară ? a întrebat fata.

Spărgătorul a ridicat din umeri :

— Ăi fi fost nervoasă.

— Cîtuşi de puţin !

— Să fi schimbat ăia broasca ?

— N-aş crede.

— Atunci, mai exersează.

Înapoiată la Washington, *Cynthia* a mai făcut o încercare. Dar, în ciuda lecţiei predate de specialist, ea nu a reuşit nici de data aceasta să deschidă seiful.

Brousse era istovit atît fizic cît şi nervos. În zori, cînd au plecat de la ambasadă, ea l-a rugat :

— Mai încercăm o dată !

— Pentru dragoste, nu zic nu, a răspuns Brousse. Dar nu pe canapea. Şi nu cu gîndul la deschiderea seifului.

— Trebuie să încercăm. Îl aducem pe spărgător.

— Nu. L-am mai adus o dată.

— Lasă-l în stradă. Dacă nu iese treaba, îl aducem înăuntru. Te rog, Charles !

— Mă simt de parcă m-aş fi amorezat de o casă de bani, a bombănit el.

Cynthia s-a grăbit să-i demonstreze că nu are dreptate. Peste două săptămîni, Brousse a luat-o din nou la ambasadă. Au parcat maşina pe o stradă din apropiere, lăsîndu-l pe spărgător înăuntru. *Cynthia* a observat, la colţul vecin, un automobil negru, cu doi bărbaţi.

Paznicul nu se vedea nicăieri. Brousse şi *Cynthia* au intrat în cancelarie şi s-au lungit pe canapea.

— Draga mea, a început căpitanul, nu mai merge aşa...

Deodată, fata a sărit în picioare. Brousse a protestat, dar ea l-a făcut să tacă. În lumina care venea de afară, căpitanul a văzut-o cum se dezbracă cu o grabă frenetică, aruncîndu-şi lucrurile pe jos. Întinzîndu-se goală, alături de el, i-a şoptit :

— E rîndul tău !

— Cum ?

— Dezbracă-te, i-a şuierat ea, văzîndu-l că şovăie. Înseamnă că facem dragoste. De data asta, e bine să ne vadă.

Ud leoarcă de spaimă, Brousse a început să se dezbrace. Un zgomot de paşi l-a întrerupt. Snopul de raze al unei lanterne s-a oprit asupra fetei goale. Lumina s-a

plimbat peste trupul ei, apoi s-a mutat asupra lui Brousse, desculţ, cu mîna încleştată pe cămaşa pe care se pregătea să o scoată.

— Mii de scuze, *m'sieu,* a răsunat vocea paznicului şi lanterna s-a stins. Mă... Mă temeam că... Vă rog să mă iertaţi.

Cu un aer încurcat, paznicul s-a făcut nevăzut. Brousse s-a prăbuşit pe canapea.

— Dumnezeule !

— Cred că afară era F.B.I.-ul. Stai pe loc ! Aşa cum eşti.

— Şi tu... ?

Ea şi-a pus repede slipul.

— Mă duc să-i dau drumul înăuntru spărgătorului.

Canadianul se afla acum lîngă o fereastră care dădea în curtea ambasadei. *Cynthia* l-a ajutat să intre în clădire.

— Era o maşină afară, a anunţat-o el. Paznicul a vorbit cu unul din tipi şi au întins-o.

— Bravo !

Cynthia şi-a dat seama că agenţii F.B.I.-ului se convinseseră că era vorba de un rendez-vous amoros. Se întreba numai cum va arăta noul raport care va intra în dosarul ei.

Spărgătorul, care se ocupa de seif, a mîrîit :

— N-au schimbat nici o broască. Numai că n-o ung niciodată.

S-au auzit culbutoarele clincănind şi uşa casei de fier s-a deschis.

A fost nevoie de cinci ore pentru a scoate dicţionarele de cod, a le transmite unui om al B.S.C.-ului, care aştepta lîngă localul ambasadei, a detaşa fiecare pagină, pentru a fi fotografiată într-un laborator, şi a repune în seif volumele reasamblate în aşa fel încît să nu rămînă nici o urmă. A doua zi, la amiază, copiile cifrurilor erau gata. Un curier le-a dus la Bletchley, unde aveau să servească la decodarea unor mesaje transmise prin noul tip de *Enigma.* Colaţionarea textelor descifrate ale Vichyului cu aceleaşi mesaje transmise prin maşinile *Enigma* germane, care lucrau după un sistem modificat de cifrare, a permis *Ul-*

trei să capete date suplimentare despre situaţia din „fortăreaţa europeană".

Aceasta a fost adevărata semnificaţie a succesului *Cynthiei,* pe care nu l-au apreciat la justa lui valoare decît cei mai competenţi lucrători ai *Ultrei.* Echipele de la Bletchley aveau mereu de rezolvat probleme noi. Deşi dispuneau de propriile lor reproduceri după *Enigma* şi de o serie de computere, cei de acolo trebuiau să se adapteze bruştelor schimbări pe care operatorii germani le aduceau în dispozitivul tambururilor, conform unor dicţionare mereu împrospătate. Fiecare dicţionar trebuia să fie reconstituit la Bletchley din fragmente de informaţii recente. Dobîndirea codurilor Vichyului a fost o veritabilă mană cerească.

Peste cîteva săptămîni, la 12 august 1942, în cabinetul lui Stalin, Churchill a desfăşurat o hartă înfăţişînd sudul Franţei şi Africa de Nord franceză. Desenînd peste ea un crocodil nazist, ale cărui contururi marcau Europa ocupată, primul ministru a spus că forţele aliate îl vor lovi „în pîntecele lui moale şi peste botul ţeapăn".

Churchill vorbea despre *Torch* — prima operaţie amfibie anglo-americană, care a asigurat bazele necesare pentru înapoierea Aliaţilor în Europa şi care a devenit posibilă graţie faptului că *Cynthia* pusese mîna pe criptosistemul Vichyului. *Torch* a „dat foc Europei". Desigur, s-au comis numeroase greşeli. Coordonarea forţelor regulate cu cele de gherilă s-a lovit de dificultăţi nebănuite. Dar operaţia a dat francezilor prilejul să-şi redobîndească respectul de sine.

Cynthia a rămas la Washington. F.B.I.-ul încă o mai privea cu rezervă, deşi i se dăduseră asigurări că soţul ei, diplomatul britanic Arthur Pack, intentase acţiune de divorţ. Ea şi-a păstrat identitatea Elizabethei Thorpe şi a continuat să activeze. Astfel, fata dădea o mînă de ajutor agenţilor B.S.C.-ului în trecere prin Statele Unite, cărora le venea greu să se descurce. Un englez, de pildă, a sărit ca ars cînd a văzut insigna „Serviciul secret" şi *Cynthia* a trebuit să-i explice că aşa se numeşte în S.U.A. garda personală a preşedintelui.

Iată cum descrie ea, în notele sale, reacţia unui expert britanic în sfera producţiei de război :

„Reputaţia de care se bucura eficienţa F.B.I.-ului îi intimida pe toţi cei ce veneau în Statele Unite cu treburi care nu puteau să fie date publicităţii. Londra îl trimisese pe profesorul R. H. Tawney ca specialist în relaţiile cu muncitorii. Lui Tawney i-a intrat bine în cap că trebuie să păstreze o discreţie deplină, de aceea nu folosea agende, ci învăţa pe dinafară datele şi orele întîlnirilor sale. Într-un rînd, trebuind să ia prînzul cu un milionar din Washington, a greşit ziua. Cu o politeţe tipic americană, amfitrionul l-a întîmpniat ca şi cum ar fi venit la data stabilită. În timp ce îşi luau dejunul, milionarul i-a arătat un tablou atîrnat pe perete, spunîndu-i : «Domnule profesor, cred că veţi fi de acord cu mine că acesta este cel mai frumos Manet care a trecut Atlanticul». A doua zi, i s-a reamintit specialistului britanic că e invitat la prînz de un om de afaceri proeminent şi o maşină l-a adus la locuinţa aceluiaşi milionar. Din nou, gazda a dat dovadă de tact şi nu a pomenit nimic despre dejunul din ziua precedentă. Ritualul cu tabloul lui Manet s-a repetat : «...Cel mai frumos care a trecut Atlanticul». Profesorul Tawney s-a oprit din mîncat, a chibzuit îndelung şi a ripostat : «A, nu, cred că vă înşelaţi. Cel mai frumos Manet din America mi-a fost arătat ieri, la un dejun»".

Dar *Cynthia* ar fi vrut să participe la acţiuni mai îndrăzneţe. Ea era bine informată despre condiţiile create în Europa de decretul lui Hitler, *Nacht und Nebel,* în urma căruia oamenii piereau fără urmă. Identitatea lor era pur şi simplu desfiinţată, iar familiile nu aflau nimic. Victimele dispăreau, fie în temniţă, fie pe eşafod, fie în lagăre de exterminare. Cruzimea consta tocmai în nesiguranţa în care se zbăteau atît victimele, cît şi familiile lor. Pe deţinuţi îi chinuia îndoiala, căci nu mai aveau nici o posibilitate de a comunica cu cei dragi. Pe cei lăsaţi în urmă îi tortura coşmarul unor nesfîrşite presupuneri.

„Hitler ştia bine ce face", scrie *Cynthia.* „Aici era vorba de un terorism psihologic în cel mai înalt grad. Întreaga Europă se cufunda în noaptea şi negura care-i paralizau voinţa".

Pentru a regenera energia celor capabili de luptă, era

nevoie de acțiuni violente. Pînă la *Torch* mai era încă mult ; o debarcare pe scară mare în Europa nu se putea realiza înainte ca armatele secrete să-și sporească efectivele și să devină mai hotărîte. În 1942, cei mai mulți dintre oamenii aflați sub tirania lui Hitler și Mussolini erau atît de terorizați și de istoviți de lipsa de hrană și de adăpost, încît nu mai aveau putere să opună rezistență. Ei cădeau lesne victime unor păsări de pradă ca doctorul Gerhard Alois Westrick.

După ce Stephenson îi demascase tentativa de a extinde legăturile oamenilor de afaceri americani cu cartelurile naziste, Westrick fusese expulzat din Statele Unite. Activitatea lui data de pe vremea cînd I.T.T. era partenerul industriașilor germani care îl sprijineau pe Hitler, în anii '30. Acum, acționa într-un mod similar în rîndul industriașilor francezi. În telegramele Vichyului, *Cynthia* dăduse peste numeroase referiri la Westrick.

B.S.C.-ul trimitea echipe de execuție în Europa. *Cynthia* i-a propus lui Stephenson să-l lichideze pe Westrick. Știa că acesta se află la castelul Langestein, în Germania, proprietate a unui industriaș suedez. Și cine era suedezul ? Nimeni altul decît Birger Dahlerus, cel care, odinioară, îi aiurise pe oamenii de stat britanici și americani cu propunerile sale de pace. La ce servea castelul ? Ca loc de întîlnire, unde Westrick îi ospăta pe aristocrații și bogătașii din Franța guvernului de la Vicky și din alte zone „neutre", ale căror avuții erau necesare industriei naziste.

Propunerea de a-l executa pe Westrick, în chip de avertisment, era ispititoare. Dar prezenta el oare suficientă importanță pentru a sluji ca exemplu public ? Pentru orice eventualitate, *Cynthia* a plecat în Canada, unde a învățat meșteșugul asasinilor. Apoi, a sosit cu avionul la Londra. Aici, și-a făcut un stagiu într-o modestă căsuță din Dorset Square, nr. 1, în cartierul Marylebone, unde înainte de război fusese sediul central al unei instituții celebre în toată Europa : circul Bertram Mills. Acum, dispunînd de cunoștințe vaste și neconformiste despre întregul continent, circul servea drept rezervor de experți, cărora li se adresau, pentru informații, „haiduci de pe Baker Street" aleși pe sprînceană.

Cynthia a studiat dosarele unor proeminenţi colaboraţionişti ai Vichyului, comparîndu-le cu datele pe care le obţinuse la Washington. Ea a informat B.S.C.-ul că, încă în deceniul 1930—1940, cînd atrăsese atenţia lui Stephenson, Westrick se afla în subordinea lui Heydrich, favoritul lui Hitler pe tărîmul războiului secret.

Cynthia a plecat de la Dorset Square cu convingerea că era preferabil ca Westrick să fie ţinut sub observaţie, pînă la eliberarea Franţei. Oameni ca el erau necesari pentru a reconstitui ruşinoasa cronică a colaboraţionismului la nivelul cel mai înalt. Necesitatea clarificării acestui episod a fost recunoscută în mod oficial atunci cînd, pe casa din Marylebone, s-a instalat după război o placă comemorativă, ceea ce constituia o încălcare rarisimă a secretului păstrat pînă atunci :

ÎN AMINTIREA
FAPTELOR SĂVÎRŞITE DE BĂRBAŢII ŞI FEMEILE
DIN FORŢELE FRANCEZE LIBERE...
CARE AU PLECAT DIN ACEASTĂ CASĂ,
AVÎND MISIUNI SPECIALE
ÎN FRANŢA OCUPATĂ DE INAMIC,
ŞI ÎN ONOAREA
CELOR CE NU S-AU MAI ÎNTORS

Cynthia s-ar fi putut număra printre cei ce nu se mai întorseseră, dacă Stephenson n-ar fi convins-o să-şi pună mintea ei ascuţită în slujba investigaţiilor, în loc de a risca să fie recunoscută, încercînd să-l execute pe Westrick.

38

La începutul lui august 1941, s-au iniţiat la New York proiectele de executare a lui Heydrich. Ele au fost puse în aplicare în perioada de după Pearl Harbor, cînd evenimentele din Pacific distrăgeau atenţia opiniei publice de la soarta civililor lipsiţi de apărare din Europa.

Planul nazist de masacrare a unor victime nevinovate a ieşit la iveală atunci cînd *Ultra* a interceptat şi a transmis B.S.C.-ului un ordin emis de Hermann Göring, care

era şi Reichskommissar pentru problemele evreieşti. Decodat şi debarasat de toate formulele de supracifrare, ordinul, care a parvenit la New York în ultima vară de pace a Statelor Unite, îi cerea lui Heydrich să ducă la capăt misiunea ce i-a fost încredinţată, şi anume de a face toate pregătirile organizatorice, practice şi materiale, pentru a rezolva definitiv problema evreiască".

Specialiştii convocaţi la o şedinţă în camera 3553 nu ştiau nimic despre ordin, aşa cum nu cunoşteau dosarul lui Heydrich, pe care Stephenson îl avea în faţă. Printre ei se aflau bărbaţi şi femei cu diverse talente, ca Alexander Korda, fratele său, Zoltan, Louis de Wohl, un profesor de la Oxford, specialist în spectacole de sunet şi lumină care evocau Roma antică, şi tot soiul de excentrici, inclusiv un filolog al cărui domeniu de cercetare, slava apuseană, putea fi ghicit după îmbrăcăminte şi înfăţişare — o jachetă lungă de piele şi o barbă stufoasă.

Fiecare participant la şedinţă a căpătat anumite texte şi desene, conţinînd informaţii deosebite. Căpitanul Herbert Rowland, administratorul şef al B.S.C.-ului, a avut grijă ca cei de faţă să nu-şi transmită documentele unul celuilalt. Acelaşi ofiţer canadian, cu numele de cod *Bizon,* trecuse prin vama Statelor Unite o şarjă de vaccin împotriva febrei galbene.

După încheierea discuţiilor, cînd ceilalţi au părăsit încăperea, Rowland a fost rugat să mai rămînă. El îşi aminteşte :

„Stephenson abia de a deschis gura în timpul şedinţei. Organizaţia crescuse repede, presiunile sporiseră şi luaseră proporţii enorme. Dar, văzîndu-l pe *Temerarul,* n-ai fi bănuit nimic. Era veşnic elegant îmbrăcat şi proaspăt ras, deşi părea că nu doarme niciodată. Auzind o uşă care se deschisese, el a întors puţin capul. A intrat un tip cu figură de profesor, cu părul cărunt şi vîlvoi, purtînd o haină veche de sport, cu buzunarele umflate şi pantaloni de catifea reiată, pătaţi cu un noroi care puteam să jur că provine de la Bletchley Park. A luat loc pe un scaun şi a început să înşire nişte cifre. Pînă la urmă, am înţeles că vorbea despre oameni şi despre lagăre de muncă forţată".

Stephenson l-a întrebat :

— De ce să ne descotorosim de Heydrich acum ? Ce argumente aduceţi ?

— Va fi un avertisment pentru neguţătorii de sclavi, a răspuns oaspetele. Şi va insufla speranţă oamenilor.

— Hitler se va răzbuna pe cei de al căror sprijin avem nevoie.

— Va sosi momentul cînd va trebui să ne asumăm riscuri, a spus profesorul cel hirsut. Să răspundem cu teroare la teroare.

Stephenson s-a uitat la el ca prin sticlă.

— Va trebui să devenim monştri, pentru a-i nimici pe monştri, a continuat vizitatorul.

— Nu !

Stephenson clătina din cap. Avea aerul că se află la mii de kilometri depărtare. Deodată, ochii i s-au aprins. Rowland a simţit la el, ca şi în alte împrejurări, un flux de energie care ţîşnea brusc.

— Ai grijă, te rog, de musafirul nostru.

Rowland s-a executat. Se pricepea să găsească, pentru astfel de vizitatori, cîte un locşor liniştit. Noul venit era „genul de agent englez care molfăie cuvintele, abia mişcîndu-şi buzele şi abia făcîndu-se auzit. Pentru a urmări de la distanţă pe suspecţi, contraspionajul german utiliza surdo-muţi, care deslueau cele spuse după mişcarea buzelor. Un englez ca ăsta, care-şi înghiţea vorbele, i-ar fi scos din minţi şi pe surdo-muţi. Dar, la New York, străinii care bolboroseau ininteligibil stîrneau curiozitate, aşa că trebuia să-i ascundem".

Profesorul născocise o tehnică de asamblare a informaţiilor, care a intrat în practica secţiei de cercetare şi analiză a O.S.S.-ului *. Folosit aşa cum se cuvine, acest sistem devenea o armă eficientă. El consta din reunirea tuturor detaliilor mărunte privitoare la o persoană absentă, pînă ce aproape că o vedeai înaintea ochilor şi o auzeai

---

* În cartea sa *O.S.S. : Istoria secretă a primei agenţii centrale de informaţii a Statelor Unite*, R. Harris Smith, fost lucrător la C.I.A., descrie cercetarea şi analiza drept „primul efort concertat din partea unei mari puteri de a folosi talentele oamenilor săi de ştiinţă pentru a studia probleme de relaţii internaţionale". Scriindu-şi lucrarea în 1972, Smith nu a avut probabil acces la arhivele britanice, unde dosarele respective erau pe atunci încă secrete.

vorbind. Firește, Stephenson îl cunoștea pe Heydrich încă din anii de dinaintea războiului. Ceva mai tîrziu, scrisorile spionului Joe K., interceptate în Bermuda, au dezvăluit că Heydrich răspunde nu numai de securitatea internă a partidului nazist, ci și de spionajul practicat de acest partid în străinătate. „Acum, el a reunit Gestapoul și S.S.-ul într-un singur serviciu", informa Stephenson, „deținînd controlul asupra tuturor mijloacelor de spionaj și informații, de interogare și execuții".

Străduindu-se să nu abuzeze de ospitalitatea Statelor Unite, căpitanul Rowland a recurs la multe stratageme. Iată de ce, la scurtă vreme după ședința de la Stephenson, fratele său, William, un tînăr medic la policlinica de lîngă Madison Square Garden, a luat-o pe o stradă mizeră, pînă ce a ajuns la o prăvălie. Conform instrucțiunilor pe care le primise, s-a oprit acolo și s-a uitat prin vitrina întunecată. Era o seară fierbinte de vară și doctorului Rowland nu-i făcea nici o plăcere toată treaba asta : la serviciul său de urgență, avusese de-a face cu multe victime ale unor agresiuni comise în acest cartier, supranumit „Bucătăria iadului". O umbră s-a strecurat pe lîngă el. Și-a adus dom' doctor și trusa ? Sigur că da, a răspuns el, enervat. Atunci să poftească pe aici.

Medicul a pornit după jegoasa lui călăuză. În calitatea sa de canadian și de consultant al unui spital din New York, cu cît știa mai puțin în materie de capă și spadă, cu atît era mai bine pentru el. Avea încredere în fratele său și nu simțea nevoia să afle care sînt țelurile B.S.C.-ului. Le îngrijea pe secretarele venite din Canada cînd se îmbolnăveau, mirîndu-se uneori de rapiditatea cu care creștea numărul lor. Dacă era chemat la căpătîiul unui „om de afaceri", nu punea nici o întrebare, chiar atunci cînd vedea că e numai piele și oase sau că are cicatrici proaspăte ori o febră tropicală. Acum însă, i s-a părut nițeluș cam ridicol că a trebuit să ajungă într-un apartament care, cu siguranță, fusese închiriat special pentru această împrejurare, unde a dat peste nouă vlăjgani, stînd cu capul întors, într-o cameră fără lumină și i-a făcut fiecăruia cîte o injecție împotriva febrei galbene. Știa că vaccinul nu poate veni decît de la laboratoárele Connaught, din Toronto, singura sursă pe atunci. A mai ghicit că „pacienții" săi plecau pe

teritoriul inamic. Dar de ce vaccin împotriva febrei galbene ? Doctorul Rowland nu avea de unde să știe că naziștii foloseau adesea pretextul unor „epidemii", pentru a deporta familii întregi în lagărele morții. Epidemiile puteau fi reale sau imaginare, dar B.S.C.-ul nu avea voie să-și ia nici un risc.

„Toți agenții au fost înscriși în evidențele militare canadiene, pentru a se bucura de o oarecare protecție în eventualitatea că erau prinși", își amintește căpitanul Rowland. „În felul acesta, ei puteau să afirme că sînt ofițeri și să ceară să fie tratați conform convențiilor internaționale".

Artistul new-yorkez Clayton Knight, care zburase și el cu Stephenson în primul război mondial, a inventat un sistem de a ocoli legea neutralității a S.U.A. În 1940, el organizase un comitet, pentru a-i ajuta pe tinerii americani să ajungă în Canada, unde se înrolau în forțele aeriene, canadiene sau britanice. Un alt camarad al lui Knight din primul război mondial era căpitanul Fiorello LaGuardia, primar al New-York-ului pe vremea cînd B.C.S.-ul se afla acolo. LaGuardia a protejat organizația *Temerarului* suspendînd controalele de rutină care i-ar fi dat în vileag adevărata ei natură — de exemplu, inspecțiile regulate în materie de ascensoare sau de pază contra incendiilor. Fostul consilier juridic al lui LaGuardia, Ernest Cuneo, era acum „împrumutat" președintelui Roosevelt, ca ofițer de legătură cu B.S.C.-ul. Una din sarcinile lui Cuneo a constat în lansarea astrologului Louis de Wohl într-o nouă carieră. Arhivele B.S.C.-ului notează că Wohl „a avut misiunea de a zdruncina încrederea publicului în invincibilitatea lui Hitler și a unor teroriști ca Heydrich".

Ținînd o conferință de presă cu prilejul sosirii sale la New York, Louis de Wohl a declarat că horoscopul lui Hitler arată că planeta Neptun intră în casa morții. Cîteva zile mai tîrziu, un ziar din Cairo a reprodus cu fidelitate cele spuse de faimosul profetic șeicul Youssef Afifi: „Peste patru luni, o planetă roșie se va înălța la orizontul răsăritului. Un primejdios răufăcător, care a înecat lumea în sînge, va muri". Conform planului B.S.C.-ului, această prorocire a apărut în multe alte publicații. La timpul cuvenit, un preot nigerian a avut o viziune : „Un grup de cinci bărbați pe o stîncă... Unul scund, cu părul lung, unul

gras ca fructul arborelui de pîine, unul schilod şi cu chip de maimuţă". Cititorii din lumea întreagă au recunoscut în cei cinci pe Hitler şi pe acoliţii săi. Preotul nigerian a prorocit că bărbatul cel înalt, cu ochi albaştri şi păr blond, încălţat cu cizme, va cădea de pe stîncă.

Prevestiri asemănătoare au făcut şi muezinii din minaretele Malayei, preoţii chinezi din pagodele Hong Kongului şi mulţi alţii, peste tot unde propaganda britanică putea să orchestreze profeţii care să confirme competenţa lui Wohl în acest domeniu. În septembrie 1941, agenţia de ştiri *Associated Press* a transmis că, la conferinţa anuală de la Cleveland a Federaţiei americane a astrologilor ştiinţifici, delegaţii au convenit că steaua führerului era pe cale să apună. Ar fi fost de mirare să ajungă la altă concluzie, deoarece Federaţia era o creaţie a B.S.C.-ului. Principala sa vedetă era „distinsul astro-filozof ungur Louis de Wohl". Ziarul *Cleveland News* a publicat o serie de fotografii ale lui, sub titlul : „Sînt prea mulţi escroci în astrologie, afirmă Louis de Wohl".

Şi aşa şi era. Cel mai mare din toţi, Wohl însuşi, locuia acum într-un modest hotel din Manhattan. Dramaturgul britanic Benn Levy avea sarcina să urce, în fiecare săptămînă, pe scara de incendiu a hotelului, şi să-i ducă escrocului ungur salariul său în dolari. Levy strecura banii printr-o fereastră dosnică, împreună cu informaţiile pe care Wohl le introducea apoi în rubrica sa. Aceasta se bucură acum de un imens succes. Singurele stele pe care le-a consultat vreodată astrologul au fost cele ale B.S.C.-ului.

Pe cînd Louis de Wohl, care era în realitate căpitan în armata britanică, îşi pregătea una din cele mai teribile profeţii, staţia M, de lîngă Toronto, falsifica documentele necesare, iar la Tabăra X se reproducea ambianţa în care se aflase că trăia Heydrich. Dar, în septembrie 1941, cînd Hitler l-a numit Reichsprotektor al Boemiei şi Moraviei, soţia sa, Lina, şi cei trei copii ai lor s-au instalat în castelul Hradcany, de la Praga. Aici, omul care avea să piară peste cîteva luni ţinea chiolhanuri amintînd mereu subalternilor săi omagiul pe care i-l adusese Hitler : „Ai toate calităţile pentru a deveni führerul celui de al treilea Reich".

Hitler i-a scris Reichsprotektorului : „Sînt de acord cu planul dumitale de lichidare a poporului ceh. În esenţă, el

se va orienta pe trei direcţii : germanizarea unui număr cît mai mare cu putinţă de cehi ; deportarea şi exterminarea acelor cehi care nu pot fi absorbiţi şi a intelectualilor ostili Reichului ; recolonizarea spaţiilor eliberate prin aceste măsuri cu populaţie de sînge german veritabil. La aceasta, adaug următorul ordin : cehii în legătură cu care există îndoieli din punct de vedere rasial sau care sînt împotriva Reichului trebuie excluşi de la asimilare. *Această categorie* — sublinia Hitler — *trebuie să fie exterminată*".

Sinistrul mesaj, interceptat la Bletchley, a avut darul să confirme verdictul pronunţat de îndepărtaţii judecători ai lui Heydrich, de la New York. Acolo, astrologul Wohl transcrisese deja sentinţa de moarte în rubrica sa de prorociri : „Şacalul numărul unu al lui Hitler intră în casa violenţei".

În dimineaţa de miercuri 27 mai 1942, cu o mapă plină cu planuri pentru punerea în aplicare a ordinelor lui Hitler de exterminare în masă, Heydrich urma să plece la Berlin, după ce se oprise mai întîi, ca deobicei, la biroul său. La o curbă foarte strînsă a şoselei din valea Vltavei, care ducea din satul Jungfern-Breschen la podul de peste rîul din Praga, îl aşteptau cinci dintre cei nouă „vlăjgani", cu fluiere de cercetaşi în buzunare. Unul ţinea în mîini un pistol-mitralieră *Sten*, un altul avea o grenadă. Instructorul lor de pe Baker Street, *Ţurţurele*, îi prevenise : „Oricît de scurtă va fi aşteptarea, vouă vi se va părea lungă. Mai ţineţi minte ce a spus Georges Jean Nathan despre *Parsifal* ? E o operă care începe la ora cinci şi jumătate. Peste trei ore, te uiţi la ceas. Şi constaţi că nu e decît şase fără douăzeci".

Pentru fraţii Zoltan şi Alexander Kordă, o altă aşteptare s-a dovedit lungă şi decepţionantă.

Zoltan se specializase în reconstituirea obiectivelor naziste la Tabăra X, în plină sălbăticie a Canadei. El studia planuri şi fotografii, apoi reproducea punctele de intrare şi de ieşire din locurile respective. Pe aceste duplicate la scară, agenţii B.S.C.-ului îşi exersau talentele de spărgători. Dar Zoltan se simţea mult mai la largul lui la Hollywood. Acolo, crea decoruri pentru bătălii şi aparatul de filmat le dădea proporţii de 1/1. Eforturile sale stăruitoare şi migăloase în tabăra izolată de la est de Toronto dădeau

rezultate şi mai iluzorii. Un ordin venit de sus, de la cineva invizibil, putea face praf din totul. Iar Zoltan nu avea la îndemînă producători de filme pe care să-şi verse focul.

„Arăta ca Groucho Marx", îşi aminteşte Stephenson. „Cînd se renunţa la cîte o iniţiativă, se plimba de colo pînă colo, cu spinarea încovoiată, uitîndu-se la mine peste mustăţile lui enorme şi fără să scoată o vorbă, căci, bineînţeles, oricît s-ar fi dat de ceasul morţii, tot n-ar fi putut schimba hotărîrea luată".

Alexander Korda cunoştea pe dinafară toate colţişoarele Europei şi avea un talent extraordinar de a descoperi fragmente din filme şi din jurnale de actualităţi vechi, care te ajutau să-ţi faci o imagine despre locurile aflate acum sub dominaţie nazistă.

„Din punct de vedere oficial", îşi aminteşte Zoltan, „nu am ştiut niciodată exact ce face. Dar — adăugă el, înălţînd din umeri — nu degeaba mă trag eu din Europa Centrală. Cunoşteam binişor localitatea. Firește a fost una din multele treburi pe care le-am făcut. Unele au dat rezultate. De altele, nici n-am mai auzit vreodată. Asta, însă, era ceva cu totul special. Ştiam *unde* va avea loc acţiunea, dar eram foarte curios să aflu despre *cine* e vorba. Luni în şir, am ascultat buletinele de ştiri la radio, tot sperînd să aflu..."

La Montreal, într-un rînd, fratele său aştepta avionul care trebuia să-l ducă la Londra. Alexander Korda terminase filmul *Lady Hamilton* în şase săptămîni. Avea o mare valoare propagandistică. Churchill l-a văzut de opt ori şi, de fiecare dată, a izbucnit în plîns. După cum spune actriţa Merle Oberon, soţia regizorului, cînd nu făcea filme, Korda „ţopăia încoace şi încolo, prin bombardiere *Liberator* neîncălzite, punînd la cale tot soiul de lucruri cu Bill Stephenson". Acum, în aşteptarea avionului, i se arăta pentru a nu ştiu cîtă oară cum să-şi pună vesta de salvare. Pilotul i-a explicat că această vestă îi va permite să plutească la suprafaţa mării, timp de douăzeci de ore.

— Dar eu nu vreau să plutesc pe mare douăzeci de ore, a răspuns Korda, pe un ton plîngător.

Cineva l-a sunat la telefonul aeroportului. Era Zoltan, care chema de la Tabăra X.

— Ai auzit ? De Heydrich era vorba...
— De cine ?
— De măcelarul din Praga.
Korda a pus receptorul în furcă. De ce Heydrich ?

B.S.C.-ul a pus la punct o metodă de sinteză a modului de comportare și a psihologiei unui individ, pe baza informațiilor culese întîmplător despre el. Stephenson a botezat aceste analize neconvenționale prosoprofile. Gilbert Highet, unul dintre oamenii B.S.C.-ului de la New York, arăta după război că prosopografia se bazează pe lucrările profesorului Ronald Syme despre revoluția de la Roma. „Vă întrebați ce înseamnă revoluția de la Roma ? E cea în care Octavian August, moștenitorul lui Iuliu Cezar, a preluat puterea și a instaurat o nouă monarhie, în persoana sa și a familiei sale. Syme a supus analizei pe acoliții lui August, familiile lor, trecutul și situația lor socială, demonstrînd că de fapt împăratul i-a înlocuit pe senatori și negustători cu sprijinitori ai săi, aleși cu grijă pentru a forma o nouă clasă dominantă. În epoca modernă, poți proceda la fel cu un dictator, examinîndu-i personalitatea și cercetîndu-i prietenii. Din datele pe care ai reușit să le dobîndești, tragi concluziile necesare" *.

Puțini auziseră de Heydrich atunci cînd B.S.C.-ul a început să se ocupe de el. Iată cum îl zugrăvește analiza finală :

Era protejatul lui Heinrich Himmler, Reichskommissar pentru consolidarea rasei germane. Avînd el însuși sînge evreiesc, Heydrich nutrea o ură fanatică împotriva evreilor. Din această cauză, Himmler considera că poate fi sigur de el. În Germania hitleristă era totdeauna recomandabil să-ți poți șantaja cu ceva colegii... În graba sa de a se cocoța cît mai repede în vîrful piramidei, Heydrich declara : „Nimeni nu-i disprețuiește pe evrei mai mult decît mine. Am de gînd să stîrpesc acest neam".

---

* Scoțian de origină, Gilbert Highet era profesor de literatură clasică la Universitatea Columbia, cînd s-a alăturat B.S.C.-ului în 1941. În 1943, a devenit ofițer în armata britanică. Demobilizat în 1946, cu gradul de locotenent-colonel, el și-a reluat catedra de la Columbia și și-a dobîndit reputație ca educator, savant, autor, traducător și poet. În 1951 a căpătat cetățenia americană.

Soarta „suboamenilor", îngrămădiți în noile centre de exterminare din Germania, unde omorîrea lor nu necesita decît simpla declarație a unui medic că victima nu este utilă societății ; pregătirile destinate să reorganizeze întregul sistem de căi ferate ale Europei, pentru a deservi viitoarele lagăre ale morții ; toate aceste monstruozități antebelice au fost suportabile grației pretextului că, din moment ce nu se vedeau ca atare, nici nu existau realmente. În această atmosferă, Heydrich a acționat cu tenacitate, ajungînd să ocupe o poziție atît de apropiată de führer încît nimeni nu îndrăznea să se atingă de el, cu excepția poate a amiralului Canaris, șeful *Abwehr*-ului, serviciul secret al Înaltului comandament german. Dar pînă și Canaris și-a pierdut controlul asupra tînărului Heydrich. Amiralul deținea un dosar asupra practicilor homosexuale ale lui Heydrich, după excluderea acestuia din marina militară. Heydrich s-a specializat însă și el în obținerea de informații compromițătoare pe seama colegilor și superiorilor, recurgînd și la falsuri, într-un singur scop: satisfacerea fanteziilor lui Hitler. El a contrafăcut dovezile împotriva lui Werner von Fritsch, comandantul-șef al armatei terestre germane, care se opunea nazismului, într-un mod care a corespuns din nou imaginației maladive a lui Hitler : victima a fost lichidată sub acuzația de perversiuni sexuale.

În noiembrie 1938*, ziarul S.S.-ului, *Der Schwarze Korps*, a cerut „exterminarea prin foc și sabie, lichidarea definitivă a evreimii din Germania". În aceeași lună, Hitler a ținut cuvîntări în care îi ataca pe evrei, prevestind anihilarea lor. În noaptea de 9 noiembrie sinagogile au fost incendiate în toată Germania. S-a dat foc locuințelor evreilor, s-au jefuit magazine evreiești și au fost arestați aproximativ 20 000 de evrei. Pretextul acestui val de teroare a fost împușcarea unui diplomat german de la ambasada din Paris, Ernst von Rath, de către un tînăr emigrant evreu, care răzbuna astfel suferințele familiei sale

* Anul e semnificativ. În Germania, în țările democratice din Europa și America și în Uniunea Sovietică, se știa despre exterminarea sistematică a evreilor. După cum remarca ulterior Stephenson : „E cu neputință de tăgăduit că se cunoștea faptul că Hitler își pusese în aplicare planurile de lichidare a evreilor, chiar în perioada cînd conciliatorii îi făceau concesii".

din Reich. Hitler a dat o mare amploare incidentului, ordonînd ținerea de servicii comemorative în toată țara și aţîţînd sistematic, pretutindeni în Germania, o ură frenetică împotriva „evreimii mondiale".

Regizorul acestui pogrom a fost Heydrich, care a difuzat prin teleimprimator instrucţiunile sale tuturor secţiilor Gestapoului :

1) Se vor lua numai măsuri de natură să nu pericliteze vieţi sau bunuri germane... Sinagogile vor fi incendiate acolo unde nu există primejdia ca focul să se întindă la locuinţele vecine.

2) Magazinele și locuinţele evreilor vor fi distruse, dar nu jefuite.

3) Demonstraţiile ce vor avea loc nu vor fi stînjenite în nici un fel de poliţie.

4) Se vor aresta cît mai mulţi evrei, îndeosebi bogaţi, în măsura locurilor disponibile din închisori. Imediat după arestare, se va lua contact cu lagărele de concentrare, pentru a fi internaţi acolo cît mai repede cu putinţă.

În faţa acestei „admirabile competenţe și capacităţi organizatorice", Hitler a declarat că Heydrich este „geniul tuturor forţelor de poliţie și de securitate ale Reichului", apreciind că era cazul să-i încredinţeze postul de guvernator al unui stat satelit. Cel mai mult l-a încîntat pe führer felul cum Heydrich a organizat „Noaptea geamurilor sparte", fără să uite și de consecinţele ei, ca de exemplu de problema poliţelor de asigurare. În raportul său din 11 noiembrie 1938, adresat lui Hitler, Heydrich recomanda : „Satisfaceţi în întregime cererile de despăgubiri ale evreilor, apoi confiscaţi-le banii. Numai sumele pentru geamuri sparte se vor ridica la cinci milioane de mărci... Cît despre problema curăţirii străzilor, evreii vor fi eliberaţi provizoriu din lagărele de concentrare pentru a înlătura, sub supraveghere poliţienească, urmele celor întîmplate. Tribunalele îi vor condamna la o amendă colectivă de un miliard de mărci, care va fi plătită din vînzarea bunurilor lor confiscate. Heil Hitler !"

Prin urmare, cu un an înainte de a oferi un pretext pentru izbucnirea celui de al doilea război mondial, prin atacul simulat împotriva Germaniei la graniţa cu Polonia,

în ziua de 10 august 1939, Heydrich declanşase deja primele operaţii pe scară mare, pentru a nimici „scursoarea rasială", în conformitate cu planurile lui Hitler.

Pe la mijlocul lui 1941, el dispunea de puteri discreţionare. Era simbolul „noului tip de căpetenie nazistă — tînăr, sigur de sine, neîmpovărat de nici o tradiţie şi atît de crud încît îi făcea pe oameni să pălească de groază... guvernînd prin teroare, cu ochii strălucitori de trufie şi cu libertatea de mişcare a unei fiare de pradă".

Cît de mare era imperiul în care Heydrich îşi impunea teroarea se poate vedea din eforturile depuse de agenţii B.S.C.-ului pentru a da înconjur acestui imperiu. Dosarul lui cuprindea informaţii provenite de la posturile *Intelligence Service*-ului din lumea întreagă. Printre cele mai active se număra cel de la Stockholm, condus de Ronald Turnbull. Pentru a ajunge de la Londra în Suedia, în 1941, el a călătorit pînă în Africa de Sud, a luat avionul spre Cairo, apoi vaporul pînă în Turcia şi, în cele din urmă, un tren care l-a dus la Moscova şi apoi la Leningrad. A trecut cu feribotul în Finlanda şi astfel a ajuns la Stockholm prin uşa din dos. Pentru a sosi într-un oraş situat la 1500 de kilometri de punctul de plecare, el a trebuit să străbată 16 000 de kilometri.

În perimetrul trasat de călătoriile lui Turnbull, se afla domeniul lui Heydrich. De la un capăt la celălalt al lui, trenurile morţii se deplasau spre noile lagăre. După spusele lui Heydrich, acestea fuseseră construite „cu maximum de rapiditate, pentru a găzdui pe toţi cei ce nu înţelegeau ţelurile celui de al treilea Reich, ţeluri care se află pe un plan mult mai înalt decît orice doctrină religioasă". Trenurile parcurgeau Europa cu încărcătura lor de oameni. Paznicii intonau, monoton : *Schnell, Schnell !* Victimele mărşăluiau în grupuri bine rînduite, pentru a ajunge adesea în camerele de gazare. Pînă la sfîrşitul vieţii sale, dirijarea „soluţiei finale" a rămas principala misiune a lui Heydrich.

Predecesorul lui Heydrich în postul de guvernator al Cehoslovaciei ocupate reuşise să cîştige încrederea conducătorilor locali. Guvernul ceh în exil la Londra — care

menţinea un contact zilnic cu serviciile de informaţii cehoslovace, ca Sparta I şi Sparta II, şi cu armata secretă U.V.O.D. (Comitetul Central pentru rezistenţa în interior) — se temea că împotrivirea faţă de naziști va fi subminată de colaboraţionişti.

Cînd Heydrich a anunţat, printr-o proclamaţie publică, numirea sa ca Reichsprotektor, conducătorii armatei secrete hotărîseră deja să suprime pe un important colaboraţionist ceh, purtînd numele de cod *Iuda.*

Folosind informaţii selecţionate dintr-un prosoprofil, staţia M a plăsmuit trei scrisori pentru *Iuda.* Un curier le-a dus personal din Canada pînă în Chile, de unde au fost trimise prin poştă, la anumite intervale, lui *Iuda,* la Praga. Ţară aflată pe atunci sub dominaţia agenţilor politici şi economici germani, Chile era locul firesc unde se putea duce amanta lui *Iuda* şi scrisorile contrafăcute purtau semnătura acestei amante — Anna. În realitate, ea era rodul imaginaţiei B.S.C.-ului.

Scrisorile Annei se bazau pe ciornele pregătite de o fată de obîrşie slovacă, care locuia la New York. Cel ce-i dicta textele era un expert al B.S.C.-ului, care nu ştia nimic despre omul de la Praga, dispunînd doar de studiul unui profesor care analiza personalităţile inamice. Se cunoşteau destule lucruri despre *Iuda* pentru a se redacta o serie de scrisori verosimile, care lăsau impresia că Anna e la curent cu viaţa personală a adresantului. Hîrtia scrisorilor fusese fabricată de canadieni specializaţi în industria papetăriei, care se inspiraseră din mostre provenite din Chile. Nici ei nu ştiau mai mult decît era strict necesar pentru a-şi duce la îndeplinire treaba. Falsificatorii aveau la îndemînă cerneală, stilou şi plicuri, menite să confirme falsa imagine a unei amante a lui *Iuda* la Santiago.

Iuda era de fapt generalul Alois Elias, prim-ministru al guvernului-marionetă de la Praga. După toate probabilităţile, doar trei dintre persoanele implicate în lichidarea lui i-au cunoscut adevărata identitate.

Controlînd scrisorile care veneau periodic de la Santiago, cenzorii germani s-au convins că generalul Elias păstra contacte cu duşmanii nazismului. Corespondenţa cuprindea cuvinte şi cifre care păreau împrumutate din-

tr-un cod. De exemplu : „Tata a prins miercuri 17 un număr de 75 de peşti. Fratele meu nu s-a simţit bine, dar a prins 82".

Interogat de Gestapo, Elias nu a putut să explice fraze misterioase ca : „Ai grijă de mărcile germane şi nu te ocupa de zloţii polonezi". Scrisorile au căzut ca un trăsnet din senin, dovedind, după spusele nemţilor, că primul ministru comunică prin limbaj cifrat. Cum altfel s-ar fi putut interpreta nişte rînduri ca : „I-am tricotat lui Karl un pulovăr, folosind 14 sculuri de lînă, fiecare lung de 20 metri, deşi două aveau numai 9 metri"?

Elias nu ştia ce să răspundă. Bineînţeles, a negat că o cunoştea pe Anna. Gestapoul i-a ripostat, nu fără dreptate, că *ea* avea aerul că-l cunoaşte foarte bine. Altfel, cum i-ar fi scris despre deprinderile fostei sale soţii sau despre împrejurările neobişnuite în care murise fratele lui ?

Procesul primului ministru Elias a marcat, de fapt, preluarea de către Heydrich a puterii absolute în ţara cotropită. La 1 octombrie 1941, Elias a compărut în faţa secţiei I a aşa-zisului „Tribunal al poporului", fiind judecat, condamnat la moarte şi executat în ziua de 2 octombrie, pentru acţiuni în favoarea inamicului.

Măcelarul din Praga şi-a inaugurat astfel o domnie a terorii, suprimînd pe singurul om care l-ar fi putut ajuta să supravieţuiască. „S-au dus zilele democraţiei, care nu face decît să pună bete în roate măsurilor practice de conducere", a declarat Heydrich guvernului de la Praga. „Să vă iasă din cap că o să vă mai meargă cu trucurile voastre de politicieni democraţi". Reichsprotektorul a epurat organele administrative, apoi a anunţat : „Vom încheia socotelile şi cu mişcarea de rezistenţă cehă". Şi s-a ţinut de cuvînt. Instalat în camera cu tapiserii a castelului, el a urmărit, de la fereastră, execuţiile în masă ale „intelectualilor", care aveau loc în curte.

Aşadar, se reuşise ca Heydrich să ia o iniţiativă contrară propriilor sale interese : putea el oare să fie manipulat şi mai departe ? Omul dispunea de o mare autoritate, chiar dincolo de graniţele satrapiei sale. Făcînd naveta între Praga şi Berlin, el îşi cultiva cu grijă şi celelalte loturi care-i fuseseră repartizate. În decembrie 1941, Heydrich a anunţat o şedinţă a înalţilor funcţionari ai partidu-

lui nazist, pentru a discuta „soluția finală" și a găsit metode practice pentru „a grebla Europa din Est pînă în Vest". Ședința avea să se țină la sediul Comitetului internațional al poliției criminale de la Berlin. Făcînd uz de această ambițioasă instituție, Heydrich, mereu în căutare de victime pentru viitoarea etapă a operației hitleriste de „purificare a rasei umane", și-a întins ghearele spre cele două Americi.

În această lună de decembrie a atacului de la Pearl Harbor, s-a luat hotărîrea definitivă ca Heydrich să fie suprimat. Sentința de condamnare la moarte a căpătat un temei legal din partea curajosului episcop al Münchenului, contele Clemens von Galen. Într-o predică țintind la căpeteniile naziste vinovate de masacre în teritoriile de care răspundeau, episcopul a reamintit autorităților că, în conformitate cu codul penal german, încă în vigoare, „orice individ care ucide este pasibil de pedeapsa cu moartea". La Londra, guvernul în exil prezidat de Beneš, a convenit că Heydrich merită condamnarea la moarte, fiind unul dintre „pivoții regimului nazist și făuritorul mecanismului de asasinare în masă".

Ședința convocată de Heydrich s-a ținut la 20 ianuarie 1942 și s-a redus la un singur ordin : toți adversarii trupelor de ocupație germane trebuie surghiuniți în „noapte și negură".

După ocuparea Varșoviei, Heydrich concepuse o metodă de sprijinire a propagandei naziste. Explicînd necesitatea de a cuceri noi teritorii, autoritățile germane au afirmat că național-socialismul reprezintă soluția pentru haosul economic. Principala victimă a haosului economic fiind poporul, orice adversar al nazismului este un dușman al poporului. Poleind astfel realitatea, Gestapoul putea să-și recruteze susținători pretutindeni unde Hitler își instaura dominația. Trădătorii au ieșit la lumină : Quisling în Norvegia, Clausen în Danemarca, Mussert în Olanda, Sima în România, Szálasi în Ungaria și Pavelici în Croația. Marele muftiu al Ierusalimului emitea, de la Berlin, apeluri înflăcărate pentru o mișcare naționalistă, deoarece afirmațiile naziste îl convinseseră că venea în ajutorul victimelor imperialiștilor evrei, americani și ale altor imperialiști. Cei ce se împotriveau acestor colaboratori ai hitle-

rismului, travestiți în „naționaliști", deveneau *ipso facto* dușmani ai poporului și intrau în categoria evreilor, țiganilor și slavilor, pe listele celor condamnați.

Acum, Gestapoul și S.S.-ul au căpătat permisiunea de a merge dincolo de exterminarea în masă a „raselor inferioare". Heydrich i-a anunțat: „După o matură chibzuință, führerul a ajuns la convingerea că trebuie modificate măsurile luate împotriva celor vinovați de acțiuni dăunătoare Reichului. Führerul este de părere că, în asemenea cazuri, sentințele de condamnare la închisoare sau la muncă silnică pe viață vor fi privite ca semne de slăbiciune. Nu se poate obține o prevenire mai eficientă a unor astfel de crime decît prin aplicarea fie a pedepsei cu moartea, fie a unor măsuri care vor crea, în familiile respective și în ansamblul populației, o stare de incertitudine cu privire la soarta infractorului..."

Decretul „Noapte și negură" a intrat în vigoare la un an după ce primul „haiduc de pe Baker Street" fusese parașutat deasupra teritoriului inamic și la 18 luni după ce Stephenson organizase prima livrare de armament american către mișcările de rezistență. „Noapte și negură" a fost riposta la războiul de gherilă, reacția defensivă a lui Heydrich față de un fenomen pe care încă nu-l înțelegea.

În curînd avea să-l înțeleagă. Doi dintre agenții aleși pentru a-l suprima se numeau Josef Gabcik și Jan Kubris. Înainte de a se lua hotărîrea definitivă, nouă oameni făcuseră instrucție, fiecare devenind un specialist în domeniul lui. La început, ca și falsificatorii care-l duseseră la pierzanie pe *Iuda*, ei nu au știut care le va fi obiectivul. Dar a venit și clipa să afle natura misiunii ce li se încredințase. În dimineața de 27 mai, cu un pistol-mitralieră *Sten* ascuns sub impermeabilul purtat pe braț, Gabcik aștepta într-o suburbie a Pragăi, la curba pe care o făcea șoseaua. Kubris avea o grenadă în buzunarul adînc al jachetei sale. La mai puțin de o sută de metri depărtare, în susul dealului care ducea spre satul Jungfern-Breschen, se afla un al treilea bărbat, pe nume Valcik. Iar la o sută și ceva de metri mai departe, Jemelik aștepta de cealaltă parte a șoselei. El era cel ce urma să zărească, primul, Mercedes-ul verde, decapotabil, în care călătorea Reichsprotektorul.

Punerea în dispozitiv a atentatorilor a necesitat o serie de manevre mult mai complicate decît trimiterea primilor oameni pe Lună. Cel puţin Luna urmează un traseu stabil, ceea ce nu se întîmpla cu Heydrich. Cei patru agenţi fuseseră paraşutaţi lîngă frontiera cu Polonia, dintr-un avion al cărui echipaj trebuia să se acomodeze mereu condiţiilor schimbătoare din văzduhul dominat de inamic, aşa că, pînă în ultimul moment, nimeni nu ştia unde vor fi lansaţi oamenii. Deoarece se ajunsese la concluzia că ar fi fost prea greu să se pătrundă în castelul lui Heydrich, la Tabăra X s-a construit o replică a Mercedes-ului verde pe care-l folosea Reichsprotektorul, atunci cînd nu pleca la Berlin cu avionul pilotat de el însuşi. Dar cine putea fi sigur că maşina nu fusese schimbată sau că ea nu mergea pe alt drum ?

Cotitura la care aştepta Gabcik cu pistolul-mitralieră *Sten* era foarte pronunţată. Tramvaie şi două troleibuze cuplate, conectate la cablurile care treceau pe deasupra, scîrţîiau îngrozitor de fiecare dată cînd luau curba. Strada era foarte aglomerată. În pădurea din apropiere făceau instrucţie soldaţi germani. Valcik şi Jemelik, care stăteau la pîndă, abia izbuteau să nu se piardă din ochi unul pe celălalt, sau pe ceilalaţi doi atentatori, şi în acelaşi timp să nu atragă atenţia nimănui. Prin faţa lor treceau mereu camioane şi vehicule militare germane. Aşteptarea a durat 45 de minute — o aşteptare grea şi primejdioasă. În orice clipă, un neamţ cu privirea ageră s-ar fi putut întreba de ce tîndălesc pe acolo patru bărbaţi în toată firea.

La ora 10,25, Gabcik a auzit semnalul : patru fluieraturi ascuţite — litera H, în cod Morse. Peste cîteva secunde, un Mercedes decapotabil a început să coboare panta. Pentru a lua curba, şoferul Klein a schimbat viteza. Lîngă el stătea Heydrich, în uniforma brodată cu argint a S.S.-ului, cu aripi pe braţe şi trese împletite pe umăr. Ţinta era atît de accesibilă, încît lui Gabcik i s-a tăiat răsuflarea. Heydrich ţinea capul în jos, răsfoind nişte hîrtii. Klein îşi concentrase atenţia asupra şoselei. Din spate, veneau huruind două troleibuze, iar un tramvai urca anevoie panta din direcţia opusă. Aşa cum făcuse de zeci de ori în cursul instrucţiei, Gabcik şi-a aruncat impermeabilul, care purta etichete false : în buzunare erau

documente contrafăcute. Gabcik a ridicat arma și a apăsat pe trăgaci. Nu s-a întîmplat nimic. Cu un pistol-mitralieră *Sten* nu trebuie să ţinteşti, ci să împroşti obiectivul cu gloanţe. Dar şuvoiul de gloanţe refuza să iasă pe ţeavă. La nici treizeci de metri distanţă, Heydrich a ridicat capul, a văzut arma îndreptată spre el, și-a scos revolverul și a strigat ceva. Klein a răsucit volanul, făcînd Mercedesul să derapeze.

Maşina s-a oprit, cu un scrîşnet, de-a curmezişul liniilor de tramvai. Troleibuzele care veneau din urmă au derapat şi ele, frînînd atît de puternic încît ieşeau scîntei din roţi şi oprindu-se la cîţiva paşi de Mercedes. Heydrich s-a ridicat în picioare, încercînd să deschidă portiera. Tramvaiul care urca dealul s-a angajat zăngănind în curbă. Văzînd că tovarăşul său se luptă să deblocheze *Stenul*, Kubris şi-a aruncat grenda lîngă maşină. S-a produs o explozie. Din uriaşul nor de fum, a apărut Heydrich, care a sărit peste portiera înţepenită, trăgînd în atentator. Gabcik şi Kubris, care nimeriseră între cele două troleibuze oprite, au luat-o la fugă.

Heydrich a ajuns, clătinîndu-se, pînă la trotuar. Pasagerii troleibuzelor şi tramvaiului s-au dat jos, mai mult nedumeriţi decît speriaţi.

— Chemaţi o ambulanţă, a spus o femeie. E Reichsprotektorul.

Peste o oră, o dubă de brutărie rechiziţionată l-a depus la spitalul Bulovka. Directorul acestuia a telefonat la castelul Hradcany, sediul oficial al Reichsprotektorului, dar şi reşedinţa personală a lui şi a familiei sale. Nimeni de acolo nu înţelegea ce se întîmplase. Reichsprotektorul era în drum spre Berlin. Nu, secretarul de stat dr. Karl Frank nu putea veni la telefon, în nici un caz.

— Foarte rău, a spus directorul spitalului. Anunţaţi-l că Obergruppenführerul * a fost adus aici şi că nu are şanse să scape cu viaţă. E ciuruit de schije.

Evenimentele care au urmat se cunosc din relatările făcute armatei secrete cehoslovace de atentatori înainte de a fi prinşi în capcană şi ucişi, şi din declaraţiile docto-

* Grad echivalent cu cel de general, în ierarhia S.S.-ului. — *Nota trad.*

rului Frank, ale martorilor și ale chirurgului Dietrich Hohlbaum : Acesta s-a confruntat cu o problemă insolubilă, trebuind să extragă din organele vitale ale lui Heydrich bucăți de metal, sîrmă, sticlă și păr de cal, pe care le împrăștiase explozia grenadei. Operația s-a desfășurat în spitalul împresurat de trupe S.S. Ceilalți bolnavi au fost evacuați. În săptămîna următoare, Hitler a apelat la cei mai buni medici din Europa. Au sosit cu avionul specialiști din numeroase capitale. De la cartierul său general de pe frontul de est, führerul a ordonat „să se extirpe, fără milă, gangrena din inima protectoratului".

Amploarea represaliilor urma să atingă un maximum posibil, fără a dăuna însă producției de război naziste. Aceasta dovedea că nemții recunoșteau cît de importante erau pentru ei întreprinderi ca gigantica uzină de muniții Skoda. În calitatea sa de șef al forțelor de poliție ale protectoratului, Karl Frank a blocat toate drumurile spre Praga, a oprit toate transporturile publice și nu a permis decît trecerea trenurilor care aduceau întăriri pentru trupele S.S. de la Berlin și din alte părți ale Europei răsăritene. Toate localurile publice au fost închise. Tuturor cetățenilor li s-a ordonat să se ducă la casele lor și să aștepte acolo vizita Gestapoului, excepție făcînd doar cei care puteau dovedi că ocupă un post important în producția de război. Camionete înzestrate cu difuzoare au străbătut capitala, anunțînd o recompensă de un milion de coroane cehe pentru cei ce vor contribui la prinderea făptașilor.

Înainte de atentat se elaborase un plan de salvare a echipei, în colaborare cu rezistența locală. Cei patru oameni au fost duși în cripta bisericii Karel Borromaeus, unde și-au schimbat hainele și au primit acte noi de identitate, dovedind că lucrau ca barcagii pe Vltava. Intenția era ca ei să fie trimiși pe rîu în jos, înafară de orice pericol, atunci cînd se va potoli agitația. Între timp, ei s-au ascuns în criptă, în care se pătrundea printr-un chepeng acoperit de o lespede mobilă, care aparținea așa-zisului mormînt al unui cavaler din Boemia. Biserica era de rit grec-ortodox, iar S.S.-ul și Gestapoul aveau indicații să evite, din motive politice, incidente cu credincioșii. Ca toate clădirile, lăcașul a fost pus sub supraveghere, dar nu percheziționat. În următoarele cîteva zile, preoții au

adus pe ascuns în criptă peste 80 de membri ai rezistenței. În oraș zece mii de ostateci au fost mînați spre locurile de execuție. Începînd cu ziua atentatului, cîte o sută de oameni au fost împușcați în fiecare seară. La 13 zile după atentat, Frank a anunțat că asasinii fuseseră paraşutați de britanici în satul Lidice, la vreo 35 de kilometri nord-vest de Praga. În noaptea de 8 iunie, echipe speciale ale Oficiului central de securitate a Reichului, au împresurat satul. Toți locuitorii au fost evacuați din casele lor. Cînd s-au întors de la lucru, muncitorii de la minele din apropiere au fost strînși în piața satului, unde se aflau femeile și copiii. Pruncii fuseseră smulși din brațele mamelor și înecați în troacele unde se adăpau vitele. În cursul nopții, tații au fost despărțiți de familiile lor, mamele au fost închise în localul școlii, iar copiii au fost aduși la primărie. În zori, naziștii au scos bărbații, în grupuri de cîte zece, și i-au împușcat la zidul cîrciumii, sub ochii celorlalți. După ce a executat 189 de prizonieri, căpitanul Max Rostock, care comanda operația, a socotit că ea dura prea mult. Restul de bărbați și adolescenți au fost siliți să intre în hambarul unui țăran, căruia i s-a dat foc, așa încît cei dinăuntru au ars de vii. Toate femeile, cu excepția gravidelor, au ajuns în camerele de gazare ale lagărului de la Ravensbrück. Cele însărcinate au fost trimise la spitalul Bulovka, unde Heydrich murise la o săptămînă după atentat. Acolo, aceiași medici care încercaseră să-l salveze pe Reichsprotektor le-au provocat avorturi. Apoi, femeile au fost expediate la Berlin, unde „experți rasiali" au efectuat tot soiul de experiențe asupra lor. În cele din urmă, hitleriștii au incendiat satul Lidice cu aruncătoare de flăcări.

Acțiunea de pedepsire a fost filmată. Realizatorii acestui film au căpătat o medalie, care avea gravate pe ea profilul lui Heydrich și cuvîntul *Rache* (Răzbunare). Pretutindeni în Europa, hitleriștii au aplicat represalii după același calapod. De la un sat din Norvegia pînă la Oradour-sur-Glane, în Franța, naziștii au ars de vii familii întregi în hambarele incendiate și au secerat cu mitraliera pe cei care încercau să scape.

Cît despre atentatori, planul de salvare a lor nu s-a putut realiza. Acționînd pe baza informațiilor obținute de

la un denunțător, soldați ai diviziei S.S. *Das Reich* au scotocit, de sus pînă jos, biserica în care se refugiaseră ei și, așa cum era și de așteptat, au descoperit falsul mormînt. În criptă au fost coborîte două mitraliere și toți cei dinăuntru au pierit, răpuși fie de gloanțe, fie de focul pricinuit de aprinderea benzinei turnate peste cadavre.

Hitler a plecat cu avionul la funeraliile Reichsprotektorului, unde a declarat : „A fost unul dintre cei mai mari apărători ai concepției noastre despre Germania Mare".

În Statele Unite, cetățenii din Stern Park Gardens (statul Illinois) și din Bohemia (Long Island, New York) au aprobat, prin vot, ca localitățile lor să capete numele de Lidice.

Karl Frank, autorul masacrului, a fost pînă la urmă spînzurat. Dar după război, un deputat laburist din parlamentul britanic a ridicat problema dacă nu se procedase greșit, oferindu-se asasinilor un pretext provocator. Deputatul, Robert Paget, a pus sub semnul întrebării metoda B.S.C.-ului de a trimite agenți în misiuni care-i făceau pe naziști să răspundă cu represalii, care, la rîndul lor, sporeau și mai mult ura localnicilor împotriva cotropitorilor. „Am avut în vedere o asemenea reacție. Mișcarea de rezistență din Cehoslovacia a fost în mare parte o consecință directă a represaliilor exercitate de S.S.", sublinia Paget.

Merita oare să se jertfească atîtea vieți de oameni nevinovați ? Așa suna întrebarea pusă de Paget. O voce din trecut i-a răspuns : „Uciderea lui Heydrich a fost un act de dreptate, care a adus lumină în întunericul nostru și ne-a redat încrederea".

Acest martor neașteptat lucrase ca grădinar la Karl Frank. Era un englez, pe nume Richard Pinder, un „haiduc de pe Baker Street".

Ca mulți alții, Pinder și-ar fi dus secretul în mormînt. Dar el a renunțat la anonimat pentru a lua apărarea unor acțiuni din timpul războiului, deoarece întrebarea pusă de deputat declanșase o discretă anchetă parlamentară. Pinder instruise luptători cehi din rezistență, învățîndu-i cum să comită sabotaje, pînă ce a fost capturat, în cadrul unor razii efectuate de nemți pentru lagărele de

muncă forţată. Actele sale false de identitate erau întocmite pe numele unui francez, de meserie *horticulteur*. Adjunctul Reichsprotektorului, Frank, abuzînd de postul său, confiscase întinsele moşii ale unei bogate familii evreieşti şi avea nevoie de un grădinar profesionist. Pinder a obţinut slujba, devenind apoi martorul tăcut al carierei de gangster-tiran a lui Frank.

„E adevărat că Frank a răzbunat asasinarea lui Heydrich", declara el cu mulţi ani după război. „Dar, în toate ţările ocupate, naziştii lichidau comunităţile umane din clipa în care ele deveneau inutile. Din punct de vedere industrial, Cehoslovacia prezenta o foarte mare importanţă pentru maşina de război germană. Oamenii furnizau hrana pentru tunuri, pînă ce le venea şi lor rîndul să moară".

În lume, predomina o nouă formă de război, şi mai înspăimîntătoare. De dragul salvării cîtorva, piereau milioane. Merita oare ? „Problema nu s-a prezentat niciodată numai în alb şi negru", comenta într-un rînd Stephenson. „Omenirea a creat condiţiile şi omenirea a reacţionat la teroarea căreia tot ea îi dăduse naştere. Mergeam pe un făgaş croit de noi înşine.

Pe la mijlocul lui 1942. în zilele cînd Heydrich a murit, Uniunea Sovietică a exercitat presiuni asupra lui Roosevelt pentru a lansa o debarcare peste Canalul Mînecii. Cabinetul de război britanic a răspuns că, la acea dată, deschiderea unui al doilea front ar fi fost sinucidere curată. În interiorul «fortăreţei europene» trebuia să se pregătească moralul populaţiei civile, astfel ca majoritatea ei să sprijine forţele noastre de gherilă. Nu exista decît o singură cale pentru a obţine un sprijin de masă al rezistenţei — şi anume de a organiza acţiuni şi mai dramatice de împotrivire şi antiteroriste".

39

Pe cînd în Europa se purtau aceste sîngeroase campanii, Stephenson trebuia să facă politicianism. Era un preludiu la problemele cu care se confruntă orice serviciu secret într-o societate liberă. Chestiuni de viaţă şi de moarte

la periferia rețelei tind să își piardă din arzătoarea lor importanță la centru. Pur și simplu pentru a supraviețui, conducătorii serviciilor respective trebuie să se pună la adăpost de atacuri, chiar în sînul societății pe care o apără.

La o lună după Pearl Harbor, în clădirea de la Rockefeller Centre, în camera 3663, s-a instalat Allen W. Dulles, viitorul șef al C.I.A. *(Central Intelligence Agency)*. Pe drumurile de țară din jurul Bletchley-ului au început să apară personalități științifice americane. Astfel, cu timpul, au lucrat pentru *Ultra* Telford Taylor, ulterior un distins profesor la universitatea Columbia ; William Bundy, viitor subsecretar al Departamentului de Stat și redactor-șef al influentei reviste *Foreign Affairs ;* Lewis Powell, viitor membru al Curții supreme de justiție a S.U.A.

Încet-încet și fără prea multă tragere de inimă, englezii destăinuiau tot mai multe detalii despre organizațiile lor secrete. La fel de șovăielnic, americanii au pătruns într-o lume interlopă care, în vreme de pace, ar fi stîrnit indignarea celor ce apărau libertatea cuvîntului și societatea democratică.

Înainte ca Dulles să-și ocupe postul, B.S.C.-ul și-a dat seama că va trebui să lupte pentru a-și continua activitatea la New York. Relațiile sale cu americanii deveneau la fel de complicate ca și încîlceala de țevi pneumatice, care șerpuiau prin localul de pe Fifth Avenue nr. 630, de la un birou al B.S.C.-ului la altul, și prin care treceau în viteză micile canistre, cu mesaje secrete despre cine și unde lucrează. Pînă la urmă, Dulles a plecat în Elveția, într-un post-cheie. El dorea să extindă sistemul coordonat de informații al Statelor Unite. Îl cunoștea pe Donovan, de pe vremea cînd fusese adjunct al ministrului de justiție la Washington și considera că, dacă cineva putea să-i ajungă din urmă pe britanici, acela era Donovan.

La B.S.C., Dulles a avut drept colaboratori o serie de germani proeminenți, smulși de englezi din ghearele Gestapoului : un fost cancelar și lider al Partidului Catolic de Centru din Germania, un fost ministru în cabinetul Prusiei și numeroși diplomați. Toți acestia formau un grup pestriț, dar aveau țeluri comune și i-au recomandat lui Dulles să facă uz de forțele antinaziste din interiorul Germaniei. Lupta *lor* politică pentru supraviețuire se ducea împotriva

profesioniştilor din serviciile secrete britanice, care refuzau să dea crezare relatărilor lor cu privire la o mişcare germană de rezistenţă.

Englezii deveniseră cinici faţă de informaţiile din sursă germană despre opoziţia antihitleristă. Amiralul Canaris, cel mai competent dintre şefii serviciilor secrete ale Reichului, semănase discordie între guvernele europene, difuzînd astfel de informaţii mincinoase. Atunci cînd Canaris a încercat cu adevărat să găsească o scăpare din naufragiul imperiului nazist, dosarul său de la Londra, notat cu litera K, i-a determinat pe englezi să-l lase să fiarbă în propria lui zeamă. Aceasta a dus la dispute cu Dulles şi cu O.S.S.-ul, care se simţeau datori să păstreze asemenea contacte. „Atlanticul îi despărţea pe cei doi aliaţi, atît în timp cît şi în spaţiu", comenta ulterior Stephenson. „Fiecare din ei ajunsese la o etapă diferită de experienţă".

Pentru cei care încercau să-şi imagineze cum arată grupările antinaziste din Europa, New York-ul nu oferea o imagine reală. Agenţi ai serviciilor secrete aliate, care făcuseră dovadă de eroism pe cîmpul de luptă, deveneau mojici, certăreţi şi nevricoşi cînd ajungeau la cartierul general din New York ; cei ce lucrau acolo păreau să nu aibă habar despre ce înseamnă o luptă sîngeroasă. Dificultăţile erau noţiuni relative. Acolo necesitatea de paraşute se situa pe acelaşi plan cu penuria de ciorapi de nylon. Secretarele care treceau pe porţile imobilului de la Rockefeller Centre purtau fuste scurte sau pantaloni, pentru a face economii vestimentare, dar puteau să-şi procure dulciuri şi fructe, pe care copiii din Anglia fie că le uitaseră, fie că nu gustaseră niciodată din ele.

Realitatea era mai lesne de sesizat în fluxul de mesaje cifrate care se scurgea spre Rockefeller Centre. Cînd armata poloneză clandestină din interiorul ţării l-a condamnat la moarte pe generalul Franz Kutschera, comandantul S.S.-ului din Varşovia, B.S.C.-ul a trebuit să studieze aspectele practice ale acţiunii. Tabăra X a adunat elemente cu privire la locul unde îşi avea el sediul, la înfăţişarea şi deprinderile sale, pe baza informaţiilor furnizate de Baker Street, care cuprindeau pînă şi orarul deplasărilor generalului, transmis prin radio de trei fete care-i urmăreau fiecare mişcare. Armata secretă poloneză pornea de la

principiul ca naziștii vinovați de terorism să fie pedepsiți într-un mod cît mai public cu putință. Kutschera a fost ucis de nouă oameni, înarmați cu mitraliere ușoare și cu grenade, într-o operație care a durat 60 de secunde. Stephenson arată : „Chiar dacă răsculații de la Varșovia nu ar fi primit nici un sprijin, orașul tot ar fi fost ras de pe fața pămîntului. Deciziile cele mai dificile aparțineau acelor adversari ai celui de al treilea Reich care părăseau teritoriile ocupate, pentru a contribui la întocmirea planurilor unor operații secrete ce puneau în pericol însești viețile tovarășilor lor de luptă".

Comandamentele militare aliate nu cunoșteau aritmetica războiului secret. Le mai rămăsese încă de învățat lecția că metode aparent primitive de luptă se puteau îmbina cu tehnica cea mai modernă ; că, după înfrîngerea armatelor regulate, mișcările de rezistență puteau juca un rol important în cadrul strategiei defensive, pînă la reconstituirea forțelor convenționale, cînd partizanii putea trece la sprijinirea acțiunilor ofensive.

„Degeaba susțineam noi că o brigadă de partizani face cît 30 de brigăzi din trupele obișnuite, cei cu mentalitate militară conformistă nu se lăsau convinși", își amintește Bickham Sweet-Escott, fost „haiduc de pe Baker Street", recrutat din înaltele sfere financiare ale industriei petroliere. În plus, toate discuțiile de acest fel sufereau de pe urma obsesiei secretului. Iată de ce B.S.C.-ul socotea atît de importantă cooperarea cu Dulles.

Dulles și colegii săi se aflau sub o presiune politică la fel de mare ca și Roosevelt. Iar președintele simțea, la rîndul său, formidabila presiune exercitată de Uniunea Sovietică. Pe la mijlocul lui 1942, Viaceslav Molotov, comisar pentru afacerile externe, i-a făcut o vizită, trimis de Stalin, pentru a-i cere o cît mai rapidă debarcare în Europa. La Londra, i se spusese că un asalt peste Canalul Mînecii nu este posibil în cursul anului. Dar, în ultima zi din martie 1942, Stephenson a aflat, spre stupoarea sa, că, luîndu-l gura pe dinainte, Roosevelt îi spusese lui Molotov că „ne pregătim să deschidem un al doilea front anul acesta".

Molotov a considerat aceste cuvinte drept un angajament categoric, ceea ce a pus Anglia într-o situație difi-

cilă. Micile raiduri secrete și sporadicele acțiuni de partizani nu făceau nici o impresie asupra politicienilor, presei și comandanților cu o mentalitate conformistă. Toți aceștia așteptau victorii spectaculoase pe cîmpul de luptă, mari ciocniri navale și bombardamente masive asupra orașelor inamice. Această din urmă acțiune purta un titlu pompos : ofensiva aeriană strategică. Stephenson i s-a opus de la început și dreptatea s-a dovedit de partea lui : după primul an de ofensivă aeriană strategică, s-a constatat că pierderile suferite de nemți erau inferioare numărului de aviatori aliați căzuți în luptă. Din instinct, Stephenson acorda preferință războiului de partizani, care punea accentul pe conducerea personală, pe inventivitate și pe curaj individual.

Dar războiul secret nu oferea știri senzaționale pentru presă și nici eroi tineri și fascinanți, pentru pagina întîi a ziarelor. Dificultățile întîmpinate de B.S.C. în finanțarea agenților și a armatelor secrete au sporit exact în perioada cînd Hoover și F.B.I.-ul au devenit mai recalcitranți și cînd au început să se ivească zîzanii între conducătorii de la Londra ai războiului secret și recent înființata agenție americană de informații, condusă de Bill Donovan.

Arhivele B.S.C.-ului consemnează : „Hoover s-a arătat extrem de ostil organizației lui Donovan, încă de la crearea sa, deoarece se temea că ea va știrbi autoritatea F.B.I.-ului, mai ales în America Latină. Resentimentele lui s-au extins și asupra B.S.C.-ului. Mai precis, dîndu-și seama că cel mai eficient mod de a lovi în agenția lui Donovan era de a ataca principalul său punct de sprijin, cu puțin înainte de atacul de la Pearl Harbor, Hoover a început să trateze B.S.C.-ul cu o rea voință abia deghizată. Devenise evident că, în măsura în care aceasta îi era cu putință, voia să desființeze organizația *Temerarului*. În această privință, el se bucura de sprijinul celor din administrația Roosevelt, care nutreau o antipatie ascunsă față de Anglia. Printre ei se număra și Adolf Berle, subsecretar al Departamentului de Stat.

Imediat după ianuarie 1942 (cînd Allen Dulles s-a instalat la sediul B.S.C.-ului), a luat ființă un comitet mixt pentru coordonarea tuturor acțiunilor secrete ale anglo-americanilor. La prima sa ședință, la care, printre alții, au

participat Hoover, Berle și Stephenson. Berle a propus ca B.S.C.-ul să nu păstreze contactul decît cu F.B.I. Stephenson s-a împotrivit acestei sugestii. Apoi, el a abordat proiectul de lege McKellar (care interzicea tuturor serviciilor străine de informații să-și desfășoare activitatea în Statele Unite). *Temerarul* a subliniat că, în actuala sa formulare, proiectul de lege ar fi dus la lichidarea organizației sale, deoarece textul prevedea că «toate arhivele serviciilor străine vor sta la dispoziția autorităților americane, putînd fi controlate în orice moment».

Zîmbind, Berle a ripostat că regretă, dar e prea tîrziu pentru a se mai aduce vreo modificare proiectului de lege, care se află pe biroul președintelui, așteptînd semnătura lui.

Stephenson a ieșit din ședință înainte ca aceasta să ia sfîrșit. Cu ajutorul lui Donovan, el l-a convins pe președintele Roosevelt să nu semneze proiectul decît dacă și atunci cînd va fi modificat astfel ca interesele legitime ale B.S.C.-lui să fie salvgardate".

După socoteala lui Sweet-Escott, „mi-am petrecut patruzeci la sută din timp luptînd cu inamicul și șaizeci la sută din timp luptînd cu prietenii noștri".

Problema cea mai dificilă consta în a face față cheltuielilor din ce în ce mai mari pe care le necesitau operațiile B.S.C.-ului. Furniturile americane trebuiau plătite imediat, iar mișcările de rezistență din teritoriile ocupate de naziști aveau nevoie de bani — nu pentru salarii, ci pentru a cumpăra mîncare, a mitui autoritățile, a plăti călătoriile și diversele produse achiziționate. B.S.C.-ul își cheltuia fondurile în ambele direcții. Cînd ducea lipsă de bani peșin, organizația își oferea serviciile. Mai exista, de asemenea, garanția pe care o reprezenta aurul din Martinica. În general, s-a extins sistemul de a se contracta împrumuturi de război în Statele Unite pe baza bogățiilor naturale pe care blocada economică britanică le împiedica să iasă din emisfera occidentală. Pentru B.S.C., a devenit tot mai important să-și demonstreze, cît mai convingător, utilitatea pentru Statele Unite.

Din fericire, *Temerarul* a putut dovedi acest lucru, pe

plan economic, în America de Sud, unde abia acum S.U.A. începeau să se neliniștească de primejdia pe care o reprezentau uneltirile atît ale naziștilor, cît și ale japonezilor, și unde s-a constatat, dintr-o dată, că englezii puteau sabota sursele de materii prime.

În America Latină existau zăcăminte de minerale necesare industriei de război și tot felul de materii prime care se bucurau de mare căutare pentru noile și complicatele arme intrate în uz : vanadiu, mercur, tungsten și cositor ; mică, bauxită, crom și antimoniu. B.S.C.-ul proteja zonele de unde proveneau aceste minerale. Specialiști în materie inventariau bogățiile existente în această parte a lumii. Valoarea unora dintre ele nu a fost recunoscută ca atare decît mai tîrziu. Lemnul de cinchona, din Brazilia, de exemplu, era necesar pentru o serie de medicamente și droguri, de care aveau nevoie armatele secrete.

Lemnul de balsa, din Ecuador, se folosea în cantități tot mai mari pentru avioanele „haiducilor de pe Baker Street", avioane care, în structura lor, nu aveau nici o piesă metalică. Dacă furnizorii sau mijlocitorii încercau, sub influența naziștilor, să saboteze livrările, manualele B.S.C.-ului recomandau să se riposteze prin incendierea punctelor-cheie sau prin crearea de conflicte de muncă, cu sprijinul liderilor sindicali dirijați de britanici.

Bogățiile ascunse în „casele de fier" ale Americii Latine aveau, pentru „banca" B.S.C.-ului, valoarea unor acțiuni și titluri de proprietate, servind drept garanții pentru împrumuturile contractate. Ce-i drept, banca era mică și slabă, dar avea neobișnuitul privilegiu de a conduce o bandă de spărgători potențiali. În fruntea secțiilor B.S.C.-ului se găseau experți în materie de război economic. Una dintre secții se numea „Securitatea fizică a livrărilor de materii prime din America Latină" și se diviza în șase zone distincte de securitate. În fiecare zonă, B.S.C.-ul controla un aparat ale cărui ramuri pătrundeau în tot sistemul de poliție existent.

La dosarele pe care B.S.C.-ul le avea la New York colaboraseră generații de exploratori britanici. Ei au catalogat metodele prin care agenții secreți și colaboratorii lor puteau exercita presiuni, atît în domeniul economic cît și în cel politic, asupra a zece țări așa-zis neutre din America

Latină. De exemplu, dosarele etichetate „Vulnerabilitate la sabotaje" analizau punctele slabe din structura social-economică a fiecărei republici, astfel că agenţii ştiau unde să lovească dacă un guvern sau o întreprindere industrială nu se conforma liniei politice a Marii Britanii.

Înainte de Pearl Harbor, oamenii de stat americani au avut un şoc constatînd că un serviciu secret străin, acţionînd pe teritoriul Statelor Unite, se angajase cu premeditare într-o politică de presiuni asupra guvernelor din cele două Americi, mergînd pînă la răsturnarea lor de la putere. Dar, după intrarea S.U.A. în război, comploturile organizate de B.S.C. s-au dovedit a fi mai curînd prudente măsuri de siguranţă.

Forţa britanicilor consta în precizia datelor aflate în posesia lor, de la dosarele personale ale japonezilor şi germanilor din fruntea unor întreprinderi-cheie şi pînă la reţetele unor substanţe toxice, compuse din ingrediente încă şi mai greu de procurat decît curara venezueleană, atît de solicitată de agenţii din Europa. Medicul canadian William Rowland, fratele colaboratorului lui Stephenson, experimenta la New York noi droguri, căutînd unul care să nu poată fi descoperit în nici o băutură alcoolică. Stricnina era uşor de detectat. Deşi mult mai greu de găsit decît curara, gallamina acţiona mai prompt decît aceasta. Herbert şi William Rowland au petrecut multe ore vesele, sorbind cocteiluri cu diverse amestecuri. Pînă la urmă, formula la care au ajuns ei, mult superioară combinaţiei curente, denumită „Mickey Finn", a fost transmisă agenţilor americani.

Mişcările de rezistenţă aveau nevoie de valută străină, pe care Stephenson o cumpăra cu ajutorul lui Donovan şi al bancherilor din New York. Sume în valoare de milioane de dolari soseau la Londra, pentru a fi paraşutate în Europa. Dar moneda de bază nu o formau nici dolarii, nici lirele sterline, ci încrederea care domnea pe tot cuprinsul reţelei, de la americanii cărora li se explica de ce se iveau bruştele nevoi de bani, pînă la conducătorii grupurilor de partizani, al căror cuvînt valora cît aurul. S-au transportat pe ascuns în Canada saci întregi, plini cu franci francezi, zloţi polonezi, guldeni olandezi, coroane norvegiene şi lire italiene, care au ajuns apoi, pe calea aerului, în Europa.

Secția financiară de pe Baker Street a încheiat convenții, prin care bancheri și oameni de afaceri din țările ocupate împrumutau sumele solicitate, pe baza promisiunii că datoriile le vor fi achitate după război. Tranzacția era foarte complicată. Avînd o urgentă nevoie de bani, de exemplu, șeful unei rețele de rezistență de la Paris apela la un bancher. De unde să știe acesta că solicitantul aparține cu adevărat mișcării de rezistență ? I se spunea să-și aleagă o frază oarecare. Apoi, agentul transmitea prin radio fraza respectivă la Londra. În clipa cînd B.B.C.-ul difuza această frază, în programul său obișnuit, bancherul se convingea că solicitantul nu este un escroc care profită de împrejurări. Numeroși oameni de afaceri au dat astfel sume importante de bani, fără a cere nici o chitanță și lucrînd exclusiv pe încredere.

Banca *Landenburg Thalman & Co.*, din New York, colabora direct cu Stephenson. Orice indiscreție putea pune în primejdie un agent sau o întreagă grupare. Tranzacțiile se încheiau pe o bază strict personală, Donovan intervenind ori de cîte ori era necesar. Într-un rînd, a fost nevoie de o sumă uriașă în dolari pentru niște operații atît de secrete încît obiectivul lor nu i s-a putut destăinui nici măcar lui Donovan. Fără să vrea, un imperturbabil înalt funcționar al trezoreriei Statelor Unite a fost cît pe aci să dea peste cap tranzacția, necesară pentru a subvenționa mari forțe de gherilă. După o serie de manevre, cu care erau la curent numai Stephenson, un casier de pe Baker Street, Donovan și doi dintre principalii săi colaboratori, suma a fost transferată în bancnote mari. Președintele Roosevelt și primul ministru Churchill nu știau nici ei decît că la mijloc era vorba de fonduri secrete importante. Iată cum sintetizează un raport al B.S.C.-ului dificultățile întîmpinate : „Dolarii vor fi utilizați în Franța ocupată, unde trebuie să cadă, pînă la urmă, în mîinile nemților, lucru pe care atît trezoreria americană, cît și Banca Federală de Rezerve refuză să-l aprobe. Trezoreria britanică nu poate achiziționa dolarii de la trezoreria Statelor Unite emițînd un cec, deoarece acesta va circula prin întreaga mașinărie a finanțelor S.U.A., dînd la iveală toată combinația".

Atunci, Donovan a obținut mai întîi de la trezoreria

americană trei milioane de dolari în bancnote mari, care erau cele mai convenabile pentru zonele ocupate de germani. Banii au fost trimiși la Londra. După un timp, aceasta urma să restituie împrumutul, în bancnote mici. Dar, pentru a fi transportate, bancnotele mici necesitau un număr enorm de saci, care ocupau un spațiu uriaș, într-un moment cînd spațiul era la mare preț. De aceea, s-a întîrziat cu achitarea împrumutului. Donovan a vrut să scoată alte două milioane de dolari, dar trezoreria l-a întrebat cînd are de gînd să restituie suma primită anterior. La această întrebare nu s-a putut da un răspuns prompt. Cei de pe Baker Street îl presau totuși pe Stephenson să capete banii înainte de ultima perioadă lunară a iernii, cînd avioanele profitau de lungimea nopților pentru a lansa sacii lor cu bani deasupra teritoriului celui de al treilea Reich.

Stephenson a trebuit să apeleze la propriile lui rezerve de bani gheață și de bunăvoință. Și-a dat cuvîntul că suma va fi restituită și i-a dezvăluit președintelui în ce consta esența problemei. Roosevelt a discutat-o cu Henry Morgenthau, secretarul Departamentului Finanțelor și *Temerarul* a căpătat cele două milioane de dolari. Un avion *S.T.S. Mosquito*, din escadrila „Luna" a R.A.F-ului, a dus suma respectivă armatei secrete poloneze, aterizînd pe un cîmp unde trei lanterne oarbe delimitau o suprafață triunghiulară.

Nimeni nu prevăzuse o problemă de natură statistică. Un milion de dolari, în hîrtii de cîte o sută, încăpea perfect într-un singur sac, care traversa Atlanticul de la Vest la Est. Dar a fost nevoie de aproape două sute de saci, atunci cînd Anglia a restituit cele cinci milioane de dolari, în bancnote mici. Banii au sosit în cele din urmă, după o chinuitoare așteptare, care a provocat noi și jenante întrebări din partea vigilenților funcționari ai trezoreriei. Însuși contabilul-șef al lui Donovan aproape că a sabotat ultima tranzacție, întrebîndu-l, cît se poate de politicos, pe superiorul său dacă acești bani se cheltuiau și în ce mod, sau dacă se depuneau la o bancă. Donovan i-a răspuns că „bancnotele de 100 și de 50 de dolari sînt necesare, în cantități mari, armatelor secrete organizate de Baker Street. Conducătorii grupărilor de partizani se bizuie pe discreția Londrei, care nu trebuie să dezvăluie nimic. Uriașele fon-

duri subvenționează pregătiri pentru răscoala finală împotriva lui Hitler".

Geniul financiar care l-a ajutat pe Stephenson să iasă din aceste încurcături a fost Henry Morgenthau. În primăvara anului 1939, Hitler declarase că „Roosevelt și trezorierul său evreu" au atîtea probleme de politică internă, încît Germania poate conta că vor trece cel puțin șapte luni pînă ce industria americană se va mobiliza sau pînă ce va fi trimisă o forță expediționară. Pentru a păstra intactă această perioadă de grație, Hitler a ordonat propagandei sale să nu comită excese în sprijinul izolaționiștilor americani. Dar succesele primului război-fulger — invadarea Poloniei — li s-au urcat la cap naziștilor. Punînd mîna pe arhivele Ministerului de Externe polonez, ei le-au falsificat conținutul, pentru a „dovedi" că înalte personalități americane uneltau împotriva Reichului, laolaltă cu „evreii și ambasadorii siniștri". Biblioteca germană de la New York a dat la iveală documente care demonstrau, în cele mai mici amănunte, „atrocitățile comise de polonezi împotriva germanilor". Fotografii „prea înspăimîntătoare pentru a fi larg difuzate" au fost expuse la sediul bibliotecii, din Battery Place, nr. 17. S-au prezentat imagini despre „măceluri în masă, asasinate individuale și violuri", ale căror victime ar fi fost cică de naționalitate germană.

Mulți americani împărtășeau indignarea lui Morgenthau. Pe măsură ce războiul din Europa lua amploare, secretarul Departamentului Finanțelor acționa tot mai intens în favoarea Angliei. Influența pe care o avea el asupra lui Roosevelt i-a atras adesea reproșuri pentru unele deficiențe în situația militară. Astfel, cînd au descoperit că munițiile puse la dispoziția recruților se reduseseră cu patruzeci la sută, din cauza furniturilor destinate Angliei, comandanții armatei terestre au dat vina pe Morgenthau.

În 1942, pînă și blajinul Henry Morgenthau se angajase serios în operații clandestine. Partizanii din Europa aveau nevoie nu numai de bani autentici, ci și de bani falși, pe care guvernul american îi cumpăra pentru Anglia. „Legile Statelor Unite interzic contrafacerea de bancnote pe teritoriul american", arată Cuneo, „așa că am lăsat B.S.C.-ul să le fabrice în ateliere particulare, specia-

lizate în acest gen de activitate. Erau firme britanice, care lucrau în condiții de securitate maximă : în timp de pace, ele tipăriseră bancnote pentru diverse state străine, așa că știau cum să-și ia cuvenitele măsuri de protecție. Trebuia să plătim al naibii de scump banii falși — cam șaizeci la sută din valoarea lor reală. Așa că i-am întrebat pe englezi : ce-ar fi să vă plătim în lire sterline false ?

Nu, mulțumim, ne-au răspuns ei. Avem și așa destule lire sterline false.

Aceste încălcări ale legii au devenit mai puțin amuzante din clipa cînd Hoover a început să preseze pentru a pune capăt activității B.S.C.-ului. În aprilie 1942 a devenit necesară convocarea unei conferințe a serviciilor secrete din emisfera occidentală. Stephenson voia să le demonstreze lui Hoover și șefilor de stat major americani ce consecințe nefaste ar fi avut ieșirea de pe scenă a B.S.C.-ului. Americanii continuau să-l suspecteze pe *Temerarul* că se pricepe să manipuleze la fel de bine Casa Albă ca și pe agenții Axei. Stephenson a ripostat, dovedind cu exemple cît de păgubitoare era lipsa de coordonare a Aliaților în acest domeniu.

Britanicii făceau tot ce le stătea în putință pentru a împiedica inamicul să afle că mesajele sale secrete erau interceptate și decriptate. De aceea, ei nu dezvăluiau nici măcar agenților *Intelligence Service*-ului din America Latină textele germane descifrate, de teamă ca o eventuală indiscreție să nu pericliteze munca celor de la Bletchley.

Americanii procedau exact invers, distribuind mai pretutindeni copii ale mesajelor interceptate. De pildă, textele captate la Departamentul de Stat ajungeau la ambasadorul american în Uruguay ; cele provenite de la Departamentul de Război — la atașatul militar al Statelor Unite în Venezuela ; cele de la Departamentul marinei militare la observatorii navali în Brazilia. Pînă și agenția *Associated Press* transmitea materiale obținute de la ambasada S.U.A. din Rio de Janeiro și provenind din texte inamice descifrate ; într-un rînd, agenția a reprodus ca atare o frază completă din transcripția originală.

Criza a atins un punct culminant în martie 1942, cînd poliția braziliană a arestat cîteva zeci de nemți, despre care Stephenson știa că sînt membri ai unor rețele de spionaj.

Identificarea lor se realizase grație analizei efectuate de către englezi asupra mesajelor germane decriptate. Pentru a păstra secretul și a continua să-i urmărească pe spionii inamici, britanicii nu luaseră nici o măsură. Totuși, era limpede că brazilienii primiseră un rezumat al investigațiilor făcute de B.S.C. Nimeni din subordinea lui Stephenson nu furnizase acest rezumat. Suspiciunile se îndreptau, așadar, asupra celor de la Washington, care primeau rapoartele B.S.C.-ului. Din nou, Stephenson a trebuit să se ducă la Casa Albă. El își pusese în joc reputația personală și tot creditul de care se bucura, mizînd pe seriozitatea americanilor. Un astfel de incident nu-i mai lăsa aproape nici o posibilitate de a-i convinge pe șefii serviciilor secrete britanice să împărtășească americanilor toate informațiile lor. Roosevelt a fost de acord cu el, a impus deschiderea unei anchete și a trebuit să constate că inocentul vinovat era propriul său ambasador în Brazilia, care prezentase o notă, cerînd arestarea agenților germani. Poliția braziliană a căpătat de la el lista spionilor și citate din textele interceptate, pe care acuzarea le-a folosit în cursul procesului. Numai norocul a făcut ca Berlinul să nu prindă de veste că cifrul său fusese decriptat.

La conferința din aprilie 1942 — la care au participat reprezentanți ai B.S.C.-ului, ai F.B.I.-ului, ai Departamentului de Stat și ai forțelor armate americane — Stephenson și-a propus să elimine toate frecușurile și să obțină o colaborare cît mai armonioasă. El s-a izbit însă din nou de mentalitatea legalistă a lui Hoover, atunci cînd a susținut că agenții străini trebuie lăsați să-și continue activitatea, ca să-și demaște legăturile. Hoover nu se împăca deloc cu ținerea sub obroc a probelor, iar Stephenson voia ca justiția să nu intervină pînă ce nu se descopereau sursele de informații ale suspectului, cine-l plătea, ce complici și ce mijloace de comunicații avea. El a invocat cazul unui agent nazist din Columbia, căruia i se interceptase o scrisoare : „Neamțul se plîngea într-însa că Ministerul Comunicațiilor îi confiscase aparatul de radio. Identitatea lui se ascundea sub un nume fals, dar guvernul columbian a avut amabilitatea să consulte registrele, constatînd că numai doi germani trebuiseră să-și predea aparatele de radio. Pe urmă, agentul a fost simplu de reperat. Așadar,

un spion priceput se dăduse de gol scriind o scrisoare. Dar, lăsîndu-l să-şi vadă în continuare de treabă, s-au aflat multe despre livrările de platină, de care Reichul avea nevoie pentru magnetourile motoarelor sale de avion. Agentul german plătea preţuri de trei pînă la zece ori mai mari decît cele de pe piaţa oficială a Americii pentru platina pe care o transporta apoi pe ascuns, fie la bordul avioanelor companiei italiene L.A.T.I., fie pe ocean, pînă la Lisabona. Această descoperire a permis luarea de noi măsuri împotriva livrărilor de materiale din America Latină către Germania".

Dezavantajele secretului au ieşit în evidenţă în cadrul discuţiilor purtate la Washington de reprezentanţii Statelor Unite şi Marii Britanii, în probleme curente de interceptare a traficului radio. Nici unii, nici ceilalţi nu prea ştiau multe despre operaţiile B.S.C.-ului. Puţini erau cei care cunoşteau cît de multe informaţii furniza *Ultra* Casei Albe. „Colaborarea criptografică cu Statele Unite fusese pînă atunci limitată şi clandestină", arată arhivele B.S.C.-ului. „Acum putea să iasă la lumină şi să cuprindă atît domeniul operativ, cît şi cel al codurilor şi cifrurilor diplomatice".

Această constatare optimistă trece destul de repede peste fricţiunile existente între cele două arme ale Statelor Unite. „Între Departamentul de Război * şi cel al marinei militare, nu domnea o prietenie prea mare", remarcă discret documentele B.S.C.-ului. „Oficiul de comunicaţii navale se considera o agenţie profesionistă, capabilă să-şi ducă la capăt misiunile fără ajutor dinafară. Corpul de transmisionişti al armatei de uscat, pus în faţa unui program de amplă şi rapidă extindere, era conştient de propriile sale deficienţe, dar purta pică marinei pentru aroganţa pe care o afişa".

În cele din urmă, la conferinţă s-au discutat probleme pasionante, ca de pildă tehnica „radioamprentelor digitale", prin care se putea identifica fiecare telegrafist. Obiectivul discuţiilor a fost de a se obţine un schimb de

* Departamentul de Război tutela pe atunci numai forţele armate terestre. — *Nota trad.*

informații radio între Aliați. Pe măsură ce convorbirile au progresat, delegații au manifestat, vrînd-nevrînd, un respect tot mai mare unii față de ceilalți.

Ofițerii superiori cunoșteau vag B.S.C.-ul ca o organizație de amatori. Înainte de a părăsi Londra, reprezentantul Amiralității britanice a fost prevenit că Stephenson se află într-o „zonă specială", din cauza rolului deosebit de delicat pe care-l juca el pe teritoriul Statelor Unite. Dar rețeaua de comunicații a *Temerarului* era imposibil de ascuns, deoarece pe făgașul ei se scurgea un trafic interaliat tot mai mare, la început pe o bază neoficială și temporară, apoi în mod oficial și permanent.

Pare de necrezut ca un grup de specialiști în materie de informații să nu aibă habar de activitatea altui grup. Dar B.S.C.-ul se născuse într-o perioadă cînd existența lui trebuia ținută într-o taină deplină. Relațiile sale cu agențiile americane, deși păreau întîmplătoare, erau rezultatul unor îndelungate și prudente negocieri diplomatice. În această situație, compartimentarea normală a serviciilor secrete nu putea decît să sporească și mai mult ignoranța generală cu privire la obiectivele B.S.C.-ului. Bineînțeles, acesta era cel mai puternic motiv al *Temerarului* de a păstra raporturi bune cu Hoover și cu F.B.I.-ul.

Într-adevăr, ori de cîte ori Hoover și Stephenson lucrau în tandem, operațiile mergeau de minune, ceea ce, inevitabil, indispunea pe anumiți înalți funcționari ai Departamentului de Stat, care vegheau la „apărarea suveranității naționale". De fiecare dată, Stephenson avea de făcut o opțiune dificilă : să calce pe cineva pe bătătură sau să lase pe inamic să-i scape printre degete.

Cazul agentului dublu William Sebold a dat naștere unui scandal, a dovedit că Germania intrase în posesia unui important secret militar, a adus în fața justiției pe cei 33 de membri ai unei rețele naziste de spionaj în S.U.A. și a consolidat reputația lui Hoover în materie de operații secrete — cel puțin în ochii opiniei publice, dacă nu și în cei ai Departamentului de Stat. Dar această afacere a mai dus și la transmiterea către *Royal Air Force* a unei arme secrete americane, după ce Washingtonul a descoperit, spre marea sa încurcătură, că naziștii căpătaseră planurile ar-

mei care fusese refuzată în prealabil englezilor, din motive de securitate.

Sebold era un cetățean american, imigrat din Germania. În 1939, *Abwehr*-ul i-a făcut un instructaj, învățîndu-l cum să lucreze cu coduri și cifruri, cu aparate de radioemisie clandestine și cu microfotografii. Sebold a adus toate acestea la cunoștința autorităților americane. Conform indicațiilor F.B.I.-ului, el și-a stabilit centrul de spionaj, sub paravantul firmei *Diesel Research Company*, în imobilul Knickerbocker, de pe strada 42 din Manhattan, instalînd totodată postul de radioemisie la Centerport, în Long Island. Sebold a intrat în contact cu alți agenți germani. Cînd F.B.I.-ul a considerat că își încheiase misiunea, el a dispărut, pentru a nu mai ieși la suprafață decît ca martor al acuzării, în procesul intentat altor americani de obîrșie germană, acuzați că trădaseră Reichului secrete militare, inclusiv planurile dispozitivului de vizare Norden.

În fața tribunalului, procurorul a definit dispozitivul Norden drept „arma aeriană americană păzită cu cea mai mare strășnicie". Stephenson i-o solicitase lui Roosevelt, fără succes. Acum se dovedea că Germania căpătase, încă din 1938, elemente vitale din structura vizorului, ceea ce a permis naziștilor să construiască un duplicat identic cu originalul.

Nici la proces, nici după aceea, nu s-a dezvăluit că, încă cu un an mai înainte, englezii interceptaseră și decriptaseră o serie de mesaje secrete, destinate Reichului. Stephenson a adus la Casa Albă dovezi că schemele aparatelor de navigație și de vizare Norden și Sperry ajunseseră deja în mîinile nemților. Peste trei decenii, *Temerarul* își amintea : „Președintele a ordonat ca R.A.F.-ul să capete componentele esențiale ale dispozitivelor, încă în cursul Bătăliei Angliei — o hotărîre curajoasă, luată de unul singur și ignorată pînă în ziua de astăzi".

Folosind radioemițătorul lui Sebold și păstrînd mai departe contactul cu spionajul german, F.B.I.-ul a rezolvat misterul unui nou sistem de comunicații al naziștilor — micropunctul. Încă din noiembrie 1941, stația din Bermuda fusese prevenită să caute micropuncte în corespondența interceptată. În lunile următoare, adică exact în perioada în care Hoover tot se mai certa cu britanicii, s-au desco-

perit 21 de scrisori cu micropuncte, în corespondența care pleca din Mexic sau sosea acolo.

Rămînînd în culise, dar punînd toate resursele B.S.C.-ului la dispoziția F.B.I.-ului, Stephenson l-a convins o dată mai mult pe Hoover că nu ar avea decît de pierdut dacă ar interzice britanicilor să-și continue operațiile. Omul B.S.C.-ului în Mexic a determinat poliția locală să aresteze cîțiva „străini indezirabili", toți germani, care au fost expulzați via Statele Unite. În felul acesta, F.B.I.-ul a putut să-i investigheze în voie. Foarte scrupulos față de convențiile internaționale, Departamentul de Stat s-a angajat să le acorde liberă trecere pînă la New York, de unde urmau să se repatrieze, la bordul unui vapor. Înainte de plecarea acestuia, s-a descoperit că unul din nemți, Georg Nicolaus, avea microfilme despre producția de război a Statelor Unite, ascunse în încălțămintea pe care o purta. Vinovatul a fost internat.

Bermuda a interceptat apoi o altă scrisoare, conținînd 30 de micropuncte. Misiva era trimisă de Y—2983 pe adresa unui anume Guseck, din Berlin. Verificîndu-se conturile bancare ale lui Nicolaus în Mexic, s-a constatat că el efectuase anumite plăți către Y—2983. B.S.C.-ul a propus să se ia un interogatoriu lui Nicolaus. la locul său de internare.

Dar Departamentul de Stat, ținînd morțiș să-și respecte cuvîntul dat mexicanilor că Nicolaus va fi tratat doar ca cetățean străin, nu a permis să fie deranjat cu nici o întrebare. Altfel spus, Departamentul de Stat apăra singura persoană care cunoștea adevărata identitate a lui Y—2983 de inamicii săi de la F.B.I.

S-au mai interceptat și alte scrisori cu micropuncte, trimise de Y—2983. Între timp, Statele Unite intraseră în război. Cenzura militară americană a oprit scrisorile, deoarece nimeni nu cunoștea codul utilizat de micropuncte.

— Dar dacă nu dați drumul scrisorilor, nemții vor prinde de veste că Y—2983 este ținut sub observație, a insistat Stephenson.

În cele din urmă, după ce micropunctele au fost acoperite cu cerneală ca să nu poată fi citite, cîteva scrisori au plecat spre Germania. Apoi stația din Bermuda a dat peste o scrisoare venită din Europa și adresată unei căsuțe poș-

tale din Ciudad de Mexico. Agenții locali ai *Intelligence Service*-ului, făcînd o investigație la oficiul poștal respectiv, au scos la iveală numele lui Joachim Ruge. F.B.I.-ul a descoperit că o scrisoare, semnată de un anume Joachim Ruge, plecase din Honolulu cu peste doi ani înainte. Scrisoarea era adresată Clarei Ruge, Schaefferstrasse 22, Wannsee, Berlin, și începea cu cuvintele : „Dragă mamă". Din scrisorile de pînă acum, reieșea că autorul o cunoaște pe Clara Ruge. Cei de la Londra au răsfoit vechile registre de adrese ale Berlinului și au constatat că, pe Schaefferstrasse 22, se găsea o pensiune, proprietatea Clarei Ruge, care avea un fiu, pe nume Joachim.

Așa a fost demascat Y—2983. Inițial rețeaua de spioni din Mexic își transmitea mesajele adresate Hamburgului prin releul de la New York, condus de agentul dublu Sebold. De îndată ce s-a descoperit filiera Sebold, restul a mers simplu. Toate informațiile respective au ajuns în mîna procurorului general al Mexicului, un aliat fidel al lui Stephenson. Grație lui și unui raport de 47 de pagini, redactat de F.B.I., mexicanii au luat măsurile corespunzătoare. F.B.I.-ul a verificat încă o dată o serie de mesaje mai vechi și a trimis copii după ele B.S.C.-ului. Unele conțineau referiri la misterioasa companie Franco, Saunders și Fernandez. Fernandez era noul nume de cod al unui agent german, Edgar Hilgert, venit din Japonia. Recitind vechile mesaje, anchetatorii și-au dat seama că F.B.I.-ul decriptase greșit materialul recuperat de la agentul lor dublu Sebold. Rețeaua de spionaj despre care se credea că fusese lichidată continua să opereze, supraviețuitorii purtînd noi nume de cod. Fapt e că agenții germani nu au încetat niciodată să constituie o problemă în Mexic, în ciuda celor afirmate de mașina publicitară a lui Hoover despre succesul răsunător și definitiv al F.B.I.-ului.

„Hoover trăia din reclamă", comentează Rowland. „Stephenson evita cu orice preț publicitatea. Inevitabil, toate meritele reveneau F.B.I.-ului. Nu ne-a păsat niciodată de asta. În relațiile de muncă de zi cu zi, oamenii F.B.I.-ului s-au dovedit extrem de utili. Abia cînd a văzut că Roosevelt dă curs cererii lui Stephenson de a se crea o agenție de informații independentă și coordonată, Hoover a poruncit șefilor săi de secție să nu mai coopereze cu noi".

Tensiunea a crescut și mai mult datorită scepticismului cu care a fost întîmpinată afirmația britanicilor că un al doilea front exista *în spatele* liniilor inamice, deoarece armatele secrete reţineau deja importante forţe germane. Churchill a declarat atît sovieticilor, cît și lui Roosevelt, că, în 1942, nu se putea efectua o debarcare peste Canalul Mînecii decît în acele puţine puncte cărora R.A.F.-ul era capabil să le asigure o acoperire aeriană. Se studiau planuri de debarcare a unor valuri succesive de asalt, pentru a provoca bătălii aeriene care să ducă practic la nimicirea aviaţiei inamice în Europa occidentală, reducînd astfel presiunea exercitată asupra Uniunii Sovietice. Dar, insista Churchill, aceste planuri nu trebuiau să fie puse în aplicare prematur.

„Ne luptăm cu fantomele de pe rîul Somme", i-a explicat Stephenson generalului George C. Marshall, șeful de stat major al armatei terestre americane, ca răspuns la mirarea acestuia că englezii ezită să declanșeze o debarcare masivă în Europa. Luptele de pe Somme erau un simbol al măcelului din primul război mondial și Churchill nu a scăpat niciodată de teama că acest măcel s-ar putea repeta.

„Primul ministru privea cu reţinere răfuiala finală", spune Stephenson. „Îi plăceau acţiunea, mobilitatea, loviturile și contraloviturile rapide. Dar o debarcare prematură risca să se transforme într-o încleștare prelungită și sîngeroasă, într-un masacru fără sfîrșit".

Se mai păstra, de asemenea, speranţa că tirania fascistă va fi doborîtă fără să fie nevoie de un măcel masiv ; că micile operaţii clandestine, atentatele și sabotajele vor submina temeliile „fortăreţei europene".

„Chiar dacă am fi anticipat unde duceau toate acestea, tot n-am fi avut o altă soluţie", arată Stephenson. „Stratagemele acţionează la fel ca bombele atomice — nu mai poţi să le dezamorsezi. Rezistenţa pasivă i-a reușit lui Gandhi împotriva britanicilor. Dar ţăranii francezi nu aveau cum s-o practice împotriva Gestapoului. Istoria războiului secret este cea a trecerii de la o extremă la cealaltă — o continuă escaladare".

Cea mai ambiţioasă operaţie secretă, *Jubilee*, a scos în evidenţă toate aceste aspecte. Ea a fost impusă britanici-

lor de necesitatea de a demonstra atît Aliaților, cît și inamicului, că încă nu se putea deschide un al doilea front peste Canalul Mînecii. *Jubilee* a însemnat un sacrificiu premeditat, menit să salveze mult mai multe vieți atunci cînd a sosit cu adevărat temuta zi a debarcării. Beneficiind la maximum de pe urma acestei acțiuni, șefii serviciilor secrete au folosit-o ca acoperire pentru 16 operații secrete. La Tabăra X, unde se pregăteau să participe pentru prima oară la „operații secrete ofensive", americanii au lucrat cot la cot un refugiat evreu, care se înapoia de bunăvoie în infernul european. El avea de îndeplinit o misiune camuflată sub paravanul celei mai ciudate debarcări — una destinată să eșueze.

40

Operația *Jubilee* l-a determinat mai întîi pe inamic să creadă că se apropie ziua cînd sclavii nazismului vor fi eliberați. După ce a dat greș *Jubilee* l-a păcălit pe inamic în privința felului cum se va deschide cel de al doilea front. Suferind pierderile cele mai mari, soldații canadieni au fost convinși că operația nu era decît o groaznică greșeală. Iar sergentul Peretz Rose a considerat-o drept o operație clasică de gherilă, avînd scopuri politice și militare.

Unul dintre numeroasele mistere pe care *Jubilee* își propunea să le elucideze era : cît de bine funcționează radarul german ?

Un răspuns parțial l-a furnizat expertul în comunicații Rose. Originar din Germania, el interogase un specialist neamț în radiogoniometrie, deducînd — din răspunsurile lui și din alte date disponibile — că rețeaua inamică de radar se întindea de-a lungul zidului occidental al „fortăreței europene". Cele mai moderne instalații se găseau la Dieppe, un port francez situat la vreo 120 de kilometri de Newhaven, peste Canalul Mînecii. Înainte de război, feribotul Newhaven-Dieppe fusese o rută turistică pentru europeni ; acum, britanicilor li se oferea șansa să-i convingă pe naziști că aceasta va fi și ruta forțelor de debarcare.

Doi experţi britanici în materie de radar au sosit la Tabăra X, pentru o instrucţie specială. Acolo, ei au făcut cunoştinţă cu agentul F.B.I.-ului care urma să-i însoţească în expediţia de verificare a instalaţiilor inamice de la Dieppe. Sarcina lui era de a împuşca fie pe unul dintre experţi, fie pe celălalt, fie pe amîndoi, dacă se ivea vreun pericol de a fi capturaţi de duşmani. Sergentul Rose trebuia să participe şi el, pentru a distruge radarul nazist, după ce cei doi specialişti britanici vor fi scos piesele lor esenţiale. Cei patru oameni urmau să se bucure de o protecţie aeriană şi de sprijinul unei flote, improvizată la iuţeală şi alcătuită din peste 230 de nave. La acţiune a participat un efectiv total de 16 000 de soldaţi, marinari şi aviatori. Mulţi dintre ei au căzut într-o operaţie care a lăsat impresia unei tentative, prost concepută şi prost organizată, de debarcare în Europa. La multă vreme după aceea, deşi obiectivul raidului a continuat să rămînă învăluit în obscuritate, Churchill scria : „Dieppe ocupă un loc aparte în istoria războiului şi marele număr de pierderi nu trebuie să-l aşeze în categoria eşecurilor". Lordul Louis Mountbatten, care deţinea postul de comandant-şef al operaţiilor combinate, a dezvăluit la 32 de ani distanţă : „Dieppe a fost una dintre cele mai importante operaţii din tot cursul celui de al doilea război mondial... A fost Marea Înşelătorie".

F.B.I.-ul îşi trimitea agenţi în Tabăra X, aşteptînd momentul cînd instalaţii similare din Statele Unite aveau să permită instruirea bărbaţilor şi femeilor pentru operaţii secrete pe teritorii străine. În 1942, noua organizaţie a lui Bill Donovan, O.S.S.-ul, a preluat această răspundere.

Fost agent al F.B.I.-ului, James Callaghan, care lucra acum pentru Donovan, se considera el însuşi aproape canadian. Părinţii lui se născuseră la Windsor (provincia Ontario), lîngă frontiera statului Michigan. Callaghan colaborase îndeaproape cu poliţia călare canadiană, contribuind la înlăturarea piedicilor birocratice şi ajutîndu-l pe Stephenson să transporte persoane şi aparatură între Canada şi New York. În 1942 avea 30 de ani, era un ochitor de primă mînă şi un om matur, echilibrat şi deprins să gîndească cu propriul lui cap. În aprilie el a început să conlucreze cu poliţia din Toronto, în organizarea exame-

nelor la care erau supuși recruții de la Tabăra X. Unora dintre ei li se dădea misiunea de a „ataca" obiective din oraș, „păzite" de polițiști care jucau rolul sentinelelor germane și al echipelor naziste de contraspionaj. Dar nimeni nu știa că face repetiție în vederea furtului unor secrete militare ale Reichului.

În aceeași lună aprilie, doisprezece conducători ai mișcării de rezistență franceză au fost duși la sediul Gestapoului de la Dieppe.

La secția de cercetare și analiză a B.S.C.-ului din New York, un refugiat politic din Germania a discutat cu Allen Dulles despre posibilitatea unei eventuale revolte militare împotriva lui Hitler. După spusele lui, perspectivele nu prea erau promițătoare, mai ales dacă nu se stabilea contactul cu anumiți ofițeri din Wehrmacht. Pentru un agent originar din Germania, o înapoiere în țară prin punctele obișnuite de graniță era primejdioasă. Trenurile, șoselele și zborurile comerciale spre Reich se aflau sub un control foarte strict. Paraşutările prezentau riscuri, capturarea celor lansați astfel periclitînd situația ofițerilor care plănuiau asasinarea lui Hitler. O cale de pătrundere putea fi debarcarea, pe un punct oarecare al litoralului, în cadrul unui raid

„Haiducii de pe Baker Street" adunau informații despre instalațiile defensive și despre efectivele și calitatea trupelor germane de la Dieppe. Tinere femei, îmbrăcate civil, cutreierau Anglia cu liste ale celor care călătoriseră în Franța înainte de război. Băteau la cîte o ușă și îl întrebau pe locatarul surprins dacă nu cumva are fotografii făcute în stațiuni turistice. Un instantaneu, cu mama sau tata jucîndu-se pe plajă cu copiii, contribuia la evaluarea gradului de înclinare a litoralului, densitatea pietrișului oferea indicații despre capacitatea solului de a suporta greutatea unui tanc. La Denesfield Hall, în comitatul Buckinghamshire, nu departe de Bletchley Park, un tînăr colonel din *Royal Air Force,* Douglas Kendall, superviza analiza imaginilor aeriene, luate de avioane *Spitfire*, cărora li se înlocuiseră mitralierele cu camere de fotografiat.

Serviciul de informaţii al operaţiilor combinate alcătuia un volum, pentru a sluji drept ghid unui nou gen de turist înarmat.

Ideea unui raid se născuse pe la începutul lui 1942 şi avea în vedere atingerea cîtorva obiective secrete limitate. Dar, în luna aprilie a aceluiaşi an, maşina militară a Statelor Unite şi-a revenit, cu o remarcabilă energie, după dezastrul suferit la Pearl Harbor. Pentru prima oară în istorie, bombardiere grele, concepute pentru operaţii bazate la sol, au decolat de pe puntea legănată de valuri a unui portavion şi au atacat oraşul Tokio. Această manifestare de combativitate din partea americanilor i-a pus dintr-o dată pe britanici în postura unor oameni lipsiţi de vlagă şi de curaj. Churchill a ordonat efectuarea unor raiduri-fulger împotriva litoralului inamic. Dar aceste acţiuni nu aduceau nici pe departe cu masivul asalt pe care mulţi americani îl socoteau posibil şi necesar pentru a mai slăbi din presiunea Wehrmachtului asupra Uniunii Sovietice. Primele şase luni ale anului 1942 fuseseră catastrofale pentru Anglia. *Royal Navy* nu reuşise să convingă marina Statelor Unite că sistemul său de convoaie, bine pus la punct, avea avantaje considerabile, astfel că americanii nu au profitat de experienţa ce li se punea la dispoziţie. „Eram jalnic de prost pregătiţi, atît pe plan material, cît şi pe plan spiritual", scrie istoricul naval american Samuel Eliot Morison în legătură cu cele ce se întîmplau în Oceanul Atlantic. În Pacific, S.U.A. concentrau forţe importante şi dacă englezii continuau să stea pe tuşă, nu era exclus ca Washingtonul să opteze pentru o altă linie strategică, acordînd prioritate Japoniei.

Expediţia de la Dieppe a început să se transforme în Marea Înşelătorie.

Din punctul de vedere al diplomaţiei britanice, Franţa şi teritoriile sale de peste mări se cufundaseră în beznă. După căderea Parisului, diplomaţii americani deveniseră ochii şi urechile Londrei în Franţa ; Washingtonul transmitea informaţiile primite de la ei guvernului britanic, prin intermediul lui Stephenson.

Începînd cu şase luni înainte de Pearl Harbor şi pînă

la sfîrşitul primăverii 1942, specialiştii serviciilor secrete americane, sub conducerea lui Donovan, se pregătiseră pentru o debarcare anglo-americană în Africa de Nord franceză — operaţia *Torch*. Dar acum, şefii de stat major ai S.U.A. cereau un atac direct în Franţa, care să se desfăşoare imediat.

În iunie 1942, la Washington, a avut loc o şedinţă strategică la nivel înalt. Au participat consilierii militari ai preşedintelui şi lordul Mountbatten, şeful operaţiilor combinate. Şedinţa a pus în lumină conflictul care se născuse. „A fost cea mai importantă misiune a mea din tot cursul războiului", îşi aminteşte Mountbatten. „A trebuit să conving pe şefii de stat major ai lui Roosevelt că întreaga noastră concepţie strategică trebuie reconsiderată". Lordul era purtătorul unei veşti proaste : englezii nu credeau în posibilitatea unui asalt frontal în Franţa, nici în 1942 şi, probabil, nici în anul următor. Toate eforturile trebuiau să se concentreze în cadrul operaţiei *Torch*.

Preludiul la *Torch* a fost raidul de la Dieppe — operaţia *Jubilee*. Din motive de securitate, britanicii nu au comunicat nici măcar primului lord al Amiralităţii planurile în legătură cu Dieppe decît după ce totul s-a terminat. Cu fiecare zi ce trecea, importanţa expediţiei creştea tot mai mult. Preşedintele Roosevelt a înţeles acest lucru şi nu s-a simţit îndrituit să dezvăluie şefilor săi de stat major o operaţie a britanicilor cu care aceştia nu îşi puneau la curent nici pe proprii lor comandanţi superiori, decît dacă erau direct implicaţi.

„Mountbatten l-a dus de nas pe preşedinte". Aşa a sunat verdictul pronunţat de Henry Stimson, secretarul Departamentului de război, cînd a aflat că „marea debarcare" fusese amînată. Comandamentul american îi împărtăşea mînia. Roosevelt trecuse din nou de partea operaţiei *Torch*, fără alt motiv aparent decît forţa de convingere a unui lord în vîrstă de 41 de ani, văr primar cu regele George ale VI-lea.

Firește, Mountbatten era mult mai mult decît un simplu văr al regelui. Luptase pe mare, timp de doi ani, înălţîndu-se treptat pe dificila scară ierarhică din *Royal Navy*, care nu făcea rabat nimănui, oricît de sus-puse ar fi fost rudele lui de pe uscat. Dar la Washington domnea o cum-

plină ignoranță în privința britanicilor. În parte, era chiar vina Angliei, care se zbătea să facă prea multe lucruri, în prea multe locuri, fără să-și ia osteneala de a da cuiva vreo explicație.

Stephenson a plecat cu avionul la Londra, pentru a-i arăta primului ministru cît de critică era situația. A doua zi dimineața, *Temerarul* stătea pe marginea patului lui Churchill. Acolo a aflat că se ivise o nouă încurcătură. Ministrul de externe sovietic Molotov scosese la lumină textul unui comunicat nepublicat, pe care-l concepuse primul ministru britanic și care arăta că „s-a ajuns la un acord deplin cu privire la urgenta necesitate de a se crea un al doilea front în Europa în 1942". De data aceasta, Churchill se vedea încolțit de promisiunea pe care o făcuse el însuși și pe care o popularizau acum sovieticii. Primul ministru avea de ales : ori să confirme declarația, ori să o contrazică, provocînd astfel satisfacția inamicului. Pînă la urmă, i-a înmînat lui Molotov un *aide-memoire*, arătînd că se făceau pregătiri pentru debarcări peste Canalul Mînecii în august sau septembrie, dar că amploarea lor va fi limitată, din cauza penuriei de nave. Churchill a declarat categoric că „dacă, de dragul acțiunii cu orice preț, ne vom angaja într-o operație care se va solda cu un dezastru, nu vom servi cu nimic nici cauza sovieticilor nici pe cea a Aliaților în general".

În această atmosferă de suspiciune reciprocă, evidentă încă pe la mijlocul lui 1942, Stephenson i-a propus lui Churchill să discute problemele direct cu Roosevelt. Primul ministru, care traversa o perioadă de depresiune, s-a înviorat la gîndul că va întreprinde o acțiune și a fost de acord să plece la Washington. La 15 iunie, Cabinetul de război ținuse o sumbră ședință : pe frontul de est nemții lansau ofensive noi, în timp ce generalul Erwin Rommel repurta un șir de misterioase victorii în Africa de Nord. În Europa, represaliile naziste de după atentatul împotriva lui Heydrich luau o amploare tot mai mare și lui Churchill i s-a adus la cunoștință că pînă și copiii erau deportați în lagăre pentru a fi supuși unor experiențe.

La 17 iunie, Churchill a trimis o notă regelui George al VI-lea : „Majestate, în caz că-mi voi pierde viața în călătoria pe care mă pregătesc s-o întreprind, îmi îngădui

să cer permisiunea Majestăţii Voastre de a vă recomanda să-l însărcinaţi pe d-l Anthony Eden cu formarea unui nou guvern..."

Primul ministru a voiajat pe scaunul copilotului din cabina unui hidroavion, purtînd obişnuitul său combinezon şi pe cap cu o pălărie tare, dată pe ceafă. Stephenson i-o luase înainte, cu alt avion. ducînd cu sine copii ale unor documente secrete privitoare la fabricarea armelor atomice şi la pregătirea raidului de la Dieppe.

În zilele următoare, Churchill şi-a păstrat chipul mohorît la toate întîlnirile cu Roosevelt, fie în mica şi înăbuşitoarea încăpere de la Hyde Park. fie în saloanele Casei Albe. „Arăta cam mototolit în şpilhosenul lui şi avea o figură încruntată", relata unul din generalii britanici de aviaţie. „Domnul Roosevelt arăta şi el destul de răvăşit". Nici unul din cei doi conducători nu a manifestat vreun interes deosebit pentru vitalele probleme de logistică ce se puneau. Nici nu-i de mirare. La 21 iunie preşedintele a întins primului ministru un petec de hîrtie roz, pe care scria doar atît : „Tobruk a căzut în mîinile nemţilor".

Pierderea Tobrukului era o veritabilă catastrofă. Portul avea o valoare simbolică pentru marile bătălii care se desfăşurau în deşertul de la vest de Cairo. Germanii lansaseră o ofensivă în Crimeea, menită să ducă la o joncţiune cu trupele din *Afrikakorps* de sub comanda lui Rommel, în Orientul Mijlociu. S-au trimis în grabă întăriri din Anglia, pe drumul cel lung care ocolea Capul Bunei Speranţe.

Tragedia despre care nu se pomenea nimic, în contextul căderii Tobrukului, o constituia ajutorul involuntar pe care i-l dăduse lui Rommel ataşatul militar american la Cairo, colonelul Bonner Fellers. Acesta transmitea toate amănuntele despre operaţiile britanice serviciului de informaţii al armatei, la Washington. Naziştii decriptaseră „Codul negru", utilizat de Departamentul de Stat. În fiecare dimineaţă, la micul dejun, generalul Rommel căpăta un rezumat al planurilor de luptă ale adversarului său, cu date precise despre dislocarea unităţilor, efectivele lor şi moralul soldaţilor. Începînd din ianuarie 1942, Rommel primise exact informaţiile de care avea nevoie pentru a răsturna situaţia în favoarea lui. În anul pre-

plină ignoranță în privința britanicilor. În parte, era chiar vina Angliei, care se zbătea să facă prea multe lucruri, în prea multe locuri, fără să-și ia osteneala de a da cuiva vreo explicație.

Stephenson a plecat cu avionul la Londra, pentru a-i arăta primului ministru cît de critică era situația. A doua zi dimineața, *Temerarul* stătea pe marginea patului lui Churchill. Acolo a aflat că se ivise o nouă încurcătură. Ministrul de externe sovietic Molotov scosese la lumină textul unui comunicat nepublicat, pe care-l concepuse primul ministru britanic și care arăta că „s-a ajuns la un acord deplin cu privire la urgenta necesitate de a se crea un al doilea front în Europa în 1942". De data aceasta, Churchill se vedea încolțit de promisiunea pe care o făcuse el însuși și pe care o popularizau acum sovieticii. Primul ministru avea de ales : ori să confirme declarația, ori să o contrazică, provocînd astfel satisfacția inamicului. Pînă la urmă, i-a înmînat lui Molotov un *aide-mémoire*, arătînd că se făceau pregătiri pentru debarcări peste Canalul Mînecii în august sau septembrie, dar că amploarea lor va fi limitată, din cauza penuriei de nave. Churchill a declarat categoric că „dacă, de dragul acțiunii cu orice preț, ne vom angaja într-o operație care se va solda cu un dezastru, nu vom servi cu nimic nici cauza sovieticilor nici pe cea a Aliaților în general".

În această atmosferă de suspiciune reciprocă, evidentă încă pe la mijlocul lui 1942, Stephenson i-a propus lui Churchill să discute problemele direct cu Roosevelt. Primul ministru, care traversa o perioadă de depresiune, s-a înviorat la gîndul că va întreprinde o acțiune și a fost de acord să plece la Washington. La 15 iunie, Cabinetul de război ținuse o sumbră ședință : pe frontul de est nemții lansau ofensive noi, în timp ce generalul Erwin Rommel repurta un șir de misterioase victorii în Africa de Nord. În Europa, represaliile naziste de după atentatul împotriva lui Heydrich luau o amploare tot mai mare și lui Churchill i s-a adus la cunoștință că pînă și copiii erau deportați în lagăre pentru a fi supuși unor experiențe.

La 17 iunie, Churchill a trimis o notă regelui George al VI-lea : „Majestate, în caz că-mi voi pierde viața în călătoria pe care mă pregătesc s-o întreprind, îmi îngădui

să cer permisiunea Majestăţii Voastre de a vă recomanda să-l însărcinaţi pe d-l Anthony Eden cu formarea unui nou guvern...“

Primul ministru a voiajat pe scaunul copilotului din cabina unui hidroavion, purtînd obişnuitul său combinezon şi pe cap cu o pălărie tare, dată pe ceafă. Stephenson i-o luase înainte, cu alt avion, ducînd cu sine copii ale unor documente secrete privitoare la fabricarea armelor atomice şi la pregătirea raidului de la Dieppe..

În zilele următoare, Churchill şi-a păstrat chipul mohorît la toate întîlnirile cu Roosevelt, fie în mica şi înăbuşitoarea încăpere de la Hyde Park, fie în saloanele Casei Albe. „Arăta cam mototolit în şpilhosenul lui şi avea o figură încruntată“, relata unul din generalii britanici de aviaţie. „Domnul Roosevelt arăta şi el destul de răvăşit“. Nici unul din cei doi conducători nu a manifestat vreun interes deosebit pentru vitalele probleme de logistică ce se puneau. Nici nu-i de mirare. La 21 iunie, preşedintele a întins primului ministru un petec de hîrtie roz, pe care scria doar atît : „Tobruk a căzut în mîinile nemţilor“.

Pierderea Tobrukului era o veritabilă catastrofă. Portul avea o valoare simbolică pentru marile bătălii care se desfăşurau în deşertul de la vest de Cairo. Germanii lansaseră o ofensivă în Crimeea, menită să ducă la o joncţiune cu trupele din *Afrikakorps* de sub comanda lui Rommel, în Orientul Mijlociu. S-au trimis în grabă întăriri din Anglia, pe drumul cel lung care ocolea Capul Bunei Speranţe.

Tragedia despre care nu se pomenea nimic, în contextul căderii Tobrukului, o constituia ajutorul involuntar pe care i-l dăduse lui Rommel ataşatul militar american la Cairo, colonelul Bonner Fellers. Acesta transmitea toate amănuntele despre operaţiile britanice serviciului de informaţii al armatei, la Washington. Naziştii decriptaseră „Codul negru“, utilizat de Departamentul de Stat. În fiecare dimineaţă, la micul dejun, generalul Rommel căpăta un rezumat al planurilor de luptă ale adversarului său, cu date precise despre dislocarea unităţilor, efectivele lor şi moralul soldaţilor. Începînd din ianuarie 1942, Rommel primise exact informaţiile de care avea nevoie pentru a răsturna situaţia în favoarea lui. În anul pre-

cedent, *Afrikakorps* trebuise să bată în retragere, dar, la 21 ianuarie 1942, Rommel avusese o revenire atît de elastică, încît îi pusese pe englezi pe fugă, timp de 17 zile de-a rîndul. Churchill era uluit. „Vulpea deşertului" părea să ghicească toate modificările tactice ale britanicilor. În mai 1942, el manevra pentru a înconjura Tobrukul, cu o siguranţă de sine izvorîtă parcă dintr-un fel de preştiinţă. După ce rezistase mai înainte unui asediu de 230 de zile, Tobrukul, deşi dădea impresia unei citadele inexpugnabile, suferea în realitate de deficienţe de care Rommel n-ar fi trebuit să ştie nimic. Analizînd mesajele inamice, englezii au ajuns la concluzia că generalul nazist îşi dobîndea informaţiile chiar din tabăra britanică de la Cairo.

Între timp, ofensiva germană a putut fi oprită, gîtuindu-se liniile sale de aprovizionare cu carburant : convoaiele Axei în Marea Mediterană erau vulnerabile la atacurile pornite de pe insula-bastion Malta. Deoarece numai ea avea posibilitatea să încetinească înaintarea lui Rommel, bombardierele şi submarinele Axei s-au năpustit asupra Maltei în repetate rînduri, încercînd să împiedice navele britanice s-o aprovizioneze. Pentru a mai reduce din intensitatea acestor lovituri, britanicii au conceput o operaţie pe scară mare, pentru zilele de 12 şi 13 iunie : paraşutişti şi trupe de asalt trebuiau să distrugă nouă baze aeriene italo-germane, de pe care porneau raidurile împotriva Maltei. La 11 iunie, căpătînd toate detaliile, colonelul Fellers le-a transmis, de bună credinţă, la Washington, într-o telegramă cifrată conform „Codului negru" şi expediată prin Compania telegrafică egipteană, de la Cairo. Peste cîteva ore, datele se aflau în mîna inamicului. Unităţile de sabotaj şi trupele de asalt ale britanicilor au căzut în braţele deschise ale nemţilor. A doua zi, bombardierele Axei, pe care englezii ar fi trebuit să le distrugă, au atacat un convoi britanic de aprovizionare, care a suferit pierderi atît de mari, încît a trebuit să facă cale întoarsă. Au trecut cîteva luni pînă ce un alt convoi a reuşit să răzbată la Malta.

La data cînd a avut loc dezastrul, englezii dăduseră de firul indiscreţiilor : el ducea la ataşatul militar american de la Cairo, care avea o încredere oarbă în presupusa impenetrabilitate a „Codului negru".

Ascultînd criticile americanilor la adresa Angliei, care luptase cu dîrzenie timp de trei ani în diferite puncte ale globului, Churchill a izbucnit în plîns. Aflînd despre noul eşec suferit în deşertul Africii, înainte de a se stabili vina ataşatului militar american, primul ministru a strigat : „Una este să fii înfrînt şi alteeva este să te faci de ruşine". După clarificarea cazului Fellers, ruşinea trebuia împărţită cu americanii, lucru de care Churchill a profitat din plin. El a cerut tancuri şi tunuri autotractate pentru forţele britanice din Africa de Nord şi a stăruit ca Roosevelt să-şi dea din nou girul pentru operaţia *Torch*. Apoi a dezvăluit planul raidului care urma să înlocuiască debarcarea pe scară mare în nordul Franţei. Pendula revenise la punctul favorabil acţiunilor de gherilă.

Jubilee avea obiective secrete. Dar, în ochii comandanţilor americani, obiectivele sale oficiale au părut mărunte şi lipsite de îndrăzneală. Auzind despre raid, şeful operaţiilor navale ale marinei S.U.A., amiralul Ernest King, a declarat : „Puţin îmi pasă de ce fac englezii, din moment ce pot să-mi duc din nou cuirasatele în Pacific".

La începutul lui iulie se prevăzuse o repetiţie pentru *Jubilee*. Stephenson i-a propus lui Churchill să-l însoţească, pe drumul de întoarcere, luîndu-l cu el şi pe Donovan. „Ne-ar prinde bine ca Donovan să-şi trimită cîţiva oameni de-ai lui în raid, pentru a putea relata despre ce e vorba în realitate".

Roosevelt tocmai emisese „ordinul militar prezidenţial" de înfiinţare a O.S.S.-ului. Recomandarea lui Stephenson constituia prima referire la noua organizaţie. Şi iată că, într-un mod cu totul lipsit de solemnitate, precursorul Agenţiei centrale de informaţii a intrat în istorie. Data ordinului prezidenţial, 13 iunie 1942, a coincis cu cea la care englezii au descoperit la Cairo sursa informaţiilor parvenite nemţilor — lucru care a scos în evidenţă necesitatea de a se coordona serviciile secrete aliate.

La 7 iulie, Donovan şi Stephenson au asistat la atacul întreprins de naziști împotriva unei forţe navale britanice, care traversa Canalul Mînecii pentru a „sonda" zidul de apus al „fortăreţei europene". Avioanele germane au reperat şi atacat mica escadră încă înainte ca ea să por-

nească la drum, silind-o să renunțe la raid. O profundă tristețe s-a abătut asupra „grupurilor de vînătoare", care își trăgeau numele dintr-un ordin al lui Churchill de a se da contralovituri inamicului. Comandanții grupurilor s-au reunit la sediul lor neoficial, de pe Richmond Terrace, o arteră londoneză ciuruită de bombe.

„Resimțeau o adîncă decepție", relata Donovan după aceea. „Erau cu adevărat vînători și ardeau de dorința de a lupta. Stăteau în încăperea goală, din casa pustiită de suflul bombelor — toți niște tineri care trecuseră prin proba focului — și părerile de rău le măcinau sufletele".

Marea Înșelătorie trebuia să reprezinte ceva mai de amploare decît un simplu raid pe litoral, dar germanii dovediseră acum cît de prost pregătiți erau englezii pentru a lansa pînă și un astfel de raid. După căderea Franței, primul ministru semnase un ordin cutezător de la care nu mai putea să dea înapoi : „Unități de asalt autonome, bine dotate cu tehnică militară, alcătuite din forțe instruite special pentru acțiuni de vînătoare vor semăna teroare de-a lungul coastelor ocupate de inamic". Churchill prevăzuse că aceste raiduri vor oferi experiența necesară pentru debarcarea finală ; iar ca urmare a ordinului său, au luat naștere „operațiile combinate", de sub comanda lordului Mountbatten, avînd drept misiune specială „punerea la punct a procedeelor de desanturi maritime, precum și crearea și procurarea tehnicii militare corespunzătoare".

Proiectarea „tehnicii militare corespunzătoare" avea loc în Anglia, dar producția ei de masă trebuia lăsată pe seama americanilor. Aceștia nu erau însă dispuși să furnizeze arme, pînă ce nu se convingeau că englezii sînt decișI să lupte. Pe la mijlocul lunii iulie, președintele Roosevelt a trimis pe amiralul King și pe șeful de stat major al armatei terestre, generalul Marshall, la Londra, pentru a dezbate ei înșiși această problemă cu Churchill. Cei doi au stăruit mai departe pentru o debarcare masivă peste Canalul Mînecii. Churchill a răspuns în doi peri. Două săptămîni mai tîrziu, a început concentrarea forțelor pentru *Jubilee*.

La 12 august, primul ministru a plecat cu avionul la Moscova, unde Stalin a făcut numeroase observații cri-

tice la adresa combativității britanicilor. Stalin vorbea încet și hotărît, fără să se uite la Churchill, care se posomora tot mai mult. Pe neașteptate, primul ministru britanic a izbit cu pumnul în masă și a dezlănțuit un tir de fraze furioase, care a durat cinci minute.

— Nu înțeleg ce spuneți, l-a întrerupt Stalin. Dar zău că admir înflăcărarea dumneavoastră !

A urmat un mesaj adresat lui Stephenson la New York : „După părerea mea. Consiliul comisarilor poporului nu a primit știrile aduse de mine la fel de bine ca Stalin. În fond, acesta își dă seama că dreptatea e de partea noastră".

Churchill îi spusese lui Stalin că britanicii nu aveau nimic să-și reproșeze în privința combativității, dar că, în schimb, orice încercare de a deschide acum un al doilea front în Franța era sortită eșecului. Peste o săptămînă. *Jubilee* a dovedit cîtă dreptate avea.

Sergentul Rose a sosit cu avionul de la Tabăra X în comitatul englez Sussex, unde trupelor canadiene le revenea aparent sarcina de a apăra această parte a țării de o eventuală invazie. În realitate, ele se pregăteau pentru *Jubilee*. Împreună cu Rose, a sosit și James Callaghan, fostul agent al F.B.I.-ului. Amîndoi au fost încadrați în unități regulate ale armatei, fără a stîrni vreo bănuială despre rolul lor secret.

Cei doi specialiști în radar care urmau să meargă la Dieppe și-au petrecut ultimele zile ale preparativelor studiind hărți ale reliefului local și cronometrînd fiecare fază a propriei lor misiuni. Ei aveau asupra lor ordine scrise, adresate „comandanților de plaje", prin care li se dădea prioritate absolută în utilizarea mijloacelor de transport. Un sergent din securitatea de campanie canadiană primise în taină dispoziția de a-l seconda pe Callaghan. Sub pretextul că se ocupă de paza personală a celor doi savanți, el avea indicații să-i ucidă, dacă Callaghan nu reușea să evite capturarea lor de către inamic.

Doi „haiduci de pe Baker Street" au fost atașați fiecare cîte unei unități militare canadiene regulate. Ei învățaseră pe dinafară planul închisorii Gestapoului, unde erau deținuți cei doisprezece conducători din Rezistența fran-

ceză. „Haiducii" erau dotați cu aparate de radioemisie și recepție de fabricație recentă, care funcționau pe o lungime de undă specială, denumită în cod *Phantom*. Stația de releu era un transmițător mobil de tip nou. Tot acest echipament provenea din depozitele armatei americane. Îl adusese pe ascuns Donovan, care, de teamă ca nu cumva să compromită expediția, pretinsese că era necesar oamenilor săi. De fapt, doi agenți ai O.S.S.-ului au participat la acțiune ca observatori, încadrați temporar într-o unitate americană — faimosul Batalion 1 de cavalerie *, care făcuse instrucție în creierii munților Scoției. Erau primii ostași americani care se pregătiseră de luptă conform programului aplicat de comandourile britanice ; din rîndurile lor au fost selecționați 6 ofițeri și 44 de soldați.

În dimineața de marți, 18 august, la ora 10, comandanții operației *Jubilee* au trimis un scurt mesaj în partea de sud-est a Angliei : „Spectacolul începe *acum !*" O activitate frenetică a cuprins mii de oameni din bivuacurile militare și porturile de îmbarcare dintre Southampton și Newhaven. Peste șase ore, toate batalioanele se aflau la bordul navelor. Cea mai mare flotă engleză din Canalul Mînecii de la izbucnirea războiului se pregătea de plecare, sub protecția întunericului. Cifrele statistice erau impresionante : 5 000 de soldați canadieni de elită urmau să ducă greul luptelor, sprijiniți de forțe navale și aeriene cu echipaje totalizînd 10 000 de oameni. Forțe separate de comando trebuiau să atace puncte de pe litoral de ambele părți ale obiectivului principal : Dieppe.

Dar „flota de debarcare" consta din mici ambarcațiuni dotate cu arme ușoare, inclusiv patru canoniere de apă dulce și un barcaz de 700 de tone, cu un tun de 4 țoli. În cursul traversării nocturne, cîteva nave s-au ciocnit de vedete rapide inamice. Cînd primii soldați și primele tancuri au ajuns pe litoral, în zorii zilei de miercuri, germanii îi așteptau, gata de luptă. Trei sferturi din efectivele canadiene erau condamnate încă din clipa cînd au părăsit navele de debarcare.

Conform primelor versiuni oficiale, raidul a fost pre-

---

* Denumire veche și păstrată în mod tradițional de armata americană, deși caii acestei „cavalerii" nu mai există demult. — *Nota trad.*

zentat drept o reuşită acţiune de sondaj, menită să găsească „cheia de aur a victoriei", care să deschidă poarta „fortăreţei europene". Ulterior, această interpretare s-a adîncit în formula : „Fără raid, n-ar fi existat debarcarea". Cu alte cuvinte, concepţia masivului asalt de la 6 iunie 1944 s-a bizuit în exclusivitate pe concluziile trase de pe urma operaţiei *Jubilee*. Formula corespundea adevărului. Înaltul comandament american şi-a dat seama de consecinţele nefaste ale acţiunilor întreprinse în pripă de forţe neadecvate. Cavaleriştii americani care au asistat la masacru au pus diagnosticul eşecului : „Lipsă de tehnică militară".

Lecţia apare şi într-o notă manuscrisă, expediată printr-un porumbel călător de la bordul unei nave :

„Către Corpul 1 canadian

De la nava militară Fernie Data : 19 august 1942

Vă transmitem părerea noastră acum, pentru eventualitatea că vom întîmpina dificultăţi mai tîrziu. Efectul de surpriză s-a pierdut probabil ca urmare a ciocnirilor navale de la începutul dimineţii. Forţa inamicului pare să fi crescut. După aprecierea tuturor ofiţerilor... aviaţia de bombardament trebuie să ofere un sprijin mult mai puternic viitoarelor operaţii combinate.

Oamenii noştri s-au comportat admirabil — nici urmă de panică în transmisiile radio... pierderile s-au raportat prin semnale luminoase.

Ne pare rău că am dat greş..."

Aproape toţi supravieţuitorii au considerat raidul de la Dieppe drept un eşec. Guvernul britanic a luat dura decizie de a nu le spune nimic care să le schimbe părerea. În realitate, *Jubilee* a fost un succes excepţional, deşi în afara canoanelor obişnuite.

Printre cei care au văzut operaţia în această lumină se numără şi Frank Koons, originar din statul Iowa, primul ostaş american care a ucis un soldat german în cel de al doilea război mondial şi primul care a fost decorat cu Medalia militară britanică pentru vitejie. El a debarcat în rîndurile comandoului nr. 4, sub comanda lordului Lovat, şeful clanului scoţian Fraser. Înalt şi zvelt, purtînd pantaloni de catifea reiată şi un pulovăr tricotat, Lovat îşi mînjise faţa cu cremă de ghete neagră, ca şi cei 250 de

oameni ai săi. Koons era unul din cei șase americani picați, în plină beznă, într-un punct situat la oarecare depărtare de Dieppe. Deasupra lor se ridicau tunurile giganticei baterii Hess, cocoțată pe o faleză înaltă și aparent inaccesibilă. O cazemată germană a deschis focul asupra navei de debarcare, care se îndepărta de țărm. Comandoul a intrat în acțiune cu o precizie de ceasornic. Un grup a atacat cazemata cu grenade de mînă, un altul a aruncat peste coama dealului cîrligele de fier ale scărilor de asalt. Vîlceaua de la capătul plajei era minată. Lovat și-a condus oamenii prin cîmpul de mine, luminînd cu lanterna indicatoarele puse de nemți pentru propria lor orientare. Un pluton dotat cu aruncătoare de flăcări s-a tîrît, pe teren descoperit, pînă la gardul de sîrmă ghimpată care înconjura bateria Hess, așteptînd atacul aerian. Acesta s-a produs peste cîteva secunde, cînd au apărut avioanele *Hawker-Hurricane,* zburînd la mică înălțime deasupra mării.

Din interiorul slab luminat al unei case, Koons a văzut ieșind o sentinelă germană. Americanul a ridicat pușca și a tras, în timp ce alți patru cavaleriști au dat năvala în casă. Ei și-au croit drum prin luptă pînă pe acoperiș, de unde au putut contempla gropile bateriei, în lumina zorilor care inunda acest colțișor pașnic al Franței.

Cei din grupul de lîngă baterie și-au pus baionetele la armă. *Hurricane*-urile s-au năpustit din văzduh, trăgînd din tunuri și lansînd rachete, apoi au dispărut în cîteva secunde. Koons a auzit vuietul unui corn de vînătoare. Era semnalul lui Lovat pentru atacul la baionetă. Oamenii au trebuit să străbată în fugă peste 200 de metri, sub focul mitralierelor inamice, care trăgeau din cazemate de beton. Sărind prin găurile făcute în sîrma ghimpată, unii au căzut, loviți de gloanțe, ceilalți au trecut mai departe, peste trupurile lor. La un moment dat, au încremenit o fracțiune de secundă, văzînd un ofițer nazist, care zdrobea sub cizme capul unui atacator rănit și căzut la pămînt. Apoi baionetele și cuțitele s-au înfipt în gîtleje și în pîntece, au retezat mîini și picioare. Din cei 112 servanți ai uriașelor tunuri, numai patru au scăpat cu viață.

Alte grupuri de comando au efectuat asalturi similare de-a lungul coastei. Ca și cel al lui Lovat, unele au avut dublul obiectiv de a diviza apărarea inamică și de a-i

distrage atenţia de la activitatea agenţilor. Tuturor acestora, operaţia le-a apărut ca încununată de succes.

Rose şi Callaghan au ajuns la puternica staţie de radiodetecţie de deasupra portului, împreună cu specialiştii în radar şi cu sergentul din securitatea canadiană de campanie. Între timp, tancurile canadiene răzbiseră pe străzile oraşului. „Cum de au ajuns acolo, numai Dumnezeu ştie", spunea Callaghan după aceea. Ascultînd cele transmise prin reţeaua de radio *Phantom*, el ştia că majoritatea forţelor de asalt fuseseră imobilizate şi masacrate pe plaja principală. În afara pistolului cu care trebuia să-i ucidă pe cei doi savanţi pentru a nu-i lăsa să cadă în mîna inamicului, Callaghan nu avea nici o armă. În schimb, ducea cu el singurul aparat de radioemisie şi recepţie cu înaltă frecvenţă care păstra legătura dintre grupul său şi Baker Street. Drept releu servea masiva *Motorola*, de fabricaţie americană, pe atunci cel mai modern retransmiţător mobil, instalat la bordul unei nave ancorate în larg

„Graţie instrucţiunilor primite de la Watson-Watt am lucrat ca la carte", povesteşte Rose. Inventatorul radarului dorise să participe personal la raid. Înlocuitorii lui au fost precedaţi de doi colegi ai lui Callaghan de la Tabăra X. Ei au luat sentinelele prin surprindere, tăindu-le gîtul cu cuţitul şi cu sîrmă subţire de cupru. Rose s-a repezit la cabana cea mică, unde spera să găsească dispozitivele de control ale radarului.

Simultan, unul din specialişti a dat o fugă pînă la staţia cea mare de radar, care domina litoralul. Era Jack Nissenthall, un coleg mai tînăr al lui Watson-Watt, înrolat temporar ca sergent în *Royal Air Force*. Fusese ales pentru că îmbina calităţile unui bun ostaş cu cunoştinţele necesare unui expert, care ştie ce anume să caute într-o staţie radar. Nissenthall era fiul unui croitor evreu din Polonia, care se refugiase la Londra. Îl însoţeau nouă trăgători de elită din regimentul canadian Saskatchewanul de sud. Misiunea lui Nissenthall era de a verifica dacă nemţii dispun de un echivalent al magnetronului cavitar britanic, „cutia neagră fermecată" care dădea radarului un plus de flexibilitate. Canadienii aveau ca sarcină de a-l ucide pe sergent, dacă se ivea pericolul ca inamicul să-l ia prizonier.

Nissenthall a constatat că staţia de radar era atît de bine protejată încît devenise practic inaccesibilă. În timp ce se străduia totuşi să găsească o cale prin care să răzbească înăuntru, a avut loc atacul primului val de *Hurricane,* sincronizat în aşa fel încît să distragă atenţia inamicului de la treaba pe care o făcea Rose. Acesta a luat aparatura care i se părea interesantă, apoi a aruncat cabana în aer, folosind explozive plastice. Dat fiind bombardamentul efectuat de R.A.F., era puţin probabil ca nemţii să-şi mai dea seama că cineva le inspectase radarul, subtilizînd instalaţiile sale cele mai de preţ.

După încheierea raidului aerian, Nissenthall s-a ridicat de jos, unde se trîntise, şi a tăiat cablurile care legau staţia principală de radar cu oraşul Dieppe. Acum, de îndată ce aveau să repună în funcţiune radarul, germanii trebuiau să transmită informaţiile prin radio. De partea cealaltă a Canalului Mînecii, monitoarele britanice căpătau astfel posibilitatea să intercepteze mesajele şi, comparînd datele obţinute cu cele ale radarului britanic, specialiştii puteau să tragă concluziile necesare cu privire la progresele ştiinţifice ale inamicului *.

La cealaltă extremitate a oraşului, oameni ai Directoratului operaţiilor speciale au pătruns cu forţa în închisoarea locală, care fusese transformată într-un centru de interogare al Gestapoului, şi i-au eliberat pe conducătorii din Rezistenţa franceză. Trei germani sudeţi, în uniforme naziste, s-au grăbit să dea mîna cu atacatorii, dispărînd apoi în interiorul clădirii şi răsuflînd uşuraţi, fără doar şi poate, că „haiducii" nu găsiseră de cuviinţă să-i împuşte.

Conform orarului pe care-l avea lordul Lovat şi pe care-l respecta cu o rece strictеţe, reîmbarcarea trebuia să aibă loc la ora 7.30 dimineaţa. Cu cîteva secunde înainte ca termenul să expire, el a inspectat scena masacrului de la bateria Hess. Cu carabina sa de sport *Winchester* sub braţ, avea aerul unui nobil ieşit la vînătoare de potîr-

---

* Participanţii la „operaţiile speciale", organizate de „haiducii de pe Baker Street" nu au fost decoraţi, iar activitatea lor nu a fost dată publicităţii, nici măcar după război. De teama represaliilor germane, s-a recomandat lui Nissenthal să-şi schimbe numele. Ulterior, el s-a stabilit în Africa de Sud, ca director al unei companii de aparatură electronică la Johannesburg.

nichi. Masivele tunuri ale inamicului fuseseră scoase din uz. De jur împrejur, zăceau trupurile celor căzuţi în luptă.

— Daţi foc ! a ordonat Lovat. Incendiaţi totul !

Cazematele bateriei s-au aprins, iar cadavrele au fost îngrămădite lîngă tunurile înnegrite de explozii.

Cînd îmbarcarea a luat sfîrşit, Lovat a întrerupt tăcerea pe care o păstrase pînă atunci prin radio :

— Toţi servanţii bateriei au fost lichidaţi la baionetă. Sînteţi satisfăcuţi ?

În văzduh s-a declanşat o serie de bătălii aeriene. Sub acoperirea lor, s-au retras luptînd cavalerii americani, comandourile britanice şi infanteriştii canadieni. Echipele de „haiduci de pe Baker Street" s-au urcat la bordul vedetei torpiloare rapide, care i-a dus la Newhaven, împreună cu informaţiile culese despre noile instalaţii germane de radar. Realizarea lor cea mai importantă o constituia furtul unei aparaturi care avea să dezvăluie detalii despre staţiile inamice de radar de pe litoral. Aceasta a permis luarea de contramăsuri care au uşurat accesul bombardierelor aliate spre teritoriile celui de al treilea Reich. De asemenea, eliberarea conducătorilor din Rezistenţa franceză şi implantarea unor agenţi germani antinazişti au avut consecinţe pe termen lung. Pînă şi unii canadieni căzuţi prizonieri au găsit mijlocul să continue lupta. Printre evadaţii de mai tîrziu se afla şi un canadian de naţionalitate franceză, Lucien Dumais. Vorbind curent franţuzeşte, el şi-a croit drum prin Franţa ocupată, înapoindu-se în cele din urmă la Londra. Acolo i s-a cerut să se ocupe de „o treabă specială". El s-a reîntors pe continent, organizînd reţeaua *Sheridan*, care a ajutat 307 aviatori aliaţi, doborîţi în luptă, să scape din mîinile naziştilor.

Era esenţial însă ca nemţii să creadă că *Jubilee* dăduse greş. Acest mit a fost păstrat cu atîta scrupulozitate încît nici măcar Mountbatten — care luase cel puţin apărarea raidului, ca repetiţie a debarcării şi ca Mare Înşelătorie — nu a cunoscut toate operaţiile secrete, desfăşurate sub acoperirea lui. Cu treizeci de ani mai tîrziu, lordul a avut o întîlnire cu supravieţuitorii şi cu familiile celor căzuţi, asigurîndu-i că nu se jertfiseră vieţi din lipsă de răspun-

dere. Întrebat despre ordinul ca specialiștii să fie împușcați pentru a nu fi luați prizonieri, el a răspuns :

— Dacă aș fi știut de acest ordin, l-aș fi contramandat pe loc !

Întrezărim aici un aspect al tensiunii ce domnea între comandanții forțelor regulate și „haiducii de pe Baker Street", care nu puteau să respecte regulile general acceptate ale jocului. Cei care au dus la îndeplinire misiunile secrete s-au topit cu toții, fără nici o răsplată, în ceața anonimatului. Cecil Merritt, comandantul regimentului Saskatchewanul de sud, a căpătat cea mai înaltă decorație pentru vitejie — Crucea Victoria. Ca ofițer activ din forțele regulate, el putea primi în mod public această distincție, ceea ce nu l-a împiedicat să declare că socotește medalia drept o recompensă pentru cei al căror curaj nu poate fi omagiat oficial.

La conferința de presă confidențială, ținută la Londra, după efectuarea raidului, ziariștilor li s-a atras atenția : „Nu atribuiți aceste informații unor surse oficiale... Anumite date, care, din motive bine întemeiate, nu puteau fi dezvăluite în prealabil, v-au fost oferite spre orientarea dvs. Raidul de operații combinate de la Dieppe marchează un important pas înainte în programul nostru de acțiuni ofensive..."

Țelul global al operației *Jubilee* a fost, așa cum a declarat Churchill în parlament, „de a înșela inamicul". Declarația primului ministru nu s-a dat niciodată publicității, deoarece înșelătoria continua să-și exercite efectul : la sfîrșitul anului 1942, Hitler ținea 33 de divizii la „zidul Atlanticului", pentru a apăra, în principal, micile porturi din zona Calais-Boulogne, unde credea că britanicii vor ataca din nou. Declarația lui Churchill, într-o ședință secretă a parlamentului, a ajuns la Roosevelt, prin intermediul B.S.C.-ului : „Atacul care va avea loc, la momentul potrivit, peste Canalul Mînecii sau Marea Nordului, necesită o mulțime de pregătiri, un mare număr de nave de desant și o puternică forță de infanterie, instruită, divizie cu divizie, în operații amfibii... Am fi dovedit o imprudență de neiertat, dacă ne-am fi angajat într-o astfel de acțiune înainte de a pune la punct toate pregătirile... Un comunicat comun menționa crearea unui al doilea front

în Europa în 1942, deoarece era extrem de important pentru Rusia ca inamicul să creadă că eram pregătiți și decișI pentru o asemenea operație".

Analizîndu-se pierderile suferite de atacatori, s-a constatat că 3 367 de canadieni căzuseră morți, răniți sau prizonieri, din totalul de 4 963 care luptaseră pe uscat. Majoritatea rănirilor se produseseră cu prilejul debarcării și al reîmbarcării. Cele mai vulnerabile părți ale trupului s-au dovedit, în ordine : membrele inferioare, membrele superioare, toracele, gîtul, capul și abdomenul.

Aceste sinistre studii au dus la crearea de blindaje, vehicole și tehnici, care, la 6 iunie 1944, au contribuit la reducerea pierderilor. Noile nave de desant, de tip L.C.T.(R.) *, puteau trage 1080 de rachete grele, în 26 de secunde, asupra unei singure porțiuni de litoral, ceea ce echivala cu un bombardament efectuat simultan de 80 de crucișătoare. Campania dusă din insulă în insulă, în Oceanul Pacific, de forțele de desant americane s-a bazat pe lecțiile dezastrului de la Dieppe și pe echipamentul realizat după aceea.

În cursul raidului s-au schimbat peste o mie de mesaje cu radio-operatorii din Franța ocupată. Din ele, B.S.C.-ul și secția de cercetare și analiză a O.S.S.-ului au tras concluzia că armatele secrete din Europa nu erau încă gata de luptă. „Marea de oameni, în care partizanii puteau să înoate ca peștele în apă, nu se crease încă", arată Stephenson, parafrazîndu-l pe Mao Ze-dong.

Chiar și niște critici severi, ca amiralul King și generalul Marshall, și-au pus semnăturile pe o scrisoare adresată lui Mountbatten, în ziua marii debarcări, din iunie 1944 :

„Astăzi am inspectat forțele britanice și americane de pe solul Franței. Am trecut printre escadre uriașe, cu nave de desant din care se revărsau oameni, vehicole și provizii... Ne-am împărtășit secretele unii celorlalți și ne-am ajutat, după puterile noastre, unii pe ceilalți. Vrem să vă spunem, în clipa de față, că ne dăm seama că o mare parte din această tehnică militară — și, implicit, o mare parte

---

* *Landing Craft Tanks (Rockets)* = navă de desant pentru tancuri, dotată cu rachete. — *Nota trad*

din succesul acțiunii — se datorește realizărilor dumneavoastră și ale colaboratorilor dumneavoastră din operațiile combinate".

Secretele raidului au fost atît de bine păstrate încît, mult timp după război, s-a judecat un celebru proces de calomnie, în legătură cu o afirmație a publicistului Quentin Reynolds. Acesta susținea că „un om de știință, pe nume profesorul Wendell", a fost trimis la Dieppe într-o „misiune sinucigașă". Comentatorul Westbrook Pegler, care l-a zugrăvit pe Reynolds drept un mincinos, un fanfaron și un corespondent de război absent de pe teatrele de luptă, afirma că povestea cu „savantul nebun" fusese scornită de publicist. Reynolds l-a dat în judecată. Procesul a avut loc în 1955. Jock Laurence, din statul major al lordului Mountbatten, a depus ca martor, declarînd că autorul relatase corect despre participarea unor oameni de știință la o misiune primejdioasă. Dar, nici măcar după o perioadă atît de lungă, nu se puteau furniza amănunte din dosarele secrete. Magistratul a acceptat să trateze informația în mod confidențial, rugîndu-l pe martor să scrie numele respective pe o foaie de hîrtie, pe care apoi a rupt-o. Reynolds a cîștigat procesul și i s-au acordat 175 000 de dolari ca despăgubire. Au mai trebuit să treacă alți douăzeci de ani, pînă ce Mountbatten, vorbind în calitatea sa de șef al operațiilor combinate, a făcut dezvăluiri suplimentare.

Jubilee, arăta Mountbatten în 1974, i-a convins pe nemți că debarcarea pe scară mare nu se va produce pe un țărm deschis. „Noi însă am ajuns la concluzia fermă că putem face acest lucru, dacă vom folosi porturi mobile prefabricate", relata lordul. „Astfel s-au născut «Agudele» — porturile artificiale, pe care le-am transportat peste Canalul Mînecii, pentru a servi drept adăposturi pe coastele deschise, pe care inamicul credea că le poate apăra cu forțe reduse. Și astfel *Jubilee* a devenit Marea Înșelătorie".

Mountbatten nu știa nimic despre prăzile dobîndite de agenții secreți aliați, cu excepția celor care afectau propriile sale proiecte de viitor. Unul din agenți a adus B.S.C.-ului un raport sigilat și marcat „Extrem de secret". În conținut se menționa că „în Germania se fabrică bombe

cu aer lichid... de o teribilă forță destructivă". Stephenson a apreciat că era vorba probabil de rachete cu încărcătură atomică.

Raportul a declanșat o serie de evenimente. Dar, în lunile imediat următoare, ele au fost lăsate în umbră de acțiunile pentru importanta operație de desant *Torch*, care pregătea debarcarea cea mare în Europa.

Partea a șasea
SFÎRȘITUL ÎNCEPUTULUI

41

5 septembrie 1942 : Roosevelt către Churchill : „Ura !"

6 septembrie 1942 : Fosta persoană navală către Roosevelt : „O.K., cu toată viteza înainte !

Multe lucruri au mers prost în cursul operației *Torch*, masivul asalt împotriva Africii de Nord franceze, pe care îl anunțau cele două mesaje de mai sus. Roosevelt și Churchill ei înșiși se cam pripeau, felicitîndu-se reciproc pentru decizia de a declanșa acțiunea, în ciuda opoziției manifestate chiar de unii comandanți militari ai lor. Obstacole după obstacole au întîrziat debarcarea. S-au comis greșeli. Dar, la numai trei săptămîni după Dieppe, nou-născutul O.S.S. era gata să se apuce de treabă. Îl aștepta angajarea deplină a Statelor Unite într-un gen de conflict care avea să dea naștere unor gigantice organizații, dispunînd de bugete în afara oricărui control, și care astăzi se numesc Agenția centrală de informații și Organizația națională de securitate. Istoria va consemna, de asemenea, că *Torch* a dus la un divorț fatal între serviciile secrete britanice și americane, spulberînd visul lui Stephenson despre o singură agenție coordonată și controlată în mod democratic, fără riscul de a cădea pradă subversiunii.

Realizabilă ca urmare a faptului că B.S.C.-ul procurase codurile navale franceze, operația *Torch* a scăpărat scîn-

teia care a tradus în viață viziunea lui Churchill despre o Europă în flăcări. După *Torch* B.S.C. a devenit partenerul secund al americanilor. Colaborarea a funcționat satisfăcător pentru obținerea primei bombe atomice. Dar pe tărîmul războiului secret, ea a depins din ce în ce mai mult de prietenia personală dintre oameni ca Stephenson și Donovan. Uneori, nici măcar ei nu mai puteau atenua asperitățile, mai ales în primele zile ale prezenței O.S.S.-ului la Londra. Fără să vrea, un viitor cadru al C.I.A., Miles Copeland, a dat multă bătaie de cap englezilor, încă de la sosirea lui, pe la mijlocul lui 1942.

Descriind starea de spirit a O.S.S.-ului în acea perioadă, Copeland o sintetizează astfel : „Lasă că le arătăm noi englezilor cum să deretice prin casă". În 1974, cînd a putut în sfîrșit să vorbească în voie despre cele întîmplate, el a scris în săptămînalul londonez *Spectator* : „Noi, americanii, o țineam una și bună — că englezii se amestecă mereu în inițiativele noastre —, pînă ne lămuream că, de fapt, ei se ocupau demult cu treaba respectivă și că noi nu făceam decît să le punem bețe în roate... În *jocurile* pe care le concepeam noi, ofițeri americani bine informați despre situația pe front se puneau în locul Înaltului comandament german și încercau să-și imagineze cum va reacționa acesta la fiecare dintre variantele operative pe care le avea în vedere Statul major britanic. Cînd comandanții noștri nu țineau seama de concluziile la care ajungeam, îi socoteam proști și incompetenți. Abia tîrziu am aflat că ei știau exact pe baza căror informații vor acționa nemții — pentru simplul motiv că informațiile proveneau de la englezi, conform sistemului „dublei cruci", dezvăluit de John Masterman cu treizeci de ani mai tîrziu. Nu ni s-a spus că Statul major general britanic cunoștea și contramăsurile pe cale să fie luate de nemți : englezii citeau ordinele strict secrete ale naziștilor, adesea înainte chiar ca ele să ajungă sub ochii comandanților germani de pe front. Doar vreo douăzeci și ceva de ofițeri americani aveau acces la *Ultra*. Noi, ceilalți, deși verificați și socotiți vrednici de a fi puși la curent cu cele mai stricte secrete, am trecut prin război judecîndu-i pe comandanții noștri așa cum îi vedeam — de obicei, cu epitete nu tocmai măgulitoare".

În iulie 1942 Copeland a arestat un neamț suspect la Londra, ajutat de Frank Kearns, care ulterior a devenit un binecunoscut crainic la televiziune. Ei și-au dus pri-

zonierul pînă în Grosvenor Square, unde se afla pe atunci cartierul general al forţelor americane. Acolo, i-a oprit un colonel britanic, furios la culme.

„Neamţul nostru se afla deja sub urmărirea Scotland Yardului", povesteşte Copeland. „Englezii voiau să facă din el un agent dublu, care să trimită şefilor săi de la Berlin numai ceea ce dorea Statatul major britanic să le parvină... S-au mai ivit şi alte cîteva incidente de felul ăsta şi numai Dumnezeu ştie ce daune au provocat ele..."

Oricît de mult s-ar fi străduit, Stephenson nu reuşea totdeauna să convingă Londra că O.S.S.-ul nu trebuie tratat ca un prunc în faşă. În cele din urmă, el a trimis lui Donovan o notă, cuprinzînd un citat din „Hamlet" :

Iar ţie însuţi, credincios de-ţi eşti,
Atunci, aşa cum ziua îi urmează nopţii,
Pe nimeni altul nu poţi să înşeli *.

Aceasta este filozofia celor de la conducerea Angliei, arăta Stephenson, aşa cum este şi filozofia lui Donovan şi a colegilor săi. Dacă vor fi în stare să-şi amintească de ea şi să se trateze reciproc ca nişte oameni de bunăcredinţă, se va putea evita o ruptură fatală.

Disensiunile de bază au început în cursul pregătirilor pentru *Torch*. Operaţii pe scară mare ale O.S.S.-ului au precedat debarcarea anglo-americană în Africa de Nord franceză. Bill Donovan şi B.S.C.-ul au convenit să extindă coordonarea în zona Mediteranei.

Dar de la Londra au venit dispoziţii ca operaţiile secrete să se desfăşoare separat. Această „aparentă perfidie" a stîrnit „furia fără margini" a lui Donovan, după cum afirmă Bickham Sweet-Escott, principalul reprezentat la Washington al „haiducilor de pe Baker Street". „Donovan era convins că fusese tras pe sfoară".

Precipitarea evenimentelor în toamna anului 1942 le-a permis lui Stephenson şi Donovan să păstreze controlul asupra unei alianţe care s-ar fi putut dezintegra. Donovan i-a propus lui Roosevelt ca activitatea de pregătire în coloniile franceze să se intensifice. El voia să obţină „sprijinul conducătorilor populaţiei autohtone, să cultive loialitatea locuitorilor, să implanteze şi să organizeze grupuri

* Shakespeare : *Opere*, vol VII, Bucureşti, 1959, p. 634. — *Nota trad.*

de sabotori, să înființeze depozite de carburant și să creeze unități de gherilă, alcătuite din oameni îndrăzneți". Toate acestea urmau să cadă pe umerii O.S.S.-ului. Francezii îi expulzaseră din teritoriile lor de peste mări pe britanici, care, din punct de vedere diplomatic, erau acum „orbi" acolo. Se ivea pericolul unei dominații a O.S.S.-ului asupra unei zone importante pe plan strategic.

În timp ce englezii se ciondăneau mai departe cu aliații lor de peste ocean, comandantul Armatei 5 americane, generalul Mark Clark, purtînd numele de cod *Mark*, și un „haiduc de pe Baker Street" se aflau la bordul submarinului britanic *Seraph*. Acesta se furișa în adîncurile Mediteranei, în drum spre un punct din apele inamice. Echipajul se pregătise special pentru operații clandestine. Pe o plajă, la 135 km de Alger, *Mark* era așteptat de același Robert Murphy care fusese consilierul ambasadei Statelor Unite la Vichy și acordase o atenție deosebită politicianului filonazist Pierre Laval.

„Era genul de colaborare la care năzuiam", comentează Stephenson. „O oștire uriașă aștepta să plece la drum, navigînd pe ape inamice, spre coloniile franceze. Englezii nu aveau posibilitatea să aprecieze starea de spirit a comandanților francezi din Algeria și Maroc. De acest aspect se ocupaseră americanii. Generalul Clark urma acum să poarte discuții extrem de delicate, pentru a vedea în ce măsură debarcarea va întîmpina rezistență. Noi doream ca imperiul francez să participe din nou la războiul împotriva Axei și *Torch* trebuia să-i ușureze această întoarcere în rîndurile Aliaților".

La 22 octombrie, submarinul lui Clark a ieșit la suprafață. Un agent al O.S.S.-ului, Ridgeway Knight, cutreiera de aproape trei ore plaja pustie, în așteptarea generalului. În apropiere, Murphy aștepta și el, într-o vilă cu fereastra luminată de un bec fără abajur. În vilă se mai afla și generalul francez Charles Mast.

La miezul nopții, o barcă de cauciuc, manevrată de un comando britanic, a ajuns la mal. În urma ei, au venit alte trei, care transportau pe Clark și pe colaboratorii săi. *Seraph* a intrat din nou în imersiune, rămînînd pe fundul mării pînă în noaptea următoare. În acest interval generalii francezi și americani au stat de vorbă.

Misiunea de ultim moment a lui Mark Clark avea drept scop să-i convingă pe comandanții francezi că operația *Torch* este iminentă ; că succesul ei va asigura eliberarea

Franței : și că guvernul american garanta corectitudinea intențiilor britanice.

Comandantul trupelor franceze din Algeria era generalul Alphonse Juin, care, doar cu unsprezece luni în urmă, negociase cu Göring la Berlin în legătură cu folosirea Africii de Nord franceze de către trupele lui Rommel. În ziua cînd Clark se afla în Algeria, bătăliile ce se desfășurau în deșert, la răsărit de coloniile franceze, păreau că evoluează defavorabil pentru englezi. Juin și ai lui — care nu știau nimic despre înfrîngerea morală a lui Rommel — credeau că nemții vor trece de piramide, pentru a face joncțiunea cu forțele naziste care înaintau în Caucaz. Nu era deloc probabil ca Juin și acoliții săi să renunțe la atitudinea lor de expectativă, pentru a veni în sprijinul unei inoportune expediții anglo-americane. De asemenea, Juin era în strînse relații cu șeful misiunii militare germane la Casablanca, generalul Theodor Auer, și îndoielnica lui neutralitate putea fi fatală operației *Torch*. În momentul acela, 107 000 de soldați aliați se pregăteau să debarce în cîteva puncte situate de-a lungul celor 3 200 km ai coastei nord-africane. Nu departe de Cairo, Armata 8 britanică ținea, în sfîrșit, piept atacului inamic și se pregătea și ea de ofensivă. Toate acestea stăteau sub semnul riscului. La căderea nopții, Clark a ajuns la capătul negocierilor cu francezii și discuțiile erau pe punctul de a se încheia. Deodată, a apărut pe bicicletă un localnic care stătuse de pază, anunțînd că poliția făcea o razie și se apropia de vilă.

„Ne-am precipitat cu toții în pivniță, de parcă în încăpere ar fi dat năvală cincizeci de dihori", își amintește Clark. Generalul francez și aghiotanții săi au coborît cu americanii, în vreme ce Murphy și Knight au tîrît o masă peste chepeng, și-au suflecat mînecile și au început o partidă de pocher. Polițiștii au sosit, într-adevăr, au verificat actele de identitate diplomatice ale lui Murphy și ale viceconsulului Knight, și-au cerut scuze și au plecat.

Generalul Clark a debarcat de pe *Seraph* în dimineața de luni la Gibraltar, după un sfîrșit de săptămînă plin de emoții. Churchill a telegrafiat la Cairo :

„Clark a vizitat zona *Torch* și a dus lungi convorbiri cu generali francezi care ne sînt favorabili. Avem motive să credem nu numai că nu vom întîmpina o împotrivire prea mare, dar și că ne vom bucura de un sprijin substanțial. S-ar putea, așadar, ca evenimentele să se desfășoare

mai repede, poate chiar mult mai repede decît s-a anticipat..."

Succesul lui Clark a reprezentat apogeul unor luni de pregătire. *Cynthia* procurase codurile care au elucidat misterele navale ale Vichyului și au permis *Ultrei* să decripteze noile cifruri germano-franceze și să cunoască contramăsurile prevăzute în eventualitatea unei debarcări. Raidul de la Dieppe furnizase informații de ordin practic: Echipele de cercetare și analiză ale lui Donovan studiaseră Africa de Nord franceză, căile ei de comunicații maritime și feroviare, relieful terenului, orarul fluxului și refluxului, hărțile recifurilor și canalelor navigabile. Doi viceconsuli americani scoseseră pe furiș, de la Casablanca, un pilot francez, care putea conduce o flotă întreagă printre epavele scufundate și recifurile submarine.

O rețea de stații de radio clandestine se întindea de-a lungul Africii de Nord : *Lincoln* la Casablanca, *Franklin* la Oran. *Yankee* la Alger. *Pilgrim* la Tunis. S-au recrutat șefi de triburi, care să pătrundă în fortărețele inamice, să escorteze pe agenții aliați și să ducă explozive plastice, arme și alte utilaje în interiorul coloniilor. Pescarii reperau bazele de *U. Boot*-uri. Agenți aliați s-au infiltrat în oficiile telegrafice. Funcționari ai companiilor aeriene și maritime au fost mituiți pentru a furniza informații despre deplasările reprezentanților Axei. Centrul întregii rețele îl forma zona internațională a portului Tanger, unde era posibil contactul între americani și britanici, care aveau acolo o legație singuratică într-o mare de dușmani.

În acest stadiu, *Ultra* a jucat un rol limitat. Generalul Clark îi acorda o importanță egală cu cea pe care o aveau informațiile culese cu multă răbdare pe teren. În general, șefii de stat major americani nu erau încă pe deplin la curent cu activitatea de la Bletchley Park în materie de interceptare, decriptare și analiză a mesajelor germane. În afară de președintele Roosevelt și de Bill Donovan, englezii le spuneau americanilor — ca și propriilor lor comandanți militari, dealtfel — numai atît cît găseau de cuviință. Americanii aflați la Bletchley nu cunoșteau decît o mică parte din amplele operații care se efectuau acolo. Drept rezultat, comandanții militari ame-

ricani, ca și mulți dintre colegii lor britanici, nu beneficiau de analizele situaționale întocmite de *Ultra*. Nava specială de legătură a *Ultrei*, trimisă la Gibraltar înainte de *Torch*, nu extrăgea decît prea puține informații utile din traficul radio al germanilor. Ulterior, generalul Clark, a declarat că *Ultra* a devenit o armă secretă de importanță vitală abia după ce i s-a înțeles valoarea. Dar a persistat o problemă : cînd să se rișie pierderea unei bătălii de dragul de a se proteja un secret ?

La o săptămînă după raidul de la Dieppe, generalul Dwight D. Eisenhower a devenit comandantul suprem al forței expediționare aliate și s-a instalat la Londra, într-o clădire mohorîtă și dărăpănată, Norfolk House. De îndată, el s-a cufundat în planurile unei operații de desant maritime, care a făcut ca *Jubilee* să pară, prin comparație, un joc de copii. O forță aliată, cu efective de 35 000 de oameni, sub comanda generalului Georges S. Patton, a debarcat în Africa la 5 400 km depărtare de punctul de plecare de la Norfolk (statul Virginia). Alți 39 000 de infanteriști americani au plecat din Anglia. O a treia forță, îmbarcată tot în Anglia, consta din 33 000 de soldați britanici și americani. Aceste oștiri au trebuit să ajungă pe litoralul Africii de Nord, în puncte situate la mare distanță unul de celălalt și la intervale foarte mici de timp.

Chiar și în vreme de pace, sincronizarea unor astfel de acțiuni terestre, maritime și aeriene ar fi însemnat un veritabil triumf. Pe bună dreptate, Elisenhower avea îndoieli în privința succesului final. Dificultățile întîmpinate la Dieppe persistau : penuria vaselor de transport, insuficiența navelor de escortă, carențele navelor de desant. Și dacă informațiile se dovedeau a fi la fel de șubrede ?

La 23 august 1942, Eisenhower i-a prevenit pe șefii de stat major aliați : „După părerea mea, această expediție... nu este suficient de puternică pentru a atinge obiectivul stabilit, în eventualitatea că va întîmpina o împotrivire serioasă".

Riscurile cele mai grave i s-au părut rezervate debarcării de la Casablanca. Acolo urmau să sosească divizii plecate direct din Statele Unite și formate din soldați

lipsiți de experiența războiului. Pe drum, ei erau expuși atacurilor din partea submarinelor inamice și sufereau de pe urma răului de mare, ceea ce le diminua capacitatea de luptă. Distanțele în spațiu și timp sporeau și mai mult riscurile prezentate de factorii imponderabili. Trei obiective — la Bone, Alger și Oran — trebuiau atacate simultan, perspectivă plină de incertitudini dat fiind că depindea de întrebarea : va exista sau nu o împotrivire organizată din partea francezilor și germanilor ?

„*Torch* a fost rodul unor hotărîri capitale, care au adus, pînă la urmă, mai bine de un milion de ostași americani pe teatrul de luptă mediteranean", notează Stephenson în analele B.S.C.-ului. „Cu excepția debarcărilor în Guadalcanal, era prima acțiune de desant maritim a Statelor Unite în 45 de ani. Și — judecînd după orice criteriu — cea mai îndrăzneață din toate, prezentînd cele mai complicate probleme de securitate. Pe parcurs, navele trebuiau să se aprovizioneze de două ori cu combustibil. La bordul celor americane, nimeni nu participase vreodată la o astfel de operație și foarte puțini participaseră la lupte. Numai grupul aerian al marinei militare a S.U.A. avea de scos cinci portavioane din porturile Bermudei. Nu era decît una dintre sutele de dizlocări de forțe care necesitau nu numai o perfectă coordonare, ci și măsuri de protecție împotriva unui inamic care, de săptămîni întregi, asculta comunicațiile prin radio ale Aliaților". Londra era preocupată. Stephenson a anunțat că și Washingtonul devenise cam neîncrezător. Se exprimau îndoieli cu privire la capacitatea britanicilor de a apăra Egiptul ; o victorie germană acolo ar fi diminuat considerabil șansele de succes ale operației *Torch*.

„Dacă *Torch* eșuează sau dacă se renunță la debarcare", comunica Churchill, „mă voi afla într-o situație foarte jenantă, date fiind promisiunile pe care le-am făcut lui Stalin, cu aprobarea președintelui".

La Washington, amiralul King declara că britanicii subestimează pericolele expediției, după ce au supraestimat primejdiile unei debarcări peste Canalul Mînecii. Considerînd că o acțiune în Franța merita să se ia unele riscuri, americanii aveau acum crize de nervi în legătură cu Africa de Nord. Churchill a calificat perioada drept

„un moment de grea încercare pentru relațiile anglo-americane-sovietice". Primul ministru se afla sub o mare presiune și trebuia să recurgă la protecția lui Stephenson, care se afla în contact permanent cu Roosevelt. Acesta aprecia că cererile sovietice de furnituri dădeau mult de furcă primului ministru britanic. *Torch* constituia o amenințare pentru convoaiele din categoria P. Q. *, care plecau din Anglia spre Rusia. În urma protestelor sovietice față de suspendarea acestor livrări, pe ruta extrem de periculoasă a Oceanului Înghețat de Nord, convoiul P. Q. 18 pornise la drum. La 14 septembrie, Cabinetul de război de la Londra a aflat că, deși convoiul suferise o serie de atacuri aeriene fără precedent din partea naziștilor, „27 din cele 40 de cargouri au sosit la Arhanghelsk". Se stabilise ca acest sistem de transport să continue atîta vreme cît cel puțin jumătate din numărul vaselor comerciale ajungea la destinație. Conform acestei norme, Stalin știa că englezii trebuie să trimită mai departe convoaiele. Dar dificultățile întîmpinate de *Torch* afectau livrările de ajutoare, provocînd astfel întîrzieri în plecarea acestor convoaie : englezii nu dispuneau, pur și simplu, de suficiente cargoboturi și nave de escortă pentru a face față ambelor obligații.

În toiul acestei crize, Churchill a fost confruntat și cu o problemă de politică internă. Stephenson a adus la cunoștința președintelui în ce consta esența ei, cuprinsă într-o minută a Cabinetului de război, purtînd mențiunea : „Confidențial : a nu se difuza".

„Necazul pornește de la Stafford Cripps, fostul ambasador britanic la Moscova, actualmente lord al Sigiliului privat. Churchill nu-l vede cu ochi buni. Pînă la atacarea Uniunii Sovietice, Cripps a fost un pacifist. Ca lider al Partidului laburist, el participă la guvernul de concentrare națională. Cripps și-a exprimat nemulțumirea față de modul centralizat cum se duce războiul și a amenințat cu demisia. Asta ar fi un dezastru. Churchill i-a scris : «Sînt

---

* Convoaiele P.Q. cu furnituri țineau la curent B.S.C.-ul cu tot ce li se întîmpla. *Temerarul* l-a informat pe Roosevelt că ultimul convoi ajuns la destinație pierduse 25 din cele 35 de cargouri ale sale, împreună cu 430 de tancuri, 210 avioane și 3 350 de vehicule.

iminente operații de mare amploare, care corespund pe deplin concepțiilor dumneavoastră și asupra cărora ne-am declarat cu toții de acord... Trebuie să dovedim dîrzenie și curaj".

Dar lordul Sigiliului privat a continuat să se amestece unde nu-i fierbea oala. Bolnav și exasperat, Churchill vedea ceva machiavelic în atitudinea lui Cripps. În cele din urmă, acesta a fost prevenit că intervențiile aveau un aspect periculos de diversionist. „Dacă *Torch* eșuează", a repetat Churchill, „ne dăm cu toții la fund".

Odată cu tensiunea care sporea pretutindeni, creștea și îngrijorarea în legătură cu starea sănătății lui Churchill.

— Îi merge rău de tot, i-a spus Stephenson lui Roosevelt.

— Da, pe el lipsa de acțiune îl afectează mai grav decît pe mine, a răspuns președintele, uitîndu-se la picioarele lui paralizate.

Dar pînă și Roosevelt își manifesta acum nervozitatea. În unele cazuri, trupele americane și tehnica lor militară urmau să fie transportate în Africa de Nord la bordul unor nave britanice, retrase din convoaiele destinate Uniunii Sovietice. Aceste vase nu puteau fi gata de drum înainte de 8 noiembrie. Roosevelt le cerea pentru *Torch*, dar voia, în același timp, să se reia convoaiele pentru sovietici — o pretenție contradictorie, pe care Londra a primit-o în tăcere. Pe baza calculelor făcute, guvernul britanic ajunsese la o concluzie foarte simplă : din moment ce dorea ca presiunea inamicului să scadă, Uniunea Sovietică avea de ales între un ajutor pe termen scurt — livrările de arme și muniții — sau un ajutor pe termen lung, de pe urma lui *Torch*. Prin acțiunile sale secrete, debarcarea în Africa de Nord constituia o repetiție generală a insurecțiilor masive, proiectate pentru Europa. Dacă *Torch* reușea, se declanșa procesul de subminare a inamicului. Partea proastă era că pregătirile pentru *Torch* rămăseseră în urmă față de plan.

În ziua de miercuri, 23 septembrie, *Ultra* a interceptat un mesaj german, care anunța că Rommel părăsise frontul din Africa, deoarece suferea de difterie, de o afecțiune gastrică cronică și de tulburări ale circulației sangvine. A doua zi, Mussolini l-a primit în audiență, exprimîndu-și

după accea părerea că boala lui Rommel trebuie să fie de natură psihică. *Ultra* a luat notă de acest lucru și vestea a ajuns la Roosevelt, prin intermediul lui Stephenson. Președintele a apreciat că Rommel suferă de o demoralizare cu atît mai gravă, cu cît se obișnuise cu un regim de victorii, „bazîndu-se pe informații care proveneau din tabăra britanică și cărora, slavă Domnului, le-am pus capăt".

Stephenson a transmis Londrei aceste observații ale președintelui, împreună cu cererea lui de a se lua din nou în considerare problema convoaielor către Uniunea Sovietică. Roosevelt sublinia că rușii luptă admirabil la Stalingrad și că nu ar fi just ca tocmai acum să i se spună lui Stalin că englezii nu-i mai trimit ajutoare. În încheierea mesajului său, președintele scria : „Mi-aș permite să sugerez o metodă nouă : convoiul P. Q. 19 să se deplaseze în grupuri succesive". -

Churchill a răspuns fără menajamente : „Convoiul *nu* pleacă și nu avem de ce să ascundem acest lucru. Ne pregătim să trimitem acolo zece nave, una cîte una, în cursul lunii octombrie, cînd ziua este mai scurtă. Toate sînt nave britanice, iar echipajele lor vor fi formate exclusiv din voluntari, deoarece primejdiile sînt uriașe și singura speranță de supraviețuire a celor scufundați o oferă îmbrăcămintea de tip polar. Șansele celor ce se urcă în bărci de salvare deschise sînt minime".

Sovieticii au acuzat din nou Anglia că a suspendat convoaiele către U.R.S.S. Învinuirile se bazau pe straniul zbor pe care îl efectuase în Marea Britanie locțiitorul lui Hitler, Rudolf Hess *. Roosevelt l-a întrebat pe Stephenson dacă se mai știe ceva despre Hess. „Doar că e nebun de legat", i-a replicat *Temerarul*.

A doua zi, generalul Mark Clark a întreprins călătoria lui secretă în Africa. Eisenhower și-a mutat cartierul general la Gibraltar, adoptînd numele de cod *Howe*. A început concentrarea în porturi a vaselor rapide pentru transportul trupelor spre zonele prevăzute de *Torch*. Înainte de a pleca la Londra, Stephenson l-a vizitat din nou pe

* Hess s-a lansat cu paraşuta, din avionul pe care-l pilota el însuşi, în ziua de 10 mai 1941. — *Nota trad.*

Roosevelt. Bine dispus, acesta i-a spus cît de bucuros este că vechea firmă *Mark, Howe & Torch* s-a instalat la Gibraltar, „simbolul permanenței pentru o binecunoscută companie de asigurări din Statele Unite".

La mai puțin de 320 kilometri depărtare de *Torch*, Armata 8 britanică a declanșat ofensiva. „Bătălia care începe acum va fi una dintre cele mai decisive ale istoriei", a declarat generalul Bernard Law Montgomery la Cairo.

Simultan, în mai toate resturantele și barurile dintre Marsilia și Casablanca a început o campanie de dezinformare. Agenți aliați au lansat zvonul că o flotă de debarcare anglo-americană se îndreaptă spre Dakar, pe litoralul de la Atlantic al Africii franceze. Munca răbdătoare a lui Murphy dădea acum roade. El își păstrase o fereastră diplomatică spre cel de al treilea Reich, pentru a studia metodele de spionaj naziste. La școlile germane de agenți secreți funcționau instructori francezi, care îi inițiau pe cursanți în limbile și moravurile triburilor africane. Murphy îi detectase pe acești „specialiști" și asupra lor s-a îndreptat un torent de „indiscreții". Analizînd rapoartele pline de date false, Înaltul comandament german de la Wiesbaden a ajuns la concluzia că escadra aliată se îndreaptă spre Dakar, la 3 200 kilometri de locul real al operației. Flota germană din Mediterana, avioanele Axei cu rază lungă de acțiune, haitele de *U-Boot*-uri și navele-corsar au fost trimise într-o direcție greșită, departe de teatrul de luptă. Pînă și trecerea a 151 de nave aliate prin strîmtoarea Gibraltar a fost interpretată în mod greșit, ca urmare a difuzării de informații false : agenți dubli au declarat nemților cu care erau în legătură că navele veneau în ajutorul Maltei înfometate.

La 5 noiembrie, cînd băieții din Anglia sărbătoresc „complotul prafului de pușcă" *, care urmărea aruncarea în aer a clădirii parlamentului, Churchill scria ostașilor britanici care luptau la apus de Cairo : „Propun ca, pentru prima oară în acest război, să răsune clopotele pretutindeni în Marea Britanie. Căutați să-mi indicați momentul

* Conspirație nereușită, care a avut loc în 1605, împotriva regelui Iacob I Stuart al Angliei. Aniversarea ei a devenit o sărbătoare populară, marcată de jocuri de artificii și focuri în aer liber. — *Nota trad.*

în următoarele cîteva zile. Ar fi necesari cel puțin 20 000 de prizonieri".

Primul ministru a trimis lui Roosevelt un mesaj în care-și ascundea cu greu mîndria. „Prea mult il înțepaseră criticii din toate părțile", își amintește Stephenson. „Îl revolta învinuirea că lui sau poporului său i-ar lipsi curajul și vitalitatea, pentru că știa cît de puțin corespunde ea adevărului. Acum venea ziua revanșei. M-a rugat să comunic președintelui vestea că, după douăsprezece zile de lupte grele și înverșunate, forțele britanice din deșert provocau inamicului o înfrîngere hotărîtoare. Așa înțelegea Churchill să răspundă celor ce-i acuzau pe englezi că se feresc să intre în foc. Iar Armata 8 repurta acest succes *înainte* de a sosi ajutoarele aduse de *Torch*".

Flota aliată a străbătut neatinsă apele inamice. La fiecare punct de debarcare, radio-operatori clandestini stabiliseră contactul cu vasele de transport și cu navele de escortă, aducîndu-le la cunoștință dispozitivele unităților franceze filonaziste din armata terestră, marină și aviație. Mișcarea de rezistență a inițiat o serie de sabotaje, menite să reducă împotrivirea opusă Aliaților. La Londra, oamenii *Intelligence Service*-ului au adus studiourilor B.B.C.-ului un mesaj care trebuia inserat în programele transmise în mod obișnuit pentru teritoriile ocupate de dușmani : „Robert a sosit".

În acea zi de joi, copiii din cartierul londonez Strand cîntau : „Țineți minte ziua de 5 noiembrie... Praf de pușcă, trădare, complot". Între timp, Stephenson se îndrepta spre Downing Street. Nu se vedeau obișnuitele focuri în aer liber, cu excepția celor aprinse de bombardierele germane, și nici jocuri de artificii, în afara gloanțelor trasoare ale artileriei antiaeriene. Dar nu lipseau puștii cu momîi umplute cu paie, întruchipîndu-l pe Guy Fawkes, omul care nu reușise să arunce în aer cel mai vechi parlament din lume. Cu cinci minute înainte de miezul nopții, pe cînd Stephenson stătea de vorbă cu Churchill, B.B.C.-ul a întrerupt transmisia unui recital de pian, pentru a difuza un comunicat de la Cairo : „Germanii se retrag în debandadă". Și, ca prin minune, despre *Torch* nimeni nu știa încă nimic.

Vineri, punctele-cheie din Alger au fost înconjurate, pe

nesimțite, de tineri luptători din rezistență. Francezi credincioși generalului Mast, căruia avea să-i revină în mod legal conducerea, s-au înfiltrat în oficiile poștale, în clădirile guvernamentale și în centrele de transport. Odinioară reprezentant tipic al absolvenților Academiei militare de la Saint-Cyr. Mast se convertise la stilul lipsit de eleganță al războiului de gherilă în noaptea cînd se precipitase, împreună cu generalul Clark, în pivnița vilei de pe litoral.

A trecut și ziua de sîmbătă. Churchill radia de bucurie citind un mesaj sosit de la Cairo : „Trageți clopotele... Armata 8 înaintează". Dar primul ministru aștepta confirmarea capturării celor 20 000 de prizonieri.

În dimineața de duminică minutele secrete ale Cabinetului de război consemnează : „8 noiembrie 1942, ora 7,00. Africa de Nord franceză. În zorii zilei de astăzi au început operații pentru ocuparea Marocului și Algeriei, în vederea creării de baze pentru o înaintare în Tunisia".

La Casa Albă, președintele a primit știrea care marca încheierea primei faze din istoria B.S.C.-ului : „Au loc debarcări la Alger și Oran... Debarcări la Casablanca... Informații provenind de la forțele britanice și americane arată că s-au înregistrat succese inițiale... În Egipt, continuă urmărirea inamicului".

La consulatul Statelor Unite din Gibraltar, generalii Clark și Eisenhower ascultau corul de anunțuri radio, adresîndu-se oștirilor din umbră și repetînd mesajul B.B.C.-ului : „Atenție *Yankee, Pilgrim, Falcoln, Lincoln*... Robert a sosit. Robert a sosit".

Stephenson s-a înapoiat la New York, pe ruta obișnuită, ducînd cu el vești despre *Torch* și despre bătălia de la El-Alamein. B.S.C.-ul își atinsese țelul propus în denumirea sa : coordonarea securității. De acum înainte, *Temerarul* trebuia să rămînă și mai retras în culise. Lui Bill Donovan îi revenea sarcina de a convinge Comitetul mixt al șefilor de stat major că integrarea și cooperarea în materie de servicii secrete dădea rezultate ; că englezii aduceau o contribuție prețioasă ; că grupările de partizani aveau o valoare mai mare decît s-ar fi crezut, judecîndu-se după lipsa lor de armament.

Veneau timpuri grele. Nimeni nu pretindea că mișcările

de rezistență pot face mai mult decît să deschidă drumul armatelor regulate. Viitorul rezerva noi disensiuni în legătură cu operațiile secrete din Africa de Nord și noi îndoieli cu privire la intimitatea relațiilor dintre președintele Statelor Unite și primul ministru al Marii Britanii. Dar nu s-a putut contesta că *Torch* a provocat americanilor pierderi puține din cauză că, la El-Alamein, englezii au distrus, pînă la urmă, „nouă zecimi din tancurile inamicului și trei sferturi din tunurile sale". Și nici nu se putea tăgădui că operațiilor secrete de la Dieppe li se datora acest succes. La auzul propoziției în cod „Robert a sosit", un val de speranță a ridicat moralul luptătorilor din Rezistența europeană.

Trecuseră optsprezece luni de cînd Stephenson îi transmisese lui Churchill : „M-am străduit să-l determin pe Donovan să coordoneze toate serviciile secrete ale Statelor Unite". Acum, Donovan era pe punctul de a dobîndi autoritatea supremă pe tărîmul informațiilor, al sabotajelor și al contraspionajului, dirijînd și operații de gherilă.

În ziua de duminică, 15 noiembrie 1942, Churchill a primit confirmarea că britanicii luaseră 40 000 de prizonieri, de două ori mai mulți decît ceruse el. Pentru prima oară în mai bine de trei ani de război, clopotele bisericilor au răsunat în toată Anglia.

„Acesta nu este sfîrșitul", a scris Churchill lui Roosevelt și *Temerarului*. Nu este nici măcar începutul sfîrșitului. Dar este sfîrșitul începutului".

Atît pentru Churchill, cît și pentru Roosevelt, era începutul sfîrșitului pe două planuri de luptă, care nu puteau fi discutate pe față. „La prima vedere", scrie Stephenson, „bomba atomică și războiul de partizani păreau că se situează la polurile opuse ale unui registru care mergea de la complex la primitiv. Adevărul era altul. Toți agenții, sabotorii și partizanii trebuiau coordonați în cadrul unui mecanism extrem de bine pus la punct, menit să dea naștere exploziei finale a Victoriei, în exact aceeași măsură în care trebuia să se jongleze precis cu particulele atomice. Arma nucleară și haiducul de pe Baker Street mergeau mînă în mînă și această bizară relație dintre fizician și luptătorul din rezistență a schimbat echilibrul mondial în secolul nostru".

42

În cea de a doua parte a marii conflagrații, Stephenson și-a pus tot talentul său diplomatic în slujba unui dublu țel ; să-i implice în continuare pe americani în războiul secret și să facă față rapidei dezvoltări a mișcărilor de rezistență antifasciste. Noile cartiere suburbane de la Bletchley, cu clădiri din plăci prefabricate, care găzduiau tot mai numeroasele echipe *Ultra*, constituiau un simbol al proporției luate de operațiile secrete și al metodelor pe care Stephenson le folosea ca monedă de schimb pentru ajutorul american. Șapte mii de „pitulici" — experți într-o serie de tainice meșteșuguri — furnizau informații vitale. Ele continuau să-i parvină lui Roosevelt, demonstrîndu-i eficiența britanicilor în această activitate și necesitatea ca ea să continue. La *Ultra* lucrau oameni excepționali : savanți de o scăpărătoare inteligență, profesori năbădăioși, excentrici care nu se împăcau cu monotonia rutinei și cu piedicile puse de obligația de a păstra secretul. La un capăt al gamei de talente se găsea Felix Fetterlein, pe vremuri criptograf al țarului Rusiei. La celălalt capăt era un fost operator radio din marina comercială, care avea un dar aproape telepatic de a recepționa cele mai slabe și mai bruiate mesaje ale unui agent îndepărtat.

În acest timp, serviciile secrete profesioniste se pregăteau pentru perioada postbelică, revenind la vechile lor preocupări cu privire la grade, salarii, avansări și alte avantaje ale confreriei.

În noiembrie 1942, Stephenson știa că Londra sabotase acordurile încheiate de el cu Donovan. Planul ca englezii și americanii să ducă războiul secret împreună fusese îngropat într-un sertar.

„Asta ne-a lăsat tuturor un gust îngrozitor de amar", își amintește Sweet-Escott. „Donovan și-a pierdut orice încredere în noi. Am fi putut amîna ziua fatală cînd drumurile B.S.C-ului și O.S.S.-ului s-au despărțit. Am fi putut organiza acțiuni comune, în loc să ne săpăm unii pe ceilalți".

Sciziunea a început în Orientul Mijlociu și s-a extins la Extremul Orient. În Europa, Stephenson s-a dovedit în

stare să mențină colaborarea dintre B.S.C. și O.S.S. la nivelul cel mai înalt. În cursa pentru fabricarea bombei atomice această cooperare era o necesitate.

„Stephenson considera că stîrpise viermele îndoielii", relatează Donovan. „Și lucrul era adevărat pentru cercul nostru restrîns. L-am trimis pe David Bruce * să conducă agenția O.S.S.-ului de la Londra și să aplaneze divergențele. La asemenea nivel, ca și între Roosevelt și Churchill, conlucrarea a continuat. Dar dacă între Stephenson și Hoover nu ar fi existat o prietenie personală atît de strînsă, șeful F.B.I.-ului nu ar mai fi pus atîta suflet în colaborarea pe care o reluase cu englezii".

Unul din motivele care îi determinau pe Aliați să-și împărtășească reciproc secretele era faptul că, în 1942, britanicii aveau sub controlul lor atît pe Niels Bohr, „decanul" fizicienilor atomiști, cît și accesul la principala sursă de apă grea pentru experimentele nucleare. Din păcate, Bohr și apa grea se aflau pe teritoriile ocupate de naziști. Nimeni nu putea ști cu certitudine dacă Hitler va exploata sau nu acest avantaj. El dispunea de toate piesele necesare pentru a construi o bombă atomică. După părerea englezilor, aceste piese i se puteau lua, cu ajutorul americanilor.

În cursul convorbirilor care au precedat *Torch,* Churchill și Roosevelt au discutat și despre *Tube Alloys,* numele de cod al cercetărilor britanice în domeniul fisiunii nucleare. Comitetul științific consultativ al primului ministru recomanda construirea unei uzine în Canada, unde să se fabrice o bombă atomică de o imensă forță destructivă. Stephenson a prezentat problema lui Roosevelt și Churchill, aflați împreună la Washington.

— Văd că vă țineți la curent cu știința atomică, a comentat Roosevelt.

— Păstrez contactul cu cei care se ocupă de ea, l-a co-

* După o remarcabilă activitate în cadrul O.S.S.-ului, David Bruce a fost numit reprezentant al Planului Marshall în Franța, apoi ambasador la Paris și pe urmă la Londra. Delegat al S.U.A. la conferința de pace pentru Vietnam, el a devenit primul șef al unei misiuni diplomatice permanente a Statelor Unite în Republica Populară Chineză. Înapoiat în Europa, a fost reprezentantul permanent al S.U.A. în Consiliul N.A.T.O.

rectat Stephenson. Cel mai important dintre ei este doctorul Bohr, din Danemarca.

Deodată, Churchill şi-a concentrat toată atenţia asupra ţigării sale de foi.

— Bohr e o primejdie pentru noi ?

— Fără voie, da.

— Puteţi să-l scoateţi de acolo ?

— Avem în studiu cîteva proiecte în acest sens, i-a replicat Stephenson.

Conlucrarea anglo-americană în această sferă a provocat multe reacţii negative. Ea a stîrnit, de exemplu, resentimente în rîndul intelectualilor britanici, cărora le-a dat glas mai tîrziu economistul John Maynard Keynes : „Pentru a obţine ajutorul americanilor, care ne era necesar pentru a construi bomba atomică, a trebuit să lichidăm toate rezervele noastre de aur şi toate investiţiile pe care le aveam în Statele Unite. Dar ne-am salvat..."

Din cauza secretului care învăluia proiectul *Tube Alloys* şi apoi activitatea americanilor pentru construirea bombei, nemulţumirile au mocnit sub cenuşă. Minciunile şi jumătăţile de adevăruri denaturau realitatea, ieşind la suprafaţă prea tîrziu pentru a mai fi rectificate. Încă în 1974, un distins istoric britanic, A.J.P. Taylor, îşi însuşea o versiune negativă, scriind în numărul din 28 aprilie al ziarului *New York Times* : „Roosevelt i-a promis categoric lui Churchill că, deoarece dezvăluise Statelor Unite procedeul prin care se poate controla o reacţie atomică, Anglia va căpăta, în schimb, toate informaţiile cu privire la noile progrese pe tărîm nuclear. Preşedintele Roosevelt nu şi-a ţinut făgăduiala... Churchill se bizuia pe «relaţiile speciale» dintre cele două ţări şi a avut încredere în generozitatea americanilor. Încrederea lui nu s-a justificat".

Stephenson a jucat un rol esenţial în lupta pentru dobîndirea şi protejarea secretelor nucleare. El nu s-a îndoit niciodată că Roosevelt şi Churchill îşi dădeau seama perfect de importanţa cooperării anglo-americane. „Fermitatea lui Roosevelt ne-a salvat pe toţi", subliniază *Temerarul*. „Pretutindeni în lume se lucra la bombe atomice. Noi o luasem înaintea celorlalţi. Am fi putut duce treaba pînă la capăt undeva, într-o regiune nepopulată a Canadei... Dar era raţional să solicităm colaborarea americanilor, încă de

la început... Fără ei, poate că am fi ajuns prea tîrziu la capăt... Nemții intraseră deja în cursă".

Acesta era apocalipticul secret pe care Churchill i l-a împărtășit lui Roosevelt încă de prima dată cînd Stephenson a plecat de la Londra la Washington. La 15 iunie 1940, președintele a trimis o scrisoare cu caracter particular, cu privire la „posibila legătură a unor recente descoperiri în domeniul fizicii atomice cu problemele de apărare națională... Metodele și mecanismele războiului s-au schimbat considerabil..." * În felul acesta, el a dus mai departe mingea pe care i-o aruncase Stephenson, în perioada dramei de la Dunkerque, cînd naziștii îi izgoniseră pe englezi de pe continentul european și lumea credea că civilizația se prăbușește.

Reacția în lanț a evenimentelor a dovedit că, într-adevăr, „metodele și mecanismele războiului" se schimbaseră. Dilemele iscate, pe de o parte, de explozia bombelor atomice și, pe de altă parte, de lupta mișcărilor de partizani semănau foarte mult între ele. Bătălia clandestină pentru dobîndirea tuturor secretelor războiului nuclear a acaparat toate ramurile organizației *Temerarului*. Caracteristică pentru deciziile dificile pe care trebuiau să le ia oameni ca Stephenson este reacția lui Churchill la-vehementele obiecții ale lui Herbert Morisson față de măsurile preconizate pentru a preîntîmpina eventualul pericol al unor rachete germane dotate cu exploziv atomic.

„Bombele zburătoare" ale nemților au căzut în sudul Angliei, dar inamicul nu putea calcula precis decît *momentul*, nu și locul, cînd se producea impactul. Britanicii s-au gîndit să-i înșele pe naziști, anunțînd că bombele explodau la vest de Londra, atunci cînd ele nimereau de fapt în capitală sau chiar la est de ea. Nemții își tot reglau tirul, mutînd punctul mediu de impact spre est cu peste 3 km pe săptămînă și dirijînd bombele spre regiuni mai puțin populate.

În calitatea sa de membru laburist al Cabinetului de

---

* Scrisoarea, adresată doctorului Vannevar Bush, directorul Institutului *Carnegie*, din Washington, cerea ca savanții să reia studiul fisiunii uraniului. Textul ei a fost publicat de Robert Sherwood, după ce a devenit director al Serviciului american de informații în străinătate.

război britanic, Morrison a protestat împotriva hotărîrii luate de specialiștii războiului secret ca londonezii să fie cruțați și victimele să se recruteze printre locuitorii comitatelor Kent sau Essex.

— Războiul este ceva îngrozitor, a declarat Churchill la o ședință secretă a Cabinetului de război. Vreți ca noi să capitulăm, domnule Morrison ?

Morrison a scuturat furios din cap.

— Atunci, domnule, a continuat Churchill, lăsînd capul în jos, tare mi-e teamă că, pentru a putea supraviețui, va trebui să jucăm rolul lui Dumnezeu.

43

„Cea mai mare operație din cadrul războiului secret a fost bătălia pentru prima bombă atomică", arată arhivele B.S.C.-ului. „Germanii dispuneau de omul care pusese bazele teoretice ale bombei. Noi am avut în schimb cutezanța de a o construi. Mii de fire tainice s-au împletit pentru a-i împiedica pe naziști să doteze cu explozive atomice rachetele cu care bombardau Londra..." În 1945, Churchill declara : „Slavă Domnului, știința britanică și cea americană au luat-o înaintea celei germane".

În anii primului război mondial, un profesor ținea lecții, la o universitate britanică, despre structura atomului. El a fost cel care, fără să-și dea seama, a deschis calea spre arma atomică, atunci cînd naziștii i-au invadat patria. Danezul Niels Bohr era un strălucit om de știință, dar suferea de primejdioasa tendință de a împărtăși tuturor cunoștințele sale *. Gestapoul l-a lăsat să-și ducă mai departe cercetările. Fizicienii germani îi făceau vizite, afișînd o

* Convingerea lui Bohr că fizicienii atomiști nu trebuie să ascundă nici un secret și-a găsit expresia în apelul său pentru *„o lume deschisă...*, unde fiecare popor să se afirme doar în măsura în care le ajută pe celelalte cu experiența și resursele sale..., cu liberul acces la informații și cu posibilitatea nelimitată de a face schimb de idei". Apelul a fost adresat Organizației Națiunilor Unite în 1950, multă vreme după ce Bohr își adusese contribuția la construirea primelor arme atomice. Filosofia sa rămăsese aceeași.

mare simpatie pentru el, în speranța că le va rezolva problemele. După cum se știe, naziștii puseseră mîna în Norvegia pe sursa de apă grea, substanța cu nucleu dublu de hidrogen, cu rol de moderator al neutronilor în cursul fisiunii nucleare. Cîrmuitorii celui de al treilea Reich au ordonat *Institutului Kaiser Wilhelm* să se concentreze exclusiv asupra studiului proprietăților explozive ale izotopului U. 235. Specialiștii intuiau că devenise posibilă fabricarea unei bombe cu U. 235 și că Bohr lucra la o reacție în lanț care, prin comparație, făcea din explozivele convenționale un joc de copii. Cînd Hitler a atacat Uniunea Sovietică, Stephenson știa că, dincolo de mistica infailibilitate nazistă, generalii führerului aveau și motive mai concrete de a spera în victorie : convingerea că Germania va fabrica o bombă atomică.

Niels Bohr a atras atenția lui Stephenson în 1922, cînd fizicianul danez a primit premiul Nobel pentru cercetările sale. Printre fizicienii care activau în domenii similare se numărau Steinmetz, care a devenit mai tîrziu colaboratorul lui Stephenson, și savantul polonez Stefan Rozental, care a trebuit să părăsească, din motive politice, Cracovia sa natală și a intrat în laboratoarele lui Bohr, de la Copenhaga. Steinmetz, care conlucrase îndeaproape cu Rozental, i-a atras atenția lui Stephenson asupra cercetărilor întreprinse la Copenhaga. Pe plan internațional, cooperarea științifică în sfera atomică avea în frunte pe Albert Einstein și Chaim Weizmann. Serviciile aduse de acesta din urmă Angliei și Aliaților, în materie de armament, în primul război mondial, îi permiteau să se miște cu ușurință în cercurile științifice europene. Weizmann l-a pus și el la curent pe Stephenson cu progresele înregistrate în cercetarea atomică. În 1932, neutronul a fost descoperit de James Chandwick, prieten de o viață întreagă cu Bohr. El avea să joace un rol esențial în lupta pentru a-i priva pe nemți de bomba atomică.

Bineînțeles, toate aceste informații îi parveniseră lui Churchill grație lui Stephenson și altor membri ai echipei științifice alcătuite de Frederick Lindemann în anii '20, cînd reînarmarea Germaniei a început să dea de gîndit.

„Anul cînd a izbucnit războiul în Europa s-a nimerit să fie un punct de cotitură pentru cercetarea atomică de

pretutindeni", arată Stephenson. „În minţile fizicienilor din Statele Unite, Marea Britanie, Uniunea Sovietică şi alte ţări din Europa, exista deja embrionul bombei atomice. În 1939, cercurile militare considerau că ţara cu cele mai mari şanse de fabricare a noii arme era Germania. Hitler avea posibilitatea să impună condiţiile necesare — disciplina, sacrificiile şi mobilizarea resurselor, inclusiv a muncii forţate. Autor al unei descoperiri fundamentale cu privire la reacţia în lanţ, Otto Hahn aprecia că fisiunea nucleului implică eforturi gigantice. Avea dreptate. Iar pe vremea aceea, condiţia de bază o oferea statul totalitar, dirijat de un dictator. Fără să dea nici o explicaţie, acesta putea să canalizeze o mare parte din avutul şi energia societăţii spre uriaşul mecanism, necesar pe atunci, pentru producerea bombei. Hitler corespundea cel mai bine acestor condiţii şi nu exista decît o foarte mică şansă ca el să rateze ocazia".

Preocupările englezilor s-au concentrat asupra lui Bohr şi a fabricii de apă grea *Norsk Hydro* din Norvegia. Dar, după părerea lui Stephenson, orice s-ar fi întreprins împotriva vreunuia dintre aceste obiective putea să stîrnească interesul lui Hitler. Se spera că el le trecuse cu vederea.

Oamenii de ştiinţă germani *nu* le treceau cu vederea. Dar Hitler nu acorda prioritate activităţii lor, căci nu ştia nimic despre cele ce se făceau, pe acest plan, în tabăra inamică. Fizicianul german Hans Süss avea nevoie de un moderator pentru a controla o reacţie atomică şi folosise cu succes apa grea în experienţe la scară mică. Înaltul comandament evalua la 5 tone cantitatea necesară unui reactor de dimensiuni capabile să dea rezultate practice. La începutul lui 1939, *Norsk Hydro* era singura fabrică de apă grea din lume şi producţia ei nu se ridica decît la o cantitate, relativ neînsemnată, de 10 litri pe lună.

Studiind operaţiile financiare ale lui *I. G. Farben* în 1939, Stephenson a remarcat că giganticul complex chimic german făcea masive investiţii în fabrica norvegiană, cerînd în schimb să i se vîndă toată cantitatea de apă grea, pe o perioadă nelimitată, şi să se sporească producţia cu 1 000 la sută. La o lună după ce *I. G. Farben* a ridicat această pretenţie, în decembrie 1939, serviciul secret francez l-a trimis pe Jacques Allier, un bancher prieten cu Ste-

phenson, să comunice doctorului Axel Aubert, directorul general al lui *Norsk Hydro,* că Frederic Joliot-Curie și echipa sa experimentează un reactor atomic. În februarie 1940, Parisul a căpătat prima tranșă de apă grea. Peste trei luni, cînd au pus mîna pe fabrică, nemții au constatat că toată producția ei dispăruse.

Cu puțin înainte de invazia germană, Stephenson efectuase o recunoaștere pe Muntele Pleșuv, din Norvegia, care ridica o barieră naturală în calea cotropitorilor. El a recomandat o rută clandestină pînă la Londra, pe care s-o folosească eventual cei ce lucrau la *Norsk Hydro* și simpatizau cu cauza Aliaților. Printre aceștia se găsea și profesorul Leif Tronstad, un chimist în vîrstă de 36 de ani, care avea să devină unul dintre protagoniștii „haiducilor de pe Baker Street" într-o serie de „misiuni atomice". Tronstad cunoștea planul fabricii de apă grea.

În perioada plină de tensiune care a precedat invazia germană, *Norsk Hydro* a mai primit un vizitator : doctorul Niels Bohr, care avea nevoie de moderatorul de neutroni pentru propriile sale experiențe. Înainte de a se înapoia în Danemarca, Bohr a discutat cu regele Haakon al Norvegiei despre politica pe care trebuiau s-o ducă țările neutre, amenințate de o ocupație nazistă. Bohr avea o viziune foarte naivă despre politică, mizînd pe metodele lui Gandhi, de luptă nonviolentă împotriva asupririi. Întoarcerea sa la Copenhaga, în aprilie 1940, a coincis cu apariția bombardierelor germane, care au pus capăt discuțiilor academice despre rezistența pasivă. Danemarca și Norvegia au fost ocupate. Pe neașteptate, Comitetul secret al uraniului de la Londra s-a trezit în fața a două probleme deosebit de grave. Mai întîi, unul din cei mai mari savanți atomiști ai lumii se afla acum în „fortăreața" nazistă. În al doilea rînd, producția de apă grea a fabricii *Norsk Hydro,* capturată de nemți, urma să ajungă la peste 1 300 de litri pe an. Conform ordinelor militare germane interceptate, această cantitate corespundea celei necesare pentru experimente atomice. Dar secția norvegiană a „haiducilor de pe Baker Street" deținea, în seifurile ei, un studiu științific care arăta că vor trebui să treacă cel puțin doi ani pînă ce se vor putea fabrica arme atomice. Copleșiți de nenumărate alte probleme care le solicitau atenția, „haiducii" nu

mai aveau posibilitatea să pretindă avioane şi alte „ustensile", necesare pentru a distruge fabrica de apă grea din Norvegia şi a-l elibera pe Bohr din Danemarca.

Între timp, Niels Bohr discuta — fără nici o reticenţă, într-o ţară ocupată de naziști — diversele aspecte ale teoriei nucleare. „Pentru a-şi dezvolta ideile, simţea nevoia să le dezbată cu alţii", arată Stephenson. „Din nefericire, nu aveam nici un control asupra celor cu care stătea el de vorbă". Printre interlocutorii săi se aflau şi fizicieni germani. În faţa lor, Bohr a zugrăvit fenomenul de descătuşare a energiei nucleare, în cursul procesului de fisiune, relevînd înspăimîntătoarele perspective pe care le deschidea pentru folosirea acestei energii în scopuri distructive. Şi astfel, într-un spirit de investigaţie ştiinţifică, Bohr discuta despre bomba atomică tocmai cu cei care voiau să o utilizeze pentru a cuceri lumea. În plus, colegii săi din Anglia ştiau că el practică sistemul de a-şi dicta lucrările, ceea ce sporea şi mai mult riscul ca Reichul să profite de pe urma lor.

Sub numele de cod *Tube Alloys*, britanicii se lansaseră într-o intensă cercetare pentru a obţine bomba atomică. Laboratoarele lor, risipite prin diferite sate, aveau un centru coordonator pe Old Queen Street, în apropiere de Whitehall, într-o clădire desprinsă parcă dintr-un roman al lui Dickens. Roadele eforturilor lor parveneau în Statele Unite, căci devenise limpede că valorificarea practică a investigaţiei necesita resurse imense — 20 000 de oameni, 500 000 de kilowaţi şi vreo 150 de milioane de dolari pentru a produce un kilogram de uraniu 235 pe zi — şi o deplină securitate. Englezii au ajuns la concluzia că o ţară mică, ca a lor, nu era capabilă de asemenea eforturi, care, în schimb, nu puneau dificultăţi unei dictaturi, ca Germania nazistă.

Faptul că fiecare pas înainte pe care-l făcea Bohr în cercetările sale ajungea la cunoştinţa nemţilor îi îngrijora pe britanici. Prin filierele rezistenţei daneze, i s-au trimis savantului avertismente voalate. Drept urmare, el a ascuns textele dictate în mape şi dosare purtînd etichete menite să-i inducă în eroare pe agenţii germani. Această tentativă puerilă de camuflaj era tipică pentru viziunea simplistă a lui Bohr despre lumea înconjurătoare. La Londra, iniţiaţii aşteptau desfăşurarea evenimentelor cu răsuflarea tăiată.

Ca și la Washington, dealtfel, unde Roosevelt își avea propriile lui surse de informare. Primele date despre folosirea apei grele de către naziști au sosit prin Sam Woods. Mutat de la Berlin la Zürich, unde a funcționat în calitate de consul-general al Statelor Unite pînă la sfîrșitul războiului, Woods și-a păstrat contactul cu o serie de personalități germane. Prin intermediul lui, Weizmann a putut sta de vorbă cu un fizician antifascist german, profesorul Willstatter, pe teritoriul neutru al Elveției. Willstatter se temea pe de o parte că o inițiativă britanică în legătură cu Bohr sau cu *Norsk Hydro* l-ar determina pe Hitler să ia măsuri ; pe de altă parte însă, se temea parcă și mai mult de lipsa de inițiativă a englezilor.

După aceea, Weizmann i-a mărturisit lui Stephenson cît de mult îl speria ideea că Aliații nu luau în serios primejdia bombei atomice. Herbert Rowland își amintește : „Stephenson și Weizmann ieșeau din aglomerația Manhattanului și făceau lungi plimbări prin Central Park, pentru a se uita la veverițe — sau, cel puțin, așa credeam noi. N-am auzit niciodată, n-am bănuit niciodată că, deasupra capetelor noastre, atîrna o armă apocaliptică".

Weizmann relata cum poposise, împreună cu Stephenson, în fața magazinului cu jucării Schwarz, de pe Fifth Avenue. „Pe un raft al vitrinei, am văzut un set de construcție pentru școlari. Bill mi-a spus : «Din clipa cînd vor ști cum să procedeze, nemții vor construi bomba ca pe o macara din astea de jucărie, asamblînd-o cu migală pînă la capăt și cufundîndu-se cu totul în această treabă, fără să le pese, așa cum nu le pasă copiilor, de prăpădul pe care-l aduc celorlalți».

I-am atras atenția că nu toți savanții germani erau chiar atît de indiferenți. I l-am dat ca exemplu pe profesorul Willstatter, la acea epocă cel mai mare chimist al Germaniei, care refuzase să participe la cercetările nucleare.

Uitîndu-se în vitrina magazinului, Stephenson a ridicat din umeri. «Nu a refuzat. A fugit din țară. Asta nu-i împiedică pe ceilalți să se joace mai departe»".

Aprecierea era aspră, dar justă. Hitler se lăudase cu o armă împotriva căreia nu exista mijloc de apărare, o armă pe care adversarii săi nu o aveau. Savanții germani care nu acceptau această prevestire a activității trebuiau fie să părăsească Reichul, fie să demisioneze din posturile lor.

Dintre cei care ar fi putut opune o rezistență surdă, unii, ca Werner Heisenberg și C. F. von Weizsäcker, l-au vizitat pe Bohr la Copenhaga. S-a afirmat că ei ar fi conceput un plan secret pentru a preveni fabricarea bombei, încheind o convenție clandestină cu fizicienii aliați. „Aceste versiuni nu corespund adevărului", arată Aage Bohr, fiul lui Niels. „Fiecare contact cu oamenii de știință germani nu făcea decît să confirme impresia că autoritățile naziste atribuiau o mare importanță militară energiei atomice" *.

Hitler lansase atîtea amenințări în legătură cu armele lui secrete încît nimeni nu știa cît de gravă era situația. La scurtă vreme după izbucnirea războiului în Europa, Hitler le spusese Aliaților : „Nu vă faceți iluzii. S-ar putea să vină momentul cînd vom folosi o armă nouă, cu care nimeni nu va fi în stare să ne atace pe noi". Lordul Halifax, pe atunci ministru de externe al Marii Britanii, nota : „Cu alte cuvinte..., Hitler e decis să recurgă la orice grozăvie". Peste o lună, în octombrie 1939, subcomitetul mixt al serviciilor secrete din Anglia a luat în considerare o serie de „arme experimentate de naziști", începînd cu torpilele-planor și sfîrșind cu rachetele și „utilizarea energiei atomice ca exploziv de mare capacitate destructivă". Hitler voia să îngenuncheze Anglia, au conchis șefii serviciilor secrete, atacînd-o cu forțele sale aeriene și „poate cu bombe dotate cu un exploziv nou și necunoscut".

Cînd primele bombe convenționale au căzut asupra Londrei, șefii de stat major britanici au primit știrea că producția de apă grea creștea din nou în Norvegia. Leif Tronstad, pe care un trădător avea să-l ucidă peste cîtva timp, a început să se gîndească serios la distrugerea fabricii *Norsk Hydro*. Mulți alții aveau să-și piardă viața în cursul repetatelor încercări de a sabota aceste instalații, aparent inaccesibile.

Se elaboraseră cîteva proiecte secrete. La Copenhaga,

---

* Bohr a dezmințit existența vreunui plan de „interzicere a bombei atomice". Dar, în lucrarea sa „Mai strălucitor decît o mie de sori", Robert Jungk afirmă că Heisenberg și von Weizsäcker ar fi propus un acord între oamenii de știință britanici și germani, pentru a împiedica producerea bombei. Se spune că fizicianul german Hans Jensen ar fi avansat o sugestie similară, dar Bohr a dezmințit și această versiune. (Traducerea română a acestei lucrări a apărut la Editura politică, București, 1965. — *Nota trad.*)

sub ochii nemților, Bohr se lăsa tîrît de propriul său entuziasm spre un țel care, în ochii lui, nu însemna decît elucidarea unor taine științifice. Pentru naziști însă, aceasta echivala cu găsirea formulei pentru energia atomică. La Stockholm, oamenii B.S.C.-ului și ai *Intelligence Service*-ului adunau informații despre Bohr și despre *Norsk Hydro*. Copiile rapoartelor lor îi parveneau lui Stephenson, care dirija instruirea agenților, înființînd o nouă „școală a primejdiei" într-o zonă pustie din Canada. Acolo, sabotorii se pregăteau pentru misiuni de unde nu mai exista întoarcere.

„Din cauza conturului său atît de zimțuit, coasta occidentală a Norvegiei era greu de păzit", arată Stephenson. „Miile de fiorduri făceau ca lungimea efectivă a litoralului să se ridice la peste 16 000 km. De aceea, nemții s-au mulțumit să instaleze un cordon de patrule în jurul apelor teritoriale. Pentru a străpunge blocada, mi-am procurat șalupe rapide americane. Încetul cu încetul, acestea au stabilit o legătură regulată între teritoriul inamic și insulele Shetland. Un unchi al marelui scriitor Robert Louis-Stevenson construise acolo farul după care se ghidau acum ambarcațiunile noastre. Ele își respectau orarul cu atîta precizie încît le-am poreclit «autobuzul de Shetland»".

Înainte ca acest „autobuz" să intre în funcțiune, s-a înapoiat în țara sa Odd Starheim, fiul unui armator norvegian, care se refugiase cu o bărcuță în Scoția. Instruit ca agent, el primise misiunea, denumită în limbaj de cod *Cheese* („Brînză"), de a transmite informații despre operațiile navale ale inamicului și de a pîndi momentul cînd va putea pătrunde în fabrica *Norsk Hydro*, înșelînd vigilența sentinelelor naziste. După ce a reperat pe *Bismarck* și *Prinz Eugen*, înainte de ieșirea lor în Atlantic, Starheim a fost detectat de posturile germane de radiogoniometrie. Nemții au împresurat căsuța de țară în care se ascundea el, la aproape o sută de kilometri de baza navală germană de Kristiansand. Curiera sa, Sofie Rorvig, o fată de o izbitoare frumusețe, s-a strecurat printre patrulele S.S. pentru a-l preveni, apoi și-a asumat riscul de a înfrunta din nou aceste patrule, trecînd braț la braț cu Odd. S.S.-iștii, care scotoceau prin hambare și prin șurele de paie, nu s-au legat de cei doi „tineri îndrăgostiți". Starheim a făcut, de unul singur, o lungă și primejdioasă călătorie pînă în Suedia

neutră, unde a luat contact cu oamenii lui Stephenson. Sofie a rămas în țară, continuînd să lucreze în rețeaua *Cheese*, care se lărgea tot mai mult în vederea viitoarelor misiuni de mare importanță.

După ce a comunicat Londrei ultimele detalii despre paza germană de la *Norsk Hydro*, Starheim a fost din nou paraşutat în Norvegia, pentru a aduce în Anglia un inginer de la fabrica de apă grea. Dar, inainte de a apuca să-şi reia activitatea, Gestapoul l-a surprins în locuința unui prieten. Luptîndu-se cu naziştii, el a ieşit pe un culoar, de unde a dat buzna în dormitorul bunicii gazdei, sărind apoi pe fereastră, sub privirea uimită a bătrînei doamne. Urcîndu-se la iuțeală într-un camion, Odd a dispărut înainte ca urmăritorii lui să se dezmeticească. A doua zi, el s-a prezentat la sediul fostului post de radio al rețelei *Cheese*. Pe la sfîrşitul lui 1941, Starheim s-a instalat într-o cabană părăsită de pe Muntele Pleşuv, undeva deasupra atelierelor şi laboratoarelor de la *Norsk Hydro*. La 10 martie 1942, la Bletchley a sosit un mesaj : „Am furat un vas şi mă îndrept spre Scoția. Vă rog, asigurați-mi protecție aeriană. Cheese". Starheim coborîse panta unui gheţar, înalt de 2 000 de metri, împreună cu Einar Skinnarland, inginerul care cunoştea cel mai bine planul fabricii. Apoi, el a pus mîna pe *Galtesund*, o navă de sabotaj cu un deplasament de 620 de tone. După o săptămînă, cei doi norvegieni, escortați de un bombardier al R.A.F.-ului, intrau în portul scoțian Aberdeen. De acolo, şi-au continuat imediat drumul la Londra, unde Skinnarland a fost luat în primire de şefii serviciilor secrete şi de savanții atomişti.

După un curs intensiv de 11 zile în domeniul războiului secret, Skinnarland a fost paraşutat pe Muntele Pleşuv, la exact trei săptămîni de la dispariția lui din fabrică. Inginerul a pretins că fusese bolnav şi nemții din conducerea întreprinderii s-au lăsat convinşi. „A fost cel mai scurt stagiu şi cea mai importantă instruire pe care am făcut-o vreodată", relatează John Skinner Wilson, şeful secției norvegiene a „haiducilor de pe Baker Street". „La Londra, doar trei persoane ştiau despre ce era vorba".

Skinnarland avea acum o misiune atît de secretă pe Muntele Pleşuv încît mesajele sale nu puteau fi transmise prin radio, ci printr-un complex sistem de cifrare şi micro-

punctare, via Suedia. Iata un exemplu tipic de informaţie provenită de la el: „Nemţii se bizuie prea mult pe obstacolele naturale... În interiorul uzinei garda se schimbă la ora 18... Sentinele pe podul suspendat dintre Vemork şi Rjukan... În caz de alarmă, reflectoarele nu funcţionează decît pe calea de acces... Paznicii sînt încartiruiţi între atelierul de electroliză şi sălile de maşini..."

Riscurile erau înspăimîntătoare. „Aveam ordin... hm !... să distrugem *Norsk Hydro*", arată Colin Gubbins, şeful „haiducilor". „Era misiunea căreia i se acorda prioritate maximă".

Caracterul presant al situaţiei îşi avea originea în aventuroasa călătorie de peste 7 000 kilometri, făcută de Churchill în iunie 1942, la bordul unui hidroavion, pentru a discuta cu Roosevelt perspectivele armamentului atomic. „Englezii nu mai aveau mult pînă să realizeze bomba cu uraniu", spune Stephenson. „Dar, din motive multiple, fabricarea ei trebuia să aibă loc în Canada sau în Statele Unite. Comitetul ştiinţific consultativ recomandase construirea unei staţii-pilot în Anglia şi a unei uzine în Canada. Dar asta însemna un paralelism al eforturilor. Roosevelt a propus o colaborare în producţie şi înfiinţarea de uzine atomice în Statele Unite, totul desfăşurîndu-se pe baza valorificării reciproce şi depline a rezultatelor, ca între doi parteneri egali. După ce au studiat rapoartele ştiinţifice, preşedintele şi primul ministru au ajuns la concluzia că trebuie făcut totul pentru a-i împiedica pe naziştii să dobîndească arma. Un mare număr de fizicieni germani, refugiaţi în Anglia şi S.U.A., lucrau în acest domeniu, aşa că nu se putea exclude eventualitatea ca, pe teritoriul celui de al treilea Reich, confraţii lor să înregistreze şi ei anumite succese".

Stephenson a plecat în Canada, unde se pregăteau agenţi secreţi norvegieni, luînd legătura cu Colin Gubbins şi John Wilson. În calitatea sa de director şi şef de tabără al Organizaţiei internaţionale de cercetăşie, Wilson avea posibilitatea să stabilească unele contacte neoficiale. Cei trei au cutreierat o zonă din apropierea oraşului Toronto, cunoscută sub numele de „Norvegia cea mică", unde sute de tineri şi tinere se pregăteau pentru a lupta în desanturi aeriene. Din rîndurile lor, trebuia ales un mic grup, care

să ajungă pe Muntele Pleșuv. Cu cît echipa era mai restrînsă, cu atît se micșora și riscul de a fi reperată.

Wilson nu-și făcea nici o iluzie în privința pericolelor. „Condițiile atmosferice sînt groaznice în cea mai mare parte a anului", scria el. „Valuri bruște de ceață, vijelii imprevizibile, puternici curenți de aer ascendenți. Relieful este alcătuit din piscuri muntoase, cu sute de ghețari primejdioși, prăpăstii, mlaștini, mocirle și torente de apă peste care nu se poate trece". Terenul nu era propice pentru parașutiști sau planoare. Wilson avea sarcina de a selecționa oameni pentru o misiune practic imposibil de realizat. „Știam că orice norvegian căruia mă voi adresa se va oferi să participe la ea". Cei patru aleși, absolvenți ai „școlii de spionaj", s-au călit și mai mult, făcînd instrucție cu comandourile britanice. În Canada s-au confecționat de mînă schiuri speciale. În septembrie 1942, oamenii erau gata. De două ori au plecat cu avionul din estul Scoției spre punctul de lansare și de două ori au făcut cale întoarsă, din cauza vremii proaste. A treia oară, au fost parașutați pe un platou ; dincolo de piscuri și ghețari se afla *Norsk Hydro*. Peste cîteva zile, *Cheese* a transmis :

„Nemții urmează să trasporte pe mare tot stocul de apă grea, o cantitate considerată suficientă pentru a satisface actualele cerințe ale Berlinului".

La Londra, mesajul a stîrnit oarecare panică. Timpul se scurgea repede. Stephenson a fost din nou convocat în mare grabă. Cabinetul de război s-a întrunit într-o ședință specială. „Haiducii de pe Baker Street" au avut din nou de furcă cu comandanții forțelor regulate, care nutreau o tradițională aversiune față de războiul neconvențional.

„Soarta întregii lumi părea că depinde de cei patru tineri agenți", își amintește Stephenson. „Din moment ce aveau nevoie de toată apa grea, însemna că nemții se apropie de o soluție. S-a hotărît să se angajeze un atac pe scară mare, trimițîndu-se pe Muntele Pleșuv planoare cu un grup de desant al armatei terestre".

Temerarul s-a înapoiat la New York fără a fi deloc convins că o astfel de operație avea vreo șansă de reușită. El a început să caute echipament american pentru o altă misiune secretă. În noiembrie, din Norvegia a sosit

un nou mesaj laconic : „Trei elefanți roz". Asta însemna că cei patru agenți ajunseseră în apropierea obiectivului lor. Simultan, două bombardiere au decolat de pe marea bază de operații speciale de la Wick, pe coasta de nord-est a Scoției, pentru a remorca două planoare *Horsa,* ducînd un comando de 34 de ostași.

Peste 24 de ore, la Bletchley s-a interceptat un comunicat german local : „Ieri, două bombardiere britanice, avînd la remorcă planoare cu sabotori și zburînd deasupra zonei de sud a Norvegiei, au fost doborîte de avioanele de vînătoare ale *Luftwaffei.* Echipajele bombardierelor și ale planoarelor au pierit în cursul luptelor aeriene".

Era o minciună. Unul din planoare s-a prăbușit, deoarece cablul de remorcă se rupsese sub greutatea gheții. Opt din cei șaisprezece ostași în uniformă ai comandoului au reușit să iasă vii din epavă. Patru au fost uciși într-un spital de campanie nazist, unde li s-au injectat bule de aer în vene. Ceilalți patru au fost executați. Cel de al doilea planor a aterizat forțat după ce bombardierul care îl remorca s-a ciocnit de un perete muntos. Cei patrusprezece supraviețuitori au fost împușcați, începînd cu răniții, pe care naziștii i-au proptit de un zid, sub ochii camarazilor lor.

Baker Street a trimis, pe mare și prin aer, alți nouăsprezece agenți în Norvegia. Unul din ei, Arne Vaerum, purtînd numele de cod *Penguin,* aparținea unei rețele de comunicații clandestine prin radio. S.S.-iștii l-au surprins în plină activitate, cu degetul pe manipulatorul morse. Mesajul transmis de el a ajuns, prin noapte, pînă la o tînără telegrafistă din Anglia. Aceasta nu numai că îi cunoștea bine „tușeul", dar era bună prietenă cu el. Fata făcea parte din Asociația voluntară de prim ajutor. În noaptea cînd Arne a murit, s-a născut o eroină. Telegrafista a înțeles conținutul mesajului întrerupt și a cerut să fie parașutată în teritoriul inamic, pentru a-și îneca durerea sufletească într-o acțiune primejdioasă. Instruită special pentru misiuni în Danemarca, ea a devenit curiera cunoscută sub numele de *Trudi* și a jucat un rol de seamă în evadarea lui Niels Bohr.

Iarna lui 1942 a fost cea mai grea pe care au trăit-o norvegienii. Cei patru „elefanți roz", denumiți în cod

Swallow („Rîndunica"), se aflau în același dispozitiv, pe muntele care domina fabrica *Norsk Hydro,* dar sufereau cu toții de foame și frig. Londra a decis atunci să le trimită, ca întăriri, alți șase „haiduci de pe Baker Street", care făcuseră o instrucție încă și mai dură la așa-numita „școală a gangsterilor", de lîngă Southampton. Unul din ei era Knut Haukelid, fratele geamăn al vedetei de cinema Siegrid Gurie.

„Knut este, mai presus de orice, un vînător", scria Gubbins. Dar el este și un filozof, care are o scară proprie a valorilor... Am petrecut două zile cu Knut, într-o vale a Muntelui Pleșuv — o rîpă atît de adîncă și de abruptă încît iarna soarele nu răzbate niciodată pînă jos și cei ce lucrează acolo trebuie duși pe culme, cu telefericul, ca să-și soarbă porția zilnică de lumină".

În timp ce Haukelid se pregătea să se înapoieze în Norvegia, la Washington se preconizau noi măsuri. Sub titlul generic *Manhattan Engineer District — Priority A.A.A.* se îmbinau eforturile, depuse de savanții refugiați din Europa și de fizicienii atomiști din Anglia și Statele Unite, pentru a construi bomba înaintea nemților. În laboratoarele Universității din Chicago, sub terenul de fotbal Stagg Field, erau în curs experiențe de fisiune a atomului. Fizicienii operau acum o reacție în lanț care se multiplica rapid și care urma să dea naștere unei arme cu o incredibilă forță de distrugere.

Roosevelt era cel care „asamblase" giganticul proiect *Manhattan.* Președintele știa că undeva, departe, în Europa, primejdia potențială cea mai mare o reprezenta Niels Bohr. În laboratoarele sale din Danemarca, el desprinsese atomul de uraniu, generînd o energie de un milion de ori mai mare decît cea provocată de o cantitate corespunzătoare de exploziv.

— Poate fi răpit Bohr de sub nasul naziștilor și adus să lucreze la proiectul *Manhattan* ? l-a întrebat Roosevelt pe Stephenson.

— Va trebui ca operația să o întreprindă englezii, i-a răspuns *Temerarul.* Bohr este un pacifist consecvent. El nu vrea să creadă că, de pe urma cercetărilor sale de la Copenhaga, va profita casta militară germană. Și e puțin probabil că va colabora la un proiect care are drept țel

construirea unei bombe. Dar Bohr păstrează contactul cu colegii săi din Anglia, despre a căror integritate nu se îndoieşte.

Din clipa aceea, Roosevelt a fost ţinut la curent cu toate episoadele dramei care se desfăşura, pe măsură ce ele parveneau B.S.C.-ului, la New York.

La 16 februarie 1943, Knut Haukelid a fost paraşutat, împreună cu alţi cinci tovarăşi de luptă, în Norvegia. În acelaşi timp, James Chadwick i-a trimis lui Niels Bohr un mesaj redactat cu grijă, invitîndu-l la Londra, unde „nici un savant din lume nu ar fi mai binevenit". Chadwick se mulţumea să facă aluzie la nişte „probleme speciale", în care se solicita colaborarea lui Bohr. Scrisoarea a fost redusă la dimensiunile unui punct şi ascunsă într-o legătură de chei.

La 23 februarie, grupul lui Haukelid a întărit echipa *Swallow*. Mai toţi sufereau de degerături. Cei zece agenţi dispuneau de suficiente exploxive pentru a arunca în aer *Norsk Hydro*, dar nu aveau decît puţină hrană şi încă şi mai puţine medicamente. Ordinul final de luptă suna astfel : „Toţi oamenii vor purta uniformă. Se va intra în dispozitiv la miezul nopţii, la o distanţă de 500 m de gardul împrejmuitor. Atacul va avea loc la ora 3 a.m., după schimbarea gărzii. Dacă se dă alarma, grupul de acoperire va ataca sentinelele, în vreme ce grupul de sabotaj îşi va continua acţiunea. Grupul de sabotaj va distruge instalaţia de înaltă concentrare din subsolul laboratorului de electroliză. Fiecare membru al grupului de sabotaj va fi protejat de un om înarmat cu un pistol de 45 mm. Dacă angajamentul va începe înainte ca obiectivul să fie atins, cei din grupul de acoperire vor proceda, dacă va fi necesar, la amplasarea explozivelor. Fiecare om va avea asupra sa două tablete L, de cianură de potasiu. Oricine se va afla în pericol de a cădea prizonier îşi va lua viaţa".

Acest ordin neîndurător a fost scris pe un gheţar bătut de vînt, în toiul unui viscol. Distrugerea fabricii fusese hotărîtă cu aproape un an în urmă, dar tentativele eşuaseră, una după alta. „Dacă naziştii capturează de viu pe vreunul din membrii echipei *Swallow*, s-ar putea ca ei să tragă concluzia că Aliaţii consideră bomba atomică drept o posibilitate practică", îi scria *Temerarul* lui Roosevelt.

La două luni după ce americanii au realizat fisiunea atomului la Chicago, „rîndunicile" au coborît în abrupta prăpastie unde soarele de iarnă nu pătrundea niciodată. Oamenii cunoşteau complexul *Norsk Hydro* în cele mai mici amănunte, graţie unei machete noi, construită sub îndrumarea profesorului Jonar Brun, fostul inginer-şef, care fugise în Anglia cu planurile fabricii. Ca nişte năluci ale nopţii, agenţii s-au tîrît prin tunelul de cabluri care ducea spre laboratorul de electroliză, strecurîndu-se prin încîlceala de ţevi acoperite de gheaţă, într-o beznă deplină. Ca parole, îşi aleseseră pasaje din cîntecul soldăţesc „Lung e drumul pînă la Tipperary". Dacă survenea vreun atac sau dacă se pierdeau prin labirint, trebuiau să strige „Piccadilly". Replica era „Leicester Square".

După o oră, grupul de sabotaj s-a înapoiat. Explozivele fuseseră amplasate şi fitilele aprinse. Scoţînd şase grenade din buzunarele scurtei sale, Haukelid a acoperit retragerea. Peste cîteva minute, din clădirea principală, care avea şapte etaje, a răsunat un ţiuit, urmat de un uruit surd şi profund. „O nimica toată de bubuitură", după expresia lui Haukelid. Peste cîteva ore, ajunşi la adăpostul lor de pe Muntele Pleşuv, „rîndunicile" deplîngeau eşecul misiunii ce le fusese încredinţată. A trecut mult pînă ce ei să afle că reuşiseră să distrugă complet instalaţiile de înaltă concentrare. Între timp, cinci agenţi, în uniforme britanice, străbătuseră mai bine de 560 kilometri, prin viroage şi coclauri, pînă în Suedia. Ceilalţi au rămas în Norvegia, pentru a-şi continua operaţiile, deşi naziştii, furioşi la culme, trimiseseră în zona respectivă unităţi de schiori ale Gestapoului şi S.S.-ului, precum şi fascişti norvegieni din „batalioanele de asalt" ale lui Quisling.

Cînd *Norsk Hydro* a reintrat în producţie, *Royal Air Force* a încercat s-o bombardeze, dar, în ciuda unei serii de raiduri masive, nu a obţinut rezultate deosebite. Un eşec similar au înregistrat şi forţele aeriene americane. Operaţia *Swallow* dovedise importanţa războiului de partizani, dar comandanţii militari aliaţi învăţau greu lecţia. La un an după sabotajul condus de Haukelid, fabrica producea din nou aceeaşi cantitate de apă grea. De data aceasta, Knut s-a declarat împotriva unei noi tentative de sabotaj, recomandînd în schimb un atac asupra

liniilor de comunicații. O cantitate de aproape 2500 de litri de apă grea — producția pe vreo șase luni — urma să fie transportată în Germania. Punctul cel mai vulnerabil al traseului îl constituia bacul de transbordare a trenului. Haukelid și alți doi agenți s-au urcat pe bac și au pus încărcături destinate să explodeze a doua zi, la amiază, în largul mării. Într-adevăr, vasul a sărit în aer la momentul prevăzut, nimicind prețioasa apă grea pe care o ducea la bord. În explozie, au pierit și patru membri ai echipajului norvegian. Pentru Haukelid a fost o mare durere — una dintre numeroasele hotărîri necruțătoare impuse de război. El știa că moartea compatrioților săi survenea după ce, în operațiile precedente, își pierduseră viața 83 de ostași aliați. Plin de modestie, Haukelid scria, după război : „Apa grea nu forma ea însăși o parte componentă a bombei atomice, dar era un factor important în experiențele cu substanțele necesare bombei". Trei ani fuseseră necesari pentru a nimici, în sfîrșit, această sursă de material pentru cercetările atomice ale naziștilor — trei ani de cînd Stephenson investigase prima oară liniile de comunicație ale Norvegiei. Sprijinul acordat de președintele Roosevelt războiului secret se datora, în bună parte, informării lui Stephenson, din aprilie 1940, despre apa grea și despre faptul că bomba atomică păsise în domeniul realizabilului.

În arhivele B.S.C.-ului figurează un scurt comentariu al lui Stephenson : „Fără nestrămutata energie a lui Haukelid, naziștii ar fi avut posibilitatea să distrugă lumea civilizată. La ora aceasta, fie nu am mai trăi, fie am trăi sub cizma fanaticilor adepți ai lui Hitler".

44

La Copenhaga, doctorul Niels Bohr trudea mai departe, vegheat de șefii grupărilor daneze de rezistență. Regele Christian al X-lea și fizicianul-filozof încă mai sperau că-și vor salva poporul, evitînd o confruntare față cu Gestapoul. Dar zelul său îl împingea pe Bohr spre descoperiri de care putea să profite Germania, în

strădania ei de a construi bomba atomică. Laboratoarele sale de la Institutul de fizică teoretică se înmulţeau parcă prin sciziparitate, dobîndind încăperi noi pentru experienţe noi, pe măsură ce se iveau noi şi misterioase resurse financiare. Pentru orice eventualitate, sabotorii din rezistenţa daneză puneau, pe tăcute, încărcături explozive sub laboratoare, în ţevile care duceau la ciclotronul cu apă grea.

Stephenson i-a spus lui Roosevelt : „Cele întîmplate pe Muntele Pleşuv şi alte operaţii în Norvegia distrag atenţia inamicului de la persoana care ne dă cea mai mare bătaie de cap — Niels Bohr. Acesta lucrează pe o linie periculos de similară cu proiectele atomice în curs de desfăşurare în Statele Unite. Trebuie să evaluăm care risc e mai mare : ca rezultatele cercetărilor lui să cadă în mîinile nemţilor sau ca distrugerea ciclotronului lui Bohr să dea loc la represalii sălbatice".

Cel mai în măsură să cîntărească riscurile era Sven Truelsen, unul din şefii serviciului secret al armatei daneze, care făcea naveta între Londra şi Europa ocupată de nazişti. Curierii săi duceau o corespondenţă explozivă între Baker Street şi Bohr.

Sir James Chadwick, eminentul şi imperturbabilul fizician britanic, a trimis un apel voalat, precedat de instrucţiunile următoare :

Către : „Peter"

De la : Jarlen

„În viitorul apropiat intenţionăm să trimitem pentru *Justitsraaden* o legătură de chei cu un foarte important mesaj, adresat de guvernul britanic profesorului Niels Bohr. Vă rugăm să luaţi măsuri pentru ca profesorul Bohr să ajungă în posesia cheilor şi ca dumneavoastră sau cineva desemnat de dumneavoastră să-i explice cum să găsească mesajul.

Diagrama anexată indică poziţia mesajului în cheile A şi A.1. Cheia A. 1 este cea care poartă numărul 229 iar cheia A este cheia cea lungă, de lîngă ea.

În cele două chei s-a perforat cîte un mic orificiu, adînc de 4 mm. Găurile au fost astupate şi mascate, după introducerea mesajului. Profesorul Bohr trebuie să pi-

lească ușurel cheile în punctele indicate, pînă ce apar orificiile. Mesajele pot fi scoase cu o siringă sau aspirate pe o microlamelă. Textul este imprimat pe un microfilm de dimensiuni foarte reduse și fiecare cheie conține o copie a lui. Trebuie manipulat cu multă grijă.

Personal, nu cunosc conținutul mesajului. Tot ce știu e că prezintă *o importanță extrem de mare*. Vă rog să-l anunțați pe *Justitsraaden* că îi va sosi legătura de chei. Îi vom trimite cheile prin curier special, de îndată ce vom ști că v-a parvenit această scrisoare și că ați avut răgazul să-l înștiințați pe *Justitsraaden*".

Cheile au ajuns în acea iarnă aspră a anului 1942, chiar în zilele cînd *Swallow* ataca fabrica de apă grea. Bohr s-a încuiat în laborator și a extras mesajul cît o gămălie de ac. La New York, B.S.C.-ul a fost cuprins de groază, citind răspunsul savantului : „În disperata situație în care ne aflăm, consider de datoria mea să contribui la apărarea libertății instituțiilor noastre și la protejarea oamenilor de știință care s-au refugiat în Danemarca... Orice utilizare practică imediată a minunatelor descoperiri de fizică atomică este exclusă".

Cu alte cuvinte, Bohr respingea invitația, delicat formulată, de a-și înceta activitatea la Copenhaga și refuza oferta de a-și continua cercetările în Anglia. Chadwick nu îndrăznise să-i pomenească despre participarea lui la eforturile anglo-americane de construire a bombei atomice, căci Bohr era un adversar al violenței. În Danemarca, el se bucura de un prestigiu imens : era președintele Academiei Regale Daneze și prieten intim cu regele, care avea 73 de ani și era suferind. La început, naziștii s-au purtat cu mănuși față de amîndoi. Regele stătea în castelul său, străduindu-se să-și ocrotească poporul. Profesorul își asuma obligații față de știință și de omenire în general. Dar el a continuat să poarte periculoasa corespondență cu Chadwick, avertizîndu-l, la începutul anului 1943, că nemții erau în căutare de cantități mai mari de uraniu metalic și apă grea, necesare fabricării de bombe atomice.

La Londra și New York s-au convocat ședințe urgente. La Rockefeller Centre, B.S.C.-ul avea fișele lui Bohr și ale savanților refugiați pe care îi proteja el.

Stephenson îl înțelegea pe Niels Bohr și își dădea seama cît de delicată era problema de a-l convinge să părăsească Danemarca. Pe Churchill însă îl exasperau savanții de felul lui Bohr, pe care îl acuza că a ajuns la un punct vecin cu „crima". În cadrul unei politici de răzbunare aproape personală împotriva naziștilor, profesorul Lindemann aprecia că, în ultimă instanță, luptătorii din rezistența daneză vor trebui să detoneze explozivele de sub institutul lui Bohr, deoarece Germania „își sporește cerințele de apă grea și de uraniu metalic, iar savanții de acolo își propun să utilizeze reacțiile în lanț cu neutroni lenți pentru fabricarea de bombe".

Stephenson a sosit la Londra cu avionul, pentru a pleda în favoarea scoaterii lui Bohr din Danemarca. „Germania beneficiază enorm de pe urma evitării de conflicte între ocupanți și ocupați în Danemarca. Dar situația nu poate dura. Reprezentantul special al führerului la Copenhaga este doctorul Werner Best, care vorbește cu glas dulce și agită un ciomag gros. Dar, din clipa cînd la Copenhaga se va dezlănțui teroarea, putem conta pe Bohr că va proceda așa cum se cuvine. Important acum e să organizăm evadarea lui" *.

---

* Un exemplu concludent despre cît de puține menajamente dovedea Churchill față de cei angajați în războiul secret ni-l oferă generalul Alan Brooke, după o discuție în care se propusese un raid aerian. „Churchill și-a săltat agresiv bărbia și mi-a spus :

— Ți-am ordonat să-mi pregătești un plan detaliat de acțiune ...Dumneata ce-ai făcut ? Mi-ai prezenat un veritabil tratat despre dificultățile operației...

Apoi m-a bombardat cu întrebări, timp de aproape două ore, mai ales asupra unor aspecte secundare".

Principalul motiv pe baza căruia se respinsese operația era lipsa de acoperire aeriană. Dar Churchill a evitat subiectul, alegîndu-și argumentele care îi conveneau :

— Afirmi că te vei lovi de înghețuri și dezghețuri, care vor îngreuna deplasările. Pe ce se bizuie afirmația dumitale ?

Brooke i-a ripostat mai întîi că problema nu prezenta o importanță deosebită, apoi că își luase datele din Indicatorul meteorologic, o sursă vitală de informații. Primul ministru a cerut să i se aducă volumul respectiv, a constatat că Brooke avea perfectă dreptate și și-a modificat direcția atacului :

— Susții că, pentru a ajunge de la punctul A la punctul B, îți vor trebui aproximativ 24 de ore. Te rog să-mi spui exact ce se va întîmpla în fiecare din aceste 24 de ore.

Nu i-a fost deloc ușor lui Brooke să prezinte o imagine precisă a fiecăreia din cele 24 de ore, deoarece intervalul prevăzut implica frîngerea rezistenței opuse de inamic, înlăturarea obsta-

Nemții semănau în mod deliberat confuzie în rîndul celor pe care îi co tropeau. În Danemarca, în paralel cu Reichskomissarul, acționa și forța paramilitară a S.S.-ului *(Schutzstaffel)*, alcătuită din naziști fanatici. Autoritățile daneze nu prea se lămuriseră cine este adevăratul stăpîn și aveau tendința să ignore S.S.-ul și să conlucreze cu administratorii germani, care se purtau mai politicos. Pînă la urmă, S.S.-ul s-a dovedit pumnul de fier din mănușa de catifea. Confruntarea a avut loc în august, protagonistul fiind regele Christian, care a soluționat dintr-o dată conflictele interioare ale prietenului său, Niels Bohr.

„Nu există naziști danezi", a declarat într-un rînd regele Christian Berlinului, care îi sugerase ca liderii partidului nazist local să intre în guvern. Hitler nu a remarcat insulta voalată din răspunsul regelui, dar ea nu i-a scăpat Oberführerului Werner Best. El a propus superiorilor săi din capitala Reichului să se ia măsuri de neutralizare a regelui și de trecere a cercetărilor efectuate de profesorul Bohr sub conducerea directă a nemților. Tribunalele improvizate ale S.S.-ului au supus pe „teroriști" unor judecăți sumare. Pentru a-l încolți pe Christian, Best i-a cerut ca poliția daneză să colaboreze cu Gestapoul. Regele a răspuns : „Niciodată !". Peste cîteva zile, palatul său a fost luat cu asalt de trupe germane, sub comanda unui general. Christian al X-lea l-a întîmpinat, plin de sarcasm : „Bună dimineața, domnule general. Ce viteaz sînteți ! Ați repurtat o victorie splendidă". Nemții trimiseseră o mie de soldați, înarmați cu grenade și mitraliere, pentru a birui rezistența celor cincizeci de ostași din garda regală, care dispuneau numai de săbii și halebarde. Înfuriat de disprețul pe care i-l arăta monarhul, generalul a plecat, tropăind zgomotos din cizme pe culoarele palatului, și s-a urcat în mașina sa blindată. Asta dorea și regele. El a scris în grabă un bilet lui Bohr, sfătuindu-l să plece în Suedia : nu se mai putea face nimic pentru a stăvili dezastrul. Regele îi cerea

---

celelor care blocau șoselele, repararea podurilor și apeductelor etc. Brooke și-a dat toată silința să fie la înălțime. „Expunerea mea a stîrnit noi întrebări, presărate cu critici și ironii. A fost un examen neplăcut și istovitor, pe care a trebuit să-l trec într-o cameră plină de oameni. Dar a fost și o excelentă lecție..."

savantului să stea de vorbă cu principesa Ingeborg, la Stockholm, pentru ca ea să-l roage pe regele Gustav să intervină în favoarea cîtorva mii de cetățeni danezi.

Căci naziștii dezlănțuiseră hăituirea evreilor. Nu mai era de actualitate protejarea unor oameni de știință ca Ștefan Rozental — fostul coleg al lui Steinmetz, prietenul lui Stephenson — care acum lucra cu Bohr la cercetările atomice. „Bohr m-a chemat la vila lui din Carlsberg", își amintește Rozental. „Mi-a spus ce am de făcut ca să fug în Anglia și mi-a încredințat toate însemnările lui referitoare la trecerea particulelor încărcate prin materie — un manuscris care nu trebuia să cadă, în nici un caz, în mîinile naziștilor. Mi-a dat și niște bani și mi-a spus că ne vom reîntîlni curînd. Dar, în sinea lui, era convins că nu va apuca să fugă și va fi deportat în Germania. De aceea, mi-a dat mesaje pentru Ingeborg, sora regelui Christian, și pentru regele Suediei".

Copii ale întregii corespondențe duse de Bohr — inclusiv informările sale despre pregătirile nemților pentru sporirea producției de uraniu și de apă grea — au fost ascunse într-un tub de metal sigilat și apoi îngropate în grădina vilei de la Carlsberg. Era dovada că Bohr rămăsese fidel crezului său democratic. O lungă bucată de vreme, el își închipuise că nemții vor păstra măcar o urmă de comportare civilizată față de cineva care își consideră semenii drept niște ființe raționale. Evenimentele dovedeau că savantul se înșelase în această privință.

Mișcarea de rezistență daneză a organizat trasee de evadare spre Suedia : refugiații traversau strîmtoarea Öresund, pînă la portul suedez neutru Landskrona. Era pe la mijlocul lunii septembrie : ordinul de arestare a lui Bohr sosise la sediul Gestapoului din Copenhaga, iar Rozental plutea într-o barcă cu vîsle, în drum spre Suedia. În zăpăceala îmbarcării pe litoralul danez, el a pierdut manuscrisul cu teoriile lui Bohr, care nu a mai fost regăsit niciodată.

În zilele următoare, un val de teroare s-a abătut asupra Danemarcei. Începutul l-au făcut deportările în masă ale evreilor. Stephenson se temea că Niels Bohr lăsase lucrurile să ajungă prea departe. Trecuseră cinci luni de cînd *Temerarul* întrebase Washingtonul dacă-i poate

pune la dispoziție trei nave rapide, pentru operații clandestine între Scandinavia și Anglia. Parametrii fuseseră specificați cu multă precizie : rază minimă de acțiune — 5400 km, viteză maximă — 16 noduri, un spațiu de 4 tone pentru încărcătură și un armament adecvat. În septembrie, marina Statelor Unite a livrat trei distrugătoare prin intermediul lui Bill Donovan, care nu a suflat un cuvînt despre destinația lor finală. Ele urmau să transporte, din Suedia, materiale strategice și personalități de seamă : unul din pasageri trebuia să fie profesorul Bohr.

În ultima zi a lunii septembrie, cu puțin înainte ca Gestapoul să opereze un mare număr de arestări, Bohr a debarcat pe coasta suedeză. În aceeași noapte, el s-a întîlnit cu principesa Ingeborg, sora regelui Christian, o femeie seducătoare, care lucra în serviciul lui Stephenson.

Bohr a rugat-o pe principesă să ia măsuri de urgență pentru salvarea evreilor din Danemarca : cu începere din dimineața de 30 septembrie, naziștii îi îmbarcau pe vase de transportat vite și îi duceau în Germania. Ingeborg a mers, împreună cu Bohr, la regele Gustav. Acesta și-a exprimat îndoieli cu privire la eficiența unui demers. Bohr i-a sugerat regelui să ceară nemților trimiterea vaselor cu evrei în Suedia. Gustav i-a răspuns că făcuse Berlinului o propunere similară, odată cu deportarea evreilor din Norvegia, și că naziștii îl refuzaseră cu brutalitate. Bohr a insistat și, pînă la urmă, regele a acceptat să trimită un mesaj personal lui Hitler.

Ieșind de la palatul regal, principesa Ingeborg i-a spus cu tristețe lui Bohr :

— Sînteți cu desăvîrșire rupt de realitate. Ați trăit practic în cel de al treilea Reich, dar n-ați înțeles deloc ce se petrece acolo.

Bohr a privit-o, mirat :

— Dar un apel către Hitler cu siguranță că...

— Pentru numele lui Dumnezeu ! a izbucnit principesa. Un apel către Hitler e un apel către diavol. Dacă-i atragem atenția asupra evreilor din Danemarca, e în stare să-i extermine pe toți, numai ca să ne facă în ciudă... Ați trăit în laboratorul dumneavoastră ca într-un rai al ignoranței.

Fără să știe, Bohr se bucurase de un tratament special. Chiar după semnarea primului ordin pentru arestarea sa, o autoritate sus-pusă de la Berlin intervenise în favoarea lui, izolîndu-l astfel și mai mult de ticăloșiile care se comiteau zi de zi. Acum, cînd era cu adevărat liber, lucrurile pe care le afla îi torturau conștiința.

În cele din urmă, regele Suediei a comunicat Danemarcei că țara sa oferă adăpost refugiaților. Vasele suedeze au fost trimise pînă la limita apelor teritoriale, pentru a-i lua la bord pe cei scăpați pe mare. Drept urmare, printre țările aflate sub cizma S.S.-ului, Danemarca a avut de plîns mai puțini morți în lagărele de exterminare.

Oamenii de pază, trimiși de Baker Street, l-au întrebat pe Bohr dacă e de acord să întreprindă periculoasa călătorie pînă la Londra, trecînd prin blocada germană. Savantul ghicise că englezii colaborau acum cu americanii la construirea bombei atomice și îi repugna ideea unei arme cu o capacitate destructivă atît de mare. Dar el își dădea seama că, din moment ce războiul avea perspectiva să se încheie cu un gigantic prăpăd, era preferabil ca arma să aparțină taberei care lupta împotriva dictaturii fasciste. Da, a răspuns el, e gata să meargă în Anglia. Dar pe ce cale ?

„Haiducii de pe Baker Street" au ajuns la concluzia că nu era indicată folosirea celor trei distrugătoare : le-ar fi fost greu să navigheze, în nopțile lungi de iarnă, și ar fi riscat, în orice clipă, să fie interceptate de navele hitleriste. Era o rută prea periculoasă pentru aducerea prețiosului savant danez. Așa că lui Bohr i s-a pus întrebarea dacă acceptă să zboare în lăcașul de bombe al unui avion fără arme, din escadrila „Luna", destinată misiunilor speciale.

Desigur, zborul de mare altitudine era primejdios. Dar și mai primejdioase erau celelalte soluții. Bohr a întrebat un singur lucru : ce fel de avion va fi ?

O mare taină învăluia operațiile escadrilei „Luna". Secretul se păstrează și astăzi. Avioanele „Lunei" aterizau pe aerodromuri neutre, cu acordul unor reprezentanți ai autorităților, dar fără nici o aprobare oficială. State ca Suedia făceau o adevărată echilibristică pe sîrmă. Cel

mai mărunt gest în favoarea Aliaților putea să declanșeze represaliile Reichului.

Pentru a se da un răspuns întrebării pe care o pusese, profesorul Bohr a fost dus pe un teren de aviație, în aparență părăsit, din vecinătatea Stockholmului. Acolo, el a văzut un aparat construit din placaj, pe care englezii îl porecleau fie „Delicatesa termitelor", fie „Minunea de lemn". Motoarele lui primitive încă mai duduiau, după lungul și îngrozitorul drum din Anglia pînă în Suedia. În cabina de pilotaj se găsea o siluetă anonimă, învești-mîntată în negru, aparținînd escadrilei „Luna".

Această escadrilă zbura acum deasupra teritoriului inamic la mari depărtări, ajungînd pînă în nordul Uniunii Sovietice. Aparatul preferat era *Mosquito*-ul cu două motoare, construit aproape în întregime din lemn, pentru a nu fi reperat de radarul german. Acest avion de vînătoare-bombardament suferise modificările necesare pentru a transporta oameni în loc de bombe. Nici un zbor nu se efectua fără „pasageri". De data aceasta, la bordul lui sosise o fată, înfofolită într-un combinezon vătuit, cu glugă.

Bohr a înțeles ce înseamnă o călătorie în pîntecele unui *Mosquito*. El a ascultat politicos instructajul făcut de tînăra femeie, abia venită din Anglia. Numele ei de cod era *Trudi*. Fostă telegrafistă la secția de telecomunicații a Asociației de prim-ajutor, era verișoara regelui George al VI-lea. Utilizarea ei ca agentă întîmpinase obiecții serioase, deoarece domnea temerea că, dacă ar fi căzut în mîinile lor, naziștii ar fi tratat-o așa cum îi tratau pe toți ostatecii, supunînd-o torturilor. În acest caz, repercusiunile politice ar fi fost mari, dacă adevărul ar fi ieșit ulterior la iveală. Veritabila identitate a lui *Trudi* a rămas un mister pînă în ziua de astăzi. Nemții au capturat-o în Danemarca, o țară pe care ea o cunoștea bine. Ultima oară, a fost văzută la sediul Gestapoului din Copenhaga. Probabil că s-a sinucis, înghițind o tabletă L, de cianură de potasiu, în timp ce era interogată.

Trudi i-a vorbit lui Bohr fără menajamente, explicîndu-i că va fi izolat de pilot, care nu-l va putea ajuta cu nimic dacă avionul — lipsit de arme și de escortă — va fi atacat de dușman. În eventualitatea unei răniri,

Bohr trebuia să rabde pînă ce *Mosquito*-ul va ajunge în Anglia. I se pusese la îndemînă o mică trusă cu morfină și cu alte analgetice, dar abia dacă putea să facă vreo mișcare în spațiul pe care-l avea la dispoziție și care se mula aproape exact pe conturul unui trup de om. Dacă avionul cădea în Marea Nordului, Bohr nimerea într-o apă atît de rece încît, după toate calculele, nu putea supraviețui mai mult de nouăzeci de secunde.

Savantul a aruncat o privire spre avion, care era vopsit în negru și nu purta nici un indicativ.

— Dar soția și copiii mei ?

— Se va avea grijă de ei aici... în Suedia... Noi... cineva le va asigura securitatea. Nu sînt în primejdie.

— Îi veți aduce și pe ei, ceva mai tîrziu, în Anglia ?

Fata a scuturat din cap :

— Asta ar fi, într-adevăr, periculos. Inamicul le va urmări fiecare mișcare. Aici, putem să-i păzim bine. Dar, pe drumul între Suedia și Anglia, nu avem nici un mijloc de a-i apăra.

Fata a arătat cu mîna spre cerul nordic și Bohr i-a urmărit gestul cu privirea. Apoi *Trudi* și-a scos combinezonul vătuit în care voiajase, spunînd :

— Luați-l ! Dacă mai vreți să plecați.

— Da, a răspuns Bohr. N-am încotro !

Și astfel, la 7 octombrie 1943, cu cîteva zile după împlinirea celui de-al 58-lea an de viață, profesorul Niels Bohr, unul dintre cei mai mari fizicieni atomiști ai lumii, a îmbrăcat un fel de costum de scafandru, care mai păstra căldura trupului unei tinere agente. I s-a pus casca și masca de oxigen și a fost introdus în lăcașul de bombe, între două masive motoare *Rolls-Royce*, atîrnînd de un cadru de placaj. Începea călătoria cea lungă spre prima bombă atomică.

Cu un șuierat, ușile compartimentului s-au închis, ca valvele unei scoici. Cei ce-l însoțiseră pe Bohr au lăsat liberă pista, retrăgîndu-se spre gardul viu al aerodromului. Acolo, au așteptat pînă ce au auzit urletul motoarelor care se încălzeau și scrîșnetul frînelor puse de pilotul care aducea avionul în poziție de decolare. Apoi, după ce au văzut flăcările lungi și albastre lăsate în urmă de

eşapamentele *Mosquito*-ului, care se înălţa în cerul întunecat al nopţii, s-au îmbulzit cu toţii în camionul de brutărie care îi ducea spre Stockholm şi spre alte probleme. Soarta profesorului Bohr era acum în mîinile zeilor. Şi poate că tot de ei depindea viitorul ştiinţei atomice.

Avionul a urcat pînă la înălţimea la care devenea necesară masca de oxigen. Vorbind prin interfon, pilotul i-a spus lui Bohr :

— Vă rog să inhalaţi oxigen.

Nici un răspuns. Pilotul a verificat dispozitivul care îi indica dacă oxigenul ajunge pînă la masca pasagerului: pe cadranul divizat în patrate albe şi negre, acul nu se mişca. Pilotul i s-a adresat din nou lui Bohr prin interfon, dar tot nu a primit răspuns.

Mosquito-ul mai avea de zburat două ore şi singurul mod în care îşi putea asigura protecţia era să ajungă la o altitudine cît mai mare, unde inamicului îi venea greu să-l intercepteze. Dar, dacă rămînea prea mult la asemenea înălţime, Bohr risca să moară. După cît se părea, îşi pierduse deja cunoştinţa. Pe de altă parte, coborînd mai jos, savantul avea şanse să-şi vină în fire, dar avionul risca să fie doborît de duşman.

O înapoiere în capitala Suediei ar fi dus la internarea lui Bohr. Baza de la care decolase *Mosquito*-ul era din nou abandonată. Pentru ca savantul să capete asistenţă medicală de urgenţă, pilotul trebuia să aterizeze imediat la Stockholm. Sub presiunea naziştilor, suedezii nu l-ar mai fi lăsat să plece a doua oară.

Înălţînd din umeri, pilotul a împins manşa înainte. Din moment ce tot trebuia să zboare la mică altitudine, cu cît mai devreme cu atît mai bine. Imprimînd avionului viteza maximă — în ciuda unui semnal de pe tabloul de bord care-l avertiza să nu atingă viteza picajului, capabilă să-i rupă aripile — pilotul a luat direcţia mării, virînd totodată spre nord. Cu un ochi pe cadranele bordului, el urmărea cu celălalt calculatorul *Dalton*, fixat cu o curea de coapsă. Zburînd în linie dreaptă, la nivelul mării, avea suficient carburant pentru a urca şi mai spre nord şi a ajunge în Scoţia pe o rută ce ieşea din raza de acţiune a avioanelor de vînătoare germane. Pilotul trebuia să păstreze un delicat echilibru între viteza ridicată,

cu consum mare de combustibil, şi perspectiva de a ateriza cu rezervoarele aproape goale.

La nord-est de posomorîtele insule Orkney, el a trecut pe dispozitivul *Iffy*, procedeu de identificare care semnala radariştilor din Anglia că avionul e britanic. La 18 kilometri de baza de la Scapa Flow, pilotul a întrerupt tăcerea radio pe care o păstrase pînă atunci, cerînd permisiunea să aterizeze. Profesorul Bohr tot nu dădea semne de viaţă.

45

În apropiere de Edinburgh, pe aerodromul în paragină al unei escadrile „Luna", aştepta Bill Stephenson — omul care putea să-l convingă pe profesorul Bohr să participe la efortul Aliaţilor de a construi o bombă atomică.

O dubiţă a R.A.F.-ului a străbătut în goană pista, ieşind în întîmpinarea *Mosquito*-ului. Medici, infirmieri şi mecanici au dat năvală spre pîntecele ermetic închis al fragilului avion. Pentru ultima oară, flăcările albastre ale ţevilor de eşapament au perforat întunericul. Cu un şuierat, uşile lăcaşului de bombe s-au deschis. Trupul fără vlagă al profesorului Bohr a fost întins pe o targă.

Pilotul s-a lăsat să lunece pe aripa avionului :

— Asta-i tot ce-am putut face...

Bărbatul cel scund, în haine civile, l-a strîns de braţ :

— Avem noi grijă de el !

Pilotul şi-a petrecut privirea peste ceilalţi civili, care stăteau tăcuţi, formînd un semicerc :

— Eu...

— E în regulă ! a răsunat din întuneric vocea poruncitoare. Dumneata ţi-ai făcut datoria.

Pilotul a dat din cap. În lumea ciudată în care trăia el, nu era voie să spui nimic şi nu era voie să întrebi nimic. Aruncîndu-şi paraşuta peste umăr, el a ieşit din lumina farurilor, care inunda pista. În memoria lui, această misiune solitară şi primejdioasă avea să rămînă gravată ca un eşec.

Întorcîndu-se spre doctorul trimis de Baker Street, Stephenson l-a întrebat :

— Are vreo şansă ?

Tînărul medic se agita, manipulînd ace şi tuburi :

— Pulsul e cam slab. Dar îl salvăm noi !

Stephenson abia s-a abţinut să nu-i spună : „Neapărat !“ Apoi, a pornit spre hangarul de la capătul aerodromului. Peste cîmp, în satul Elmdon, luceau lanternele fermierilor care se pregăteau pentru o nouă zi de lucru.

— Va trebui să-l aducem cu un avion şi pe fiul lui Bohr, i-a spus *Temerarul* tînărului ofiţer care îl însoţea. Aage e la curent cu lucrările tatălui său.

— Am înţeles !

Peste cîteva zile, Aage Bohr a fost adus din Suedia. Între timp, tatăl său s-a restabilit. Ce se întîmplase ? La decolarea de pe aerodromul din Stockholm, fişa interfonului lui Bohr ieşise din mufă. Nevăzînd nimic, abia putînd să se mişte, el nu îşi dăduse seama de defecţiunea produsă. Masca sa cu gaze nu era conectată la rezervorul cu oxigen. Neauzind ce-i spunea pilotul, Bohr nu şi-a fixat-o pe faţă şi nu a reglat fluxul de oxigen. Numai norocului îi datora faptul că scăpase cu viaţă.

Tatăl şi fiul s-au instalat, pentru scurtă vreme, într-un hotel mohorît din apropierea parlamentului, căpătînd şi un birou la sediul, de pe Old Queen Street, al proiectului britanic de cercetări atomice *Tube Alloys*. „Ne-a uimit cîţi excentrici veneau să ne viziteze“, scrie Aage. „Iar informaţiile aflate în posesia lor ni se păreau uluitoare... La Copenhaga, văzusem Europa printr-o mică crăpătură în perete“.

„Profesorul Bohr avea o fire blîndă“, arată Stephenson. El credea efectiv în filozofia lui Gandhi, că răului trebuie să i te opui cu umilinţă şi că violenţei trebuie să-i rezişti cu armele minţii. Abia după ce a ieşit din mediul nazist în care trăise, a sesizat, în toată amploarea lor, ticăloşiile hitlerismului cu care aveam noi de a face“.

La zece zile după aventurosul lui zbor spre Londra, savantul a fost primit de Churchill, al cărui consilier de politică externă, Alexander Cadogan, nota în jurnalul său intim : „Nils (sic !) Bohr. Ce om ! A vorbit, într-un mur-

mur aproape de neauzit, vreme de trei sferturi de ceas. Despre ce — n-am nici cea mai vagă idee... Se răspîndește, tot mai mult, deprinderea lenevoasă de a boscorodi ceva talmeș-balmeș". Cadogan nu știa nimic despre felul cum ajunsese Bohr la Londra. Deși mai bine informat, nici Churchill nu avea răbdare să-și piardă timpul cu politeturi.

Savantului danez i s-au pus o serie de întrebări în legătură cu planul lui Hitler de a bombarda cu 5 000 de rachete V—1 (de la *Vergeltung* — „Răzbunare"). Cum se poate corela acest proiect cu informațiile referitoare la rachetele atomice ? Erau capabile aceste rachete, intrate în fabricație, să poarte o încărcătură nucleară ?

I s-au arătat detalii despre V—1, de a cărei existență nu știa nimic. I s-a spus că experiențele cu această armă a „răzbunării" se efectuează într-un loc numit Peenemünde, la nici 200 km depărtare de laboratoarele sale din Copenhaga, în condițiile unui secret atît de strict, încît pentru fiecare din cei 40 000 de locuitori ai regiunii se afla cîte un S.S.-ist.

În cele din urmă, Bohr a fost solicitat să plece în Statele Unite, pentru „a lucra la construirea bombei".

— Dar nu putem lupta împotriva barbariei cu mijloace barbare, a obiectat el.

— Dacă nu ne vom ocupa de această armă nouă, nu vom mai apuca să trăim pentru a lupta împotriva barbariei, i-a ripostat unul dintre cercetătorii principali.

— Nu pot fi de acord cu violența, a declarat Bohr.

— A nu te opune violenței înseamnă a da pradă unei ideologii violente toate valorile civilizației noastre, create prin strădania unui lung șir de generații.

— Dar o comportare civilizată nu e compatibilă cu violența.

— Trebuie să apărăm dreptul de a ne comporta civilizat, chiar dacă asta înseamnă uneori folosirea violenței.

Era vechea dilemă. Teoreticianul Bohr trebuia coborît din turnul lui de fildeș. Pînă la urmă, el a convenit să colaboreze cu echipa care, într-o cursă contra cronometru, voia să construiască prima bombă atomică, dar a insistat ca, mai tîrziu, să i se permită să reconsidere problema de pe o poziție mai elevată. La sfîrșitul lui 1943, cînd An-

glia intra în cea de a patra iarnă a războiului, Bohr şi fiul său au plecat la New York. Călătoreau amîndoi cu acte de identitate false, pe numele de Baker. Era singurul nume pe care savantul şi-l putea aminti în orice clipă : Baker — de la Baker Street. La Stockholm şi Londra i se mai dăduse şi alte nume false, dar el le uita mereu, răspunzînd la telefon, ca de obicei :

— Aici e Bohr...

Acum era şi el un „haiduc de pe Baker Street". În chip de „unchiul Nick Baker", el şi fiul său, „Jim Baker", au început să lucreze la proiectul *Manhattan*. Au urmat şaisprezece luni de muncă intensă pînă ce, în martie 1945, după cum arată arhiva B.S.C.-ului, „profilul noii arme a fost definitivat. Dar, chiar şi după aceea, la Los Alamos, a continuat o activitate febrilă, pînă ce arma a fost gata".

Într-o notă adresată consilierului său ştiinţific, profesorul Lindemann (înnobilat între timp, sub numele de lord Cherwell), Churchill îşi exprima părerea că Bohr fusese cît pe-aci să-l slujească pe inamic : „Dacă ar fi după mine, Bohr ar trebui să fie închis. În orice caz, s-ar cuveni să i se arate că a comis aproape o crimă".

Vorbind despre înapoierea tatălui său de la o întrevedere cu Churchill, Aage scrie că era „...foarte deprimat. Primul ministru îl mustruluise. Tata s-a apucat imediat să dicteze o scrisoare, enunţînd principiile energiei atomice şi ridicîndu-se împotriva planurilor de construire a bombei".

De fapt, îndoielile şi suspiciunile lui Churchill se bazau pe o tristă experienţă. În opinia lui, nazismul şi celelalte forme ale tiraniei erau posibile deoarece oamenii ca Bohr se încăpăţînau să creadă că raţiunea dirijează toate făpturile umane. Din cauza acestei convingeri, Bohr se lăsase înşelat de linguşirile hitleriştilor. Nici măcar atunci cînd S.S.-ul sfîşiase vălul prefăcătoriei, Bohr nu încetase să-şi proclame încrederea în oameni, pledînd pentru împărtăşirea secretelor atomice, pentru a evita o nouă cursă a înarmărilor.

Poate că savantul danez avea dreptate, dar Churchill era de altă părere. Lui îi era suficient să-şi amintească de septembrie 1938 : gruparea *Focus* se întrunise la hotelul Savoy, pentru a redacta o telegramă către Chamberlain,

cerîndu-i să nu mai facă concesii lui Hitler. Dar, unul după altul, membrii micului cerc şi-au mărturisit neputinţa de a-i face pe conciliatori să-şi schimbe optica şi să privească în faţă realitatea. „Winston a rămas singur, cu lacrimi în ochi", îşi aminteşte Stephenson. „Simţea ca un pumnal în inimă. Tentativa sa de a salva ceea ce mai rămăsese din onoare şi bună credinţă dăduse greş".

La patru ani după ce Anglia jucase totul pe cartea transmiterii secretelor sale ştiinţifice la Washington, viaţa i-a dat dreptate lui Stephenson. În cursul verii lui 1944, nemţii au declanşat împotriva Londrei o ofensivă cu bombe zburătoare, într-o serie de salve de cîte şase ore, lansînd 672—840 de proiectile cu fiecare salvă. Comandantul regimentului de bombe zburătoare, colonelul Ulrich Wachtel, nu trebuia să afle că americanii puseseră la punct un sistem de radar antiaerian. Era răsplata pentru „lăzile cu scamatorii", aduse de Stephenson după prima sa convorbire cu Roosevelt. Magnetronul cavitar britanic, fitilul de vecinătate şi alte daruri aduse de Sir Henry Tizard au dus la construirea dispozitivului american S.C.R. 584, care conecta radarul cu tunurile antiaeriene şi care a apărut tocmai la timp pentru a contribui la contracararea înspăimîntătoarelor atacuri cu V—1.

La mai puţin de 160 km de Londra, 5 000 de genişti germani au ridicat imense construcţii de beton, menite să ascundă baterii cu guri de foc lungi de aproape 13 m fiecare, capabile să trimită deasupra capitalei britanice şase proiectile pe minut. Rampele de lansare pentru V—1 şi V—2 se adăposteau, risipite în diferite puncte, în spatele zidului de vest al „fortăreţei europene". Asaltul promitea să aibă o amploare gigantică.

„El a eşuat din cauza unor oameni care nu s-au întîlnit niciodată unul cu celălalt, care nu au jucat un rol direct şi care totuşi au conlucrat într-o simbioză cu implicaţii cărora ar trebui să le acordăm cea mai mare atenţie", scria Stephenson într-o evaluare redactată ulterior. Armele V—1 şi V—2 au capotat datorită tehnologiei americane şi felului competent în care Baker Street a ştiut să valorifice potenţialul luptătorilor din rezistenţă.

Contraofensiva aliată care a răspuns bombardamentelor cu V—1 şi V—2 a marcat debutul strategiei rachete-

lor într-o lume care se afla la marginea prăpastiei nucleare. Am zădărnicit eforturile naziste în materie de atomistică şi rachete înainte ca ele să-şi dea roadele. Dar le-am zădărnicit datorită bravurii pe care au dovedit-o mii de oameni, din Polonia — unde partizanii au reasamblat piesele unei bombe zburătoare germane, pentru a o trimite la Londra şi New York —, pînă la Paris — unde savanţi evrei şi-au asumat riscuri înspăimîntătoare, pentru a obţine date asupra creierelor electronice care dirijau noile proiectile spre capitala Angliei".

Fiecare grupare de luptători a acţionat independent şi fiecare din ele şi-a atribuit meritul de a fi spulberat planurile lui Hitler de a nimici micile insule britanice cu „armele răzbunării".

46

Pretutindeni în Europa ocupată de nazişti, individul trebuia să înfrunte maşina totalitară şi tehnologia ei. Mişcările de rezistenţă acţionau independent, partizanii nu purtau de obicei uniforme, nu prea respectau rangurile ofiţereşti şi nu executau orbeşte orice ordin. Misiuni de o importanţă vitală depindeau de acte personale de bravură, care nu erau răsplătite nici de elogii, nici cu decoraţii.

În Europa occidentală, luptătorii din rezistenţă vedeau în Londra un izvor de speranţă. Acum însă, capitala Angliei era ameninţată de bombele V—1. Acolo se afla cartierul general al lui Eisenhower, iar operaţiile secrete britanice trecuseră sub conducerea americanilor. Londra devenise o bază înaintată a O.S.S.-ului, ai cărui agenţi erau paraşutaţi pe teritoriul inamic, pentru a stabili contactul cu oştirile secrete. Dar, pentru luptătorii din rezistenţă, care nu recunoşteau un comandament unic, Londra rămînea un simbol afectiv. În grupuri de cîte doi sau cîte trei — norvegieni, francezi, belgieni, olandezi, băbuţe din Pomerania şi adolescente din Zagreb —, se străduiau să înlăture primejdia ce plutea deasupra unui oraş pe care cei mai mulţi nu-l văzuseră niciodată. Toţi îl cunoşteau însă ca pe o voce răsunînd în întuneric. „Aici e Londra", ur-

mată de primele note din Simfonia a V-a de Beethoven — semnalul morse al literei V, de la Victorie.

Agenți din Danemarca au trimis în Anglia fotografii ale rachetelor și ale mecanismelor lor de control. În Polonia, o echipă de partizani a adunat piesele unei bombe V—1 explodate și a reușit să le expedieze la Londra. Nici un grup nu știa nimic despre ce făceau celelalte. Fiecare din ele credea, cu o legitimă mîndrie, că rezolvase enigmele științifice ale noilor arme. Despre acestea, Stephenson aflase cîte ceva încă înainte de război, grație agenției secrete *Friends* („Prietenii"), ai cărei membri lucrau în secția de cercetări pentru apărarea națională de la marele stat major francez. Unul din cei care îi furnizaseră primele informații era doctorul Alfred Eskenasy, specialist într-o nouă ramură științifică — dirijarea electronică a avioanelor fără pilot. Un altul era profesorul André Heilbroner, expert în domeniul carburanților pentru rachete. Ca evrei, amîndoi înfruntau riscuri enorme rămînînd la Paris, sub ocupația germană. Ei au intrat în rețeaua de rezistență *Marco Polo,* ai cărei membri își luau nume de cod din literatura științifico-fantastică. Unul din conducători, *Verne,* a informat Londra că nemții experimentau „rachetele atomice", promise de Hitler, la Peenemünde, în Golful Pomeraniei, o regiune izolată de pe coasta Mării Baltice. După cît se părea, rachetele se lansau în direcția mării, sub control radio, de pe o insulă daneză, situată la numai 45 km de Suedia. Unele rachete experimentale cădeau pe teritoriul Poloniei. Pe măsură ce experimentele naziștilor s-au extins de la o țară ocupată la alta, tot mai multe rețele independente și separate de rezistență au intrat în luptă.

„Primul și incredibilul nostru noroc a fost că Hitler s-a decis să-și lanseze V-urile deasupra Londrei", își amintește Stephenson. „Dictatorul le botezase «armele răzbunării». Atacul concertat a început după debarcarea anglo-americană în Normandia. Führerul ar fi trebuit să-și îndrepte bombele zburătoare împotriva porturilor britanice de la Canalul Mînecii, pentru a bloca întăririle trimise de Aliați la capetele lor de pod din nordul Franței. În loc să procedeze așa, el și-a vărsat focul asupra civililor".

Operații secrete efectuate de Aliați, în mod separat dar coordonat, au provocat o întîrziere strategică în declan-

șarea campaniei cu arme V—1 și V—2. La Bletchley Park, *Ultra* păstra contactul prin eter cu stațiile clandestine de radio ale mișcărilor de rezistență. Sarcina de a procura aparatura necesară din Statele Unite revenea organizației *Temerarului* din New York, care trebuia să solicite fabricanților americani dispozitive noi și complexe, fără să le dezvăluie în ce scop vor fi utilizate. Existența grupărilor de luptători de pe teritoriile sub ocupație nazistă atîrna adesea de cîte un astfel de fir subțire — contactul prin radio cu Bletchley și astfel cu B.S.C.-ul, la New York. Bill Donovan, care cunoștea adevăratele motive ale solicitărilor, aparent excesive, ale lui Stephenson, avea de furcă cu o birocrație atît de exasperantă încît arhiva B.S.C.-ului are o secție specială, denumită „Pericolul disputelor interdepartamentale în Statele Unite".

Cînd serviciul de informații al aviației americane a desemnat Peenemünde ca obiectiv pentru zboruri de recunoaștere și de bombardament, englezii au trebuit să furnizeze o explicație verosimilă pentru felul cum reperaseră locul unde se fabricau armele secrete germane. Versiunea difuzată afirma că frumoasa Constance Babington-Smith, ofițer în corpul auxiliar feminin al R.A.F.-ului, a descoperit în mai 1943 rampele de lansare a rachetelor, pe niște fotografii aeriene pe care le examina. Pînă atunci însă, rețeaua *Marco Polo* de la Paris și alte grupări clandestine transmiseseră numeroase informații în legătură cu această problemă. Constance era tînără și fotogenică și, ce-i drept, identificase rampele în formă de T pe sute de fotografii aeriene. Ea se pricepea să evalueze dimensiunile obiectelor, raportîndu-le la o serie de factori, cum ar fi lungimea umbrelor la ora la care fusese luată fotografia respectivă. Dar și mai important a fost că publicitatea făcută în jurul succesului său i-a păcălit pe nemți în privința adevăratelor surse de unde proveneau informațiile.

Știrile despre Babington-Smith nu erau singurele care apăreau sub titluri mari în presa mondială. Din China pînă în Italia, se desfășurau bătălii sîngeroase. Allen Dulles, șeful O.S.S.-ului din Elveția, ducea tratative pentru capitularea trupelor germane din nordul Italiei. În Pacific, O.S.S.-ul folosea Australia ca trambulină pentru operații împotriva garnizoanelor japoneze, de la Singapore pînă

la Shanghai. La Washington, carieriștii scrutau viitorul, intuind pericolul pe care-l reprezenta O.S.S.-ul pentru serviciile tradiționale de informații. O agenție secretă centrală putea să priveze pe șefii unor servicii de anumite pîrghii ale puterii și să răpească diplomaților o parte din autoritatea lor.

Englezii însă, amenințați cu anihilarea totală, nu se gîndeau decît la ziua de azi. Adusă de bombele zburătoare, moartea pica din cer, pe neanunțate. Vulnerabilitatea Londrei îi preocupa serios și pe americani, care își instalaseră acolo cartierul general. Experții tehnici din Statele Unite apreciau că ar putea găsi un mijloc de apărare, dacă ar dispune de o informație mai bogată. Dar pînă și cea mai primitivă dintre noile arme ale naziștilor, V-1 — pe care londonezii o porecliseră „bondarul" —, era compusă din 25 000 de piese. Cînd bomba zburătoare exploda, piesele se împrăștiau care încotro. După ce convinsese Washingtonul că V-1 reprezenta un real pericol pentru Anglia, Stephenson a trebuit să convingă Londra că americanii au nevoie de o bombă intactă, pentru a putea s-o studieze. Baker Street s-a adresat prin radio armatei clandestine poloneze și a trimis, prin curier, instrucțiuni pentru defectarea sistemului de ghidare al cîtorva bombe zburătoare. Puțin după aceea, un proiectil V-1, lansat de la Peenemünde, s-a abătut de pe traseu și a căzut în mlaștinile din apropierea rîului Bug, în Polonia. Țăranii din partea locului au îngropat în mîl aripile cioturoase ale „bondarului", astfel că echipele trimise de nemți în căutarea lui nu l-au găsit.

Partizanii polonezi au anunțat Londra că vor demonta bomba. Au urmat vești, unele mai chinuitoare decît celelalte. Un mesaj glăsuia : „Regretăm, dar încărcătura explozivă a dispărut". La Londra s-a lăsat o tăcere încordată. Să fi explodat ? Să se fi rătăcit ? Din fericire, mesajul următor a fost mai explicit : focosul se scufundase într-o apă adîncă. Toate aceste operații se desfășurau sub nasul celor mai feroce forțe de ocupație naziste din Europa. Și totuși, pînă la urmă, întreaga bombă a fost reasamblată. Pentru a o transporta în Anglia, s-a trimis un avion *DC-3 Dakota*, cu două motoare, care a aterizat în condiții destul de bune. În noaptea de 25 iulie 1944, avionul

a decolat, cu bomba la bord, de pe aerodromul improvizat din Polonia ocupată. Acțiunea a fost cît pe-aci să eșueze, căci roțile trenului de aterizare s-au împotmolit în noroi. Dornici să ducă treaba la capăt cît mai repede, cei cîțiva partizani au tras și au împins cît au putut. Cele două motoare urlau atît de tare încît părea cu neputință ca S.S.-iștii din satele învecinate să nu le audă. Dar, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, avionul, care aparținea unei escadrile „Luna", a reușit să ia înălțime.

„Convins că acum vom putea lua contramăsuri, Churchill a anunțat, a doua zi, amploarea distrugerilor provocate de V-1", își amintește Stephenson. „Oamenii trebuiau să afle, dar, pînă în acea clipă, nu le putusem oferi vreo speranță de ameliorare a situației. Pentru fiecare bombă zburătoare care cădea la Londra sau în sudul Angliei se înregistra cîte o victimă în rîndul populației civile. Churchill a prezentat și statisticile : pînă la 26 iulie fuseseră lansate 2 754 de V-1, iar numărul victimelor se ridica la 2 752. Într-o singură zi au căzut la Londra două sute de bombe. Acestea nu erau influențate de nimic — ceață, lună, lumină sau întuneric — și oamenii se simțeau lipsiți de apărare împotriva lor. Atunci cînd am văzut că există o perspectivă de a le opri, am dat publicității faptele. În august, numai una din cîte șase bombe V—1 lansate a trecut prin barajul nostru de apărare. La 7 septembrie, Londra a aflat că primejdia trecuse. Pe urmă, au început să cadă marile rachete V-2..."

Riscurile pe care și le luase armata secretă poloneză pentru a salva Londra au fost ținute cu strictețe în secret. Un partizan polonez anonim a făcut experiențe cu aparatură de transmisiuni, pentru a verifica informația că „bondarii" pot fi deviați de pe traseu prin semnale radio pe o anumită lungime de undă. Reușind, el a adus un V-1 în rîul Bug. Omul lucra într-un pod al unei clădiri în care erau încartiruiți aviatori germani. Un inginer care lucra într-o organizație nazistă de construcții militare a copiat planurile unei rampe de lansare. Agenții B.S.C.-ului și-au procurat cifrele referitoare la viteza și raza de acțiune a bombelor zburătoare. Cunoscîndu-le, piloții din *Royal Air Force* au putut să intercepteze „bondarii" și să-i doboare, strecurînd aripa avionului sub un stabilizator al proiecti-

lului și ridicîndu-l ușurel, pentru a-i imprima un unghi abrupt descendent. Spre deosebire de V-1, rachetele V-2, mult mai mari, cădeau aproape vertical din cer, de la o înălțime mult mai mare. Singura ripostă ce li s-a putut da a fost bombardarea bazelor și rampelor lor de lansare. Raidurile au fost efectuate de bombardierele britanice și americane, care acționau pe baza informațiilor amănunțite acumulate în cursul unei lungi perioade de luptătorii din mișcările de rezistență europene.

„Atît de numeroase erau rețelele și grupările care contribuiseră la acest rezultat încît fiecare dintre ele își închipuia că ei i se datorește totul", arată Stephenson. „Dar abia atunci cînd armatele aliate au traversat Rinul s-a pus capăt lansărilor de V-1 și V-2.

De ce nu ne-au dat ele lovitura fatală ? Printre altele și pentru că agenților dubli germani li s-au furnizat date false despre locul unde cădeau proiectilele. Comitetul Douăzeci a reușit treptat să deplaseze punctele de impact spre zonele rurale, transmițînd naziștilor informații eronate cu privire la corectitudinea tirului lor, prin filierele germane de spionaj aflate sub controlul britanicilor. Atunci ni s-a adresat acuzația că «ne jucăm de-a Dumnezeu»".

O adevărată minune a fost că V-1 și V-2 nu aveau decît o încărcătură explozivă convențională. La sfîrșitul anului 1944, Roosevelt a primit de la Stephenson studiile întreprinse asupra „armelor răzbunării". Germanii intenționau să trimită rachete și bombardiere asupra unor obiective americane. B.S.C.-ul a interceptat planuri naziste de adaptare a submarinelor, pentru a putea lansa rachete împotriva New York-ului, și de organizare a unor raiduri în sens unic, efectuate de avioane *Focke-Wulf Condor*, pentru a bombarda coasta răsăriteană a Statelor Unite. Oamenii de știință germani erau la curent cu principiile de bază ale bombei atomice. Dacă cel de al treilea Reich ar fi supraviețuit, dacă locul lui Hitler l-ar fi luat un alt führer, la fel de crud dar mai puțin istovit, noua eră a războaielor nucleare s-ar fi inaugurat și încheiat prin nimicirea civilizației occidentale.

Nimeni nu sesiza atît de bine această problemă ca președintele Roosevelt. În aprilie 1945, el și-a pregătit o

cuvîntare pe care urma să o rostească de ziua lui Jefferson. Stephenson a primit și el o copie a discursului, pe marginea căruia a notat, cu tristețe, comentariul : „O mare cuvîntare a celui mai mare președinte, care a rămas nerostită..."

Președintele Roosevelt a murit la 12 aprilie 1945, în ajunul deschiderii unei dezbateri în jurul marilor probleme morale ridicate de rapida dezvoltare a armelor secrete. Aceste probleme îl obsedau pe *Temerarul*. Declansarea necontrolată a reacției atomice era considerată la fel de primejdioasă ca și forța explozivă a celor instruiți, pentru războiul de gherilă, în noile metode de sabotaje și atentate.

Roosevelt dorise să arate sincer lumii că există „pericolul ca politicienii să accepte drept inevitabilă pieirea unor persoane nevinovate pentru a-și atinge țelurile și ca savanții să se concentreze asupra mijloacelor, și nu a scopurilor cercetărilor lor".

Un simbol al noii forțe și al noii răspunderi pe care le dobîndea omenirea îl constituia ciclotronul cu apă grea pe care Bohr îl lăsase în urma lui, în Danemarca.

Problemele morale care îi frămîntau pe Roosevelt și Stephenson și-au găsit o dramatică exemplificare, la scară mică, cu trei săptămîni înainte de moartea președintelui. Ea a avut loc tot în Danemarca. Acest eveniment zguduitor, trecut cu vederea de restul lumii și ale cărui țeluri secrete nu erau știute decît de puțini, a devenit simbolic pentru teribila dilemă pusă tuturor celor ce trebuiau să ia hotărîri de viață și de moarte. E vorba de raidul întreprins de R.A.F. împotriva sediului Gestapoului de la Copenhaga.

47

„Ce crude sînt vremurile cînd. pentru a salva valorile fundamentale ale unui popor, trebuie să nu mai dăm ascultare autorităților de stat", i-a spus Bohr lui Stephenson.

Pentru danezi o astfel de vreme a început chiar din ziua evadării lui Bohr. După invazia nazistă din 1940,

regele Christian al X-lea îi îndemnase să-şi ducă mai departe viaţa lor de zi cu zi. Respectînd legea, cetăţenii îşi vor păstra monarhia şi guvernul. Dar acesta din urmă a constatat, la un moment dat, că nu mai poate da curs ordinelor celui de-al treilea Reich. Gestapoul a arestat mii de locuitori. Violenţa rezolva conflictele de conştiinţă, căci devenise necesară nesupunerea faţă de autorităţi. Veniseră vremurile cele crude. Şi ele au ajuns la punctul culminant atunci cînd luptătorii de gherilă din Danemarca s-au văzut nevoiţi să ceară Aliaţilor ca sediul Gestapoului de la Copenhaga să fie distrus, cu riscul ca astfel să piară conducători ai mişcării de rezistenţă şi sute de copii nevinovaţi.

Bohr a sosit la New York, în noiembrie 1943, nu numai cu secretele atomice pe care le ascundea în mintea sa. El a dezvăluit B.S.C.-ului felul cum opera Gestapoul, sub paravanul unei administraţii germane „corecte" semănînd astfel confuzie în rîndurile populaţiei. Ocupanţii naziști pretindeau că acţionează cu deplinul acord al regelui Christian, de care supuşii săi se simţeau ataşaţi. La rîndul său, monarhul colabora cu nemţii, în speranţa că îşi va cruţa poporul de încercări tragice. El nu ştia că, de o bună bucată de vreme, cei ce se opuneau activ presiunilor hitleriste erau arestaţi şi duşi în clădirile Universităţii din Aarhus, în peninsula Jutlanda, pentru a fi schingiuiţi şi ucişi, fără ca opinia publică să prindă de veste. Convins acum că această conducere germană bicefală submina treptat independenţa ţării, Bohr a contribuit cu o serie de detalii referitoare la sediile ocupanţilor germani din Copenhaga, astfel că, la Tabăra X, s-au putut construi machete pentru instruirea luptătorilor din clandestinitate.

Bohr a cerut doar ca laboratoarele sale şi maşina Van de Groaf, în care utilizase apă grea pentru accelerarea deuteronilor, să fie cruţate. El ştia că mişcarea de rezistenţă daneză pusese explozive în subsoluri, dar se temea că aruncarea în aer a laboratoarelor va constitui un argument hotărîtor pentru specialiştii germani care susţineau că experienţele lui atomice au o reală valoare practică.

Între savanţii care lucrau la proiectul *Manhattan* şi

cei ce se mai aflau încă la Copenhaga, sub dominație nazistă, s-a iscat o bizară controversă : să se acționeze sau nu pentru distrugerea laboratoarelor ? Disputa s-a purtat pe filiere secrete, prin mesaje cifrate, transmise prin curieri. În cele din urmă, a plecat spre Copenhaga următorul ordin :

„Nu — repetăm nu — detonați explozivele".

Ciclotronul a scăpat nevătămat. Sabotarea lui risca să atragă atenția lui Hitler asupra lucrărilor lui Bohr.

Pe urmă a trebuit să se ia o hotărîre mai dureroasă. Gestapoul arestase luptători din rezistența daneză care știau că mișcarea va sabota industria și va ataca forțele germane pentru a deschide calea Aliaților după debarcare. Deținuții cunoșteau de asemenea importanța cercetărilor lui Niels Bohr. Manuscrisul cuprinzînd rezumatul lor se pierduse cu prilejul evadării lui Rozental. Documentele conțineau date care, interpretate corect, i-ar fi putut ajuta pe nemți la construirea bombei atomice. Chiar dacă importanța lor ar fi scăpat polițiștilor care efectuaseră arestările, ea putea fi dezvăluită de prizonierii supuși torturilor. Baker Street pleca totdeauna de la premisa că, pînă la urmă, nimeni nu rezistă interogatoriilor naziste.

Cei arestați nu aveau asupra lor tablete cu cianură de potasiu. Erau conducătorii a cinci grupări regionale, care primiseră indicații de la Londra, prin filiera Stockholm. Nemții îi întemnițaseră la sediul central al Gestapoului, în inima Copenhagăi. Manipulați abil, ei riscau să le dea un ajutor involuntar hitleriștilor, în exploatarea unei țări sfîșiate între dorința de autoconservare și răzvrătirea fățișă. Ministerul de Externe britanic nu privea cu ochi buni pe liderii politici danezi care, la îndemnul regelui, ascultaseră de ordinele ocupanților. „Danemarca nu este nici aliata Reichului, nici măcar un stat beligerant, ci o țară care acceptă dictatul Reichului", scria un consilier diplomatic. Dar Churchill nu era de acord cu acest punct de vedere : „Autoritățile daneze sînt răspunzătoare, în primul rînd, față de propriul lor popor, deoarece ocupantul este gata să ia ostatici și să pedepsească colectivități întregi în caz de nesupunere. *A executa niște ordine nu este totuna cu a colabora, chiar dacă linia de demarcație dintre cele două activități nu poate fi trasată precis*".

În toate teritoriile cotropite, unde nemții guvernau prin intermediul autorităților locale, se punea aceeași chinuitoare dilemă. De pildă, unui primar i se cerea să furnizeze mînă de lucru pentru industria germană, fără să aibă dreptul de a pune vreo întrebare. Unui ministru i se poruncea să-i interneze pe evrei într-un lagăr. Ce se întîmpla cu ei mai departe nu era totdeauna treaba ministrului. Un rege putea să patroneze lichidarea propriului său popor, în convingerea că-l ține la adăpost de primejdie.

Din punct de vedere formal, Danemarca era un stat neutru, sub ocupație germană, dar aflat, în teorie, sub conducerea regelui și a unui guvern propriu. Alături de suveran și miniștri, se afla monstrul cu două capete : administratorii „corecți" trimiși de la Berlin și S.S.-iștii cei muți, din umbră. Atîta vreme cît regele își păstra tronul, cetățenii loiali nu prea știau dacă e de datoria lor să ajute mișcarea de rezistență. Christian al X-lea își dădea bine seama cît de stearsă este deosebirea dintre o simplă supunere și conlucrarea activă cu cotropitorii. Chiar atunci cînd pretențiile ocupanților au ajuns la culme, bătrînul monarh știa ce îngrozitoare consecințe ar fi putut avea o izbucnire de mînie din partea lui. „Asta i-ar satisface amorul propriu, dar ar costa multe vieți", i-a explicat Sven Truelsen lui Stephenson. „Pe acest front, rolul cel mai greu revine celui din fruntea țării, care riscă să i se interpreteze greșit orice gest".

După debarcarea aliată în Franța, regele Christian a trebuit să facă față unei cumplite realități : dacă nu lua armele împotriva naziștilor, poporul său risca o exterminare treptată, pe măsură ce nemții se vedeau tot mai încolțiți. Prin intermediul lui Truelsen, el a transmis un mesaj la Londra : „Studiem trupele germane cu lupa. Cunoaștem dispozitivele lor de luptă, pînă la ultimul pluton. Știm fiecare navă militară în ce port se află și de ce armament dispune. Cunoaștem aerodromurile naziste, știm cîte avioane au și de ce tip... Am pierdut pe cei mai buni conducători ai mișcării de rezistență, pe care Gestapoul i-a închis în celulele sale".

Într-o bună zi, conform obiceiului său, Truelsen și-a făcut apariția la Londra, picînd ca din senin. *Royal Air Force* tocmai efectuase un raid împotriva unui lagăr de

concentrare şi echipajele îşi sărbătoreau succesul : deţinuţii danezi reuşiseră să evadeze din clădirile năruite de bombe. „Petrecerea era în toi", îşi aminteşte Stephenson. „Pe neaşteptate, un civil cu înfăţişare modestă a intrat în încăpere. Era Truelsen, care sosea de pe alte meleaguri".

Generalul de aviaţie Sir Basil Embry, comandantul operaţiilor speciale ale R.A.F.-ului, relatează : „Truelsen mi-a cerut să bombardez o clădire de beton armat din centrul Copenhagăi. Ştiind cîte riscuri îşi luase Truelsen pentru a ajunge la Londra, a trebuit să-l ascult. Totuşi, planul lui mi s-a părut nebunesc".

Legendarul danez se adresa tînărului general deoarece piloţii acestuia izbutiseră deja să bombardeze sediul Gestapoului din Jutlanda, eliberîndu-i pe deţinuţi. Dar ceea ce Truelsen propunea acum a făcut să se ridice părul pe capetele îngrijit pieptănate ale celor de la Ministerul Aerului.

„Truelsen cerea ca o escadrilă de bombardiere britanice să atace imobilul Shell din Copenhaga, astfel încît cei vreo patruzeci de prizonieri, închişi la etajul de sus, să poată evada", relatează Stephenson. „Arhiva Gestapoului, situată în partea de jos a clădirii, trebuia distrusă înainte ca nemţii să-şi înceapă interogatoriile. Cabinetul de război a declarat că este ceva imposibil. Eu am spus că americanii dispun de un nou sistem radar, pe care O.S.S.-ul ni l-ar putea procura. Chiar şi aşa, obiectivul se situa la limita extremă a razei de acţiune a *Mosquito*-urilor dotate cu bombe speciale. Avioanele trebuiau să zboare la mică înălţime deasupra mării, pentru a nu fi detectate de radarul inamic şi apoi să urce în foarte mare viteză, peste străzile Copenhagăi, făcînd slalom printre acoperişuri, pentru a-şi lansa bombele... Toată lumea s-a pronunţat împotrivă. Dar pe urmă, generalul Sir Basil Emry a ascultat şi celelalte argumente. Dacă raidul *nu* avea loc, Gestapoul căpăta răgazul să cerceteze atent documentele pe care abia le adunase şi să-i interogheze pe danezii arestaţi. În cazul acesta, nu mai era decît o chestiune de timp pînă ce naziştii puteau lichida întreaga mişcare de rezistenţă din Danemarca, în cadrul unei singure operaţii. Or, atîta vreme cît patrioţii aveau posibilitatea să ducă lupte de gherilă, nemţii erau nevoiţi să ţină

200 000 de soldați în această țară. Dacă mișcarea era zdrobită, soldații puteau fi trimiși împotriva forțelor aliate. Sir Basil i-a spus lui Churchill că va conduce personal raidul, sub un nume de împrumut, și a obținut aprobarea primului ministru, astfel că ordinul operativ a venit de foarte de sus".

Pentru rezolvarea problemelor de navigație, alegerea s-a oprit asupra lui Ted Sisley, un as al dificilelor raiduri la mică înălțime. El i-a spus lui Truelsen :

— Tare bine ne-ar prinde dacă ne-ai face rost de o fotografie a clădirii, luată dinspre mare.

Peste două săptămîni, Truelsen s-a înființat din nou la Sisley. „Avea exact fotografia pe care i-o cerusem. Se dusese în Danemarca, șterpelise o șalupă pentru a lua imaginea din unghiul necesar, apoi o tulise din nou spre Anglia. Era fotografia ideală pentru noi, reprezentînd clădirea exact așa cum aveam s-o vedem, venind de la nivelul mării".

S-au dezgropat ilustrate vechi și broșuri turistice, pentru a se construi o machetă la scară destul de mare a Copenhagăi. Ted Sismore a stabilit ruta. „Am pus macheta pe o masă, așa că echipajele au putut s-o studieze, aplecîndu-se asupra ei. În felul acesta, vedeau orașul așa cum avea el să le apară în fața ochilor — pe neașteptate și teribil de repede".

S-a discutat mult despre efectivele formației. Comandantul tactic al operației, colonelul Robert Bateson, aprecia că șase *Mosquito*-uri vor fi suficiente : „Cu cît sînt mai numeroase, cu atît sînt mai greu de condus".

Embry a stăruit însă pentru cel puțin 18 avioane. „Din moment ce te-ai angajat într-o operație, nu-ți poți permite să dai greș și să o iei de la capăt. A doua oară, nemții știu despre ce e vorba și te așteaptă".

Gestapoul adusese între timp noi deținuți la etajul VI al imobilului Shell. Printre ei se numărau doctorul Mogens Fog, membru fondator al Consiliului libertății și conducătorul politic al acțiunilor antinaziste, și profesorul Brandt Rehberg, fost colaborator științific al lui Bohr.

Avea vreo justificare un raid care punea în pericol viețile unor astfel de oameni ? În plus, lîngă clădirea Shell, se afla o școală de maici, plină cu copii. După calculele

specialiștilor din *Royal Air Force*, chiar dacă *Mosquito*-urile își nimereau ținta, chiar dacă nici un avion nu se prăbușea peste vreo stradă, tot se înregistrau victime printre locuitorii capitalei.

Ce părere avea Bohr ? Cam ce ar fi spus în această privință vechiul său coleg Rehberg ? Iată întrebările pe care Stephenson le-a pus savantului danez. Răspunsul a fost că Rehberg s-ar fi declarat probabil de acord cu raidul. Dar cel mai bine era să se trimită un emisar în Danemarca, pentru a lua fatidica hotărîre.

Veteran la numai 28 de ani, Ole Lippmann era omul cel mai potrivit pentru o astfel de misiune. „Plecasem de șase luni din Danemarca", povestește el. „Între timp, Gestapoul făcuse ravagii. Întors la Copenhaga, am început să dau telefoane membrilor rețelei noastre. De fiecare dată, la capătul firului era un nazist. Am luat trenul pînă la Parcul Cerbilor și am făcut o lungă plimbare pe jos. Situația nu era cu totul nouă pentru mine. Cu cîtva timp mai înainte, încercasem să trimitem tablete cu cianură de potasiu tovarășilor noștri închiși, ca o *favoare* pe care le-o făceam. Atunci mi-am spus : dacă otrava e o favoare, de ce n-ar fi la fel și bombardamentul ? La etajul de sus al clădirii se aflau vreo șaptezeci de conducători ai mișcării de rezistență. Știam cum privesc ei perspectiva unor noi torturi și știam că gîndesc la fel ca și predecesorii lor, preferînd moartea.

Am dat din nou ocol imobilului Shell. Îmi dădeam seama că locuințele de o parte și de alta a clădirii vor fi lovite de bombe, că școala de peste drum va fi lovită și ea. Dar, indiferent de asta, indiferent de soarta prietenilor mei din spatele gratiilor, am ajuns la concluzia că trebuia să cer ca raidul să aibă loc".

Basil Embry a primit această hotărîre cu un sentiment de groază. „Dar promisesem că voi întreprinde raidul, dacă Lippmann îl va recomanda".

De pe fronturile de luptă din Europa s-au recrutat cele 18 *Mosquito*-uri. „Avioanele și echipajele nu aveau la dispoziție decît exact 48 de ore", povestește Robert Bateson, comandantul raidului. „Primul instructaj s-a ținut în dimineața imediat următoare zilei în care *Mosquito*-urile au aterizat pe un aerodrom de operații speciale din comitatul

Norfolk. Truelsen era și el acolo. Țineam neapărat ca echipajele mele să înțeleagă și aspectul uman al misiunii. Nu era vorba doar de distrugerea clădirii Shell. Acolo se aflau oameni care trebuiau ajutați să scape".

Treizeci și șase de tineri aviatori l-au privit pe danez cu o curiozitate abia voalată. Sven Truelsen venea dintr-o lume pe care ei nu o cunoșteau. Războiul secret se ducea pe nevăzute. Excepție făceau doar operațiile speciale, cînd echipajelor li se spunea doar atît cît se considera necesar. Rareori vedea vreunul dintre aviatori pe un luptător din rezistența europeană. Mulți își închipuiau că astfel de oameni nici nu există. Misiunile lipsite de rezultate vizibile și comportînd riscuri foarte mari nu erau pe placul echipajelor. Ele trebuiau să aștepte, pe piste noroioase, în spatele liniilor inamice, apariția unor siluete fantomatice, care nu scoteau niciodată o vorbă și care, adesea, nici nu se materializau. Zburînd jos, deasupra unor lacuri strălucind sub lumina înșelătoare a lunii, piloții trebuiau să treacă printr-un puternic baraj de artilerie antiaeriană, pentru a arunca în gol niște străini anonimi sau niște baloturi misterioase. Întorși din astfel de misiuni solitare și epuizante, ei nu aveau nimic de raportat, nu aduceau nici o dovadă concretă că răbdarea și priceperea lor dusese la vreun rezultat palpabil. Acum, în sfîrșit, aveau în fața lor un reprezentant al lumii de umbre, un om care avea să se înapoieze curînd pe acel tărîm enigmatic, aproape mitologic, al războiului secret.

„Le-am spus că, dacă nu vor pieri în cursul bombardamentului, cei închiși vor muri în orice caz, de o moarte înceată și cu mult mai groaznică", relatează Truelsen. „Le-am mai spus că, dacă vor reuși să scape, deținuții vor aduce o contribuție extrem de prețioasă luptei noastre comune. Iar dacă arhiva Gestapoului va fi distrusă, înseamnă că, în Danemarca, va continua să existe o armată secretă, de care nemții nu vor ști nimic".

La 21 martie 1945, cu puțin înainte de a se crăpa de ziuă, *Mosquito*-urile au decolat de pe coasta Angliei, ducînd la bord bombe cu o explozie întîrziată de 11 secunde. Asta însemna că fiecare avion va avea la dispoziție unsprezece secunde pentru a ieși din raza de suflu a propriei sale bombe și de același interval între un atac și cel ur-

mător. Primul și al treilea val de avioane duceau bombe incendiare, pentru a transforma clădirea lovită într-un rug aprins. Pe un vînt foarte puternic, care bătea peste Marea Nordului, avioanele au zburat aproape la nivelul apei. „Piloții păstrau cu greu direcția", povestește Sismore, navigatorul-șef al raidului. „Și eu abia țineam harta și nici pomeneală nu putea fi de calcule cu creion și hîrtie. Sarea apei de mare acoperea parbrizele, ceea ce reprezenta un serios handicap, deoarece pe un *Mosquito* te orientezi, în mare măsură, după repere vizuale".

Bateson trebuia să-și conducă formația fără a recurge la comunicații radio, fiecare avion ghidîndu-se după semnalele prestabilite pe care i le făcea avionul din fața lui. In poziția a treia, la babordul lui Bateson, zbura un anume „Smith". Era comandantul grupului de operații speciale, generalul Sir Basil Embry. Superiorii săi imediați îi interziseseră să participe la astfel de misiuni. Pierderea lui ar fi fost de neînlocuit, căci știa prea multe despre *Ultra*. Dar fiind genul de aventură în care s-ar fi angajat cu mare plăcere el însuși, Churchill i-a acordat aprobarea necesară. De aceea Sir Basil zbura sub numele de „Smith". Dacă îl doborau și îi aflau adevărata identitate, nemții l-ar fi supus cu siguranță unor interogatorii, injectîndu-i „serul adevărului", despre care se credea că nu are antidot. În consecință, „Smith" ducea și el cu sine tablete cu cianură.

„A ținut cu orice preț să participe la raid", își amintește Bateson. „A trebuit să accept, doar era superiorul meu. Dar odată ce ne-am aflat în văzduh, a intrat sub comanda mea. Și trebuia să uit cine e, să nu-mi fac griji în privința soartei lui".

Embry concepuse acțiunea în așa fel încît să ajungă deasupra Copenhagăi în momentul cînd, conform datelor furnizate de Truelsen, în imobilul Shell se afla numărul maxim de agenți ai Gestapoului. „Voiam să ucid cît mai mulți cu putință".

Întreaga formație a luat direcția peninsulei Jutlanda, păstrîndu-se într-un grup compact, dar ușor de manevrat. Exact la ora prevăzută, piloții au zărit primul reper de pe coasta Danemarcei. „Ne-a crescut imediat moralul", povestește Embry. „Dedesubtul nostru, toți danezii ne făceau semne cu mîna. Avioanele șerpuiau printre copaci,

ridicîndu-se doar pentru a trece peste liniile de înaltă tensiune".

Bombardierele erau protejate de o escortă de treizeci de avioane de vînătoare *Mustang*, sub comanda baronului belgian Michel Donnet. Acesta își amintește : „A fost un zbor destul de agreabil. Țopăiam peste turle de biserici, cu un ochi ațintit înainte, ca să nu ne agățăm aripa de vreun cablu, și cu celălalt ochi pîndind pe de lături, să nu apară inamicul. Am luat Copenhaga cu totul prin surprindere".

Bateson a condus primul val. Culmea era că, din dorința de a camufla imobilul Shell, nemții îl făcuseră și mai vizibil : era singura clădire zugrăvită în verde și cafeniu. „Trebuia să ne năpustim asupra ei, să lansăm bombele în ultima clipă și să facem apoi un viraj strîns, peste o stradă laterală".

Venind în urma lui Bateson, „Smith" a văzut primele bombe căzînd drept la baza edificiului. Ridicîndu-se deasupra unui acoperiș, era cît pe-aci să intre în fuzelajul unui alt *Mosquito*, la doi pași de el. „Am coborît brusc peste o alee, îngrozit la gîndul că lovesc cu o aripă fațada unei case".

Raidul a survenit în cea de a unsprezecea zi de interogatoriu pentru Paul Bruun, unul dintre șefii mișcării de rezistență deținuți în imobilul Shell. „Simțeam că mult nu o mai duc. Deodată, de undeva, a răsunat o bubuitură. Apoi o alta. O bucată de tavan s-a prăbușit și, în locul ei, a rămas o gaură. Zidurile au început să se năruie peste mine".

Doctorul Mogens Fog își amintește : „Am tras o spaimă soră cu moartea. Ușa celulei a căzut, blocîndu-mi ieșirea. Bombele explodau, una după alta. În celulele Gestapoului se aflau, de fapt, treizeci și opt de deținuți. Unul din noi a pus mîna pe cheile unui gardian, care leșinase după prima explozie".

Mosquito-ul pilotat de comandorul Kleobo s-a încurcat în îngrămădeala de avioane iscată atunci cînd, derutat de incendiile izbucnite, cel de-al doilea val a hotărît să atace și el obiectivul. Aripa lui Kleobo s-a izbit de un stîlp și avionul s-a prăbușit peste școala catolică „Jeanne d'Arc", omorînd copii și călugărițe.

Doctorul Fog s-a trezit pe stradă, abia ţinîndu-se pe picioare şi fără să-şi dea prea bine seama că miraculoasa lui eliberare se datora unui atac aerian de mare precizie. Apoi a zărit o fată. „Traversa o curte, prin fum, şi întîi am crezut că naziştii o împuşcaseră din spate. Dar pe urmă a căzut cu faţa înainte şi atunci am văzut că avea o rană mare în moalele capului. Nici atunci însă noi nu am înţeles cît de scump costase eliberarea noastră".

La celălalt capăt al curţii, maica Gertrud strigase, la începutul raidului :

— Ia uitaţi-vă, copii ! Englezii !

Ea a văzut foarte clar însemnele R.A.F.-ului şi apoi cum unul din avioane se înclină brusc în direcţia şcolii. „S-a prăbuşit şi a fost cuprins de flăcări".

Comandantul raidului, Robert Bateson, a reconstituit ulterior cele întîmplate. „Marea nenorocire a fost căderea lui Kleobo. Bombele lui au explodat odată cu avionul, exact în cursul ultimului atac. Piloţii veniţi după el nu au mai ştiut care din incendii marchează imobilul Shell. Unii au avut răgazul să vadă şcoala arzînd, şi-au dat seama că trîmba de fum ascunde obiectivul veritabil şi nu şi-au mai lansat bombele. Alţii, confundînd coloana neagră de fum cu un indicator de ţintă, au bombardat şcoala".

Salvarea armatei secrete daneze a costat vieţile a zece membri ai echipajelor, 27 de profesori şi 87 de copii. Numeroşi alţi civili au fost grav răniţi. Iată preţul plătit pentru distrugerea arhivei Gestapoului, înainte ca acesta să poată acţiona împotriva mişcării daneze de rezistenţă. Treizeci de conducători ai mişcării au fost eliberaţi din celulele lor.

Roosevelt ştia despre raid, dar opinia publică americană nu a aflat nimic. Preşedintele a înţeles imediat că operaţia va ridica probleme morale, ceea ce s-a şi întîmplat sub administraţia lui Harry Truman. Roosevelt i-a cerut lui Stephenson să prezinte o evaluare a raidului, dar moartea l-a surprins înainte ca raportul să-i fi parvenit.

La cîţiva ani după aceea, Ted Sismore a făcut, de unul singur, un pelerinaj la şcoala bombardată, pentru a da explicaţii despre cele ce se întîmplaseră. Spre uimirea lui, părinţii copiilor ucişi l-au îmbărbătat. „Ţineau să-mi spună că raidul fusese necesar".

La data atacului, Merete Jansen era o fetiţă de doisprezece ani. „La vederea prietenilor care veneau dinspre mare, ne-am bucurat cu toţii. Pe urmă s-a auzit o explozie îngrozitoare, totul s-a cufundat în întuneric şi, după aceea, s-a lăsat o lungă tăcere. Am crezut că poate murisem. Aşa că am aşteptat. Pe urmă, am auzit copii ţipînd şi rugîndu-se şi iar ţipînd. Şi pe urmă, dintr-odată, am simţit din nou mirosul primăverii. Ştiţi, era o zi minunată ! Prima zi de primăvară..."

Epilog
PRIVIND DE PE ALT OSTROV

48

— Nu e ceva neobișnuit să încheiem cartea cu visul primăvăratec spulberat al unei fetițe ? am întrebat eu.

— Nu, mi-a răspuns Stephenson și a tăcut îndelung.

Manuscrisul se afla pe o masă de lîngă noi.

— Nu, a repetat el. E un prilej bun, nu pentru a încheia, ci pentru a întrerupe. Războaiele nu se cîștigă niciodată pe de-a-ntregul. Încă mai avem de înfruntat consecințele ultimei conflagrații. Primăvara speranțelor noastre a fost în 1945. Dacă lumea ar fi înțeles pe deplin esența cutremurătoarei experiențe prin care trecuse, astăzi nu am mai avea nevoie de servicii secrete și nu am mai făuri arme înspăimîntătoare.

S-a oprit din nou, cufundat în gînduri, apoi a continuat.

— În ultimul său an de viață, Roosevelt a văzut cum se ascute o contradicție. Pe de o parte, accentul tot mai mare pus pe tehnologie, pe experții științifici. Pe de altă parte, războiul secret, care depindea de intuiție, de individ. Ambele au fost necesare pentru a doborî colosul nazist. Dar serviciile de informații au reprezentat sistemul nervos, creierul forței aliate. În viitor, pacea va depinde de modul cum se vor îmbina cei doi factori.

După moartea lui Roosevelt, guvernele occidentale au făcut mari investiții în tehnologie. Mao Ze-dong și Ho Și Min au știut să aplice lecțiile războiului de partizani.

Stăteam în cabinetul lui din Bermuda. *Temerarul* era acum *Sir* William şi numele lui figura în catastiful nobiliar al Angliei, inaugurat în urmă cu o mie de ani. Recomandîndu-l regelui pentru distincţie, Churchill adăugase o menţiune personală, cu totul ieşită din comun : „Pe omul acesta îl am la inimă". La rîndul său, preşedintele Harry Truman i-a conferit Medalia de Merit, Stephenson devenind astfel primul cetăţean al unei alte ţări decît S.U.A. care căpăta cea mai înaltă decoraţie americană acordată civililor. Cu acel prilej, Truman scria : „Într-o zi, totul va trebui povestit".

S-a întîmplat oare aşa ? Totul nu se putea povesti. Existau goluri şi ele vor rămîne totdeauna misterioase. Iar cronica, în măsura în care poate fi măcar parţial reconstituită, este uriaşă. Cartea mea nu e decît un început.

Mi-am amintit de *Overlord*, ultima debarcare aliată în „fortăreaţa europeană". Nici cei mai înalţi comandanţi militari ai Statelor Unite şi Marii Britanii nu au cunoscut, la acea epocă, rolul jucat de *Ultra* în protejarea forţelor care au debarcat în Normandia, la 6 iunie 1944. Numai Churchill, Roosevelt şi cîţiva şefi ai serviciilor secrete, care dirijau aceste operaţii, au fost la curent cu stratagemele utilizate. Aceste stratageme s-au putut aplica graţie datelor dobîndite cu prilejul raidului *Jubilee*, de la Dieppe.

Interceptînd şi analizînd reacţiile nemţilor la perspectiva debarcării, *Ultra* a furnizat informaţii false, prin reţeaua de comunicaţii radio de la Bletchley, speculînd eroarea generalului von Rundstedt. Expediţia de la Dieppe şi „indiscreţiile" care i-au parvenit ulterior îl convinseseră pe comandantul-şef al trupelor germane din Europa occidentală că acţiunea de desant a Aliaţilor va avea loc în zona Calais, unde e partea cea mai îngustă a Canalului Mînecii. Nici măcar după 6 iunie 1944, naziştii nu şi-au trimis toate forţele disponibile pentru a lichida capul de pod aliat din Normandia.

Hitler şi generalii săi (cu excepţia lui Rommel, a cărui părere a fost respinsă de la bun început) au crezut că Normandia nu reprezintă decît o diversiune şi că alte 30 de divizii aliate vor debarca la Calais, de îndată ce nemţii se vor lăsa atraşi în jurul peninsulei Cotentin. Dar cele 30 de divizii nu existau decît în fertila imaginaţie a echi-

pelor de la Bletchley și în falsele mesaje radio transmise unor așa-ziși agenți aliați în Europa.

La un moment dat, *Ultra* a constatat că Hitler ezita între Rundstedt și cei care, asemenea lui Rommel, începuseră să ghicească adevărul. Acționînd cu promptitudine de fracțiuni de secundă, Bletchley a dublat torentul de informații false, pentru a-l confirma pe Rundstedt în iluziile sale. Drept urmare, Hitler a întîrziat dislocarea rezervelor care i-ar fi putut arunca pe Aliați în mare.

Mi-am mai amintit și de conferința de la Quebec, din 1943, cînd Roosevelt și Churchill au căzut de acord în privința operației *Overlord*. Acolo se aflau și două secretare ale lui Stephenson, Grace Garner și Eleanor Fleming, două tinere canadiene care au păstrat, timp de aproape încă un an, teribilul secret al debarcării de la 6 iunie 1944. În caietele stenografice ale lui Grace și Eleanor se ascunde un zguduitor capitol de istorie, capitol care, la rîndul său, nu reprezintă decît o minusculă fracțiune din întreaga istorie. Numai cuvîntul *Jedburgh*, apărut în treacăt printre milioane de mesaje, închide o dramă într-însul. Ales la întîmplare, dintr-un manual de școală, numele aparține unei mănăstiri, unde s-a adăpostit odinioară regina Maria Stuart a Scoției. Semnificația lui de cod se referea la agenții parașutați în spatele liniilor inamice înainte de *Overlord*. Fiecare echipă *Jedburgh* era formată din cîte un american, un britanic și un reprezentant al grupărilor clandestine de pe continent, toți depinzînd de statul major al forțelor speciale, aflat sub comanda lui Eisenhower. Aceste echipe au lucrat mînă în mînă cu mișcările de rezistență, ale căror acțiuni au blocat mecanismele interne ale „fortăreței europene", în vreme ce *Overlord* îi asalta parapetele.

Stephenson a participat la debarcarea din Normandia, ca mitralior pe un bombardier aliat, apoi s-a înapoiat la sediul B.S.C.-ului. Acum, își împărțea preocupările între Europa și teatrul de război din Pacific, prin intermediul celui mai complex sistem de telecomunicații care a susținut vreodată frontul invizibil. Frații Alsop, cei doi ziariști din Washington care s-au înrolat ca voluntari pentru operații secrete, au putut măsura amploarea acestui sistem. Stewart Alsop a fost parașutat în spatele liniilor germane, iar Joseph, care lucra împreună cu un alt agent

al B.S.C.-ului, bancherul englez John Cheswick, se afla în China. Au trecut ani pînă ce fraţii Alsop au reconstituit adevărul, punînd cap la cap propriile lor experienţe şi constatînd că toate firele duceau la B.S.C., în New York. Aveau material suficient pentru o carte, dar cei doi Alsop nu au scris-o, respectînd sensibilitatea britanicilor în materie de servicii secrete (deşi Stewart Alsop, în colaborare cu Thomas Braden, s-a ocupat de un alt aspect, în lucrarea sa *Pe ascuns : O.S.S. şi spionajul american).* Filozofia britanicilor pe acest tărîm se rezuma într-o maximă — „Decît să dezvălui jumătate de adevăr, mai bine să nu spui nimic" —, conform teoriei lordului cancelar William Jowitt că, dacă nu cuprinde toate mărturiile existente, o cronică nu poate fi decît părtinitoare. Dar, pentru a cuprinde toate mărturiile existente, ar fi nevoie de o grămadă de cărţi.

A doua zi după declanşarea operaţiei *Overlord,* o singură divizie blindată S.S. a fost trimisă să contraatace forţele aliate debarcate în Normandia. Dar i-au trebuit douăzeci şi trei de zile acestei divizii ca să iasă din ambuscadele reţelei de rezistenţă *David,* condusă de Claude de Baissac, care, împreună cu sora sa Lise, fuseseră paraşutaţi în zonă. Contribuţia lor a văzut, în sfîrşit, lumina tiparului în necrologul publicat de cotidianul londonez *Times,* în 1975, la moartea lui Claude. Pe măsură ce se scurgea perioada de treizeci de ani, impusă de legile britanice pentru păstrarea secretelor de război, necrologurile deveneau principala sursă a acestui gen de revelaţii.

Şi totuşi secretul s-a păstrat, şi mai departe, fără nici o motivaţie raţională. Un argument era că, odată dezvăluite, amănuntele ar putea fi exploatate de o putere ostilă. Reţeaua *David* se încadra în planul general de ridicare la luptă a Europei. Or, indicaţiile date oştirilor de cetăţeni pentru a transforma, de la o zi la alta, oraşele ocupate de nazişti în cîmpuri de bătălie ar risca, cică, să se dovedească utile inamicilor postbelici. S-a afirmat că mici grupuri ale unor fanatici ar fi în stare să reediteze, împotriva guvernelor occidentale, cele petrecute pe teritoriile cotropite de hitlerişti. S-a susţinut că, întrerupînd comunicaţiile telefonice, blocînd circulaţia trenurilor, şi declarînd greve generale, anarhia ar avea şanse să triumfe.

Defectul fundamental al acestei pledoarii în favoarea păstrării secretului asupra războiului secret constă în faptul că mulți dintre luptătorii din Rezistență, care cunoșteau deja aceste metode, erau, încă de pe atunci, adversari ireconciliabili ai vechii orînduiri. Așa că ce fel de secrete se mai puteau păstra față de ei ?

„Războiul din umbră a fost dus de amatori", arată Stephenson. „Dar locul lor l-au luat treptat carieriștii, care aveau tot interesul să țină faptele sub obroc. Iar generalii și amiralii din forțele convenționale, grijulii față de propriul lor viitor, aveau și ei toate motivele să minimalizeze sau să ignore cu desăvîrșire rolul mișcărilor de rezistență. Ei s-au agățat de pretextul securității, pentru a bara accesul opiniei publice la informația corespunzătoare".

La o lună după moartea lui Roosevelt, s-a cerut B.S.C.-ului să părăsească teritoriul Statelor Unite. Pe măsură ce campaniile militare din Europa și Asia se apropiau de deznodămînt, operațiile dirijate de *Temerarul* își pierdeau din amploare. Neașteptata somație de a suspenda orice activitate i-ar fi putut stîrni lui Stephenson resentimente, dar el a refuzat, din loialitate, să discute frecușurile dintre diferitele agenții americane. Lor li s-au datorat atît ruptura dintre B.S.C. și O.S.S., cît și desființarea ulterioară a O.S.S.-ului. Președintele Truman considera că nu mai are nevoie de o agenție care să coordoneze informațiile ; i se dăduseră asigurări că ar fi un paralelism inutil cu ceea ce făceau serviciile secrete militare, Departamentul de Stat și F.B.I.-ul, fiecare pe contul lui. La 20 septembrie 1945, Truman a semnat ordinul de dizolvare a O.S.S.-ului. Arhiva B.S.C.-ului a fost transportată la Tabăra X, în Canada.

Secretul devenise aliatul serviciilor de informații rivale. Odată cu încetarea comunicațiilor prin radio ale puterilor Axei, *Ultra* a fost și ea dizolvată. La Bletchley Park s-a pogorît tăcerea. Treizeci de ani mai tîrziu, cînd am vizitat așezarea, secretul era încă atît de trainic încît localnicii fie că nu știau, fie că nu voiau să spună nimic.

În 1947, războiul din umbră, dus de *Temerarul*, era îngropat sub mormanul de relatări ale companiilor militare convenționale. Contribuția englezilor la noile arme

— atît la bomba atomică, cît şi la mişcarea de rezistenţă — era practic dată uitării.

Stephenson s-a retras în Bermuda din raţiuni practice, dictate de nevoia sa de anonimat şi de dorinţa de a reflecta. Trecutul său a ieşit fugitiv din anonimat în 1962, cînd autorul britanic H. Montgomery Hyde a publicat un revelator portret al „canadianului liniştit" în cartea sa, *Camera 3603*. În legătură cu ea, Ian Fleming scria : „Bill Stephenson a muncit ca un rob pentru a duce la capăt operaţii clandestine şi atît de periculoase, încît nici nu pot fi evocate..."

Pe atunci, Stephenson locuia într-un apartament din New York, cu vedere spre East River. După evacuarea ultimelor dosare ale B.S.C.-ului, a părăsit şi el oraşul, fără a face nici un comentariu asupra sumarei schiţe biografice pe care i-o creionase Montgomery Hyde. În Bermuda, el se luptă cu grelele suferinţe fizice pe care i le-au lăsat celc două războaie. Locuinţa sa modernă de aici nu prea oferă indicii cu privire la caracterul lui. S-ar zice că e casa unui profesor pensionar, pasionat de ştiinţe naturale. Zadarnic ai căuta jurnale intime, fotografii sau alte amintiri care îi consolează pe cei retraşi din viaţa activă. Stephenson şi-a distrus toate documentele personale cu aceeaşi necruţătoare fermitate cu care, pe la mijlocul deceniului 1930—1940, îşi lichidase trecutul. Şi-a păstrat, în schimb, o memorie fenomenală. Şi o are pe soţia lui, Mary, cu uimitoarea ei capacitate de a-şi aminti tot felul de lucruri.

Scriind cartea de faţă, am făcut frecvente vizite celor doi Stephenson. Mary îmi ieşea în întîmpinare, apoi „dispărea pe undeva", un truc pe care-l cunoştea la perfecţie. Îmbrăcat cu un pantalon de sport şi o cămaşă în carouri, stînd în picioare într-un colţ al austerului său cabinet, Bill îmi strîngea mîna, ca într-o menghine de fier.

— E cartea dumitale, îmi repeta el. Scrie-o aşa cum găseşti de cuviinţă.

Dar s-a luptat ca un leu pentru ca această carte să nu devină biografia sa. Voia ca ea să ofere cititorului posibilitatea de a înţelege ce înseamnă esenţa războiului secret. Venise vremea să se spună adevărul şi Bill era custodele faptelor. Se mîndrea, fără ostentaţie, cu titlul nobiliar ce i se decernase, deoarece era o recunoaştere a serviciilor

aduse de el poporului britanic. În rest, așa cum am aflat de la Hugh Dalton, fostul ministru al războiului economic, Stephenson nu a primit nici un salariu în cursul războiului, ba dimpotrivă, a cheltuit o mare parte din averea sa pentru dobîndirea victoriei.

Mary și Bill și-au restrîns viața la un nivel confortabil, fără lux, așa cum trăiseră în copilărie. Ceea ce atrage atenția în cabinetul său este manipulatorul morse, uzat și lustruit de mîna lui, la care se exersa periodic încă de pe cînd era școlar.

Odată pe an, cei ce au lucrat în rîndurile B.S.C.-ului și O.S.S.-ului își trimit urări pe o ilustrată care înfățișează un parașutist, lansat deasupra arsenalelor infernului. Jos sînt tipărite cuvintele „Spiritul Rezistenței". Ilustratele trec de la o țară la alta, peste granițele care le despart. Adesea, ele cuprind cîteva cuvinte dintr-un cîntec al mișcării de rezistență franceze :

Prietene, atunci cînd vei cădea,
Un alt prieten se va ivi
Din umbră,
Pentru a-ți lua locul.

„S-ar putea obiecta că ne-am rezemat încrederea de un suport cam șubred", îmi spunea omul numit *Temerarul.* Dar atît am avut la dispoziție în acele vremuri grele".

Îl ascultam pe acest brav bărbat și mă gîndeam, o dată mai mult, cît de inspirat fusese Churchill atunci cînd îi alesese numele de cod : *Temerarul.*

Cuprins

Prefață de *Ștefan Dumitrescu* 5

Punct de plecare. Cuvînt înainte al *Temerarului* . . . 23

Date semnificative 31

Partea întîi : **În vreme de pace** 35

Partea a doua : **Lupta continuă** 129

Partea a treia : **Păcatele Casei Albe** 261

Partea a patra : **Strigă „Fără-ndurare !“** 293

Partea a cincea : **O notă originală și sinistră** . . . 332

Partea a șasea : **Sfîrșitul începutului** 434

Epilog : **Privind de pe alt ostrov** 502

Tehnoredactor : FLORIAN SĂPUNĂRESCU

Format 16/54×84. Coli editură 30,94. Coli tipar 32
Bun de tipar 30 noiembrie 1983. Apărut — decembrie 1983.

Comanda nr. 9 038/30 450
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1,
București, Republica Socialistă România